Rugăciunea lui Iisus: o experiență de două milenii. Volumul 3

Sursă

- epub
- pdf
- Original: 13 MB

Puteți achiziționa o versiune tipărită a acestei serii din magazinul online: „ Sinopsis ”.

Volumul 1 • **Volumul 2** • **Volumul 3** • **Volumul 4 (1)**

Recenzori:

Egumenul Petru (Pigol) , candidat la teologie,

Redactor: G.V. Novikova

Conţinut

De la autor

Creștere spiritualăBătălia pentru inimăPrima binecuvântareExorcismul diavoluluiLibertate de violențăSăgeți inamiceDepășirea despărțiriiVindecarea sufletuluiTrinitatea ForțelorSuprimarea răuluiCentrul viețiiIstoric medicalInvulnerabilitatea detașăriiViața Spiritului Trei perioadeViață activăArborele Contemplăriii Rugăciunea în două lumiHristos mă adorăLegile creșteriiAz reh: bozi esteVăzători ai Adevărului Trepte și gradeLimitele rugăciunii**Un nou început**Încinge-ți coapseleNu ne rugăm singuriTrezoreria de TeologieÎn afara templului, spiritul se estompeazăPe o fundație de piatrăTopor la rădăcinăMâna lui dreaptă este greaMunca penitențialăEliberați-mă de vărsarea de sângeMintea AdevăruluiPomenește-mă, Doamne,Focul LegiiMod de viațăAscetismVictima este în viațăNu există o a treia opțiuneDepărtează-te de pământNu iubi lumeaRătăcirea Spiritului Valvă cardiacăBoală de moarteBariera sineluiNu te încrede în carnea taVeghe îngerească Viață tăcută**Gând și cuvânt**Deschide-mi buzeleCreșterea în rugăciuneDe la cuvânt la gândNu există alt nume sub ceruriÎnvățătura Apocalipsei Numai prin Duhul Sfânt. *Sfântul Simeon Noul Teolog*Un sacrificiu fezabilRegele David s-a rugat mai bineAbilitate verbalăVerbe ale Duhului Din adâncuri am strigat. *Venerabilul Iosif de Volotk*Gard de focAlfabetul nostruLimba trebuie să muncească din greuInsuflarea abilităților Cuvinte inepuizabileDepășirea formeiPe buze și în inimă. *Sfântul Ignațiu al Caucazului*Stăpânirea mințiiScrisoarea ucideDuhul dă viațăCalea principalăExperiența secolului nostru Rugăciunea frecventă va deveni pură. *Dreptul Alexie al Moscovei*Misterul Cuvântului. *Arhipreotul Gheorghe Breev*Îngerii nu se roagă pentru ei înșiși. - *Venerabilul Porphyrios Kavsokalyvite*Cadeți cu mintea înaintea lui Dumnezeu. *Arhimandritul Haralampos al lui Dionysiou*Insula Rugăciunii. *Ieroschemamonahul Ieronim din Egina*Umbra lui Varlaam**Minte și inimă**Imaginea rugăciuniiAscensiune și cădereTrei forme de

rugăciuneRugăciunea minții și a inimiiRugăciune visătoareOrdine juridicăScara către cerAtenţieMinte și inimăCalea spre inimăTeologia DuhuluiGestionarea atențieiArtiști ai rugăciuniiLocul inimiiIesihie inițialăGranița naturiiNu este potrivit să stai degeabaCoborâre în șolduriInterdicții paterneO limită care nu va fi depășităPăstrați tradițiile părinților din vechimeNu te grăbi cu limba taFie ca să nu cazi în nenorocireÎnvățătură secretăÎn căutarea sobrietății sacreEste nevoie de un lucruRitual de prepurificare. *Venerabilul Busuioc de Polianomerul*Captivitatea Înșelăciunii. *Sfântul Ignațiu al Caucazului*Umblând cu Dumnezeu. *Sfântul Teofan Pușcatul*Scrutând inima. *Dreptul Ioan de Kronstadt*Meșteșug iscusit. *Sfântul Iosif Isihastul*

Monografia în patru volume „Rugăciunea lui Iisus: Experiența a două milenii” face parte din proiectul editorial al lui N. Novikov „Calea practicii mentale”. Această lucrare explorează diverse aspecte ale practicii rugăciunii în tradiția ortodoxă și oferă o imagine de ansamblu analitică asupra moștenirii patristice și a scrierilor asceților. Al treilea volum introduce principiile fundamentale ale ascetismului, etapele pregătitoare și inițiale ale practicii interioare. Cartea examinează fundamentele învățăturii isihasmului despre lupta interioară a tăcerii sacre, legile dezvoltării spirituale și principiile care călăuzesc scrierile patristice. O atenție deosebită este acordată trecerii de la rugăciunea verbală la rugăciunea minții și a inimii, precum și metodelor de ghidare a atenției și conectare a minții cu inima. Este discutată arta sobrietății și a războiului interior, precum și metoda psihofizică a rugăciunii artistice.

De la autor

Ca și în edițiile anterioare ale seriei „Calea practicii inteligente”, scopul autorului rămâne același: de a prezenta materialul într-un mod care să poată fi benefic pentru persoane cu diferite niveluri de experiență. Începătorii vor fi introduși în cartea noastră în principiile generale ale practicii interioare, în timp ce cei care *nu au vărsat încă sânge în luptele lor , dar au pornit hotărât pe această cale, vor găsi* aici sprijin . În același timp, se va găsi hrană pentru reflecție și pentru cei care s-au *luptat cu succes* ani de zile .

Prima secțiune a cărții oferă o scurtă prezentare generală a principiilor generale ale asceticismului. Secțiunea „Noi începuturi” este dedicată etapelor pregătitoare și inițiale ale practicii interioare. „Gând și cuvânt” abordează sarcina creșterii spirituale cu care se confruntă fiecare persoană care se roagă - sarcina de a transforma rugăciunea verbală în rugăciune mentală. Secțiunea „Minte și inimă” examinează probleme legate de practica rugăciunii mentale și a celei din inimă, discutând metode de ghidare a atenției și dobândire a isihiei inițiale.

Trebuie menționat că aici atingem subiecte care îi ispitesc adesea pe cei mânați de un spirit *anti-hesihastic* . Așa cum se întâmpla în secolul al XIV-lea, tot așa se întâmplă și în secolul nostru: oameni lipsiți de experiență personală în rugăciunea minții și a inimii își asumă responsabilitatea de a judeca fenomene

dincolo de cunoștințele lor. Supunând experiența ascetică unei critici incompetente, astfel de cercetători profanează fără să știe învățătura patristică, denigrând practica minții, dezorientându-i pe frații lor de credință și rătăcindu-i pe novicii care caută rugăciune. Per total, activitățile lor echivalează cu blasfemie împotriva Sfintei Tradiții a Bisericii .

Se întâmplă ca în epoca noastră extrem de informată, conceptul de isihasm să rămână prea vag pentru mulți. Majoritatea oamenilor și-l imaginează ca pe o ispravă misterioasă, inaccesibilă a unor pustnici antici, o cale de locuire în peșteri și retragere în deșert, destinul câtorva aleși, de neatins pentru creștinii moderni. Este oare chiar așa?

Într-adevăr, pentru mulți este mai convenabil să gândească așa și, pe această bază, să evite încercările de a aprofunda și înțelege această problemă, urmând în mod obișnuit rutina obișnuită a vieții bisericești și liniștindu-se cu ceea ce pare a fi un gând pios: nu suntem, spun ei, un fel de aleși sfinți.

Care este esența aspirațiilor asceților isihaști și sunt speranțele lor atât de străine de oricine se recunoaște ca parte vie a Bisericii lui Hristos? Nu este greu de descoperit că temelia învățăturii isihaste, ca tot ceea ce vine de la Hristos, este întemeiată pe virtutea smereniei. Iar cei care reușesc să dobândească elementele ei de bază încep să înțeleagă că nici măcar nu *știm* să ne rugăm și, dacă ne rugăm, ne rugăm pentru altcineva.

Nimeni nu se poate ruga altfel *decât prin Duhul Sfânt* ; rugăciunea nu este altceva decât acțiunea Creatorului în sufletul creaturii; pentru aceasta, *Dumnezeu a trimis Duhul* în inimile noastre , *strigând* cu rugăciune din adâncul inimilor noastre .

Dacă cuiva i se oferă ocazia de a experimenta acest efect, apare o atracție complet naturală către urmărirea rugăciunii neîncetate, căci persoana nu mai dorește să se despartă de Dumnezeu - tânjește să prelungească ritualul Său de rugăciune în sufletul său revitalizat, hrănit de Duh. Într-o astfel de dispoziție spirituală, se dezvăluie cea mai înaltă nevoie a naturii umane - străduința spre îndumnezeire. Aceasta este o chemare a naturii care mărturisește clar prezența chipului lui Dumnezeu în ființa noastră. În același timp, se trezește o dorință înnăscută pentru perfecțiunea spirituală în existența pământească - ca drum spre Patria cerească.

Nu este oare în toate acestea deslușibil scopul fiecărui suflet creat de Dumnezeu? Nu este aceasta direcția originară a spiritului uman, inspirată de Creatorul vieții? [4] Evident, cel mai legitim și natural lucru pentru o ființă creată *după chipul lui Dumnezeu* [5] ar trebui să fie setea de rugăciune neîncetată. Din acest motiv, aspirațiile isihastului nu sunt cu adevărat străine niciunui suflet. Dacă o persoană nu simte o astfel de chemare, înseamnă că sensibilitatea spirituală nu s-a trezit încă în ea - neîncepând să se înțeleagă pe sine, rămâne complet ignorantă față de posibilitățile propriei naturi.

Ascetul care a părăsit lumea pentru a urma „școala deșertului” începe să înțeleagă, tocmai acolo, în singurătate, „cât de nefondată este părerea multora că oamenii angajați în activități practice și oamenii dedicați contemplării sunt foarte diferiți unii de alții”.

Nu este așa pentru că „fiecare are o singură chemare în viață. Iar această chemare este iubirea: o ieșire din închisoarea strâmtă a iubirii de sine în țara făgăduită” – în granițele cunoașterii lui Dumnezeu prin *aproapele* și *fratele* [6] .

„Un isihast este cel care nu trăiește pentru sine, ci în care lucrează Cel care iubește.” Nu contează unde ne-a așezat Domnul, „nu contează că realizăm ceea ce am plănuit, ci că Duhul Sfânt împlinește în noi și cu noi ceea ce El dorește.” Adevărații isihaști pot diferi în activitățile și locurile lor de reședință, dar „sunt uniți prin libertatea spiritului. Sunt liberi de propria lor voință, de ei înșiși”, sunt „plini de sobrietate și iubire, fie că trăiesc în deșert, fie că muncesc în lume.” Niciun „mod de viață exterior” nu împiedică [luptele](#) interioare .

Isihia, isprava tăcerii interioare, a cărei esență „nu constă în izolare sau retragere fizică în deșert, ci în rămânerea constantă în Dumnezeu”, la care este chemat fiecare urmaș al lui Hristos prin Noul Testament. „Izolarea și retragerea în deșert sunt în sine doar mijloace auxiliare și nu scopul”, adesea doar o măsură temporară și, pentru majoritatea creștinilor, superfluă. Dar în fiecare loc, în fiecare slujbă exterioară, „în toate cazurile, urmărirea rugăciunii pure rămâne obligatorie ” .

Această ispravă, accesibilă fiecăruia în măsura ei, aduce roade în cele mai variate grade de perfecțiune. Acest lucru este firesc, căci chiar *și stea după stea diferă în glorie.9 Dar acest lucru nu le estompează strălucirea, căci ele rămân stele. Important este să fii o stea strălucitoare, nu o piatră* [rece](#) de meteorit, care, în timp ce cade, deși lasă o dâră sclipitoare, nu strălucește ea însăși, iar dâra ei dispare.

***

În 2007, seria „Calea practicii intelectuale” a fost introdusă pentru prima dată cititorilor vorbitori de limbă engleză. Tratatul „Despre rugăciunea lui Iisus” a fost tradus în engleză în Statele Unite [și](#) a fost inclus în cartea „Doi bătrâni despre rugăciunea lui Iisus: [Iosif isihastul](#) și Anthony Golynsky [”](#) .

Cartea este structurată ca o analiză teologică comparativă a moștenirii scrise a celor doi asceți. Conceptul publicației aparține traducătorului și compilatorului, Igor Ksenzov, candidat la științe istorice, care a lucrat cinci ani la traducerea tratatului. Editorul cărții a fost ieroschemonahul Ambrozie (Young), un renumit elev și tovarăș al ieromonahului [Serafim (Rose)](#) , fondatorul editurii Nikodim, cunoscut publicului cititor sub numele de Preotul Alexei Young, acum călugăr la Mănăstirea Sfântul [Grigore Palama](#) (Ohio, SUA).

Binecuvântarea pentru publicare a fost dată de Mănăstirea Greacă Sfântul Anton (Arizona, SUA), care la acea vreme se afla sub îndrumarea părintelui athonit

Arhimandritul Efrem (Moraitis) . Cartea a fost publicată de Mănăstirea Sfânta Vvedensky (Ohio, SUA).

***

Pe lângă aceste vești încurajatoare, considerăm necesar să avertizăm cititorul și să îl informăm despre cazurile de republicare ilegală a tratatului „Despre Rugăciunea lui Iisus ”, care încalcă grav regulile de publicare general acceptate, standardele etice și normele juridice. Trebuie să menționăm acest lucru deoarece produsele editorilor fără scrupule conțin adesea inexactități și distorsiuni capabile să provoace daune spirituale. Vom evidenția câteva dintre aceste publicații .

***

Lucrul la cărțile din seria „Calea Acțiunii Inteligente” a început în 1997 cu binecuvântarea Arhimandritului Kirill (Pavlov) . Autorul este profund recunoscător tuturor celor al căror sprijin rugător a contribuit la realizarea acestui proiect și, mai presus de toate, memorabilului Mitropolit-Șemăn Pitirim (Nechayev) , Arhimandriților Ioan (Krestyankin) , Daniil (Voronin), Protopopeiului Gheorghe Breyev și Stareței-Șemăn Antonia (Sukhikh). Ne exprimăm recunoștința față de Arhimandritul-Șemăn Iliy (Nozdrin) și Egumenul Petru (Pigol) , precum și față de toți cei care, prin interesul lor sincer față de subiect, prin bunăvoința lor și prin rugăciunile lor, au contribuit în mod invizibil la proiectul nostru.

***

Note

1

ebr. 12:4 ; 1 Tim. 6:12 ; Phil. 2:16 .

2

Pe această temă, vezi această ediție: Secțiunea „Gând și cuvânt”, Capitolul „Experiența secolului nostru” („Umbra lui Varlaam”).

3

1 Cor. 12, 3 ; Roma. 8, 26 ; Gal. 4, 6 .

4

Și Domnul Dumnezeu l-a făcut pe om... și i-a suflat în nări suflare de viață (Geneza 2:7).

5

Gen. 1:27 .

6

Evrei 8:11 .

[7]

Vasile (Gondikakis) , *Arhimandrit.* Intrare. 2007. Pp. 188, 189.

[8]

Siluan Athonitul , *Cuviosul // Sofronie, ieromonah.* Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 58.

[9]

1 Corinteni 15:41 .

[10]

Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin / compilat de Novikov N.M. Krasnogorsk, 2000.

[11]

Doi bătrâni despre Rugăciunea lui Iisus. Iosif Isihastul și Antonie (Golynsky): Comparație teologică a moștenirii lor scrise. Schitul intrării Maicii Domnului în Templu, Hayesville, Ohio. SUA. 2007.

[12]

1) *Arhiepiscopul Anthony* . Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin. – Această versiune prescurtată, „piratată” a tratatului nostru, publicată online, conține erori grave. În special, capitolul despre rugăciunea activă a minții și a inimii conține erori grave capabile să provoace daune spirituale.

2) Perla Părinților: în 2 volume / compilată de Preotul Serghii Molotkov. Sankt Petersburg: Satis; Derzhava, 2006. – Colecția include versiunea eronată menționată anterior de pe internet, care conține erori grosolane și nu este potrivită pentru cei interesați cu adevărat de acest subiect.

3) *Anthony (Golynsky-Mikhailovsky), Arhiepiscop.* Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin. Calea practicii intelectuale. Azov: Templul Regal Krasnosadovsky; Editura Mirt, 2004 (compilat de Preotul V. Pankovets). – Această publicație conține inexactități și distorsiuni.

4) *Arhiepiscopul Anthony (Mikhailovsky).* Despre Rugăciunea lui Iisus. Rostov-pe-Don: Editura Phoenix, 2005 (compilat de preotul Vladimir Pankovets). Această publicație, pe lângă inexactități și distorsiuni, conține fapte despre biografia Arhiepiscopului Anthony care nu corespund realității.

5) *Arhiepiscopul Anthony (Golynsky-Mikhailovsky).* Despre Rugăciunea lui Iisus. Calea practicii mentale: în 2 volume. Publicat de Biserica Ortodoxă Ucraineană (ediție broșată în două volume. Publicație anonimă fără amprentă). Pe lângă tratatul „Despre Rugăciunea lui Iisus”, această ediție retipărește ilegal comentariile noastre ample despre aceasta și notele pe care le-am compilat

despre viața Arhiepiscopului Anthony. Această ediție conține inexactități și distorsiuni.

[13]

Informații despre publicațiile incluse în seria „Calea către o acțiune inteligentă” se găsesc la pagina 1002.

În referințele paginilor, sursele literare sunt prezentate în formă prescurtată; informații complete sunt prezentate în Bibliografie la pagina 946.

Punctele de suspensie din ghilimele indică abrevierile pe care le-am folosit pentru textul autorului. Explicațiile noastre sunt furnizate între paranteze pătrate.

Creștere spirituală

Bătălia pentru inimă

Prima binecuvântare

De două mii de ani, numele lui Dumnezeu, Iisus Hristos, este constant pe buzele și răsună în tăcere în inimile celor care formează *mica turmă* împrăștiată în întreaga lume în căutarea lucrurilor nevăzute, adesea persecutată și niciodată înțeleasă de cei care formează turme vaste care calcă pământul în picioare în căutarea unor pășuni roditoare. Într-adevăr, dacă privim în jur, vedem că omenirea, în masă, nu se îndreaptă spre *ospățul de nuntă* pe care El l-a pregătit pentru Mântuitorul ei , ci, asemenea *turmei de porci din Gadaren* [se] năpustește de bunăvoie în abis pentru a-și întâmpina distrugerea. Dar aceasta este perspectiva noastră de moment. „ *Nu te teme, turmă mică!* ”, încurajează Păstorul. „Nu este nevoie să fim tulburați de întunericul acestei imagini, de sentimentul propriei noastre micimi și singurătăți. Când noi, încredințându-ne lui Dumnezeu cu toată ființa noastră, vom trece prin porțile care duc în Împărăția Lui, vom fi uimiți că *turma* Lui nu este până la urmă atât de mică.” ai Săi[de] *Zeci de mii* . Aceasta este ceea ce se spune despre *Dumnezeu stând în adunarea zeilor* distribuind daruri de fericire

„Au trecut două mii de ani de când Creatorul a apărut în lume” și de atunci, „până în ziua de azi, toți cei care au crezut în El au lâncezit în chinurile asimilării creative a Revelației pe care a dat-o El”, mulți încercând să urmeze una dintre cele două căi dominante. Unii se străduiesc „să aducă Revelația mai aproape de modul nostru de gândire”, în timp ce alții se dedică în întregime „rugăciunii de pocăință și păzirii poruncilor”. Cu toate acestea, „cei la care dorința predominantă este de a înțelege Divinitatea intelectual, prin erudiție teologică”, care au ales prima cale, „nu primesc o experiență vie a veșniciei”. La rândul lor, cei care au ales cealaltă cale, „cei care se mulțumesc *doar* cu rugăciunea , nu ating perfecțiunea, deși uneori se apropie de Dumnezeu mai intens decât prima”.

Singura direcție adevărată este indicată de secole de experiență ascetică: „Nici teologia intelectuală fără rugăciune pocăință, nici rugăciunea, chiar fervență,

fără viziune teologică inteligentă, nu este perfectă". Avem „nevoie de purificare ascetică a minților noastre", dar, pe de altă parte, „simplitatea" care poate introduce „elemente de imaginație" în învățătura Bisericii este inacceptabilă. Prin urmare, numai în unirea cunoașterii teoretice cu practica asceticii găsim „apropierea de plenitudine", conducând omul către scopul cel mai înalt, suprem - atingerea îndumnezeirii .

Rugăciunea „în simplitate" este acceptabilă pentru cei care rămân la cele mai elementare, simplificate niveluri ale rugăciunii verbale. Dar chiar și aici, riscul de a te pierde în ignoranță în sălbăticia propriei imaginații, încurcat în mrejele autoamăgirii, este inevitabil. Fără să fii conștient de căile inamicului, nefamiliarizat cu știința sobrietății, cum poți preveni propria cădere?

Propria noastră imaginație ne trădează: „Nu poate decât să înșele... Înșeală și seduce în același timp, ascunzând o înșelăciune care este evidentă doar pentru cei curați la minte, inimă și trup." Dar noi, departe de a fi puri, vulnerabili la poticnire, suntem avertizați: „Activitatea duhurilor căzute se alătură ușor activității imaginației la o persoană carnală și iubitoare de păcat" și ele sunt cele care „caută să stârnească activitatea imaginației în noi". Prin urmare, „ne este interzis să visăm" și, prin urmare, „sfinții părinți interzic cu strictețe tuturor începătorilor să folosească facultatea imaginației " .

Oricine dorește să meargă mai adânc, dincolo de rugăciunea verbală, are nevoie, fără îndoială, de cunoaștere. Analfabetismul este plin de mari dezamăgiri și necazuri; a pătrunde în tărâmul minții și al inimii, neglijând învățătura, este o frivolitate care poate costa scump. Au existat oameni simpli care au atins culmile contemplării, dar s-au predat complet mâinilor unui învățător inspirat de Dumnezeu, care i-a condus, el însuși călăuzit de Duhul Sfânt. Aceasta este asemănătoare cu acea *simplitate și sinceritate plăcută lui Dumnezeu* cu care, în vremurile apostolice , adevărații Săi *slujitori trăiau în lume, nu prin înțelepciune carnalistă, ci prin harul lui Dumnezeu , în bucurie și simplitate* [a] *inimii* , ascultând și *temându-se de Dumnezeu* . Dacă aflăm despre oameni simpli care nu citiseră nimic, care nici măcar nu știau să citească și totuși care, fără mentori, au atins niveluri înalte de rugăciune, atunci înțelegem că acești oameni simpli nu erau atât de simpli [23.] Aceștia erau indivizi plini de har, înzestrați spiritual, atât de puri și receptivi din inimă, încât puteau fi călăuziți prin har pe căile iluminării spirituale, fără a avea nevoie de sprijin livresc, teoretic.

O astfel de *simplitate* este un talent contemplativ, un dar al unei abilități mai desăvârșite decât percepția intelectuală . [24] O astfel de sfântă simplitate este o manifestare a celei mai profunde sincerități, condusă de o încredere extraordinară în Dumnezeu. Toate acestea sunt exemple de credință cu adevărat apostolică - cazuri excepționale.

Darul revelațiilor contemplării mentale este dat în două moduri: uneori prin har - pentru fervoarea credinței, iar alteori - pentru respectarea poruncilor și pentru puritate. Ambele căi sunt minunate, dar dacă a doua este soarta tuturor sfinților, prima este cea mai rară. Este dată „prin har, ca și fericiților apostoli, care și-au purificat mintea și li s-a îngăduit revelația contemplării nu prin respectarea

poruncilor, ci prin fervoarea credinței - pentru că au crezut în Hristos în simplitate și, neclintiți în îndoială, L-au urmat cu o inimă arzătoare. Și Hristos... le-a trimis Duhul Mângâietorului, le-a purificat și a desăvârșit mintea, a mortificat efectiv în ei omul vechi, pătimaș și a înviorat efectiv în ei omul nou, duhovnicesc... Așa și fericitul Pavel a fost înnoit în mod tainic și apoi a primit contemplarea revelației tainelor . ”

Noi, înțelegând că înclinațiile spirituale se sădesc doar pe pământul smereniei, vom începe să aprofundăm cu sârguință Tradiția patristică, întărind temelia vieții de rugăciune, amintindu-ne că, potrivit gândurilor sfinților, „oricine are inteligență recunoaște învățătura ca fiind primul bine pentru noi” [26.] Sau, cum spunea un ascet rus remarcabil, „care a arătat un exemplu de inteligență spirituală nevăzut înainte sau după el” [27] : „Credința lui Hristos nu este în vrăjmășie cu adevărata cunoaștere, pentru că nu este în alianță cu ignoranța” [28] .

Cititul precede rugăciunea; o însoțește ca un ajutor necesar, completând ceea ce pastorii nu ne pot învăța întotdeauna. Multe generații de creștini au învățat fundamentele rugăciunii din scrierile sfinților asceți care și-au încredințat experiențele secrete, câștigate cu greu, pe hârtie, cu unicul scop de a-și împărtăși cunoștințele cu urmașii lor, oferindu-le ocazia să învețe din cărți. Mai mult, trăsătura distinctivă a scrierii patristice este că autorul nu ia niciodată pana de bunăvoie, nesuferit niciodată de nevoia de auto-exprimare. Acest lucru poate fi observat în exemplul unor figuri spirituale strălucite precum Sfântul Siluan Athonitul și ucenicul său, Starețul Sofronie din Essex, care nu au căutat niciodată să scrie „cărți benefice spiritual”.

În general, „însăși dorința de a vorbi despre sine este considerată în cultura monahală o nebunie extremă și foarte periculoasă”. Dacă cineva este forțat să vorbească, o face doar sub *constrângere* de sus. „Singurul lucru care putea motiva oamenii cu o astfel de școală de ascultare athonită să scrie era o exprimare clară a voinței lui Dumnezeu ca tocmai astfel de cărți să fie scrise. Aceasta este Providența pentru monahismul modern . ” [29]

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte vorbește despre importanța cunoașterii cărților în introducerea sa la Filocalie și la operele Sfântului Simeon Noul Teolog . El scrie că scopul acestor cărți este „să dezvăluie spiritul patristic al rugăciunii mentale și să încurajeze, printr-o învățătură extinsă, creștinii, monahii și laicii să aprindă în ei înșiși dragostea pentru rugăciunea neîncetată”. Sfântul subliniază că „scrisorile și cărțile” au fost create tocmai „pentru aducere aminte și învățătură”, că scopul lor era să îndeplinească rolul de îndrumător și „să transmită învățătura despre activitatea mentală și viața contemplativă credincioșilor care locuiesc în lume”. [30] Aceleași opinii au fost susținute timp de secole în Rusia și au fost exprimate pe deplin de marele nostru isihast, Sfântul Serafim: „Dacă nu este posibil să găsim un îndrumător care să ne poată călăuzi spre viața contemplativă”, atunci Domnul ne poruncește, spunând: *cercetați Scripturile, căci în ele credeți că aveți viață veșnică* [31] . „Trebuie să vă străduiți și să citiți scrierile patristice și să vă străduiți... să vă înălțați la desăvârșirea vieții contemplative” [32] .

În același timp, studiile livrești nu pot compensa lipsa experienței vii. „Credința nu este o chestiune de simplă rațiune”, ea, la fel ca rugăciunea, „nu crește din simplu studiu sau cercetare”, așa că o persoană devine „martor al adevărului” „nu atunci când îl discută pe baza logicii acestei lumi, practicând arta dialecticii umane”, ci atunci când dobândește „ *un alt fel* de cunoaștere, care se realizează în *tăcerea interioară* și în dăruirea completă de sine lui Dumnezeu ” . [33]

De aceea, sfinții spun cu îndrăzneală: „nicio lectură, chiar dacă citești zeci de mii de cărți sacre, nu oferă cunoașterea pe care o poate da rugăciunea din inimă” și, prin urmare, „dacă practici Rugăciunea lui Iisus, aceasta îți va curăți inima, iar Domnul va scrie cu degetele Sale într-o inimă curată tot ce trebuie să știi” [34.] Înțelegând aceasta, cădem la pământ, îndreptându-ne direct către Dumnezeu: *învață-ne să ne rugăm* și *sporește-ne credința* [35.] Atunci, într-adevăr, nici măcar o carte nu va fi inutilă.

Când citește literatură ascetică, cititorul întâlnește o bogată diversitate de metode, opinii și perspective, modelate de particularitățile diferitelor tradiții și reflectând caracterul unui anumit timp și loc. Uneori, acest lucru poate fi confuz; anumite idei și sfaturi par inconsistente. Într-adevăr, se pot observa unele discrepanțe. Dar, de cele mai multe ori, problema nu constă în inconsecvențele autorilor, ci în limitele propriilor noastre minți grăbite.

Cititorul are nevoie atât de cunoștințe teoretice, cât și de experiență practică pentru a evita să fie înșelat – să atribuie ceea ce se spune despre contemplare perioadei active, să confunde forța iritabilă a sufletului cu forța dorinței și așa mai departe. Mintea rațională se va împiedica, încercând să construiască scheme artificiale; încercările de a compara expresii aparent similare din operele diferiților Părinți sau de a contrasta unele diferite cu oricine vor duce la un impas. Fenomenele vieții spirituale, la fel ca descrierea lor, nu pot fi cuprinse în cadrul logicii obișnuite – ele sunt un domeniu mult dincolo de limitele analizei formale și ale expunerii sistematice. Aici, capacitatea de cunoaștere este legată nu atât de intensitatea minții, cât de cea a spiritului.

Există însă și discrepanțe reale în scrierile Părinților. Acest lucru este firesc, întrucât au fost scrise de oameni vii, bazându-se pe experiență. Adevărul este unul, dar mijloacele de a-l înțelege sunt la fel de variate ca și caracterele umane; mergând pe aceeași cale, fiecare o parcurge în felul său; contemplând realitatea obiectivă, fiecare o reflectă în conformitate cu individualitatea sa. Prin urmare, „toate scrierile inspirate divin poartă amprenta, fără cea mai mică prejudiciere a conținutului inspirat divin, a caracteristicilor timpului originii lor și a caracteristicilor individuale ale scriitorilor lor - adică aspectele spirituale ale omului ” . [36]

Aceasta nu ne împiedică; dimpotrivă, ne permite să dezvoltăm ideea pustnicului egiptean antic, îmbogățind-o cu cuvintele unui bătrân rus din secolul trecut. Astfel, dezvăluind nuanțe de gândire și ridicându-ne simultan deasupra granițelor temporale și spațiale, descoperim o imagine holistică a unei învățături unice, niciodată depășite. „Teologia patristică dezvăluie o multitudine de tipuri și

tendințe. Dar toate coincid în fundamentele lor în experiența unificată a Bisericii . ” [37]

Amploarea spectrului de opinii și metode întruchipate de asceți constituie bogăția literaturii patristice — aceasta este valoarea sa, rezonanța sa cu diversitatea individualităților noastre. „În ciuda întregii unicități” a abordărilor lor, „ele nu se exclud reciproc, iluminând același subiect, doar din unghiuri diferite”. [38] Privind esența ascetismului creștin din perspective diferite, părinții luminează multe fațete ale experienței trăite — deși diferă în detalii, scrierile lor se completează reciproc tocmai în acest fel. O astfel de realizare este dincolo de puterea unui singur individ. Datorită acestui fapt, fiecare cititor poate găsi o expunere accesibilă a doctrinei, precum și răspunsuri și sfaturi potrivite.

Opera Părinților, multifațetată, dar fundamental consubstanțială și unită spiritual, formează învățătura Bisericii pe calea spre mântuire. Fiecare sfânt a contribuit cu o parte din darul său spiritual la creația acesteia - și știm „cât de diverse sunt roadele Duhului pe care Domnul le-a hrănit în mulțimea sfinților”. Diversitatea darurilor spirituale este orânduită cu scopul de a încuraja o mai mare comuniune reciprocă între membrii Trupului lui Hristos, Biserica, astfel încât să existe un fel de egalitate între ei ‧ astfel încât fiecare persoană, lipsită de un dar particular sau posedându-l doar parțial, să aibă nevoie de ajutorul alteia, astfel încât darul fiecăruia să slujească binelui [comun] .

[De] aceea, Filocalia este alcătuită din operele mai multor părinți. *Și dacă toți ar fi un singur mădular, unde ar fi trupul?* Dacă toți părinții ar fi scris identic despre un singur lucru, Filocalia ar fi avut nevoie de un singur autor. Dacă nu ar fi fost nevoie de această polifonie conciliară, conștiința Bisericii ar fi selectat și canonizat de mult o scriere „optimă” a unui sfânt în loc de întreaga moștenire patristică. Dar chiar și povestea Evangheliei a avut nevoie de patru evangheliști.

Exorcismul diavolului

Mântuirea sufletului omenesc este împlinită de Dumnezeu atunci când sufletul este pregătit. Acest moment este atins printr-un lung drum de luptă pocăință, o luptă intensă pentru curățarea inimii de patimi. În această demers, o persoană face tot posibilul pentru a aduce sufletul într-o stare care să-l permită Domnului să-l salveze de la distrugerea veșnică și să-l conducă în Împărăția Sa. Oportunitatea de a lupta pentru eliberarea sufletului din captivitatea muritoare este primită ca un dar divin în sacramentul Botezului. Prin fontul baptismal se deschide calea către reînnoirea firii umane. Mântuitorul numește această naștere *de* [sus] - naștere în viața veșnică. Nașterea dă naștere unei „noi existențe”: eliberată de păcatul originar și de păcatul personal, o persoană se ridică din font creștin; de acum înainte, născută *din apă și din Duh* , i se acordă *intrarea în Împărăția lui Dumnezeu* . Acum, *în Hristos,* este *o creație nouă* și , pentru El, *totul* în această lume este acum [nou] . Nou-născutul este transformat intern: după ce a rupt „unirea metafizică cu demonul”, el intră în unire cu Hristos și trece într-o sferă de existență complet diferită, „este inclus în noua creație” [44] , devine parte a Trupului spiritual al lui Dumnezeu, intră în unitate cu sfinții și lumea angelică.

Înțelege pe deplin fiecare dintre cei care au intrat în cristelniță ce i s-a întâmplat: „Fericirea divină însăși comunică o parte din Sine persoanei botezate”, lasă asupra ei „pecetea luminii sale, făcându-l om al lui Dumnezeu, primindu-l în comuniunea celor vrednici de îndumnezeire și constituind societatea sfinților” [45.] Dumnezeu odată „ne-a adus din neființă în existență” [46] și acum ne aduce din nou, iar „darul baptismal al harului Său este un eveniment mai important și mai minunat decât creația inițială din nimic” [47] .

Botezul este, așadar, „începutul vieții viitoare”, deoarece cineva nu poate intra în el „în alt mod decât aici”, în timp ce este încă pe pământ, împărtășind sacramentele lui Hristos, „Tatăl veacului viitor”; și nu există nicio posibilitate „de a trece în lumea binecuvântată fără pregătire” în această viață . [48] Pentru cei botezați, „Împărăția lui Dumnezeu este deja disponibilă în Trupul lui Hristos” [49] ; această posibilitate este oferită tuturor chiar de acum, îndumnezeirea sau „cristificarea celor drepți începe chiar de aici, pe pământ”. [50] În unire cu Biserica, altoiți în Trupul divino-uman, „devenim copii ai lui Dumnezeu Tatăl, membri ai familiei Sale, frați pentru alți creștini ”. [51] *a suflat în față suflarea vieții* , când omul *a devenit pentru prima dată un suflet viu .* [52] „Cel botezat din nou devine așa cum era Adam înainte de fărădelege și, fiind introdus într-un paradis spiritual, primește poruncile *de a-l cultiva* și *de a-l păzi* ” – adică, de a împlini poruncile lui Hristos și de a păstra harul Duhului Sfânt. Astfel, cel născut de două ori primește oportunitatea de a intra în Împărăția lui Dumnezeu, „în care cei nebotezați nu vor intra ” . [54]

Mântuirea sufletului unei persoane botezate se realizează prin participarea la sacramentele Bisericii, prin infuzia treptată a harului divin de-a lungul existenței sale pământești. Ca ființă creată, omul are nevoie de mijlocul substanței create a Euharistiei pentru a dobândi darurile necreate ale Duhului Sfânt. Devenind creștin, omul „devine un vas” capabil să conțină harul dăruit - energia divină necreată care pătrunde întreaga ființă a creației, îndumnezeind-o. Fără ajutorul acestei puteri, nu există nicio posibilitate de a evita păcatul, de a dobândi virtutea sau de a atinge dreptatea. Gândirea patristică de aici trebuie înțeleasă literal: „Când Dumnezeu nu acționează în noi, tot ceea ce facem este păcat ” .

Viața unui creștin este o luptă pentru a dobândi și a păstra harul; este un răspuns la chemarea lui Dumnezeu la colaborare, care pune temelia îndumnezeirii - cel mai înalt dar al lui Dumnezeu pentru umanitate. „Îndumnezeirea, destinul celor drepți, este asemănarea cu Dumnezeu și unirea, realizată în Biserică prin acțiunea Duhului Sfânt. Într-o uniune inseparabilă, dar necontopită cu razele divine, creația devine asemenea Creatorului.” [57] Dar ceea ce este dat celor drepți nu este rezultatul dreptății în sine: „Experimentăm îndumnezeirea ca un dar supranatural”, dar noi înșine „nu o realizăm ” . [58]

Învățătura patristică despre curățirea inimii se bazează pe principiul fundamental al alungării diavolului din ea în sacramentul Botezului. Înainte de sacrament, „duhurile rele, asemenea șerpilor, își fac cuib în adâncul inimii”. Sufletul omenesc este complet înrobit de Satana, care a invadat chiar adâncurile inimii.

Astfel captivat, o persoană nu are capacitatea de a rezista influenței patimii sau de a se abține de la păcat.

O persoană nebotezată nu poate începe singură lupta pentru eliberare de posedarea demonică, deoarece îi lipsește ajutorul activ al harului divin, fără de care diavolul este invincibil. Puterea harului nu pătrunde în adâncurile inimii persoanei nebotezate; ea acționează asupra ei doar din exterior. Această stare este rezultatul căderii originare și, de atunci, devenind inerentă naturii umane corupte, este moștenită de fiecare nou-născut . [59]

De aceea, în ritul catehumenatului, Biserica se roagă pentru cel care este botezat: „Doamne... scoate din el orice duh rău și necurat, care se ascunde și se cuibărește în inima lui... Izgonește de la el toate lucrările diavolului, oprește duhul necurat și scoate-i afară și curățește lucrările mâinilor Tale.” În numele Domnului, celebrantul poruncește: „Plecați de omul acesta și nimeni să nu mai intre în el. ” [60]

La primirea sacramentului, starea unei persoane este complet transformată: „Din momentul în care ne năștem din nou prin Botez, demonul este afară, iar harul este înăuntru. Prin urmare, descoperim că, așa cum odinioară amăgirea domnea asupra sufletului, tot așa, după Botez, adevărul domnește asupra lui”. Sub influența harului, diavolul este expulzat din inimă, „șarpele cel rău este aruncat” din adâncurile ei și, de acum înainte, accesul la adâncurile inimii este închis dușmanului - acesta poate influența inima omului doar din exterior, „în timp ce duhurile rele se cuibăresc undeva în jurul mădularelor inimii ” . [61]

Numai cu „săgețile înflăcărate” ale gândurilor atacă diavolul sufletele, dar „nu se mai poate cuibări ca înainte” în inimă [62.] „Vrăjmașul netrupesc, din noi, care se cuibărește în inimile noastre” [63] este alungat , iar „locul unde se săvârșea închinarea la Satana prin patimi” este transformat „în sfântul templu al lui Dumnezeu, în lăcașul Sfintei Treimi” [64.] Astfel, „în Botez ne lepădăm de diavol și ne unim cu Hristos” și prin aceasta primim dreptul de a intra în Împărăția Cerurilor [65.] Acum „vrăjmașii noștri, demonii, se adăpostesc *lângă* inimă... Așa ne învață sfinții părinți” [66] .

În primele secole ale creștinismului, s-a răspândit învățătura eretică a mesalienișt ilor67 ، conform căreia „harul lui Dumnezeu și al lui Satan pot locui simultan în inimă”. În lupta împotriva rătăcirii, Sfinții Părinți au clarificat adevărata stare a lucrurilor. După Botez, Satan este forțat să părăsească inima, deoarece harul o pătrunde; harul și diavolul nu pot locui niciodată „în același loc în același timp”. Faptul că atât gândurile bune, cât și cele rele continuă să emane din inimă, ca dintr-o sursă, nu înseamnă că demonii locuiesc acolo alături de har. „Inima însăși produce atât gânduri bune, cât și gânduri rele”, dar produce gânduri rele nu prin natura sa, ci pentru că își amintește de răul trecut. Practic, inima „zămislește gânduri rele din răutatea demonilor” și le percepem pe toate „ca și cum ar emana din inimă ” .[68]

Deși Satana influențează sufletul ca și înainte și „adesea chiar mai amarnic”, el nu mai poate domina complet inima. El rămâne același „ispititor și seducător,

dar nu mai este stăpânul - el tulbură și tulbură, dar nu poruncește”. [69] Dumnezeu îi permite dușmanului să atace omul, dar numai *din exterior* pentru a ispiti și tulbura simțurile și mintea. Acest lucru este valabil mai ales atunci când suntem inerți în viața noastră spirituală, când „urmăm cu nepăsare și neglijență calea evlaviei”. Atunci duhurile rele ne captivează sufletul, atrăgându-l spre păcat; ele „atacă simțurile trupești și se cuibăresc în ele, operând convenabil prin carne, care este aliatul lor”. Printre dușmanii noștri, „există două feluri de duhuri rele: cele mai subtile și cele mai grosolane. Cele mai subtile poartă război sufletului, în timp ce cele mai grosolane captivează carnea prin mișcări rușinoase, senzuale”. Dar acesta este singurul lucru pe care demonii sunt capabili să-l facă după Botezul unei persoane: să o prindă în mrejele lor prin gânduri și sentimente, atunci când „găsesc o persoană neglijentă în eforturile spirituale” [70] .

După primirea Botezului, după ce *Dumnezeu a trimis Duhul Fiului Său* în inimile noastre , [71] harul lui Dumnezeu intră, în expresia patristică, „în adâncul inimii”, este închis „în adâncul inimii duhovnicești” și se odihnește acolo în secret. Atâta timp cât inima este supusă influenței patimilor, este incapabilă să perceapă direct harul, iar omul este nevoit să ducă o mare luptă pentru a descoperi adâncimile ascunse, pentru a dobândi acces la izvorul *apei vii.72 Mintea și inima se deschid primirii harului la creștinii care* trăiesc după porunci. Și pentru a intra în tărâmurile contemplării și a dobândi îndumnezeirea, sunt necesare asceza intensă și isprava isihastă a lucrului interior, isprava rugăciunii mintale și intime. „Când, după ce ai încetat distragerile exterioare, îți îmblânzești gândurile lăuntrice”, învață Sfântul Teolipt [73] , - abia atunci mintea va începe să se ridice la fapte și cuvinte duhovnicești; viața solitară și „lupta împotriva gândurilor exterioare” sunt necesare până când „vom găsi un loc de rugăciune curată - casa în care locuiește Hristos” [74.] De aici și postulatul de nezdruncinat: „Pentru a ne dezbrăca de omul vechi și a ne îmbrăca în cel nou, este nevoie de asceză neîncetată” [75] .

În sacramentul Botezului , omului, creat *după chipul* și *asemănarea* lui Dumnezeu , i se dăruiește renașterea *chipului* care a fost fundamental afectat în Adam și, în același timp, i se restabilește posibilitatea de a atinge *asemănarea* cu Dumnezeu. Conform învățăturii Părinților, „chipul este o asemănare potențială, iar asemănarea este un chip în acțiune”. Acest lucru va deveni mai clar dacă înțelegem interconectarea dintre cele două etape ale mântuirii umane. În prima, Domnul Însuși a săvârșit isprava răscumpărătoare, iar *natura umană este deja îndumnezeită în întruparea Sa - chipul ne este restituit. În a doua* , omul însuși trebuie, cu ajutorul Duhului Sfânt, să atingă îndumnezeirea *personalității* sale , realizând asemănarea cu Dumnezeu prin lupta personală a unirii cu Hristos.

Renașterea chipului într-o persoană are loc imediat „prin puterea sfințitoare a fontului baptismal” – sufletul, prin acțiunea harului divin, este curățit de întinarea păcatului, puritatea sa originară fiind restaurată. Posibilitatea asemănării – de a deveni asemenea lui Dumnezeu, posibilitatea de a realiza ceea ce îi face pe sfinți sfinți – este dată persoanei botezate doar „în formă embrionară”. În timp ce prima este dăruită ca dar, cea de-a doua trebuie câștigată și dobândită prin efort

personal și „propria strădanie spre asemănarea cu Dumnezeu” [78] , în lupta zilnică de a trăi conform poruncilor lui Hristos.

„Întreaga viață ulterioară a unui creștin este o creștere a talanților primiți la Sfântul Botez.” [79] Cei care sunt capabili să atingă făgăduința sunt glorificați de Biserică ca sfinți. În același timp, primul fără al doilea – un dar fără cucerire – își pierde orice valoare, precum *un talent* îngropat *în pământ* , precum *sarea* care și-a pierdut *savoarea* , iar cel care nu a depus *efortul* este lipsit de tot ce *are.* [80] Dacă, neglijând darul, „preferăm o viață de păcat”, atunci nici Botezul, nici celelalte sacramente ale Bisericii „ne vor izbăvi de condamnarea veșnică”. [81] O persoană care păcătuiește după Botez, dar nu recurge la sacramentul Pocăinței, suferă moarte spirituală – este din nou lipsită de oportunitatea comuniunii cu Dumnezeu.

Pierzându-și legătura cu Dumnezeu și murind spiritual, creștinul pierde oportunitatea primită în sacramentul Botezului de a „deveni fiu al lui Dumnezeu și moștenitor al binecuvântărilor veșnice”. Harul, însă, nu dispare, nu abandonează inima omului, dar „nu creează mântuire în ea” [(82)] , ci așteaptă momentul în care sufletul se întoarce la pocăință. Dacă o persoană, la primirea Botezului, nu se comportă întruchipat de numele de creștin și nu îndeplinește jurămintele făcute la Botez, atunci „este chemată, dar nu aleasă”. [(83])

Cea mai veche învățătură, dezvoltată de-a lungul secolelor în scrierile Părinților, ne explică faptul că Domnul, în înțeleapta Sa discreție, „după ce l-a regenerat pe om prin Botez și l-a pecetluit cu harul Duhului Sfânt, îi lasă trupul muritor și susceptibil patimilor”. Povara stricăciunii continuă să apese asupra omului, iar acesta continuă să fie „supus atacurilor diavolului din afară”. Toate acestea „nu sunt o cusur în acțiunea harului divin”, ci permisiunea mântuitoare a lui Dumnezeu, pentru ca creștinul să devină părtaș la propria sa mântuire, pentru ca să „învețe să respingă atacurile vrăjmașului și astfel să se pregătească pentru dobândirea nemuririi”, pentru ca prin luptă, pocăință și fapte bune să câștige darul „îndumnezeirii în viața veacului viitor ” . [84]

Desigur, Dumnezeu poate șterge toate înclinațiile rele ereditare în Botez, „El poate, dar le lasă omului ca să se poată lupta, ca să poată câștiga și să primească cununa biruinței... La urma urmei, ce Îl înclină pe Dumnezeu spre noi? Lucrarea pe care o depunem pentru a birui omul vechi” [85] .

„Botezul distruge înțepătura morții”, spunea Sfântul Chiril al Ierusalimului . Sacramentul îl eliberează pe om „de puterea morții, care a intrat în lume prin păcat”. Totuși, din cauza slăbiciunii firii, omul nu este capabil să reziste – el este „supus distrugerii chiar și după Botez”. Aceasta „nu se întâmplă din cauza slăbiciunii sau imperfecțiunii sacramentului”, ci, așa cum spune Sfântul Marcu Ascetul , „din cauza nepăsării și senzualității omului”.

Vina și responsabilitatea unui păcătos botezat sunt amplificate. „Comparativ cu încălcarea legii lui Adam, îndepărtarea omului de voia lui Dumnezeu după Botez merită o condamnare mai mare”, exprimă Sfântul Grigorie Palama gândul Părinților din vechime. Mulți îl critică în mod frivol pe strămoșul nostru Adam,

care, se pare, cedând ușor instigării diavolului, a încălcat porunca lui Dumnezeu și a devenit cauza morții umane . Dar „este departe de a fi același lucru să dorești să guști din o plantă mortală înainte de experiență” sau „să dorești cu pasiune să o mănânci după ce experiența te-a învățat că este mortală”. [86]

Trebuie admis că, dacă primul este comparabil cu un accident, atunci al doilea trebuie comparat cu sinuciderea.

Libertate de violență

Darul lui Dumnezeu primit prin Botez este eliberarea din sclavie: diavolul, care a înrobit cu forța și a posedat persoana nebotezată din interior, nu mai poate folosi violența - pentru a poseda o persoană, el are nevoie de consimțământul acesteia. Persoana botezată este redată libertății de alegere pierdute în Cădere - capacitatea voinței umane de a rezista răului sau de a ceda ispitei. „Această libertate este de proporții colosale, incomensurabile. Prin propria sa voință liberă, o persoană poate chiar să-L respingă pe Dumnezeu și să-l îmbrățișeze pe diavol.” El „poate deveni atât Dumnezeu prin har, cât și diavol prin propria sa voință liberă.” Libertatea este imensă: o persoană este liberă să aleagă „între viață și moarte”. Libertatea este inviolabilă: „nici măcar diavolul însuși nu poate constrânge o persoană la rău”; el oferă doar o alegere. Dar „în același fel, Dumnezeu nu constrânge binele ” .

Alegerea rămâne întotdeauna la nivelul individului și, prin urmare, se bazează întotdeauna pe conștiința sa. Lupta pentru propriul suflet, cu dușmanul și cu sine însuși, începe. Dumnezeu ajută cu siguranță individul luptând împotriva răului, dar în secret. „Harul lui Dumnezeu își ascunde prezența în cel botezat, așteptând voința sufletului” [88] ; pătrunzând în adâncul inimii, ajută pe nesimțit lupta. Aceasta va continua până la un anumit timp. Mântuitorul, fără a încălca libertatea umană, oferă individului oportunitatea de a lupta, cum ar spune, singur împotriva dușmanului, pentru a-și demonstra voința și a-și mărturisi fidelitatea față de Domnul. „Marele ajutor al lui Dumnezeu îl îmbrățișează pe om, dar nu-i este îngăduit să-l vadă” - acestea sunt cuvintele Sfântului Pimen cel Mare . Cel care a intrat în război spiritual își desăvârșește sufletul: „fiecare rezistență la cerințele pasiunii îl slăbește; rezistența constantă îl doboară”. Dar este adevărat și altceva: „fiecare infatuare față de patimă o întărește, infatuarea constantă față de patimă îl înrobește pe cel care se lasă dus de ea” [89] .

Mântuitorul „ne-a eliberat prin Sfântul Botez, dându-ne libertatea de a face binele dacă vrem” și „de a nu fi atrași cu sila spre rău” [90.] El „l-a eliberat pe om de chinurile demonice, l-a izbăvit de robia diavolului, de slujirea involuntară, violentă și dureroasă a păcatului”, i-a dat posibilitatea de a nu fi atrași în păcat cu sila, decât dacă „noi înșine vrem de bunăvoie să păcătuim” [91] .

Suntem liberi „fie să rămânem de bunăvoie în poruncile Celui în care am fost botezați... și să umblăm pe calea poruncilor Sale, fie, după ce ne-am abătut de la această cale dreaptă, să ne întoarcem din nou la diavol, adversarul și dușmanul”. Dar fără consimțământul nostru, „cel rău nu poate în niciun fel sădi vreun rău în noi” [92.] Dacă o persoană nu-i dă lui Satan un motiv să o ia în stăpânire și nu

dorește să se supună influenței sale, atunci dușmanul nu este în niciun fel capabil să „stăpânească asupra lui cu forța” [93] .

Rezultă că, dacă un creștin ar muri subit, părăsind fontul baptismal, ar trece în veșnicie într-o stare de sfântă puritate . [94] Și dacă presupunem că după Botez nu păcătuim niciodată și păzim poruncile Evangheliei fără prihană, atunci vom rămâne în viața pământească „fără patimă și sfinți”. [95] „Dacă”, așa cum spun Părinții, „din momentul Botezului nu am fi păcătuit în timpul vieții noastre, am fi nu numai drepți, ci și complet sfinți ” . [96]

Diavolul reușește să dobândească stăpânire asupra omului prin patimi, atunci când un creștin, în loc să-și purifice inima prin rugăciune, este captivat de ceva stricăcios. Atunci harul dobândit anterior se retrage și este îngropat - deși nu complet pierdut, totuși ascuns: „ceea ce am primit în Hristos Isus în sfântul Botez nu este distrus, ci doar îngropat, ca o comoară, în pământ”. Înainte de a fi prea târziu, trebuie recuperat, „redescoperit și scos la lumină”. [97] Pocăindu-ne de nebunia noastră, ne prosternăm înaintea lui Dumnezeu, care a știut de la început că „chiar și după Botez vom păcătui” și care ne-a dat „sfintele porunci ale pocăinței, curățindu-ne nu numai de păcate, ci și de patimi”, pentru ca prin lupta pocăinței să putem recâștiga comorile pierdute, așa cum li s-au acordat multora căzuți, „devenind din nou sfinți ” . [98]

Îmbrăcați în Hristos [în] iasoara bisericii, „toți oamenii primesc egalitatea, pentru că demnitatea fiecărui creștin este una și aceeași. Este Hristos”. Și „această demnitate este infinit de mare”, căci „în ea este anihilată orice distincție pământească” dintre oameni . Dar omul nu este încă capabil să stea ferm în Hristos, să rămână la această înălțime, acordată lui, dar încă necucerită de el însuși. Ieșind din iasoara, el nu va fi protejat de influența evaluărilor și opiniilor sale anterioare, nu va scăpa de sentimente și înclinații părtinitoare, este incapabil să-și reconstruiască instantaneu sistemul de valori stabilit. Deja în clipa următoare după sacrament, conexiunile subconștiente înrădăcinate de-a lungul anilor se vor face simțite, vechile gusturi și antipatii vor reapărea și, prin urmare, persoana va fi din nou cuprinsă de un impuls nedrept al minții sau al inimii. Și atunci „marea demnitate creștină” se va pierde, iar lumea, ca și înainte, va fi percepută în dizarmonia „diferențelor pământești dintre oameni”. [101] Va putea omul să recupereze darul lui Dumnezeu, să-l câștige printr-o luptă asemănătoare cu cea a lui Hristos? Răspunsul va fi prezent în cursul întregii sale vieți ulterioare.

Înainte de răscumpărarea rasei umane înfăptuită de Mântuitor, omul, oricât de mult s-ar fi străduit, nu ar fi putut rezista patimilor care îl dominau: „în starea decăzută, păcatul și diavolul copleșesc atât de mult omul, încât acesta nu mai are puterea să li se împotrivească, ci este dus involuntar”. Doar creștinului i se acordă libertate spirituală - capacitatea de a alege binele sau răul prin propria sa voință liberă. El leapădă jugul patimilor, primind ajutorul harului și capacitatea de a se opune răului: „la Botez, Satana, care locuiește în fiecare om... este alungat” și apoi „este lăsat în voința persoanei botezate fie să rămână un templu al lui Dumnezeu și să fie liber de Satana, fie să-L îndepărteze pe Dumnezeu de la sine... și să devină din nou un locuință pentru Satana”. Oricine eșuează în prima

este condamnat la a doua. După Botez, cel care păcătuiește „își reînvie firea decăzută”, pierzând din nou libertatea spirituală; „păcatul câștigă din nou putere violentă”, iar diavolului i se permite din nou să domine omul.

Acest păcat distrugător de suflet se numește patimă. Mai mult, viclenia forțelor care se opun omului este de așa natură încât „patima nu este întotdeauna exprimată clar: ea poate trăi în secret într-o persoană și o poate distruge” treptat, aproape imperceptibil. Când o persoană botezată se întoarce la *vărsătura sa* [102] și își permite să „trăiască după mintea și voința firii decăzute”, atunci „libertatea sa spirituală este complet pierdută”, căci îl trădează pe Hristos. Iar consecința este decăderea spirituală: „firea se dezintegrează complet atunci când nu este ceea ce ar trebui să fie”. [103] La urma urmei, în Botez, el „a renunțat la firea sa și s-a angajat în toate acțiunile, cuvintele, gândurile și sentimentele... să trăiască numai după voința și mintea Domnului Iisus Hristos” - după „poruncile și învățăturile Sale din Evanghelie ”. [104 105] Dacă tu, creștinul, te privezi de acea „cea mai frumoasă schimbare” [106] care ți-a fost dăruită de Duhul Sfânt în izvorul reînnoirii, atunci „insulți întregul mister, îți arunci întreaga viață în dezordine și te chinui neacceptându-L pe Cel care proclamă hotărât: *Iată, Eu fac toate lucrurile noi* ” [107 108]

Duhul necurat, alungat din sufletul omenesc prin Botez, începe să rătăcească, vizitând sufletele fără apă, adică pe cele necredincioase — lipsite de credință și de harul baptismal . [109] Dar demonul nu găsește pace în ele, căci își găsește satisfacția tulburând creștinii cu fapte rele, iar cei nebotezați i-au aparținut de la bun început — de la zămislirea lor. Și se întoarce la cei botezați, însoțit de încă șapte demoni: „precum sunt șapte daruri ale Duhului, așa sunt și șapte duhuri rele”.

Când demonii găsesc un creștin leneș – adică unul care, prin lene, și-a slăbit lupta spirituală și nu a reușit să reziste adversarilor săi – atunci, atacându-l, „își săvârșesc răutatea și mai aprig decât înainte”. Acum, nefericitul nu are de ales decât să pornească într-o lungă călătorie de „pocăință laborioasă” [110] , o luptă cu „forța potrivnică, care s-a întors din nou după Botez împreună cu alte duhuri rele în sufletul leneș, din cauza neglijenței ” . [111]

Pe de altă parte, soarta creștinilor care se străduiesc neobosit este îmbucurătoare: „rezistând legii *păcatului* , o alungăm din trup, instalăm mintea ca administrator în casa trupească și, cu ajutorul ei, stabilim legea potrivită pentru fiecare facultate a sufletului și pentru fiecare organ trupesc”. Cel care perseverează în această lucrare „va primi și va vedea în sine harul promis tuturor”. [113 Aceștia] „sunt prietenii lui Hristos, cărora le-au fost încredințate misterele și care își duc viața în spiritul lui Hristos”.

Însă cei care „nu au primit deloc un astfel de har, adică cei nebotezați”, precum și „cei care l-au primit, dar nu l-au recunoscut – aceștia sunt vrăjmașii lui Dumnezeu. Căci oricine nu se împărtășește cu firea divină, adică nu are har divin, este trupesc și nu poate fi plăcut lui Dumnezeu” [114] , *deoarece gândurile trupești sunt vrăjmășie împotriva lui Dumnezeu* , deoarece *carnea și sângele nu*

pot moșteni Împărăția lui Dumnezeu, iar stricăciunea nu moștenește nestricăciunea [115] .

Săgeți inamice

Astfel, deși diavolul continuă să atace creștinul, el este expulzat pentru totdeauna din inima omului prin sacramentul Botezului; este imposibil pentru el să reintre acolo unde locuiește harul. „Puterea vrăjmașului... zguduie adâncurile inimii, aplecând-o după voia sa... Șuvoaie de păcat se apropie neîncetat de inimă, gata să o răstoarne și să o tragă de partea lor” [116] , dar vrăjmașul nu poate acționa decât indirect: „trage din afară și de departe, insuflând gânduri rele”; de îndată ce i se deschide o ocazie, el imediat „sare în sus și dă sfaturi”, dar toate planurile sale rele sunt zădărnicite de rugăciunea noastră atentă [117] .

Între timp, literatura spirituală se referă adesea la expresii precum „diavolul în inimă” cu referire la o persoană botezată. De exemplu, Sfântul Macarie Egiptulenul , referindu-se la creștini, scrie: „Inima este un vas mic, dar există șerpi în ea”; el menționează, de asemenea, „un șarpe care își face cuib în adâncul inimii”. Aceleași cuvinte sunt repetate de Sfântul Ignațiu al Caucazului. Uneori se spune despre diavolul care „reintră într-o persoană” care a păcătuit după Botez și că o astfel de persoană „devine din nou lăcașul lui Satan”.

Calist și Ignațiu Xantopoulos indică „alungarea vrăjmașului din pășunile inimii” ca rod al rugăciunii sincere.118 Sfântul Grigorie Palama , de exemplu, o exprimă astfel: „Numele lui Iisus, la care o persoană meditează mereu în inima sa, lovește, rănește și alungă din inimă demonii - conducătorii și creatorii tuturor gândurilor rele și patimilor spirituale.” [119] Iar în scrierile Sfântului Ioan de Kronstadt citim: „În măruntaiele noastre există un cuib mintal unde locuiește Hristos sau diavolul își stabilește locuința. Aceasta este inima. Diavolul ne alungă adesea din acest cuib și își stabilește locuința el însuși: și atunci lucrurile devin foarte rele pentru noi. Sfinții apostoli au numit acest cuib templul lui Dumnezeu sau templul Duhului Sfânt; Mântuitorul - o casă . ” [120]

Trebuie să înțelegem corect aceste afirmații; ele nu înseamnă, de fapt, că dușmanul poate locui din nou cu putere absolută direct în inimile noastre după Botez. Expresiile figurative despre activitatea dușmanului „în inimă” nu ar trebui luate literal.

Aceasta implică înrobirea generală a unei persoane față de patimi și de diavol, întrucât vrăjmașul, deși indirect, exercită cu adevărat putere asupra sufletului păcătos și pătimaș, luând cu adevărat în stăpânire inima omului prin patimi și gânduri rele înrădăcinate în inimă - diavolul le folosește ca arme împotriva omului. Sfântul Teofan Zăvorâtul , interpretând cuvintele Sfântului Macarie despre „șarpele care se cuibărește în adâncul inimii”, explică: „El se referea fie la păcatul care locuiește în noi, fie la patima principală a fiecărui om, în care se transformă acel păcat”.

Însuși Sfântul Teofan, când menționează locul unde se află diavolul, se exprimă mai precis pe această temă: „ *În jurul* inimii se încolăcește un șarpe care este gata să ne distrugă – și ne va distruge, dacă se va ivi ocazia” [121] .

Starețul Efrem de Filoteu are această expresie: „Scopul rugăciunii mentale este de a-l aduce pe Hristos în inima omului, alungând diavolul de acolo... Când Hristos intră în inimă, atunci coloanele demonilor vor fugi de acolo.”

Această imagine, datorită capacității sale, permite transmiterea concisă și vie a unui gând lung. În forma sa extinsă, sensul celor spuse este următorul. Când, după curățirea sufletului creștinului de patimi, puritatea inimii este atinsă prin rugăciunea mintală și inimă, atunci harul lui Dumnezeu, ascuns în taină în adâncul inimii încă de la Botez, va lua în sfârșit în mod deschis și deplin în stăpânire inima omului și va domni acolo triumfător. Atunci, demonii nu vor mai putea influența sufletul prin dependența inimii de patimi și va sosi o stare de detașare. Va sosi o stare în care Dumnezeu, figurativ vorbind, „va ședea pe tronul inimii” sau „își face locuința în inimă” și vom găsi „Împărăția lui Dumnezeu în noi”.

Avem nevoie de claritate în această privință, deoarece dușmanul este extrem de interesat de ignoranța noastră, care împiedică rugăciunea cu scop. Conștientizarea faptului că diavolul a fost complet alungat din inimile noastre este periculoasă pentru el: „Demonii cu siguranță nu vor ca oamenii să fie siguri de acest lucru”, ca nu cumva mințile noastre, „știind acest lucru cu siguranță, să se înarmeze împotriva lor cu amintirea constantă a lui Dumnezeu ” . [122]

Deși puterile demonice au fost expulzate din inimă prin sacrament, scopul nostru este încă departe de a fi atins; inima nu este purificată doar prin această acțiune – „pofta animalică... care este în legătură cu pofta duhurilor decăzute” este încă înrădăcinată în ea [123] .

„Participarea la rău” se realizează prin „captivitate spirituală” - diavolul ne atrage în acest „proces de întunecare și înrobire față de păcat prin săgețile pe care le trimite în mințile noastre”. Aceste gânduri sunt *sugestii* pline de otravă ; dacă reușesc, mintea otrăvită „se supune dictatelor principiului malefic”. Și apoi „mintea, îndepărtându-se de Dumnezeu, devine fie bestială, fie demonică și, distanțându-se de legile naturii, poftește lucruri străine de ea ” . [124]

Diavolului îi rămâne puterea de a ataca inima, străpungând mintea cu săgețile înflăcărate ale gândurilor, pentru a aprinde în interior o conflagrație pătimașă. Succesul vrăjmașului se obține deoarece inimile noastre au acumulat multă substanță inflamabilă a patimilor. Dacă un gând rău nu este respins și străpunge inima, vrăjmașul își atinge scopul: *zborul săgeții* aprinde resturile viciilor înrădăcinate în suflet.

„Demonii ne poartă războaie fie prin lucruri, fie prin gânduri pasionale legate de aceste lucruri. Prin lucruri poartă război împotriva celor cufundați în lumea lucrurilor și prin gânduri – împotriva celor care s-au retras din lucruri.” [126] Apostolul Pavel ne arată armele necesare pentru această luptă: *Luați*

scutul credinței, cu care veți putea stinge toate săgețile aprinse ale celui rău... și sabia Duhului, care este Cuvântul lui Dumnezeu . [127]

Fiecare persoană este chemată să reziste vrăjmașului, privind la sfinții săi învățători - cum ar fi dreptele Iov, care, „lovind fără să lovească", l-a zdrobit pe diavol și ne-a învățat modelul războiului: „lovit neîncetat de săgețile diavolului, a rezistat oricărui fel de ispită, și-a golit toată tolba" [128.] Cum ar fi Iosif din Volok Lamski, care, cu isprăvile sale de sobrietate, „ca și cu armura, a respins săgețile înflăcărate ale patimilor" și astfel „a abolit gândurile șovăielnice ale trândăviei" [129.] Sfinți martiri precum Andronic din Perm , care, „luând sabia spirituală", „a luptat pentru Biserică și Patrie", precum Tadeu din Tver, care, devenind o victimă vie, „a biruit răutatea vrăjmașilor lui Hristos". Suntem chemați să imităm în această luptă nenumărata armată de mărturisitori, drepți și sfinți, care „și-au dat viața pentru credința în Hristos și au păstrat adevărul cu sângele lor" [130] .

Fiecare păcat se naște dintr-un gând primar care stârnește pasiuni și apoi duce la săvârșirea răului. Există două fronturi ale atacurilor mentale, dar rădăcina tuturor necazurilor este întotdeauna aceeași: impuritatea inimii. În primul caz, gândul se naște în adâncul inimii noastre, unde răul acumulat și obiceiurile înrădăcinate dau naștere la „gânduri rele și impure". [131] În al doilea caz, dușmanul trimite gânduri din exterior. Dacă atacul nu este respins imediat și sugestia demonică nu este respinsă, ea pătrunde acolo - în acumularea de rău sădită în inima noastră.

Aici, pasiunea se stârnește și dă în clocot și, din nou, deși este vina vrăjmașului, totuși, *gândurile rele izvorăsc* din inimile noastre și *omul scoate răul din comoara rea a inimii sale .* [132] Tocmai de aceea un creștin, în orice caz, poartă întreaga responsabilitate pentru păcatul comis și este personal învinovățit pentru manifestarea pasiunii, chiar dacă demonul l-a provocat la aceasta.

Ticăloșia demonilor constă în viclenia lor: semănând sugestiile lor, reușesc să ne inducă în eroare, iar noi percepem gândurile demonice ca emanând din natura noastră, motiv pentru care „unii au crezut că atât harul, cât și păcatul locuiesc împreună în mintea noastră". Un fel de mecanism diabolic este la lucru aici. Într-adevăr, „gândurile semănate în suflet de către demoni par să vină din inimă; dar ni le însușim atunci când dorim să ne bucurăm de ele... căci trupul iubește infinit lingușirea amăgirii". Astfel, atunci când o persoană „se desfătează în gândurile semănate în ea de vicleanul Satana și parcă își înscrie amintirea lor în inimă", le însușește ca fiind ale sale și apoi „le cultivă din propriile gânduri " . [133]

Cu alte cuvinte, viclenia demonică poate reuși doar dacă nu ne opunem rezistență. Orice gând implantat de demoni, în primul moment în care apare în mintea noastră, este lipsit de patimă și, prin urmare, inofensiv - este doar o stimulare a puterii noastre *intelectuale* , care, de la Botez, a fost parțial purificată de pasiuni. Dar dacă acest gând nu este imediat înăbușit și mintea începe să-l ia în considerare, atunci partea pasională a sufletului este atrasă în proces: *dorința* și forțele *iritative* sunt atrase, sub influența cărora gândul este colorat de sentimentul pasional . [134] Otrăvit de veninul pasiunii, gândul pătrunde în regiunile inferioare asemănătoare ale inimii - sediul dorinței și al forțelor

iritative - și prinde rădăcini acolo . [135] Astfel, are loc întinarea inimii, hrănită de gândurile pasionale.

Sănătatea și mântuirea sufletului uman depind în întregime de puritatea inimii. Numai prin curățirea de murdăria patimilor se deschide calea către rugăciunea contemplativă și unirea deplină cu Dumnezeu. Fără victoria asupra patimilor, este imposibil să-L vezi pe Dumnezeu: „Patimile sunt ușa închisă în fața purității. Dacă cineva nu deschide această ușă, nu va intra în tărâmul imaculat și pur al inimii.” [136] Orice patimă, prin gânduri și mișcări senzuale, devine stăpâna persoanei pe care o înrobește. Cu toate acestea, prea adesea, în loc să lupte cu diavolul, „oamenii, mânați de inerția patimilor lor, duc o luptă reciprocă aprigă.” [137] Esența răului moral constă în faptul că oamenii, abătându-se voluntar de la gândirea corectă, înclină spre cele pasionale și, ca urmare, gândurile alimentate de patimă împiedică „dobândirea mântuirii sufletului, aruncând mintea unei persoane în distrugere. ” [138]

După cum vedem, întreaga luptă pentru viață se învârte în jurul minții și inimii. Prin urmare, lucrarea principală de mântuire a sufletului este concentrată pe războiul minții, în care arma principală este lucrarea rugătoare a minții și a inimii. Numai isprava sobrietății poate servi la purificarea inimii și la vindecarea sufletului: „Rădăcinile răului nu dispar de la sine” și, prin urmare, fără „rugăciunea mentală activă, nimeni nu poate scăpa de influența patimilor și de acumularea gândurilor rele, pentru care va fi chinuit în ceasul morții și va răspunde la Judecata de Apoi ” . [139]

Sobrietatea intelectuală, ca armă principală în lupta pentru inimă, trebuie să fie de încredere și puternică, iar aceasta necesită constantă „isprava muncii pocăinței, cu întărirea plină de har a duhului prin împărtășirea cu Sfintele Taine ale lui Hristos”. [140] Dar eficacitatea sacramentului euharistic depinde și de gradul de cooperare umană: pentru victoria completă asupra vrăjmașului, cel care se împărtășește trebuie să fie înarmat cu o rugăciune mentală constantă. „Suntem captivi perpetui ai diavolului și, în ciuda faptului că în Botez suntem răscumpărați și eliberați din captivitate prin Preasfântul Sânge al lui Hristos Dumnezeul nostru, chiar și după aceea, pentru că am căzut în păcat, suntem din nou captivi; și diavolul ne ține ca și cum ar fi fost cu lanțuri de fier și se opune cu tărie rugăciunilor noastre”, săvârșite „pentru a ne elibera din captivitatea sa. Prin împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos, suntem eliberați din captivitate, dar nu pentru mult timp, pentru că, deși Domnul a curățit sufletul de toate păcatele și patimile prin împărtășanie, nu putem menține această puritate fără rugăciune constantă. „Numai prin rugăciunea plină de har, curată a minții și a inimii, o persoană se poate proteja de captivitatea demonică . " [141]

O mare bătălie se dă în inimă. Luptând pe două fronturi, ascetul luptă pentru purificarea sufletului cu arma sobrietății rugătoare. În numele lui Isus, el suprimă gândurile care emană din adâncul inimii, în timp ce simultan blochează sugestiile ostile care vin din exterior. „Trebuie să știm că a chema constant numele lui Dumnezeu este o vindecare care ucide nu numai patimile, ci însăși acțiunea lor...

Numele lui Dumnezeu, atunci când este invocat, ucide toate patimile, deși nu știm cum se realizează acest lucru . ” [142]

În timp, cu sprijinul invizibil al Dumnezeului Atotputernic, se produc schimbări benefice: sursa pătimașă a răului din adâncul inimii se usucă, iar săgețile demonice se sting în zbor, fără a-și atinge niciodată ținta. Treptat, de-a lungul anilor de luptă, se atinge o puritate binecuvântată – un început de detașare – și apoi, în sfârșit, harul, care nu mai este ascuns, ia în stăpânire în mod deschis inima, iar Domnul Însuși domnește complet în interior.

Depășirea despărțirii

Când ne familiarizăm cu scrierile patristice, nu trebuie să pierdem din vedere particularitatea lor inerentă. Aici, aplicarea strictă a termenilor, obișnuită pentru o conștiință raționalistă, lipsește. Astfel, cuvântul *„minte”* poate fi folosit în diverse sensuri: în primul rând, se referă la puterea gândirii - energia mentală ca atare. Dar același cuvânt poate însemna și suflet, inimă sau atenție sau poate fi identificat cu aparatul intelectual - rațiunea . [143] *Conceptele de „minte* ” , „ *spirit* ” , „ *suflet* ” *și „inimă”* (nou~, pneuma~ma, yuchv, kardiva), care au sensuri complet independente în ascetism, pot fi totuși folosite sinonim în scrierile patristice din diferite epoci și culturi; se pot înlocui reciproc; același termen poate fi folosit de un autor în sensuri diferite . [144]

Acest lucru se datorează parțial imperfecțiunilor mijloacelor de comunicare antice: scrierile, de regulă, nu puteau fi reconciliate între ele. Mai mult, ele nu erau create în birouri academice, ci în deșert - prin inspirația Duhului Sfânt. Asceții nu aveau obiective strict științifice și nici nu căutau să creeze un sistem unificat. Mișcați de o binecuvântare de sus, ei erau chemați să consemneze fragmente de experiență și cunoștințe personale revelate în contemplarea plină de har, spre beneficiul ziditor al altora. Străini de literalismul care *ucide* , Părinții ne-au transmis, mai presus de toate, duhul adevărului care *dă* [viață] .

Prin urmare, de la cititorii textelor ascetice se așteaptă o anumită încordare nu doar a gândirii, ci și a spiritului. Adevăratul sens este adesea deslușit doar printr-o lectură atentă și meditativă, însoțită de rugăciune. Merită să ne amintim că o abordare exterioară a studierii problemelor spirituale, fără experiența lucrului interior, este sortită zadarniciei: în acest caz, gândirea Părinților va rămâne incompletă sau greșit înțeleasă.

Când judecățile sunt făcute nu din experiență spirituală, ci din „cunoaștere exterioară”, aceasta nu este iluminare în adevăratul sens și nu poate duce în niciun fel la comuniunea cu Dumnezeu . [146] Scrierile Părinților nu sunt într-adevăr întotdeauna și departe de a fi pe deplin de înțeles: „o formă de astfel de obscuritate este observabilă în anumite locuri”, dar „dacă obscuritatea este vizibilă undeva în ele, aceasta nu provine din obscuritatea expunerii, ci din faptul că adevărurile expuse în ele sunt de obicei mai bine înțelese prin acțiuni corespunzătoare lor și nu pot fi explicate doar prin cuvinte... căci cunoașterea dobândită din fapte în sine nu poate fi explicată pe deplin prin cuvinte. ” [147]

Sursa existenței omului la creația sa a fost „suflarea duhului vieții” emanată direct de la Dumnezeu [148] , iar Domnul S-a ales pe Sine însuși ca „model” pentru această creație [149] , prin urmare, în ființa umană există inițial o anumită corespondență cu Dumnezeu Însuși.

Fiind o imagine, creația reflectă într-o oarecare măsură ființa Creatorului său, „sufletul în trupul omenesc este o reflectare simbolică a lui Dumnezeu” [150] , „așa cum Dumnezeu guvernează lumea, așa și sufletul guvernează trupul” [151.] Așa cum Dumnezeu acționează în natură, guvernând universul prin energiile Sale necreate, tot așa „sufletul acționează în mădularele trupului și îndrumă fiecare mădular spre acțiunea sa” [152] .

Așa cum Dumnezeu are esența și energia Sa, și sufletul uman are atât esență, cât și energie, singura diferență fiind că acestea din urmă sunt create.

În sistemul conceptelor ascetice, *esența* (o*usiva) sufletului uman este *spiritul* său , situat în inima *spirituală* . Este „centrul ființei umane, rădăcina abilităților active”, „punctul din care emană toată viața spirituală și la care se întoarce” [153] , „sursa tuturor mișcărilor mentale și spirituale” [154] .

Spiritul, ca principiu esențial, posedă propria sa energie, iar aceasta este *mintea* (nou~) fluidă și mereu în mișcare a omului, care se manifestă în gândire și contemplare. Energia este puterea înnăscută natural a fiecărei entități. Prin urmare, principala „putere a sufletului rațional... este mintea sa veșnic în mișcare [adică intelectul], care curge în mod natural constant din ea [suflet]” [155] .

Antropologia creștină, bazată pe corupția naturii umane prin cădere, privește Biserica ca pe un spital măreț, menit să vindece sufletul uman pentru a-l salva de la distrugerea veșnică.156 Dacă, conform conceptelor obișnuite ale psihiatriei, o persoană sănătoasă mintal este considerată a [fi] cea ale cărei conflicte interne pur și simplu „nu au luat încă o formă acută, în mod clar distructivă pentru individ sau intolerabilă pentru societate”, atunci, conform conceptelor creștine, toți, cu excepția celor care au atins perfecțiunea în sfințenie, „sunt bolnavi într-o oarecare măsură, deoarece sănătatea sufletului este înțeleasă ca depășirea păcatului și a patimilor și ca o nouă viață de har în Dumnezeu ” [.157]

„ Biserica este un atelier de mântuire, transformare și îndumnezeire” [158.] „ Biserica este un atelier divino-uman, unde oamenii, cu ajutorul sfintelor sacramente și al sfintelor virtuți, sunt îndumnezeiți, transformați în sfinți Dumnezeu-oameni prin har” [159.] În acest „atelier minunat, oamenii înviază și se înalță la Cer, unde trăim” [160.] Calea către vindecarea mântuitoare constă prin unirea minții cu duhul, care a fost despărțit în cădere.

Din perspectiva asceticismului ortodox, *rațiunea* și *intelectul* sunt două principii distincte și independente. Misiunea originală **a intelectului** (novmo) este de a fi în comuniune constantă, plină de rugăciune, cu Dumnezeu. Cu ajutorul său, omul este chemat să dobândească experiență a cunoașterii lui Dumnezeu și să înțeleagă invizibilul; acesta se caracterizează printr-un mod rugător și

contemplativ de a percepe și înțelege. Inițial unit cu spiritul, intelectul nu se afla în cap, ci în inimă.

Rațiunea (diavnoia) este instrumentul prin care percepem și interacționăm cu lumea materială și cu care exprimăm rezultatele acestei experiențe. Scopul rațiunii este de a se ocupa de preocupările pământești și de a opera cu concepte ale lumii senzoriale tridimensionale. Capacitatea sa de a cunoaște lucrurile create - vizibilul, tangibilul, finitul - este o funcție a intelectului și este legată geografic de regiunea creierului cu care este asociată activitatea sa . [161]

Pe lângă simțuri, facultățile noastre cognitive inferioare, cum ar fi imaginația și memoria, sunt, de asemenea, implicate în munca intelectului. Prin observare, citire și ascultare, intelectul adună material pentru sine - „cunoștințe locale, pământești” [162] - obținând „informații despre tot ceea ce apare și există în afara noastră și în noi înșine”, despre tot ceea ce „există și apare în relații spatio-temporale ” . [163]

Activitatea senzorio-rațională, desfășurată cu ajutorul imaginației și memoriei, nu este procesul gândirii în sine, ci doar furnizarea de materii prime pentru aceasta. Ceea ce se obține „prin cercetare și investigație” [164] este prelucrat de intelect : este analizat, discutat, generalizat și concretizat [165.] Însă intelectul și organul său corporal - creierul - sunt doar un instrument al cunoașterii [166] , nu un organ al înțelegerii [167] .

Conceptul de **rațiune** („logikhv, lovgo”) definește activitatea combinată a minții și a rațiunii.

Sfinții Dionisie Areopagitul , iar mai târziu Maxim Mărturisitorul și Ioan Damaschinul vorbesc despre „acțiune și contemplare”, distingând puterea *activă* a rațiunii de puterea *contemplativă* a minții: „Într-o ființă rațională, o facultate este contemplativă, iar cealaltă este activă”, în timp ce „facultatea activă consideră și determină valoarea corectă a ceea ce trebuie să facă”, în timp ce „facultatea contemplativă înțelege ce este un lucru”. Prin urmare, „facultatea contemplativă se numește [teoretică] *,* iar cea [activă] *practică* ” .

Una dintre consecințele catastrofale ale Căderii este că mintea s-a separat de spirit și, părăsind limitele inimii, s-a contopit cu intelectul. În această stare, mintea a adoptat ca activitate principală o preocupare comună cu intelectul pentru cele pământești și pieritoare și, în consecință, și-a pierdut capacitatea naturală de a locui în amintirea rugătoare a lui Dumnezeu. Această schismă din suflet, această restructurare a trupului, a dus la pierderea celui mai înalt dar spiritual - contemplarea.

Aceasta înseamnă că nu mai există nicio posibilitate de a atinge perfecțiunea spirituală, de a dobândi darurile unor stări de rugăciune superioare.

Omul alungat din Paradis a trăit separarea minții de inimă-spirit ca pe o schimbare în existență, ca pe o pierdere a legăturii directe cu Dumnezeu, ca pe o pierdere a comuniunii cu Dumnezeu. În timp ce, „conform planului lui Dumnezeu, existența umană este de neconceput fără comuniunea cu Sursa acestei

existențe”. [170] De atunci, starea anormală în care mintea, separată de inimă, se contopește cu intelectul a devenit inerentă de la naștere tuturor descendenților lui Adam și Eva.

Numai Tradiția Ortodoxă păstrează o adevărată înțelegere a structurii sufletului uman; în afara Bisericii, în afara antropologiei creștine, acesta este pierdut. Lumea, pierzându-L pe Dumnezeu, a uitat tragedia spirituală a omului; a echivalat conceptele de minte și rațiune - acestea au devenit sinonime, denotând doar activitatea creierului. Omul secularizat nu este conștient de faptul că este înzestrat prin natura sa cu o facultate superioară, una care îl apropie de îngeri - darul contemplării.

Sufletul uman se poate întoarce la starea sa normală, sănătoasă, doar după ce structura sa originală, pe care omul o poseda înainte de Cădere, este restaurată. Ruptura dintre minte și inimă trebuie vindecată - esența și energia trebuie readuse la interacțiunea lor inițială. Mintea trebuie să rupă legătura sa nelegiuită cu intelectul și să se reunească cu inima, formând un singur întreg. Atunci va fi pe bună dreptate să numim atât *spiritul* , ca principiu esențial, cât și energia mentală însăși, și ceea ce Scriptura numește inimă, minte . căci „unirea minții cu inima este unirea gândurilor spirituale ale minții cu senzațiile spirituale ale inimii ” .

Când mintea intră în inimă, atunci se află treimea legitimă dintre suflet-minte-inimă: atunci „unitatea minții devine întreită, rămânând una”, atunci sufletul „se unește cu Unitatea Divină Treimică, închide orice intrare spre amăgire și stă deasupra firii pământești, a lumii și a conducătorului lumii” [173.] Puterile sufletului, unite în acest fel, dobândesc, prin acțiunea harului lui Dumnezeu, integritatea și capacitatea de comuniune nemijlocită prin rugăciune cu Sfânta Treime.

„Orice spiritualitate în afara acestei perspective este neortodoxă” [174] .

Scopul asceticismului este de a conduce o persoană spre îndumnezeire, iar reunificarea minții cu inima devine primul pas către unitatea cu Dumnezeu. Păcatul este, în esență, o risipire a energiilor sufletului și, mai presus de toate, izolarea minții de inimă și risipirea energiei sale asupra obiectelor acestei lumi pieritoare. Potrivit Sfântului Vasile cel Mare , dacă mintea este distrasă de lucrurile exterioare, iar simțurile sunt irosite cu experiențe lumești, atunci sufletul este bolnav și persoana este predispusă la decădere. Aceasta este o stare nefirească de înrobire față de creaturi și patimi. Pe de altă parte, o persoană sfântă este cea mai *naturală* și normală dintre oameni, deoarece mintea lor a atins „ acțiunea [naturală] ” .

„Dumnezeu ne-a dat rațiunea [mintea] pentru ca aceasta să accepte și să înțeleagă ceea ce i se comunică de la Dumnezeu și nu pentru ca ea să se considere autosuficientă” [176.] „Împreună cu unirea minții cu inima, ascetul primește puterea de a rezista tuturor gândurilor pătimașe și senzațiilor pătimașe” [177.] Cel care a devenit un templu al Duhului Sfânt are o amintire a lui Dumnezeu „neîntreruptă de preocupări pământești”, sufletul său „nu este zdruncinat de atacuri neașteptate ale patimilor” [178] .

O persoană spirituală este conștientă de tot ce se întâmplă în lume și este inevitabil implicată în diverse preocupări lumești, dar în timp ce trăiește pe pământ, este cetățean al cerului. Cel care a atins sfințenia prezintă semne de sănătate spirituală; rațiunea și intelectul său funcționează simultan și interconectat, totuși a avut loc o diviziune naturală a muncii între ele: *rațiunea* este conștientă de lumea înconjurătoare, are preocupări pământești și se ocupă de ele, în timp ce *intelectul* locuiește în inimă și, prin rugăciune, este cufundat în amintirea constantă a lui Dumnezeu . [179]

Vindecarea sufletului, restaurarea integrității sale este posibilă doar pe cale supranaturală, cu ajutorul harului; principalul mijloc, atât pentru dobândirea harului, cât și pentru aducerea minții în inimă, este rugăciunea minții și a inimii, la nivelurile înalte ale căreia se realizează o unire indisolubilă a inimii și a minții.

„Coborârea minții în inimă", „unirea minții cu inima", „păzirea inimii cu mintea" - aceste concepte ascetice reflectă interconectarea celor două centre ale personalității umane. În afara inimii, centrul întregii activități spirituale umane, mintea este neputincioasă. Fără minte, inima este oarbă, lipsită de îndrumare. Prin urmare, este necesară o „relație armonioasă între minte și inimă" pentru a construi personalitatea umană în har de-a lungul „căii unirii cu Dumnezeu [”] .

Fericiți sunt făcătorii de pace [181] – aceasta se spune nu doar despre cei care seamănă pace și distrug conflictul în societate, ci și despre cei „care opresc conflictul civil în ei înșiși", dând supremație finală minții asupra pasiunilor și creând armonie în personalitate [182] .

Majoritatea oamenilor, în naivitatea lor, „nici măcar nu își dau seama cât de zdrobită este ființa lor" atunci când mintea, separată de inimă, „este împrăștiată peste tot" - și acesta este începutul dizarmoniei existenței noastre. Rugăciunea minții și a inimii reunește o persoană, iar apoi „mintea, inima și chiar trupul - toate se contopesc într-un singur act". Totuși, plenitudinea „nu se atinge repede și nu fără multă muncă " . [183]

Munca principală pe calea către isihia interioară este isprava sobrietății, fără de care este imposibil să „renunțăm complet la natura decăzută", fără de care „mintea și inima nu se pot uni". Acesta este obiectivul eforturilor noastre. Dacă „acționăm corect", atunci trebuie să lepădăm „nu numai gândurile păcătoase evidente, ci și toate sentimentele și senzațiile naturale... oricât de subtile și deghizate de o neprihănire falsă", căci ele „distrug uniunea dintre minte și inimă, punându-le în opoziție una cu cealaltă".

Fără această vigilență asupra gândirii și simțirii, cerută de Evanghelie, „toate ajutoarele și mecanismele [184] vor fi în zadar – inima și mintea nu vor fi niciodată unite una cu cealaltă".

Totuși, spre încurajare, este util să ne amintim că lupta dusă pentru împlinirea poruncilor Evangheliei înainte ca mintea să se unească cu inima diferă semnificativ de starea care are loc după binecuvântata lor unire. Înainte de aceasta, „ascetul îndeplinește poruncile cu cea mai mare dificultate, forțându-și

și constrângându-și firea decăzută”, dar după aceea, „puterea spirituală care unește mintea cu inima atrage pe cineva la împlinirea poruncilor, făcând-o comodă, ușoară și dulce ” . [185]

Această cale este de netrecut fără o sobrietate rugătoare și o voință persistentă; „acesta este un timp de luptă”, cum spunea Sfântul Isaac Sirul . Pentru a învinge, trebuie să-ți îndrepți constant mintea și inima către Dumnezeu. Fii treaz, așadar, în orice moment *rugându-te* . Împlinirea poruncilor Evangheliei despre trezvie și sobrietate, despre rezistența rugătoare la somnolența spirituală, este temelia întregii ascetici răsăritene. Dacă zelul diminuează sau intențiile slăbesc, atunci și harul devine ineficient .

Hristos ne-a dat ajutorul Său, necesar pentru viață și activitate în ambele lumi [188] , El împarte darurile Sale *fiecăruia după puterea sa* [189] , „totuși, locul nostru în Trupul Dumnezeu-uman dătător de viață al lui Hristos depinde de lucrarea noastră personală și de creșterea darurilor divine.” Și „cu cât o persoană trăiește mai mult în plinătatea harului lui Hristos, cu atât are mai multe daruri” [190] .

„Cu cât inima este purificată, cu atât primește har divin și, din nou: cu cât primește har, cu atât este purificată”, iar când această purificare este desăvârșită, „atunci întreaga persoană devine Dumnezeu prin har” [191] .

Vindecarea sufletului

Trinitatea Forțelor

Cât de vital este pentru o ființă umană să reunească mintea cu inima, cât de esențial este acest lucru pentru vindecare și mântuire, devine mai clar după ce ne familiarizăm cu învățătura despre cele trei puteri fundamentale ale sufletului. *Împărăția lui Dumnezeu* , spune Domnul, *este asemenea aluatului pe care o femeie l-a luat și l-a ascuns în trei măsuri de făină, până când s-a dospit toată pâinea* Unul dintre înțelesurile acestei pilde „este legat de cele trei calități principale, sau puteri, ale sufletului omenesc: rațiunea, inima și voința” sau, cu alte cuvinte, de puterile gândirii, simțirii și voinței. „Acestea sunt trei măsuri nevăzute ale sufletului, conținute în om ” .

În esența sa, sufletul este unul și indivizibil, dar în activitatea sa se poate distinge manifestarea abilităților sau puterilor individuale, dintre care cele trei indicate ies în evidență ca definitorii: „o persoană are un singur suflet, dar este multi-puternic” [194] ; „nu numai trupul, ci și sufletul este multi-parte”, „are, ca să spunem așa, mădulare” și „este contemplat în trei puteri” [195] .

Toate poruncile divine ne sunt date având în minte această structură sufletească și au scopul de a vindeca fiecare parte a ei. Prin urmare, cel care, urmând poruncile, se străduiește în lucrarea interioară, „pentru el această treime devine cu adevărat sănătoasă”. Înțelegând bine acest lucru, „diavolul se luptă zi și noapte... împotriva poruncilor lui Hristos” și împotriva lucrării mintale, care vindecă „ puterile *intelectuale* , *iritabile* și *poftitoare* ale sufletului ” . [196]

Numele celor trei puteri fundamentale ale sufletului variază și sunt interschimbabile în scrierile patristice, formând o serie întreagă de sinonime. În general, terminologia din tradiția rusă se reduce la următoarele:

Puterea mentală este o abilitate rațională; spirit, rațiune, inteligență, intelect, literatură, gândire; putere rațională, verbală, cognitivă, spirituală.

Forța iritabilă este o facultate senzorio-emoțională; forță senzuală, furioasă, mânioasă, geloasă, curajoasă, emoțională.

Puterea dezirabilă este facultatea voinței; putere activă, lascivă, incitantă.

Toate cele trei forțe sunt controlate și guvernate de *spiritul* uman . Spiritul, fiind centrul personal și esențial al sufletului nostru, formează însăși esența inimii *spirituale* . Celelalte puteri ale sufletului sunt, de asemenea, înrădăcinate în inimă.

Puterea cognitivă este facultatea dominantă a sufletului. Este cel mai complex concept. Toate manifestările sale sunt duble - formate prin activitatea combinată a minții (nou~) și a intelectului (diavnoia).

Spre deosebire de puterile sufletului concentrate în inimă, *raționalitatea* este singura putere „periferică”, localizată în creier. Cât despre *minte* , la omul primordial, aceasta a fost inițial contopită cu spiritul, formând un singur întreg. După Căderea primilor oameni, a avut loc o deformare a minții: mintea, separată de spirit, a părăsit inima și a migrat spre cap, unde s-a contopit cu intelectul.

Cele trei forțe fundamentale, la rândul lor, formează două părți ale sufletului. Forța intelectuală constituie partea *rațională* . Iar forțele iritabile și doritoare alcătuiesc partea irațională sau *pasională* a sufletului.

Conform planului lui Dumnezeu, ambele părți ale sufletului trebuie să existe într-o interacțiune armonioasă, așa cum le avea inițial Adam. Natura noastră decăzută, însă, necesită vindecare. Corupția și boala sufletului rezidă în deturnarea tuturor celor trei forțe, care au deviat de la strădania lor către Dumnezeu. Mai exact, mintea, în loc să se întoarcă constant către Creator, „suferă de ignoranța lui Dumnezeu”; simțurile, în loc să-L iubească pe Dumnezeu, „sunt legate în limitele înguste ale iubirii de sine”; voința, în loc să tânjească după comuniune cu Dumnezeu și unire cu Dumnezeu, „este înrobită de patimi, trăind sub tirania lor”.

Astfel, noi „îndreptăm mișcarea naturală a puterilor noastre spirituale în direcția opusă; ele sunt pervertite”. Când Sfinții Părinți vorbesc despre purificarea inimii, despre transformarea omului lăuntric, ei se referă la „vindecarea puterilor sufletului nostru, astfel încât acestea să acționeze în conformitate cu natura, dar nu împotriva ei”. [197] Până când toate cele trei principii nu sunt purificate și orientate corespunzător, omul este incapabil să primească darurile sublime ale harului divin.

Tratamentul nu poate fi decât complet; se cunoaște un remediu general: „toate cele trei părți ale sufletului sunt purificate și sfințite prin rugăciune”. [198] Există însă și o specializare: voința este vindecată prin ascetism, sentimentul prin iubire, mintea în primul rând prin sobrietate și rugăciune. Remediile ascetice - ascultarea, abstinența completă - trezesc smerenia în suflet; voința proprie se transformă treptat în capacitatea de a urma voința lui Dumnezeu. Autocontrolul strict, suprimând principiul egoist, eliberează puterea spirituală pentru a-i lua în considerare pe ceilalți, a empatiza și a demonstra milă activă. Sub influența harului, voința și sentimentul sunt transformate - apar primele roade ale iubirii: un spirit de sacrificiu și compasiune, creând acea ordine a sufletului unde „durerea altuia devine a ta”.

Adevăratul ascetism include postul mental constant: abținerea de la informații inutile, limitarea impresiilor externe, precum și mișcarea și comunicarea. Puterea mentală este sfințită prin rugăciune și purificată prin sobrietate, „care este o atenție constantă la propria minte și discernerea gândurilor, tăierea gândurilor și sentimentelor sugerate de inamic” și, în același timp, „cultivarea altora care vin de la Dumnezeu ” .

Cel care se opune astfel *legii păcatului* „care își purifică trupul prin abstinența”, care „prin puterea iubirii lui Dumnezeu își face voința și dorința sprijinul virtuții” și care „în rugăciunea luminată își predă mintea sobră lui Dumnezeu – el va primi și va vedea în sine harul promis tuturor celor curați cu inima”. [Când] toate cele trei forțe sunt în sfârșit purificate și îndreptate spre slujirea lui Dumnezeu, aceasta va deveni armonia stării holistice a sufletului, numită detașare (ajpavqeia). În această stare, atingerea celui mai înalt dar al lui Dumnezeu pentru om – îndumnezeirea – devine posibilă.

[Inima spirituală este destinată să fie receptaculul celor trei puteri ale sufletului. Din perspectiva antropologiei creștine, aceasta are ,] prin urmare , o structură tripartită: puterile sufletului la omul primordial erau localizate în regiunea inimii pe trei niveluri.202

Spiritul uman – epicentrul vieții spirituale, sediul minții, focarul puterii intelectuale sau *verbale* – „este plasat de Creator în partea superioară a inimii”. Puterea gândirii este absentă la animale, care posedă doar două tipuri inferioare de putere, ceea ce distinge în esență „inima umană de inima animalelor”. Prin urmare, omul este o ființă *verbală* , spre deosebire de animalele *mute* , căci posedă „o proprietate internă, o capacitate specială a sufletului”, care „a fost numită puterea verbalității sau *spiritul* propriu-zis . Aceasta include nu numai capacitatea de a gândi, ci și capacitatea pentru senzații spirituale”. Și tocmai „în această privință, înțelesurile cuvintelor *suflet* și *spirit* sunt foarte diferite ” . [203]

Facultatea dual a gândirii este „responsabilă de raționament și contemplare”. Se caracterizează prin capacitatea de a gândi logic (funcția rațiunii), precum și prin capacitatea de a percepe contemplativul, adică spiritualul, intuitivul direct (funcția minții) [204] .

Forțele [iritante205] și deziratoare , care formează partea pasională a sufletului, sunt legate, respectiv, de părțile mijlocie și inferioară ale inimii: „sub forța vorbirii, în

mijlocul inimii, se află forța geloziei; sub ea, în partea inferioară a inimii, se află forța dorinței sau voinței” [206] .

Forța iritantă, care ocupă regiunea centrală a inimii, este destinată să acționeze ca un mediator, unind mintea și voința. Acesta este domeniul emoțional, principiul *spiritual* , spre deosebire de *principiul spiritual situat deasupra.* [207] Forța volitivă, sau doritoare, rezidă în partea inferioară a inimii. Aici se află centrul principiului suflet-trup, originile proceselor psihofizice și instinctive ale corpului. Astfel, structura inimii spirituale reflectă, în ordine descendentă, trinitatea naturii umane: spirit-suflet-trup.

Manifestările celor două forțe inferioare depind direct de partea rațională a sufletului: „oamenii acționează în funcție de măsura și modul în care spiritul lor este dezvoltat”, înclinând spre bine sau spre rău. „La animale, aceste două forțe acționează foarte grosolan, deoarece nu sunt deloc legate prin limbaj.” [208] Forța dezirabilă, voința umană, determină impulsurile sufletului - ea „se poate îndrepta spre plăceri senzuale, lăcomie, lăcomie, pasiuni carnale”; iar forța iritantă „este responsabilă de aducerea la îndeplinire a acestor impulsuri” - ea „poate fi direcționată pozitiv sau negativ, dând naștere la iubire sau ură. ” [209]

Suprimarea răului

Puterea gândirii diferă semnificativ de celelalte. Aceasta deoarece, în sacramentul Botezului, sufletul uman nu este transformat în întregime, ci mai degrabă acea parte a lui care se află sub controlul puterii gândirii este sfințită. Tocmai acest principiu verbal al sufletului, sau al minții-duhului, devine centrul harului acordat în sacrament și insuflat în inima umană: „harul umbrește inițial sufletul doar într-o singură parte ” . [210]

Astfel, are loc renașterea chipului lui Dumnezeu în om, care a fost lezat din temelii în căderea strămoșilor: „în puterea literaturii este imprimată predominant imaginea Divinității Treimice” [211] și „care este chipul lui Dumnezeu, dacă nu mintea” [212] .

În același timp, cele două puteri inferioare rămân deocamdată nesfințite: „pătrunderea harului în alte aspecte ale ființei umane, cucerirea tuturor puterilor prin har... se realizează treptat” [213.] În Botez, „nu are loc distrugerea completă și finală a viciului, ci doar o anumită întrerupere a continuității răului” [214.] Principiile volitive și senzuale „sunt încă în captivitate, nu vor și nu se pot supune cerințelor noii vieți”. La cel nou botezat, „voința nu știe să vrea în mod nou, ci vrea în mod vechi; inima nu știe să simtă în mod nou, ci simte în mod vechi” – persoana „este încă în întregime impură, cu excepția unui punct, care este forța conștientă și liberă – mintea, sau spiritul” [215] .

Începe o luptă pentru suflet: în timp ce partea sa pasională, „răsfățarea trupului, este întunecată de plăcere... mintea iubitoare de Dumnezeu acționează contrar acesteia: provoacă întristare trupului”, forțându-l la ascetism și, prin urmare, „mântuiește sufletul” [216] .

Însă chiar și puterea gândirii este, de fapt, încă departe de a fi perfectă. Harul care o umbrește rămâne prezent în secret în inimă până când o persoană este curățită de patimi și ajută neobservată, de fiecare dată „așteptând voia sufletului”. [217] Chipul lui Dumnezeu restaurat în suflet oferă doar *oportunitatea* de a atinge asemănarea cu Dumnezeu . [218] Pentru a o dobândi, o persoană se confruntă cu o luptă - „sunt necesare multă muncă și efort”. [219] Iar inițiativa în aplicarea acestor eforturi rămâne la persoană - de îndată ce se manifestă, Domnul „o preia”, participând la luptă.

„Să ne străduim mai întâi să ne îndreptăm mintea”, căci „dacă nu ne îndreptăm mintea, toate celelalte sunt în zadar și sufletul nostru nu va percepe niciun progres”. [220] De ce mintea mai întâi? Să ne amintim că „oamenii păcătuiesc în trei feluri: în gând, în cuvânt și în faptă. Primul păcat — păcatul minții — este cauza tuturor celorlalte păcate, atât în cuvânt, cât și în faptă. Căci cuvântul și fapta desăvârșesc ceea ce născocește mintea.

Așadar, dintre aceste trei, care dintre ele are nevoie prima și cea mai mare nevoie de vindecarea lui Hristos? Evident, prima – adică mintea.” [221] Să adăugăm la aceasta că „mintea trebuie să stea în inimă”. Dar între inimă și minte, păcatul ridică un zid. „Acest zid face imposibilă viața cu adevărat spirituală. ” [222]

Procesul de recuperare, începând cu facultatea intelectuală, depinde direct de starea celorlalte două. Toate trei sunt strâns interconectate și „dacă una dintre cele trei este amenințată, întregul suflet este în pericol”. Prin urmare, deși mintea, ca principiu cel mai binecuvântat în sacramentul Botezului, trebuie să facă primul pas, purificarea minții nu poate fi completă până când puterile inferioare nu sunt vindecate. La urma urmei, „combustibilul mâniei este dorința neîmplinită. Și atât puterile pofticioase, cât și cele iritabile, atunci când sunt prost dispuse, contribuie la aroganța mintală. Și nici puterea iritabilă a sufletului nu va fi vreodată sănătoasă dacă pofta nu este mai întâi vindecată, nici puterea rațională dacă celelalte două nu sunt mai întâi vindecate ” .

Primul pas pe această cale este dizolvarea uniunii dintre minte și intelect și restabilirea unității dintre minte și inimă. Iar motivul este clar. Prin această metamorfoză, inima este eliberată de mișcările pasionale provocate de gândurile care o pătrund. La urma urmei, lăcașul de drept al gândurilor este intelectul, nu mintea sau spiritul, pe care nu ar trebui să le atingă, ci mai degrabă templul rugăciunii.

În schimb, mintea noastră, contopindu-se cu rațiunea, absoarbe gândurile acesteia și, atâta timp cât este separată de inimă, va fi condamnată la înrobirea de gânduri raționale deșarte. Rămânând în această stare, mintea contribuie inevitabil la otrăvirea inimii cu energia pasiunii. Aceasta se întâmplă în felul următor.

Când un gând, izvorând din mintea rațională, pătrunde în mintea unei persoane, iar aceasta nu este suficient de vigilentă pentru a-l respinge imediat, atunci intră în joc forțele iritative și doritoare. Acestea, ca să spunem așa, colorează și impregnează gândul cu energia lor, căci sentimentul nu poate rămâne indiferent,

iar voința este infectată de sentiment. Atunci gândul inițial devine o dorință, care, la rândul ei, se străduiește să fie împlinită.

Astfel, un impuls mental inițial neutru, după ce a depășit limitele rațiunii, pătrunde, cu ajutorul voinței și sentimentului pasional, în însăși inima și se întărește acolo, devenind o nouă sursă de acțiune a pasiunii [224] .

Din aceasta, devine clară nevoia urgentă de a uni mintea cu inima. Mai mult, devin clare motivele naturii categorice a insistenței Părinților asupra concentrării minții tocmai în partea superioară a inimii în timpul rugăciunii minții și a inimii . [225] Ce ar putea servi drept cel mai bun refugiu al minții dacă nu în limitele definite în mod legitim pentru ea de către Creator? Într-adevăr, aici, în înălțimile inimii, se află singurul său lăcaș potrivit. Acesta este centrul spiritului uman, tărâmul harului divin. Spiritul - temelia ipostatică a ființei umane - „este prezent în partea superioară a inimii”, așa cum rațiunea rezidă în regiunea creierului. „Inima nu este un mădular al trupului”, ci concentrarea puterilor sufletului în această regiune „se numește în mod corespunzător inimă”, în sens spiritual. Prin urmare, „citind la Părinți despre locul inimii pe care mintea îl găsește prin rugăciune, trebuie să înțelegem că aceasta înseamnă puterea verbală [mentală] plasată de Creator în partea superioară a inimii ” . [226]

Din aceasta putem înțelege și de ce este inacceptabil să îndreptăm atenția rugăciunii către părțile inferioare ale inimii, atrăgând astfel și mintea acolo. Procedând astfel, cineva pătrunde în partea pătimașă a sufletului și stârnește activitatea forțelor inferioare, care ard cu pasiune atât mintea, cât și întreaga ființă spirituală. În schimb, mintea, odată stabilită în partea superioară a inimii, încetează să mai fie o sursă de gânduri străine, iar tulburarea mișcărilor pătimașe încetează să se ridice din adâncul inimii ca răspuns. Dacă mintea este cufundată în rugăciune, atunci un curent de har este atras către inimă.

„În timpul rugăciunii, spiritul trebuie să se unească cu mintea și împreună cu ea să rostească rugăciunea, mintea acționând prin cuvinte, rostite cu un singur gând sau cu participarea vocii, iar spiritul acționând printr-un sentiment de tandrețe sau plâns.” [227] Aceasta facilitează purificarea lor reciprocă treptată. Închizându-se în inimă, eliberată de captivitatea gândurilor raționale, mintea atinge în cele din urmă pacea și apoi, întărindu-se, ea însăși păzește inima de atacurile gândurilor din afară, întrucât „niciun gând nu poate intra în inimă fără să bată mai întâi la ușa minții.” [228] Pătrunsă de amintirea lui Dumnezeu, mintea, devenită un paznic la intrarea inimii, nu permite trecerii a nimic necurat.

Mai târziu, după purificarea părții pătimașe a sufletului, când, pe măsură ce isprava progresează, toate puterile sufletului se reînnoiesc, harul, nemaiascunzându-se, își dezvăluie prezența regală în sufletul unui creștin: „de îndată ce o persoană este purificată, Dumnezeu își dezvăluie îndată deplina ocupare” [229.] Acest lucru este la fel de firesc ca și opusul: „dacă firea noastră, prin Duh, nu este păzită de întinăciune și nu devine... pură, atunci nici în viața prezentă, nici în cea viitoare nu se va putea uni cu Hristos într-un singur trup și duh” [230] .

Pentru firea vindecată, atunci când toate puterile sufletului sunt îndreptate către un singur scop - să-L slujească pe Dumnezeu - adevărata cunoaștere contemplativă a lui Dumnezeu devine posibilă: „unitatea puterilor sufletului în contemplare face posibilă perceperea lui Dumnezeu, Cel din Sfânta Treime. Când... puterile iritabile și intelectuale ale sufletului se contopesc cu dorința, cele trei devin una în contemplarea Unității Treimire” și atunci „văd frumusețea invizibilă și inefabilă a lui Dumnezeu Însuși... Și bunul nostru Stăpân Se dăruiește adevăraților Săi slujitori și le îndeplinește fiecare dorință ” [231] .

Centrul vieții

Chiar și pe vremea grecilor antici, conceptul *de inimă* era folosit nu doar în sensul său propriu, ci și pentru a însemna minte, suflet, dispoziție, convingere, gând și perspectivă și așa mai departe.232 În [ascetism] , inima este în primul rând un organ spiritual, nu unul fizic, cu centrul său - spiritul. Prin concentrarea minții în spirit, o persoană câștigă oportunitatea unei întâlniri și uniri reale cu Dumnezeu. De aceea, inima este numită „instrumentul sufletului ” .[233]

Este „organul celei mai înalte cunoașteri, organul comunicării cu Dumnezeu și cu întreaga lume transcendentală” [234] . Fiind receptacul al spiritului, este *omul ascuns* , este și *omul interior235* . Acesta este câmpul în care Dumnezeu „a plantat Duhul vieții Sale” [236] . Aici își au rădăcinile capacitatea de autocunoaștere, conștiința, ideea de Dumnezeu și „întreaga viață spirituală”. Inima este „duhul dumnezeiesc insuflat în cel primordial. Rămâne indestructibilă chiar și după cădere” [237] . „Prin spiritul uman , Duhul lui Dumnezeu pătrunde în inimă238 [și] acționează în ea” [239] .

În Scriptură, inima este folosită pentru a se referi la întregul set de forțe interne. „Inima este centrul nu numai al conștiinței, ci și al inconștientului, nu numai al sufletului, nu numai al minții, ci și al spiritului și trupului... Este, într-un cuvânt, centrul absolut . ” [240]

„Nimeni nu poate defini logic și rațional ce este inima.” În orice caz, fiind „centrul organizării sufletești și trupești a unei persoane”, ea „este principiul unificator al celor trei facultăți ale sufletului: rațională, iritabilă și doritoare”. Când o persoană reușește în lupta interioară, în viața spirituală, când spiritul său se trezește, „atunci simte existența acestui centru, existența inimii. Acolo se simte durerea și tristețea spirituală, acolo o persoană experimentează harul lui Dumnezeu, acolo aude glasul lui Dumnezeu.” [241] Acolo există „tronul harului ” . [242]

Asceticismul, bazat pe teologia Noului Testament, ne învață că „sufletul (yuchv), ca subiect al vieții personale, are în spirit (pneu~ma) principiul său cel mai înalt, divin, iar în inimă (kardiva) – organul său imediat”, în care „este concentrată întreaga viață personală a unei persoane” [243] .

De aici, „inima și duhul sunt plasate în cea mai strânsă legătură de relație inseparabilă”. Întreaga viață a duhului se desfășoară „în primul rând în inimă”, astfel încât uneori ceea ce în realitate „aparține în mod propriu duhului” este atribuit inimii.244 În duh, ca principiu *divin* , omul găsește sursa celor mai înalte

forme de viață spirituală [245 conducând] la *asemănarea cu Dumnezeu* . Toată această activitate a duhului, așa cum recunoaște Scriptura, este legată în primul rând de inimă.246 [Iată] și motivul legăturii în care sunt plasate inima și conștiința: aceasta din urmă este glasul duhului, care răsună în inimă.247 [Și] , în sfârșit, cea mai înaltă misiune a duhului, care îl leagă pe om cu Dumnezeu, [248 este] de a aranja în adâncul inimii un locuință pentru Duhul Sfânt al lui Dumnezeu.249

Inițial, după cum știm, spiritul uman „locuia neîncetat sus, cu Dumnezeu”, atrăgând sufletul acolo cu el, iar sufletul atrăgând trupul acolo cu el. Armonia stării primordiale era determinată de faptul că trupul lui Adam „era în perfectă armonie cu sufletul, iar sufletul era în perfectă armonie cu spiritul, adică cu puterea rațiunii - acea cea mai înaltă demnitate a sufletului uman”.

„Lupta interioară dintre părțile constitutive” ale sufletului, care este inerentă în noi, „care astăzi nu încetează și nu oferă omului odihnă nici ziua, nici noaptea” [250] , poate fi vindecată, așa cum s-a spus deja, doar prin depășirea diviziunii inimii-minții prin practicarea lucrării interioare – prin „a fi înăuntru” sau „prezența minții în inimă” – prin rugăciunea minții și a inimii, săvârșită *în orice moment251* . Prin acea lucrare, care conține cerințele prezentate unui creștin de cuvântul lui Dumnezeu, care sunt obligatorii pentru succesul în viața spirituală: trezvia și sobrietatea252 care protejează de somnul morții253 „Ferice de slujitorul pe care Domnul îl va găsi vegheând” și, de aceea, „veghează, dar, suflete al meu, să nu fii împovărat de somn, ca să nu fii dat morții și exclus din Împărăție” [254] .

Concentrarea minții în inimă, o practică ce constituie „sarcina principală a isihastului”, nu este doar accesibilă tuturor creștinilor, ci, așa cum s-a demonstrat mai sus, este în mod natural inerentă sufletului în starea sa sănătoasă. „Autoreflecția minții este posibilă deoarece mintea nu este doar o esență, ci și o energie; iar energia se poate mișca atât în linie dreaptă, cât și în cerc, întorcându-se la sursa sa originală.” [255] Spre deosebire de ochi, care vede toate celelalte lucruri, dar nu se vede pe sine, mintea, considerând tot ce este în afara ei și de care are nevoie, este capabilă și ea să „se întoarcă la sine... să se contemple pe sine”.

Sfântul Dionisie Areopagitul numește prima acțiune „mișcarea directă a minții”, pe a doua „circulară”. [256] Această a doua acțiune este prin natura ei „o manifestare a energiei proprii minții”, prin care aceasta se înalță la o stare supranaturală, „unindu-se cu Dumnezeu”. Mintea poate, așa cum spune și Sfântul Vasile cel Mare , „să se întoarcă la sine” din percepțiile exterioare și apoi „să se înalțe de la sine la Dumnezeu”. Datorită acestei dăruiri a minții, atât sobrietatea, cât și rugăciunea minții și a inimii ne sunt posibile. Aceste „acțiuni (energii) inefabile despre care vorbim... se împlinesc în trupurile sfintei isihii, care și-au dedicat întreaga viață isihiei ” . [257]

Dorind să le urmezi, trebuie să păzești facultatea rațională a sufletului tău în sobrietate. Pentru a face acest lucru, trebuie „să aduni mintea, împrăștiată printre simțurile exterioare” și să o aduci „în centrul interior, în inimă, depozitarul gândurilor”. Căci „cei care au hotărât să se ocupe de ei înșiși în isihie trebuie în

mod necesar să se întoarcă și să-și limiteze mintea la trup”, și anume la inimă. Potrivit Sfântului Ioan Scărarul, „un isihast este cel care se străduiește să limiteze incorporealul în trupul său”. Mintea, la fel ca sufletul, locuiește în trup și, prin urmare, poate atinge cea mai mare concentrare a atenției nu undeva în afară, ci în inimă - pe „tronul harului”. Pe de altă parte, dacă cineva îi urmează pe adversarii isihasmului [și] își îndreaptă mintea undeva în afara trupului, aceasta nu va atinge niciodată o stare de egocentrism, ci va rămâne într-o stare de „plutire” și distragere.

„Dacă, potrivit Psalmistului, *toată slava fiicei Împăratului este înăuntru* atunci de ce să o căutăm undeva afară? Dacă, potrivit Apostolului, Dumnezeu ne-a dat Duhul Său, care strigă în inimile noastre *: «Ava, Tată !* » , atunci nu ar trebui să ne rugăm în inimile noastre împreună cu Duhul? Dacă, potrivit Domnului profeților și apostolilor, *Împărăția lui Dumnezeu este* în noi , atunci cel care, în loc să-și închidă mintea în inimă, încearcă să o scoată în afara trupului, nu va rămâne oare în afara Împărăției Cerurilor ? ”

Istoric medical

Planul lui Dumnezeu pentru om este absolut bun. El creează creația pentru o viață binecuvântată, asemănătoare cu cea dumnezeiască, pentru a-i oferi viața lui Dumnezeu cu Dumnezeu și în Dumnezeu - îndumnezeirea. Fiind într-o stare *naturală* , adică detașată după creație, omul Adam, dacă ar fi acceptat harul îndumnezeirii la momentul potrivit, ar fi trecut într-o stare de existență *supranaturală* . Dar un dar nu poate fi acordat cu forța; atunci nu este un dar, ci o povară. Un dar devine un dar atunci când este dorit, când este acceptat de bunăvoie.

O eroare în alegere i-a costat pe primii noștri părinți pierderea chiar și a ceea ce aveau: respingând darul divin, în loc să se înalțe, au căzut la un nivel inferior - într- *o stare nefirească* , adică pasională. „Omul a oprit curgerea harului divin în sine”. [263] Eroarea a dus la o catastrofă cosmică. „Decăzând prin fărădelegi, existând după chipul lui Dumnezeu al oricărei corupții, cele mai bune lucruri s-au îndepărtat de viața divină”. [264] Natura umană, în loc să fie neutră, a dobândit o calitate negativă și, în această stare, este moștenită de noi [265] Întrucât „Adam nu a îndeplinit misiunea dată omului”, aceasta este dusă la îndeplinire de Însuși Creatorul „în lucrarea lui Hristos - Noul Adam ” . [266] Dumnezeu ia parte la moarte pentru ca omul să devină părtaș la nemurire . [268] Oferindu-Se ca Jertfă ispășitoare, Dumnezeu îi acordă din nou omului oportunitatea de îndumnezeire, dar sarcina omului a devenit acum de două ori mai dificilă. Din starea ta, care este sub natură, trebuie să crești, să-ți recapeți detașarea și apoi, în a doua etapă, să te ridici la nivelul următor - cu semnul plus.

Astfel, în Adam, „ideea omului nu și-a atins împlinirea”; ea „a fost întunecată de cădere”. Căderea a avut loc tocmai în domeniul acelei puteri a sufletului „prin care omul era destinat să-și realizeze destinul - în domeniul liberului arbitru”. Eroarea voinței „este începutul răului”.

Răul este generat de om atunci când, „printr-o judecată falsă”, alege direcția greșită și trece de „Scopul său – Dumnezeu, în Care numai se poate găsi adevăratul sprijin al existenței”; orice altă direcție este „separare de Dumnezeu” și „apropiere de non-existență”. Păcatul primului om constă în „mișcarea greșită a forțelor sufletului. În loc de Sursa vieții și a îndumnezeirii, el s-a îndreptat... către bunurile senzoriale și a început să caute puncte de sprijin pentru sine în lumea vizibilă”. Imediat după aceasta, „toate forțele sufletului său au primit o direcție nepotrivită, înclinându-se spre rău, spre patimi” [.269] Răul care a lovit sufletul a tulburat astfel întreaga armonie a planului divin pentru om și, ca urmare – „sufletul este bolnav: o minte bolnavă, o inimă bolnavă, o voință bolnavă ” [.270]

Sufletul, „fiind el însuși creat rațional și spiritual”, a primit, odată cu existența, sentimentele detașate ale poftei și mâniei; numai „după crimă, când omul a căzut în corupția și slăbiciunea cărnii”, acestea au fost transformate în poftă păcătoasă și furie bestială.271 Din „abuzul propriilor puteri” - rațiunea, dorința și voința - „trei mari vicii primare au apărut în om”, care au devenit „părinții oricărui alt viciu: ignoranța, iubirea de sine și tirania” [.272 Această] corupție a chipului lui Dumnezeu în natura umană este transmisă la concepție fiecărui nou-născut, moștenind de la strămoși boala, suferința și moartea.

Astfel, principiul trupesc a prevalat în mod nefiresc asupra sufletului: „trupul reprezintă adesea o povară pentru suflet și o piedică în calea activității sale îndrumate de Dumnezeu”, *căci trupul stricăcios apasă sufletul, iar acest templu pământesc suprimă mintea multilaterală* [273.] De aici vine „discordia, lupta și vrăjmășia dăunătoare dintre suflet și trup” [274] : *carnea poftește ceea ce este potrivnic duhului, iar duhul ceea ce este potrivnic cărnii: ele sunt opuse una alteia, așa că nu faci ceea ce ai vrea* [275] .

Omul decăzut poate „raționa, dar raționa greșit; poate dori, dar cu dorințe nerezonabile; poate manifesta zel, ardoare și mânie, dar fără sens” - astfel, totul în om este „strâmb și eronat”. Este deosebit de trist că Satana, care l-a sedus pe om, știe cum să insufle minciuna că patimile păcătoase sunt o calitate naturală „și nu lucrarea unor vicleșuguri demonice”. Dacă este așa, atunci și vindecarea devine imposibilă. Între timp, până când sufletul nu este purificat și puterile sale primesc „vindecarea, transformarea și întărirea cuvenite”, atunci „nu există nicio posibilitate de a împlini voia lui Dumnezeu”. Aceasta înseamnă că orice ascetism care nu este însoțit de lucrarea interioară de curățare de patimi este neputincios și nemântuitor. „Din cauza necunoașterii acestui lucru... mulți creștini, în ciuda faptului că se străduiesc în fapte mari... trudesc în zadar.” Mulți mor necorectați și nevindecați și *acolo* , desigur, trebuie să experimenteze focul condamnării veșnice” [276] .

Boala sufletului uman se manifestă în primul rând printr-o minte încețoșată, o voință coruptă și o inimă întinată. ***Mintea încețoșată*** se manifestă, de exemplu, prin lentoarea și orbirea sa, „incapacitatea de a accepta, asimila și înțelege lucrurile spirituale”, așa cum este scris: „ *Abia putem înțelege ce este pe pământ*

și cu greu înțelegem ce este la îndemână ; cu atât mai puțin ne sunt accesibile tărâmurile cerești: *cine a căutat ce este în cer?”* [277] .

Împovărat de păcătoșenie, omul firesc este incapabil să înțeleagă fenomenele lumii spirituale și le judecă pervertit: *Omul firesc nu primește ceea ce este de la Duhul lui Dumnezeu... o consideră o nebunie; și nu o poate înțelege, pentru că trebuie judecată spiritual* [278.] „De aici vine necunoașterea adevăratului Dumnezeu și a valorilor spirituale, de unde și amăgirile, prejudecățile, necredința, superstiția, păgânismul, politeismul, ateismul [279] ” [280] .

„Gândurile se nasc și acționează în puterea mentală a sufletului... în minte - imaginații visătoare, în intelect - opinii” [281] - toate acestea produc într-o persoană stări dureroase de „nerecunoștință față de Dumnezeu și cârtire, uitare de Dumnezeu, ignoranță a lucrurilor divine, imprudență și tot felul de gânduri blasfemiate” [282.] „Direcția rea a acestei abilități a sufletului” dă naștere „unui concept distorsionat și fals despre natura lucrurilor, astfel încât să considere lumina ca întuneric, iar întunericul ca lumină” [283] .

O persoană întunecată este complet pătrunsă de gânduri pasionale, motiv pentru care „mintea sa este oarbă la contemplarea spirituală și la ascensiunea rugătoare”; prin urmare, cei care doresc să vadă clar trebuie să recurgă la isprava sobrietății, pentru a „asculta cu atenție gândurile, a le recunoaște cauzele și a le tăia” [284] .

Mintea, uitând adevăratul ei scop în Cădere, „s-a atașat de simțuri”, după care, „sub influența cunoașterii senzoriale a naturii ca sursă de plăcere, dorințele carnale au prevalat”. În același timp, mintea a pierdut controlul asupra forțelor pasionale ale sufletului - sentimentul și voința - „și s-a supus mișcărilor lor dezordonate, îndemnându-l pe om să tindă doar spre plăcere”. Astfel, mintea a căzut în sclavia „iubirii de sine carnale și a pasiunii răsfățului carnal”.

Împins „să lupte pentru bunuri lumești și mijloace de plăcere”, omul se opune „la tot ceea ce împiedică plăcerea... Iubirea sau ura pasională pentru orice este senzual i-a umplut viața și a constituit în el legea cărnii, legea vieții animale”. Separat de Dumnezeu – adevărata ființă – omul „s-a încrezut în materie, care în sine este neființă; în loc să devină zeu, a preferat să devină țărână, a început să slujească cărnii”, punându-se „în pragul distrugerii ” . [285]

Cealaltă latură a bolii – ***corupția voinței*** – se manifestă într-un suflet slăbit, într-o înclinație mai mare spre rău decât spre bine. „Iubirea de sine centrată pe păcat a devenit principala pârghie de activitate pentru urmașii lui Adam. Le-a înlăturat libertatea divină și i-a făcut robi ai păcatului . [286] Omul este conștient de bine, îl dorește, dar voința sa, coruptă de păcat, îl atrage spre rău”: *Nu fac binele pe care îl vreau, ci fac răul pe care nu îl vreau .* [287] Drept urmare, „strădarea păcătoasă spre rău, prin obicei, a devenit un fel de lege a activității umane”: [288] : *„Așadar, găsesc o lege că atunci când vreau să fac binele, răul este prezent cu mine* . ” [289]

Orice gând pătimaș stârnește forța dorinței, reînviind înclinațiile păcătoase ale sufletului și „poftele animalice” [290.] Și nu numai diavolul este cel care aduce „amintiri pătimașe despre femei”, ci chiar omul este de vină pentru aceasta – din cauza „necumpătării în mâncare și băutură și a tratamentului frecvent și nejustificat al femeilor” [291] .

„Mișcarea păcătoasă apare atunci când cineva își îndreaptă pofta spre vanitatea visătoare sau spre frumusețea înfloritoare a trupului.” În același fel, odată cu lipsa de rezistență la rău, se trezesc „iubirea de bani, iubirea de glorie, pofta și toate viciile asemenea” [292] și alte pasiuni „cu toate numeroasele lor modificări, constituind domeniul indulgenței de sine” [293] .

În cele din urmă, avem ***întinarea sentimentelor*** , impuritatea inimii – soarta comună a tuturor urmașilor lui Adam. „Se manifestă ca insensibilitate față de lucrurile spirituale și imersiune în aspirații nerezonabile și dorințe pasionale”. O inimă infectată cu păcătoșenie „este un atelier de gânduri rele, dorințe rele, sentimente rele, fapte rele” [294] ; este foarte dificil să o trezești la un simț al realității eterne și la percepția adevărurilor sfinte ale lui [Dumnezeu295] .

„Din forța iritabilă se nasc gândurile: mânia, ura, invidia, răzbunarea, răutatea, răutatea și toate gândurile rele în general” [296] sau „pasiunile brutale” [297.] „Forța iritabilă este tulburată de amintirile pasionale ale oamenilor care ne-au supărat; cauza acesteia sunt pofta, vanitatea și iubirea de lucruri, din cauza cărora cel pasionat este supărat - fie că le-a pierdut, fie că nu le-a primit” [298.] Vrăjmășia, calomnia și altele „îi duc pe mulți la crimă și vărsare de sânge... mișcările perverse ale acestei forțe sunt evidente pentru toată lumea”, dar o inimă impură este și o sinucidere. „Neputând găsi cum să folosească în mod profitabil” amărăciunea generată de ea, ea „își întoarce ascuțișul împotriva ei înșiși”. Atunci „arma dată nouă de Dumnezeu pentru apărare” devine „distructivă pentru cei care o abuzează” [299] .

Astfel, „fericirea primordială” a lui Adam nu a fost o stare deificată, ci doar o „predispoziție cunoscută acesteia”. Dacă primul om, în libertatea sa, ar fi făcut alegerea corectă și nu ar fi pierdut oportunitatea „de a atinge uniunea perfectă cu Dumnezeu”, atunci „deificarea omului” s-ar fi realizat și, prin ea, a „întregii lumi create”. [300] Dar, indiferent cât de tragică ar fi fost soarta creației decăzute, planul inițial al lui Dumnezeu pentru om a fost totuși absolut bun. *Tot ceea ce a creat El* a fost *foarte bun ,* [301] inclusiv primul om; nu puteau exista „defecturi” aici.

Dacă este așa, atunci de ce să nu creăm omul îndumnezeit de la început, dincolo de riscul Căderii și invulnerabil în fața lui Satan? Dar numai Dumnezeu este inițial divin, tocmai pentru că El este fără început, în timp ce fiecare ființă creată are un început și, prin urmare, nu este divină prin natură. De aici, ordinea logică a evenimentelor: mai întâi, omul este creat de Dumnezeu; apoi, odată adus la ființă, Dumnezeu îl poate îndumnezei, așa cum se aștepta în cele din urmă Adam. Dar îndumnezeirea este un dar, iar omul este liber să o accepte sau să o respingă. Iar libertatea conține în sine posibilitatea inerentă a erorii.

Ar fi putut Dumnezeu să-i protejeze pe oameni de la alegeri greșite? Dar, pentru a face acest lucru, ar fi fost necesar să nu-i înzestreze pe oameni cu liber arbitru în timpul creației, ceea ce ar fi însemnat crearea unei alte specii de animale. Libertatea este cea mai importantă și integrantă parte a chipului lui Dumnezeu, insuflată *pe chipul* [ființei] primordiale - este ceea ce îi face pe oameni umani.

Și prin urmare, așa cum afirmă Vasile cel Mare , Grigore de Nyssa , Ioan Damaschin , Grigore Palama și alți Părinți ai Bisericii, împlinirea „planului divin pentru om” absolut bun „depinde complet de liberul arbitru al omului” [303] .

Invulnerabilitatea detașării

„Principalele noastre pasiuni – furia și dorința – sunt mai puternice decât altele în noi și mai caracteristice nouă decât altele.” [304] Aceasta se referă la forțele inferioare ale sufletului – iritabilitatea și dorința (sentimentul și voința). Este demn de remarcat faptul că în psihanaliza freudiană, chiar aceste principii sunt ridicate la rangul de două instincte fundamentale: agresivitatea și dorința sexuală. Impulsul inconștient spre distrugere și sexualitatea sunt înțelese aici ca principala forță motrice din spatele comportamentului individului și chiar al societății. Drept urmare, apare o imagine destul de particulară a lumii. Nu este o coincidență faptul că, pentru Freud, religia este o formă de „nebunie în masă” [305] și o „suprastructură asupra sexului”, [306] în timp ce conștiința, în înțelegerea sa, este un produs al „interdicțiilor sociale”.

Eroarea oamenilor de știință este că ei consideră acțiunile celor două forțe inferioare, în starea lor dureros de distorsionată de pasiune, ca fiind naturale naturii noastre. Aceasta înseamnă că vindecarea sufletului este exclusă. Psihanaliza nu vindecă nimic. Scopul freudianismului este, de fapt, complet altul: să legitimeze cultul pasiunii și tirania păcatului.

În realitate, „voința și dorința... nu sunt direct rele prin natura lor” [307] , iar „cei care recunosc dorințele păcătoase ale firii ca fiind «proprietăți inerente corpului uman și satisfacerea lor ca o necesitate naturală» se «greșesc profund, se înșeală spre propria lor distrugere”. Dorințele păcătoase carnale sunt rodul Căderii. Sunt inerente «firii decăzute ca proprietăți ale bolii. Sunt nefirești firii umane în starea în care a fost creată” [308] .

Dacă Cuvântul coetern al Tatălui nu s-ar fi făcut om, ar fi fost evident că păcatul este prin natura sa inerent omului. Atunci ar fi existat motive pentru „a-L mustra pe Creator, ca și cum El nu ar fi Creatorul bunătății sau El Însuși nu ar fi bun și ca și cum El ar fi un Judecător nedrept, care l-a condamnat pe nedrept pe omul, care fusese deja creat de El Însuși ca fiind vrednic de condamnare. Prin urmare, Dumnezeu își asumă natura umană pentru a arăta în ce măsură este liberă de păcat și atât de pură încât a fost posibil să o unească cu El Însuși în ipostas pentru totdeauna ” . [309]

Cât despre corupție, „perversiunea pasiunilor este cauzată de abuzul puterilor sufletului”, utilizarea lor incorectă [310.] Cu alte cuvinte: „Întrucât mintea noastră s-a îmbolnăvit și și-a pierdut sănătatea... și, asemenea unui lucru bolnav și

vătămat, și-a depășit rangul și s-a corupt și a început... să se gândească doar la lucruri lumești, atunci din acest motiv ea dorește ceea ce nu este în concordanță cu ea și se mânie în mod nejustificat... Astfel, mânia și dorința nu sunt inițial pasiuni, ci au devenit astfel ca urmare a pierderii sănătății de către mintea noastră” [311.] Omul însuși este bun prin natura sa, iar „manifestările rele în el sunt doar devieri nefirești”, motiv pentru care este posibilă adevărata vindecare spirituală: transformarea și redirecționarea facultăților spirituale [312] .

Voința și dorința sunt „o pereche de forțe irațională unite împreună” care, dacă sunt controlate de rațiune, pot interacționa cu succes: atunci „impulsurile unei voințe excesiv de încăpățânate sunt stăvilite de forța dezbinătoare a dorinței”, iar o „dorință excesiv de entuziastă” este „înfrânată de voință”. [313] O voință sănătoasă este „sulcița spiritului”, pe care se construiește virtutea răbdării; o voință pervertită este mânia. Dorința bună este iubirea, dorința pervertită este pofta păcătoasă. [314] În procesul de vindecare a sufletului, mintea face ca acest „ham să slujească virtuții și îl guvernează cu strictețe”. Când sănătatea predomină și principiul pasional „se supune complet legii spiritului”, atunci imaginea Regelui fără început este revelată în suflet în toată „integritatea și puritatea” sa, iar „rațiunea dă libertate completă atât voinței, cât și dorinței: voinței – pentru savurarea pură a iubirii divine, dorinței – pentru «efervescență spirituală »” . [315]

Toate acestea devin posibile atunci când „mintea închisă în inimă, ca stăpân suprem, stabilește legi pentru toate puterile sufletului” [316.] Când „puterea rațională rațonează temeinic și corect distinge binele de rău, arată definitiv și autoritar puterii doritoare spre ce lucruri ar trebui să încline cu dorință, ce să iubească, de ce să se îndepărteze”, când „puterea iritabilă stă între acestea două, ca un sclav supus, gata să le slujească cu sârguință dorințele, îi ajută, îi trezește și îi mișcă la curaj, să coopereze cu oamenii buni și să se opună oamenilor răi”, atunci vine „sfințirea minții”, adică „învierea sufletului în această viață, în urma căreia cineva poate fi vrednic de învierea viitoare” [317] .

Atunci o persoană atinge „armonia armonioasă a organului sufletului”. În această stare, „puterea noastră intelectuală este neobosită contemplării virtuților”, voința „tinde spre Hristos Domnul” și „puterea iritabilă se înarmează împotriva demonilor” – atunci „puterile noastre acționează conform naturii lor”. [318] După cum s-a mai spus: „Sufletul rațional acționează conform naturii atunci când partea sa doritoare tinde spre virtute, partea arzătoare luptă pentru această virtute, iar partea rațională se îndreaptă spre contemplare ” . [319]

În general, „acțiunea bună a forței iritante este ura față de rău, războiul împotriva patimilor și întărirea sufletului în curaj, astfel încât cel care luptă pentru credință și virtute să nu se teamă... ci să lupte împotriva păcatului până la vărsare de sânge, să disprețuiască amenințarea morții, chinurile grele și despărțirea de ceea ce este mai plăcut și, într-un cuvânt, să fie mai presus de tot ceea ce îi ține pe mulți captivi dulciurilor” [320] .

„Lucrarea prudenței este de a motiva întotdeauna puterea noastră iritabilă de a se angaja în lupte interioare și auto-reproșuri”, îndreptând-o „împotriva omului

nostru exterior și împotriva șarpelui - Satana. *Mâniați-vă* , se spune, *și nu păcătuiți* ” . Aceasta înseamnă: mâniați-vă pe păcat, adică pe voi înșivă și pe diavol, pentru a nu păcătui împotriva lui Dumnezeu. Puterea dorinței trebuie să fie întotdeauna „îndreptată spre Dumnezeu și virtute”. Principala lucrare a înțelepciunii este „să încordeze puterea gândirii spre o sobrietate strictă și neîncetată și o contemplare spirituală”. Să „punem puterea gândirii ca stăpână peste ambele, astfel încât, cu înțelepciune și prudență, să le poată ordona, să le mustre, să le pedepsească și să le domnească, așa cum un rege domnește peste supușii săi. Și atunci rațiunea din noi, în conformitate cu Dumnezeu, le va guverna și nu le va fi supusă ” .

Prin interacțiunea corectă a celor trei forțe vindecate, o persoană este capabilă să experimenteze miracolul comuniunii cu Dumnezeu. Oamenii care au atins sfințenia „s-au făcut, prin lupta lor, locaș al Sfintei Treimi, pentru că și-au îndumnezeit mintea, inima și voința, care, asemenea a trei vase, sunt umplute cu Duhul Sfânt”, precum cele trei măsuri de făină [323] din parabola lui Hristos [324] .

O minune devine posibilă atunci când mintea, sentimentul și voința sunt pregătite să asculte împreună „vocea lui Dumnezeu”. Duhul Sfânt posedă aceleași principii: minte, sentiment și voință. Prin urmare, suntem capabili „să-L auzim într-un singur act de atenție vie”. Percepția unilaterală nu poate cuprinde plinătatea cuvântului lui Dumnezeu, „de aceea, dacă auzim vocea Tatălui viu, cu siguranță nu o facem doar cu mintea și sentimentul, ci și prin voință ” . [325]

Întrucât „sufletul omenesc este unul în esență, dar întreit în proprietățile sale, numite rațiune, simțire și voință ” , atunci în aceasta se poate „vedea chipul lui Dumnezeu” [326.] „Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul, Dumnezeu Duhul Sfânt – nu trei, ci un singur Dumnezeu, având trei Persoane. La fel, sufletul-minte, sufletul-simțire, sufletul-voință – nu trei suflete într-un singur trup, ci unul, având trei puteri. Și în aceste trei puteri, omul nostru lăuntric, prin natura sa, reflectă în mod miraculos chipul lui Dumnezeu” [327] .

Totuși, „pe lângă această asemănare, există totuși o diferență esențială și semnificativă între treimea din Dumnezeu și treimea din sufletul uman, căci treimea din Dumnezeu înseamnă trei Persoane separate, independente, perfecte și veșnice, iar treimea din om înseamnă trei puteri și proprietăți dependente, impersonale” [328] .

Vindecarea facultăților spirituale este, în același timp, atingerea *dezinteresului* . Conform învățăturilor Sfinților Părinți, „dezinteresul înseamnă, în primul rând, restabilirea echilibrului spiritual în om, perturbat de invazia păcatului, și revenirea puterilor spirituale la starea lor naturală ” . [329]

Un suflet sănătos, aflat într-o astfel de stare, devine invulnerabil la ispite și încercări. Domnul a demonstrat acest lucru prin propriul Său exemplu. Diavolul L-a ispitit pe Hristos în deșert „în trei dispoziții sufletești, în care, după cum știa, este captivat întregul neam omenesc... El a ispitit partea concupiscibilă a duhului Său, zicând: *poruncește ca aceste pietre să se facă pâine* ; A ispitit partea iritabilă, când a încercat să-L îndemne să dorească puterea asupra acestui veac

de acum și să dorească împărățiile acestei lumi; A ispitit partea rațională, când a zis: *dacă ești Fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te jos* ” . [330] Totuși, „înșelăciunea nu a avut succes”, întrucât Satana „nu a găsit nimic stricat în El. De aceea, nicio parte a sufletului Său, ispitită de calomniile vrăjmașului, nu a fost de acord cu ele”. [331] Și *apoi diavolul Îl părăsește* . [332]

„Depășirea patimilor nu este mortificarea puterii pasionale a sufletului, ci îndrumarea lui de la cel mai rău la cel mai bine”, adică „atunci când se îndepărtează complet de rău și se întoarce spre frumos; iar pentru noi, depășit este cel care a scăpat de stările rele și s-a îmbogățit cu stările bune” [333] , care în perfecțiunea sa este capabil să „contemple cu depășire imaginile mentale ale femeilor și ale vinovaților” [334] .

Asceticismul ortodox vede dezinteresul ca o manifestare a celei mai înalte virtuți creștine - iubirea. Părinții numesc iubirea „nepoata dezinteresului” [335] , arătând că „doar iubirea duce la dezinteres” și numind-o „focul dezinteresului” [336.] Sau, altfel spus: „Dezinteresul este posedat de un suflet care a dobândit aceeași pricepere în virtuți pe care o are un suflet pătimaș în plăceri” [337] .

Dobândirea detașării este cucerirea purității dorite și mult așteptate a minții și inimii, a purității sufletului. Iată ce putem spune despre semnele acestei stări.

„Inima celui care nu numai că nu este tulburat sau împovărat de nicio patimă, dar care nici măcar nu se gândește la nimic rău sau lumesc, chiar dacă dorește, și care păstrează în sine doar amintirea lui Dumnezeu cu o dragoste nestăpânită, are o inimă curată. Căci ochiul sufletului, mintea, când nimic nu-i împiedică contemplarea, îl vede pe Dumnezeu pur în lumină curată.” Curată este inima „care nu găsește în sine niciun gând sau gând lumesc, ci este cu totul atașată de Dumnezeu” și „nu-și mai amintește de nimic lumesc, nici trist, nici vesel, ci rămâne în contemplare, suindu-se la al treilea cer, răpind în rai și văzând moștenirea binecuvântărilor făgăduite sfinților. ” [338]

„Prin puritatea minții, sufletul este eliberat de patimile sale” și atunci „are loc viziunea mintală”. Și dimpotrivă: când nu există „lipsă de patimă, demonii îndrăznesc să intre în noi, să ne tulbure și să ne arate amăgire în loc de adevăr ” . [339]

Ceea ce trăiește un ascet după ce își îndeplinește victorios lupta cu patimile poate fi imaginat, în linii mari, din câteva cuvinte scurte rostite de Sfântul Gavriil de Semiezersk .

În anii de declin, zdrobit de infirmitatea trupească, dar plin de darurile harului, bătrânul a mărturisit: „Acum pot chiar să mă rog. Patimile m-au părăsit, așa că nici distragerile nu mai sunt ce erau odinioară. Înainte, desigur, mă rugam și eu, dar nu mai este același lucru. Înainte, diverse impulsuri ale patimilor interveneau, sau ascultarea intervenea, sau nu mai era timp. Dar acum Însuși Domnul vine să mă întâmpine - doar roagă-te... Ah, rugăciune, rugăciune, și nu știam ce este. Dar acum știu...” [340]

Viața Spiritului

Trei perioade

Cele trei niveluri ale existenței umane corespund unor perioade ale vieții spirituale, măsurând vârsta sufletului, treptele prin care individul urcă, împlinindu-și destinul natural. Ridicându-se dintr-o stare decăzută, subnaturală, omul își recâștigă starea de detașare naturală creată de divin, pentru ca din această stare să dobândească darul destinat harului îndumnezeitor și să se înalțe la nivelul existenței supranaturale.

Aceasta este o cale treptată de ascensiune de la starea bestială a unui păcătos la plinătatea sfințeniei divine: „există trei trepte prin care o persoană reușește: treapta novicilor, treapta de mijloc și treapta desăvârșirilor” [341] , adică „trei grade ale celor care reușesc în ascensiunea spre perfecțiune: purificator, iluminator și mistic sau perfecționist. Primul este caracteristic novicilor, al doilea mijlociilor și al treilea desăvârșirilor. Urcând în ordine prin aceste trei grade, ascetul sârguincios crește în conformitate cu creșterea lui Hristos și ajunge *la un om desăvârșit, la măsura vârstei împlinirii lui Hristos* [342] ” [343.] „Novicii, mijlociile și desăvârșirile sunt caracterizați prin: primii prin activitate, cei din urmă prin iluminare și cei din urmă prin învierea sufletului” [344] .

Calea ascetică care duce la Împărăția Cerurilor nu poate fi alcătuită din acțiuni întâmplătoare; este de netrecut prin inventarea proprie a mijloacelor și metodelor. Ordinea și metoda acțiunii sunt determinate de însăși natura umană. „Lupta cu patimile trebuie să se dezvolte consecvent și sistematic, în conformitate cu cursul dezvoltării patimii”, înțelegând că patima afectează toate puterile sufletului.

„Lupta se desfășoară în ordine inversă dezvoltării pasiunii: începe cu distrugerea manifestărilor exterioare ale răului în trup și se termină cu o luptă interioară cu gândurile.” Abordarea sistematică se bazează pe „distincția dintre trei aspecte ale vieții ascetice: activă, contemplativă și mistică... Acest cadru corespunde viziunii ascetice asupra ascetismului ca o vindecare treptată a puterilor sufletului”, mai întâi a celor inferioare - voința și sentimentul, apoi iluminarea puterilor minții și, în final, îndumnezeirea întregii ființe create . [345]

Există grupuri de concepte și caracteristici corespunzătoare a trei perioade ale vieții spirituale, care ajută la determinarea măsurii maturității spirituale a unei persoane. Fără o distincție clară între aceste concepte, este dificil de înțeles esența învățăturii ascetice.

Perioada activă – cunoscută și sub numele de: a face (pràxi); ascetism (a[skhsi”); calea ascetică sau ascetism; calea pocăinței, a purificării inimii. Concepte care caracterizează această perioadă: omul trupesc sau spiritual; omul stării vechi; perioada vechii activități a sufletului; viața minții trupești; absența vieții spirituale; absența devotamentului complet față de voința lui Dumnezeu, împlinirea ei parțială; starea subnaturală a sufletului – starea lui Adam după cădere; trecerea de la poziția de rob la poziția de mercenar sau novice; grad purificator; acțiunea harului purificator; atingerea smereniei inițiale.

Calea pocăinței este depășirea bătrâneții prin împlinirea poruncilor și participarea la sacramente, prin lupta cu patimile și purificarea de ele. Toate acestea se realizează prin sinergie . [346] Rezultatul efortului uman este pregătirea sufletului pentru a primi harul (cavri) Duhului Sfânt, care, la rândul său, este principalul agent creator care transformă sufletul. În monahism, această perioadă corespunde în primul rând unui stil de viață comunitar. Doar rugăciunea activă este accesibilă, adică săvârșită prin efort uman și în limitele capacităților umane, și anume următoarele tipuri: verbală, mentală activă și mentală-inimă activă. Culmea străduinței ascetice este atingerea integrității armonioase a sufletului, atunci când toate cele trei puteri ale sale sunt purificate și îndreptate către Dumnezeu. Strădуința ascetică este încununată de dobândirea depășirii inițiale (ajpavqeia) și de darul rugăciunii pline de har, neîncetate, cunoscută sub numele de auto-mișcare. Aceste semne indică trecerea la a doua perioadă, contemplativă, pentru care prima servește ca o pregătire necesară.

Perioada contemplativă – sau: contemplarea (qewriva); isihia (h&suciva); misticism (muvstika). Concepte caracteristice acestei perioade și proprietăți inerente acesteia: omul spiritual; cale mistică; iluminarea minții; dobândirea castității minții; starea de har; viață contemplativă sau spirituală; isihia sau tăcerea; atingerea stării naturale a sufletului – starea lui Adam înainte de cădere; starea de detașare inițială; atingerea mântuirii; trecerea de la poziția de mercenar la poziția de fiu; grad de iluminare sau acțiune a harului iluminator; capacitate pentru teologie contemplativă; atingerea adevăratei smerenii, adică a cunoașterii de sine (Nu sunt nimic). În această etapă, se atinge devotamentul complet față de voința lui Dumnezeu și împlinirea ei completă. Aceasta este însoțită de iluminarea completă a minții. Stilul de viață este în principal schematic. Persoanei i se acordă tipuri de rugăciune pline de har: auto-mișcătoare, contemplativă. Se dobândește capacitatea de a intra în stări contemplative, de rugăciune, de neatins prin puterea omenească — intrarea în contemplare se realizează și este călăuzită de puterea Duhului Sfânt. Aici se realizează comuniunea directă cu Dumnezeu. Punctul culminant al acestei perioade este posibilitatea trecerii la a treia, cea mai înaltă stare a sufletului — îndumnezeirea.

Îndumnezeirea (qevwsi) – perioada de atingere a perfecțiunii spirituale; cea mai înaltă stare posibilă pentru o ființă umană pe pământ; poziția de fiu sau de persoană perfectă; răpirea minții către Dumnezeu; o stare supranaturală; un grad de perfecțiune *sau* un grad mistic; acțiunea harului perfect, misterios sau îndumnezeitor; adevărata teologie; o stare de completă dezinteresare. Aici este acordată ceea ce se numește rugăciune pur spirituală – ceea ce nu mai este rugăciune în sensul propriu al cuvântului, ci este o stare inexplicabilă de rămânere în Dumnezeu.

În ciuda naturii lor schematice și convenționale, aceste explicații nu sunt pur și simplu un tribut adus teoretizării abstracte. Înțelegerea fundamentelor antropologiei și asceticismului are sens datorită beneficiilor sale practice. Familiarizându-ne cu elementele de bază ale dezvoltării spirituale, putem preveni propriile greșeli și putem judeca mai clar dacă suntem pe calea cea bună și în ce

etapă ne aflăm; acest lucru ne va ajuta să evităm abaterile, rătăcirea sau înșelăciunea. Autoamăgirea iluziei provine dintr-o înțelegere greșită a poziției și capacităților noastre, atunci când confundăm și încălcăm cursul acțiunii determinat de natura umană sau luăm medicamente pentru o afecțiune greșită. Este important ca călătorul să cunoască scopul final, ca nu cumva să devină prea mulțumiți de sine după doar jumătatea drumului sau să ne lăsăm pradă unei stări mentale înșelătoare: „Suntem oameni slabi”. Sfântul Grigorie Palama, când a fost întrebat dacă este util ca începătorii să vorbească despre înălțimi atât de neatinse precum îndumnezeirea și dacă nu este periculos ca cineva atât de îndepărtat de lumină să vorbească despre aceasta, a răspuns: „Fiecare, după ce a recunoscut cât de mult datorează cu adevărat Învățătorului, atunci când îi lipsește totul de dat, atunci oferă cu smerenie cât poate” și astfel, prin smerenie, „umple ceea ce îi lipsește”. Cel care recunoaște amploarea sarcinii, deși „poate îndeplini tot binele, totuși, având înaintea sa pe cel super-perfect, nu se va considera că a realizat ceva”, ci își va spori smerenia. Sfântul Grigorie încurajează: însăși străduința spre îndumnezeire este deja benefică pentru fiecare suflet. Și prin propriul său exemplu, precum și prin teologia sa, el îi îndreaptă pe creștini spre vârf, pentru a-i ajuta să urce la el prin acțiune și contemplare a celor mai înalte și mai desăvârșite .

Această schemă tripartită se regăsește la toți Părinții ascetici, dar este observată în primul rând în Noul Testament. Apostolul Pavel, fiind răpit *în timpul* contemplării, a trecut prin „trei ceruri”, simbolizând trecerea prin trei etape: activă, contemplativă și îndumnezeire. Din aceasta din urmă, a fost înălțat în paradis, Împărăția Cerurilor .

Aceeași rânduială treimică se reflectă în învățătura Sfântului Dionisie Areopagitul despre etapele dezvoltării spirituale; în exprimarea sa, acestea sunt: „purificare, iluminare, desăvârșire”. Vedem că în terminologia patristică, harul divin este numit și el în mod corespunzător: atunci când „purifică o persoană de patimi, se numește *purificator* ; când îi luminează mintea , se numește *iluminator* ; când îndumnezeește o persoană, se numește *îndumnezeitor* ” [350] sau „harul *desăvârșirii* ” [351.] În fiecare perioadă, acesta influențează natura umană într-un mod diferit, în conformitate cu starea spirituală a ascetului; iată propriile sale modele, bine studiate de sfinții părinți. Primul har acționează purificator asupra „începătorilor, îi întărește în frica de Dumnezeu, ascultare, tânguire, simplitate, tăcere, blândețe, râvnă pentru rugăciune și alte fapte iubitoare de Dumnezeu”. Apoi „șterge patimile necurate ale sufletului și trupului, schimbă mânia și pofta, alungă vanitatea blestemată, purifică inima, pregătind-o pentru locuirea Duhului, după cuvântul Evangheliei: *și vom veni la el și ne vom face locuință la el* [352] ; pe scurt, îl face pe om cel mai activ executor al poruncilor lui Dumnezeu și al poruncilor Evangheliei.”

Un alt har, „referitor la partea contemplativă, îi face pe cei care l-au primit oameni cerești și îngeri pământești; cu alte cuvinte, îi ridică la o demnitate mai înaltă, îi face vrednici de a se împărtăși de darurile supranaturale ale Duhului: sfințenia, nepătimirea, perspicacitatea mistică, previziunea și chemarea celor mai sinceri prieteni ai lui Dumnezeu, care a fost dobândită de părinții și

învățătorii care au strălucit cu semne și minuni”. [353] Ce se poate spune despre al treilea har, care îi face pe oameni fii ai Luminii? Aici „toată carnea omenească” tace . [354]

Asceza activă „purifică omul de patimi” [355] , această parte penitențială a căii constă în „îndurarea durerilor carnale, adică a privațiunilor trupești, inevitabile în luptă”, când partea pătimașă a sufletului este vindecată [356.] Pe măsură ce trece prima perioadă, „credința, frica de Dumnezeu și râvna și împlinirea precisă a poruncilor care vin din ele” mortifică patimile, iar sufletul „se întoarce în întregime către Dumnezeu, întrucât, după cuvântul apostolului, mortalitatea este înghițită de viață” [357.] Isprava se realizează în cadrul unei abstinențe stricte, care dă naștere la plâns și la o conștientizare clară a propriei păcătoșenii [358.] Dacă postul, abstinența, ascultarea și rugăciunea sunt doar episodice și nu starea noastră constantă, dacă mintea nu este țintuit pe crucea sobrietății, sentimentele nu sunt subordonate castității, iar propria voință voinței lui Dumnezeu, atunci nu vom scăpa niciodată din întunericul existenței subnaturale. Dacă rămânem tari în această suferință, fără să ne lăsăm pradă poftei, atunci harul va începe să lucreze în mod tainic, luminându-ne mintea [359] .

Rezultatul ascetului activ este „depășirea patimii, sau vindecarea completă a forțelor doritoare și iritante” inițială - apoi vine a doua perioadă, harul „luminează mintea cu adevărata cunoaștere în contemplare” [360] , aici „energiile iluminatoare ale lui Dumnezeu îl învață pe om, iar cele sfințitoare îl sfințesc” [361.] „Harul încântă mintea spre contemplare și îi dăruiește o pregustare a fericirii divine” [362.] Contemplarea „constă în lucrarea subtilă a minții, în reflecția divină”, în iluminarea rugăciunii pline de har - toate acestea „luminează partea rațională a sufletului” [363.] „În cele din urmă, din depășire se naște cea mai înaltă virtute - iubirea”, iar ascetul intră în perioada de îndumnezeire. „A treia stare se numește și perfecțiune, cunoașterea lui Dumnezeu sau iubirea de Dumnezeu. Se numește și Sabat, timp în care o persoană se odihnește de faptele pocăinței” [364] . Harul „încununează o persoană cu cele mai înalte stări mistice”, acestea fiind „momente de spiritualizare treptată a unei persoane, apropiere treptată de abisul ființei divine” [365.] Îndumnezeirea unei persoane „se realizează prin energii divine. Ele sunt Dumnezeu Însuși, deși nu esența Lui. Dar ele sunt și Dumnezeu - și numai prin urmare pot îndumnezei o persoană. Datorită energiilor divine necreate prin care Dumnezeu se unește cu noi, putem comunica cu El, ne putem uni cu harul Său”, devenim zei prin har [366.] „Îndumnezeirea, acțiunea și creșterea într-o persoană prin sfințenie harnică, începând în această viață, se desăvârșește în viața viitoare” odată cu unirea completă a creaturii cu Creatorul [367] .

Secvența acțiunilor pe calea isprăvii nu trebuie încălcată: „Fiecare persoană care, înainte de antrenamentul perfect din prima parte, trece la a doua... este cuprinsă de mânia lui Dumnezeu pentru că nu și-a mortificat mai întâi *mădularele* , *care sunt pe pământ* [368] , adică pentru că nu a vindecat slăbiciunea gândurilor prin exercițiu răbdător în practica crucii, ci pentru că a îndrăznit în mintea sa să viseze la slava crucii... Dacă mintea intenționează să urce pe cruce înainte ca simțurile, fiind vindecate de slăbiciune, să vină în tăcere, atunci mânia lui Dumnezeu îl cuprinde pe om.”

Căci urcușul la cruce nu se poate realiza „în prima parte a îndurării durerilor”, devine posibil doar „atunci când o persoană intră în contemplare; și aceasta este a doua parte, după vindecarea sufletului”. [369] „O persoană este alcătuită din trup și suflet și, prin urmare, calea sa în viață trebuie să constea în acțiuni trupești și spirituale - în acțiune și contemplare. O viață activă slujește la curățarea noastră de patimile păcătoase și ne ridică la nivelul perfecțiunii active, deschizându-ne astfel calea către viața contemplativă” și „fără o viață activă, este imposibil să intrăm în viața contemplativă” - prin urmare, „oricine dorește să umble pe calea vieții spirituale trebuie să înceapă cu o viață activă și abia apoi să ajungă la viața contemplativă ” . [370]

În troparul sfântului mucenic se spune: „Ai găsit acțiune, o, insuflatul de Dumnezeu, în urcușul unei vedenii” - aici se explică diferența dintre perioada activă și contemplare. „Rugăciunea este de obicei o acțiune, indiferent de rugăciunea pe care o săvârșește cineva; dar vederea, sau răpirea minții, este un dar din harul lui Dumnezeu pentru noi.” [371] „Pentru cei care practică rugăciunea, aceasta se face din frica de Dumnezeu și din bună nădejde, în timp ce pentru contemplativi, se face din dragoste față de Dumnezeu și din cea mai desăvârșită puritate. Semnul caracteristic al primei etape, cea activă, este concentrarea minții în inimă, când mintea, fără distragere, se roagă lui Dumnezeu. Semnul celei de-a doua etape, cea contemplativă, este cufundarea minții în lumina divină, când nimic din lume nu se simte, nici măcar propriul „eu”. [372] [373.] Sensul teologic al acestui pasaj este următorul: calea activă duce la atingerea contemplării pure; fericiți sunt cei care au parcurs această cale, ei sunt gata să stea înaintea Domnului în rugăciune contemplativă.

Fiecare dintre primele două etape implică propria sa lucrare spirituală și fiecare corespunde unei direcții specifice a gândirii. Perioada activă este caracterizată de mișcarea *interioară* a minții - o direcționare a atenției de la exterior la interior, o înrădăcinare a minții în inimă, o „rămânere interioară”. Perioada contemplativă corespunde mișcării minții *către Dumnezeu* , o ascensiune spre comuniunea cu Dumnezeu. Aceasta este ceea ce învață Sfântul Dionisie Areopagitul și, de asemenea, argumentează alți Părinți. „Mintea, nedistrată de obiectele exterioare, se întoarce mai întâi către ea însăși și prin ea însăși se înalță la contemplarea lui Dumnezeu.” [374] Această mișcare interioară constă în conștientizarea de către o persoană a stării sale decăzute: corupția păcătoasă a puterilor sufletului, incapacitatea pentru bine, dependența de rău, înțelegerea neputinței sale absolute în materie de mântuire și nevoia inevitabilă de ajutorul lui Dumnezeu.

O astfel de cunoaștere, dobândită în prima etapă, este absolut necesară, deoarece deschide accesul la primirea harului, fără de care însăși mântuirea este inaccesibilă. „Fără detașarea de impresiile și pasiunile exterioare și o întoarcere la sine, la inimă”, fără „înțelegerea vieții interioare, a doua etapă a căii spirituale - comunicarea cu Dumnezeu în rugăciunea contemplativă - este imposibilă ” .

Contemplația este străduința minții și a inimii spre Domnul, spre unirea cu El; este o mișcare ascendentă din adâncul conștientizării propriei căderi, dobândită în prima etapă. Și această mișcare se împlinește prin rugăciunea neîncetată,

plină de har, care, după cuvintele Părinților, „ca o frânghie de aur, ne unește cu Creatorul”.

Viață activă

„Munca este o metodă spirituală care purifică partea pasională a sufletului.” [376] Acesta este nivelul inițial al dezvoltării spirituale, primul pas către lepădarea de *omul vechi* , transformarea sufletului în omul *nou* , care singur poate intra în *Împărăția Domnului* . [377] Aceasta este o cale asemănătoare lui Hristos, când, împlinind poruncile Sale, ne asemănăm viețile cu ceea ce ne-a arătat El. Angajându-ne în acest proces, ne transformăm cu adevărat ființa. Mântuitorul nu ne-a putut da un singur exemplu - El personal nu avea de ce să se pocăiască. Dar El ne învață altfel: luând asupra Sa păcătoșenia noastră și urcându-se pe Cruce, El ne arată cum trebuie să ne răstignim în pocăință.

Toate virtuțile din această perioadă se împlinesc, desigur, cu ajutorul lui Dumnezeu, cu sprijinul harului, dar în primul rând prin eforturile propriei minți și voințe. Prin urmare, „toate aceste eforturi se numesc cu adevărat *fapte* ”, spre deosebire de contemplare, iar toate virtuțile acestui timp se numesc *active* . Ascetul se silește „să-și iubească aproapele și pe Dumnezeu, la blândețe, smerenie și răbdare și la împlinirea tuturor celorlalte porunci dumnezeiești și patristice, la ascultarea deplină a sufletului și a trupului față de Dumnezeu, la post, priveghere, lacrimi, închinăciuni și alte oboseli trupești, la împlinirea sârguincioasă a rânduielilor bisericești și de chilie, la exercițiul mental și tainic al rugăciunii, la plâns și contemplarea morții ” . [378]

Aceasta se referă la „pocăință arzătoare, întristare și șiroaie de lacrimi, amintire neîncetată a morții, rugăciune și răbdare neîncetată în fața tot felul de ispite” și, de asemenea, și chiar „mai presus de toate, tăcere, smerenie profundă, ascultare desăvârșită și despărțirea propriei voințe”. Prin perseverență în astfel de exerciții, „mintea devine capabilă să primească perspective”. Acestea sunt primele licăriri ale rugăciunii contemplative care îi vizitează trecător pe lucrătorii zeloși ai pocăinței. Dar ele „se estompează curând, pentru că mintea nu este încă suficient de rafinată pentru a fi aprinsă imediat. Când raza divină atinge inima, atunci și ea o va lumina, va purifica mintea, o va ridica la înălțimi și, ridicând-o la cer, o va uni cu lumina divină ” . [379]

Părinții, în general, nu spun nimic despre durata primei perioade, deoarece stabilirea intervalului de timp depinde prea mult de circumstanțele individuale. Cu toate acestea, există unele îndrumări. Se crede că, cu ascetism strict și îndrumare adecvată, un isihast poate avea nevoie de aproximativ douăzeci de ani pentru a finaliza perioada activă și a atinge contemplarea .

În general, tradiția înțelege pocăința ca o ispravă constând în „trei virtuți: purificarea gândurilor, rugăciunea neîncetată și răbdarea în fața necazurilor”. Aceasta din urmă este ceea ce se înțelege prin „ *urmează-Mă, luându-ți crucea* ”. [382] Activitatea externă trebuie să fie însoțită în mod necesar de o activitate interioară, mentală: rezistența echilibrată a tuturor greutăților externe, cu recunoștință față de Dumnezeu, este însoțită de sobrietate și rugăciune

constantă. „Asceții care prin practică îndelungată dobândesc îndemânare” în aceste trei virtuți sunt destinați să atingă detașarea . [383] După cum vedem, se disting două aspecte ale ascetismului activ: primul este activitatea mentală, constând în sobrietate și rugăciune, iar al doilea este rezistența la fiecare durere.

„Isprava războiului mental este deosebit de dificilă, și nu numai în esența sa”, nu numai pentru că este o luptă dureroasă pentru o persoană cu sine însuși, „ci și pentru că este o luptă cu demonii care inspiră gânduri” [384] .

„Sobrietatea este trezvie spirituală, adică disponibilitatea minții de a respinge orice gând ispititor”, este „starea minții la porțile inimii, astfel încât niciun gând să nu poată intra și nicio ispită de a păcătui să nu poată apărea”. Sobrietatea este inextricabil legată de rugăciune. Potrivit Sfântului Maxim Mărturisitorul , „sobrietatea păzește mintea de sugestiile ispititoare, iar rugăciunea aduce har din belșug în inimă”. Astfel, se realizează purificarea pregătitoare și „numai printr-o inimă purificată putem participa la energia sfințitoare, adică îndumnezeitoare, a lui Dumnezeu ” .

În ascetism, un gând nu este înțeles ca gânduri „simple” , ci ca sugestii ale minții, combinate cu imagini și impulsuri, nuanțate de un sentiment de pasiune. Acestea pot fi inferențe și imagini vizuale, impulsuri emoționale și alte mișcări spirituale. „O simplă amintire a unui obiect este o idee. Pasiunea, însă, este o iubire nerezonabilă sau o ură nesăbuită față de un obiect.” Până când mintea nu este stabilită în Dumnezeu, sufletul „conduce la pasiuni”; mintea este distrasă și rătăcește constant în gânduri pasionale, rătăcind pe pământ în căutarea plăcerilor senzuale, a desfătărilor carnale și a autoafirmării. Sentimentul iubirii pure față de Dumnezeu și aproapele este necunoscut omului, chiar și parțial; el este captivat de un atașament față de lucruri inutile, însetat de glorie deșartă, insațiabil în poftă, lăcomie și vanitate.

„Supunerea omului față de tirania gândurilor” creează probleme psihologice grave, ducând chiar la nebunie. Sufletul unei persoane dominate de gânduri pierde capacitatea de a comunica cu Dumnezeu. Situația se va schimba fundamental și se va apropia de normalitate doar atunci când va deveni posibilă menținerea rugăciunii neîncetate în inimă, iar mintea va fi ocupată cu gânduri *simple* , lipsite de patimi. Atunci o persoană devine pregătită pentru contemplare .

Cealaltă latură a ascetului activ este suportarea durerilor. Spre deosebire de „legea păcătoasă a firii pământești, care îl îndeamnă pe om să caute plăcerea și să evite suferința”, ascetul „prescrie muncile voluntare ale abstinenței și îndurarea răbdătoare a suferinței involuntare ” . [388]

Întâlnim adesea această idee în scrierile lui Marcu Ascetul , Maxim Mărturisitorul ,Diadoh din Fotice , Nil din Sinait și alți Părinți: „Prin suferința involuntară, omul este curățit de păcatele voluntare”; „fără tristețe, virtutea nu se dobândește”; „munca voluntară este dușmanul poftei”; „tristele involuntare sunt mila lui Dumnezeu, eliberând de pedepsele viitoare”. Să explicăm. Suferința evocă în om patima *tristeții* - așa reacționează pofta păcătoasă nesatisfăcută

pentru plăcere. Victoria asupra acestei patimi se obține prin lupta cu ea în isprava *răbdării* și *a tristeții pentru Dumnezeu* . Ca leac, trebuie să înduri suferința involuntară cu un sentiment sincer de recunoștință, recunoscând valoarea purificatoare, vindecătoare a unei astfel de isprăvi și, în același timp, posedând o tristețe profundă pentru păcatele sale. Smerenia oferă temelia răbdării: la urma urmei, cel care a renunțat de bunăvoie la binecuvântările acestei lumi nu ar trebui să fie cufundat în deznădejde prin privarea lor. Smerenia, ca cea mai înaltă formă de abstinență spirituală, este „sângele vital al activității morale a ascetului în această etapă” [389] .

Schimbări benefice în suflet au loc în perioada activă sub influența harului *purificator* , care „îndeamnă la pocăință”. Deși cel mai mare efort este necesar unei persoane în această perioadă, atât impulsul inițial, cât și rezultatul „toate aparțin harului”, care îl dispune pe om la luptă și aduce roade: „nimic nu este al tău. El împlinește în secret totul”. Fiecare penitent „este îndemnat de har la pocăință. Și tot ceea ce face o persoană este lucrarea harului, chiar dacă nu este conștient de acest lucru. Acesta îl educă și îl instruiește”, „îi dă putere și curaj, îl ajută în secret să se curețe de păcate și îl conduce afară din starea sa subnaturală”.

Care este sensul propriului zel? Acesta rezidă în sinergie, al cărei principiu este inviolabil: relaxează-ți eforturile, iar harul lui Dumnezeu se va retrage. Prin urmare, pentru a persevera, nu trebuie niciodată să te relaxezi, nici „să te bazezi pe propriile puteri și să crezi că facem ceea ce este plăcut lui Dumnezeu”. Când invoci ajutorul lui Dumnezeu, trebuie să te bazezi în întregime pe el și să te întrebi cu frică: Fac ceea ce este plăcut lui Dumnezeu? Îl întristez? Dacă, după ce ai făcut ceva bun, ți-l atribuie sieși, harul se va pierde imediat. Darurile dăruite de Dumnezeu sunt asimilate după măsura purității noastre: „harul crește pe cât poate cuprinde omul”. Capacitatea depinde de eforturile noastre spirituale: „Omul are dreptul să primească atâta har pe cât îndură cu recunoștință ispitele, pe cât poartă cu blândețe povara aproapelui său”. Un semn al finalizării unei căi active este o schimbare interioară bună: atunci mintea devine legată de rugăciune, „atunci ea se va rosti în tine neîncetat, fără propria ta constrângere”, condusă de har – o persoană „mănâncă, umblă, doarme, se trezește și în interior proclamă neîncetat rugăciunea, are pace și bucurie” [390] .

Găsirea rugăciunii pline de har este o consecință firească pentru cei care au stăpânit calea pocăinței. Dar nu toți, desigur, sunt sortiți să o cucerească. Mulți se opresc chiar la început: „un suflet slab și neputincios disperă curând și nu atinge plinătatea pocăinței și a curățirii, ci, după ce a primit oarecare milă de la Dumnezeu pentru mica și nerăbdătoarea sa pocăință, se odihnește acolo”.

Pentru a evita stagnarea, este important să nu ne pierdem curajul sau teama. Trebuie să înțelegem că Domnul, cunoscând măsura puterii fiecărei persoane, le acordă încercări în limita capacităților lor. Persoanele puternice îndură lucruri diferite față de cele slabe. „O persoană care se străduiește pentru Dumnezeu este încercată, uneori aspru, alteori chiar «crud»”, dar nu toți, „ci numai cei pe care Dumnezeu *i-a știut* mai dinainte că sunt credincioși și curajoși”. Adesea,

Dumnezeu amână vizitarea unui suflet credincios cu mângâieri pline de har, iar „această amânare adâncește pocăința într-un suflet credincios și puternic”.

Lucrarea pocăinței este încununată de o transformare generală a sufletului; cei care au îndeplinit această lucrare activă, conform „învățăturii sfinților apostoli, primesc *iertarea păcatelor* ”, care este experimentată subiectiv ca o stare *de iertare completă* . Desigur, toate păcatele pocăite și mărturisite erau iertate înainte, dar acum omului i se acordă harul purității și al eliberării de bătrânețe. Acest lucru este dovedit de-a lungul veacurilor de cei care au primit acest dar al Duhului Sfânt, care au atins o „minunată transformare a minții și a inimii” - sunt copleșiți de „o bucurie sfântă și o pace interioară, ajungând la o asemenea putere încât sufletul uită întreaga lume și ajunge la o stare de pierdere a simțului materialității”.

Abia după aceasta are loc o adevărată transformare a personalității și se deschid posibilități anterior inaccesibile individului, „întreaga viață se transformă în cel mai radical mod”: inima se deschide iubirii față de ceilalți, iar mintea începe să perceapă ceea ce anterior era de neînțeles. La încheierea perioadei active, se realizează „o coexistență armonioasă a structurii psihice și somatice a unei persoane” - aceasta este „coroana multor ani de luptă”. Sufletul, după ce a îndurat de mii de ori „furtuni spirituale, vizite ale harului, atacuri teribile ale dușmanilor, boli fizice, lupta cu deznădejdea, lupta pentru rugăciune, lupta cu oameni care, în nebunia lor, sunt ostili aspirațiilor noastre spirituale”, își găsește în sfârșit pacea. Și nu există o stare mai mângâietoare și mai fericită decât această „armonie a iubirii desăvârșite a lui Hristos ” .

Arborele Contemplării

Calea activă îl înalță pe ascetic la nivelul maturității spirituale, de la care începe a doua perioadă a vieții spirituale. Dacă lucrarea nu este „inspirată de contemplare”, este lipsită de sens și nu duce nicăieri; este „steridă și imobilă, ca o statuie”. [393] Dar când „cu ajutorul lui Dumnezeu și cu lupta menționată anterior, și mai ales cu profundă smerenie, cineva își curăță sufletul și inima de orice întinăciune a patimilor spirituale și trupești, atunci harul lui Dumnezeu, mama comună a tuturor, ia mintea purificată de ea, ca pe un copilaș de mână, și o conduce, ca pe trepte”, spre înălțimile rugăciunii contemplative.

Aici, omul este așteptat de o dezvoltare ulterioară; i se dezvăluie „viziuni spirituale”, comunicându-i, în măsura purității sale, „misterele divine de negrăit și de neînțeles minții”. Aceasta se numește „vedere spirituală” sau contemplare [394.] „Calea vieții contemplative constă în înălțarea minții către Domnul Dumnezeu, în atenție din inimă, rugăciune mentală și contemplarea lucrurilor spirituale prin astfel de exerciții . ” [395]

Isprava contemplării „eliberează complet mintea de ignoranța spirituală”; este încă un pas mai aproape de misterul „contopirii cu Divinul”. Aici, „se atinge o stare mentală iluminată, angelică, iar puterea contemplării spirituale a întregii existențe este acordată - darul iluminării pline de har”. Capacitatea contemplativă se dezvoltă treptat pe parcursul celei de-a doua perioade,

cuprinzând tărâmuri din ce în ce mai înalte ale existenței, spiritualizând din ce în ce mai mult sufletul .

Înălțimile și semnificația asceticismului contemplativ se reflectă în povestea evanghelică a Martei și Maria.397 Prima personifică viața activă, în timp ce cea de - a doua exemplifică contemplarea. Deși Marta se angaja în lucrarea sfântă de a-L sluji pe Domnul Însuși, în timp ce Maria doar asculta învățătura Sa spirituală, Isus o preferă totuși pe cea de-a doua în locul celei de-a doua - „Domnul pune binele suprem într-o singură contemplare divină". Alte virtuți sunt utile și necesare, dar ar trebui considerate secundare ca demnitate, căci toate sunt împlinite în scopul realizării unui singur lucru - contemplarea. Cuvintele Domnului: „ *Un singur lucru este de trebuință* ", identifică în mod clar binele suprem nu cu o viață activă, deși demnă de laudă și rodnică, ci cu contemplarea lui Dumnezeu.398

În lupta activă, se atinge „plenitudinea primei etape" – detașarea inițială. Aceasta înseamnă că „simțurile sunt subordonate minții, astfel încât nu mai cer sau nu mai îndeplinesc nimic pentru a satisface pofta" 399 , ci „pentru eliberarea completă a minții", astfel încât aceasta „să se poată ruga fără distragere, nu într-un mod activ" – rugăciunea devine adevărată atunci când este „însoțită de contemplarea spirituală". Rugăciunea activă purifică doar mintea, în timp ce contemplarea „o eliberează de ignoranță și aceasta dobândește capacitatea de a se ruga așa cum ar trebui " .400

Dacă cel care reușește în strădania activă „diminuează pasiunile", atunci „cel care reușește în contemplare diminuează ignoranța" 401 ; dacă puterile iritabile și doritoare ale sufletului sunt vindecate acolo, atunci acum mintea ascetului este umbrită de harul *iluminator* și prin acțiunea acestuia se realizează iluminarea completă a puterii gândirii.

Acest proces misterios este însoțit de rugăciune neîncetată, săvârșită în adâncul inimii și numită rugăciune *auto-mișcată* sau, mai precis, rugăciune condusă de puterea Duhului Sfânt. Această formă de rugăciune nu este realizabilă prin efort omenesc și nici nu poate fi rezultatul nici măcar al celor mai sârguincioase osteneli ale noastre - este ceva dăruit aleșilor lui Dumnezeu, la discreția Sa. „Eforturile noastre aici se limitează la a nu împiedica harul lui Dumnezeu să lucreze în noi. " 402

O astfel de măsură de creștere spirituală este atinsă în primul rând de cei care se străduiesc în strictă singurătate, ducând calea vieții schema-monastice: „pentru ca aceasta să vină, cel ce se roagă trebuie să aibă tăcere deplină și să nu aibă un învățător amăgit" 403. Condițiile succesului corespund înălțimii acestui nivel: „cea mai mică patimă este motivul pentru care nu suntem vrednici să ajungem la contemplarea tainelor lui Dumnezeu. Și dacă nu ne disprețuim complet propria viață și trupul nostru, cu o pregătire pentru mucenicie însuși, să ne predăm pe noi înșine și viața noastră în întregime oricărui chin și oricărei morți, alungând complet din memorie tot ceea ce slujește la susținerea vieții acestui trup stricăcios, atunci este imposibil pentru noi să fim prieteni și frați ai lui Hristos, nici părtași și împreună-moștenitori ai Lui și nu vom ajunge niciodată la

contemplarea și cunoașterea experiențială a tainelor lui Dumnezeu. Prin urmare, cine nu a putut încă să realizeze aceasta și să primească astfel de beneficii, să se învinovățească pe sine și să nu spună, ca unul care „nu se simte vinovat de păcate” [404] , că acest lucru este imposibil” [405] .

„Firea noastră este capabilă să devină spectator al contemplării adevărate, și nu visătoare, doar atunci când o persoană, prin rezistența inițială a suferinței și a durerii, este deposedată de vechiul om pasional” – doar atunci „mintea este capabilă să renaască spiritual”, să rămână „în lumea Spiritului și să accepte contemplarea Patriei sale” Cerești [406] .

Întrucât „contemplația este o viziune a minții, adusă la uimire de Providența Divină” [407] și în niciun caz o realizare omenească, „nimeni nu poate intra în aceste viziuni de unul singur prin propriul său efort voluntar, decât dacă Dumnezeu vizitează pe cineva și îl conduce în ele prin harul Său. Dacă cineva, fără lumina harului, îndrăznește să se înalțe la astfel de viziuni, atunci, potrivit Sfântului Grigorie Sinaitul , să știe că își imaginează vise”, adică este înșelat [408] : „cel care se apropie de acestea fără lumina harului”, adică fără a fi dobândit o puritate deplină a minții, „să știe că își construiește fantezii și, neavând contemplare, fiind prins într-un spirit visător”. Consecința „contemplării imaginare a fantasticului” va fi „prima formă de amăgire - amăgirea viselor” [409] .

Așadar, nu este suficient să ți se acorde o vizită din partea celui binecuvântat; este, de asemenea, necesar ca harul coborător să găsească *un om perfect în ascet* [410] - „este necesară și capacitatea celui iluminat de a percepe lumina” [411.] Nu este întâmplător faptul că pomul cunoașterii, care creștea *în mijlocul paradisului* [412] , era bun doar pentru cel care avea să-i folosească roadele la timpul potrivit. Căci acest pom nu este altceva decât contemplare, „de care se pot apropia în siguranță doar cei desăvârșiți prin experiență”, dar nu este bun pentru cei nepregătiți și „pentru cei nemoderați în dorințele lor, așa cum hrana perfectă nu este utilă pentru cei slabi care cer lapte” [413.] „Cunoașterea este bună pentru cei desăvârșiți și stabiliți în contemplarea divină”, căci ei „au dobândit un anumit obicei prin exercițiul răbdător într-o astfel de contemplare; dar nu este bună pentru cei nepricepuți și cei supuși dorințelor pofticioase, căci nu sunt stabiliți în bunătate” [414] .

„Numai cei mai desăvârșiți în experiența lor se pot apropia în siguranță de contemplare” [415] și, dacă este posibil, sub îndrumarea unui bătrân experimentat, dar nu „cu obrăznicie și încăpățânare”, căci pe un astfel de om „diavolul îl prinde ușor cu mrejele sale, ca și cum ar fi slujitorul său” [416.] Dacă nu este posibil „să găsești un îndrumător care să te poată îndruma spre viața contemplativă, atunci într-un astfel de caz trebuie să te lași călăuzit de Sfintele Scripturi, căci Însuși Domnul ne poruncește” aceasta. „De asemenea, trebuie să te străduiești să citești scrierile părinților și să te străduiești pe cât posibil, după puterile tale, să împlinești ceea ce învață ei și astfel, puțin câte puțin, dintr-o viață activă, să te urci la desăvârșirea vieții contemplative” [417] , căci „cel mai bun lucru este atunci când fiecare dintre noi atingem desăvârșirea prin sine însuși și oferim o jertfă vie lui Dumnezeu care ne cheamă” [418] .

„Rugăciunea este una, iar contemplarea în rugăciune este alta... Cea din urmă este la fel de superioară celei dintâi precum un om perfect este superior unui copil imperfect... Deși rugăciunea și contemplarea își împrumută originea una de la cealaltă. Rugăciunea este semănat, iar contemplarea este cules, în care secerătorul este uimit de viziunea de nedescris a modului în care, din boabele mici și goale pe care le-a semănat, au crescut brusc în fața lui spice atât de frumoase . ” [419]

Calea activă este „semănarea virtuților în câmpul inimii prin împlinirea poruncilor”, în timp ce contemplarea este „o recoltă veselă, căsătoria sufletului, purificat de patimi, cu Mirele Hristos, desăvârșită în cămările tainice ale inimii”. Există însă nefericiți care au „ochii minții orbiți de patimi”, care „se străduiesc după a doua parte înaintea părții active și, ca să spunem așa, direct din bordelul patimilor, caută fără rușine să se atingă de cel mai curat Stăpân” — vai! „Cine merge la această nuntă nu în haine de nuntă, ci în zdrențe, adică cine dorește fără simț și cu îndrăzneală, fără să-și dea jos zdrențele patimilor și fără să îmbrace haina de nuntă a purității, să intre în camera nupțială - chilia interioară a inimii sale, unde se desfășoară conversația iubitoare a omului cu Dumnezeu prin neîncetată contemplare divină - un astfel de om, după cuvintele Evangheliei, va avea mâinile și picioarele legate, cu alte cuvinte, mersul său pe calea evlaviei se va opri, toate ostenelile sale vor pieri și va fi aruncat *în întunericul din afară* [420] , adică în ignoranța născută din mândrie, care este mai rea decât orice ignoranță, în care omul, neînțelegându-se pe sine, visează că știe totul” [421.] Totuși, foarte puțini realizează curățirea de patimi poruncită nouă de Domnul, de aceea se spune că *mulți sunt chemați, dar puțini sunt aleși* [422] .

Ridicându-se dintr-o stare inferioară naturii, omul, în contemplare, se întoarce la calitatea sa *naturală* originală de a fi, căci „rațiunea în adevărata sa formă este un contemplator al misterelor Divinității”. [423] Este aproape imposibil de explicat ce este starea de contemplare; de obicei, astfel de încercări se reduc la o căutare a celor mai exaltate expresii, care vor spune puțin cuiva care nu a văzut încă el însuși lumina. În rugăciunea contemplativă, începe cunoașterea Dumnezeului necunoscut, privirea mentală este ridicată „spre Treimea cea preaadorată”, iar omul reflectă „asupra inaccesibilității gloriei lui Dumnezeu... asupra înțelepciunii Sale nemărginite... asupra naturii Sale, impasibilă și neclintită de nimic ” . [424]

În contemplare, isihaștii descoperă „abisurile preexistente ale universului și integritatea neîntreruptă a lumii. Lumina necreată a Taborului luminează pentru ascet ceea ce este inaccesibil celor care stau sub munte, adică încă copleșiți de patimi”. [425] Mintea contemplatorului atinge capacitatea celei mai rafinate viziuni; în razele luminii necreate, ea „urcă pe o cale care duce la înălțimi veșnice și, o, minune! devine spectator al lucrurilor supra-mundane din lumea cealaltă, fără a fi separată de această viață”. Persoana contemplativă „aude cuvinte de negrăit”, ea, paradoxal, „vede cele necontemplate” și, deși este încă aici pe pământ, „concurează cu îngerii în imnologie neîncetată, devenind pe pământ ca un înger al lui Dumnezeu”. Cel care contemplă „se împărtășește cu Cel Ce este mai presus de toate, pentru a deveni cea mai exactă imagine a lui Dumnezeu” [426] .

„Mintea, având această lumină divină”, potrivit lui Grigore Palama , sfințește trupul însuși. Acestea sunt cuvintele sfântului, care el însuși a experimentat această strălucire o parte semnificativă a vieții sale, a cărui minte și trup au fost complet pătrunse de razele necreate ale harului: „Din această iluminare divină, omul dobândește un obicei divin, incomparabil al virtuții și o imobilitate completă împotriva răului. Din ea vine și înțelepciunea, care lămurește cauzele tuturor lucrurilor și dezvăluie secretele naturii”. Contemplatorul „se înalță la înțelegerea supranaturalului, la înțelegerea omnipotenței nemărginite a Dumnezeului Creator”; „au loc multe acțiuni miraculoase” și se dobândește „capacitatea de a prevedea ceea ce se întâmplă undeva departe, de a conversa ca și cum s-ar întâmpla sub ochii noștri”.

În razele luminii divine, „tot ce este omenesc este înțeles, nu numai trecutul și prezentul, ci și viitorul, proporțional, însă, cu puritatea spirituală a fiecăruia” [427.] „Când acest har al Duhului Sfânt se pogoară asupra cuiva, nu-i arată ceva obișnuit din lucrurile acestei lumi simțuri, ci îi arată ceea ce nu a văzut și nu și-a imaginat niciodată. Atunci mintea unei astfel de persoane este învățată de Duhul Sfânt cele mai înalte și ascunse taine” [428] , *pe care* , după Apostolul Pavel, *ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit* [429.] Astfel, după măsura sa, mintea care contemplă „se uimește și înțelege ce a fost și ce va fi”.

Dar nu numai că „contemplația este o viziune a minții... cuprinzând slava lui Dumnezeu”, ci și „inima” contemplatorului este „reînnoită”, iluminată de lumina îndumnezeitoare.430 Și acesta este chiar motivul întregii strădanii: „scopul celor care contemplă nu este numai dobândirea darului înțelegerii”; acestea sunt doar fenomene naturale însoțitoare. Întregul scop este de a pregăti templul sufletului pentru a primi plinătatea harului Duhului, pentru a atinge îndumnezeirea sacră.431

Sfinții Părinți ai Deșertului definesc contemplarea ca fiind „retragerea sufletului din lume și din tăcerea sa”. Această tăcere este atunci când sufletul, înălțându-se la Dumnezeu, este ocupat cu „înțelegerea creației lui Dumnezeu” și „îl contemplă pe Învățătorul său în inima sa”. Când isihastul, în rugăciunea contemplativă, este saturat de înțelegerea misterelor „veacului viitor”, el atinge o stare supranaturală de detașare completă de această lume, chiar până la punctul de a pierde orice simț al propriului corp. După aceasta, el se întoarce din nou la contemplarea lumii create, dar dintr-o perspectivă diferită, nouă și superioară, dobândind o înțelegere tot mai profundă a realității .

Natura contemplării este de așa natură încât, în acest proces, „toate limitările trupești spațiale și temporale dispar, omul se găsește dincolo de loc și spațiu, în mijlocul lumii indestructibile” și, prin acțiunea energiilor divine, simte că „el însuși este un zeu în Dumnezeu, fără să știe cum sau în ce măsură poate fi acest lucru” [433.] Pentru contemplator, nu mai există granițe sau limite, ci doar o creștere a puterii creatoare inepuizabile: „fiecare străduință spre bine, pe măsură ce se apropie de el, nu face decât să crească. Adevărata contemplare a lui Dumnezeu constă în a nu te sătura niciodată de dorința ta, ci, privind constant la El, arzând de dorința de a vedea și mai mult... Și nicio sățietate nu va înceta dorința pentru ea... Căci adevărata contemplare a lui Dumnezeu constă în faptul

că o persoană care privește la Dumnezeu nu încetează niciodată să o dorească” [434] .

Ajuns la a doua treaptă a scării spirituale, ascetul întâlnește o rugăciune complet diferită „de cea care până acum trebuia întreținută prin muncă și efort”. În timp ce anterior harul vizita omul doar din când în când, întărindu-l și mângâindu-l, acum are stăpânire absolută asupra minții, călăuzind-o. Aceasta este o stare de suveranitate „a harului, care, ori de câte ori dorește, în felul său conduce mintea la contemplare”.

Contemplarea este o „acțiune divină”; cum, când și pentru cât timp se manifestă „nu depinde niciodată de voința umană”. Dacă cel care se roagă a dobândit o „minte curată și o inimă curată”, atunci pe neașteptate, într-un moment imprevizibil, este luminat brusc de o lumină necreată care „inundă întreaga persoană pe dinăuntru și pe dinafară”. Atunci harul „îi poartă mintea oriunde dorește, întrucât nici simțurile, nici mintea celui care se roagă nu acționează”; el este doar uimit, înțelegând mental ceea ce primește informații. În adevărata contemplare, are loc „uitarea completă a acestei lumi create” și sunt dezvăluite „misterele supranaturale ale vieții veșnice” . [435]

În aceste momente, „are loc o întrerupere a rugăciunii și... o încetare a acțiunii simțurilor, imobilitate și liniște deplină... unirea dintre Dumnezeu și om”. Mintea, acceptând „iluminarea divină, devine în întregime lumină divină, în care vede în mod inteligent adevărul”. Cel care „îndură ispitele și, luptând, nu se oprește din calea sa, schimbă materia cu imaterialitatea ” . [436]

Ascetul „în strădania sa spre contemplare trebuie să oprească atât simțurile, cât și activitatea minții, tot ce este senzorial și inteligibil, tot ce este existent și inexistent”. În această stare, „mintea nu există pentru sine sau pentru alții, ci există numai pentru Cel Care este mai presus de toate” [437] ; atunci conștientizarea subiectului și obiectului este ștersă, întregul mecanism al activității mentale obișnuite pare a fi suspendat. Schimbarea sentimentelor și gândurilor, care determină percepția timpului, îngheață, omul intră în contact cu imobilitatea eternității: sufletul „devine legat de Imuabilul și Neschimbătorul” [438.] Se experimentează unitatea imediată a Creatorului și a creaturii: „mintea, depășindu-se pe sine, devine divină” [439.] Astfel de momente de „contact cu Dumnezeu este îndumnezeirea sufletului, ca și cum l-ar percepe pe Dumnezeu în sine” [440.] Despre astfel de stări ale văzătorilor misterelor se spune: „ *Ceea ce* a văzut, a stăpânit, căci contemplarea acestui bine este stăpânirea Lui”. Aceeași minune a îndumnezeirii sufletului prin contemplare este relatată simbolic în Scriptură [441] : „Timp de patruzeci de zile, sub acoperirea întunericului, Moise s-a împărtășit cu viața veșnică și a fost în afara naturii, pentru că în acest timp nu a avut nevoie de hrană pentru trup. ” [442]

Viața unor astfel de oameni seamănă cu adevărat cu existența celor fără trup. Un astfel de ascet, potrivit Sfântului Macarie Egipteanul , de îndată ce își înalță cu rugăciune mintea către Dumnezeu, este imediat transportat spre înălțimi și uită de această lume. Altul nu are nevoie decât să-și ridice degetele și nu-și mai amintește de nimic pământesc, întreaga sa ființă fiind transportată în lumea

contemplării. Mâinile unui astfel de om sunt coborâte cu forța, pentru a fi aduse înapoi pe pământ, atunci când este în concelebrare și nevoia comună îl obligă să continue slujba prescrisă. Dar nimeni nu-l poate limita pe isihastul solitar - doar Dumnezeu.

După ce s-a înălțat la înălțimi nepământene în rugăciune, el nu mai dorește mâncare sau somn și nici nu cunoaște celelalte mângâieri care ademenesc omenirea. Ar prefera să rămână așezat în colțul peșterii, fără să se mai întoarcă niciodată din rătăcirile sale transcendentale. Cu toate acestea, este chemat de Dumnezeu să slujească din nou omenirii, iar Domnul Însuși îl scoate din extazul său, binecuvântându-l să lucreze pentru aproapele său pe acest pământ suferind . [443]

Astfel, contemplarea lui Dumnezeu, comuniunea directă cu Dumnezeu – sau, ceea ce este același lucru, unirea cu Dumnezeu și intrarea în Împărăția lui Dumnezeu – este posibilă pentru om chiar și în această viață pământească. Ea începe aici, pentru a se împlini acolo – în veacul viitor, după înviere.

Sfântul Simeon Noul Teolog , Sfântul Grigorie Palama și alți sfinți părinți isihaști acordă o importanță decisivă acestui fapt. Acest lucru este nu numai posibil, ci și necesar - Sfântul Simeon reiterează constant acest lucru în toate scrierile sale, din care este ușor de deslușit gravitatea maximă a acestei chestiuni: „Dumnezeu este vizibil printr-o inimă curată” și „când vine puritatea, urmează vederea”, prin urmare, „dacă puritatea este aici, atunci va fi și vederea”. Aceasta înseamnă că, dacă puritatea nu este atinsă înainte de moarte, atunci „nu-L vei vedea niciodată pe Dumnezeu, pentru că după moarte nu vei avea nicio activitate prin care să găsești puritatea”, deoarece toate mijloacele de purificare a minții și a inimii sunt dobândite în viața pământească .

Judecățile patristice se bazează pe respectarea strictă a învățăturii lui Iisus Hristos, care în acest caz este interpretată literal: *fericiți* cei *curați cu inima* , căci numai ei *Îl vor vedea pe Dumnezeu* . [445] Astfel de afirmații categorice ar putea cufunda pe mulți în deznădejde, dacă nu ar exista speranța în bunăvoința lui Dumnezeu, despre care suntem și noi avertizați. Desigur, soarta veșnică a celor care nu ating puritatea inimii pe pământ nu poate fi egală cu harul dobândit de contemplativi. Acest lucru este firesc, căci sfințenia variază și ea în gradul ei în sufletele desăvârșite: „Lumina divină este peste tot, dar nu strălucește în mod egal asupra tuturor, nici măcar asupra sfinților înșiși”, ci „după capacitatea fiecăruia de a percepe lumina”. [446] De asemenea, este clar că cei care și-au dedicat cu sinceritate viața lui Dumnezeu în luptă zeloasă pot spera la milă. Aceștia sunt cei care cred în posibilitatea unei comuniuni reale cu Dumnezeu, care, de fapt, se străduiesc să-L întâlnească pe Creator, dar părăsesc această lume fără a avea timp să-și desăvârșească isprava.

Prin harul lui Dumnezeu, și ei pot, într-un anumit fel, să devină părtași la lumina Lui: „Fericiți sunt cei care nu se îndoiesc de nimic din cele spuse”, chiar dacă nu au atins perfecțiunea – „chiar dacă nu posedă nimic din ea”, dar dacă „se vor strădui să o dobândească”, atunci fericiți sunt cei care „cu tot sufletul lor caută să vină la lumină, disprețuind toate celelalte lucruri, pentru că – chiar dacă nu

reușesc, încă în trup, să intre în lumină – poate, totuși, ca cei care au părăsit viața cu bune speranțe, vor fi în ea; chiar dacă cu moderație, dar vor fi” [447] .

Rugăciunea în două lumi

Bătrânii, asceții și contemplativii inspirați de divinitate care posedau rugăciunea miraculoasă erau persoane care au îndurat lupta suferinței și a iubirii. Darul slujirii ca bătrân, darul rugăciunii care prezice sufletele și destinele altora, rugăciunea care poate invoca harul vindecător al Duhului Sfânt pentru bolnavi sau poate influența cursul evenimentelor din viața exterioară și interioară a celor dragi - un astfel de dar este întotdeauna asociat cu bătrânul care poartă crucea personală a unei dureri grave. Acestea sunt de obicei boli grave, dureroase, incurabile, deși nu întotdeauna evidente pentru ceilalți.

Apostolul Pavel, care a primit un *spin în carne* de care nu se poate scăpa și, în același timp, confirmarea lui Dumnezeu că acesta nu era cazul său izolat, ci o lege generală a dobândirii harului prin smerenie: „ *Puterea Mea se desăvârșește în slăbiciune ”.* [448] În depășirea bolii în sine, în îndurarea recunoscătoare a unei dureri insuportabile pentru alții, ascetul găsește o sursă de putere. A-și accepta propria durere pentru a vindeca durerea altora este un sacrificiu motivat de iubire și tocmai prin această depășire a propriei naturi se dobândește puterea supranaturală, care înalță pe cineva la contemplare și la facerea de minuni.

O serie de imagini vii ale unor călugări antici și moderni îmi revin în memorie, precum bătrânul Ambrozie de la Optina sau Gabriel de Semiozersk , eroi spirituali închiși la patul de bolnavi și nenumărați alții care, asemenea Sfântului Nikita de Pereiaslavl, au fost înălțați sau s-au înălțat ei înșiși la stâlpul martiriului.

Ne amintim, de exemplu, de pustnicul athonit Arsenie, un părinte duhovnic rus, clarvăzător și făcător de minuni, care poseda daruri rare ale harului. Acest bătrân în vârstă de șaptezeci de ani poseda, printre altele, capacitatea de a călători în mod miraculos pe distanțe mari. Cât despre necazurile secrete ale unor astfel de asceți, când, după moartea bătrânului, „i-au descoperit picioarele, au văzut o priveliște teribilă: de la genunchi în jos, ambele picioare erau reduse la oase aproape goale, iar carnea era complet putrezită de la statul în picioare și de la anii de răni. Toată lumea se minuna de cum stătea în picioare și de cât de repede mergea. Nu a spus niciodată că îi sunt bolnave picioarele... și zbura în jurul Sfântului Munte ca o pasăre . ” [449]

Dintre toate relatările despre viețile contemplativilor și descrierile stărilor lor de rugăciune găsite în literatură – compuse chiar de rugătorii sau de tovarășii lor – aș dori să mă concentrez asupra unui singur exemplu. Deși există multe mărturii, începând cu Apostolul Pavel, *care a fost răpit până la al treilea cer* , și multe povești impresionante, atât din viața lui Grigorie Palama , cât și a altor mari sfinți și asceți remarcabili, vom vizita totuși chilia smerită a contemporanului nostru, propriul nostru părinte rus. Ne vom îndrepta către amintirile celor apropiați de Părintele Ioan (Krestyankin) , care au fost cu el și au devenit martori involuntari ai acelor experiențe supranaturale cu care Domnul l-a încurajat și l-a răsplătit în ultimii șase ani dinaintea morții sale.

Aceste scurte episoade ne ajută să înțelegem și să apreciem mai bine măsura maturității spirituale a Părintelui Ioan și profunzimea darurilor harului pe care le-a dobândit în timpul celei de-a jumătate de secol de ascetism. Pentru cei familiarizați cu ascetismul ortodox, este clar că stările contemplative pe care le-a experimentat Părintele Ioan au fost fenomene de același fel atestate în Tradiția Sfântă a Bisericii, familiare nouă din numeroasele vieți de asceți care au atins perfecțiunea spirituală.

În timpul zilei, părintele Ioan, învingând rezistența vârstei și a infirmității, continua să-și îndeplinească vocația de prezbiter, exercitând o voință vizibilă asupra fragilității cărnii sale. Noaptea, când prezbiterul apărea unui observator din afară cufundat în somnul obișnuit, începea viața sa misterioasă. Ceea ce controla și ascundea cu grijă ziua, noaptea, în afara controlului său, era dezvăluit, dezvăluind semne evidente ale „vieții sale pline de grație într-o altă lume”.

Cuprins de o stare contemplativă, el „slujea” slujbele sale nocturne. Uneori acestea erau slujbe liturgice – și, ridicând mâinile, proclama din toți rărunchii în miez de noapte: „Inimile noastre sunt îndurerate... Ne întoarcem către Domnul... Îi mulțumim Domnului...” Uneori auzea cuiva spovedania cu voce tare, iar alteori primea vizitatori. Dimineața, se putea auzi mărturisirea neașteptată că „a petrecut noaptea în Împărăția Cerurilor”. Întoarcerea pe pământ era treptată, iar granița dintre cele două lumi începea uneori să se estompeze. Astfel, odată, după obișnuitul salut de dimineață al îngrijitorului său de chilie, părintele Ioan a întrebat nedumerit: „Unde suntem?” „În chilia părintelui Ioan și unde sunteți voi?” La aceste cuvinte, bătrânul a răspuns: „Și eu sunt în Împărăția Cerurilor...” Însăși „privirea părintelui Ioan în astfel de momente nu lăsa nicio îndoială cu privire la adevărul cuvintelor sale”.

Uneori, în contemplarea sa, i se dezvăluiau treburi pământești și soarta lumii, iar dimineața vorbea cu tristețe despre acele țări în care spiritul creștin se stingea. Într-o noapte (26 august 2003), părintele Ioan a exclamat tare de trei ori: „Lumea piere!”, iar altă dată (6 septembrie 2003), la ora trei dimineața, chemându-și chilia, a spus cu o voce fermă și veselă: „Binecuvântarea Domnului să fie peste Rusia, peste sfânta noastră Biserică Ortodoxă, peste poporul lui Dumnezeu și peste noi”. Vocea lui purta „o afirmație inconfundabilă. El a vorbit prin Duhul”. Apoi a binecuvântat lumea în toate direcțiile și, după ce a binecuvântat-o pe chilia sa, a concediat-o. „Ceea ce a văzut și ce i s-a revelat în timpul priveghiurilor sale nocturne a rămas un mister”. Starețul nu a răspuns la întrebări directe despre ceea ce a trăit în aceste stări - a evitat conversația, schimbând subiectul.

Domnul l-a mângâiat pe părintele Ioan cu slujbele pascale de noapte; mila lui Dumnezeu l-a privit pe părinte indiferent de calendarul bisericesc. După ce a petrecut întreaga noapte (29 decembrie 1900) celebrând o astfel de slujbă pascală „în lăcașul său ceresc”, a doua zi dimineață nu și-a putut ascunde starea excepțional de extatică și i-a salutat solemn pe cei sosiți cu salutul pascal: „Hristos a Înviat!”. Impresiile nopții precedente nu l-au părăsit; a povestit

experiența harului nepământesc, când toată creația s-a bucurat: cerul, pământul și toți cei care au avut privilegiul să fie prezenți la această slujbă divină.

„Ce bucurie, ce bucurie! Hristos a înviat!”, repeta iar și iar părintele. Altă dată (25 noiembrie 2004), la ora unu dimineața, în chilie au răsunat brusc cântece. Adunându-și toate puterile, Părintele Ioan a cântat cu entuziasm din toți rărunchii stihironul: „Învierea Ta, Hristoase, Mântuitorul nostru, îngerii o cântă în ceruri și ne dăruiește nouă pe pământ să Te slăvim cu inimă curată”. A cântat cu sârguință, accentuând cuvintele „cu inimă curată”. Însoțitorul chiliei s-a apropiat și a văzut că părintele dormea, dar continua să cânte imnul pascal inspirat în somn. Câteva zile mai târziu, din nou noaptea (29 noiembrie 2004), Părintele Ioan a fost inspirat de marele prokimenon: „Cine este un Dumnezeu mai mare decât Dumnezeul nostru? Tu ești Dumnezeul care faci minuni.” Tăcea o vreme, ascultând cu atenție ceva, apoi începea să cânte din nou.

Într-o dimineață devreme (3 aprilie 2005), bătrânul părea să fie într-o stare de somnolență. Totuși, când cel care îl îngrijea la chilie l-a întrebat în liniște dacă îi poate face o injecție, el a răspuns imediat, ca și cum nu ar fi dormit: „Nu, stai, stai, mai târziu”. Apoi a avut loc următorul dialog cu „adormitul” părinte Ioan: „Unde ești?” - „În biserică.” - „Ce se întâmplă cu tine, Părinte?” - „Nu, nu, este Liturghie. Și eu o conduc.” Dimineața, după astfel de slujbe nocturne, când erai rugat să începi regula rugăciunii, auzeai: „Nu, nu, nu pot... Trebuie să mă odihnesc, tocmai m-am întors de la serviciu”.

Uneori, „adormitul” Părinte Ioan auzea spovedanii în miez de noapte, citea cu voce tare rugăciunea de dezlegare și îi binecuvânta pe duhovnicii nevăzuți cu semnul crucii. Astfel de spovedanii și conversații de altă lume cu o mulțime de oameni puteau continua până dimineața; uneori, neputând să-și termine treburile în timpul nopții, starețul se trezea cu o rugăciune pe buze pentru penitenți. Era ora 3:30 dimineața (11 iunie 2004), iar Părintele Ioan conversa cu voce tare cu un preot, Părintele Mihail. Îi punea întrebări despre practica liturgică, cu o voce veselă, ca acum un deceniu. După ce și-a luat rămas bun de la vizitator, starețul s-a întors la existența pământească, dar nu imediat. Îngrijorat, a întrebat: „Unde este mama, mama Părintelui Mihail? Sunați-o...”

Într-o zi, la ora două după-amiaza (29 noiembrie 2005), părintele Ioan a început brusc să cânte cu entuziasm: „ Bucură-te, Isaia , căci Fecioara a rămas însărcinată” [452] și a repetat-o de mai multe ori. Doica care era în chilie i s-a alăturat cântecului. Fața părintelui strălucea cu o lumină nepământeană. În liniște și detașat, a spus: „A venit.” - „Cine?” - „A venit Regina Cerurilor” - și a tăcut. A doua zi, părintele Ioan a spus: „Sunt deja obosit, îmi este greu să fiu aici...” Și după o pauză, a adăugat încet, deliberat: „Gata. Am încetat să mai primim tratament... Nu facem nimic.” Două luni mai târziu, starețul și-a încheiat călătoria pământească [453] .

Hristos mă adoră

Perioada activă este calea care duce la contemplare, iar contemplarea este urcușul spre îndumnezeire.454 Puțini ating a treia etapă a creșterii spirituale, iar

acest lucru este de înțeles: „doar îngerii și sfinții participă la viața divină și, prin urmare, numai ei pot fi numiți adevărați părtași ai Divinității”.455 Părinții Teologi recunosc completă inexplicabilitate a tainei îndumnezeirii, care se împlinește prin puterea divină; cuvintele și construcțiile logice sunt neputincioase aici - aceasta este opinia lui Grigorie Palama și a altor Părinți.

Totuși, ei au căutat întotdeauna să exprime cumva ideea de îndumnezeire. „Dumnezeu s-a făcut om pentru ca omul să poată deveni Dumnezeu” - această formulă celebră, exprimând însăși esența creștinismului, apare pentru prima dată în operele sfinților mucenici Irineu de Lyon și este citată ulterior în operele sfinților Atanasie cel Mare , Grigore Teologul și Grigore de Nyssa . Ulterior, alți Părinți ai Bisericii au repetat-o din secol în secol.456

Teologii spun că Dumnezeu Însuși „însetează după îndumnezeirea omului” 457 și de aceea „creatura are porunca să devină zeu” 458 ; ei spun că „omul este asemenea lui Dumnezeu pentru că Dumnezeu este asemenea omului” și poruncesc: „după Dumnezeu, cinstiți pe fiecare om ca Dumnezeu” 459. „Între Dumnezeu și om există cea mai strânsă rudenie” 460 , și de aici și îndrăzneața afirmație: „omul este chipul uman al lui Dumnezeu” 461. Se mai spune că „răscumpărarea însăși constă în îndumnezeirea omului”, adică „răscumpărarea constă în dăruirea însușirilor firii divine celor care cred în Mântuitor” 462 .

Părinții explică faptul că „prin puterea Duhului și ca urmare a renașterii spirituale, omul ajunge la măsura primului Adam” – aceasta în perioada contemplativă, iar apoi „devine și mai presus de el, pentru că devine îndumnezeit” 463. Acest lucru este posibil datorită faptului că „mintea se unește cu ceea ce îi depășește natura și cunoaște Divinul, părăsindu-se pe sine și devenind al lui Dumnezeu” 464. Evident, acesta este tocmai scopul final și cel mai înalt al existenței, „la ce folosește să fii creat și să nu-L cunoști pe Creatorul tău” 465 .

Îndumnezeirea personală se realizează prin împărtășirea naturii umane deja îndumnezeite în Hristos; în acest sacrament, omul este transformat în dumnezeu prin har. „A deveni dumnezeu și a dobândi Împărăția lui Dumnezeu sunt unul și același lucru . ” 466

Aceasta înseamnă: omul realizează o unire atât de desăvârșită cu Hristos – și în El cu Tatăl și cu Duhul Sfânt – încât, rămânând om prin fire, devine cu totul sfânt, posedând harul divin care a intrat în el, rămânând neîncetat în el și acționând prin el 467. Cel îndumnezeit „este împărtășit pentru totdeauna și inseparabil cu viața fără de început: viața lui Dumnezeu este «ipostaziată» de om, așa cum Dumnezeu, întrupat, ipostaziat – a luat în Ipostasul Său – forma existenței noastre creată de El” 468 .

Îndumnezeirea este „a deveni dumnezeu” 469 , dar nu sub influența externă a lui Dumnezeu, ci printr-o renaștere interioară, când *omul nostru vechi* este ucis , fiind transformat în ceea ce este *în Hristos o creație nouă* 470 .

„Îndumnezeirea este, pe cât posibil, a deveni asemenea lui Dumnezeu și a te uni cu El.” [471] Deși în ascetism, îndumnezeirea se referă la o stare similară, precum și la o perioadă specifică a vieții spirituale, în practică, conceptul este mult mai larg. Într-un sens mai comun, este un proces care începe în sacramentul Botezului, continuă în asceza activă, se adâncește în contemplare, atinge perfecțiunea în timpul perioadei de îndumnezeire însăși și își atinge împlinirea cea mai deplină după trecerea în veșnicie.

Astfel, de-a lungul căii spirituale, omul atinge treptat îndumnezeirea sufletului - prin sacramentele Bisericii, prin acțiunea harului în rugăciunea din inimă, prin perceperea lumii spirituale în rugăciunea contemplativă și, în final, prin comuniunea cu Divinul în strălucirea luminii necreate. Să observăm trăsătura remarcabilă că, în perioada activă, sacramentele care îndumnezeesc omul sunt în primul rând „create înseamnă transmiterea harului necreat al Duhului Sfânt”. Omul, ca ființă creată, necesită o mijlocire creată, de unde și nevoia de substanța pâinii, vinului și untdelemnului. Dar cu cât creșterea spirituală este mai mare, cu atât este mai mică dependența de lucrurile materiale. Cel care a dobândit darul contemplării luminii divine se împărtășește nu numai din Potir, ci și fără mijlocirea acestuia - direct din sursa necreată, îndumnezeitoare.

În general, întregul proces de la acțiune la îndumnezeire este *o ispravă* , adică o progresie de la imagine la Prototip, spre dobândirea asemănării cu Dumnezeu - o mișcare în care omul, „având începutul său în Dumnezeu”, își realizează destinul final. Această dinamică se reflectă și în terminologie: cuvântul *„ imagine”, folosit în Septuaginta* [472] , semnifică un dat, primul pas pe calea spre asemănare, ceva inerent tuturor oamenilor. *Asemănarea* , pe de altă parte, exprimă o stare dinamică, încă nerealizată, ceva ce posedăm în potențial. Cei în care acest lucru este în cele din urmă realizat sunt numiți pe bună dreptate *sfinți* - cei care au devenit pe deplin asemenea Prototipului. În acest sens, conceptul de îndumnezeire capătă încă un sens, indicând cel mai înalt scop al vieții umane - atingerea asemănării cu Dumnezeu.

Oricine neglijează acest scop anulează faptul unic al existenței sale, care apoi își pierde orice sens. Mai mult, reticența de a fi mântuit nu este doar un abuz pasiv al liberului arbitru, ci se transformă simultan într-o rebeliune activă împotriva lui Dumnezeu: prin refuzul de a realiza îndumnezeirea, cineva respinge jertfa ispășitoare a lui Dumnezeu, o consideră inutilă și declară Crucea lui Hristos ca fiind zadarnică.

Căci prin isprava răscumpărării, suntem redați la sensul și scopul cel mai înalt al vieții pământești, pierdute în căderea lui Adam - posibilitatea de a deveni asemenea lui Dumnezeu este din nou acordată. Energia necreată, îndumnezeitoare, a devenit asemănătoare cu natura umană, asumată de Fiul lui Dumnezeu, iar în Hristos, oamenii au găsit o sursă inepuizabilă, dătătoare de viață, care le conferă îndumnezeire. Mântuitorul proclamă acest adevăr prin Teologul Său: *nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine.473 Această venire, această înaintare în isprava care îndumnezeește omul, este realizată de Duhul* [Sfânt] , care

locuiește și acționează în Biserică, deschizându-ne jertfei regeneratoare și îndumnezeitoare a lui Hristos, „junghiată o dată pentru totdeauna ” .[474]

Dumnezeu, prin energiile Sale, acționează asupra omului pe măsură ce acesta progresează. Harul îndumnezeitor luminează mai întâi mintea ascetului, ridicând-o la primele etape ale contemplării. După aceasta, mintea sfințită coboară în inimă, unde esența umană „primește Divinitatea fără a se amesteca cu Ea”, dar se unește cu harul Său, asemenea fierului încins care a dobândit proprietăți de foc. Treptat, și corpul uman începe să se spiritualizeze, înlocuindu-și proprietățile și energiile naturale cu unele spirituale.475 [Trupul] începe să „trăiască în afara legilor firii”, iar stăpânul său „rămâne în contemplare neîncetată, fără muncă sau efort ” .[476]

Experiența comuniunii cu Dumnezeu în rugăciunea contemplativă duce la misterul îndumnezeirii. Celor care ating această măsură deplină li se acordă un mare dar - harul perfecțiunii. Omul este ridicat la o stare care transcende natura - toate pasiunile dispar și toate virtuțile sunt păstrate fără efort.477 [Aceasta] este o trecere către o altă formă de viață, când niciun gând pasional nu poate captiva sufletul. Dacă intrarea în perioada contemplativă este marcată de detașarea *inițială* , atunci aici este *perfectă* . Acest grad este definit ca „imobilitate completă a poftei pentru pasiuni” și „eliberare completă a gândului de toate fanteziile senzuale ” .[478]

Acesta este un nivel supranatural al ființei, în care o persoană este *dusă în al treilea cer* , unde aude cuvinte de *nedescris pe care o persoană nu le poate repovesti* , dar ea însăși nu știe dacă a fost *în trup sau în afara lui* .

Odată cu îndumnezeirea naturii umane în Hristos, oamenilor li s-a acordat dreptul la cetățenie în Împărăția Cerurilor. Acest drept se dobândește prin împărtășirea vieții nestricăcioase a lui Dumnezeu în sacramentele Botezului, Împărtășania Trupului și Sângelui Său și prin contemplarea luminii Sale necreate - cea mai înaltă formă de unire umană cu [Divinul] .

Astfel, lucrarea răscumpărătoare a lui Hristos este direct legată de scopul suprem stabilit înainte de creație - unirea cu Dumnezeu. Dacă nu respingem jertfa divină, nu o considerăm zadarnică și inutilă, atunci fiecare dintre noi este obligat să devină un dumnezeu: toți, așa cum a poruncit apostolul, trebuie să devenim *părtași naturii divine* . [481] „Dumnezeu ne-a creat pentru ca să devenim asemenea Lui, fiind îndumnezeiți prin har.” [482] El a făcut totul pentru a face din toată creația simțitoare „moștenitori împreună ai luminii perfecte, contemplatori ai Preasfintei și Suveranei Treimi ” . [483]

Înțelegerea patristică a îndumnezeirii se bazează pe învățătura Evangheliei despre asemănarea cu Dumnezeu și filiația cu Dumnezeu; este revelată în scrierile apostolice și dezvoltată în Tradiția liturgică. „Hristos mă îndumnezeește prin întrupare, Hristos mă înalță prin smerirea Sa” - acest gând, variind în nuanțe, răsună constant în cultul ortodox, pătrunde textele Octoihului: „Să se îndumnezeească omenirea, Dumnezeu s-a făcut om”; „Tu, care singur ai îndumnezeit firea oamenilor, o, Preacurate, roagă-te Celui care S-a născut din

Tine”; „Te-ai arătat ca un templu lui Dumnezeu, o, Preacurate, în care, luându-ți locuința, o, Sfinte, ai îndumnezeit firea umană și Ție ai făcut temple credincioase”; „Stăpânul S-a îmbrăcat în mine, din Tine a ieșit Preacurate și a îndumnezeit firea stricată”; „Din Tine ai fost făcut om în mod limpede, îndumnezeind oamenii”; „Ai născut Cuvântul, egal cu Tatăl, care a îndumnezeit ființa oamenilor: roagă-te Lui” [484] .

La Nașterea lui Hristos, Biserica cântă: „Slavă și laudă Celui ce S-a născut pe pământ și a îndumnezeit ființele pământești”; „Hristoase, Ajutorul oamenilor... purtând bogăția îndumnezeirii”; „Scăpând de pieire, ca să fie îndumnezeit... cântă neîncetat despre Cuvântul revărsat... toată făptura cu tremur.” La slujba Schimbării la Față, auzim: „Acoperindu-și trupul ca cu o piatră, privind îndumnezeirea celor nevăzute, Moise, văzătorul de Dumnezeu, a strigat: Să cântăm Izbăvitorului și Dumnezeului nostru.” Și Îl rugăm pe Domnul: „Să-i îndumnezeim pe oameni!” „Iadul, Cuvântule, Te-a întâmpinat cu durere, văzând un om îndumnezeit”, spune canonul Sâmbetei Mari, iar la Înălțare se citește: „Dumnezeu... Care a luat asupra Sa firea omenească, îndumnezeind-o, astăzi a înălțat -o în taină”, „S-a înălțat și a șezut de-a dreapta Tatălui, îndumnezeind trupul” și „văzând trupul Tău îndumnezeit, Hristoase, îngerii din ceruri au zis unul către altul : cu adevărat acesta este Dumnezeul nostru.”

Și Nașterea Maicii Domnului este sărbătorită în armonie cu același gând: „Astăzi S-a născut Maica Vieții... Pentru Care am fost îndumnezeiți”. „Îndumnezeiește-te, Fecioară... căci din pântecele Tău S-a arătat Purtătorul de Dumnezeu al Trupului, prin Care am strigat de la vechea condamnare, amăgiți de străvechea nădejde a îndumnezeierii”, se citește în Duminica Sfântului Grigorie Palama . Închinarea la Rusalii spune că Hristos, „care a asumat întreaga noastră fire și a îndumnezeit-o”, este „adevăratul nostru Dumnezeu”. „Fiecare dintre cetele îngerești, venind să se închine acelui trup îndumnezeit”, povestește Sinaxarul „din luni după Rusalii, adică Sfântului Duh”, despre cultul îngerilor față de firea ipostatizată de Dumnezeu-Omul. În sărbătoarea memoriei Arhidiaconului Ștefan, Biserica se roagă primului mucenic: „Ca, trăind împreună, să ajungem împreună la îndumnezeire”.

Și înainte de a primi Sfintele Taine, fiecare creștin își mărturisește credința: „Trupul divin mă adoră și mă hrănește: adoră duhul”; „Prin care oricine mănâncă și bea cu inimă curată este însuflețit și adorat” [485.] Și așa mai departe.

Ce indică aceasta? Ideea de îndumnezeire nu este rodul speculațiilor teologice abstracte și nici nu este doar rodul intuițiilor unor persoane alese - pentru Biserică, este o realitate spirituală, motiv pentru care Biserica se roagă continuu pentru îndumnezeirea omului și îl călăuzește pe această cale. Pentru Părinții Bisericii, îndumnezeirea nu este doar o idee sau o teorie, nu o dogmă abstractă, ci, mai presus de toate, un fapt real al vieții interioare. Aceasta a fost gândirea nu numai a lui Grigorie Palama , ci și a lui Macarie cel Mare , a capadocienilor, a lui Irineu al Lyonului , a lui Atanasie cel Mare , a lui Chiril al Alexandriei , a

lui Maxim Mărturisitorul , a lui Ioan Damaschin , a lui Simeon Noul Teolog - prea mulți pentru a-i număra.

Acest lucru este confirmat de semnificația efortului uman – rugăciunea – în taina îndumnezeirii, pe lângă acțiunea harului. „Înnoiește-ne pe noi, cei ce ne rugăm Ție”, proclamă rugăciunea euharistică a Epiclezei, [486] clarificând faptul că rugăciunea precede înnoirea. Iar textul evanghelic indică direct semnificația primordială a rugăciunii în taina îndumnezeirii. La urma urmei, cu rugăciunea și-a început Domnul schimbarea la față pe Tabor, înainte de a revela „strălucirea Tatălui”.487 Evanghelistul nu spune că Hristos S-a suit pe munte pentru a fi schimbat la față, ci subliniază: *S-a suit pe munte* ***să se roage*** . Și schimbarea la față are loc ca urmare a rugăciunii : ***în timp ce Se ruga*** , înfățișarea feței Sale *s-a schimbat și hainele Lui s-au făcut albe și* strălucitoare.489

Când s-a rugat , evanghelistul subliniază, nebazându-se pe perspicacitatea noastră, „temându-se că nu vor înțelege suficient importanța împrejurării observate” și dorind „să ne arate în rugăciune calea spre lumina Taborului” [490] .

Și iată cuvântul văzătorului de lumină Grigorie: lumina a strălucit „în momentul în care Domnul se ruga; aceasta arată că părintele acestei binecuvântate vedenii a fost rugăciunea, că strălucirea s-a produs și a apărut din unirea minții cu Dumnezeu și că ea este dăruită tuturor celor care, printr-un exercițiu constant în asceză, își îndreaptă mintea către Dumnezeu” [491] .

În economia creatoare divină, se poate observa o anumită gradualitate. Mântuirea umanității începe cu un eveniment de semnificație cosmică - Întruparea, în care unirea ipostatică a două naturi, cea divină și cea umană, are loc în starea lor naturală, nestricăcioasă. De aici, „a început mântuirea pentru întreaga lume”. [492] În pântecele Fecioarei, unitatea indivizibilă a Ipostasului Divin, după ce și-a asumat natura umană, i-a restaurat „toată nepăcătoșenia și puritatea sa originară”. Adică, Cuvântul s-a unit cu omul în starea sa „dinainte de cădere ” . [493]

La nașterea lui Dumnezeu, care „a existat ca umanitate”, [494] s-a produs de neînțeles: natura umană, „unită ipostatic cu a Doua Persoană a Sfintei Treimi, s-a îndumnezeit și a devenit sursa îndumnezeirii oamenilor”. [495] Ambele naturi în Hristos au fost unite „inconfuz, imutabil, inseparabil, inseparabil” 496 într-o singură Ipostasă Divină a Logosului. De acum înainte . Hristos *este consubstanțial* cu fiecare dintre noi. 497 Acum „pecetea Divină s-a aliniat cu amprenta sa” – Modelul a coincis cu chipul uman. 498 Omul, „care era după chipul lui Dumnezeu”, dar „după ce a căzut de la viața divină, este din nou înnoit de Creatorul înțelept ” . [499]

După ce Și-a asumat natura comună și unitară a tuturor oamenilor, Dumnezeu Fiul restaurează natura la starea sa detașată [500] ; astfel, umanitatea este readusă, acordată liber în Hristos, la starea sa naturală originală, iar chipul lui Dumnezeu, distrus în Adam, este restaurat. „Firea întunecată a lui Adam a fost transformată”, a fost transformată în „slava și strălucirea Divinului ” . [501]

Apoi, isprava răscumpărătoare a Dumnezeului-om se împlinește în acceptarea tuturor păcatelor umane, în suferința nevinovată și martiriul. Golgota începe „în grădina Ghetsimani”, în întunericul ultimei nopți pe pământ, când paharul pe care și-l pregătise pentru Sine Îl așteaptă deja pe Domnul, „care se lupta în rugăciune până la sudoare sângeroasă” - „când păcatele noastre, ca o povară grea, erau grele asupra Lui”, El „l-a luat pe umerii Săi pe Adamul cel pierdut ” .

Ghetsimani nu este atât frica de chinul viitor al crucii, cât „ridicarea poverii cumplite a păcatelor întregii omeniri” [503] , a tuturor „oamenilor care au trăit de la Adam, care trăiesc și vor trăi până la sfârșitul veacului” [504] , „întrucât Mântuitorul a purtat asupra Sa și păcatele viitoare ale lumii”. El „nu suferă cu propria Lui durere, ci cu a noastră”: *El poartă păcatele noastre și se întristează pentru noi* [505.] „Paharul pe care I-l dă Tatăl Său este paharul tuturor fărădelegilor pe care le-am săvârșit și al tuturor vicleșugurilor pregătite pentru noi, care ar fi înecat întreaga lume, dacă El singur nu l-ar fi luat”, nu l-ar fi secat [506] .

Cariera pământească a Mântuitorului se desăvârșește în triumful Învierii; în final, în Înălțarea Sa, care este încununată de faptul că „Fiul lui Dumnezeu a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl și a așezat pe Tronul Său firea umană asumată în Ipostasul Său și îndumnezeită” [507] ; inalienabil și veșnic „Cuvântul a ipostaziat firea umană în propriul Său Ipostas” – firea umană a lui Hristos „a devenit ipostatică, în Ipostasul Cuvântului” [508.] Acum, că Hristos S-a înălțat la cer și a șezut de-a dreapta Tatălui pe Tron – toată firea umană este ridicată la acest Tron [509] , „acum îngerii au văzut firea noastră strălucind pe tronul Împăratului, strălucitoare de slavă și frumusețe veșnică” [510] .

„Acum, firea umană este întronată în Sfânta Treime; acum nimic nu poate despărți firea umană de Dumnezeu. Acum, după întruparea Domnului, oricât de păcătoși am fi, oricât de mult ne-am despărți de Dumnezeu, dacă dorim, ne putem uni întotdeauna cu El prin pocăință. Uniți-vă și deveniți dumnezei prin har . ” [511]

După aceasta, fiecare persoană are nevoie de un singur lucru: îndumnezeirea *personalității* sale prin unirea cu Hristos prin puterea Duhului Sfânt. Pentru ca acest lucru să fie posibil, era necesar un ultim pas. Următorul eveniment din dispensația lui Dumnezeu a fost Rusaliile - nașterea Bisericii, un nou organism, un instrument viu al îndumnezeirii, unde aceasta se împlinește prin sacramente. Ni se acordă oportunitatea de a accepta și asimila personal mântuirea realizată pentru noi de [Hristos] .

Acum, acest lucru este realizabil în mod practic: acum, *fie ca toți să fim una, așa cum Tu, Tată, ești în Mine și Eu în Tine, ca și ei să fie una în noi .* [513] Aceasta este „sărbătoarea finală” și „împlinirea făgăduinței”, [514] întrucât *totul* s-a făcut acum pentru mântuirea omului . Tot ce rămâne este speranța escatologică a „învierii morților și a vieții veacului viitor”.

Rusaliile nu sunt mai puțin importante decât miracolul răscumpărării. Lucrarea răscumpărătoare a lui Hristos este o condiție necesară pentru îndumnezeire, dar pentru ca fiecare persoană să perceapă în mod individual roadele lucrării Sale,

trebuia să se împlinească promisiunea - „ [Voi] *zidi Biserica Mea ”. Rusaliile erau necesare pentru aceasta. În acest scop, „Fiul a trimis de la Tatăl pe Duhul Sfânt, care* [sfințește] lumea ” .

Acum, „cine dorește să se unească cu El trebuie să primească și trupul Lui și să participe la îndumnezeire”. Acum, când în mod euharistic „ne hrănim cu Pâinea cea preasfântă și bem paharul divin, când ne împărtășim cu acel trup și sânge pe care Mântuitorul le-a asumat”, acea umanitate îndumnezeită a lui Hristos care acum sălășluiește în Sfânta Treime – atunci și noi suntem aduși acolo. „Și El devine hrană pentru noi și, astfel, introducându-se în noi în orice fel și unindu-se cu noi, El ne face Trupul Său... Când Hristos este turnat în noi și Se unește cu noi, El ne schimbă și ne transformă în Sine, ca o picătură mică de apă turnată într-o mare nemărginită”, în smirnă prețioasă, care ne face pe noi, dizolvați în ea, „nu doar parfumați, ci înșăși mireasma” [517] , *căci noi* , așa cum se spune, suntem *mireasma lui Hristos* [518] .

„Fiul a devenit asemenea nouă prin Întrupare; noi devenim asemenea Lui prin îndumnezeire” – în această privință, putem vorbi despre un proces în două etape al mântuirii noastre. În formarea noastră, oamenii, a căror dualitate este inerentă chiar actului creației *după chipul* și *asemănarea* , sunt, de asemenea, implicați într-o „dublă economie”, așa cum spun teologii: mai întâi, răscumpărarea a fost realizată pentru noi și în numele nostru de către Dumnezeu Fiul, care ne-a îndumnezeit natura; apoi, ni se cere un efort sinergic de dragul îndumnezeirii personalităților noastre .

Hristos, prin întruparea și asumarea firii noastre, a îndumnezeit esența umană universală, nu personalitățile umane individuale. Întreaga fire umană a devenit deja participantă la harul divin. [520] În acest sens, umanitatea este deja mântuită - natura sa reînnoită i-a fost acordată în Hristos, în mod inalienabil și definitiv. Prin Jertfa Sa, Mântuitorul a acordat tuturor celor care aleg lupta vieții în Hristos oportunitatea de a realiza îndumnezeirea personală . [521] Acum, în a doua etapă, fiecare persoană, de dragul mântuirii sale personale, trebuie doar să accepte acest dar - să se împărtășească din el în mod experiențial și să-l asimileze, în schimbul acestei ofrande a sufletului său vechi.

„Într-un caz, Dumnezeu a trebuit să coboare pe pământ; în celălalt, să ne ridice la Cer.” A trebuit să devină om; omul a trebuit să fie îndumnezeit. Mai întâi, El eliberează complet natura, biruind păcatul; apoi, El curăță fiecare persoană de păcat și o face asemenea lui Dumnezeu. Noi „începem de unde a rămas El și terminăm unde a început El”. Dumnezeu „S-a coborât pentru ca noi să putem urca... Lucrarea Lui a fost să coboare, iar noi urcăm”, mișcându-ne ca și cum am fi pe aceeași scară, dar ceea ce „a fost ultimul pentru El când a coborât devine primul pentru noi când urcăm. ” [522]

Legile creșterii

Az reh: bozi este

Astfel, „în Hristos, natura umană creată a fost îndumnezeită până la plinătatea perfecțiunii” [523] și, din acel moment, „cel stricăcios a fost înghițit de cel nestricăcios”, devenind „unită într-un amestec neamestecat cu Divinitatea Treimică” [524.] De acum înainte și pentru totdeauna, „natura umană este acceptată în însăși viața Preasfintei Treimi” și „nimic nu o poate despărți de Dumnezeu” [525] – a devenit o componentă a Ipostasului Divin, iar aceasta, acum „o singură Ipostasă, elimină distanța dintre Divinitate și umanitate” [526.] Prin aceasta, Domnul „a distrus acea barieră, de netrecut pentru om, care făcea imposibilă unirea cu El”.

De acum înainte, indiferent cât de mult păcătuiești, indiferent cât de mult te desparți de Dumnezeu, este întotdeauna posibil prin pocăință să te întorci la unitatea dată odinioară și pentru totdeauna, pentru a deveni Dumnezeu prin har. [527] „Porțile raiului sunt deschise, firea noastră a șezut la dreapta lui Dumnezeu, am devenit copii ai lui Dumnezeu și moștenitori... Toate acestea sunt rânduite prin Cruce.” Prin moartea lui Hristos, prin Cruce, suntem îmbrăcați „în înțelepciunea și puterea ipostatică a lui Dumnezeu ” . [528]

Acum, după ce ai „îndumnezeit acceptarea trupului prin Înălțarea Ta și ai onorat aceasta ca scaun la dreapta Tatălui”, [529] Tu, Doamne, „ne faci părtași luminii, făcându-ne părtași Dumnezeirii Tale” [530] ; și omul poate acum deveni cu adevărat „părtaș luminii” - lumina necreată, să devină „părtaș Dumnezeirii” - adică îndumnezeit. „Calea către aceasta este ascetică. Roadele ei sunt inefabile. ” [531]

Am spus: Sunteți zei [532] – sunteți zei, spune Dumnezeu. Întreaga Tradiție este pătrunsă de ideea că creatura divină are porunca de a deveni zeu [533] , că natura sa este inițial pregătită pentru îndumnezeire – „destinată din veșnicie unirii cu Dumnezeu” [534.] Dar nu este evident pentru toată lumea că această chemare supremă îl privește pe fiecare, că Dumnezeu i se adresează personal, că urcușul spre asemănarea cu dumnezeirea trebuie să înceapă imediat – nu cândva, ci acum. Îndumnezeirea se împlinește aici, pe pământ; comuniunea cu binecuvântările veșnice începe tocmai acum, în această viață. Dacă nu ar fi fost așa, atunci Hristos s-ar fi dovedit a fi un simplu profet [535.] O, minune! – exclamă Venerabilul. Simeon - la urma urmei, îndumnezeirea pe pământ este chiar mai minunată decât după separarea sufletului de trup, căci aici „omul este unit cu Dumnezeu spiritual și trupește, pentru că sufletul său nu este separat de spirit, iar trupul său nu este separat de suflet. Dumnezeu este unit cu întreaga ființă a omului” [536] . Conform cuvântului Sfântului Grigorie, dacă „trupul este chemat, împreună cu sufletul, să participe la binecuvântările inefabile ale veacului viitor, atunci trebuie, fără îndoială, să participe la ele în măsura posibilului deja de acum”, întrucât și trupul omenesc este înzestrat cu „o înțelegere experiențială a lucrurilor dumnezeiești, atunci când puterile sufletului nu sunt amorțite, ci transformate și sfințite” [537] .

Planul lui Dumnezeu pentru îndumnezeirea omului începe să se realizeze aici și se desăvârșește în Împărăția Slavei [538] , astfel încât să poată fi infinit „continuat în viața veșnică” [539] ; îndumnezeirea „va deveni perfectă și ireversibilă în veacul viitor. Manifestarea deplină și exprimarea finală a adevăratei comuniuni a

oamenilor cu Dumnezeu, începută aici și acum, se va desăvârși prin învierea lor în glorie și înălțarea lor la cer” [540.] Mântuirea este rodul ostenelilor pământești de „schimbare a naturii create”, atunci când puterea harului și voința omului conduc „la o unitate tot mai strânsă cu Dumnezeu, la scopul final al îndumnezeirii ființei create” [541] .

Sfântul Grigorie Palama , la fel ca alți teologi mistici bizantini, leagă experiența îndumnezeirii cu practica rugăciunii neîncetate, care duce la comuniunea continuă cu Dumnezeu și la contemplarea luminii necreate. El numește rugăciunea o virtute îndumnezeitoare, înțelegând prin aceasta, desigur, nu cauza, ci un mijloc de pregătire pentru îndumnezeire. De asemenea, spune că „aducerea aminte de Dumnezeu prin rugăciune neîncetată, plină de har” este ceea ce se numește „locuirea lui Dumnezeu în om ” . [542]

Îndumnezeirea este sinonimă cu mântuirea [543] , îndumnezeirea este, de asemenea, sinonimă cu perfecțiunea [544] , aceste concepte sunt „unul și același lucru, conform învățăturii Părinților înțelepți de Dumnezeu” [545.] Tocmai de aceea credința singură nu este suficientă pentru mântuire: nimeni nu poate fi mântuit „chiar și printre cei care, deși cred în Hristos, nu au ajuns să cunoască” că puterea îndumnezeitoare mântuiește sufletul și, fără a o dobândi, cum poate cineva să fie mântuit? „Este imposibil ca cineva să fie mântuit în alt mod decât dacă primește harul divin, care are puterea să-l îndumnezeească - să-l facă dumnezeu prin har”. Și Domnul „nu are nevoie de nimic de la noi decât numai de mântuirea noastră. Mântuirea noastră nu poate avea loc altfel decât dacă mintea noastră se schimbă și devine diferită”, iar aceasta se realizează „prin acțiunea puterii lui Dumnezeu, astfel încât să devină o minte îndumnezeită, adică nepătimitoare și sfântă. O minte îndumnezeită este una care Îl are pe Dumnezeu în sine” [546] .

Dacă „vreun creștin nu știe că pentru mântuire este necesar să fie reînnoit, recreat și să intre într-o stare de îndumnezeire”, atunci „în zadar este numit creștin”, căci dacă „o astfel de schimbare nu are loc în el, atunci orice altceva este degeaba, rugăciunile lui sunt zadarnice și psalmodia lui este zadarnică”. *În zadar au trudit cei care își construiesc* templul sufletelor, *dacă Domnul nu* îl construiește cu harul Său îndumnezeitor . [547] Cel care nu a asimilat aceste adevăruri se străduiește în zadar: „numai cel care este considerat vrednic să primească în sine sămânța vieții divine, care va hrăni această sămânță, în care această sămânță, acționând ca un aluat, transformă toată natura și din stricăciune” o creează nemuritoare, îndumnezeită.

Cel care se bazează exclusiv pe eforturi exterioare trudește în zadar; adevărata realizare este pur interioară și chiar contemplarea luminii necreate nu este un scop în sine. Îndumnezeirea, deși realizată prin puterea luminii, trimisă parcă din înălțimile Taborului, nu este ceva extern, comunicat sufletului din afară; este un proces care are loc în adâncurile sufletului: „centrul vieții spirituale este comuniunea vie, personală cu Hristos” și „iluminarea luminii este doar un semn spiritual tangibil al locuirii Sale în suflet”. [548] Vederea luminii este un semn că s-a realizat „cea mai desăvârșită contemplare a lui Dumnezeu” . [549]

Ideea că lumina divină este un fenomen intern este exprimată clar în iconografia ortodoxă: „fețele sfinților nu sunt iluminate de nicio sursă de lumină externă, creată”, ci, fiind luminoase în sine, posedă un fel de strălucire interioară. Aceasta este strălucirea harului, pe care „au primit-o în sufletele lor și care le luminează trupurile și fețele din interior. Și totul strălucește în această lumină”. Trupurile creștinilor sunt temple ale Duhului Sfânt; „toți primim har cu Sfintele Taine și, în consecință, putem vedea lumina necreată în noi înșine” [550] ; suntem purtători ai acestei lumini, posesori ai Taborului interior și, teoretic, fiecare este capabil să devină contemplatorul ei. Dacă acest lucru nu se întâmplă, se datorează orbirii duhului nostru, întunericului impenetrabil care ne învăluie sufletele.

Sfântul Grigorie Palama , la fel ca Dionisie Areopagitul , Macarie Egiptul , Maxim Mărturisitorul , Simeon Noul Teolog și alți mari mistici, au experimentat că miracolul de la Tabor nu a fost nicidecum „doar un prototip al veacului viitor”, ci cea mai reală „proprietate a inimilor curate în această viață”. Totuși, este evident că nu toată lumea poate percepe harul îndumnezeitor în mod egal: „gradul de participare la har depinde de măsura purității” [.551] „ *Dumnezeu este lumină,* [552] și El împărtășește strălucirea Sa celor care se unesc cu El, conform măsurii purificării lor” ; [553] Divinitatea „se manifestă prin iradieri proporționale fiecăreia dintre ființe și înalță la posibilitatea contemplării, comuniunii și asimilării cu El” în măsura „ceea ce este permis ” [.554]

Nu este o coincidență faptul că Mântuitorul ia cu Sine la Tabor doar trei aleși, cei mai maturi, „cei mai buni” ucenici [555] – „aceasta confirmă un anumit ezoterism [556] , o anumită natură ierarhică a cunoașterii Divinului”. Și acest lucru este legitim: „egalitatea în cunoaștere”, ca în orice sferă a vieții, „nu există și nu poate exista, căci nu există deloc în planul divin. Doar cei aleși cunosc cele mai înalte”. Această lege este Evanghelia: *căci mulți sunt chemați, dar puțini sunt aleși* [557.] Doar Petru, Iacov și Ioan sunt conduși de Domnul pe *muntele cel înalt* [558] , așa cum „doar celor mai înalți inițiați în tainele isihiei sacre li se dă ocazia să participe la schimbarea la față de la Tabor în această viață ” . [559]

„Această experiență divină este dată în măsură și poate fi mai mare sau mai mică”, este dată „în conformitate cu vrednicia celor care o primesc” [560] ; și „celor care sunt vrednici, celor care se unesc cu Dumnezeu deja în această viață, li se dăruiește să vadă *Împărăția lui Dumnezeu, venind în putere* [561] , așa cum au văzut-o ucenicii pe Muntele Tabor”. „Lumina este a Doua Venire, care are deja loc pentru cei care trăiesc în comuniune cu Dumnezeu, căci cunoașterea experiențială a luminii necreate depășește granițele ființei create, trece dincolo de limitele spațiului și timpului”, sunt inițiați în misterele *epocii viitoare* [562] .

Aflăm chiar de la cei aleși ce calități determină vrednicia contemplativilor: „Am văzut adesea lumina”, spune Sfântul Simeon, „și uneori apărea în mine când sufletul meu era împăcat și liniștit, dar când se ascundea, îmi provoca o tristețe excesivă... atunci mi se părea că probabil nu mai voia să apară. Dar când am început să plâng și să arăt toată detașarea de toate și toată ascultarea și smerenia, atunci apărea din nou, precum soarele când risipește densitatea norilor.” Rămâne să adăugăm ceea ce spunea Sfântul Grigorie: „Dumnezeu este

văzut de cei purificați la inimă; Dumnezeu, fiind Lumină, rămâne și Se descoperă celor care Îl iubesc și sunt iubiți de El. ” [563]

Dar ce putem spune despre epoca noastră? Cum înțelege ea taina îndumnezeirii? Cum predică pastorii despre singurul *lucru necesar* ? Arde turma de inspirație în lupta pentru partea bună care nu *i se va* [lua] ?

Din păcate, lumea actuală, chiar și lumea Bisericii, este pătrunsă de spiritul anti-hesihasmului; „o eră îndrăgostită de plăcere este profund ostilă tăcerii”. [565] *Această dispoziție a fiilor neascultării* , care a cuprins atât de mulți oameni , [566] și care miroase a decădere, poate fi simțită de oricine intră în contact cu realitatea Bisericii.

Astfel, de pe buzele unui predicator de astăzi se poate auzi: „I-au făcut pe Sfinții Părinți – nu știu, aproape idoli, după care trebuie neapărat «stăm în picioare – în poziție de drepți»” [567] .

O călugăriță anonimă se plânge întregii lumi: „Din când în când se aud incantațiile îndrăgite ale jargonului bisericesc: smerenie, răbdare, tăierea voinței”, și între timp „există doar unul sau doi călugări strălucițiˮ [568] .

Pastorul, ale cărui scrieri umplu magazinele bisericești, îndeamnă la lupta împotriva „schizofreniei ortodoxe în continuă creștere” – sub această definiție, el include concepte precum ascetism și [bisericesc569] .

Spiritul amorțitor *al rezistenței* îi inspiră pe *fiii* [săi570] să susțină abolirea oricărei pregătiri pentru primirea Sfintelor Taine. Justificările lor sunt deosebit de elocvente: „Se pare că punem atât de multe obstacole pe calea unei persoane către Împărtășanie” cu toate „aceste reguli ” [.571]

Susținătorii Reformei nu mai iau în considerare doar traducerea textelor liturgice în limba rusă, ci și prezentarea lor liberă într-o ediție actualizată.572 [Acești] neobosiți reînvietori ai ereziei sunt atrași de orice linie de gândire, atâta timp cât aceasta contrazice doctrina ortodoxă - merg chiar până la abolirea dogmei ortodoxe centrale a ispășirii: „Moartea Domnului nostru nu a fost pentru răscumpărarea noastră de păcate... ci numai pentru ca lumea să cunoască dragostea... Dacă această faptă minunată s-ar fi întâmplat doar pentru iertarea păcatelor, ar fi fost suficientă să ne răscumpere în alt... mod . ” [573]

În opera infamă a încă unui luptător împotriva spiritualității ortodoxe și a tradiției monahale, printre altele, evlavia tradițională rusă este subminată.574 „Toată Rusia moscovită a fost, se pare, impregnată de spiritul statutarismului”, care „a supraviețuit până în zilele noastre” și care este „cea mai teribilă și stagnantă moștenire pe [care] ne-a lăsat-o Rusia moscovită”. Pentru autoare, „nivelul extrem de slab de creație și teologie al evlaviei moscovite este fără îndoială”. Mai mult, „Moscova... a ofilit și osificat moștenirea biblică, îndepărtându-i sufletul binecuvântat și viu”. Dar ce lucruri pozitive oferă însăși călugărița militantă și adepții ei cu aceleași idei, care nu suportă spiritul Sfinților Părinți?

Desigur, nu au nimic de oferit în afară de creativitatea revoluționară, pe care o înțeleg nu ca pe un principiu constructiv, ci ca pe o forță care distruge „până la pământ” - aceeași forță pe care o preamărește Internaționala. Sunt convinși că „creativitatea... întotdeauna respinge ceva, neagă ceva, distruge ceva. Ea eliberează spațiu pentru nou, tânjește atât de puternic după acest nou... încât, în comparație cu ea, reduce tot ce a fost deja creat, tot ce a fost vechi, la nimic și adesea chiar distruge ” .[575]

Toate acestea sună pe fondul unei sete incurabile de renovaționism: „Să ne amintim... de Părintele Tavrion (Batozsky) , profund ortodox în spirit și, în același timp, deschis tradițiilor catolice și protestante și, cel mai important, purtătorilor lor vii. Această deschidere i-a permis să așeze o statuie catolică în biserică și chiar, în unele cazuri, să dea împărtășania heterodocșilor care erau atrași de el și veneau la el, fără a le cere nimic special... Același spirit i-a permis... să folosească pe scară largă în slujbe... limbajul modern... El... nu a ezitat să citească Evanghelia în limba rusă, să dea împărtășania practic fără spovedanie, zilnic și tuturor... Nu a ezitat să apeleze la experiența renovaționistă” [576] .

Totuși, în același timp, viața, care curge mereu în lumi paralele, nu se oprește nicidecum în timpul nostru. Un pustnic modern, trăind în tăcere pe Muntele Athos, răspunde la întrebarea dacă există astăzi asceți care ating îndumnezeirea și contemplă lumina necreată în rugăciune: numai atunci când „Duhul Sfânt va înceta să acționeze în Biserică, numai atunci vor înceta să existe contemplatorii luminii necreate”. Biserica noastră „ascunde mari comori, iar cei care neagă acest lucru se opun și sunt în vrăjmășie cu Dumnezeu. În vremea Sfântului Atanasie cel Mare, unii se îndoiau de divinitatea lui Hristos. În epoca Sfântului Grigorie Palama, se îndoiau de divinitatea energiilor necreate. Astăzi, cădem în aproape același păcat: ne îndoim de existența oamenilor îndumnezeiți care văd lumina divină. Dar chiar și astăzi, prin harul lui Dumnezeu, există cei care sunt sfințiți”, transformați de lumina sufletului. „Pământul își datorează existența acestor asceți binecuvântați. Ei luminează lumea modernă, cufundată în întunericul păcatului. ” [577]

„Scopul Bisericii”, ne amintește unul dintre asceții remarcabili ai timpului nostru, Sfântul Sofronie de Essex, „este să-și conducă copiii în tărâmul existenței divine”. Biserica noastră „nu a încetat niciodată să-i dea lumii pe copiii ei luminoși”, transformați printr-o „schimbare extrem de glorioasă”.

Tocmai un astfel de copil a devenit mereu memorabilul Stareț Sofronie al Sfântului Munte „în generația noastră. El a fost onorat de Dumnezeu să ne transmită experiența Sfântului Siluan Athonitul și propria sa experiență personală a vederii divine, reînnoind în epoca noastră tradiția Sfântului Munte și a Sfântului Grigorie Palama . Ultima lucrare a starețului, „Văzându-L pe Dumnezeu așa cum este”, oferă o mărturie prețioasă în acest sens.” [578] „Din vremea lui Grigorie Palama, nimeni altcineva nu a exprimat această experiență cu atâta cunoștință și atâta profunzime. ” [579]

Epoca noastră a dezvăluit și alte contemplative, acum venerate de întreaga lume, dar adevăratul lor număr este cunoscut doar de Dumnezeu, care nu

încetează niciodată să-și lumineze copiii credincioși. *Dumnezeu este lumină,* [580] și de aceea, ca și înainte, așa întotdeauna, El Se revelează și se lasă cunoscut în energiile Sale luminoase de către cei care sunt capabili să-L vadă ca lumină „veșnică, fără început, fără timp și fără spațiu, existentă în afara ființei create ” .[581]

Poate că descrierile unor idealuri nobile și stări „deasupra naturii” vor părea prea îndrăznețe generației noastre indiferente și slabe. Dar chiar și așa, „aceste idealuri nu vor înceta să fie scopul principal, obiectul nostalgiei și aspirația universală”. Pentru oamenii moderni *cu conștiința* [măcinată] , pierduți și poticniți, copleșiți de o disperare deprimantă, „reamintirile sistematice ale adevăratelor îndrumări creștine nu vor fi niciodată excesive sau inutile, mai ales în comparație cu atâtea erori moderne ” .

Văzători ai Adevărului

„Un lucru am cerut de la Domnul” , proclamă sfântul psalmist, teologhisind, „să-mi dea *să contemplu frumusețea Domnului în toate zilele vieții mele” .* [584] Adevărata teologie este teologia *contemplativă* . Acesta este principiul patristic, la care au ținut atât marii mistici bizantini, cât și teologii Rusiei Antice. Despre Dumnezeu, „doar cei experimentați, cei care au reușit în contemplare” pot raționa. [585] - temelia acestui principiu a fost pusă de primul dintre teologi și cel mai înalt dintre contemplativi, împărtășitorul tainelor lui Dumnezeu, Apostolul Ioan, și toți venerații învățători ai Bisericii l-au urmat. După cum se știe, Apostolul Pavel însuși a dictat comentarii la epistolele sale către Sfântul Ioan Gură de Aur . [586] Știm, de asemenea, că întreaga învățătură a teologiei Sfântului Grigorie Palama este „o teologie a viziunii divine, bazată pe experiența personală a comuniunii cu Dumnezeu. El Îl avea pe Dumnezeu în inimă, motiv pentru care teologia sa capătă contururi foarte concrete și clare ” .[587]

Dacă, la rândul nostru, privim operele Părinților ruși din secolul al XVI-lea din perspectiva metodei lor, vedem că toate sunt imprimate de spiritul contemplării înalte; teologia lor era strict contemplativă. Sfinții Părinți au întotdeauna „considerat contemplația drept condiția principală pentru adevărata cunoaștere a fenomenelor divine”. Moștenitorii direcți ai creatorilor teologiei ecumenice din Rusia au fost Venerabilul Iosif de Volotk , Maxim Grecul și Zinovi de Otensk - constructorii monumentalei Biserici [Teologice] din Moscova .

Deși teologia autentică este întotdeauna rodul revelațiilor primite de contemplativi aflați în comuniune directă cu Dumnezeu, simplii muritori pot, desigur, și ei beneficia de aceste roade - adevărurile divin revelate, devenite știință teologică, „pot fi transmise și asimilate de oameni cărora nu li s-a acordat o astfel de contemplare”. Însă diferența dintre aceste două activități este destul de semnificativă: teologia științifică „este la fel de inferioară viziunii lui Dumnezeu în lumină și la fel de îndepărtată de comuniunea cu Dumnezeu pe cât cunoașterea diferă de posesie” [589] , căci „a spune ceva despre Dumnezeu și a vorbi cu Dumnezeu nu sunt același lucru” [590] .

În „teologia științifică”, Dumnezeu este obiectul studiului; în contemplare, El este o persoană care comunică cu omul și îi transmite direct experiența prezenței Sale.” [591] Prin urmare, se afirmă: „a vorbi despre Dumnezeu este un lucru mare, dar și mai bine este să te purifici pentru Dumnezeu.” [592] Părinții Bisericii identifică conceptele de teolog și ghicitor. Numai cel care L-a văzut pe Dumnezeu și s-a unit cu El prin îndumnezeire a dobândit adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu.593 - teologii, cum se spune, pot fi „stabiliți doar în contemplare . ” [594]

Pentru a „cunoaște pe Dumnezeu, trebuie să te apropii de El; nu poți fi teolog și să nu urmezi calea unirii cu Dumnezeu”, deoarece „nu există teologie în afara experienței”, deoarece „calea cunoașterii lui Dumnezeu este în mod necesar și calea îndumnezeirii”. Adevărata „cunoaștere urmează întotdeauna o cale al cărei scop principal nu este cunoașterea, ci unirea, îndumnezeirea”, deoarece aceasta „nu este o teologie abstractă, operând cu concepte, ci o teologie contemplativă, care înalță mintea la realități *care transcend mintea* ” . [595]

O persoană care a atins contemplarea și „s-a împărtășit cu harul necreat dobândește calități supranaturale”, noi abilități cognitive. Rugăciunea contemplativă și „în special viziunea luminii necreate conduc o persoană nu numai la unirea cu Dumnezeu, ci și la cunoașterea Lui”. O astfel de „cunoaștere personală a lui Dumnezeu” se realizează prin energia îndumnezeitoare care unește o persoană cu Dumnezeu și „cu cât o persoană este mai transformată interior sub influența Duhului Sfânt, cu atât mai completă și mai perfectă este cunoașterea sa despre Dumnezeu”. [596] De aici și formula acum clasică: „Dacă ești teolog, te vei ruga cu adevărat, iar dacă te rogi cu adevărat, ești teolog ” . [597]

Conceptul tradițional al teologiei ca cunoaștere a lui Dumnezeu prin experiența comuniunii cu Dumnezeul cel Viu își are originea în începutul creației, în primele cuvinte ale Apocalipsei, când oamenii nou-născuți posedă deja darul comuniunii cu Dumnezeu și conversează cu Creatorul; aceasta este abilitatea primordială care mai târziu se va pierde - va fi distrusă de păcat.

Drepții din Vechiul Testament au ajuns să-L cunoască pe Dumnezeu prin comunicare personală. Verbul „ *a cunoaște* ”, folosit în Sfânta Scriptură, denotă nu numai cunoaștere intelectuală, ci și comunicare personală - experiență vie. „Profeții văd” și apoi vorbesc despre Dumnezeu. Ei *văd* ; teologia lor presupune inițial o viziune a lui Dumnezeu. Apostolii Noului Testament teologizează despre Cel pe care *l-au auzit* , pe care *l-au văzut cu ochii lor* , *L-au privit* și *L-au atins* cu mâinile lor - *Cuvântul vieții* ; ei mărturisesc: „ *Viața s-a arătat și noi am văzut și mărturisim și vă vestim această viață veșnică ”.* [598] Aceasta este atât credibilă, cât și unică în mărturia lor.

Experiența viziunii mistice a avut întotdeauna o asemenea semnificație în tradiția ortodoxă. În secolul al XX-lea, Sfântul Siluan Athonitul înțelegea teologia ca fiind „contemplare și participare la lumina divină, și nu speculație gnostică”; pentru el, un teolog este cel „care, prin rugăciune pură, este considerat vrednic să atingă contemplarea luminii necreate”.599 Prin urmare, Starețul Siluan putea postula: „Cel care se roagă cu puritate este un teolog”. În opinia sa, cel care nu a experimentat stările contemplative ale viziunii divine nu a atins încă teologia. O

minte care nu a cunoscut puritatea și nu a fost sfințită de lumina Taborului, „oricât de sofisticată ar fi în experiența sa intelectuală, este inevitabil supusă imaginației și, în încercările sale de a cunoaște Divinul, trăiește prin presupuneri și speculații”. Nefiind un savant în sensul academic al cuvântului, ci dobândind iluminarea Duhului Sfânt, călugărul Siluan, ca un adevărat ascet și mistic, mărturisește epocii noastre despre diferența profundă, ineradicabilă dintre știința teologică și contemplarea vieții veșnice a Duhului.600 [Un] ucenic al Sfântului Siluan gândește în aceeași direcție, definind natura creativității dogmatice: „Dogmele Bisericii nu sunt rezultatele muncii teologice, ci exprimarea în cuvinte omenești a ceea ce Duhul Sfânt dă ca viziune directă asupra «faptelor» lumii spirituale . ” [601]

O teologie bazată pe raționamentul uman, fără experiența comuniunii cu Dumnezeu, este teoretizare și filosofare religioasă; nu este teologie în sensul cel mai înalt - nu poartă harul în sine și, prin urmare, este incapabilă să-l transmită sau să lumineze mințile și inimile. Oricine crede că poate descoperi adevărul „prin propriul raționament”, prin logică și analiză, este o persoană carnală, senzuală, lipsită de experiență spirituală . [602]

Aici rezidă diferența fundamentală dintre teologia ortodoxă și cea occidentală. Vorbim despre două metode fundamental diferite de cunoaștere a adevărului. Dumnezeu nu este un principiu impersonal, nu o idee abordată prin reflecție filosofică. Dumnezeu este înțeles ca un Dumnezeu personal doar în experiența mistică plină de har, atunci când Se revelează în acțiunea energiilor Sale necreate. Iar percepția și „cunoașterea acestor energii misterioase” nu se realizează prin cunoaștere lumească și înțelepciune omenească, ci prin viața în Duhul Sfânt . [603] Prin urmare, adevărul nu poate fi dovedit prin argumente raționale, ci poate fi revelat în faptele oamenilor transformați prin îndumnezeire: Adevărul divin este „incomparabil mai mare și mai vast decât înțelegerea noastră, toate categoriile, ideile și argumentele noastre dialectice”.

Este imposibil să cunoști adevărul fără o legătură vie și o comuniune cu Dumnezeu prin har – „numai atunci suntem capabili să mărturisim adevărul cu autoritate” [.604] Și, dimpotrivă, potrivit lui Varlaam din Calabria605 [și] susținătorilor săi, omul trebuie să se înalțe la ideea de Dumnezeu prin știință și cunoaștere seculară, iar pentru aceasta este necesar să stăpânească învățăturile lui Pitagora, Platon și Aristotel.

În Occident, în urma divizării Bisericilor și a devierilor dogmatice, teologia a degenerat în construcții scolastice și dialectice, care în secolul al XIV-lea au intrat într-un conflict atât de puternic cu adevărul încât au dus la o ciocnire directă cu Ortodoxia - în conflictul dintre Varlaam și Grigorie Palama . În esență, aceasta a fost o ciocnire între două sisteme, două lumi: umanismul antropocentric al Renașterii italiene și umanismul ortodox, centrat pe Dumnezeu- [Om] .

Adevărata teologie – *înaltă* , conform definiției Sfântului Grigorie Palama , sau *mistică* , conform cuvintelor Sfântului Dionisie Areopagitul – este identică cu viziunea lui Dumnezeu; bazată pe comuniunea cu Dumnezeu, ea presupune „o uniune supranaturală cu Lumina cea mai înaltă”. [607] Este inspirată divin și „nu

spune niciun cuvânt despre Duhul Sfânt decât” a fi primit verbul „prin Revelație Divină”.

De aici și influența benefică a sfinților teologi asupra studenților lor: „Duhul adevăratei înțelepciuni se revarsă în duhul celor care învață de la ei și îi face învățați de Dumnezeu”. [608] Însă studentul, pentru a înțelege cuvintele celor care au o astfel de experiență, trebuie să dobândească elementele de bază ale spiritualității, întrucât „cei care n-au gustat mierea”, după cuvintele Sfântului Ioan Sinaitul, „nu pot explica dulceața ei în cuvinte”.

Arătând *pe înalții* și adevărații văzători ai tainelor, Sfântul Grigorie Palama îi numește pe Dionisie Areopagitul , Atanasie cel Mare , Vasile cel Mare , Grigorie Teologul , Ioan Gură de Aur , Grigorie de Nyssa , Ioan Damaschinul și Maxim Mărturisitorul .

Însuși Sfântul Grigorie a teologizat pe baza experienței sale spirituale personale. Ucenicul său, Sfântul Filoteu (Kokkin), mărturisește că Palama s-a înălțat la „cea mai înaltă, imaculată teologie” „prin rugăciune neîncetată, tăcere mentală, smerenie și plâns”.

Tomosul de la Sveatogorsk conține o mărturisire a autorului său, Sfântul Grigore, care a scris: „Am fost învățați acest lucru de Sfânta Scriptură, l-am primit de la părinții noștri, l-am învățat prin puțină experiență”. Iar în Triade, el enumeră numele învățătorilor săi imediați, isihaști contemporani remarcabili: Sfântul Teolept al Filadelfiei , Sfântul Atanasie I, Patriarhul Constantinopolului, Sfântul Nil al Italiei și alți asceți înzestrați cu darul profeției. „Noi”, notează cu modestie Palamas, „am conversat personal cu unii dintre acești sfinți și am beneficiat de învățăturile lor ” . [609]

Trepte și grade

Creșterea în rugăciune și perfecționarea ei sunt direct legate de maturitatea spirituală a unei persoane. Rugăciunea reflectă starea spiritului cuiva, iar fiecare perioadă a vieții spirituale corespunde anumitor tipuri de stări de rugăciune. Legătura strânsă dintre calitatea rugăciunii și viața interioară este firească. Prin urmare, pretențiile de a stăpâni rugăciunea, caracteristice unei vârste mai mature a sufletului decât cea pe care o avem, sunt nefondate. Cei care ignoră această lege comit greșeli și se abat de la cale, se aruncă într-o cădere: „căci chiar dacă cineva îndrăznește să facă aceasta, nu-și va atinge scopul”, ci nu va face decât să-și întunece „vederea mintală” și nu va realiza decât privarea *de ceea ce are* .

Este imposibil să discutăm despre rugăciune fără a lua în considerare nivelul acesteia, dar, în același timp, împărțirea rugăciunii în tipuri și grade este extrem de arbitrară - în realitate, este puțin probabil să se poată distinge o graniță clară între ele; mai degrabă, este o tranziție treptată, aproape imperceptibilă. În timpul rugăciunii orale, o persoană poate prezenta ocazional semne de rugăciune mentală, iar cu experiență, vor începe să fie experimentate stări de rugăciune a inimii. Acesta este un proces natural: „la unii, rugăciunea mentală este mai

eficientă, la alții, rugăciunea inimii", în funcție de darul spiritual, „și uneori, la același ascet, una sau alta dintre rugăciuni este eficientă " . [612]

În perioada sa activă, rugăciunea poate progresa prin trei etape de dezvoltare. Prin urmare, este de obicei numită *verbală* , *mentală* și *mental-inițială* (sau pur și simplu „ *inițială"*). Desigur, progresul are loc doar dacă o persoană se perfecționează și crește în eforturile sale spirituale. Când viața spirituală se răcește, și creșterea calitativă a rugăciunii stagnează. Cei care neglijează sufletul și nu fac niciun efort pentru a-și dezvolta abilitățile de rugăciune vor rămâne pentru totdeauna la nivelul rugăciunii verbale.

Toate cele trei tipuri de rugăciune din această perioadă sunt *active* , „adică realizate prin eforturile celui care se roagă", [613] spre deosebire de rugăciunea *harului* , care se realizează prin puterea lui Dumnezeu. Astfel, rugăciunea activă a minții și a inimii, în care mintea este concentrată în partea superioară a inimii, deși cu siguranță nu se realizează fără ajutorul harului, necesită în mod necesar un efort constant și intens din partea celui care se roagă, fără de care mintea nu este capabilă să mențină atenția rugăciunii.

„Să știți că, deși rugăciunea săvârșită și realizată prin propriile eforturi este o rugăciune plăcută lui Dumnezeu, rugăciunea adevărată – cea care prinde rădăcini în inimă și devine constantă – este un dar de la Dumnezeu, o lucrare a harului lui Dumnezeu", [614] care încununează asceza activă. Darul rugăciunii neîncetate, pline de har, pe care îl primesc unii asceți, este dobândit de cei care au atins detașarea inițială, la trecerea la a doua perioadă, contemplativă, a vieții spirituale: „a te ruga neîncetat este o măsură a detașării " . [615]

Expresia *„rugăciune neîncetată"* este adesea folosită fără o clarificare adecvată a conceptului și fără a se ține cont de faptul că, de fapt, există două tipuri de astfel de rugăciuni: *rugăciunea spontană* , dobândită la nivelul activ al asceticii, și rugăciunea cu adevărat *neîncetată* , dăruită la nivelul plin de har, contemplativ. La urma urmei, porunca Noului Testament *de a ne ruga neîncetat* poate fi îndeplinită în diferite etape ale vieții spirituale. Diferența dintre cele două rugăciuni este fundamentală și acest lucru trebuie luat în considerare. În rugăciunea *spontană* , rugăciunea este mișcată de puterea Duhului Sfânt, dar necesită și un anumit efort din partea individului. Uneori, rugăciunea spontană este suspendată și poate chiar fi retrasă complet prin providența lui Dumnezeu. *Natura neîncetată* a rugăciunii pline de har, pe de altă parte, este inalienabilă și neîntreruptă în sens literal și funcționează independent de efortul uman.

Uneori, rugăciunea neîncetată este folosită pentru a se referi la constanța în activitatea rugăciunii în general, referindu-se la rugăciunea verbală obișnuită atunci când, urmând aceeași poruncă, cineva se străduiește să recurgă la rugăciune în orice moment, în conformitate cu îndemnul patristic: „Trebuie să ne amintim de Dumnezeu mai des decât respirăm". [617] Neîncetarea este aici doar o expresie figurativă. Aceasta nu este o utilizare complet precisă; ar fi mai corect să distingem mai strict acești termeni și să îi aplicăm mai atent pentru a evita confuzia.

Uneori, conceptul de rugăciune neîncetată este fundamental interpretat greșit, sugerând că se referă la starea *de conștientizare* a prezenței lui Dumnezeu. Se presupune că este suficient să rămânem într-o astfel de conștientizare pentru a îndeplini porunca rugăciunii neîncetate. Cu toate acestea, conștientizarea omniprezenței lui Dumnezeu nu este deloc același lucru cu practica patristică de a „umbla înaintea lui Dumnezeu” sau de a „sta înaintea lui Dumnezeu”. Diferența aici nu este mai mică decât cea dintre mit și realitate. *Conștientizarea* este asemănătoare cu credința rațională; este o construcție intelectuală care nu are nimic în comun cu acțiunea energiei necreate a harului, care conferă un sentiment al prezenței reale a lui Dumnezeu și al comuniunii vii cu El. Și acest lucru se realizează nu prin reflecție, ci prin dobândirea harului prin lupta ascetică a rugăciunii.

Dezbaterea pe această temă datează din vremea lui Varlaam, care, în controversele sale anti-isihaste, a încercat să afirme că a te ruga neîncetat înseamnă *a recunoaște* „imposibilitatea de a face, gândi și realiza ceva fără voia lui Dumnezeu”; ereticul insista că „cine se află în această stare este cel care se roagă neîncetat”. Dar „dacă aceasta este rugăciunea neîncetată”, a obiectat Sfântul Grigorie Palama , „atunci un filosof nu trebuie să-și ridice capul de la cărțile eline și să «se roage neîncetat». Ce i se poate spune unui astfel de... filosof care nu se roagă niciodată?” Adevărul este că învățătura Evangheliei nu vorbește despre o „stare”, ci îndeamnă la acțiune persistentă, neîncetată - a cere și a striga *în orice moment în duh* , fără a-și pierde inima, *zi și noapte* [618] . Și „avem nevoie de această rugăciune neîncetată nu pentru a-L convinge pe Dumnezeu, căci El dă mângâiere după voia Sa, și nu pentru a-L atrage, căci El este omniprezent, ci pentru a ne ridica și a ne întoarce către El cu chemarea noastră... Îl chemăm neîncetat, ca să fim noi înșine neîncetat cu El.”

Și diavolul nu este străin de starea lui Varlaam, „deși nu se roagă niciodată” - căci știa foarte bine că nu avea putere nici măcar să intre într-un porc, decât dacă Domnul i-ar fi îngăduit-o, [619] și că nu se putea apropia de Petru și nici nu putea face nimic împotriva lui Iov . [620] Ceea ce vorbește Varlaam este doar certitudinea „că Domnul este Dumnezeul tuturor”; dar dacă *crezi că Dumnezeu este unul* , atunci, așa cum se spune, *chiar și demonii cred și tremură* [- 621] - numai asta nu este de ajuns. Toată lumea trebuie să recunoască „imposibilitatea de a face ceva fără El”, dar credincioșii, „care îl cunosc pe Dumnezeul cel Unic și adevărat”, acționează și ei: îndreptându-și „mintea spre interior”, ei se străduiesc „pe cât pot să nu se îndepărteze de amintirea lui Dumnezeu” și, potrivit lui Vasile cel Mare , „să poarte în sufletele lor gândul la Dumnezeu ca pe o pecete de neșters”. Astfel, cu toată puterea lor, ei săvârșesc rugăciune activă neîncetată până când primesc darul rugăciunii prin har [622] . Porunca Noului Testament de a ne ruga *în orice moment* , depunând un efort continuu, ne obligă să facem acest lucru : *să tindem spre acest lucru cu toată* statornicia.623

Darul rugăciunii neîncetate este dat de Dumnezeu la discreția Sa, dar datoria noastră este să ne străduim să dobândim rugăciune activă, din inimă și mișcătoare de sine.

Toate ostenelile asceților tăcuți duc la rugăciunea plină de har, iar atingerea ei indică faptul că „perfecțiunea în viață” a fost deja atinsă. Aceasta se întâmplă atunci când o persoană este considerată vrednică de a rămâne neîncetat în rugăciune. Căci dacă a atins aceasta, s-a înălțat la înălțimile tuturor virtuților și a devenit deja lăcașul Duhului Sfânt. Dar dacă cineva nu a primit necondiționat acest har al Mângâietorului, atunci nu poate continua liber să rămână în această rugăciune, căci, așa cum se spune, când Duhul locuiește în cineva, atunci nu va înceta să se roage, căci Duhul Însuși se roagă pururea . [624] Atunci, fie că doarme, fie că este treaz, rugăciunea nu încetează în sufletul omului, ci fie că mănâncă, bea, doarme sau face orice, chiar și în somn adânc, aburul parfumat al rugăciunii este emanat fără efort din inima sa. Atunci rugăciunea nu este despărțită de el, ci în fiecare ceas, deși nu este descoperită în el în exterior, în același timp săvârșește în el slujba lui Dumnezeu în taină” [625] .

Adevărata rugăciune trebuie să fie neîncetată. Rugăciunea este viață, suflarea duhului nostru și, pentru a evita moartea, nu trebuie să ne oprim din respirat. De aceea: „Atâta timp cât vă rugați, sunteți vii; când uitați de rugăciune, sufletul vostru devine un cadavru plin de viermi.” [626] Dar numai acea rugăciune care este mișcată în inimă de harul divin - săvârșită de Însuși Duhul - poate fi cu adevărat neîncetată. Aceasta este ceea ce vrea să spună Apostolul Pavel când spune că *nimeni nu poate numi pe Isus Domn decât prin Duhul Sfânt* . [627]

Oricine îl poate numi, desigur, pe Isus Domn, dar numai Duhul Sfânt poate insufla rugăciune continuă în inima omului . [628] „O astfel de rugăciune este proprietatea celor desăvârșiți”. Aceasta „se numește a sta înaintea lui Dumnezeu, atunci când cel care se roagă, complet concentrat în inimă, îl contemplă mental pe Dumnezeu ca fiind prezent în sine și în sine cu sentimente corespunzătoare”. O astfel de „stare vine atunci când cineva se adâncește mental în inimă în rugăciune. Cel care se roagă mult și așa cum ar trebui va experimenta astfel de stări din ce în ce mai des, iar în cele din urmă această stare poate deveni permanentă, iar atunci se numește umblare înaintea lui Dumnezeu și este rugăciune neîncetată. Sfântul David se afla într-o astfel de stare, mărturisind despre sine: *Întotdeauna L-am văzut pe Domnul înaintea mea* ” . [629 630]

Când o astfel de experiență îl vizitează pe un ascet, Rugăciunea lui Iisus devine inseparabilă de omul interior; ea însăși acționează în secret în el [631.] Atunci „poți face lucruri manuale, lucra în grădină, construi ceva, dar mintea ta, fiind profund hrănită de dulceața lumii divine, chiar dacă nu vrea, se roagă neîncetat și adesea cele mai dulci lacrimi curg din belșug din ochii tăi la simpla amintire a lui Hristos sau a Maicii Domnului” [632] .

Rugăciunea activă, mișcătoare de sine, conform învățăturii Sfântului Grigorie Palama , este atinsă de cei care, cu întreaga lor ființă arzând de iubire divină, abandonează *totul* pentru a-L găsi pe Dumnezeu. Și ei găsesc rugăciunea lucrând în mod tainic în inimă - o comuniune neîncetată și vie cu Dumnezeu. Efectele rugăciunii sunt multiple: uneori harul cuprinde mintea și o atrage spre unirea cu Dumnezeu; alteori mintea și simțurile o cuprind, iar harul răspunde

impulsului lor către Dumnezeu. [O astfel de] abilitate, desigur, nu este acordată fiecărui isihast. Constanța și fervoarea inimii în rugăciune sunt necesare; o viață ascetică înaltă este necesară - *aceasta este truda* . *O sete pentru acel foc* pe care El *a venit să-l aducă pe pământ* [este] necesară .

„Dar vedem că acest *Foc Divin* [636] nu s-a arătat încă în toți în puterea sa atotmisoritoare.” Și totuși, numai „după această *ardere* , și nu înainte de ea, privim lumina necreată. Cei care nu au trecut prin multe încercări grele nu sunt potriviți pentru Împărăție”, [637] conform cuvintelor Sfântului Macarie cel Mare [638] .

Și nu poate fi altfel, „căci Împărăția Cerurilor nu este un colț liniștit cu o grădină frumoasă, plină de muzică «cerească», înconjurată de un zid prin care «necurații» nu pot pătrunde, care ascunde focurile iadului de ochii sfinților. Și dacă *a domni* înseamnă a primi de la Dumnezeu puterea de a îmbrățișa în spirit toată creația, întregul cosmos, tot ce există prin puterea Duhului Sfânt Atotputernic, atunci, fără îndoială, cu toții trebuie să creștem *într-un om desăvârșit* , până la plinătatea *staturii lui Hristos* [639.] Calea către acest *curaj* este spinoasă , multe lacrimi vor fi vărsate de o inimă îngustată, multe «suspine de nedescris» [640] vor izbucni dintr-un piept încordat” [641] .

Limitele rugăciunii

În cele mai înalte trepte ale vieții spirituale, în perioada harului, în perioada îndumnezeirii, rugăciunea capătă aspectul unor stări aproape inexplicabile. Despre neîncetare s-a vorbit deja; vom adăuga că cele mai înalte forme de comuniune plină de har cu Dumnezeu se numesc rugăciune *pură* , *contemplare* sau, ceea ce este același lucru, rugăciune *vizuală* , uneori numită și *rugăciune spirituală* . Se întâlnesc și alte expresii; Sfinții Părinți nu le îngrădesc libertatea în această privință: „Uneori, această așa-numită rugăciune spirituală se numește într-un loc *cale* , în altul *cunoaștere* și alteori *viziune mentală* . ” [642]

O persoană care a trecut de la ascetism activ la viața spirituală a perioadei contemplative este uneori transportată de la o stare de rugăciune pură, prin acțiunea harului, la o stare de contemplare cea mai pură. În contemplare, „există o măsură și o diferență în daruri”. La început, „este tot rugăciune, pentru că gândirea nu a trecut încă acolo unde nu mai este rugăciune, la o stare care este mai înaltă decât rugăciunea”. Dar „uneori o anumită contemplare se naște din rugăciune și întrerupe rugăciunea”. Această stare de rugăciune depășește tot ce s-a experimentat anterior: „cel care se roagă în contemplare devine un trup fără viață, intrând în extaz”. Cel care a depășit măsura rugăciunii nu se mai roagă, în sensul propriu al cuvântului, ci experimentează stările cele mai înalte, îndumnezeitoare ale [sufletului] .

După cum știm, rugăciunea, ca orice virtute – smerenia, detașarea și iubirea – se prezintă în două forme: fie cea inițială, activă, fie cea plină de har. Astfel, conceptul de rugăciune curată are un dublu sens. O stare „corespunde celor care se străduiesc în acțiune, iar cealaltă celor care se străduiesc în contemplare.

Prima izvorăște în suflet din frica de Dumnezeu și din bună nădejde, a doua din iubirea divină și din puritatea supremă ” . [644]

Primul nivel de puritate este atins de asceți în perioada activă, „care nu au atins încă nivelul contemplativilor”, când „își eliberează mintea de toate lucrurile lumii și o introduc în sentimentul prezenței lui Dumnezeu. Stând înaintea Lui, rămân în rugăciune fără distragere.” [645] „Semnele primei stări sunt adunarea minții și îndepărtarea ei de toate gândurile lumești, crearea unei rugăciuni concentrate și netulburate, ca și cum Dumnezeu Însuși ar fi înaintea celor care se roagă, și El este cu adevărat.” [646] Aceasta se referă la puritate ca o calitate inerentă rugăciunii atente, nedistrată, neatinsă de gânduri străine. Fiecare creștin care a început lucrarea interioară tinde spre această puritate.

Într-un alt caz, conceptul de rugăciune pură denotă un dar al harului și corespunde „stării ultime de rugăciune contemplativă” [647] , una dintre cele mai înalte experiențe accesibile unei persoane lipsite de patimă. Semnul acestei „a doua stări este răpirea minții de lumina divină și nemărginită în chiar izbucnirea rugăciunii”, când o persoană „nu se simte deloc pe sine, nici nimic din ce există, ci doar pe Cel care o luminează astfel cu iubirea Sa ” .[648]

„O astfel de rugăciune este coroana și culmea tuturor celorlalte rugăciuni, deși nu este sfârșitul ascensiunii spirituale.” [649] Este dăruită unei inimi purificate de toate patimile și unei minți eliberate de toate grijile și gândurile; chiar și cea mai mică întuneric împiedică apropierea de lumină. Semnul adevăratei purități a inimii este că „o persoană vede toți oamenii ca fiind buni și nimeni nu i se pare impur sau întinat.” [650] Acestea sunt manifestări ale darului iubirii, simțit ca o bunătate și o cordialitate neîncetată, atunci când nu mai este posibil să simți iritare sau să condamni pe nimeni. O astfel de isihie a sentimentelor, o astfel de „tăcere a celor puri”, este înțeleasă ca acțiunea rugăciunii, în care gândurile unei persoane „sunt mișcări divine, iar mișcările unei inimi și minți pure sunt voci blânde cu care cântă în secret despre Cel Ascuns.” Pentru a atinge o astfel de stare, o persoană trebuie „să se întoarcă la simplitatea originară și la bunătatea originară a firii sale și să devină ca un bebeluș, doar fără neajunsurile bebelușului” [651] .

Atingând puritatea, omul descoperă încă o abilitate. Dacă rugăciunea „pentru pacea întregii lumi” este datoria fiecărui creștin, atunci darul rugăciunii pline de har pentru întreaga lume este acum revelat, simțit ca o nevoie interioară a naturii. Acest lucru se datorează faptului că existența individului „este unită în mod inefabil cu ființa întregii umanități” - acum, oriunde s-ar afla, „vede lumea în spirit și experimentează profund suferința ei”. El a început să empatizeze cu „dragostea lui Hristos revărsată asupra întregii lumi” [și , prin aceasta ,] a perceput întreaga rasă umană „ca parte integrantă a existenței noastre personale veșnice”. El începe să înțeleagă porunca *de a-și iubi aproapele ca pe sine însuși* nu doar ca pe o normă etică, ci să o experimenteze ca pe o realitate existențială. Suferind pentru întreaga lume în rugăciune, el este absorbit de conștientizarea faptului că „fratele nostru este viața noastră” [; El este mânat de sentimentul că „viața și moartea noastră sunt] de la aproapele nostru ”. De exemplu, Sfântul Siluan, în

rugăciunea sa, care a devenit opera întregii sale vieți, „a trăit atât de profund nenorocirile poporului său și tragedia întregii lumi” încât, uitând de sine însuși, „din milă a vrut să sufere pentru poporul său atât de mult încât să-și verse sângele pentru ei” [656] .

„Rugăciunea pentru pace este o ispravă dificilă”, mai ales pentru că „oricât de fervență și prelungită ar fi această rugăciune, ea nu își atinge niciodată scopul final”, întrucât ceea ce se cere este evident de neatins. Răul nu dispare din lume și nu are loc o transformare completă a stării spirituale a universului. Nu se poate întâmpla atunci când *lumea zace* de bunăvoie în rău [657] , ales în mod liber de omul însuși. Adesea, în plus, „rugăciunea pentru pace se confruntă cu rezistența și ura lumii”, neaducând nicio consolare celor care se roagă, ci doar agravându-le tristețea. Cu toate acestea, în ciuda tuturor greutăților, roadele unor astfel de rugăciuni sunt incalculabile, deoarece tocmai prin ele *puterea întunericului* [658] este limitată și răspândirea ei în lume este înfrânată. Nicio rugăciune nu poate aboli răul și suferința, dar rugăciunea pentru pace le slăbește; nicio rugăciune nu poate evita o catastrofă apocaliptică, dar rugăciunea pentru lume o amână, prelungind posibilitatea pocăinței și a mântuirii, spre beneficiul unei mari mulțimi de suflete. Datorită acestor rugăciuni, binecuvântarea lui Dumnezeu se pogoară asupra pământului. „Un mijlocitor sfânt pentru întreaga lume este un eveniment universal și un fenomen excepțional de prețios. Rugăciunea sfinților, chiar dacă pare nerealizată din punct de vedere istoric, dezvăluie Duhul lui Hristos pe pământ.” [659] Natura existenței umane universale este astfel încât fiecare individ, „învingând prin rugăciune răul din sine, cu această victorie învinge răul cosmic”, iar înfrângerea este atât de tangibilă încât consecințele „au un efect benefic asupra soartei întregii lumi”. Despre astfel de mijlocitori, vârstnicul Siluan scrie: „Pentru acești oameni, cred, Domnul păzește lumea, căci ei sunt plăcuți lui Dumnezeu, iar Dumnezeu îi va asculta întotdeauna pe slujitorii Săi umili, iar noi toți beneficiem de rugăciunile lor . ” [660]

Pentru contemplativul, care a perseverat și s-a întărit în lupta sa, se deschid treptat noi orizonturi. Tot ceea ce se întâmplă după rugăciunea curată, acele stări sufletești cele mai înalte, îndumnezeitoare, care se numesc rugăciune spirituală sau contemplativă, nu pot fi numite, de fapt, rugăciune decât condiționat. „Precum toată puterea legilor și poruncilor date de Dumnezeu oamenilor, după cuvintele Părinților, este mărginită de curăția inimii, tot așa toate felurile și formele de rugăciune cu care oamenii se roagă lui Dumnezeu sunt mărginite de rugăciunea curată... și numai la aceasta pot ajunge... Dar odată ce gândul a trecut această limită, nu va mai avea nicio rugăciune, nici mișcare, nici tânguire, nici putere, nici libertate, nici cerere, nici dorință, nici bucurie de nimic nădăjduit în această viață sau în veacul viitor. Și de aceea, după rugăciunea curată, nu mai există altă rugăciune.” Aceasta este singura limită la care fiecare mișcare rugătoare și toate formele de rugăciune conduc mintea... Și dincolo de această limită va fi uimire, și nu rugăciune, pentru că tot ce este rugător încetează și începe o anumită contemplare, iar mintea nu se roagă cu rugăciune” [661.] „Aceasta este curăția minții, în care lumina Sfintei Treimi va străluci în timpul rugăciunii... și nu trebuie să numim așa ceva rugăciune...

mintea nu se roagă atunci cu rugăciune, ci este în afara ei și în lucruri de neînțeles, iar aceasta este ignoranța, mai înaltă decât „cunoaștere” [662.] Când o astfel de stare, „generată de rugăciunea pură”, operează într-o persoană, „atunci mintea este mai înaltă decât rugăciunea”, deoarece „odată cu dobândirea a ceva mai bun, rugăciunea este abandonată”. Acest fenomen este atât nobil, cât și rar: „Dacă abia cineva se roagă cu rugăciune pură, atunci ce putem spune despre rugăciunea spirituală?... După ce ai atins acea taină, care este deja realizată prin această rugăciune pură, abia dacă este, prin harul lui Dumnezeu, găsită din generație în generație” [663] .

Rugăciunea spirituală îl vizitează pe ascetic atunci când, „pentru strictă castitate și puritate”, „acțiunea Duhului Sfânt” apare în suflet. „Unuia dintre nenumărați oameni” i se acordă un astfel de dar. Acesta este „taina vieții și ordinii viitoare, prin care natura este ridicată de la starea sa naturală la una supranaturală și rămâne străină de orice mișcare și amintire a acestei lumi. Atunci sufletul nu se roagă cu rugăciune, ci simte obiecte spirituale ale veacului viitor, transcendând rațiunea umană, înțelese numai prin puterea Duhului Sfânt.” [664] Astfel de asceți sunt ocupați constant cu contemplarea mintală, astfel încât „nu există oră în care mișcarea lor interioară să nu fie în rugăciune. Și când Duhul Sfânt pătrunde, El găsește întotdeauna astfel de oameni în rugăciune; și din această rugăciune îi ridică la contemplare, care se numește viziune spirituală. Căci nu au nevoie de forma rugăciunii prelungite, nici de stat în picioare și de ritul slujbei prelungite. Pentru ei este suficient să-și amintească de Dumnezeu și sunt imediat captivați de dragostea Lui.” Mintea captivată contemplă de neînțeles - ceea ce este dincolo de lumea muritoare - și tace în ignoranța a tot ceea ce există aici. Tocmai aceasta este ignoranța despre care se spune că este mai presus de cunoaștere. Despre această ignoranță se spune: „Ferice de cel care a înțeles ignoranța, inseparabilă de rugăciune. ” [665]

***

Note

14

Nu te teme, turmă mică, căci Tatăl vostru a găsit cu bunăvoință să vă dea Împărăția . (Luca 12:32)

15

Matei 22:2 .

16

Marcu 5:11 .

17 ani

Tma (*slav* .) – zece mii; mulțime fără număr. Vezi: Ps. 67:18 ; Dan. 7:10 ; Apoc. 5:11; 9:16 .

18 ani

Psalmul 81:1 .

19

Vezi: *Maxim Mărturisitorul , Sfântul* Operă. Moscova, 1993. Cartea 1. Pagina 238. Dumnezeu „S-a făcut Om în acest scop”, spune Sfântul Maxim, „ca să-i facă pe oameni zei”; și „credem că vom fi acolo unde este Hristos Însuși acum” – în Împărăția Sa, înconjurați de drepți mântuiți și îndumnezeiți, pe care sfântul psalmist îi numește și *zei.* O astfel de numire, așa cum notează Ioan Gură de Aur , „slujește ca o mare dovadă a iubirii lui Dumnezeu pentru noi”, atunci când „El, Creatorul, și-a comunicat numele creației”. *Ioan Gură de Aur , Sfântul Operă* . Colecție completă. Vol. 5. Cartea 2. Pagina 862.

20

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. Pp. 27, 29.

21 de ani

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 3. Pag.

22

Faptele Apostolilor 2, 46 ; 2 Corinteni 1, 12 ; Efeseni 6, 5 ; Coloseni 3, 22 .

23 de ani

Așa este, de exemplu, povestea unui simplu călugăr care a fost onorat cu o masă miraculoasă „cu Hristos”. Vezi: *Paisie Athonitul , Prezbiterul* . Cuvinte. Vol. 5. P. 258. Dar de un cu totul alt spirit este povestea simplilor călugări care se închipuie a fi creatorii unei noi dogme despre venerarea numelui lui Dumnezeu și găsesc în aceasta un pretext pentru rebeliune și distrugerea mănăstirilor.

24

Inițial, prin voința Creatorului, existau trei tipuri de oameni. Primii sunt cei care posedă „daruri superioare”, cei născuți cu o „minte mai receptivă”. Aceștia sunt oameni „învățați divin” care sunt capabili să atingă perfecțiunea fără mijlocirea unui mentor uman, primind instrucțiuni direct de la Dumnezeu. „Așa au fost Antonie cel Mare , Sfânta Maria Egipteanca” și alții în vremurile străvechi. *Iosif [Isihastul] cel Bătrân.* Expresia experienței monastice. P. 32.

25

Isaac Sirianul , Cuvinte ascetice ale Sfântului Isaac Sirianul incluse în cartea noastră , sursa tuturor citatelor din operele Sfântuluiincluse în cartea noastră este lucrarea sa clasică, cunoscută în tradiția ortodoxă rusă sub numele de „Cuvinte ascetice” („Slova dukhovno-podveshchenichskiya”). Așa-numitele „al doilea volum de lucrări” sau „Texte nou descoperite” ale Sfântului Isaac, traduse

și publicate de Episcopul Ilarion (Alfeev), nu sunt luate în considerare sau citate în lucrarea noastră.

26

Grigorie Teologul , sfânt // Sokolov V., preot. Școala de tineret... M., 2005. P. 217.

27

Alexii (Simanski), Patriarh. Mitropolitul Filaret despre Biserică și Stat. TSL, 2005. P. 23.

28 de ani

Filaret al Moscovei , sfânt // Sokolov V., preot. Școala de tineret... M., 2005. P. 218.

29

Pankraty (Jerdev), Episcop. Athosul ca sursă a renașterii monahismului în secolul al XX-lea. Moscova, 2006. P. 11.

30

Teoclit din Dionysiou, monah. Cuviosul Nicodim al Sfântului Munte . Moscova, 2005. Pp . 125, 126, 227, 228.

31 de ani

Ioan 5:39 .

32

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. Pp. 213–215.

33 de ani

Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit. Intrare. 2007. Pp. 30, 155.

34

Venerabilul Nikon de Optina : Biografie și îndrumări spirituale. Moscova, 1998. P. 111.

35 de ani

Luca 11:1; 17:5 .

36

Mihail (Gribanovski) , Episcop. Deasupra Evangheliei. Moscova, 2004. P. 54.

37

Florovsky George , *Arhipreot* . Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea. Minsk, 2006. P. 27.

38 de ani

Popov I.V. Lucrări de patrologie. TSL, 2004. Vol. 1. P. 19.

39

Vezi: 1 Corinteni 12:12–26 .

40

Thaddeus din Tver, sfințit mucenic // Olonetskie eparchial vedomosti. 1906. Nr. 12.

41

1 Corinteni 12:19 .

42

Vezi: Ioan 3:3–7 .

43

Ioan 3:5 ; 2 Corinteni 5:17 .

44

Lossky V.N., *Peter (L'huilier)* , *Episcop.* Interpretarea simbolului credinței . Kiev, 2000. P. 34.

45 de ani

Dionisie Areopagitul , *Sf.* // *Verkhovsky S.* Dumnezeu și Om. Moscova, 2004. P. 382.

46

Liturghie divină. Anafora.

47

Vasile (Gondikakis) , *Arhimandrit.* Intrare. 2007. P. 96.

48 de ani

Nicolae (Kavasilas), Sf. Despre viața în Hristos. Moscova, 2006. P. 37.

49

Meyendorff Ioan , *Arhipreot.* Teologie Bizantina. Minsk, 2001. P. 270.

50

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântă: Eshatologie. M., 2005. P. 136.

51

Nectarie (Antonopoulos), Arhimandrit. Întoarcerea. TSL, 2006. P. 4.

52

Gen. 2:7 .

53

Domnul Dumnezeu a luat pe om [pe care îl crease] și l-a așezat în grădina Edenului ca s-o lucreze și s-o păzească . (Geneza 2:15)

54

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Pp. 309, 310.

55 de ani

Har (cavri) – milă, dar, favoare – o dăruire bună de bunăvoie; energia necreată a Sfintei Treimi, manifestată în acțiunea Duhului Sfânt; puterea mântuitoare a lui Dumnezeu, care dăruiește creștinului mijloacele pentru transformarea sufletului și capacitatea de a intra în Împărăția Cerurilor.

56

Grigore Palama , *Sfânt* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. Pp. 34, 56, 58, 59.

57

Dionisie Areopagitul , *Sf.* // *Lossky V.N.* Teologie. Minsk, 2007. P. 234.

58

Maxime Mărturisitorul , *Venerabil* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. pp. 34, 56, 58, 59.

59

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. Pp.

60

Rugăciune pentru crearea unui catehumen // Trebnik. Kiev, 1998. Partea 1, pp. 18–20.

61

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 25, 50–52.

62

Sfântul Diadoh din Photiki // Ciprian (Kern) , Arhimandrit . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 408.

63

Ioan de Kronstadt , Dreptul // Arseni (Jadanovski) , Episcop . Amintiri despre Sfântul Ioan de Kronstadt . Moscova, 2006. P. 109.

64

Efrem Athonitul , Arhimandrit. Perle... TSL, 2001. P. 79.

65 de ani

Nicolae al Serbiei , Sfântul Sufletului Serbiei. Moscova, 2006. P. 61.

66

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. P. 121.

67

Mesalienii, sau euhiții (*din siriacul „* messa” și *grecescul* „eu*chv” - rugăciune), au fost adepți ai ereziei „pseudo-monahismului”, care a apărut în secolul al IV-lea și s-a răspândit în secolul al V-lea. Aceștia erau numiți și „extatici”, deoarece căutau să atingă stări de extaz în timpul întâlnirilor lor. Mesalianismul este o erezie carismatică, un produs al maniheismului mai vechi, asociat cu antica secta gnostică a lui Marcion (II). Ereticii insistau asupra necesității experienței personale directe a comuniunii cu Dumnezeu, dar, în esență, respingeau Biserica și sacramentele ei. Călugării mesalieni rătăceau prin orașe, predicând disprețul față de sacramente și ritualuri, respingând ierarhia și toate instituțiile divin stabilite ale Bisericii pământești și angajând femeile într-o viață nomadă sau trăind cu ele în mănăstiri, tulburând credincioșii. Ei negau adevărul Noului Testament și respingeau complet Sfânta Tradiție. Învățătura lor afirma existența a doi zei: materia și carnea umană au fost create de un zeu rău (Satan), în timp ce sufletul și lumea invizibilă au fost create de un Dumnezeu bun. Se credea că spiritul rău, care locuia în inimile oamenilor împreună cu harul divin, putea fi alungat exclusiv prin post și rugăciune mentală. Sufletul unei persoane care, prin rugăciune și ascetism, devenea „spiritual” și complet lipsit de patimă, „este transformat în natură divină pură” și astfel se obține mântuirea. După cum notează Sfântul Grigorie Palama , „conform mesalienilor, cei care au atins culmile virtuții devin părtași la esența divină”. Cu toate acestea, în vremea lui Palama, mesalianismul în forma sa pură dispăruse deja, degenerând în alte secte eretice. În special, Sfântul Grigorie a dezbătut o varietate de mesalieni - bogomilii. La rândul său, Varlaam din Calabria i-a acuzat pe isihaști și pe Sfântul Grigorie însuși de mesalianism și a scris și tratatul „Împotriva mesalienilor”, adresat în mod special călugărilor ortodocși. Erezia mesaliană stă la baza unui număr de mișcări sectare: învățătura pauliciană a apărut în sudul Armeniei (secolele VII-XII), iar învățătura anti-bisericească a bogomililor în Bulgaria (secolele X-XVII). Aceasta din urmă s-a răspândit în Italia, Franța și Germania,

dând naștere autoflagelaționiștilor - hlistii - și a pătruns și în Rusia Kieveană (secolele XI-XII). Mai târziu, cărți interzise de Biserică, conținând învățăturile anticreștine ale maniheenilor-mesalienilor-bogomililor, au intrat în Rusie din Bulgaria, au fost copiate de „bătrânii de transvolgă” și sunt păstrate în numeroase copii în mănăstiri și depozite de cărți. Lor le datorăm apariția strigolnikilor din Pskov (secolul XIV), sectele rusești ale duhoborilor (secolul XVIII), molocanilor (secolul XVIII) și stundiștilor au aceleași rădăcini, iar hlistii și scopții provin și ei de aici.

68

Sfântul Diadoho din Photiki // Hierotheos (Vlachos) , Mitropolit . Psihoterapia ortodoxă. pp. 160, 166.

69

Sfântul Diadoh de Foticea // Sfântul Teofan Pușcăriașul . Schiță... Moscova, 1994. Vol. 2. Partea a 2-a. P. 20.

70

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. Pp.

71

Galateni 4:6 .

72

Ioan 7:38 ; Apocalipsa 21:6 .

73

Teolipt al Filadelfiei (1250 – cca. 1320), sfânt. Mitropolit al Filadelfiei, una dintre principalele figuri ale renașterii isihaste. Născut la Niceea, a fost căsătorit și a slujit ca diacon, dar s-a despărțit de tânăra sa soție pentru a deveni călugăr. A devenit ucenicul Sfântului Nichifor Monahul, a dus o viață ascetică pe Sfântul Munte, a fost chemat din Athos și hirotonit în slujirea episcopală (1284). Devenind director spiritual al lui Grigore Palama , în timp ce acesta din urmă era laic, Sfântul Teolipt l-a instruit în munca mentală, l-a inițiat în tainele sobrietății sacre și în metoda psihofizică a Rugăciunii lui Iisus și i-a influențat întregul destin viitor. Palama îl numește un om „recunoscut ca posedând puterea Duhului Sfânt”. Mitropolitul Teolipt a jucat un rol primordial în controversele isihaste, „participând activ la viața religioasă și politică a timpului său. Autoritatea sa a rămas semnificativă într-o mare varietate de cercuri, atât palamite, cât și antipalamite”. Fiica monahală și duhovnicească a episcopului a fost Stareța Eulogia (Prințesa Irina Khumnina), o participantă binecunoscută la controversele isihaste. Ea a fost văduva împăratului Ioan Paleologul și fondatoarea și stareța Mănăstirii Mântuitorului-Iubitor de Omenire. Ei și călugărițelor ei i-au fost adresate scrierile duhovnicești ale Sfântului Teolept, prescurtate în Filocalie. De asemenea, el este presupusul autor al Canonului către Domnul Iisus Hristos și al

celor patru stihire care urmează. Operele principale ale sfântului au rămas nepublicate. Pomenirea sa este celebrată în Sinaxa Sfinților Athoniți (a doua duminică după Rusalii).

74

Teolipt din Filadelfia , Sfânt // Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Psihoterapie ortodoxă. TSL, 2004. P. 161.

75

Lossky V.N., Episcopul Petru (L'huilier) . Interpretarea simbolului credinței . Kiev, 2000. P. 34.

76

Și Dumnezeu a zis: „Să facem om după chipul Nostru, după asemănarea Noastră .” (Geneza 1:26)

77

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Psihoterapie Ortodoxă. TSL, 2004. P. 162.

78

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 63; // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea lui Om. TSL, 2003. P. 40.

79

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântului : Pneumatologie. M., 2007. P. 327.

80

Cel ce primise un talant s-a dus, a săpat în pământ și a ascuns banii stăpânului său. Dar dacă sarea își pierde gustul, nu mai este bună de nimic, decât de aruncat afară. Împărăția cerurilor se silbește, iar cei ce se năpustesc asupra ei o iau. De la cel ce n-are, chiar și ce are i se va lua. (Matei 25:18; 5:13; 11:12; 25:29)

81

Grigore Palama , Omilii ale Sfântului . Moscova, 1993. Partea a 2-a. Pag. 128, 129.

82

Grigorie Palama , Sfântul // Ieroteu (Vlah) , Mitropolit. Praznicele Domnului. P. 126.

83

Grigore Palama , Sfântul // Meyendorff Ioan , Arhipreotul. Viața și lucrările Sfântului Grigore... p. 223.

84

Ibidem, p. 213.

85

Paisie Athonitul cel Bătrân . Cuvinte. Moscova, 2001–2008. Vol. 5. P. 21.

86

Grigore Palama , Sfânt // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. Pp. 36, 39, 40, 43–45, 63.

87

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântului : Pneumatologie. M., 2007. S. 309, 311.

88

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 59.

89

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1996. Vol. 1. P. 525.

90

Dorotheus, Avva. Învățături folositoare pentru suflet... 1994. Învățătură. 1. P. 24.

91

Iosif de Volotk , Venerabilul Iluminator. Moscova, 1993. P. 109.

92

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Pp. 153, 548.

93

Sfântul Macarie al Egiptului . Conversații spirituale. TSL, 1994. Cuvântul 4. Cap. 12.

94

Din aceasta, firește, urmează o alta: „Dacă se întâmplă, Doamne ferește, să fim loviți de o moarte neașteptată și să plecăm de aici fără iluminarea Botezului, atunci, chiar dacă am avea o mie de binecuvântări aici, nu ne așteaptă nimic mai puțin decât Gheena, un vierme veninos, foc nestins și legături nesfârșite.” *Ioan Gură de Aur , Sfânt.* Opere alese. Vol. 1. Pagina 166.

95

Iosif de Volotk , Venerabilul Iluminator. Moscova, 1993. P. 109.

96

Serafim de Sarov , *Venerabil* // Note ale lui N.A. Motovilov. Moscova, 2005. P. 209.

97

Grigore Sinaitul , *sfânt* // *Teofan Zăvorâtul* , *sfânt.* Scrisori despre viața spirituală. Moscova, 1996. P. 182.

98

Iosif de Volotk , *Venerabilul* Iluminator. Moscova, 1993. P. 109.

99

Vezi: Galateni 3:27 .

100

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996. Vol. 2. P. 377.

101

„Cei nou botezați sunt îndumnezeiți după Împărtășanie. Toată lumea este îndumnezeită în același mod în momentul următoarei Împărtășanii. Dar fiecare dintre noi pierde curând, dacă nu imediat, această stare, nereușind să mențină un astfel de nivel spiritual, deoarece sufletul nu este încă vindecat; bolnav și slab, cedează imediat patimilor și își pierde harul. Dacă o persoană ar putea să-și mențină puritatea sufletului primit după Botez și Împărtășanie, ar putea deveni imediat îndumnezeită odată pentru totdeauna.” Arhipreotul *Ioan Meyendorff* . Roma – Constantinopol – Moscova. P. 310.

102

Precum câinele se întoarce la voma sa, așa și nebunul își repetă nebunia (Proverbe 26:11).

103

Maxim Mărturisitorul , *Venerabilul* // *Vasile (Gondikakis)* , *Arhimandrit.* Intrare. 2007. P. 73.

104

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996. Vol. 1. P. 525. Vol. 2. P. 376–378.

105

Simeon Noul Teolog , *Venerabilul.* Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cap. 122. P. 548.

106

Penticostar. Rusaliile, Canonul 2, Oda 9, Troparul 2.

107

Apocalipsa 21:5 .

108

Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit. Intrare. 2007. P. 71.

109

Un duh necurat, când iese dintr-un om, umblă prin locuri fără apă, căutând odihnă și nu găsește. Apoi zice: „Mă voi întoarce în casa mea, de unde am ieșit!” Și, când vine, o găsește goală, măturată și aranjată. Apoi se duce și ia cu sine alte șapte duhuri, mai rele decât el, și intră și locuiesc acolo. Și starea de pe urmă a omului aceluia este mai rea decât cea dintâi. Tot așa va fi și cu acest neam rău . (Matei 12:43-45)

110

Teofilact al Bulgariei , fericit. // *Ignatie (Brianchaninov) , sfânt.* Operele. Moscova, 1996. Vol. 2. P. 377.

111

Grigore Sinaitul , sfânt . // Ibid. Vol. 2. P. 377.

112

Legea Duhului vieții în Hristos Isus m-a eliberat de legea păcatului și a morții . (Romani 8:2)

113

Grigore Palama , Sfântul Triadei. Moscova, 1995. II, 1, 2. P. 42.

114

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Pp. 466, 467.

115

Romani 8:7 ; 1 Corinteni 15:50 .

116

Sfântul Macarie al Egiptului . Conversații spirituale. TSL, 1994. Pp. 281, 279.

117

Teofan Zăvorâtul , sfânt // Colecție despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 428.

118

Filokalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 375.

119

Grigore Palama , Sfânt // Blaise, monah. Strălucirea sfințeniei. Moscova, 1999.

120

Ioan de Kronstadt , cel neprihănit . Opere. Jurnal. Moscova, 2003. Vol. 2. P. 180.

121

Teofan Pușcăriașul , Sfânt. Despre pocăință... Moscova, 1998. P. 297.

122

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 25.

123

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1996. Vol. 1. P. 256.

124

Grigorie Palama , Sfânt // Ciprian (Kern) , Arhimandrit . Antropologia Sfântului Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 408.

125

Psalmul 90:5 .

126

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul. Opere. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 117.

127

Efeseni 6:16–17 .

128

Ioan Gură de Aur , Sfânt. Scrisori către Olimpia. Moscova, 1997. P. 46.

129

Acatistul Sfântului Iosif de Volokolamsk. Moscova, 1994. Ikos 7.

130

Tropare pentru Sfinții Martiri Andronic de Perm , Tadeu de Tver și Noii Martiri și Mărturisitori ai Rusiei.

131

Zarin S.M. Ascetism. M., 1996. P. 244.

132

Matei 15:19 ; Luca 6:45 .

133

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 58.

134

Pentru informații despre acțiunea celor trei forțe principale în sufletul uman, consultați capitolul „Vindecarea sufletului”.

135

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 73.

136

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 55. P. 254.

137

Mihail (Gribanovski) , Episcop. Deasupra Evangheliei. Moscova, 2004. P. 20.

138

Zarin S.M. Ascetism. M., 1996. P. 245.

139

Sfântul Paisie al Moldovei // Colecție despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 58.

140

Tratat ascetic „Despre Rugăciunea lui Iisus”. Ediție prezentă. T. 1. (ediția a 2-a, 2011). CU. .....

141

Nikodim Karulsky , schemamonah. // Pelerin rus. Platina, 2003. Nr. 28. P. 115.

142

Varsanufie cel Mare și Ioan, Venerabilii. Îndrumător al vieții spirituale. Moscova, 1995. Răspunsul 421.

143

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 13.

144

Inconsecvențele pot apărea din faptul că scriitorii spirituali transferă adesea calitățile inerente minții către inimă. Conceptele de inimă și spirit (kardiva, pneuma) sunt plasate în cea mai strânsă legătură unul cu celălalt.

Potrivit *Sfântului Vasile cel Mare* , Scriptura înțelege adesea inima ca însemnând mintea. *Sfântul Grigorie de Nyssa* folosește termenul „suflet” în unele locuri pentru a desemna mintea, iar în altele, inima; uneori chipul lui Dumnezeu este poziționat în minte, iar în alte cazuri este văzut în inimă. Același lucru este valabil și în operele *Sfântului Macarie cel Mare* . Sfinții Părinți nu cred că există o diferență semnificativă în denumirea laturii superioare a naturii umane - minte, spirit sau inimă (nou, pneuma, kardiva), de unde și utilizarea paralelă, sinonimă a acestor termeni. Vezi: *Zarin S.M.* Asceticism. pp. 375–380, 577–582.

145

Cf. 2 Cor. 3:6 . De asemenea, trebuie ținut cont de faptul că în scrierile patristice de după secolul al IV-lea conceptele de *esență* , *natură* , *caracter natural* (o*usiva, fuvsi") sunt în principal sinonime, la fel ca și *personalitate* , *chip* , *ipostas* , *persoană* (provswpon, u&povstasi", persona), precum și *energie* , *acțiune* , *putere* (e*nevrgeia).

146

Grigore Palama , *Sf.* Triade. M., 1995. II, 1, 12; *Georgiy [Kapsanis], arhimandrit.* Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 13.

147

Fotie al Constantinopolului , *sfânt* // Cuvinte spirituale și morale. Moscova, 1995. Pp. 7, 8.

148

Domnul Dumnezeu l-a făcut pe om din țărâna pământului și i-a suflat în nări suflare de viață; și omul s-a făcut astfel un suflet viu (Geneza 2:7).

149

Dumnezeu a creat omul după chipul Său, l-a creat după chipul lui Dumnezeu (Geneza 1:27).

150

Grigorie Palama , *Sfânt* // Ciprian (Kern) , *Arhimandrit.* Antropologia Sfântului Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 344.

151

Hierotheus (Vlachos) , *Mitropolit* . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 28.

152

Grigorie Sinaitul , *Venerabilul* // Hierotheus (Vlachos) , *Mitropolit* . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 27.

153

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 151.

154

Sfântul Macarie al Egiptului // Ibidem.

155

Ioan Damaschin , Sfânt. O expunere exactă a credinței ortodoxe. Cartea a 2-a. Capitolul 37. Pagina 173.

156

Cuvântul rusesc *„mântuire" (spassk*) corespunde cuvântului grecesc „swthriva", care înseamnă *vindecare* , în sensul de eliberare de boală sau corupție. În Noul Testament, acest termen grecesc implică în primul rând eliberarea de pericol, moarte, boală și revenirea la sănătate și este tradus în limba rusă prin *recuperare sau vindecare* . În sensul *mântuirii,* termenul „swthriva" implică eliberarea unei persoane de păcat și consecințele acestuia, de distrugerea veșnică, moartea spirituală și revenirea naturii umane la starea sa normală prin *vindecare* . În acest sens, cuvintele Mântuitorului sunt caracteristice: *„Cei sănătoși nu au nevoie de doctor, ci cei bolnavi"* (Matei 9:12).
Astfel, *mântuirea* în creștinism înseamnă vindecare de păcat și, ca o consecință, acceptarea darului vieții veșnice (zwhV ai*wvnio") în Împărăția lui Dumnezeu. Vezi: *Zarin S.M.* Asceticism. pp. 4-6.

157

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. P. 187.

158

Mitropolitul Amfilohije (Radović) . Omul – Purtătorul Vieții Eterne. Moscova, 2005. P. 21.

159

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântului : Eclesiologie. M., 2005. P. 15.

160

Iosif de Vatoped , Stareț. De la moarte la viață. Moscova, 2007. P. 109.

161

După cum a remarcat *Sfântul Paisie Athonitul* , mulți traducători fac o eroare gravă: atunci când traduc scrieri patristice, inclusiv texte despre sobrietate, ei traduc cuvântul *„ minte" prin „rațiune "*. Cu toate acestea , *rațiunea* este o funcție a creierului și nu poate corespunde conceptului de *„minte "* . Vezi: *Ieromonahul Christodoulos Agiorites.* Vasul ales. P. 128.

162

Sfântul Teodor al Edesei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 348.

163

Teofan Pușcăriașul , Sfânt . Schiță... Moscova, 1994. Vol. 1. Partea 1. P. 229.

164

Sfântul Teodor al Edesei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 349.

165

Vezi: *Luca (Voino-Iasenetsky) , Arhiepiscop.* Spirit, Suflet și Trup. Moscova, 1997. Pp. 48, 49.

166

Ibidem, p. 49.

167

Cuvintele „cogniție” și *„înțelegere”* au înțelesuri similare în limba rusă și sunt adesea folosite ca sinonime. Cu toate acestea, au o diferență subtilă, pe care o subliniem aici pentru a exprima mai clar relația dintre conceptele *de rațiune* și *inteligență* . ***A cunoaște*** înseamnă a dobândi cunoștințe despre un subiect; este mai degrabă o culegere de informații și formarea de idei, un proces care implică observarea, înregistrarea, compararea și cercetarea. Acestea sunt acțiuni mai degrabă externe și, prin urmare, se corelează cu munca intelectului. ***A înțelege*** înseamnă în primul rând a pătrunde profund, a descoperi esența obiectelor și fenomenelor, a înțelege conținutul și sensul lor interior. Aceasta este originea expresiilor „a înțelege cu mintea” și „a pătrunde cu rațiunea”. O astfel de activitate corespunde tocmai scopului minții, nu intelectului.

168

Provine din *grecescul* qewriva (feori'a) – contemplare; pràxi» (práksis) – acțiune, facere.

169

Sfântul Ioan Damaschin //Învățătură patristică despre suflet. Perm, 2002. P. 34.

170

Învățătură ortodoxă despre om. Moscova – Klin, 2004. P. 10.

171

Grigorie Palama , Sfântul // *Hierotheos (Vlachos) , Mitropolit* . Spiritualitatea ortodoxă. TSL, 1998. P. 30.

172

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 5. P. 116.

173

Grigore Palama , *sfânt* // Ibid., p. 31.

174

Hierotheus (Vlachos) , *Mitropolit* . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 38.

175

Ibidem. Pag. 31, 37.

176

Ioan Gură de Aur , *Sf.* // *Iustin (Popovici)* , *Sf.* Dogmatică: Pneumatologie. M., 2007. P. 32.

177

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 5. P. 115.

178

Vasile cel Mare , *sfânt* // Ibid. p. 34.

179

Hierotheus (Vlachos) , *Mitropolit* . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. Pp. 34, 35, 37.

180

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 152.

181

Matei 5:9 .

182

Grigore de Nyssa , *sfânt* // *Popov al IV-lea.* Lucrări de patrologie. TSL, 2004. Vol. 1. P. 35.

183

Sofronie (Saharov) , *Arhimandrit* . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. P. 21.

184

Prin „ajutoare și mecanisme”, Sfântul Ignațiu se referă aici la tehnici artistice – o metodă ascetică de a aduce mintea în inimă. – *N.N.*

185

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1998. Vol. 5. Pp. 115–117.

186

Luca 21:36 . Vezi și: Matei 24:42; 25:13; 26:38, 41 ; Marcu 13:33, 35, 37; 14:34, 38 ; Faptele Apostolilor 20:30 ; 1 Petru 4:7; 5:8 ; 1 Corinteni 16:33 .

187

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 151, 152.

188

Vezi 2 Petru 1:3-4 .

189

Matei 25:15 .

190

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântului : Pneumatologie. M., 2007. P. 309.

191

Sfântul Simeon Noul Teolog // Ibidem, p. 319.

192

Luca 13:20–21 .

193

Sfântul Nicolae al Serbiei . Teme biblice. Moscova, 2005. P. 301.

194

Grigore Palama , sfânt // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 76.

195

Grigorie Palama , Sfânt // *Ciprian (Kern) , Arhimandrit* . Antropologia Sfântului Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 324.

196

Sfântul Filotei Sinaitului // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 408.

197

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. Pp. 72, 73.

198

Gheorghe (Kapsanis) , *Arhimandrit.* Dumnezeu s-a făcut om... Moscova, 2008. P. 39.

199

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... 2000. P. 20.

200

Legea Duhului vieții în Hristos Isus m-a eliberat de legea păcatului și a morții . (Romani 8:2)

201

Grigore Palama , *Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. I, 2, 2. P. 42.

202

1. **MINTE** – Culmea inimii – partea *rațională* a sufletului .

2. **sentiment** – Partea de mijloc a inimii – partea *pasională* a sufletului .

3. **voință** – partea inferioară a inimii – partea *pasională* a sufletului .

203

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1997–1998. Vol. 3. P. 296. Vol. 5. P. 115, 116.

204

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... 2000. S. 19, 20.

205

Originea acestui termen ar trebui legată nu de iritabilitate ca manifestare a răutății și mândriei, ci de conceptul de stimul senzorial, adică o cauză care trezește anumite sentimente. *Sfântul* *Vasile cel Mare* : în sine, „iritabilitatea este un nerv spiritual care dă tonus sufletului, puterea de a săvârși fapte frumoase”. Și apoi depinde doar de noi: fiecare facultate spirituală „devine o binecuvântare sau un blestem pentru cel care o posedă – în funcție de modul în care este folosită”. *Arhipreotul* *George Florovsky* . Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea. pp. 82, 83.

206

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 5. P. 116.

207

1 Corinteni 15:44 .

208

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 5. P. 116.

209

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... 2000. P. 20.

210

Sfântul Macarie al Egiptului // *Zarin S.M.* Ascetism. Moscova, 1996. P. 114.

211

Ignațiu (Brianchaninov) , *Sfânt.* Un cuvânt despre om. Moscova, 1997. P. 37.

212

Ioan Damaschin , *Venerabilul* // Ibidem.

213

Sfântul Macarie al Egiptului // Ibidem.

214

Grigore de Nyssa , *sfânt* // Ibidem.

215

Teofan Pușcăriașul , *Sfânt* . Schiță... Moscova, 1994. Vol. 2. Partea a 2-a. P. 187.

216

Anton cel Mare , *Sfântul* Învățături spirituale. Moscova, 1998. P. 131.

217

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 59.

218

„Sfântul har ne dăruiește două binecuvântări prin Botez, care ne regenerează... Una este acordată imediat, și anume, aceea că în apa însăși se reînnoiesc toate trăsăturile sufletului, care constituie chipul lui Dumnezeu.” Cealaltă reînnoire se realizează treptat - „aceasta constituie asemănarea cu Dumnezeu”. Și numai „când o persoană, prin osteneli ascetice, este îmbrăcată în toate virtuțile... atunci harul îi luminează întreaga ființă.” *Sfântul Diadoh al Foticei* // Filocalia. Vol. 3. Pp. 63, 59.

219

Sfântul Macarie al Egiptului // *Zarin S.M.* Ascetism. Moscova, 1996. P. 115.

220

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Cuvintele 9. Capitolul 3. Pagina 85.

221

Ibidem, p. 84.

222

Khariton (Dunaev) , *schema-igum.* // Valaam Patericon. M., 2003. T. 2. P. 165.

223

Grigore Palama , *sfânt* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 76.

224

Vezi: *Hierotheus (Vlachos)* , *Mitropolit* . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. Pp. 73, 74.

225

Pentru mai multe detalii despre acest subiect, consultați această ediție: Secțiunea „Minte și inimă”, Capitolul „Atenție”.

226

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996–1998. Vol. 1. Pp. 256, 266. Vol. 5. Pp. 115.

227

Ibidem, p. 266.

228

Venerabilul Isihie al Ierusalimului // Ilarion , *schimonah* . În Munții Caucaz. Sankt Petersburg, 1998. P. 865.

229

Teofan Pușcăriașul , *Sfânt* . Schiță... Moscova, 1994. Vol. 2. Partea a 2-a. P. 187.

230

Grigore Sinaitul , *Venerabilul* // *Teofan Zăvorâtul* , *Sfânt* . Schiță... Moscova, 1994. Vol. 2. Partea a 2-a. P. 187.

231

Simeon Noul Teolog , *Venerabilul* // *Vasili (Krivoshein)* , *Arhiepiscop.* Venerabilul Simeon... N. Novgorod, 1996. P. 221.

232

Luca (Voino-Iasenetsky) , *Arhiepiscop.* Duh, Suflet și Trup. Moscova, 1997. P. 26.

233

Teofan Pușcăriașul , *Sfânt.* Scrisori complete. Moscova, 1994. Numărul 5. Nr. 896.

234

Luca (Voino-Iasenetsky) , *Arhiepiscop.* Duh, Suflet și Trup. Moscova, 1997. P. 118.

235

1 Petru 3, 4 ; 2 Corinteni 4, 16 .

236

Vasile (Gondikakis) , *Arhimandrit.* Intrare. 2007. P. 31.

237

Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 75.

238

Vezi: Romani 8:16 .

239

Kontsevich I.M. Dobândirea Duhului Sfânt... M., 1993. P. 22.

240

Khariton (Dunaev) , *schema-igum.* // Valaam Patericon. M., 2003. T. 2. P. 164, 165.

241

Hierotheus (Vlachos) , *Mitropolit* . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 32.

242

Grigore Palama , *Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. I, 2, 3. P. 44.

243

Miercuri: Iacov 5, 8 ; 1 Petru 3, 4 ; Efeseni 3, 17; 4, 18 ; Galateni 2, 20; 4, 32 ; Filipeni 4, 7 ; 1 Tesaloniceni 3, 13 ; Evrei 13, 9 .

244

Miercuri, de exemplu: Ps. 34.19; 51, 19; 78, 8 ; Ier. 23, 16, 26 ; Fapte 19, 21 ; 2 Cor. 9, 9 ; Col. 2, 5 .

245

Miercuri: Roma. 1, 9; 6, 16; 8, 10 ; 1 Corinteni 2, 11; 5, 5; 6, 20 ; Galateni 6, 10 ; Filipeni 4, 23 .

246

Vezi: 1 Petru 3:4 ; Romani 2:29 .

247

Cf. Evrei 10:22 ; Romani 2:15 .

248

Miercuri: Ps. 51, 2 ; Roma 5, 5; 8, 15–16 ; 2 Cor. 1, 22 ; Gal. 4, 6 .

249

Zarin S.M. Ascetism. M., 1996. pp. 375–380, 577–582.

250

Ignațiu (Brianchaninov) , Sfânt. Un cuvânt despre om. Moscova, 1997. P. 31.

251

Luca 21:36 .

252

Fiți treji și privegheați, pentru că potrivnicul vostru, diavolul, umblă ca un leu care răcnește și caută pe cine să înghită. (1 Petru 5:8)

253

Zarin S.M. Ascetism. M., 1996. pp. 375–380, 577–582.

254

Tropar, Glasul 8, la Utrenia din Lunea Mare, Marțea și Miercurea din Săptămâna Patimilor.

255

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. pp. 9, 79, 80.

256

Pentru informații despre rugăciunea circulară sau rotativă a minții și a inimii, consultați această ediție: Secțiunea „Minte și inimă”, Capitolul „Imaginea rugăciunii” („Rugăciunea minții și a inimii”).

257

Grigore Palama , Sfântul Triadei. Moscova, 1995. I, 2, 5; II, 2, 12. Pp.

258

Pentru semnificația conceptului de *isihasm* , vezi secțiunea „Minte și inimă”, din capitolul „Imaginea rugăciunii” („Înălțare și prosternare”).

259

Psalmul 44:14 .

260

Compară cu: Galateni 4:6 ; Marcu 14:36 .

261

Luca 17:21 .

262

Grigore Palama , Sfântul Triadelor. Moscova, 1995. I, 2–4, 6. Pp.

263

Filaret al Moscovei , Sfânt // Lossky V.N. Eseu despre teologia mistică... M., 1991. P. 100.

264

Chiar dacă a fost creat după chipul lui Dumnezeu, omul a căzut de la viața divină; prin fărădelegea sa, a fost complet corupt și distrus. Slujba Nașterii lui Hristos. Canonul Utreniei, Oda 1, Troparul 1.

265

Moștenim o natură coruptă: aceasta este ***moartea congenitală a sufletului*** și toate consecințele ei, inclusiv mortalitatea trupului. *Sfântul Ignațiu* : „Începem să existăm întinați și păcătoși... Ne naștem morți în suflet, cu sămânța morții în trup... Într-un cuvânt, suntem căzuți și pierduți chiar de la naștere.” Drept urmare: „suntem agitați și sfâșiați de felurite patimi păcătoase care zguduie și chinuie atât sufletul, cât și trupul, ne luptăm constant cu noi înșine și cu tot ceea ce ne înconjoară, suferim și suntem chinuiți, sau găsim plăcere în plăcerile fiarelor și animalelor.” Sfântul *Ignațiu (Brianchaninov)* . Un cuvânt despre om. P. 30.

266

Primul om, Adam, s-a făcut un suflet viu; și cel de pe urmă Adam s-a făcut un duh dătător de viață... Primul om era din pământ, pământesc; al doilea om a fost Domnul din cer . (1 Corinteni 15:45, 47)

267

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 102.

268

Grigore Palama , Omilii ale Sfântului. Moscova, 1993. Partea 1. P. 163.

269

Epifanovici S.L. Sfântul Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. P. 77.

270

Sfântul Isaac Sirul // *Sfântul Iustin (Popovici)* . Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. P. 20.

271

Grigore Sinaitul , *Venerabilul* // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 194.

272

Maxim Mărturisitorul , *Venerabilul.* Opere. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 148.

273

Prem. 9, 15 .

274

Justin (Popovici) , *Venerabilul.* Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. p. 182.

275

Galateni 5:17 .

276

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Pp. 221, 134, 135, 225.

277

Prem. 9, 16 .

278

1 Corinteni 2:14 .

279

Vezi: Romani 1:21–31 ; Ps. 13:1–3; 52:2–4 .

280

Justin (Popovici) , *Venerabilul.* Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. p. 179.

281

Grigore Sinaitul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 190.

282

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. P. 51.

283

Grigore de Nyssa , Sfânt. Epistola canonică: Regula 1 // Cartea de reguli. TSL, 1992. P. 360.

284

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 198.

285

Epifanovich S.L. Sfântul Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. pp. 77–80.

286

Vezi: Ioan 8:34 ; Romani 5:21; 6:12–20 .

287

Romani 7:19 .

288

Justin (Popovici) , Venerabilul. Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. P. 180.

289

Romani 7:21 .

290

Grigore Sinaitul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 190.

291

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 199.

292

Grigore de Nyssa , Sfânt. Epistola canonică: Regula 1 // Cartea de reguli. TSL, 1992. Pp. 360–362.

293

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. P. 51.

294

Vezi: Matei 15:19 ; Marcu 7:21 ; Gen. 6:5 ; Proverbe 6:14 .

295

Justin (Popovici) , Venerabilul. Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. p. 181.

296

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. Pp. 51, 52.

297

Grigore Sinaitul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 190.

298

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 199.

299

Grigore de Nyssa , Sfânt. Epistola canonică: Regula 1 // Cartea de reguli. TSL, 1992. Pp. 360–362.

300

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 102.

301

Gen. 1:31 .

302

Și i-a suflat în nări suflare de viață; și omul s-a făcut astfel un suflet viu . (Geneza 2:7)

303

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 12.

304

Ioan Gură de Aur , Sfânt // Învățătură patristică despre suflet. Perm, 2002. P. 39.

305

Psihiatria și problemele actuale ale vieții spirituale. Moscova, 1997. P. 17.

306

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Despre etern și trecător. Moscova, 2007. P. 325.

307

Dionisie Areopagitul , *Sfânt* // *Grigore Palama* , *Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. P. 178.

308

Ignațiu (Brianchaninov) , *Sfânt.* Un cuvânt despre om. Moscova, 1997. P. 31.

309

Grigore Palama , *Omilii ale Sfântului* . Moscova, 1993. Partea 1. Pag. 158, 159.

310

Grigore Palama , *Sfânt* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 74.

311

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Cuvintele 24. Pp. 219, 220.

312

Grigore Palama , *Sfânt* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 74.

313

Teodoret al Cirului , *episcop* // *Grigore Palama* , *sfântul* Triadei. Moscova, 1995. P. 178.

314

Comentarii // *Grigore Palama* , *Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. P. 178.

315

Maxim Mărturisitorul , *Venerabilul* // *Grigore Palama* , *Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. P. 178.

316

Grigore Palama , *sfânt* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 81.

317

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cuvintele 84. P. 410. Vol. 1. Cuvintele 9. P. 85.

318

Sfântul Teodor al Edesei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 324.

319

Evagrie, Abba. Operele. Moscova, 1994. Pp. 109, 110.

320

Grigore de Nyssa , *Sfânt.* Epistola canonică: Regula 1 // Cartea de reguli. TSL, 1992. Pp. 360–362.

321

Psalmul 4:5 .

322

Venerabilul Isihie al Ierusalimului // *Filocalia* . TSL, 1992. Voi. 2. pp. 166, 184.

323

Vezi: Matei 13, 33 ; Vezi și 13, 21 .

324

Nicolae al Serbiei , *Sfântul* Sufletului Serbiei. Moscova, 2006. P. 19.

325

Mihail (Gribanovski) , *Episcop.* Deasupra Evangheliei. Moscova, 2004. P. 195.

326

Justin (Popovici) , *Venerabilul.* Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. p. 126.

327

Ambrozie de Milano , *sfânt* // Ibid.

328

Justin (Popovici) , *reverend* // Ibidem.

329

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. pp. 73–76.

330

Matei 4:3–9 .

331

Ioan Cassian Romanul , Scripturi Sf. TSL, 1993. P. 621.

332

Matei 4:11 .

333

Grigore Palama , *Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. II, 2, 19. P. 178, 179.

334

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 134.

335

Evagrie din Pont , *Abba* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 74.

336

Sfântul Diadoh din Foticea // Ibidem. Pp. 74, 75.

337

Sfântul Ioan Sinaitul // Ibidem, p. 75.

338

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cap. 164, 167. Pp. 562, 563.

339

Paisius Velichkovsky , *socru* . Crini sătești. Kiev, 1997. Pp. 20, 21.

340

Simeon (Kholmogorov), arhimandrit. Unul dintre antici. M., 1996. P. 139.

341

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 66. P. 345.

342

Efeseni 4:13 .

343

Nikita Stifat , *Venerabilul* // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 151.

344

Grigore Sinaitul , *Sf.* Creații. M., 1999. P. 87.

345

Epifanovich S.L. Sfântul Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. P. 102–131.

346

Sinergie, sinergism (sunergevw, sunergov) – asistență, ajutor, cooperare, activitate comună. În traducerea greacă a Noului Testament, acest termen este

folosit pentru a desemna o interacțiune strânsă, inseparabilă a forțelor divine și umane. În scrierile patristice, acesta denotă activitatea comună a Duhului Sfânt și a omului însuși în realizarea mântuirii sale, manifestarea reciprocă a harului divin și a eforturilor umane, libertatea umană; aceasta este interacțiunea voinței lui Dumnezeu și a omului, conform zicerii Sfintei Scripturi: *Suntem împreună lucrători cu Dumnezeu* (1 Corinteni 3:9). „După crearea omului, Domnul nu mai acționează singur, ci întotdeauna cu consimțământul celui creat”, acest proces „constă în întâlnirea a două voințe: Creatorul și creația, două persoane: Dumnezeu și omul.” *Sofronie (Saharov) , Arhimandrit.* A-L vedea pe Dumnezeu... P. 125. Vezi: *Zarin S. M.* Ascetism. P. 75, 86-96, 114.

347

George [Kapsanis], Arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 64.

348

Vezi: 2 Corinteni 12:2–4 .

349

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Raiul și Iadul. 2005. P. 5.

350

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. Pp. 69–71, 129, 134, 135.

351

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 23.

352

Ioan 14:23 .

353

Daniel Katounaksky , preot. Viața angelică. Moscova, 2005. Pp. 211, 212.

354

Liturghia Sfântă a Sâmbetei Mari. Troparul care înlocuiește Imnul Heruvimic, Glasul 8.

355

Maxim Mărturisitorul , Sf. // Epifanovich S.L. Sf. Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. P. 110.

356

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 2. P. 12.

357

Vezi 2 Corinteni 5:4 .

358

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 134.

359

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. Pp. 345–347.

360

Maxim Mărturisitorul , Sf. // Epifanovich S.L. Sf. Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. S. 110, 113.

361

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... 2000. P. 14.

362

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 347.

363

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 2. Pp. 12, 13.

364

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 133.

365

Maxim Mărturisitorul , Sf. // Epifanovich S.L. Sf. Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. P. 118.

366

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... 2000. P. 15.

367

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 347.

368

Coloseni 3, 5 .

369

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 2. Pp. 12, 13.

370

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. Pp. 213–215.

371

Leo de Optina , Venerabilul // Viața Ieromonahului Bătrân de Optina Leonid (în Schema Leo). Mănăstirea Optina, 1994. P. 339.

372

Hierotheos (Vlachos) , Mitropolit . O noapte în pustiul Sfântului Munte. TSL, 1997. P. 56.

373

Citat din: *Ciprian (Kern) , Arhimandrit.* Crini rugători. Moscova, 2002. P. 149.

374

Vasile cel Mare , sfânt // *Iosif de Vatoped , bătrân.* Catehismele Vatopedi. 2004. P. 245.

375

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Despre etern și trecător. Moscova, 2007. P. 248.

376

Evagrie, Abba. Operele. Moscova, 1994. P. 108.

377

Coloseni 3, 9 ; Efeseni 2, 15; 4, 24 ; Coloseni 3, 10 ; 2 Petru 1, 11 .

378

Paisius Velichkovsky , Schema-Arhimandrit. Despre rugăciunea mentală sau interioară. Moscova, 1902. Pp. 18, 19.

379

Simeon Noul Teolog , Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 3. P. 23.

380

Ceea ce se înțelege prin ascetism strict poate fi imaginat citind viața Cuviosului Stareț Iosif Isihastul , căruia îi aparține această opinie.

381

Iosif [Isihastul] cel Bătrân. Expresia experienței monastice. TSL, 2006. p. 76.

382

Marcu 10:21 .

383

Marcu Ascetul , *Venerabilul* // *Ignațiu (Brianchaninov)* , *Opere sfânte* . Moscova, 1998. Vol. 5. P. 183.

384

Epifanovich S.L. Sfântul Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. P. 122.

385

Hierotheus (Vlachos) , *Mitropolit* . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. Pp. 69–71, 129.

386

Sfântul Maxim Mărturisitorul : „Unele gânduri *sunt simple* , în timp ce altele sunt *complexe* . Gândurile simple sunt lipsite de patimă, în timp ce gândurile complexe sunt pasionale, constând din patimă și gândire... O reprezentare mentală pasională este un gând care izvorăște dintr-o combinație de patimă și gândire. Dacă separăm patima de gândire, atunci ceea ce rămâne este un gând simplu.” *Sfântul Maxim Mărturisitorul* , *Opere* . Vol. 1. Pp. 118, 126.

387

Hierotheus (Vlachos) , *Mitropolit* . Spiritualitate ortodoxă. TSL, 1998. Pp. 70, 71, 101–103.

388

Trebuie menționat că predicatorii moderni afirmă adesea că „timpul nostru este un timp al îndurării durerilor, nu al străduirii către realizări spirituale înalte”. Totuși, bazându-ne pe învățăturile Sfinților Părinți, acest gând necesită o modificare. Îndurarea durerilor este destinul oricărui creștin care a intrat într-o perioadă activă, de pocăință; este o lege a vieții spirituale care rămâne în vigoare în ***orice*** *moment și, în această privință, timpul nostru* nu face excepție . De asemenea, contemplarea înaltă este un dar care nu se limitează la nicio epocă anume; poate fi dobândită în orice moment de oricine a trecut cu succes prin perioada activă. Urmărirea realizărilor înalte este, desigur, distructivă dacă este însoțită de mândrie, dar acesta este un caz special de seducție. Într-o stare normală, o persoană are ***întotdeauna*** nevoie de o străduință rațională către un ideal superior; aceasta este condusă în primul rând de însăși natura umană, înzestrată cu chipul lui Dumnezeu și destinată să atingă sfințenia în îndumnezeire. Chiar dacă luăm în considerare acest lucru doar dintr-o perspectivă psihologică, este clar că, fără un scop și un stimulent înalt, un ascet cu greu va putea depăși durerile și greutățile căii active și va atinge contemplarea. În ceea ce privește timpul nostru, se poate concluziona, probabil, că foarte puțini oameni vor avea abnegația decisivă și smerenia de a finaliza pe deplin calea activă; prin urmare, nu întâlnim des persoane contemplative. Se pare că această stare de lucruri este consecința prezisă a faptului că, din cauza

creșterii fărădelegii, *dragostea* s-a răcit deja complet *în mulți* (cf. Matei 24:12). – *N.N.*

389

Epifanovici S.L. Sfântul Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. S. 115, 120, 121.

390

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. Pp. 22, 52, 54, 308.

391

Pe aceia pe care i-a cunoscut mai dinainte, i-a și hotărât mai dinainte să fie asemenea chipului Fiului Său (Romani 8:29).

392

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. Pp. 179, 183–186.

393

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // Lossky V.N. Eseu despre teologia mistică... M., 1991. P. 153.

394

Paisius Velichkovsky , Schema-Arhimandrit. Despre rugăciunea mentală sau interioară. Moscova, 1902. Pp. 18, 19.

395

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 213.

396

Epifanovich S.L. Sfântul Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. P. 126.

397

Luca 10:39–42 .

398

Ioan Cassian Romanul , Scripturi Sf. TSL, 1993. P. 172.

399

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 349.

400

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 177.

401

Evagrie, Abba. Operele. Moscova, 1994. P. 109.

402

Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 228.

403

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 23.

404

Непщевати вини о гресех (*slav.*) – a inventa scuze, justificări pentru păcate.

405

Simeon Noul Teolog , Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cuvintele 57. P. 60.

406

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 55. P. 269.

407

Ibidem, p. 263.

408

Paisius Velichkovsky , Schema-Arhimandrit. Despre rugăciunea mentală sau interioară. Moscova, 1902. P. 18.

409

Grigore Sinaitul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. Pp. 213, 214.

410

Efeseni 4:13 .

411

Grigorie Palama , Sfântul // *Filoteu, Sfântul.* Viața Sfântului Grigorie Palama . TSL, 2004. P. 72.

412

Gen. 2:9 .

413

Grigorie Teologul , sfânt // *Bufeev Constantin, preot.* Doctrina ortodoxă și teoria evoluției. Moscova–Sankt Petersburg, 2003. P. 319.

414

Sfântul Ioan Damaschin // Sfântul Iustin (Popovici) . Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. P. 145.

415

Grigorie Teologul , sfânt // Cuviosul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 214.

416

Grigore Sinaitul , Venerabilul // Ibidem.

417

Serafim de Sarov , Venerabilul // Ibidem.

418

Grigore Teologul , sfânt // Ibidem.

419

Isaac Sirianul , Cuvinte ascetice ale Sfântului M., 1998. S. 60, 61.

420

Matei 8:12; 22:13; 25:30 .

421

Sfântul Macarie de la Optina // Viața ieromonahului Leonid de la Optina (în schema Leo). Mănăstirea Optina, 1994. P. 376.

422

Matei 22:14 .

423

Teofan Pușcatul , sfânt // Korzhevsky Vadim , preot. Propedeutica asceticii. Moscova, 2004. P. 360.

424

Vasile cel Mare , sfânt // Ibid.

425

Ciprian (Kern) , arhimandrit . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 420.

426

Grigore Palama , sfânt // Ibid. p. 420, 421.

427

Grigore Palama , Sfânt // Filoteu, Sfânt. Viața Sfântului Grigore Palama . TSL, 2004. Pp. 72, 73.

428

Maxim Kavsokalyvit, Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 475.

429

1 Corinteni 2:9 .

430

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 55. P. 263.

431

Grigore Palama , Sfânt // Filoteu, Sfânt. Viața Sfântului Grigore Palama . TSL, 2004. Pp. 73, 74.

432

Isaac Sirianul , Sf. // Zarin S.M. Ascetism. M., 1996. pp. 416–419.

433

Iosif Isihastul , schimamon. // Iosif Monahul, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 196.

434

Grigore de Nyssa , Sfânt. Despre viața lui Moise Legiuitorul. Moscova, 1999. Pp. 84, 85.

435

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. pp. 194–196, 349, 350.

436

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. Pp. 143, 307.

437

Dionisie Areopagitul , Sf. // Popov al IV-lea. Lucrări de patrologie. TSL, 2004. Vol. 1. P. 42.

438

Grigore de Nyssa , sfânt // Ibidem.

439

Dionisie Areopagitul , Sf. // Ibid.

440

Popov I.V. // Ibidem.

441

Vezi istoria legislației de la Sinai: *Moise a intrat în mijlocul norului și s-a suit pe munte; și Moise a fost pe munte patruzeci de zile și patruzeci de nopți* (Exod 24:18).

442

Grigore de Nyssa , sfânt // Ibid., p. 43.

443

Mitropolitul Veniamin (Fedchenkov) . Despre slujbele divine ale Bisericii Ortodoxe. Moscova, 2001. p. 35.

444

Simeon Noul Teolog , Venerabilul // *Vasili (Krivoshein) , Arhiepiscop.* Venerabilul Simeon... N. Novgorod, 1996. Pp. 222, 223.

445

Matei 5:8 .

446

Grigorie Palama , Sfântul // *Filoteu, Sfântul.* Viața Sfântului Grigorie Palama . TSL, 2004. P. 72.

447

Sfântul Simeon Noul Teolog // Ibidem. Pp. 225, 226.

448

2 Corinteni 12:7, 9 .

449

Anton cel Sfânt Munte, ieromonah. Biografii ale asceților athoniți evlavioși din secolul al XIX-lea. Moscova, 1994. P. 13.

450

2 Corinteni 12:2 .

451

Ioan (Krestyankin; 1910–2006), Arhimandrit. Viitorul stareț al Tuturor Rusilor s-a născut în orașul Orel, fiind al optulea copil al lui Mihail și Elisaveta Krestyankin. A slujit în biserică din copilărie. După ce a absolvit cursurile de contabilitate, s-a mutat la Moscova și a lucrat în specialitatea sa. A fost hirotonit diacon de către Mitropolitul Nicolae (Iarușevici) în 1945 și preot celibatar de către Patriarhul Alexei I în același an. A slujit în Biserica Nașterii Domnului Hristos din Izmailovo, Moscova, și a primit îndrumare spirituală de la Arhiepiscopul Serafim (Ostroumov; 1880–1937), acum canonizat ca sfânt martir. A fost fiul spiritual al Arhipreotului Alexandru (Voskresenski), care l-a ajutat să se dezvolte pe calea spre preoție. Părintele Ioan a promovat examenele de seminar ca student extern și a absolvit Academia Teologică din Moscova (1950), dar nu a reușit să-și finalizeze disertația: în noaptea de 30 aprilie 1950, preotul, cunoscut pentru slujirea sa zeloasă, a fost arestat. Condamnat la șapte ani într-un lagăr de muncă, și-a ispășit pedeapsa la Yertsevo, lângă Vologda; a fost ținut în izolare și a lucrat într-un lagăr de exploatare forestieră. Eliberat devreme (1955), și-a continuat slujirea în eparhiile Pskov și apoi Riazan. După ce a vizitat mănăstirea Glinsk în căutarea unui sfat spiritual (1957), Părintele Ioan a fost profund impregnat de spiritul tradiției străvechi păstrate în mănăstire și s-a apropiat de bătrânii purtători de spirit Cuvioșii Serafim (Amelin), Andronik (Lukash) și Serafim (Romantsov) . Cu acesta din urmă s-a dezvoltat o relație de rudenie spirituală, care a durat până la moartea Starețului Serafim (1976), iar Părintele Ioan a fost călăuzit de îndrumările sale de-a lungul vieții sale ulterioare. În fiecare an mergea la schitul Glinsk, iar după închiderea acestuia (1961) îl vizita pe stareț în Suhumi, locuia cu el și slujea alături de el. Părintele Ioan a fost tuns în monahism de către Arhimandritul Serafim (Romanțov) în Suhumi (10.07.1966) și a primit binecuvântarea sa pentru a intra în mănăstire. Intrând în Mănăstirea Pskov-Pecerski (1967), a fost ridicat la rangul de egumen (1970) și arhimandrit (1973). În mănăstire, Părintele Ioan a devenit tovarăș al unor asceți și stareți renumiți - Arhimandritul Afinogen (Agapov), Arhimandritul Alipi (Voronov), Arhimandritul Serafim (Rosenberg), schimonahul Serafim (Rosenberg) și alții, Savva (Ostapenko) , Șemonahul Nicolae (Monakhov) și alții. Timp de mulți ani, credincioși din întreaga țară și din străinătate s-au adresat Părintelui Ioan pentru sfaturi și sprijin spiritual. Ajuns la bătrânețe, Părintele Ioan nu a mai putut să-i primească pe toți cei aflați în nevoie, dar a continuat să răspundă la numeroasele scrisori care veneau din întreaga lume. Au fost publicate mai multe ediții ale scrisorilor, predicilor, conversațiilor și reflecțiilor Părintelui Ioan. Părintele a plecat din această lume pământească la vârsta de 96 de ani, în ziua sărbătorii Sinaxei Noilor Martiri și Mărturisitori ai Rusiei (5 februarie 2006).

452

Octoih. Glasul al 5-lea. Irmosul cântării a 9-a din canon.

453

Smirnova, T.S. Memoria inimii. Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. Pp. 278–284, 308.

454

Deificare (*slav.*) – îndumnezeire.

455

Grigore Palama , *Sfânt* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 105.

456

„Fiul lui Dumnezeu devine Fiul Omului pentru ca Fiul Omului să devină Fiul lui Dumnezeu” – aceasta este formularea sfințitului mucenic Irineu, reluată într-o formă redusă *de Sfântul Atanasie* : „Dumnezeu s-a făcut om pentru ca omul să devină îndumnezeit” – și în această formă a fost acceptată pentru totdeauna de Tradiția patristică și de teologia liturgică.

457

Maxim Mărturisitorul , *Venerabil* // *Ciprian (Kern)* , *Arhimandrit* . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 235.

458

Vasile cel Mare , *sfânt* // *Lossky V.N.* Teologie. Minsk, 2007. P. 167.

459

Clement al Alexandriei , *preot.* // *Evdokimov Pavel* . Arta icoanei. Klin, 2005. Pp. 50, 64.

460

Sfântul Macarie cel Mare , *Venerabilul* // Ibidem, p. 51.

461

Grigore de Nyssa , *sfânt* // Ibidem.

462

Atanasie cel Mare , *Sfântul* // *Ioan (Popov), Mucenic.* Note de curs despre Patrologie. Tver, 2006. Pp. 218, 219.

463

Sfântul Macarie al Egiptului . Conversații spirituale. TSL, 1994. Conversație 26, cap. 2. P. 193.

464

Dionisie Areopagitul , *Sf.* // *Lossky V.N.* Teologie. Minsk, 2007. P. 235.

465

Atanasie cel Mare , *sfânt* // Credință și viață creștină. TSL, 2004. Cartea 1. P. 98.

466

Grigore Palama , *Sfânt* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 120.

467

Vezi: Deificare, Sfințenie // Enciclopedia practică a creștinului ortodox. Sankt Petersburg, 2001.

468

Sofronie (Saharov) , *Arhimandrit* . Să-L văd pe Dumnezeu așa cum este. Essex; TSL, 2006. p. 146.

469

Meyendorff John , *Arhipreot.* Teologie Bizantina. Minsk, 2001. P. 10.

470

Roma. 6, 6 ; 2 Cor. 5, 17 ; Gal. 6, 15 .

471

Dionisie Areopagitul , *Sfântul* Corpus al Operelor. Sankt Petersburg, 2006. P. 314.

472

Septuaginta (din *latină* , „șaptezeci”) este o traducere greacă a Sfintelor Scripturi, realizată de 70 de bătrâni și comentatori evrei învățați. În literatura teologică, denumirea sa abreviată este frecvent utilizată: „traducerea LXX” sau pur și simplu „LXX”. Istoria traducerii datează de la mijlocul secolului al III-lea î.Hr., când regele Ptolemeu al II-lea Filadelf (285–246 î.Hr.), conducător al Egiptului elenistic și colecționar de manuscrise rare pentru faimoasa Bibliotecă din Alexandria, a dorit o traducere greacă a textului ebraic al Sfintelor Scripturi. În acest scop, 70 (sau 72) de bătrâni au sosit în Egipt din Palestina și au realizat o traducere numită *Septuaginta* . La acest text s-au îndreptat apostolii și la acest text se referă ei atunci când se referă la Scriptură. În secolele următoare, Septuaginta a rămas textul principal și cel mai autoritar al Vechiului Testament în lumea creștină răsăriteană. Noi traduceri naționale au fost realizate din aceasta, inclusiv traducerea slavă bisericească veche a Bibliei, care a respectat cu fidelitate originalul grecesc (spre deosebire de traducerea sinodală a Vechiului Testament în limba rusă). Meritele traducerii Septuagintei sunt demonstrate de faptul că a fost acceptată ca fiind fiabilă și utilizată de evreii vorbitori de limbă greacă. Acest lucru este demonstrat de istoricii evrei antici Iosif Flavius și Filon, care citează toate textele biblice din traducerea celor șaptezeci de interpreți, pe care Iosif Flavius îi numește profeți. Traducerea Septuagintei este recunoscută ca fiind inspirată divin și acceptată de Biserica Ortodoxă ca Biblia liturgică. Textul Septuagintei diferă semnificativ de traducerea *masoretică* târzie (sec. II-X d.Hr.),

care a fost denaturată de evrei într-un spirit anticreștin, precum și de *Vulgata* latină (secolul al IV-lea) tradusă din aceasta din urmă.

473

Ioan 14:6 .

474

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. pp. 7, 13, 14, 34.

475

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. Pp. 46, 47.

476

Iosif Isihastul , schemamon. // Ibid. p. 47.

477

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 308.

478

Maxim Mărturisitorul , Sfântul // *Iosif Monahul, schimamon.* Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 134, 135.

479

2 Corinteni 12:2, 4, 3 .

480

Grigore Palama , Sfânt // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. Pp. 126, 127.

481

2 Petru 1:4 .

482

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // *Lossky V.N.* Eseu despre teologia mistică... M., 1991. http://www.wco.ru

483

Grigore Teologul , sfânt // Ibidem.

484

Octoih. Glasul 1, Duminică, dimineața, canonul Învierii Crucii, oda 1; Miercuri, Completoria, canonul, oda 3; Marți, Completoria, canonul, odele 3 și 5. Glasul 6,

Marți, dimineața, canonul 1, oda 6. Glasul 7, Duminică, dimineața, canonul la Oficiul de la miezul nopții, oda 7. Glasul 3, Joi, Completoria, canonul, oda 1.

485

Rugăciuni pentru Sfânta Împărtășanie.

486

Epicleza (e*pivklhsi» – invocație) este o rugăciune sacerdotală de invocare a Sfântului Duh asupra Sfintelor Daruri și asupra credincioșilor în timpul canonului euharistic – anafora (din ajnafevrw – a înălța) la Sfânta Liturghie.

487

Condac pentru sărbătoarea Schimbării la Față.

488

Ciprian (Kern) , arhimandrit . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. pp. 393–397, 403, 423, 424.

489

Luca 9:28–29 .

490

Filaret (Drozdov) , Sfânt. Opere alese. Scrisori. Amintiri. Moscova, 2003. P. 138.

491

George [Kapsanis], Arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 15.

492

Slujbă pentru Nașterea lui Hristos. Completoarea Mare, stihira la verset.

493

Gheorghi Florovski : cleric, teolog, filosof. M., 1995. S. 324, 358.

494

Apărând ca umanitate (*slav.*) – apărând în fire umană. Canon pentru Sfânta Împărtășanie. Theotokionul cântării a 9-a.

495

Grigore Palama , Sfânt // Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 49.

496

Definiția Conciliului de la Calcedon din 451

[497]

„Isus Hristos este unul și același... de o ființă cu Tatăl în Divinitate și de o ființă cu noi în umanitate, asemenea nouă în toate, afară de păcat.” Definiția Conciliului de la Calcedon, 451.

[498]

Meyendorff John , Arhipreot. Teologie Bizantina. Minsk, 2001. Pp. 222, 228.

[499]

Omul, odată creat după chipul lui Dumnezeu, dar decăzut de la viața divină, este restaurat din nou de Creatorul cel înțelept. Slujba Nașterii lui Hristos. Canonul Utreniei, Oda 1, Troparul 1.

[500]

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // Meyendorff Ioan , Arhipreot. Teologie Bizantina. Minsk, 2001. P. 220.

[501]

Slujba Schimbării la Față. Vecernie, stihiră la verset.

[502]

Acatistul Dumnezeieștilor Pătimiri ale lui Hristos. Condac 2.

[503]

Sergievsky P., Arhipreotul // Gnedich Petr, Arhipreotul. Dogma Răscumpărării... M., 2007. P. 269.

[504]

Mitropolitul Bartolomeu (Gorodtsov) // Ibidem, p. 345.

[505]

Isaia 53:4 .

[506]

Filaret (Drozdov) , sfânt // Ibid. p. 269.

[507]

Atanasie cel Mare , sfânt // JMP. 1975. Nr. 1. P. 63.

Cf.: „Nu Te-ai despărțit de sânul Tatălui... trăind cu lucrurile pământești ca un om... Te-ai înălțat întru slavă și ai înălțat cu milă firea noastră căzută și ai așezat-o împreună cu Tatăl.” Înălțare. Stichera pentru „Doamne, am strigat”.

508

Leontie al Bizanțului . Moscova, 2006. Pp. 663, 665.

509

Gheorghi Florovski : cleric, teolog, filosof. M., 1995. P. 326.

510

Ioan Gură de Aur , sfânt // Ibidem, p. 360.

511

Gheorghe (Kapsanis) , Arhimandrit. Dumnezeu s-a făcut om... Moscova, 2008. P. 15.

512

Gheorghi Florovski : cleric, teolog, filosof. M., 1995. P. 359.

513

„Ca toți să fie una, cum Tu, Tată, ești în Mine și Eu în Tine, așa și ei să fie una în Noi .” (Ioan 17:21)

514

Slujba de Rusalii. Utrenia, sedalen după primul verset.

515

Matei 16:18 .

516

Atanasie cel Mare , sfânt // JMP. 1975. Nr. 1. P. 63.

517

Nicolae (Kavasilas), Sf. Despre viața în Hristos. Moscova, 2006. pp. 23, 25, 71.

518

2 Corinteni 2:15 .

519

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Moscova, 2003. P. 644.

520

Acest lucru a devenit posibil deoarece „oamenii posedă o singură natură comună în multe personalități umane”. Totuși, pentru noi, „această distincție dintre natură și personalitate în om nu este mai puțin dificil de discernut decât

distincția analogă dintre natura unică și cele trei Persoane în Dumnezeu”. *Lossky, V.N., „* Viziunea lui Dumnezeu”. P. 203.

521

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 397.

522

Nicolae (Kavasilas), Sf. Despre viața în Hristos. Moscova, 2006. pp. 25, 70.

523

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. P. 70.

524

Vasili (Krivoshein) , arhiepiscop. Sfântul Simeon... N. Novgorod, 1996. P. 325.

525

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... http://www.hesychasm.ru/library

526

Nicolae Cabasilas , sfânt . // Ibidem.

527

George [Kapsanis], Arhimandrit. Ibid.

528

Ioan Damaschin , Sf. O expunere exactă a credinței ortodoxe. Moscova, 1992. Cartea a 4-a. Capitolul XI. Pagina 214.

529

Rugăciunea lui Simeon Metafrast la Sfânta Împărtășanie, a 3-a // Canonul sau Cartea completă de rugăciuni. Moscova, 1994.

530

Rugăciunea Sfântului Simeon Noul Teolog la Sfânta Împărtășanie, a 7-a // Ibid.

531

Ciprian (Kern) , arhimandrit . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 423.

532

Psalmul 81:6 .

533

Vasile cel Mare , *sfânt* // *Gheorghe Florovski* , *protopop.* Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea. Minsk, 2006. P. 124.

534

Grigorie Palama , *Sfânt* // *Sofronie (Saharov)* , *Arhimandrit* . Nașterea în Împărăție... Essex; Moscova, 2001. P. 70.

535

Vasili (Krivoshein) , *arhiepiscop.* Sfântul Simeon... N. Novgorod, 1996. P. 328.

536

Simeon Noul Teolog , *Venerabilul* // *Lossky V.N.* Viziunea Teologică. Moscova, 2003. P. 431.

537

Grigorie Palama , *Sfântul.* Svyatogorsk Tomos // Ibid. p. 447.

538

Ciprian (Kern) , *arhimandrit* . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 423.

539

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântă: Eshatologie. M., 2005. P. 136.

540

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 115.

541

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Minsk, 2007. P. 218.

542

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. pp. 83, 84.

543

Dionisie Areopagitul , *Sfântul* Corpus al Operelor. Sankt Petersburg, 2006. P. 314.

544

Hierotheus (Vlachos) , *Mitropolit* . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 39.

545

Teoclit de Dionysiou, monah. Cuviosul Nicodim al Sfântului Munte . Moscova, 2005. Pp. 126, 228.

546

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Cuvintele 18, 3. Pp. 172, 37.

547

Psalmul 126:1 .

548

Simeon Noul Teolog , Venerabilul // Minin P. Misticismul și natura sa. Kiev, 2003. P. 122–125.

549

Grigore Palama , Sf. // Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 20.

550

George [Kapsanis], Arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. Pp. 23, 30.

551

Grigore Palama , Sfânt // Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 106.

552

1 Ioan 1:5 .

553

Simeon Noul Teolog , Venerabilul // Lossky V.N. Viziunea Teologică. Moscova, 2003. P. 431.

554

Dionisie Areopagitul , Sfântul Corpus al Operelor. Sankt Petersburg, 2006. P. 125.

555

„Cei mai buni ucenici ai Tăi, Doamne, le-ai arătat astăzi pe Muntele Tabor slava dumnezeiești Tale forme.” Slujba Schimbării la Față. Vecernie, stihira la apostiha.

556

Ezoteric (e*swterikov») – intern, ascuns, secret.

557

Mf. 20, 16; 22, 14 ; OK. 14, 24 .

558

Matei 17:1 .

559

Ciprian (Kern) , arhimandrit . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 423.

560

Grigore Palama , Sfântul // Lossky V.N. Teologie. Moscova, 2003. P. 444.

561

Marcu 9:1 .

562

Evrei 6:5 .

563

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Moscova, 2003. Pp. 432, 436, 444–447.

564

Luca 10:42 .

565

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Psihoterapie Ortodoxă. TSL, 2004. P. 340.

566

„Nimeni să nu vă amăgească cu vorbe deșarte; căci din cauza acestor lucruri vine mânia lui Dumnezeu peste fiii neascultării. De aceea, nu vă luați părtași cu ei... Mânia lui Dumnezeu vine peste fiii neascultării, la care v-ați întors și voi odinioară, când trăiați printre ei.” (Efeseni 5:6-7 ; Coloseni 3:6-7)

567

Petru (Meșcerinov), stareț. // Sfântul Foc. Moscova, 2007. Nr. 17. P. 43.

568

Călugărița N. Strigătul celei de-a treia păsări. Sankt Petersburg, 2008. Pp. 297, 362.

569

Șmeman A., Arhipreotul. Jurnale. 1973–1983. Moscova, 2005. P. 208.

570

Efeseni 5:6 ; Coloseni 3:6 .

571

Ilarion (Alfeev), Episcop // Focul Sfânt. Moscova, 2008. Nr. 18. P. 21.

572

Ibidem, p. 21, 22.

573

Hilarion (Alfeev), episcop. // Ibid. 2000. Nr. 5. P. 66.

574

Vezi: *Maria (Skobtsova), Martiră.* Tipuri de viață religioasă.

575

Maria (Skobtsova), Sfânta Muceniță. Ce este bisericismul? Kiev, 2006. Pp. 77, 78, 108.

576

Kocetkov Gheorghie, Arhipreot // Renovaționismul modern – Protestantismul „ritului răsăritean". Moscova, 2003. P. 258.

577

Hierotheos (Vlachos) , Mitropolit . O noapte în pustiul Sfântului Munte. TSL, 1997. P. 129.

578

George [Kapsanis], Arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. Pp. 7, 57.

579

Zachariah (Zachar) , Arhimandrit. Hristos ca și Cale... 2002. P. 275.

580

1 Ioan 1:5 .

581

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Moscova, 2003. P. 445.

582

1 Timotei 4:2 .

583

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 99.

584

Psalmul 26:4 .

585

Grigorie Teologul , sfânt // Tarasie (de Kurgan), ieromonah. Un punct de cotitură în teologia rusă veche. Moscova, 2003. P. 19.

586

Sîsoev Daniil , preot. „Cine este ca Dumnezeu?”, Moscova, 2003. p. 65.

587

George [Kapsanis], Arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 15.

588

Tarasius (Kurgansky), ieromonah. Un punct de cotitură în teologia rusă veche. Moscova, 2003. Pp. 19, 21, 22.

589

Grigore Palama , Sfântul Triadei. Moscova, 1995. P. 104.

590

Grigore Palama , Sf. // Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Sfântul Grigore Palama ... Perm, 2006. P. 49.

591

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 114.

592

Grigorie Teologul , sfânt // Lossky V.N. Eseu despre teologia mistică. http://www.wco.ru

593

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 94.

594

Grigore Teologul , sfânt // Ibidem.

595

Eseu al lui Lossky V.N. despre teologia mistică... http://www.wco.ru

596

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. pp. 110, 113.

597

Evagrie, Abba. Operele. Moscova, 1994. P. 83.

598

1 Ioan 1:1–2 .

599

Zachariah (Zachar) , Arhimandrit. Hristos ca și Cale... 2002. P. 321.

600

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. Pp. 40, 57, 59.

601

Sofronie (Saharov) , arhimandrit . Corespondență cu Pr. Gheorghi Florovsky . Essex; TSL, 2008. P. 62.

602

Grigore Palama , Sf. // Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Sfântul Grigore Palama ... Perm, 2006. P. 51.

603

Ibidem. pp. 46–52, 79.

604

Atanasie (Evtich) , episcop. // Ibidem, p. 79.

605

Numele călugărului Varlaam din Calabria (secolul al XIV-lea) este asociat cu mișcarea antipalamistă – erezia barlaamită, care se opunea învățăturilor isihasmului.

606

Ibidem. Pag. 46, 51, 52.

607

Grigore Palama , sfânt // Ibid., p. 47.

608

Grigore Palama , sfânt // Ibid., p. 48.

609

Grigore Palama , sfânt // Ibid., p. 50.

610

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // Dionisie Areopagitul , Sfânt. Corpus de Opere. Sankt Petersburg, 2006. P. 125.

611

Matei 13:12 .

612

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1996. Vol. 2. P. 219.

613

Teofan Zăvorâtul , sfânt // Colecție despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 394.

614

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. P. 214.

615

Varsanufie cel Mare și Ioan, Venerabilii. Îndrumător al vieții spirituale. Moscova, 1995. Răspunsul 178.

616

1 Tesaloniceni 5:17 . Pentru detalii despre aceasta, vezi această ediție: Vol. 4, Cartea 1, pp. 278–286.

617

Grigore Teologul , sfânt // Iosif de Vatoped , bătrân. Catehismele Vatopedului. 2004. P. 245.

618

Bine. 11, 13; 18, 1; 18, 7 ; Efeseni 6, 18 .

619

Vezi: Luca 8:32–33 .

620

Vezi: Luca 22:31–32 ; Iov 1:12 .

621

Iacov 2:19 .

622

Grigore Palama , Sfântul Triadei. Moscova, 1995. Pp. 141–144.

623

Efeseni 6:18 .

624

Însuși Duhul mijlocește pentru noi cu suspine negrăite (Romani 8:26).

625

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 21. P. 104.

626

Ioan Gură de Aur , Sfânt // Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Calea unui creștin. Moscova, 2006. P. 263.

627

1 Corinteni 12:3 .

628

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 62.

629

Psalmul 15:8 .

630

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. P. 195.

631

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. pp. 265, 266.

632

Haralampos (Galanopoulos), Arhimandrit // Iosif Dionysiatis, călugăr. Învățător al Rugăciunii lui Iisus. Moscova, 2005. P. 114.

633

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 88.

634

Psalmul 72:16 .

635

Luca 12:49 .

636

Dumnezeul nostru este un foc mistuitor (Evrei 12:29).

637

Sofronie (Saharov) , arhimandrit . Corespondență cu Pr. Gheorghi Florovsky . Essex; TSL, 2008. P. 175.

638

„Cei puțini care au dobândit pe deplin dragostea desăvârșită pentru Dumnezeu consideră toate plăcerile și dorințele lumești ca nimic și îndură ispitele cu mărinimie... Și vin ispite și încercări pentru ca cei care Îl iubesc cu adevărat pe Domnul să devină vizibili. Și vor primi pe drept Împărăția Cerurilor.” *Sfântul Macarie Egiptul* . Conversații spirituale. P. 401.

639

Efeseni 4:13 .

640

Vezi Romani 8:26 .

641

Sofronie (Saharov) , arhimandrit . Corespondență cu Pr. Gheorghi Florovsky . Essex; TSL, 2008. P. 176.

642

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 16. P. 63.

643

Ibidem, p. 61.

644

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul. Opere. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 107.

645

Zachariah (Zachar) , Arhimandrit. Hristos ca și Cale... 2002. P. 319.

646

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul. Opere. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 107.

647

Zachariah (Zachar) , *Arhimandrit.* Hristos ca și Cale... 2002. P. 317.

648

Maxim Mărturisitorul , *Venerabilul.* Opere. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 107.

649

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 91.

650

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 21. P. 96.

651

Ibidem. Pag. 97, 104.

652

Zachariah (Zachar) , *Arhimandrit.* Hristos ca și Cale... 2002. P. 328.

653

Marcu 12:33 .

654

Siluan Athonitul , *Cuviosul* // *Sofronie, ieromonah.* Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 22.

655

Antonie cel Mare , *Venerabilul* // *Zaharia (Zahar)* , *Arhimandrit.* Hristos ca și Cale... 2002. P. 329.

656

Zachariah (Zachar) , *Arhimandrit.* Hristos ca și Cale... 2002. Pp. 331, 332.

657

1 Ioan 5:19 .

658

Luca 22:53 .

659

Zachariah (Zachar) , *Arhimandrit.* Hristos ca și Cale... 2002. Pp. 333, 334.

660

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 97.

661

Isaac Sirianul , Cuvinte ascetice ale Sfântului M., 1998. pp. 61–63.

662

Grigorie Teologul , *sfânt* // *Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit.* Sfântul Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 29.

663

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 16. Pp. 67, 63, 62.

664

Isaac Sirul , *Sf.* // *Ignatie (Brianchaninov)* , *Sf.* Otehnic. M., 1996. P. 242.

665

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 21, 16. Pp.

Rugăciunea lui Iisus: o experiență de două milenii. Volumul 3

Sursă

- epub
- pdf
- Original: 13 MB

Puteți achiziționa o versiune tipărită a acestei serii din magazinul online: „ Sinopsis ”.

Volumul 1 • **Volumul 2** • **Volumul 3** • **Volumul 4 (1)**

Recenzori:

Egumenul Petru (Pigol) , candidat la teologie,

Redactor: G.V. Novikova

Conţinut

De la autor

Creștere spiritualăBătălia pentru inimăPrima binecuvântareExorcismul diavoluluiLibertate de violențăSăgeți inamiceDepășirea despărțiriiVindecarea sufletuluiTrinitatea ForțelorSuprimarea răuluiCentrul viețiiIstoric medicalInvulnerabilitatea detașăriiViața Spiritului Trei perioadeViață activăArborele ContemplăriiRugăciunea în două lumiHristos mă adorăLegile creșteriiAz reh: bozi esteVăzători ai Adevărului Trepte și gradeLimitele rugăciunii**Un nou început**Încinge-ți coapseleNu ne rugăm singuriTrezoreria de TeologieÎn afara templului, spiritul se estompeazăPe o fundație de piatrăTopor la

rădăcinăMâna lui dreaptă este greaMunca penitențialăEliberați-mă de vărsarea de sângeMintea Adevărului Pomenește-mă, Doamne,Focul LegiiMod de viațăAscetismVictima este în viațăNu există o a treia opțiuneDepărtează-te de pământNu iubi lumeaRătăcirea Spiritului Valvă cardiacăBoală de moarteBariera sineluiNu te încrede în carnea taVeghe îngerească Viață tăcută**Gând și cuvânt**Deschide-mi buzeleCreșterea în rugăciuneDe la cuvânt la gândNu există alt nume sub ceruriÎnvățătura Apocalipsei Numai prin Duhul Sfânt. *Sfântul Simeon Noul Teolog*Un sacrificiu fezabil Regele David s-a rugat mai bineAbilitate verbală Verbe ale Duhului Din adâncuri am strigat. *Venerabilul Iosif de Volotk*Gard de focAlfabetul nostru Limba trebuie să muncească din greu Insuflarea abilităților Cuvinte inepuizabile Depășirea formei Pe buze și în inimă. *Sfântul Ignațiu al Caucazului*Stăpânirea minții Scrisoarea ucide Duhul dă viațăCalea principală Experiența secolului nostru Rugăciunea frecventă va deveni pură. *Dreptul Alexie al Moscovei*Misterul Cuvântului. *Arhipreotul Gheorghe Breev*Îngerii nu se roagă pentru ei înșiși. - *Venerabilul Porphyrios Kavsokalyvite*Cadeți cu mintea înaintea lui Dumnezeu. *Arhimandritul Haralampos al lui Dionysiou*Insula Rugăciunii. *Ieroschemamonahul Ieronim din Egina*Umbra lui Varlaam**Minte și inimă**Imaginea rugăciunii Ascensiune și cădere Trei forme de rugăciune Rugăciunea minții și a inimii Rugăciune visătoare Ordine juridică Scara către cer Atenție Minte și inimă Calea spre inimă Teologia Duhului Gestionarea atenției Artiști ai rugăciunii Locul inimii Isihie inițială Granița naturii Nu este potrivit să stai degeaba Coborâre în șolduri Interdicții paterne O limită care nu va fi depășită Păstrați tradițiile părinților din vechime Nu te grăbi cu limba ta Fie ca să nu cazi în nenorocire Învățătură secretă În căutarea sobrietății sacre Este nevoie de un lucru Ritual de prepurificare. *Venerabilul Busuioc de Polianomerul*Captivitatea Înșelăciunii. *Sfântul Ignațiu al Caucazului*Umblând cu Dumnezeu. *Sfântul Teofan Pustnicul*Scrutând inima. *Dreptul Ioan de Kronstadt*Meșteșug iscusit. *Sfântul Iosif Isihastul*

Monografia în patru volume „Rugăciunea lui Iisus: Experiența a două milenii” face parte din proiectul editorial al lui N. Novikov „Calea practicii mentale”. Această lucrare explorează diverse aspecte ale practicii rugăciunii în tradiția ortodoxă și oferă o imagine de ansamblu analitică asupra moștenirii patristice și a scrierilor asceților. Al treilea volum introduce principiile fundamentale ale ascetismului, etapele pregătitoare și inițiale ale practicii interioare. Cartea examinează fundamentele învățăturii isihasmului despre lupta interioară a tăcerii sacre, legile dezvoltării spirituale și principiile care călăuzesc scrierile patristice. O atenție deosebită este acordată trecerii de la rugăciunea verbală la rugăciunea minții și a inimii, precum și metodelor de ghidare a atenției și conectare a minții cu inima. Este discutată arta sobrietății și a războiului interior, precum și metoda psihofizică a rugăciunii artistice.

De la autor

Ca și în edițiile anterioare ale seriei „Calea practicii inteligente”, scopul autorului rămâne același: de a prezenta materialul într-un mod care să poată fi benefic pentru persoane cu diferite niveluri de experiență. Începătorii vor fi introduși în cartea noastră în principiile generale ale practicii interioare, în timp ce cei care *nu au vărsat încă sânge în luptele lor , dar au pornit hotărât pe această cale, vor găsi* aici sprijin . În același timp, se va găsi hrană pentru reflecție și pentru cei care s-au *luptat cu succes* ani de zile .

Prima secțiune a cărții oferă o scurtă prezentare generală a principiilor generale ale asceticismului. Secțiunea „Noi începuturi” este dedicată etapelor pregătitoare și inițiale ale practicii interioare. „Gând și cuvânt” abordează sarcina creșterii spirituale cu care se confruntă fiecare persoană care se roagă - sarcina de a transforma rugăciunea verbală în rugăciune mentală. Secțiunea „Minte și inimă” examinează probleme legate de practica rugăciunii mentale și a celei din inimă, discutând metode de ghidare a atenției și dobândire a isihiei inițiale.

Trebuie menționat că aici atingem subiecte care îi ispitesc adesea pe cei mânați de un spirit *anti-hesihastic* . Așa cum se întâmpla în secolul al XIV-lea, tot așa se întâmplă și în secolul nostru: oameni lipsiți de experiență personală în rugăciunea minții și a inimii își asumă responsabilitatea de a judeca fenomene dincolo de cunoștințele lor. Supunând experiența ascetică unei critici incompetente, astfel de cercetători profanează fără să știe învățătura patristică, denigrând practica minții, dezorientându-i pe frații lor de credință și rătăcindu-i pe novicii care caută rugăciune. Per total, activitățile lor echivalează cu blasfemie împotriva Sfintei Tradiții a Bisericii .

Se întâmplă ca în epoca noastră extrem de informată, conceptul de isihasm să rămână prea vag pentru mulți. Majoritatea oamenilor și-l imaginează ca pe o ispravă misterioasă, inaccesibilă a unor pustnici antici, o cale de locuire în peșteri și retragere în deșert, destinul câtorva aleși, de neatins pentru creștinii moderni. Este oare chiar așa?

Într-adevăr, pentru mulți este mai convenabil să gândească așa și, pe această bază, să evite încercările de a aprofunda și înțelege această problemă, urmând în mod obișnuit rutina obișnuită a vieții bisericești și liniștindu-se cu ceea ce pare a fi un gând pios: nu suntem, spun ei, un fel de aleși sfinți.

Care este esența aspirațiilor asceților isihaști și sunt speranțele lor atât de străine de oricine se recunoaște ca parte vie a Bisericii lui Hristos? Nu este greu de descoperit că temelia învățăturii isihaste, ca tot ceea ce vine de la Hristos, este întemeiată pe virtutea smereniei. Iar cei care reușesc să dobândească elementele ei de bază încep să înțeleagă că nici măcar nu *știm* să ne rugăm și, dacă ne rugăm, ne rugăm pentru altcineva.

Nimeni nu se poate ruga altfel *decât prin Duhul Sfânt* ; rugăciunea nu este altceva decât acțiunea Creatorului în sufletul creaturii; pentru aceasta, *Dumnezeu a trimis Duhul* în inimile noastre , *strigând* cu rugăciune din adâncul inimilor noastre .

Dacă cuiva i se oferă ocazia de a experimenta acest efect, apare o atracție complet naturală către urmărirea rugăciunii neîncetate, căci persoana nu mai dorește să se despartă de Dumnezeu - tânjește să prelungească ritualul Său de rugăciune în sufletul său revitalizat, hrănit de Duh. Într-o astfel de dispoziție spirituală, se dezvăluie cea mai înaltă nevoie a naturii umane - străduința spre îndumnezeire. Aceasta este o chemare a naturii care mărturisește clar prezența chipului lui Dumnezeu în ființa noastră. În același timp, se trezește o dorință înnăscută pentru perfecțiunea spirituală în existența pământească - ca drum spre Patria cerească.

Nu este oare în toate acestea deslușibil scopul fiecărui suflet creat de Dumnezeu? Nu este aceasta direcția originară a spiritului uman, inspirată de Creatorul vieții? [4] Evident, cel mai legitim și natural lucru pentru o ființă creată *după chipul lui Dumnezeu* [5] ar trebui să fie setea de rugăciune neîncetată. Din acest motiv, aspirațiile isihastului nu sunt cu adevărat străine niciunui suflet. Dacă o persoană nu simte o astfel de chemare, înseamnă că sensibilitatea spirituală nu s-a trezit încă în ea - neîncepând să se înțeleagă pe sine, rămâne complet ignorantă față de posibilitățile propriei naturi.

Ascetul care a părăsit lumea pentru a urma „școala deșertului” începe să înțeleagă, tocmai acolo, în singurătate, „cât de nefondată este părerea multora că oamenii angajați în activități practice și oamenii dedicați contemplării sunt foarte diferiți unii de alții”.

Nu este așa pentru că „fiecare are o singură chemare în viață. Iar această chemare este iubirea: o ieșire din închisoarea strâmtă a iubirii de sine în țara făgăduită” – în granițele cunoașterii lui Dumnezeu prin *aproapele* și *fratele* [6] .

„Un isihast este cel care nu trăiește pentru sine, ci în care lucrează Cel care iubește.” Nu contează unde ne-a așezat Domnul, „nu contează că realizăm ceea ce am plănuit, ci că Duhul Sfânt împlinește în noi și cu noi ceea ce El dorește.” Adevărații isihaști pot diferi în activitățile și locurile lor de reședință, dar „sunt uniți prin libertatea spiritului. Sunt liberi de propria lor voință, de ei înșiși”, sunt „plini de sobrietate și iubire, fie că trăiesc în deșert, fie că muncesc în lume.” Niciun „mod de viață exterior” nu împiedică luptele interioare .

Isihia, isprava tăcerii interioare, a cărei esență „nu constă în izolare sau retragere fizică în deșert, ci în rămânerea constantă în Dumnezeu”, la care este chemat fiecare urmaș al lui Hristos prin Noul Testament. „Izolarea și retragerea în deșert sunt în sine doar mijloace auxiliare și nu scopul”, adesea doar o măsură temporară și, pentru majoritatea creștinilor, superfluă. Dar în fiecare loc, în fiecare slujbă exterioară, „în toate cazurile, urmărirea rugăciunii pure rămâne obligatorie ” .

Această ispravă, accesibilă fiecăruia în măsura ei, aduce roade în cele mai variate grade de perfecțiune. Acest lucru este firesc, căci chiar *și stea după stea diferă în glorie.9 Dar acest lucru nu le estompează strălucirea, căci ele rămân stele. Important este să fii o stea strălucitoare, nu o piatră* rece de meteorit, care,

în timp ce cade, deși lasă o dâră sclipitoare, nu strălucește ea însăși, iar dâra ei dispare.

***

În 2007, seria „Calea practicii intelectuale” a fost introdusă pentru prima dată cititorilor vorbitori de limbă engleză. Tratatul „Despre rugăciunea lui Iisus” a fost tradus în engleză în Statele Unite [și] a fost inclus în cartea „Doi bătrâni despre rugăciunea lui Iisus: Iosif isihastul și Anthony Golynsky [”] .

Cartea este structurată ca o analiză teologică comparativă a moștenirii scrise a celor doi asceți. Conceptul publicației aparține traducătorului și compilatorului, Igor Ksenzov, candidat la științe istorice, care a lucrat cinci ani la traducerea tratatului. Editorul cărții a fost ieroschemonahul Ambrozie (Young), un renumit elev și tovarăș al ieromonahului Serafim (Rose) , fondatorul editurii Nikodim, cunoscut publicului cititor sub numele de Preotul Alexei Young, acum călugăr la Mănăstirea Sfântul Grigore Palama (Ohio, SUA).

Binecuvântarea pentru publicare a fost dată de Mănăstirea Greacă Sfântul Anton (Arizona, SUA), care la acea vreme se afla sub îndrumarea părintelui athonit Arhimandritul Efrem (Moraitis) . Cartea a fost publicată de Mănăstirea Sfânta Vvedensky (Ohio, SUA).

***

Pe lângă aceste veşti încurajatoare, considerăm necesar să avertizăm cititorul şi să îl informăm despre cazurile de republicare ilegală a tratatului „Despre Rugăciunea lui Iisus ”, care încalcă grav regulile de publicare general acceptate, standardele etice și normele juridice. Trebuie să menționăm acest lucru deoarece produsele editorilor fără scrupule conțin adesea inexactități și distorsiuni capabile să provoace daune spirituale. Vom evidenția câteva dintre aceste publicații .

***

Lucrul la cărțile din seria „Calea Acțiunii Inteligente” [a început] în 1997 cu binecuvântarea Arhimandritului Kirill (Pavlov) . Autorul este profund recunoscător tuturor celor al căror sprijin rugător a contribuit la realizarea acestui proiect și, mai presus de toate, memorabilului Mitropolit-Șemăn Pitirim (Nechayev) , Arhimandriților Ioan (Krestyankin) , Daniil (Voronin), Protopopeiului Gheorghe Breyev și Stareței-Șemăn Antonia (Sukhikh). Ne exprimăm recunoștința față de Arhimandritul-Șemăn Iliy (Nozdrin) și Egumenul Petru (Pigol) , precum și față de toți cei care, prin interesul lor sincer față de subiect, prin bunăvoința lor și prin rugăciunile lor, au contribuit în mod invizibil la proiectul nostru.

***

Note

[1]

ebr. 12:4 ; 1 Tim. 6:12 ; Phil. 2:16 .

[2]

Pe această temă, vezi această ediție: Secțiunea „Gând și cuvânt”, Capitolul „Experiența secolului nostru” („Umbra lui Varlaam”).

[3]

1 Cor. 12, 3 ; Roma. 8, 26 ; Gal. 4, 6 .

[4]

Și Domnul Dumnezeu l-a făcut pe om... și i-a suflat în nări suflare de viață (Geneza 2:7).

[5]

Gen. 1:27 .

[6]

Evrei 8:11 .

[7]

Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit. Intrare. 2007. Pp. 188, 189.

[8]

Siluan Athonitul , Cuviosul // Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 58.

[9]

1 Corinteni 15:41 .

[10]

Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin / compilat de Novikov N.M. Krasnogorsk, 2000.

[11]

Doi bătrâni despre Rugăciunea lui Iisus. Iosif Isihastul și Antonie (Golynsky): Comparație teologică a moștenirii lor scrise. Schitul intrării Maicii Domnului în Templu, Hayesville, Ohio. SUA. 2007.

[12]

1) *Arhiepiscopul Anthony* . Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin. – Această versiune prescurtată, „piratată” a tratatului nostru, publicată online, conține erori grave. În special, capitolul despre rugăciunea activă a minții și a inimii conține erori grave capabile să provoace daune spirituale.

2) Perla Părinților: în 2 volume / compilată de Preotul Serghii Molotkov. Sankt Petersburg: Satis; Derzhava, 2006. – Colecția include versiunea eronată menționată anterior de pe internet, care conține erori grosolane și nu este potrivită pentru cei interesați cu adevărat de acest subiect.

3) *Anthony (Golynsky-Mikhailovsky), Arhiepiscop.* Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin. Calea practicii intelectuale. Azov: Templul Regal Krasnosadovsky; Editura Mirt, 2004 (compilat de Preotul V. Pankovets). – Această publicație conține inexactități și distorsiuni.

4) *Arhiepiscopul Anthony (Mikhailovsky).* Despre Rugăciunea lui Iisus. Rostov-pe-Don: Editura Phoenix, 2005 (compilat de preotul Vladimir Pankovets). Această publicație, pe lângă inexactități și distorsiuni, conține fapte despre biografia Arhiepiscopului Anthony care nu corespund realității.

5) *Arhiepiscopul Anthony (Golynsky-Mikhailovsky).* Despre Rugăciunea lui Iisus. Calea practicii mentale: în 2 volume. Publicat de Biserica Ortodoxă Ucraineană (ediție broșată în două volume. Publicație anonimă fără amprentă). Pe lângă tratatul „Despre Rugăciunea lui Iisus”, această ediție retipărește ilegal comentariile noastre ample despre aceasta și notele pe care le-am compilat despre viața Arhiepiscopului Anthony. Această ediție conține inexactități și distorsiuni.

[13]

Informații despre publicațiile incluse în seria „Calea către o acțiune inteligentă” se găsesc la pagina 1002.

În referințele paginilor, sursele literare sunt prezentate în formă prescurtată; informații complete sunt prezentate în Bibliografie la pagina 946.

Punctele de suspensie din ghilimele indică abrevierile pe care le-am folosit pentru textul autorului. Explicațiile noastre sunt furnizate între paranteze pătrate.

Creștere spirituală

Bătălia pentru inimă

Prima binecuvântare

De două mii de ani, numele lui Dumnezeu, Iisus Hristos, este constant pe buzele și răsună în tăcere în inimile celor care formează *mica turmă* [,] împrăștiată în întreaga lume în căutarea lucrurilor nevăzute, adesea persecutată și niciodată înțeleasă de cei care formează turme vaste care calcă pământul în picioare în căutarea unor pășuni roditoare. Într-adevăr, dacă privim în jur, vedem că omenirea, în masă, nu se îndreaptă spre *ospățul de nuntă* pe care El l-a pregătit pentru Mântuitorul ei , ci, asemenea *turmei de porci din Gadaren* [,se] năpustește de bunăvoie în abis pentru a-și întâmpina distrugerea. Dar aceasta este perspectiva noastră de moment. „ *Nu te teme, turmă mică!* ”, încurajează Păstorul. „Nu este nevoie să fim tulburați de întunericul acestei imagini, de

sentimentul propriei noastre micimi și singurătăți. Când noi, încredințându-ne lui Dumnezeu cu toată ființa noastră, vom trece prin porțile care duc în Împărăția Lui, vom fi uimiți că *turma* Lui nu este până la urmă atât de mică." ai Săi[de] *Zeci de mii* . Aceasta este ceea ce se spune despre *Dumnezeu stând în adunarea zeilor* [ ] distribuind daruri de fericire [ ]

„Au trecut două mii de ani de când Creatorul a apărut în lume" și de atunci, „până în ziua de azi, toți cei care au crezut în El au lâncezit în chinurile asimilării creative a Revelației pe care a dat-o El", mulți încercând să urmeze una dintre cele două căi dominante. Unii se străduiesc „să aducă Revelația mai aproape de modul nostru de gândire", în timp ce alții se dedică în întregime „rugăciunii de pocăință și păzirii poruncilor". Cu toate acestea, „cei la care dorința predominantă este de a înțelege Divinitatea intelectual, prin erudiție teologică", care au ales prima cale, „nu primesc o experiență vie a veșniciei". La rândul lor, cei care au ales cealaltă cale, „cei care se mulțumesc *doar* cu rugăciunea , nu ating perfecțiunea, deși uneori se apropie de Dumnezeu mai intens decât prima".

Singura direcție adevărată este indicată de secole de experiență ascetică: „Nici teologia intelectuală fără rugăciune pocăință, nici rugăciunea, chiar fervență, fără viziune teologică inteligentă, nu este perfectă". Avem „nevoie de purificare ascetică a minților noastre", dar, pe de altă parte, „simplitatea" care poate introduce „elemente de imaginație" în învățătura Bisericii este inacceptabilă. Prin urmare, numai în unirea cunoașterii teoretice cu practica asceticii găsim „apropierea de plenitudine", conducând omul către scopul cel mai înalt, suprem - atingerea îndumnezeirii [ ]

Rugăciunea „în simplitate" este acceptabilă pentru cei care rămân la cele mai elementare, simplificate niveluri ale rugăciunii verbale. Dar chiar și aici, riscul de a te pierde în ignoranță în sălbăticia propriei imaginații, încurcat în mrejele autoamăgirii, este inevitabil. Fără să fii conștient de căile inamicului, nefamiliarizat cu știința sobrietății, cum poți preveni propria cădere?

Propria noastră imaginație ne trădează: „Nu poate decât să înșele... Înșeală și seduce în același timp, ascunzând o înșelăciune care este evidentă doar pentru cei curați la minte, inimă și trup." Dar noi, departe de a fi puri, vulnerabili la poticnire, suntem avertizați: „Activitatea duhurilor căzute se alătură ușor activității imaginației la o persoană carnală și iubitoare de păcat" și ele sunt cele care „caută să stârnească activitatea imaginației în noi". Prin urmare, „ne este interzis să visăm" și, prin urmare, „sfinții părinți interzic cu strictețe tuturor începătorilor să folosească facultatea imaginației " [ ]

Oricine dorește să meargă mai adânc, dincolo de rugăciunea verbală, are nevoie, fără îndoială, de cunoaștere. Analfabetismul este plin de mari dezamăgiri și necazuri; a pătrunde în tărâmul minții și al inimii, neglijând învățătura, este o frivolitate care poate costa scump. Au existat oameni simpli care au atins culmile contemplării, dar s-au predat complet mâinilor unui învățător inspirat de Dumnezeu, care i-a condus, el însuși călăuzit de Duhul Sfânt. Aceasta este asemănătoare cu acea *simplitate și sinceritate plăcută lui Dumnezeu* cu care, în vremurile apostolice , adevărații Săi *slujitori trăiau în lume, nu prin înțelepciune*

carnalistă, ci prin harul lui Dumnezeu , în bucurie și simplitate [a] *inimii* , ascultând și *temându-se de Dumnezeu* . Dacă aflăm despre oameni simpli care nu citiseră nimic, care nici măcar nu știau să citească și totuși care, fără mentori, au atins niveluri înalte de rugăciune, atunci înțelegem că acești oameni simpli nu erau atât de simpli [23.] Aceștia erau indivizi plini de har, înzestrați spiritual, atât de puri și receptivi din inimă, încât puteau fi călăuziți prin har pe căile iluminării spirituale, fără a avea nevoie de sprijin livresc, teoretic.

O astfel de *simplitate* este un talent contemplativ, un dar al unei abilități mai desăvârșite decât percepția intelectuală . [24] O astfel de sfântă simplitate este o manifestare a celei mai profunde sincerități, condusă de o încredere extraordinară în Dumnezeu. Toate acestea sunt exemple de credință cu adevărat apostolică - cazuri excepționale.

Darul revelațiilor contemplării mentale este dat în două moduri: uneori prin har - pentru fervoarea credinței, iar alteori - pentru respectarea poruncilor și pentru puritate. Ambele căi sunt minunate, dar dacă a doua este soarta tuturor sfinților, prima este cea mai rară. Este dată „prin har, ca și fericiților apostoli, care și-au purificat mintea și li s-a îngăduit revelația contemplării nu prin respectarea poruncilor, ci prin fervoarea credinței - pentru că au crezut în Hristos în simplitate și, neclintiți în îndoială, L-au urmat cu o inimă arzătoare. Și Hristos... le-a trimis Duhul Mângâietorului, le-a purificat și a desăvârșit mintea, a mortificat efectiv în ei omul vechi, pătimaș și a înviorat efectiv în ei omul nou, duhovnicesc... Așa și fericitul Pavel a fost înnoit în mod tainic și apoi a primit contemplarea revelației tainelor . ”

Noi, înțelegând că înclinațiile spirituale se sădesc doar pe pământul smereniei, vom începe să aprofundăm cu sârguință Tradiția patristică, întărind temelia vieții de rugăciune, amintindu-ne că, potrivit gândurilor sfinților, „oricine are inteligență recunoaște învățătura ca fiind primul bine pentru noi” [26.] Sau, cum spunea un ascet rus remarcabil, „care a arătat un exemplu de inteligență spirituală nevăzut înainte sau după el” [27] : „Credința lui Hristos nu este în vrăjmășie cu adevărata cunoaștere, pentru că nu este în alianță cu ignoranța” [28] .

Cititul precede rugăciunea; o însoțește ca un ajutor necesar, completând ceea ce pastorii nu ne pot învăța întotdeauna. Multe generații de creștini au învățat fundamentele rugăciunii din scrierile sfinților asceți care și-au încredințat experiențele secrete, câștigate cu greu, pe hârtie, cu unicul scop de a-și împărtăși cunoștințele cu urmașii lor, oferindu-le ocazia să învețe din cărți. Mai mult, trăsătura distinctivă a scrierii patristice este că autorul nu ia niciodată pana de bunăvoie, nesuferit niciodată de nevoia de auto-exprimare. Acest lucru poate fi observat în exemplul unor figuri spirituale strălucite precum Sfântul Siluan Athonitul și ucenicul său, Starețul Sofronie din Essex, care nu au căutat niciodată să scrie „cărți benefice spiritual”.

În general, „însăși dorința de a vorbi despre sine este considerată în cultura monahală o nebunie extremă și foarte periculoasă”. Dacă cineva este forțat să vorbească, o face doar sub *constrângere* de sus. „Singurul lucru care putea motiva oamenii cu o astfel de școală de ascultare athonită să scrie era o

exprimare clară a voinței lui Dumnezeu ca tocmai astfel de cărți să fie scrise. Aceasta este Providența pentru monahismul modern . ” [29]

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte vorbește despre importanța cunoașterii cărților în introducerea sa la Filocalie și la operele Sfântului Simeon Noul Teolog . El scrie că scopul acestor cărți este „să dezvăluie spiritul patristic al rugăciunii mentale și să încurajeze, printr-o învățătură extinsă, creștinii, monahii și laicii să aprindă în ei înșiși dragostea pentru rugăciunea neîncetată”. Sfântul subliniază că „scrisorile și cărțile” au fost create tocmai „pentru aducere aminte și învățătură”, că scopul lor era să îndeplinească rolul de îndrumător și „să transmită învățătura despre activitatea mentală și viața contemplativă credincioșilor care locuiesc în lume”. [30] Aceleași opinii au fost susținute timp de secole în Rusia și au fost exprimate pe deplin de marele nostru isihast, Sfântul Serafim: „Dacă nu este posibil să găsim un îndrumător care să ne poată călăuzi spre viața contemplativă”, atunci Domnul ne poruncește, spunând: *cercetați Scripturile, căci în ele credeți că aveți viață veșnică* [31] . „Trebuie să vă străduiți și să citiți scrierile patristice și să vă străduiți... să vă înălțați la desăvârșirea vieții contemplative” [32] .

În același timp, studiile livrești nu pot compensa lipsa experienței vii. „Credința nu este o chestiune de simplă rațiune”, ea, la fel ca rugăciunea, „nu crește din simplu studiu sau cercetare”, așa că o persoană devine „martor al adevărului” „nu atunci când îl discută pe baza logicii acestei lumi, practicând arta dialecticii umane”, ci atunci când dobândește „ *un alt fel* de cunoaștere, care se realizează în *tăcerea interioară* și în dăruirea completă de sine lui Dumnezeu ” . [33]

De aceea, sfinții spun cu îndrăzneală: „nicio lectură, chiar dacă citești zeci de mii de cărți sacre, nu oferă cunoașterea pe care o poate da rugăciunea din inimă” și, prin urmare, „dacă practici Rugăciunea lui Iisus, aceasta îți va curăți inima, iar Domnul va scrie cu degetele Sale într-o inimă curată tot ce trebuie să știi” [34.] Înțelegând aceasta, cădem la pământ, îndreptându-ne direct către Dumnezeu: *învață-ne să ne rugăm* și *sporește-ne credința* [35.] Atunci, într-adevăr, nici măcar o carte nu va fi inutilă.

Când citește literatură ascetică, cititorul întâlnește o bogată diversitate de metode, opinii și perspective, modelate de particularitățile diferitelor tradiții și reflectând caracterul unui anumit timp și loc. Uneori, acest lucru poate fi confuz; anumite idei și sfaturi par inconsistente. Într-adevăr, se pot observa unele discrepanțe. Dar, de cele mai multe ori, problema nu constă în inconsecvențele autorilor, ci în limitele propriilor noastre minți grăbite.

Cititorul are nevoie atât de cunoștințe teoretice, cât și de experiență practică pentru a evita să fie înșelat – să atribuie ceea ce se spune despre contemplare perioadei active, să confunde forța iritabilă a sufletului cu forța dorinței și așa mai departe. Mintea rațională se va împiedica, încercând să construiască scheme artificiale; încercările de a compara expresii aparent similare din operele diferiților Părinți sau de a contrasta unele diferite cu oricine vor duce la un impas. Fenomenele vieții spirituale, la fel ca descrierea lor, nu pot fi cuprinse în cadrul logicii obișnuite – ele sunt un domeniu mult dincolo de limitele analizei

formale și ale expunerii sistematice. Aici, capacitatea de cunoaștere este legată nu atât de intensitatea minții, cât de cea a spiritului.

Există însă și discrepanțe reale în scrierile Părinților. Acest lucru este firesc, întrucât au fost scrise de oameni vii, bazându-se pe experiență. Adevărul este unul, dar mijloacele de a-l înțelege sunt la fel de variate ca și caracterele umane; mergând pe aceeași cale, fiecare o parcurge în felul său; contemplând realitatea obiectivă, fiecare o reflectă în conformitate cu individualitatea sa. Prin urmare, „toate scrierile inspirate divin poartă amprenta, fără cea mai mică prejudiciere a conținutului inspirat divin, a caracteristicilor timpului originii lor și a caracteristicilor individuale ale scriitorilor lor - adică aspectele spirituale ale omului ” . [36]

Aceasta nu ne împiedică; dimpotrivă, ne permite să dezvoltăm ideea pustnicului egiptean antic, îmbogățind-o cu cuvintele unui bătrân rus din secolul trecut. Astfel, dezvăluind nuanțe de gândire și ridicându-ne simultan deasupra granițelor temporale și spațiale, descoperim o imagine holistică a unei învățături unice, niciodată depășite. „Teologia patristică dezvăluie o multitudine de tipuri și tendințe. Dar toate coincid în fundamentele lor în experiența unificată a Bisericii . ” [37]

Amploarea spectrului de opinii și metode întruchipate de asceți constituie bogăția literaturii patristice — aceasta este valoarea sa, rezonanța sa cu diversitatea individualităților noastre. „În ciuda întregii unicități” a abordărilor lor, „ele nu se exclud reciproc, iluminând același subiect, doar din unghiuri diferite”. [38] Privind esența ascetismului creștin din perspective diferite, părinții luminează multe fațete ale experienței trăite — deși diferă în detalii, scrierile lor se completează reciproc tocmai în acest fel. O astfel de realizare este dincolo de puterea unui singur individ. Datorită acestui fapt, fiecare cititor poate găsi o expunere accesibilă a doctrinei, precum și răspunsuri și sfaturi potrivite.

Opera Părinților, multifațetată, dar fundamental consubstanțială și unită spiritual, formează învățătura Bisericii pe calea spre mântuire. Fiecare sfânt a contribuit cu o parte din darul său spiritual la creația acesteia - și știm „cât de diverse sunt roadele Duhului pe care Domnul le-a hrănit în mulțimea sfinților”. Diversitatea darurilor spirituale este orânduită cu scopul de a încuraja o mai mare comuniune reciprocă între membrii Trupului lui Hristos, Biserica, astfel încât să existe un fel de egalitate între ei · astfel încât fiecare persoană, lipsită de un dar particular sau posedându-l doar parțial, să aibă nevoie de ajutorul alteia, astfel încât darul fiecăruia să slujească binelui comun .

De aceea, Filocalia este alcătuită din operele mai multor părinți. *Și dacă toți ar fi un singur mădular, unde ar fi trupul?* Dacă toți părinții ar fi scris identic despre un singur lucru, Filocalia ar fi avut nevoie de un singur autor. Dacă nu ar fi fost nevoie de această polifonie conciliară, conștiința Bisericii ar fi selectat și canonizat de mult o scriere „optimă” a unui sfânt în loc de întreaga moștenire patristică. Dar chiar și povestea Evangheliei a avut nevoie de patru evangheliști.

Exorcismul diavolului

Mântuirea sufletului omenesc este împlinită de Dumnezeu atunci când sufletul este pregătit. Acest moment este atins printr-un lung drum de luptă pocăință, o luptă intensă pentru curățarea inimii de patimi. În această demers, o persoană face tot posibilul pentru a aduce sufletul într-o stare care să-l permită Domnului să-l salveze de la distrugerea veșnică și să-l conducă în Împărăția Sa. Oportunitatea de a lupta pentru eliberarea sufletului din captivitatea muritoare este primită ca un dar divin în sacramentul Botezului. Prin fontul baptismal se deschide calea către reînnoirea firii umane. Mântuitorul numește această naștere *de* [sus] - naștere în viața veșnică. Nașterea dă naștere unei „noi existențe”: eliberată de păcatul originar și de păcatul personal, o persoană se ridică din font creștin; de acum înainte, născută *din apă și din Duh* , i se acordă *intrarea în Împărăția lui Dumnezeu* . Acum, *în Hristos,* este *o creație nouă* și , pentru El, *totul* în această lume este acum [nou] . Nou-născutul este transformat intern: după ce a rupt „unirea metafizică cu demonul”, el intră în unire cu Hristos și trece într-o sferă de existență complet diferită, „este inclus în noua creație” [44] , devine parte a Trupului spiritual al lui Dumnezeu, intră în unitate cu sfinții și lumea angelică.

Înțelege pe deplin fiecare dintre cei care au intrat în cristelniță ce i s-a întâmplat: „Fericirea divină însăși comunică o parte din Sine persoanei botezate”, lasă asupra ei „pecetea luminii sale, făcându-l om al lui Dumnezeu, primindu-l în comuniunea celor vrednici de îndumnezeire și constituind societatea sfinților” [45.] Dumnezeu odată „ne-a adus din neființă în existență” [46] și acum ne aduce din nou, iar „darul baptismal al harului Său este un eveniment mai important și mai minunat decât creația inițială din nimic” [47] .

Botezul este, așadar, „începutul vieții viitoare”, deoarece cineva nu poate intra în el „în alt mod decât aici”, în timp ce este încă pe pământ, împărtășind sacramentele lui Hristos, „Tatăl veacului viitor”; și nu există nicio posibilitate „de a trece în lumea binecuvântată fără pregătire” în această viață . [48] Pentru cei botezați, „Împărăția lui Dumnezeu este deja disponibilă în Trupul lui Hristos” [49] ; această posibilitate este oferită tuturor chiar de acum, îndumnezeirea sau „cristificarea celor drepți începe chiar de aici, pe pământ”. [50] În unire cu Biserica, altoiți în Trupul divino-uman, „devenim copii ai lui Dumnezeu Tatăl, membri ai familiei Sale, frați pentru alți creștini ”. [51] *a suflat în față suflarea vieții* , când omul *a devenit pentru prima dată un suflet viu .* [52] „Cel botezat din nou devine așa cum era Adam înainte de fărădelege și, fiind introdus într-un paradis spiritual, primește poruncile *de a-l cultiva* și *de a-l păzi* ” – adică, de a împlini poruncile lui Hristos și de a păstra harul Duhului Sfânt. Astfel, cel născut de două ori primește oportunitatea de a intra în Împărăția lui Dumnezeu, „în care cei nebotezați nu vor intra ” . [54]

Mântuirea sufletului unei persoane botezate se realizează prin participarea la sacramentele Bisericii, prin infuzia treptată a harului divin [de-a lungul] existenței sale pământești. Ca ființă creată, omul are nevoie de mijlocul substanței create a Euharistiei pentru a dobândi darurile necreate ale Duhului Sfânt. Devenind creștin, omul „devine un vas” capabil să conțină harul dăruit - energia divină necreată care pătrunde întreaga ființă a creației, îndumnezeind-o. Fără ajutorul

acestei puteri, nu există nicio posibilitate de a evita păcatul, de a dobândi virtutea sau de a atinge dreptatea. Gândirea patristică de aici trebuie înțeleasă literal: „Când Dumnezeu nu acționează în noi, tot ceea ce facem este păcat ” .

Viața unui creștin este o luptă pentru a dobândi și a păstra harul; este un răspuns la chemarea lui Dumnezeu la colaborare, care pune temelia îndumnezeirii - cel mai înalt dar al lui Dumnezeu pentru umanitate. „Îndumnezeirea, destinul celor drepți, este asemănarea cu Dumnezeu și unirea, realizată în Biserică prin acțiunea Duhului Sfânt. Într-o uniune inseparabilă, dar necontopită cu razele divine, creația devine asemenea Creatorului.” [57] Dar ceea ce este dat celor drepți nu este rezultatul dreptății în sine: „Experimentăm îndumnezeirea ca un dar supranatural”, dar noi înșine „nu o realizăm ” . [58]

Învățătura patristică despre curățirea inimii se bazează pe principiul fundamental al alungării diavolului din ea în sacramentul Botezului. Înainte de sacrament, „duhurile rele, asemenea șerpilor, își fac cuib în adâncul inimii”. Sufletul omenesc este complet înrobit de Satana, care a invadat chiar adâncurile inimii. Astfel captivat, o persoană nu are capacitatea de a rezista influenței patimii sau de a se abține de la păcat.

O persoană nebotezată nu poate începe singură lupta pentru eliberare de posedarea demonică, deoarece îi lipsește ajutorul activ al harului divin, fără de care diavolul este invincibil. Puterea harului nu pătrunde în adâncurile inimii persoanei nebotezate; ea acționează asupra ei doar din exterior. Această stare este rezultatul căderii originare și, de atunci, devenind inerentă naturii umane corupte, este moștenită de fiecare nou-născut . [59]

De aceea, în ritul catehumenatului, Biserica se roagă pentru cel care este botezat: „Doamne... scoate din el orice duh rău și necurat, care se ascunde și se cuibărește în inima lui... Izgonește de la el toate lucrările diavolului, oprește duhul necurat și scoate-i afară și curățește lucrările mâinilor Tale.” În numele Domnului, celebrantul poruncește: „Plecați de omul acesta și nimeni să nu mai intre în el. ” [60]

La primirea sacramentului, starea unei persoane este complet transformată: „Din momentul în care ne năștem din nou prin Botez, demonul este afară, iar harul este înăuntru. Prin urmare, descoperim că, așa cum odinioară amăgirea domnea asupra sufletului, tot așa, după Botez, adevărul domnește asupra lui”. Sub influența harului, diavolul este expulzat din inimă, „șarpele cel rău este aruncat” din adâncurile ei și, de acum înainte, accesul la adâncurile inimii este închis dușmanului - acesta poate influența inima omului doar din exterior, „în timp ce duhurile rele se cuibăresc undeva în jurul mădularelor inimii ” . [61]

Numai cu „săgețile înflăcărate” ale gândurilor atacă diavolul sufletele, dar „nu se mai poate cuibări ca înainte” în inimă [62.] „Vrăjmașul netrupesc, din noi, care se cuibărește în inimile noastre” [63] este alungat , iar „locul unde se săvârșea închinarea la Satana prin patimi” este transformat „în sfântul templu al lui Dumnezeu, în lăcașul Sfintei Treimi” [64.] Astfel, „în Botez ne lepădăm de diavol și ne unim cu Hristos” și prin aceasta primim dreptul de a intra în Împărăția

Cerurilor [65.] Acum „vrăjmașii noștri, demonii, se adăpostesc *lângă* inimă... Așa ne învață sfinții părinți” [66] .

În primele secole ale creștinismului, s-a răspândit învățătura eretică a mesalienișt ilor67 ' conform căreia „harul lui Dumnezeu și al lui Satan pot locui simultan în inimă”. În lupta împotriva rătăcirii, Sfinții Părinți au clarificat adevărata stare a lucrurilor. După Botez, Satan este forțat să părăsească inima, deoarece harul o pătrunde; harul și diavolul nu pot locui niciodată „în același loc în același timp”. Faptul că atât gândurile bune, cât și cele rele continuă să emane din inimă, ca dintr-o sursă, nu înseamnă că demonii locuiesc acolo alături de har. „Inima însăși produce atât gânduri bune, cât și gânduri rele”, dar produce gânduri rele nu prin natura sa, ci pentru că își amintește de răul trecut. Practic, inima „zămislește gânduri rele din răutatea demonilor” și le percepem pe toate „ca și cum ar emana din inimă ” [.68]

Deși Satana influențează sufletul ca și înainte și „adesea chiar mai amarnic”, el nu mai poate domina complet inima. El rămâne același „ispititor și seducător, dar nu mai este stăpânul - el tulbură și tulbură, dar nu poruncește”. [69] Dumnezeu îi permite dușmanului să atace omul, dar numai *din exterior* pentru a ispiti și tulbura simțurile și mintea. Acest lucru este valabil mai ales atunci când suntem inerți în viața noastră spirituală, când „urmăm cu nepăsare și neglijență calea evlaviei”. Atunci duhurile rele ne captivează sufletul, atrăgându-l spre păcat; ele „atacă simțurile trupești și se cuibăresc în ele, operând convenabil prin carne, care este aliatul lor”. Printre dușmanii noștri, „există două feluri de duhuri rele: cele mai subtile și cele mai grosolane. Cele mai subtile poartă război sufletului, în timp ce cele mai grosolane captivează carnea prin mișcări rușinoase, senzuale”. Dar acesta este singurul lucru pe care demonii sunt capabili să-l facă după Botezul unei persoane: să o prindă în mrejele lor prin gânduri și sentimente, atunci când „găsesc o persoană neglijentă în eforturile spirituale” [70] .

După primirea Botezului, după ce *Dumnezeu a trimis Duhul Fiului Său* în inimile noastre , [71] harul lui Dumnezeu intră, în expresia patristică, „în adâncul inimii”, este închis „în adâncul inimii duhovnicești” și se odihnește acolo în secret. Atâta timp cât inima este supusă influenței patimilor, este incapabilă să perceapă direct harul, iar omul este nevoit să ducă o mare luptă pentru a descoperi adâncimile ascunse, pentru a dobândi acces la izvorul *apei vii.72 Mintea și inima se deschid primirii harului la creștinii care* [trăiesc] după porunci. Și pentru a intra în tărâmurile contemplării și a dobândi îndumnezeirea, sunt necesare asceza intensă și isprava isihastă a lucrului interior, isprava rugăciunii mintale și intime. „Când, după ce ai încetat distragerile exterioare, îți îmblânzești gândurile lăuntrice”, învață Sfântul Teolipt [73] , - abia atunci mintea va începe să se ridice la fapte și cuvinte duhovnicești; viața solitară și „lupta împotriva gândurilor exterioare” sunt necesare până când „vom găsi un loc de rugăciune curată - casa în care locuiește Hristos” [74.] De aici și postulatul de nezdruncinat: „Pentru a ne dezbrăca de omul vechi și a ne îmbrăca în cel nou, este nevoie de asceză neîncetată” [75] .

În sacramentul Botezului , omului, creat *după chipul* și *asemănarea* lui Dumnezeu , i se dăruiește renașterea *chipului* care a fost fundamental afectat în Adam și, în același timp, i se restabilește posibilitatea de a atinge *asemănarea* cu Dumnezeu. Conform învățăturii Părinților, „chipul este o asemănare potențială, iar asemănarea este un chip în acțiune”. Acest lucru va deveni mai clar dacă înțelegem interconectarea dintre cele două etape ale mântuirii umane. În prima, Domnul Însuși a săvârșit isprava răscumpărătoare, iar *natura umană este deja îndumnezeită în întruparea Sa - chipul ne este restituit. În a doua* , omul însuși trebuie, cu ajutorul Duhului Sfânt, să atingă îndumnezeirea *personalității* sale , realizând asemănarea cu Dumnezeu prin lupta personală a unirii cu Hristos.

Renașterea chipului într-o persoană are loc imediat „prin puterea sfințitoare a fontului baptismal” – sufletul, prin acțiunea harului divin, este curățit de întinarea păcatului, puritatea sa originară fiind restaurată. Posibilitatea asemănării – de a deveni asemenea lui Dumnezeu, posibilitatea de a realiza ceea ce îi face pe sfinți sfinți – este dată persoanei botezate doar „în formă embrionară”. În timp ce prima este dăruită ca dar, cea de-a doua trebuie câștigată și dobândită prin efort personal și „propria strădanie spre asemănarea cu Dumnezeu” [78] , în lupta zilnică de a trăi conform poruncilor lui Hristos.

„Întreaga viață ulterioară a unui creștin este o creștere a talanților primiți la Sfântul Botez.” [79] Cei care sunt capabili să atingă făgăduința sunt glorificați de Biserică ca sfinți. În același timp, primul fără al doilea – un dar fără cucerire – își pierde orice valoare, precum *un talent* îngropat *în pământ* , precum *sarea* care și-a pierdut *savoarea* , iar cel care nu a depus *efortul* este lipsit de tot ce *are.* [80] Dacă, neglijând darul, „preferăm o viață de păcat”, atunci nici Botezul, nici celelalte sacramente ale Bisericii „ne vor izbăvi de condamnarea veșnică”. [81] O persoană care păcătuiește după Botez, dar nu recurge la sacramentul Pocăinței, suferă moarte spirituală – este din nou lipsită de oportunitatea comuniunii cu Dumnezeu.

Pierzându-și legătura cu Dumnezeu și murind spiritual, creștinul pierde oportunitatea primită în sacramentul Botezului de a „deveni fiu al lui Dumnezeu și moștenitor al binecuvântărilor veșnice”. Harul, însă, nu dispare, nu abandonează inima omului, dar „nu creează mântuire în ea” (82) , ci așteaptă momentul în care sufletul se întoarce la pocăință. Dacă o persoană, la primirea Botezului, nu se comportă întruchipat de numele de creștin și nu îndeplinește jurămintele făcute la Botez, atunci „este chemată, dar nu aleasă”. (83)

Cea mai veche învățătură, dezvoltată de-a lungul secolelor în scrierile Părinților, ne explică faptul că Domnul, în înțeleapta Sa discreție, „după ce l-a regenerat pe om prin Botez și l-a pecetluit cu harul Duhului Sfânt, îi lasă trupul muritor și susceptibil patimilor”. Povara stricăciunii continuă să apese asupra omului, iar acesta continuă să fie „supus atacurilor diavolului din afară”. Toate acestea „nu sunt o cusur în acțiunea harului divin”, ci permisiunea mântuitoare a lui Dumnezeu, pentru ca creștinul să devină părtaș la propria sa mântuire, pentru ca să „învețe să respingă atacurile vrăjmașului și astfel să se pregătească pentru

dobândirea nemuririi”, pentru ca prin luptă, pocăință și fapte bune să câștige darul „îndumnezeirii în viața veacului viitor ” . [84]

Desigur, Dumnezeu poate șterge toate înclinațiile rele ereditare în Botez, „El poate, dar le lasă omului ca să se poată lupta, ca să poată câștiga și să primească cununa biruinței... La urma urmei, ce Îl înclină pe Dumnezeu spre noi? Lucrarea pe care o depunem pentru a birui omul vechi” [85] .

„Botezul distruge înțepătura morții”, spunea Sfântul Chiril al Ierusalimului . Sacramentul îl eliberează pe om „de puterea morții, care a intrat în lume prin păcat”. Totuși, din cauza slăbiciunii firii, omul nu este capabil să reziste – el este „supus distrugerii chiar și după Botez”. Aceasta „nu se întâmplă din cauza slăbiciunii sau imperfecțiunii sacramentului”, ci, așa cum spune Sfântul Marcu Ascetul , „din cauza nepăsării și senzualității omului”.

Vina și responsabilitatea unui păcătos botezat sunt amplificate. „Comparativ cu încălcarea legii lui Adam, îndepărtarea omului de voia lui Dumnezeu după Botez merită o condamnare mai mare”, exprimă Sfântul Grigorie Palama gândul Părinților din vechime. Mulți îl critică în mod frivol pe strămoșul nostru Adam, care, se pare, cedând ușor instigării diavolului, a încălcat porunca lui Dumnezeu și a devenit cauza morții umane . Dar „este departe de a fi același lucru să dorești să guști din o plantă mortală înainte de experiență” sau „să dorești cu pasiune să o mănânci după ce experiența te-a învățat că este mortală”. [86]

Trebuie admis că, dacă primul este comparabil cu un accident, atunci al doilea trebuie comparat cu sinuciderea.

Libertate de violență

Darul lui Dumnezeu primit prin Botez este eliberarea din sclavie: diavolul, care a înrobit cu forța și a posedat persoana nebotezată din interior, nu mai poate folosi violența - pentru a poseda o persoană, el are nevoie de consimțământul acesteia. Persoana botezată este redată libertății de alegere pierdute în Cădere - capacitatea voinței umane de a rezista răului sau de a ceda ispitei. „Această libertate este de proporții colosale, incomensurabile. Prin propria sa voință liberă, o persoană poate chiar să-L respingă pe Dumnezeu și să-l îmbrățișeze pe diavol.” El „poate deveni atât Dumnezeu prin har, cât și diavol prin propria sa voință liberă.” Libertatea este imensă: o persoană este liberă să aleagă „între viață și moarte”. Libertatea este inviolabilă: „nici măcar diavolul însuși nu poate constrânge o persoană la rău”; el oferă doar o alegere. Dar „în același fel, Dumnezeu nu constrânge binele ” .

Alegerea rămâne întotdeauna la nivelul individului și, prin urmare, se bazează întotdeauna pe conștiința sa. Lupta pentru propriul suflet, cu dușmanul și cu sine însuși, începe. Dumnezeu ajută cu siguranță individul luptând împotriva răului, dar în secret. „Harul lui Dumnezeu își ascunde prezența în cel botezat, așteptând voința sufletului” [88] ; pătrunzând în adâncul inimii, ajută pe nesimțit lupta. Aceasta va continua până la un anumit timp. Mântuitorul, fără a încălca libertatea umană, oferă individului oportunitatea de a lupta, cum ar spune,

singur împotriva dușmanului, pentru a-și demonstra voința și a-și mărturisi fidelitatea față de Domnul. „Marele ajutor al lui Dumnezeu îl îmbrățișează pe om, dar nu-i este îngăduit să-l vadă” - acestea sunt cuvintele Sfântului Pimen cel Mare . Cel care a intrat în război spiritual își desăvârșește sufletul: „fiecare rezistență la cerințele pasiunii îl slăbește; rezistența constantă îl doboară”. Dar este adevărat și altceva: „fiecare infatuare față de patimă o întărește, infatuarea constantă față de patimă îl înrobește pe cel care se lasă dus de ea” [89] .

Mântuitorul „ne-a eliberat prin Sfântul Botez, dându-ne libertatea de a face binele dacă vrem” și „de a nu fi atrași cu sila spre rău” [90.] El „l-a eliberat pe om de chinurile demonice, l-a izbăvit de robia diavolului, de slujirea involuntară, violentă și dureroasă a păcatului”, i-a dat posibilitatea de a nu fi atrași în păcat cu sila, decât dacă „noi înșine vrem de bunăvoie să păcătuim” [91] .

Suntem liberi „fie să rămânem de bunăvoie în poruncile Celui în care am fost botezați... și să umblăm pe calea poruncilor Sale, fie, după ce ne-am abătut de la această cale dreaptă, să ne întoarcem din nou la diavol, adversarul și dușmanul”. Dar fără consimțământul nostru, „cel rău nu poate în niciun fel sădi vreun rău în noi” [92.] Dacă o persoană nu-i dă lui Satan un motiv să o ia în stăpânire și nu dorește să se supună influenței sale, atunci dușmanul nu este în niciun fel capabil să „stăpânească asupra lui cu forța” [93] .

Rezultă că, dacă un creștin ar muri subit, părăsind fontul baptismal, ar trece în veșnicie într-o stare de sfântă puritate . [94] Și dacă presupunem că după Botez nu păcătuim niciodată și păzim poruncile Evangheliei fără prihană, atunci vom rămâne în viața pământească „fără patimă și sfinți”. [95] „Dacă”, așa cum spun Părinții, „din momentul Botezului nu am fi păcătuit în timpul vieții noastre, am fi nu numai drepți, ci și complet sfinți ” . [96]

Diavolul reușește să dobândească stăpânire asupra omului prin patimi, atunci când un creștin, în loc să-și purifice inima prin rugăciune, este captivat de ceva stricăcios. Atunci harul dobândit anterior se retrage și este îngropat - deși nu complet pierdut, totuși ascuns: „ceea ce am primit în Hristos Isus în sfântul Botez nu este distrus, ci doar îngropat, ca o comoară, în pământ”. Înainte de a fi prea târziu, trebuie recuperat, „redescoperit și scos la lumină”. [97] Pocăindu-ne de nebunia noastră, ne prosternăm înaintea lui Dumnezeu, care a știut de la început că „chiar și după Botez vom păcătui” și care ne-a dat „sfintele porunci ale pocăinței, curățindu-ne nu numai de păcate, ci și de patimi”, pentru ca prin lupta pocăinței să putem recâștiga comorile pierdute, așa cum li s-au acordat multora căzuți, „devenind din nou sfinți ” . [98]

Îmbrăcați în Hristos [în] iasoara bisericii, „toți oamenii primesc egalitatea, pentru că demnitatea fiecărui creștin este una și aceeași. Este Hristos”. Și „această demnitate este infinit de mare”, căci „în ea este anihilată orice distincție pământească” dintre oameni . Dar omul nu este încă capabil să stea ferm în Hristos, să rămână la această înălțime, acordată lui, dar încă necucerită de el însuși. Ieșind din iasoara, el nu va fi protejat de influența evaluărilor și opiniilor sale anterioare, nu va scăpa de sentimente și înclinații părtinitoare, este incapabil să-și reconstruiască instantaneu sistemul de valori stabilit. Deja în clipa

următoare după sacrament, conexiunile subconștiente înrădăcinate de-a lungul anilor se vor face simțite, vechile gusturi și antipatii vor reapărea și, prin urmare, persoana va fi din nou cuprinsă de un impuls nedrept al minții sau al inimii. Și atunci „marea demnitate creștină” se va pierde, iar lumea, ca și înainte, va fi percepută în dizarmonia „diferențelor pământești dintre oameni”. [101] Va putea omul să recupereze darul lui Dumnezeu, să-l câștige printr-o luptă asemănătoare cu cea a lui Hristos? Răspunsul va fi prezent în cursul întregii sale vieți ulterioare.

Înainte de răscumpărarea rasei umane înfăptuită de Mântuitor, omul, oricât de mult s-ar fi străduit, nu ar fi putut rezista patimilor care îl dominau: „în starea decăzută, păcatul și diavolul copleșesc atât de mult omul, încât acesta nu mai are puterea să li se împotrivească, ci este dus involuntar”. Doar creștinului i se acordă libertate spirituală - capacitatea de a alege binele sau răul prin propria sa voință liberă. El leapădă jugul patimilor, primind ajutorul harului și capacitatea de a se opune răului: „la Botez, Satana, care locuiește în fiecare om... este alungat” și apoi „este lăsat în voința persoanei botezate fie să rămână un templu al lui Dumnezeu și să fie liber de Satana, fie să-L îndepărteze pe Dumnezeu de la sine... și să devină din nou un locuință pentru Satana”. Oricine eșuează în prima este condamnat la a doua. După Botez, cel care păcătuiește „își reînvie firea decăzută”, pierzând din nou libertatea spirituală; „păcatul câștigă din nou putere violentă”, iar diavolului i se permite din nou să domine omul.

Acest păcat distrugător de suflet se numește patimă. Mai mult, viclenia forțelor care se opun omului este de așa natură încât „patima nu este întotdeauna exprimată clar: ea poate trăi în secret într-o persoană și o poate distruge” treptat, aproape imperceptibil. Când o persoană botezată se întoarce la *vărsătura sa* [102] și își permite să „trăiască după mintea și voința firii decăzute”, atunci „libertatea sa spirituală este complet pierdută”, căci îl trădează pe Hristos. Iar consecința este decăderea spirituală: „firea se dezintegrează complet atunci când nu este ceea ce ar trebui să fie”. [103] La urma urmei, în Botez, el „a renunțat la firea sa și s-a angajat în toate acțiunile, cuvintele, gândurile și sentimentele... să trăiască numai după voința și mintea Domnului Iisus Hristos” - după „poruncile și învățăturile Sale din Evanghelie ”. [104] [105] Dacă tu, creștinul, te privezi de acea „cea mai frumoasă schimbare” [106] care ți-a fost dăruită de Duhul Sfânt în izvorul reînnoirii, atunci „insulți întregul mister, îți arunci întreaga viață în dezordine și te chinui neacceptându-L pe Cel care proclamă hotărât: *Iată, Eu fac toate lucrurile noi* ” [107] [108]

Duhul necurat, alungat din sufletul omenesc prin Botez, începe să rătăcească, vizitând sufletele fără apă, adică pe cele necredincioase — lipsite de credință și de harul baptismal . [109] Dar demonul nu găsește pace în ele, căci își găsește satisfacția tulburând creștinii cu fapte rele, iar cei nebotezați i-au aparținut de la bun început — de la zămislirea lor. Și se întoarce la cei botezați, însoțit de încă șapte demoni: „precum sunt șapte daruri ale Duhului, așa sunt și șapte duhuri rele”.

Când demonii găsesc un creștin leneș – adică unul care, prin lene, și-a slăbit lupta spirituală și nu a reușit să reziste adversarilor săi – atunci, atacându-l, „își

săvârșesc răutatea și mai aprig decât înainte”. Acum, nefericitul nu are de ales decât să pornească într-o lungă călătorie de „pocăință laborioasă” [110] , o luptă cu „forța potrivnică, care s-a întors din nou după Botez împreună cu alte duhuri rele în sufletul leneș, din cauza neglijenței ” . [111]

Pe de altă parte, soarta creștinilor care se străduiesc neobosit este îmbucurătoare: „rezistând legii *păcatului* , o alungăm din trup, instalăm mintea ca administrator în casa trupească și, cu ajutorul ei, stabilim legea potrivită pentru fiecare facultate a sufletului și pentru fiecare organ trupesc”. Cel care perseverează în această lucrare „va primi și va vedea în sine harul promis tuturor”. [113 Aceștia] „sunt prietenii lui Hristos, cărora le-au fost încredințate misterele și care își duc viața în spiritul lui Hristos”.

Însă cei care „nu au primit deloc un astfel de har, adică cei nebotezați”, precum și „cei care l-au primit, dar nu l-au recunoscut – aceștia sunt vrăjmașii lui Dumnezeu. Căci oricine nu se împărtășește cu firea divină, adică nu are har divin, este trupesc și nu poate fi plăcut lui Dumnezeu” [114] , *deoarece gândurile trupești sunt vrăjmășie împotriva lui Dumnezeu* , deoarece *carnea și sângele nu pot moșteni Împărăția lui Dumnezeu, iar stricăciunea nu moștenește nestricăciunea* [115] .

Săgeți inamice

Astfel, deși diavolul continuă să atace creștinul, el este expulzat pentru totdeauna din inima omului prin sacramentul Botezului; este imposibil pentru el să reintre acolo unde locuiește harul. „Puterea vrăjmașului... zguduie adâncurile inimii, aplecând-o după voia sa... Șuvoaie de păcat se apropie neîncetat de inimă, gata să o răstoarne și să o tragă de partea lor” [116] , dar vrăjmașul nu poate acționa decât indirect: „trage din afară și de departe, insuflând gânduri rele”; de îndată ce i se deschide o ocazie, el imediat „sare în sus și dă sfaturi”, dar toate planurile sale rele sunt zădărnicite de rugăciunea noastră atentă [117] .

Între timp, literatura spirituală se referă adesea la expresii precum „diavolul în inimă” cu referire la o persoană botezată. De exemplu, Sfântul Macarie Egiptulenul , referindu-se la creștini, scrie: „Inima este un vas mic, dar există șerpi în ea”; el menționează, de asemenea, „un șarpe care își face cuib în adâncul inimii”. Aceleași cuvinte sunt repetate de Sfântul Ignațiu al Caucazului. Uneori se spune despre diavolul care „reintră într-o persoană” care a păcătuit după Botez și că o astfel de persoană „devine din nou lăcașul lui Satan”.

Calist și Ignațiu Xantopoulos indică „alungarea vrăjmașului din păsunile inimii” ca rod al rugăciunii sincere.118 Sfântul Grigorie Palama , de exemplu, o exprimă astfel: „Numele lui Iisus, la care o persoană meditează mereu în inima sa, lovește, rănește și alungă din inimă demonii - conducătorii și creatorii tuturor gândurilor rele și patimilor spirituale.” [119] Iar în scrierile Sfântului Ioan de Kronstadt citim: „În măruntaiele noastre există un cuib mintal unde locuiește Hristos sau diavolul își stabilește locuința. Aceasta este inima. Diavolul ne alungă adesea din acest cuib și își stabilește locuința el însuși: și atunci lucrurile

devin foarte rele pentru noi. Sfinții apostoli au numit acest cuib templul lui Dumnezeu sau templul Duhului Sfânt; Mântuitorul - o casă . ” [120]

Trebuie să înțelegem corect aceste afirmații; ele nu înseamnă, de fapt, că dușmanul poate locui din nou cu putere absolută direct în inimile noastre după Botez. Expresiile figurative despre activitatea dușmanului „în inimă” nu ar trebui luate literal.

Aceasta implică înrobirea generală a unei persoane față de patimi și de diavol, întrucât vrăjmașul, deși indirect, exercită cu adevărat putere asupra sufletului păcătos și pătimaș, luând cu adevărat în stăpânire inima omului prin patimi și gânduri rele înrădăcinate în inimă - diavolul le folosește ca arme împotriva omului. Sfântul Teofan Zăvorâtul , interpretând cuvintele Sfântului Macarie despre „șarpele care se cuibărește în adâncul inimii”, explică: „El se referea fie la păcatul care locuiește în noi, fie la patima principală a fiecărui om, în care se transformă acel păcat”.

Însuși Sfântul Teofan, când menționează locul unde se află diavolul, se exprimă mai precis pe această temă: „ *În jurul* inimii se încolăcește un șarpe care este gata să ne distrugă – și ne va distruge, dacă se va ivi ocazia” [121] .

Starețul Efrem de Filoteu are această expresie: „Scopul rugăciunii mentale este de a-l aduce pe Hristos în inima omului, alungând diavolul de acolo... Când Hristos intră în inimă, atunci coloanele demonilor vor fugi de acolo.”

Această imagine, datorită capacității sale, permite transmiterea concisă și vie a unui gând lung. În forma sa extinsă, sensul celor spuse este următorul. Când, după curățirea sufletului creștinului de patimi, puritatea inimii este atinsă prin rugăciunea mintală și inimă, atunci harul lui Dumnezeu, ascuns în taină în adâncul inimii încă de la Botez, va lua în sfârșit în mod deschis și deplin în stăpânire inima omului și va domni acolo triumfător. Atunci, demonii nu vor mai putea influența sufletul prin dependența inimii de patimi și va sosi o stare de detașare. Va sosi o stare în care Dumnezeu, figurativ vorbind, „va ședea pe tronul inimii” sau „își face locuința în inimă” și vom găsi „Împărăția lui Dumnezeu în noi”.

Avem nevoie de claritate în această privință, deoarece dușmanul este extrem de interesat de ignoranța noastră, care împiedică rugăciunea cu scop. Conștientizarea faptului că diavolul a fost complet alungat din inimile noastre este periculoasă pentru el: „Demonii cu siguranță nu vor ca oamenii să fie siguri de acest lucru”, ca nu cumva mințile noastre, „știind acest lucru cu siguranță, să se înarmeze împotriva lor cu amintirea constantă a lui Dumnezeu ” . [122]

Deși puterile demonice au fost expulzate din inimă prin sacrament, scopul nostru este încă departe de a fi atins; inima nu este purificată doar prin această acțiune – „pofta animalică... care este în legătură cu pofta duhurilor decăzute” este încă înrădăcinată în ea [123] .

„Participarea la rău” se realizează prin „captivitate spirituală” - diavolul ne atrage în acest „proces de întunecare și înrobire față de păcat prin săgețile pe care le

trimite în mințile noastre”. Aceste gânduri sunt *sugestii* pline de otravă ; dacă reușesc, mintea otrăvită „se supune dictatelor principiului malefic”. Și apoi „mintea, îndepărtându-se de Dumnezeu, devine fie bestială, fie demonică și, distanțându-se de legile naturii, poftește lucruri străine de ea ” . [124]

Diavolului îi rămâne puterea de a ataca inima, străpungând mintea cu săgețile înflăcărate ale gândurilor, pentru a aprinde în interior o conflagrație pătimașă. Succesul vrăjmașului se obține deoarece inimile noastre au acumulat multă substanță inflamabilă a patimilor. Dacă un gând rău nu este respins și străpunge inima, vrăjmașul își atinge scopul: *zborul săgeții* [aprinde] resturile viciilor înrădăcinate în suflet.

„Demonii ne poartă războaie fie prin lucruri, fie prin gânduri pasionale legate de aceste lucruri. Prin lucruri poartă război împotriva celor cufundați în lumea lucrurilor și prin gânduri – împotriva celor care s-au retras din lucruri.” [126] Apostolul Pavel ne arată armele necesare pentru această luptă: *Luați scutul credinței, cu care veți putea stinge toate săgețile aprinse ale celui rău... și sabia Duhului, care este Cuvântul lui Dumnezeu* . [127]

Fiecare persoană este chemată să reziste vrăjmașului, privind la sfinții săi învățători - cum ar fi dreptele Iov, care, „lovind fără să lovească”, l-a zdrobit pe diavol și ne-a învățat modelul războiului: „lovit neîncetat de săgețile diavolului, a rezistat oricărui fel de ispită, și-a golit toată tolba” [128.] Cum ar fi Iosif din Volok Lamski, care, cu isprăvile sale de sobrietate, „ca și cu armura, a respins săgețile înflăcărate ale patimilor” și astfel „a abolit gândurile șovăielnice ale trândăviei” [129.] Sfinți martiri precum Andronic din Perm , care, „luând sabia spirituală”, „a luptat pentru Biserică și Patrie”, precum Tadeu din Tver, care, devenind o victimă vie, „a biruit răutatea vrăjmașilor lui Hristos”. Suntem chemați să imităm în această luptă nenumărata armată de mărturisitori, drepți și sfinți, care „și-au dat viața pentru credința în Hristos și au păstrat adevărul cu sângele lor” [130] .

Fiecare păcat se naște dintr-un gând primar care stârnește pasiuni și apoi duce la săvârșirea răului. Există două fronturi ale atacurilor mentale, dar rădăcina tuturor necazurilor este întotdeauna aceeași: impuritatea inimii. În primul caz, gândul se naște în adâncul inimii noastre, unde răul acumulat și obiceiurile înrădăcinate dau naștere la „gânduri rele și impure”. [131] În al doilea caz, dușmanul trimite gânduri din exterior. Dacă atacul nu este respins imediat și sugestia demonică nu este respinsă, ea pătrunde acolo - în acumularea de rău sădită în inima noastră.

Aici, pasiunea se stârnește și dă în clocot și, din nou, deși este vina vrăjmașului, totuși, *gândurile rele izvorăsc* din inimile noastre și *omul scoate răul din comoara rea a inimii sale .* [132] Tocmai de aceea un creștin, în orice caz, poartă întreaga responsabilitate pentru păcatul comis și este personal învinovățit pentru manifestarea pasiunii, chiar dacă demonul l-a provocat la aceasta.

Ticăloșia demonilor constă în viclenia lor: semănând sugestiile lor, reușesc să ne inducă în eroare, iar noi percepem gândurile demonice ca emanând din natura noastră, motiv pentru care „unii au crezut că atât harul, cât și păcatul locuiesc

împreună în mintea noastră”. Un fel de mecanism diabolic este la lucru aici. Într-adevăr, „gândurile semănate în suflet de către demoni par să vină din inimă; dar ni le însușim atunci când dorim să ne bucurăm de ele... căci trupul iubește infinit lingușirea amăgirii”. Astfel, atunci când o persoană „se desfătează în gândurile semănate în ea de vicleanul Satana și parcă își înscrie amintirea lor în inimă”, le însușește ca fiind ale sale și apoi „le cultivă din propriile gânduri ” . [133]

Cu alte cuvinte, viclenia demonică poate reuși doar dacă nu ne opunem rezistență. Orice gând implantat de demoni, în primul moment în care apare în mintea noastră, este lipsit de patimă și, prin urmare, inofensiv - este doar o stimulare a puterii noastre *intelectuale* , care, de la Botez, a fost parțial purificată de pasiuni. Dar dacă acest gând nu este imediat înăbușit și mintea începe să-l ia în considerare, atunci partea pasională a sufletului este atrasă în proces: *dorința* și forțele *iritative* sunt atrase, sub influența cărora gândul este colorat de sentimentul pasional . [134] Otrăvit de veninul pasiunii, gândul pătrunde în regiunile inferioare asemănătoare ale inimii - sediul dorinței și al forțelor iritative - și prinde rădăcini acolo . [135] Astfel, are loc întinarea inimii, hrănită de gândurile pasionale.

Sănătatea și mântuirea sufletului uman depind în întregime de puritatea inimii. Numai prin curățirea de murdăria patimilor se deschide calea către rugăciunea contemplativă și unirea deplină cu Dumnezeu. Fără victoria asupra patimilor, este imposibil să-L vezi pe Dumnezeu: „Patimile sunt ușa închisă în fața purității. Dacă cineva nu deschide această ușă, nu va intra în tărâmul imaculat și pur al inimii.” [136] Orice patimă, prin gânduri și mișcări senzuale, devine stăpâna persoanei pe care o înrobește. Cu toate acestea, prea adesea, în loc să lupte cu diavolul, „oamenii, mânați de inerția patimilor lor, duc o luptă reciprocă aprigă.” [137] Esența răului moral constă în faptul că oamenii, abătându-se voluntar de la gândirea corectă, înclină spre cele pasionale și, ca urmare, gândurile alimentate de patimă împiedică „dobândirea mântuirii sufletului, aruncând mintea unei persoane în distrugere. ” [138]

După cum vedem, întreaga luptă pentru viață se învârte în jurul minții și inimii. Prin urmare, lucrarea principală de mântuire a sufletului este concentrată pe războiul minții, în care arma principală este lucrarea rugătoare a minții și a inimii. Numai isprava sobrietății poate servi la purificarea inimii și la vindecarea sufletului: „Rădăcinile răului nu dispar de la sine” și, prin urmare, fără „rugăciunea mentală activă, nimeni nu poate scăpa de influența patimilor și de acumularea gândurilor rele, pentru care va fi chinuit în ceasul morții și va răspunde la Judecata de Apoi ” . [139]

Sobrietatea intelectuală, ca armă principală în lupta pentru inimă, trebuie să fie de încredere și puternică, iar aceasta necesită constantă „isprava muncii pocăinței, cu întărirea plină de har a duhului prin împărtășirea cu Sfintele Taine ale lui Hristos”. [140] Dar eficacitatea sacramentului euharistic depinde și de gradul de cooperare umană: pentru victoria completă asupra vrăjmașului, cel care se împărtășește trebuie să fie înarmat cu o rugăciune mentală constantă. „Suntem captivi perpetui ai diavolului și, în ciuda faptului că în Botez suntem răscumpărați

și eliberați din captivitate prin Preasfântul Sânge al lui Hristos Dumnezeul nostru, chiar și după aceea, pentru că am căzut în păcat, suntem din nou captivi; și diavolul ne ține ca și cum ar fi fost cu lanțuri de fier și se opune cu tărie rugăciunilor noastre", săvârșite „pentru a ne elibera din captivitatea sa. Prin împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos, suntem eliberați din captivitate, dar nu pentru mult timp, pentru că, deși Domnul a curățit sufletul de toate păcatele și patimile prin împărtășanie, nu putem menține această puritate fără rugăciune constantă. „Numai prin rugăciunea plină de har, curată a minții și a inimii, o persoană se poate proteja de captivitatea demonică . " [141]

O mare bătălie se dă în inimă. Luptând pe două fronturi, ascetul luptă pentru purificarea sufletului cu arma sobrietății rugătoare. În numele lui Isus, el suprimă gândurile care emană din adâncul inimii, în timp ce simultan blochează sugestiile ostile care vin din exterior. „Trebuie să știm că a chema constant numele lui Dumnezeu este o vindecare care ucide nu numai patimile, ci însăși acțiunea lor... Numele lui Dumnezeu, atunci când este invocat, ucide toate patimile, deși nu știm cum se realizează acest lucru . " [142]

În timp, cu sprijinul invizibil al Dumnezeului Atotputernic, se produc schimbări benefice: sursa pătimașă a răului din adâncul inimii se usucă, iar săgețile demonice se sting în zbor, fără a-și atinge niciodată ținta. Treptat, de-a lungul anilor de luptă, se atinge o puritate binecuvântată – un început de detașare – și apoi, în sfârșit, harul, care nu mai este ascuns, ia în stăpânire în mod deschis inima, iar Domnul Însuși domnește complet în interior.

Depășirea despărțirii

Când ne familiarizăm cu scrierile patristice, nu trebuie să pierdem din vedere particularitatea lor inerentă. Aici, aplicarea strictă a termenilor, obișnuită pentru o conștiință raționalistă, lipsește. Astfel, cuvântul *„minte"* poate fi folosit în diverse sensuri: în primul rând, se referă la puterea gândirii - energia mentală ca atare. Dar același cuvânt poate însemna și suflet, inimă sau atenție sau poate fi identificat cu aparatul intelectual - rațiunea . [143] *Conceptele de „minte "* , *„ spirit "* , *„ suflet "* și *„inimă"* (nou~, pneuma~ma, yuchv, kardiva), care au sensuri complet independente în ascetism, pot fi totuși folosite sinonim în scrierile patristice din diferite epoci și culturi; se pot înlocui reciproc; același termen poate fi folosit de un autor în sensuri diferite . [144]

Acest lucru se datorează parțial imperfecțiunilor mijloacelor de comunicare antice: scrierile, de regulă, nu puteau fi reconciliate între ele. Mai mult, ele nu erau create în birouri academice, ci în deșert - prin inspirația Duhului Sfânt. Asceții nu aveau obiective strict științifice și nici nu căutau să creeze un sistem unificat. Mișcați de o binecuvântare de sus, ei erau chemați să consemneze fragmente de experiență și cunoștințe personale revelate în contemplarea plină de har, spre beneficiul ziditor al altora. Străini de literalismul care *ucide* , Părinții ne-au transmis, mai presus de toate, duhul adevărului care *dă* viață .

Prin urmare, de la cititorii textelor ascetice se așteaptă o anumită încordare nu doar a gândirii, ci și a spiritului. Adevăratul sens este adesea deslușit doar printr-

o lectură atentă și meditativă, însoțită de rugăciune. Merită să ne amintim că o abordare exterioară a studierii problemelor spirituale, fără experiența lucrului interior, este sortită zadarniciei: în acest caz, gândirea Părinților va rămâne incompletă sau greșit înțeleasă.

Când judecățile sunt făcute nu din experiență spirituală, ci din „cunoaștere exterioară", aceasta nu este iluminare în adevăratul sens și nu poate duce în niciun fel la comuniunea cu Dumnezeu . [146] Scrierile Părinților nu sunt într-adevăr întotdeauna și departe de a fi pe deplin de înțeles: „o formă de astfel de obscuritate este observabilă în anumite locuri", dar „dacă obscuritatea este vizibilă undeva în ele, aceasta nu provine din obscuritatea expunerii, ci din faptul că adevărurile expuse în ele sunt de obicei mai bine înțelese prin acțiuni corespunzătoare lor și nu pot fi explicate doar prin cuvinte... căci cunoașterea dobândită din fapte în sine nu poate fi explicată pe deplin prin cuvinte. " [147]

Sursa existenței omului la creația sa a fost „suflarea duhului vieții" emanată direct de la Dumnezeu [148] , iar Domnul S-a ales pe Sine însuși ca „model" pentru această creație [149] , prin urmare, în ființa umană există inițial o anumită corespondență cu Dumnezeu Însuși.

Fiind o imagine, creația reflectă într-o oarecare măsură ființa Creatorului său, „sufletul în trupul omenesc este o reflectare simbolică a lui Dumnezeu" [150] , „așa cum Dumnezeu guvernează lumea, așa și sufletul guvernează trupul" [151.] Așa cum Dumnezeu acționează în natură, guvernând universul prin energiile Sale necreate, tot așa „sufletul acționează în mădularele trupului și îndrumă fiecare mădular spre acțiunea sa" [152] .

Așa cum Dumnezeu are esența și energia Sa, și sufletul uman are atât esență, cât și energie, singura diferență fiind că acestea din urmă sunt create.

În sistemul conceptelor ascetice, *esența* (o*usiva) sufletului uman este *spiritul* său , situat în inima *spirituală* . Este „centrul ființei umane, rădăcina abilităților active", „punctul din care emană toată viața spirituală și la care se întoarce" [153] , „sursa tuturor mișcărilor mentale și spirituale" [154] .

Spiritul, ca principiu esențial, posedă propria sa energie, iar aceasta este *mintea* (nou~) fluidă și mereu în mișcare a omului, care se manifestă în gândire și contemplare. Energia este puterea înnăscută natural a fiecărei entități. Prin urmare, principala „putere a sufletului rațional... este mintea sa veșnic în mișcare [adică intelectul], care curge în mod natural constant din ea [suflet]" [155] .

Antropologia creștină, bazată pe corupția naturii umane prin cădere, privește Biserica ca pe un spital măreț, menit să vindece sufletul uman pentru a-l salva de la distrugerea veșnică.156 Dacă, conform conceptelor obișnuite ale psihiatriei, o persoană sănătoasă mintal este considerată a [fi] cea ale cărei conflicte interne pur și simplu „nu au luat încă o formă acută, în mod clar distructivă pentru individ sau intolerabilă pentru societate", atunci, conform conceptelor creștine, toți, cu excepția celor care au atins perfecțiunea în sfințenie, „sunt bolnavi într-o oarecare măsură, deoarece sănătatea sufletului

este înțeleasă ca depășirea păcatului și a patimilor și ca o nouă viață de har în Dumnezeu ” [.157]

„ Biserica este un atelier de mântuire, transformare și îndumnezeire” [158.] „ Biserica este un atelier divino-uman, unde oamenii, cu ajutorul sfintelor sacramente și al sfintelor virtuți, sunt îndumnezeiți, transformați în sfinți Dumnezeu-oameni prin har” [159.] În acest „atelier minunat, oamenii înviază și se înalță la Cer, unde trăim” [160.] Calea către vindecarea mântuitoare constă prin unirea minții cu duhul, care a fost despărțit în cădere.

Din perspectiva asceticismului ortodox, *rațiunea* și *intelectul* sunt două principii distincte și independente. Misiunea originală **a intelectului** (novmo) este de a fi în comuniune constantă, plină de rugăciune, cu Dumnezeu. Cu ajutorul său, omul este chemat să dobândească experiență a cunoașterii lui Dumnezeu și să înțeleagă invizibilul; acesta se caracterizează printr-un mod rugător și contemplativ de a percepe și înțelege. Inițial unit cu spiritul, intelectul nu se afla în cap, ci în inimă.

Rațiunea (diavnoia) este instrumentul prin care percepem și interacționăm cu lumea materială și cu care exprimăm rezultatele acestei experiențe. Scopul rațiunii este de a se ocupa de preocupările pământești și de a opera cu concepte ale lumii senzoriale tridimensionale. Capacitatea sa de a cunoaște lucrurile create - vizibilul, tangibilul, finitul - este o funcție a intelectului și este legată geografic de regiunea creierului cu care este asociată activitatea sa . [161]

Pe lângă simțuri, facultățile noastre cognitive inferioare, cum ar fi imaginația și memoria, sunt, de asemenea, implicate în munca intelectului. Prin observare, citire și ascultare, intelectul adună material pentru sine - „cunoștințe locale, pământești” [162] - obținând „informații despre tot ceea ce apare și există în afara noastră și în noi înșine”, despre tot ceea ce „există și apare în relații spatio-temporale ” . [163]

Activitatea senzorio-rațională, desfășurată cu ajutorul imaginației și memoriei, nu este procesul gândirii în sine, ci doar furnizarea de materii prime pentru aceasta. Ceea ce se obține „prin cercetare și investigație” [164] este prelucrat de intelect : este analizat, discutat, generalizat și concretizat [165.] Însă intelectul și organul său corporal - creierul - sunt doar un instrument al cunoașterii [166] , nu un organ al înțelegerii [167] .

Conceptul de **rațiune** („logikhv, lovgo”) definește activitatea combinată a minții și a rațiunii.

Sfinții Dionisie Areopagitul , iar mai târziu Maxim Mărturisitorul și Ioan Damaschinul vorbesc despre „acțiune și contemplare”, distingând puterea *activă* a rațiunii de puterea *contemplativă* a minții: „Într-o ființă rațională, o facultate este contemplativă, iar cealaltă este activă”, în timp ce „facultatea activă consideră și determină valoarea corectă a ceea ce trebuie să facă”, în timp ce „facultatea contemplativă înțelege ce este un lucru”. Prin urmare, „facultatea contemplativă se numește [teoretică] , iar cea [activă] *practică* ” .

Una dintre consecințele catastrofale ale Căderii este că mintea s-a separat de spirit și, părăsind limitele inimii, s-a contopit cu intelectul. În această stare, mintea a adoptat ca activitate principală o preocupare comună cu intelectul pentru cele pământești și pieritoare și, în consecință, și-a pierdut capacitatea naturală de a locui în amintirea rugătoare a lui Dumnezeu. Această schismă din suflet, această restructurare a trupului, a dus la pierderea celui mai înalt dar spiritual - contemplarea.

Aceasta înseamnă că nu mai există nicio posibilitate de a atinge perfecțiunea spirituală, de a dobândi darurile unor stări de rugăciune superioare.

Omul alungat din Paradis a trăit separarea minții de inimă-spirit ca pe o schimbare în existență, ca pe o pierdere a legăturii directe cu Dumnezeu, ca pe o pierdere a comuniunii cu Dumnezeu. În timp ce, „conform planului lui Dumnezeu, existența umană este de neconceput fără comuniunea cu Sursa acestei existențe". [170] De atunci, starea anormală în care mintea, separată de inimă, se contopește cu intelectul a devenit inerentă de la naștere tuturor descendenților lui Adam și Eva.

Numai Tradiția Ortodoxă păstrează o adevărată înțelegere a structurii sufletului uman; în afara Bisericii, în afara antropologiei creștine, acesta este pierdut. Lumea, pierzându-L pe Dumnezeu, a uitat tragedia spirituală a omului; a echivalat conceptele de minte și rațiune - acestea au devenit sinonime, denotând doar activitatea creierului. Omul secularizat nu este conștient de faptul că este înzestrat prin natura sa cu o facultate superioară, una care îl apropie de îngeri - darul contemplării.

Sufletul uman se poate întoarce la starea sa normală, sănătoasă, doar după ce structura sa originală, pe care omul o poseda înainte de Cădere, este restaurată. Ruptura dintre minte și inimă trebuie vindecată - esența și energia trebuie readuse la interacțiunea lor inițială. Mintea trebuie să rupă legătura sa nelegiuită cu intelectul și să se reunească cu inima, formând un singur întreg. Atunci va fi pe bună dreptate să numim atât *spiritul* , ca principiu esențial, cât și energia mentală însăși, și ceea ce Scriptura numește inimă, minte . căci „unirea minții cu inima este unirea gândurilor spirituale ale minții cu senzațiile spirituale ale inimii " .

Când mintea intră în inimă, atunci se află treimea legitimă dintre suflet-minte-inimă: atunci „unitatea minții devine întreită, rămânând una", atunci sufletul „se unește cu Unitatea Divină Treimică, închide orice intrare spre amăgire și stă deasupra firii pământești, a lumii și a conducătorului lumii" [173.] Puterile sufletului, unite în acest fel, dobândesc, prin acțiunea harului lui Dumnezeu, integritatea și capacitatea de comuniune nemijlocită prin rugăciune cu Sfânta Treime.

„Orice spiritualitate în afara acestei perspective este neortodoxă" [174] .

Scopul asceticismului este de a conduce o persoană spre îndumnezeire, iar reunificarea minții cu inima devine primul pas către unitatea cu Dumnezeu. Păcatul este, în esență, o risipire a energiilor sufletului și, mai presus de toate,

izolarea minții de inimă și risipirea energiei sale asupra obiectelor acestei lumi pieritoare. Potrivit Sfântului Vasile cel Mare , dacă mintea este distrasă de lucrurile exterioare, iar simțurile sunt irosite cu experiențe lumești, atunci sufletul este bolnav și persoana este predispusă la decădere. Aceasta este o stare nefirească de înrobire față de creaturi și patimi. Pe de altă parte, o persoană sfântă este cea mai *naturală* și normală dintre oameni, deoarece mintea lor a atins „ acțiunea naturală ” .

„Dumnezeu ne-a dat rațiunea [mintea] pentru ca aceasta să accepte și să înțeleagă ceea ce i se comunică de la Dumnezeu și nu pentru ca ea să se considere autosuficientă” 176. „Împreună cu unirea minții cu inima, ascetul primește puterea de a rezista tuturor gândurilor pătimașe și senzațiilor pătimașe” 177. Cel care a devenit un templu al Duhului Sfânt are o amintire a lui Dumnezeu „neîntreruptă de preocupări pământești”, sufletul său „nu este zdruncinat de atacuri neașteptate ale patimilor” 178 .

O persoană spirituală este conștientă de tot ce se întâmplă în lume și este inevitabil implicată în diverse preocupări lumești, dar în timp ce trăiește pe pământ, este cetățean al cerului. Cel care a atins sfințenia prezintă semne de sănătate spirituală; rațiunea și intelectul său funcționează simultan și interconectat, totuși a avut loc o diviziune naturală a muncii între ele: *rațiunea* este conștientă de lumea înconjurătoare, are preocupări pământești și se ocupă de ele, în timp ce *intelectul* locuiește în inimă și, prin rugăciune, este cufundat în amintirea constantă a lui Dumnezeu . 179

Vindecarea sufletului, restaurarea integrității sale este posibilă doar pe cale supranaturală, cu ajutorul harului; principalul mijloc, atât pentru dobândirea harului, cât și pentru aducerea minții în inimă, este rugăciunea minții și a inimii, la nivelurile înalte ale căreia se realizează o unire indisolubilă a inimii și a minții.

„Coborârea minții în inimă”, „unirea minții cu inima”, „păzirea inimii cu mintea” - aceste concepte ascetice reflectă interconectarea celor două centre ale personalității umane. În afara inimii, centrul întregii activități spirituale umane, mintea este neputincioasă. Fără minte, inima este oarbă, lipsită de îndrumare. Prin urmare, este necesară o „relație armonioasă între minte și inimă” pentru a construi personalitatea umană în har de-a lungul „căii unirii cu Dumnezeu ” .

Fericiți sunt făcătorii de pace 181 – aceasta se spune nu doar despre cei care seamănă pace și distrug conflictul în societate, ci și despre cei „care opresc conflictul civil în ei înșiși”, dând supremație finală minții asupra pasiunilor și creând armonie în personalitate 182 .

Majoritatea oamenilor, în naivitatea lor, „nici măcar nu își dau seama cât de zdrobită este ființa lor” atunci când mintea, separată de inimă, „este împrăștiată peste tot” - și acesta este începutul dizarmoniei existenței noastre. Rugăciunea minții și a inimii reunește o persoană, iar apoi „mintea, inima și chiar trupul - toate se contopesc într-un singur act”. Totuși, plenitudinea „nu se atinge repede și nu fără multă muncă ” . 183

Munca principală pe calea către isihia interioară este isprava sobrietății, fără de care este imposibil să „renunțăm complet la natura decăzută”, fără de care „mintea și inima nu se pot uni”. Acesta este obiectivul eforturilor noastre. Dacă „acționăm corect”, atunci trebuie să lepădăm „nu numai gândurile păcătoase evidente, ci și toate sentimentele și senzațiile naturale... oricât de subtile și deghizate de o neprihănire falsă”, căci ele „distrug uniunea dintre minte și inimă, punându-le în opoziție una cu cealaltă”.

Fără această vigilență asupra gândirii și simțirii, cerută de Evanghelie, „toate ajutoarele și mecanismele [184] vor fi în zadar – inima și mintea nu vor fi niciodată unite una cu cealaltă”.

Totuși, spre încurajare, este util să ne amintim că lupta dusă pentru împlinirea poruncilor Evangheliei înainte ca mintea să se unească cu inima diferă semnificativ de starea care are loc după binecuvântata lor unire. Înainte de aceasta, „ascetul îndeplinește poruncile cu cea mai mare dificultate, forțându-și și constrângându-și firea decăzută”, dar după aceea, „puterea spirituală care unește mintea cu inima atrage pe cineva la împlinirea poruncilor, făcând-o comodă, ușoară și dulce ” . [185]

Această cale este de netrecut fără o sobrietate rugătoare și o voință persistentă; „acesta este un timp de luptă”, cum spunea Sfântul Isaac Sirul . Pentru a învinge, trebuie să-ți îndrepți constant mintea și inima către Dumnezeu. Fii treaz, așadar, în orice moment ‧ *rugându-te* . Împlinirea poruncilor Evangheliei despre trezvie și sobrietate, despre rezistența rugătoare la somnolența spirituală, este temelia întregii ascetici răsăritene. Dacă zelul diminuează sau intențiile slăbesc, atunci și harul devine ineficient .

Hristos ne-a dat ajutorul Său, necesar pentru viață și activitate în ambele lumi [188] , El împarte darurile Sale *fiecăruia după puterea sa* [189] , „totuși, locul nostru în Trupul Dumnezeu-uman dătător de viață al lui Hristos depinde de lucrarea noastră personală și de creșterea darurilor divine.” Și „cu cât o persoană trăiește mai mult în plinătatea harului lui Hristos, cu atât are mai multe daruri” [190] .

„Cu cât inima este purificată, cu atât primește har divin și, din nou: cu cât primește har, cu atât este purificată”, iar când această purificare este desăvârșită, „atunci întreaga persoană devine Dumnezeu prin har” [191] .

Vindecarea sufletului

Trinitatea Forțelor

Cât de vital este pentru o ființă umană să reunească mintea cu inima, cât de esențial este acest lucru pentru vindecare și mântuire, devine mai clar după ce ne familiarizăm cu învățătura despre cele trei puteri fundamentale ale sufletului. *Împărăția lui Dumnezeu* , spune Domnul, *este asemenea aluatului pe care o femeie l-a luat și l-a ascuns în trei măsuri de făină, până când s-a dospit toată pâinea* ‧ Unul dintre înțelesurile acestei pilde „este legat de cele trei calități principale, sau puteri, ale sufletului omenesc: rațiunea, inima și voința” sau, cu

alte cuvinte, de puterile gândirii, simțirii și voinței. „Acestea sunt trei măsuri nevăzute ale sufletului, conținute în om ” .

În esența sa, sufletul este unul și indivizibil, dar în activitatea sa se poate distinge manifestarea abilităților sau puterilor individuale, dintre care cele trei indicate ies în evidență ca definitorii: „o persoană are un singur suflet, dar este multi-puternic” [194] ; „nu numai trupul, ci și sufletul este multi-parte”, „are, ca să spunem așa, mădulare” și „este contemplat în trei puteri” [195] .

Toate poruncile divine ne sunt date având în minte această structură sufletească și au scopul de a vindeca fiecare parte a ei. Prin urmare, cel care, urmând poruncile, se străduiește în lucrarea interioară, „pentru el această treime devine cu adevărat sănătoasă”. Înțelegând bine acest lucru, „diavolul se luptă zi și noapte... împotriva poruncilor lui Hristos” și împotriva lucrării mintale, care vindecă „ puterile *intelectuale* , *iritabile* și *poftitoare* ale sufletului ” . [196]

Numele celor trei puteri fundamentale ale sufletului variază și sunt interschimbabile în scrierile patristice, formând o serie întreagă de sinonime. În general, terminologia din tradiția rusă se reduce la următoarele:

Puterea mentală este o abilitate rațională; spirit, rațiune, inteligență, intelect, literatură, gândire; putere rațională, verbală, cognitivă, spirituală.

Forța iritabilă este o facultate senzorio-emoțională; forță senzuală, furioasă, mânioasă, geloasă, curajoasă, emoțională.

Puterea dezirabilă este facultatea voinței; putere activă, lascivă, incitantă.

Toate cele trei forțe sunt controlate și guvernate de *spiritul* uman . Spiritul, fiind centrul personal și esențial al sufletului nostru, formează însăși esența inimii *spirituale* . Celelalte puteri ale sufletului sunt, de asemenea, înrădăcinate în inimă.

Puterea cognitivă este facultatea dominantă a sufletului. Este cel mai complex concept. Toate manifestările sale sunt duble - formate prin activitatea combinată a minții (nou~) și a intelectului (diavnoia).

Spre deosebire de puterile sufletului concentrate în inimă, *raționalitatea* este singura putere „periferică”, localizată în creier. Cât despre *minte* , la omul primordial, aceasta a fost inițial contopită cu spiritul, formând un singur întreg. După Căderea primilor oameni, a avut loc o deformare a minții: mintea, separată de spirit, a părăsit inima și a migrat spre cap, unde s-a contopit cu intelectul.

Cele trei forțe fundamentale, la rândul lor, formează două părți ale sufletului. Forța intelectuală constituie partea *rațională* . Iar forțele iritabile și doritoare alcătuiesc partea irațională sau *pasională* a sufletului.

Conform planului lui Dumnezeu, ambele părți ale sufletului trebuie să existe într-o interacțiune armonioasă, așa cum le avea inițial Adam. Natura noastră decăzută, însă, necesită vindecare. Corupția și boala sufletului rezidă în deturnarea tuturor celor trei forțe, care au deviat de la străduința lor către

Dumnezeu. Mai exact, mintea, în loc să se întoarcă constant către Creator, „suferă de ignoranța lui Dumnezeu”; simțurile, în loc să-L iubească pe Dumnezeu, „sunt legate în limitele înguste ale iubirii de sine”; voința, în loc să tânjească după comuniune cu Dumnezeu și unire cu Dumnezeu, „este înrobită de patimi, trăind sub tirania lor”.

Astfel, noi „îndreptăm mișcarea naturală a puterilor noastre spirituale în direcția opusă; ele sunt pervertite”. Când Sfinții Părinți vorbesc despre purificarea inimii, despre transformarea omului lăuntric, ei se referă la „vindecarea puterilor sufletului nostru, astfel încât acestea să acționeze în conformitate cu natura, dar nu împotriva ei”. [197] Până când toate cele trei principii nu sunt purificate și orientate corespunzător, omul este incapabil să primească darurile sublime ale harului divin.

Tratamentul nu poate fi decât complet; se cunoaște un remediu general: „toate cele trei părți ale sufletului sunt purificate și sfințite prin rugăciune”. [198] Există însă și o specializare: voința este vindecată prin ascetism, sentimentul prin iubire, mintea în primul rând prin sobrietate și rugăciune. Remediile ascetice - ascultarea, abstinența completă - trezesc smerenia în suflet; voința proprie se transformă treptat în capacitatea de a urma voința lui Dumnezeu. Autocontrolul strict, suprimând principiul egoist, eliberează puterea spirituală pentru a-i lua în considerare pe ceilalți, a empatiza și a demonstra milă activă. Sub influența harului, voința și sentimentul sunt transformate - apar primele roade ale iubirii: un spirit de sacrificiu și compasiune, creând acea ordine a sufletului unde „durerea altuia devine a ta”.

Adevăratul ascetism include postul mental constant: abținerea de la informații inutile, limitarea impresiilor externe, precum și mișcarea și comunicarea. Puterea mentală este sfințită prin rugăciune și purificată prin sobrietate, „care este o atenție constantă la propria minte și discernerea gândurilor, tăierea gândurilor și sentimentelor sugerate de inamic” și, în același timp, „cultivarea altora care vin de la Dumnezeu ” .

Cel care se opune astfel *legii păcatului* „care își purifică trupul prin abstinența”, care „prin puterea iubirii lui Dumnezeu își face voința și dorința sprijinul virtuții” și care „în rugăciunea luminată își predă mintea sobră lui Dumnezeu – el va primi și va vedea în sine harul promis tuturor celor curați cu inima”. Când toate cele trei forțe sunt în sfârșit purificate și îndreptate spre slujirea lui Dumnezeu, aceasta va deveni armonia stării holistice a sufletului, numită detașare (ajpavqeia). În această stare, atingerea celui mai înalt dar al lui Dumnezeu pentru om – îndumnezeirea – devine posibilă.

Inima spirituală este destinată să fie receptaculul celor trei puteri ale sufletului. Din perspectiva antropologiei creștine, aceasta are , prin urmare , o structură tripartită: puterile sufletului la omul primordial erau localizate în regiunea inimii pe trei niveluri.202

Spiritul uman – epicentrul vieții spirituale, sediul minții, focarul puterii intelectuale sau *verbale* – „este plasat de Creator în partea superioară a inimii”. Puterea gândirii este absentă la animale, care posedă doar două tipuri inferioare

de putere, ceea ce distinge în esență „inima umană de inima animalelor”. Prin urmare, omul este o ființă *verbală* , spre deosebire de animalele *mute* , căci posedă „o proprietate internă, o capacitate specială a sufletului”, care „a fost numită puterea verbalității sau *spiritul* propriu-zis . Aceasta include nu numai capacitatea de a gândi, ci și capacitatea pentru senzații spirituale”. Și tocmai „în această privință, înțelesurile cuvintelor *suflet* și *spirit* sunt foarte diferite ” . [203]

Facultatea dual a gândirii este „responsabilă de raționament și contemplare”. Se caracterizează prin capacitatea de a gândi logic (funcția rațiunii), precum și prin capacitatea de a percepe contemplativul, adică spiritualul, intuitivul direct (funcția minții) [204] .

Forțele [iritante205] și deziratoare , care formează partea pasională a sufletului, sunt legate, respectiv, de părțile mijlocie și inferioară ale inimii: „sub forța vorbirii, în mijlocul inimii, se află forța geloziei; sub ea, în partea inferioară a inimii, se află forța dorinței sau voinței” [206] .

Forța iritantă, care ocupă regiunea centrală a inimii, este destinată să acționeze ca un mediator, unind mintea și voința. Acesta este domeniul emoțional, principiul *spiritual* , spre deosebire de *principiul spiritual situat deasupra.* [207] Forța volitivă, sau doritoare, rezidă în partea inferioară a inimii. Aici se află centrul principiului suflet-trup, originile proceselor psihofizice și instinctive ale corpului. Astfel, structura inimii spirituale reflectă, în ordine descendentă, trinitatea naturii umane: spirit-suflet-trup.

Manifestările celor două forțe inferioare depind direct de partea rațională a sufletului: „oamenii acționează în funcție de măsura și modul în care spiritul lor este dezvoltat”, înclinând spre bine sau spre rău. „La animale, aceste două forțe acționează foarte grosolan, deoarece nu sunt deloc legate prin limbaj.” [208] Forța dezirabilă, voința umană, determină impulsurile sufletului - ea „se poate îndrepta spre plăceri senzuale, lăcomie, lăcomie, pasiuni carnale”; iar forța iritantă „este responsabilă de aducerea la îndeplinire a acestor impulsuri” - ea „poate fi direcționată pozitiv sau negativ, dând naștere la iubire sau ură. ” [209]

Suprimarea răului

Puterea gândirii diferă semnificativ de celelalte. Aceasta deoarece, în sacramentul Botezului, sufletul uman nu este transformat în întregime, ci mai degrabă acea parte a lui care se află sub controlul puterii gândirii este sfințită. Tocmai acest principiu verbal al sufletului, sau al minții-duhului, devine centrul harului acordat în sacrament și insuflat în inima umană: „harul umbrește inițial sufletul doar într-o singură parte ” . [210]

Astfel, are loc renașterea chipului lui Dumnezeu în om, care a fost lezat din temelii în căderea strămoșilor: „în puterea literaturii este imprimată predominant imaginea Divinității Treimice” [211] și „care este chipul lui Dumnezeu, dacă nu mintea” [212] .

În același timp, cele două puteri inferioare rămân deocamdată nesfințite: „pătrunderea harului în alte aspecte ale ființei umane, cucerirea tuturor puterilor

prin har... se realizează treptat” [213.] În Botez, „nu are loc distrugerea completă și finală a viciului, ci doar o anumită întrerupere a continuității răului” [214.] Principiile volitive și senzuale „sunt încă în captivitate, nu vor și nu se pot supune cerințelor noii vieți”. La cel nou botezat, „voința nu știe să vrea în mod nou, ci vrea în mod vechi; inima nu știe să simtă în mod nou, ci simte în mod vechi” – persoana „este încă în întregime impură, cu excepția unui punct, care este forța conștientă și liberă – mintea, sau spiritul” [215] .

Începe o luptă pentru suflet: în timp ce partea sa pasională, „răsfățarea trupului, este întunecată de plăcere... mintea iubitoare de Dumnezeu acționează contrar acesteia: provoacă întristare trupului”, forțându-l la ascetism și, prin urmare, „mântuiește sufletul” [216] .

Însă chiar și puterea gândirii este, de fapt, încă departe de a fi perfectă. Harul care o umbrește rămâne prezent în secret în inimă până când o persoană este curățită de patimi și ajută neobservată, de fiecare dată „așteptând voia sufletului”. [217] Chipul lui Dumnezeu restaurat în suflet oferă doar *oportunitatea* de a atinge asemănarea cu Dumnezeu . [218] Pentru a o dobândi, o persoană se confruntă cu o luptă - „sunt necesare multă muncă și efort”. [219] Iar inițiativa în aplicarea acestor eforturi rămâne la persoană - de îndată ce se manifestă, Domnul „o preia”, participând la luptă.

„Să ne străduim mai întâi să ne îndreptăm mintea”, căci „dacă nu ne îndreptăm mintea, toate celelalte sunt în zadar și sufletul nostru nu va percepe niciun progres”. [220] De ce mintea mai întâi? Să ne amintim că „oamenii păcătuiesc în trei feluri: în gând, în cuvânt și în faptă. Primul păcat — păcatul minții — este cauza tuturor celorlalte păcate, atât în cuvânt, cât și în faptă. Căci cuvântul și fapta desăvârșesc ceea ce născocește mintea.

Așadar, dintre aceste trei, care dintre ele are nevoie prima și cea mai mare nevoie de vindecarea lui Hristos? Evident, prima – adică mintea.” [221] Să adăugăm la aceasta că „mintea trebuie să stea în inimă”. Dar între inimă și minte, păcatul ridică un zid. „Acest zid face imposibilă viața cu adevărat spirituală. ” [222]

Procesul de recuperare, începând cu facultatea intelectuală, depinde direct de starea celorlalte două. Toate trei sunt strâns interconectate și „dacă una dintre cele trei este amenințată, întregul suflet este în pericol”. Prin urmare, deși mintea, ca principiu cel mai binecuvântat în sacramentul Botezului, trebuie să facă primul pas, purificarea minții nu poate fi completă până când puterile inferioare nu sunt vindecate. La urma urmei, „combustibilul mâniei este dorința neîmplinită. Și atât puterile pofticioase, cât și cele iritabile, atunci când sunt prost dispuse, contribuie la aroganța mintală. Și nici puterea iritabilă a sufletului nu va fi vreodată sănătoasă dacă pofta nu este mai întâi vindecată, nici puterea rațională dacă celelalte două nu sunt mai întâi vindecate ” .

Primul pas pe această cale este dizolvarea uniunii dintre minte și intelect și restabilirea unității dintre minte și inimă. Iar motivul este clar. Prin această metamorfoză, inima este eliberată de mișcările pasionale provocate de gândurile care o pătrund. La urma urmei, lăcașul de drept al gândurilor este intelectul, nu

mintea sau spiritul, pe care nu ar trebui să le atingă, ci mai degrabă templul rugăciunii.

În schimb, mintea noastră, contopindu-se cu rațiunea, absoarbe gândurile acesteia și, atâta timp cât este separată de inimă, va fi condamnată la înrobirea de gânduri raționale deșarte. Rămânând în această stare, mintea contribuie inevitabil la otrăvirea inimii cu energia pasiunii. Aceasta se întâmplă în felul următor.

Când un gând, izvorând din mintea rațională, pătrunde în mintea unei persoane, iar aceasta nu este suficient de vigilentă pentru a-l respinge imediat, atunci intră în joc forțele iritative și doritoare. Acestea, ca să spunem așa, colorează și impregnează gândul cu energia lor, căci sentimentul nu poate rămâne indiferent, iar voința este infectată de sentiment. Atunci gândul inițial devine o dorință, care, la rândul ei, se străduiește să fie împlinită.

Astfel, un impuls mental inițial neutru, după ce a depășit limitele rațiunii, pătrunde, cu ajutorul voinței și sentimentului pasional, în însăși inima și se întărește acolo, devenind o nouă sursă de acțiune a pasiunii [224] .

Din aceasta, devine clară nevoia urgentă de a uni mintea cu inima. Mai mult, devin clare motivele naturii categorice a insistenței Părinților asupra concentrării minții tocmai în partea superioară a inimii în timpul rugăciunii minții și a inimii . [225] Ce ar putea servi drept cel mai bun refugiu al minții dacă nu în limitele definite în mod legitim pentru ea de către Creator? Într-adevăr, aici, în înălțimile inimii, se află singurul său lăcaș potrivit. Acesta este centrul spiritului uman, tărâmul harului divin. Spiritul - temelia ipostatică a ființei umane - „este prezent în partea superioară a inimii”, așa cum rațiunea rezidă în regiunea creierului. „Inima nu este un mădular al trupului”, ci concentrarea puterilor sufletului în această regiune „se numește în mod corespunzător inimă”, în sens spiritual. Prin urmare, „citind la Părinți despre locul inimii pe care mintea îl găsește prin rugăciune, trebuie să înțelegem că aceasta înseamnă puterea verbală [mentală] plasată de Creator în partea superioară a inimii ” . [226]

Din aceasta putem înțelege și de ce este inacceptabil să îndreptăm atenția rugăciunii către părțile inferioare ale inimii, atrăgând astfel și mintea acolo. Procedând astfel, cineva pătrunde în partea pătimașă a sufletului și stârnește activitatea forțelor inferioare, care ard cu pasiune atât mintea, cât și întreaga ființă spirituală. În schimb, mintea, odată stabilită în partea superioară a inimii, încetează să mai fie o sursă de gânduri străine, iar tulburarea mișcărilor pătimașe încetează să se ridice din adâncul inimii ca răspuns. Dacă mintea este cufundată în rugăciune, atunci un curent de har este atras către inimă.

„În timpul rugăciunii, spiritul trebuie să se unească cu mintea și împreună cu ea să rostească rugăciunea, mintea acționând prin cuvinte, rostite cu un singur gând sau cu participarea vocii, iar spiritul acționând printr-un sentiment de tandrețe sau plâns.” [227] Aceasta facilitează purificarea lor reciprocă treptată. Închizându-se în inimă, eliberată de captivitatea gândurilor raționale, mintea atinge în cele din urmă pacea și apoi, întărindu-se, ea însăși păzește inima de

atacurile gândurilor din afară, întrucât „niciun gând nu poate intra în inimă fără să bată mai întâi la ușa minții.” [228] Pătrunsă de amintirea lui Dumnezeu, mintea, devenită un paznic la intrarea inimii, nu permite trecerii a nimic necurat.

Mai târziu, după purificarea părții pătimașe a sufletului, când, pe măsură ce isprava progresează, toate puterile sufletului se reînnoiesc, harul, nemaiascunzându-se, își dezvăluie prezența regală în sufletul unui creștin: „de îndată ce o persoană este purificată, Dumnezeu își dezvăluie îndată deplina ocupare” [229.] Acest lucru este la fel de firesc ca și opusul: „dacă firea noastră, prin Duh, nu este păzită de întinăciune și nu devine... pură, atunci nici în viața prezentă, nici în cea viitoare nu se va putea uni cu Hristos într-un singur trup și duh” [230] .

Pentru firea vindecată, atunci când toate puterile sufletului sunt îndreptate către un singur scop - să-L slujească pe Dumnezeu - adevărata cunoaștere contemplativă a lui Dumnezeu devine posibilă: „unitatea puterilor sufletului în contemplare face posibilă perceperea lui Dumnezeu, Cel din Sfânta Treime. Când... puterile iritabile și intelectuale ale sufletului se contopesc cu dorința, cele trei devin una în contemplarea Unității Treimire” și atunci „văd frumusețea invizibilă și inefabilă a lui Dumnezeu Însuși... Și bunul nostru Stăpân Se dăruiește adevăraților Săi slujitori și le îndeplinește fiecare dorință ” [231] .

Centrul vieții

Chiar și pe vremea grecilor antici, conceptul *de inimă* era folosit nu doar în sensul său propriu, ci și pentru a însemna minte, suflet, dispoziție, convingere, gând și perspectivă și așa mai departe.232 În [ascetism] , inima este în primul rând un organ spiritual, nu unul fizic, cu centrul său - spiritul. Prin concentrarea minții în spirit, o persoană câștigă oportunitatea unei întâlniri și uniri reale cu Dumnezeu. De aceea, inima este numită „instrumentul sufletului ” [.233]

Este „organul celei mai înalte cunoașteri, organul comunicării cu Dumnezeu și cu întreaga lume transcendentală” [234] . Fiind receptacul al spiritului, este *omul ascuns* , este și *omul interior235* . Acesta este câmpul în care Dumnezeu „a plantat Duhul vieții Sale” [236] . Aici își au rădăcinile capacitatea de autocunoaștere, conștiința, ideea de Dumnezeu și „întreaga viață spirituală”. Inima este „duhul dumnezeiesc insuflat în cel primordial. Rămâne indestructibilă chiar și după cădere” [237] . „Prin spiritul uman , Duhul lui Dumnezeu pătrunde în inimă238 [și] acționează în ea” [239 .]

În Scriptură, inima este folosită pentru a se referi la întregul set de forțe interne. „Inima este centrul nu numai al conștiinței, ci și al inconștientului, nu numai al sufletului, nu numai al minții, ci și al spiritului și trupului... Este, într-un cuvânt, centrul absolut . ” [240]

„Nimeni nu poate defini logic și rațional ce este inima.” În orice caz, fiind „centrul organizării sufletești și trupești a unei persoane”, ea „este principiul unificator al celor trei facultăți ale sufletului: rațională, iritabilă și doritoare”. Când o persoană reușește în lupta interioară, în viața spirituală, când spiritul său se trezește,

„atunci simte existența acestui centru, existența inimii. Acolo se simte durerea și tristețea spirituală, acolo o persoană experimentează harul lui Dumnezeu, acolo aude glasul lui Dumnezeu.” [241] Acolo există „tronul harului ” . [242]

Asceticismul, bazat pe teologia Noului Testament, ne învață că „sufletul (yuchv), ca subiect al vieții personale, are în spirit (pneu~ma) principiul său cel mai înalt, divin, iar în inimă (kardiva) – organul său imediat”, în care „este concentrată întreaga viață personală a unei persoane” [243] .

De aici, „inima și duhul sunt plasate în cea mai strânsă legătură de relație inseparabilă”. Întreaga viață a duhului se desfășoară „în primul rând în inimă”, astfel încât uneori ceea ce în realitate „aparține în mod propriu duhului” este atribuit inimii.244 În duh, ca principiu *divin* , omul găsește sursa celor mai înalte forme de viață spirituală [245 conducând] la *asemănarea cu Dumnezeu* . Toată această activitate a duhului, așa cum recunoaște Scriptura, este legată în primul rând de inimă.246 [Iată] și motivul legăturii în care sunt plasate inima și conștiința: aceasta din urmă este glasul duhului, care răsună în inimă.247 [Și] , în sfârșit, cea mai înaltă misiune a duhului, care îl leagă pe om cu Dumnezeu, [248 este] de a aranja în adâncul inimii un locuință pentru Duhul Sfânt al lui Dumnezeu.249

Inițial, după cum știm, spiritul uman „locuia neîncetat sus, cu Dumnezeu”, atrăgând sufletul acolo cu el, iar sufletul atrăgând trupul acolo cu el. Armonia stării primordiale era determinată de faptul că trupul lui Adam „era în perfectă armonie cu sufletul, iar sufletul era în perfectă armonie cu spiritul, adică cu puterea rațiunii - acea cea mai înaltă demnitate a sufletului uman”.

„Lupta interioară dintre părțile constitutive” ale sufletului, care este inerentă în noi, „care astăzi nu încetează și nu oferă omului odihnă nici ziua, nici noaptea” [250] , poate fi vindecată, așa cum s-a spus deja, doar prin depășirea diviziunii inimii-minții prin practicarea lucrării interioare – prin „a fi înăuntru” sau „prezența minții în inimă” – prin rugăciunea minții și a inimii, săvârșită *în orice moment251* . Prin acea lucrare, care conține cerințele prezentate unui creștin de cuvântul lui Dumnezeu, care sunt obligatorii pentru succesul în viața spirituală: trezvia și sobrietatea252 care protejează de somnul morții253 „Ferice de slujitorul pe care Domnul îl va găsi vegheând” și, de aceea, „veghează, dar, suflete al meu, să nu fii împovărat de somn, ca să nu fii dat morții și exclus din Împărăție” [254] .

Concentrarea minții în inimă, o practică ce constituie „sarcina principală a isihastului”, nu este doar accesibilă tuturor creștinilor, ci, așa cum s-a demonstrat mai sus, este în mod natural inerentă sufletului în starea sa sănătoasă. „Autoreflecția minții este posibilă deoarece mintea nu este doar o esență, ci și o energie; iar energia se poate mișca atât în linie dreaptă, cât și în cerc, întorcându-se la sursa sa originală.” [255] Spre deosebire de ochi, care vede toate celelalte lucruri, dar nu se vede pe sine, mintea, considerând tot ce este în afara ei și de care are nevoie, este capabilă și ea să „se întoarcă la sine... să se contemple pe sine”.

Sfântul Dionisie Areopagitul numește prima acțiune „mișcarea directă a minții”, pe a doua „circulară”. [256] Această a doua acțiune este prin natura ei „o manifestare a energiei proprii minții”, prin care aceasta se înalță la o stare supranaturală, „unindu-se cu Dumnezeu”. Mintea poate, așa cum spune și Sfântul Vasile cel Mare , „să se întoarcă la sine” din percepțiile exterioare și apoi „să se înalțe de la sine la Dumnezeu”. Datorită acestei dăruiri a minții, atât sobrietatea, cât și rugăciunea minții și a inimii ne sunt posibile. Aceste „acțiuni (energii) inefabile despre care vorbim... se împlinesc în trupurile sfintei isihii, care și-au dedicat întreaga viață isihiei ” . [257]

Dorind să le urmezi, trebuie să păzești facultatea rațională a sufletului tău în sobrietate. Pentru a face acest lucru, trebuie „să aduni mintea, împrăștiată printre simțurile exterioare” și să o aduci „în centrul interior, în inimă, depozitarul gândurilor”. Căci „cei care au hotărât să se ocupe de ei înșiși în isihie trebuie în mod necesar să se întoarcă și să-și limiteze mintea la trup”, și anume la inimă. Potrivit Sfântului Ioan Scărarul, „un isihast este cel care se străduiește să limiteze incorporealul în trupul său”. Mintea, la fel ca sufletul, locuiește în trup și, prin urmare, poate atinge cea mai mare concentrare a atenției nu undeva în afară, ci în inimă - pe „tronul harului”. Pe de altă parte, dacă cineva îi urmează pe adversarii isihasmului [și] își îndreaptă mintea undeva în afara trupului, aceasta nu va atinge niciodată o stare de egocentrism, ci va rămâne într-o stare de „plutire” și distragere.

„Dacă, potrivit Psalmistului, *toată slava fiicei Împăratului este înăuntru* ‘ atunci de ce să o căutăm undeva afară? Dacă, potrivit Apostolului, Dumnezeu ne-a dat Duhul Său, care strigă în inimile noastre *: «Ava, Tată !* » , atunci nu ar trebui să ne rugăm în inimile noastre împreună cu Duhul? Dacă, potrivit Domnului profeților și apostolilor, *Împărăția lui Dumnezeu este* în noi , atunci cel care, în loc să-și închidă mintea în inimă, încearcă să o scoată în afara trupului, nu va rămâne oare în afara Împărăției Cerurilor [? ”]

Istoric medical

Planul lui Dumnezeu pentru om este absolut bun. El creează creația pentru o viață binecuvântată, asemănătoare cu cea dumnezeiască, pentru a-i oferi viața lui Dumnezeu cu Dumnezeu și în Dumnezeu - îndumnezeirea. Fiind într-o stare *naturală* , adică detașată după creație, omul Adam, dacă ar fi acceptat harul îndumnezeirii la momentul potrivit, ar fi trecut într-o stare de existență *supranaturală* . Dar un dar nu poate fi acordat cu forța; atunci nu este un dar, ci o povară. Un dar devine un dar atunci când este dorit, când este acceptat de bunăvoie.

O eroare în alegere i-a costat pe primii noștri părinți pierderea chiar și a ceea ce aveau: respingând darul divin, în loc să se înalțe, au căzut la un nivel inferior - într- *o stare nefirească* , adică pasională. „Omul a oprit curgerea harului divin în sine”. [263] Eroarea a dus la o catastrofă cosmică. „Decăzând prin fărădelegi, existând după chipul lui Dumnezeu al oricărei corupții, cele mai bune lucruri s-au îndepărtat de viața divină”. [264] Natura umană, în loc să fie neutră, a dobândit o calitate negativă și, în această stare, este moștenită de noi [265] Întrucât „Adam

nu a îndeplinit misiunea dată omului”, aceasta este dusă la îndeplinire de Însuși Creatorul „în lucrarea lui Hristos - Noul Adam ” . [266] Dumnezeu ia parte la moarte pentru ca omul să devină părtaș la nemurire . [268] Oferindu-Se ca Jertfă ispășitoare, Dumnezeu îi acordă din nou omului oportunitatea de îndumnezeire, dar sarcina omului a devenit acum de două ori mai dificilă. Din starea ta, care este sub natură, trebuie să crești, să-ți recapeți detașarea și apoi, în a doua etapă, să te ridici la nivelul următor - cu semnul plus.

Astfel, în Adam, „ideea omului nu și-a atins împlinirea”; ea „a fost întunecată de cădere”. Căderea a avut loc tocmai în domeniul acelei puteri a sufletului „prin care omul era destinat să-și realizeze destinul - în domeniul liberului arbitru”. Eroarea voinței „este începutul răului”.

Răul este generat de om atunci când, „printr-o judecată falsă”, alege direcția greșită și trece de „Scopul său – Dumnezeu, în Care numai se poate găsi adevăratul sprijin al existenței”; orice altă direcție este „separare de Dumnezeu” și „apropiere de non-existență”. Păcatul primului om constă în „mișcarea greșită a forțelor sufletului. În loc de Sursa vieții și a îndumnezeirii, el s-a îndreptat... către bunurile senzoriale și a început să caute puncte de sprijin pentru sine în lumea vizibilă”. Imediat după aceasta, „toate forțele sufletului său au primit o direcție nepotrivită, înclinându-se spre rău, spre patimi” [.269] Răul care a lovit sufletul a tulburat astfel întreaga armonie a planului divin pentru om și, ca urmare – „sufletul este bolnav: o minte bolnavă, o inimă bolnavă, o voință bolnavă ” [.270]

Sufletul, „fiind el însuși creat rațional și spiritual”, a primit, odată cu existența, sentimentele detașate ale poftei și mâniei; numai „după crimă, când omul a căzut în corupția și slăbiciunea cărnii”, acestea au fost transformate în poftă păcătoasă și furie bestială.271 Din „abuzul propriilor puteri” - rațiunea, dorința și voința - „trei mari vicii primare au apărut în om”, care au devenit „părinții oricărui alt viciu: ignoranța, iubirea de sine și tirania” [.272 Această] corupție a chipului lui Dumnezeu în natura umană este transmisă la concepție fiecărui nou-născut, moștenind de la strămoși boala, suferința și moartea.

Astfel, principiul trupesc a prevalat în mod nefiresc asupra sufletului: „trupul reprezintă adesea o povară pentru suflet și o piedică în calea activității sale îndrumate de Dumnezeu”, *căci trupul stricăcios apasă sufletul, iar acest templu pământesc suprimă mintea multilaterală* [273.] De aici vine „discordia, lupta și vrăjmășia dăunătoare dintre suflet și trup” [274] : *carnea poftește ceea ce este potrivnic duhului, iar duhul ceea ce este potrivnic cărnii: ele sunt opuse una alteia, așa că nu faci ceea ce ai vrea* [275] .

Omul decăzut poate „raționa, dar raționa greșit; poate dori, dar cu dorințe nerezonabile; poate manifesta zel, ardoare și mânie, dar fără sens” - astfel, totul în om este „strâmb și eronat”. Este deosebit de trist că Satana, care l-a sedus pe om, știe cum să insufle minciuna că patimile păcătoase sunt o calitate naturală „și nu lucrarea unor vicleșuguri demonice”. Dacă este așa, atunci și vindecarea devine imposibilă. Între timp, până când sufletul nu este purificat și puterile sale primesc „vindecarea, transformarea și întărirea cuvenite”, atunci „nu există nicio

posibilitate de a împlini voia lui Dumnezeu”. Aceasta înseamnă că orice ascetism care nu este însoțit de lucrarea interioară de curățare de patimi este neputincios și nemântuitor. „Din cauza necunoașterii acestui lucru... mulți creștini, în ciuda faptului că se străduiesc în fapte mari... trudesc în zadar.” Mulți mor necorectați și nevindecați și *acolo* , desigur, trebuie să experimenteze focul condamnării veșnice” [276] .

Boala sufletului uman se manifestă în primul rând printr-o minte începătoșată, o voință coruptă și o inimă întinată. ***Mintea începătoșată*** se manifestă, de exemplu, prin lentoarea și orbirea sa, „incapacitatea de a accepta, asimila și înțelege lucrurile spirituale”, așa cum este scris: „ *Abia putem înțelege ce este pe pământ și cu greu înțelegem ce este la îndemână* ; cu atât mai puțin ne sunt accesibile tărâmurile cerești: *cine a căutat ce este în cer?”* [277] .

Împovărat de păcătoșenie, omul firesc este incapabil să înțeleagă fenomenele lumii spirituale și le judecă pervertit: *Omul firesc nu primește ceea ce este de la Duhul lui Dumnezeu... o consideră o nebunie; și nu o poate înțelege, pentru că trebuie judecată spiritual* [278.] „De aici vine necunoașterea adevăratului Dumnezeu și a valorilor spirituale, de unde și amăgirile, prejudecățile, necredința, superstiția, păgânismul, politeismul, ateismul [279] ” [280] .

„Gândurile se nasc și acționează în puterea mentală a sufletului... în minte - imaginații visătoare, în intelect - opinii” [281] - toate acestea produc într-o persoană stări dureroase de „nerecunoștință față de Dumnezeu și cârtire, uitare de Dumnezeu, ignoranță a lucrurilor divine, imprudență și tot felul de gânduri blasfemiate” [282.] „Direcția rea a acestei abilități a sufletului” dă naștere „unui concept distorsionat și fals despre natura lucrurilor, astfel încât să considere lumina ca întuneric, iar întunericul ca lumină” [283] .

O persoană întunecată este complet pătrunsă de gânduri pasionale, motiv pentru care „mintea sa este oarbă la contemplarea spirituală și la ascensiunea rugătoare”; prin urmare, cei care doresc să vadă clar trebuie să recurgă la isprava sobrietății, pentru a „asculta cu atenție gândurile, a le recunoaște cauzele și a le tăia” [284] .

Mintea, uitând adevăratul ei scop în Cădere, „s-a atașat de simțuri”, după care, „sub influența cunoașterii senzoriale a naturii ca sursă de plăcere, dorințele carnale au prevalat”. În același timp, mintea a pierdut controlul asupra forțelor pasionale ale sufletului - sentimentul și voința - „și s-a supus mișcărilor lor dezordonate, îndemnându-l pe om să tindă doar spre plăcere”. Astfel, mintea a căzut în sclavia „iubirii de sine carnale și a pasiunii răsfățului carnal”.

Împins „să lupte pentru bunuri lumești și mijloace de plăcere”, omul se opune „la tot ceea ce împiedică plăcerea... Iubirea sau ura pasională pentru orice este senzual i-a umplut viața și a constituit în el legea cărnii, legea vieții animale”. Separat de Dumnezeu – adevărata ființă – omul „s-a încrezut în materie, care în sine este neființă; în loc să devină zeu, a preferat să devină țărână, a început să slujească cărnii”, punându-se „în pragul distrugerii ” . [285]

Cealaltă latură a bolii – ***corupția voinței*** – se manifestă într-un suflet slăbit, într-o înclinație mai mare spre rău decât spre bine. „Iubirea de sine centrată pe păcat a devenit principala pârghie de activitate pentru urmașii lui Adam. Le-a înlăturat libertatea divină și i-a făcut robi ai păcatului . [286] Omul este conștient de bine, îl dorește, dar voința sa, coruptă de păcat, îl atrage spre rău”: *Nu fac binele pe care îl vreau, ci fac răul pe care nu îl vreau .* [287] Drept urmare, „strădarea păcătoasă spre rău, prin obicei, a devenit un fel de lege a activității umane”: [288] : *„Așadar, găsesc o lege că atunci când vreau să fac binele, răul este prezent cu mine* . ” [289]

Orice gând pătimaș stârnește forța dorinței, reînviind înclinațiile păcătoase ale sufletului și „poftele animalice” [290.] Și nu numai diavolul este cel care aduce „amintiri pătimașe despre femei”, ci chiar omul este de vină pentru aceasta – din cauza „necumpătării în mâncare și băutură și a tratamentului frecvent și nejustificat al femeilor” [291] .

„Mișcarea păcătoasă apare atunci când cineva își îndreaptă pofta spre vanitatea visătoare sau spre frumusețea înfloritoare a trupului.” În același fel, odată cu lipsa de rezistență la rău, se trezesc „iubirea de bani, iubirea de glorie, pofta și toate viciile asemenea” [292] și alte pasiuni „cu toate numeroasele lor modificări, constituind domeniul indulgenței de sine” [293] .

În cele din urmă, avem ***întinarea sentimentelor*** , impuritatea inimii – soarta comună a tuturor urmașilor lui Adam. „Se manifestă ca insensibilitate față de lucrurile spirituale și imersiune în aspirații nerezonabile și dorințe pasionale”. O inimă infectată cu păcătoșenie „este un atelier de gânduri rele, dorințe rele, sentimente rele, fapte rele” [294] ; este foarte dificil să o trezești la un simț al realității eterne și la percepția adevărurilor sfinte ale lui [Dumnezeu295] .

„Din forța iritabilă se nasc gândurile: mânia, ura, invidia, răzbunarea, răutatea, răutatea și toate gândurile rele în general” [296] sau „pasiunile brutale” [297.] „Forța iritabilă este tulburată de amintirile pasionale ale oamenilor care ne-au supărat; cauza acesteia sunt pofta, vanitatea și iubirea de lucruri, din cauza cărora cel pasionat este supărat - fie că le-a pierdut, fie că nu le-a primit” [298.] Vrăjmășia, calomnia și altele „îi duc pe mulți la crimă și vărsare de sânge... mișcările perverse ale acestei forțe sunt evidente pentru toată lumea”, dar o inimă impură este și o sinucidere. „Neputând găsi cum să folosească în mod profitabil” amărăciunea generată de ea, ea „își întoarce ascuțișul împotriva ei înșiși”. Atunci „arma dată nouă de Dumnezeu pentru apărare” devine „distructivă pentru cei care o abuzează” [299] .

Astfel, „fericirea primordială” a lui Adam nu a fost o stare deificată, ci doar o „predispoziție cunoscută acesteia”. Dacă primul om, în libertatea sa, ar fi făcut alegerea corectă și nu ar fi pierdut oportunitatea „de a atinge uniunea perfectă cu Dumnezeu”, atunci „deificarea omului” s-ar fi realizat și, prin ea, a „întregii lumi create”. [300] Dar, indiferent cât de tragică ar fi fost soarta creației decăzute, planul inițial al lui Dumnezeu pentru om a fost totuși absolut bun. *Tot ceea ce a creat El* a fost *foarte bun ,* [301] inclusiv primul om; nu puteau exista „defecturi” aici.

Dacă este așa, atunci de ce să nu creăm omul îndumnezeit de la început, dincolo de riscul Căderii și invulnerabil în fața lui Satan? Dar numai Dumnezeu este inițial divin, tocmai pentru că El este fără început, în timp ce fiecare ființă creată are un început și, prin urmare, nu este divină prin natură. De aici, ordinea logică a evenimentelor: mai întâi, omul este creat de Dumnezeu; apoi, odată adus la ființă, Dumnezeu îl poate îndumnezei, așa cum se aștepta în cele din urmă Adam. Dar îndumnezeirea este un dar, iar omul este liber să o accepte sau să o respingă. Iar libertatea conține în sine posibilitatea inerentă a erorii.

Ar fi putut Dumnezeu să-i protejeze pe oameni de la alegeri greșite? Dar, pentru a face acest lucru, ar fi fost necesar să nu-i înzestreze pe oameni cu liber arbitru în timpul creației, ceea ce ar fi însemnat crearea unei alte specii de animale. Libertatea este cea mai importantă și integrantă parte a chipului lui Dumnezeu, insuflată *pe chipul* [ființei] primordiale - este ceea ce îi face pe oameni umani.

Și prin urmare, așa cum afirmă Vasile cel Mare , Grigore de Nyssa , Ioan Damaschin , Grigore Palama și alți Părinți ai Bisericii, împlinirea „planului divin pentru om” absolut bun „depinde complet de liberul arbitru al omului” [303] .

Invulnerabilitatea detașării

„Principalele noastre pasiuni – furia și dorința – sunt mai puternice decât altele în noi și mai caracteristice nouă decât altele.” [304] Aceasta se referă la forțele inferioare ale sufletului – iritabilitatea și dorința (sentimentul și voința). Este demn de remarcat faptul că în psihanaliza freudiană, chiar aceste principii sunt ridicate la rangul de două instincte fundamentale: agresivitatea și dorința sexuală. Impulsul inconștient spre distrugere și sexualitatea sunt înțelese aici ca principala forță motrice din spatele comportamentului individului și chiar al societății. Drept urmare, apare o imagine destul de particulară a lumii. Nu este o coincidență faptul că, pentru Freud, religia este o formă de „nebunie în masă” [305] și o „suprastructură asupra sexului”, [306] în timp ce conștiința, în înțelegerea sa, este un produs al „interdicțiilor sociale”.

Eroarea oamenilor de știință este că ei consideră acțiunile celor două forțe inferioare, în starea lor dureros de distorsionată de pasiune, ca fiind naturale naturii noastre. Aceasta înseamnă că vindecarea sufletului este exclusă. Psihanaliza nu vindecă nimic. Scopul freudianismului este, de fapt, complet altul: să legitimeze cultul pasiunii și tirania păcatului.

În realitate, „voința și dorința... nu sunt direct rele prin natura lor” [307] , iar „cei care recunosc dorințele păcătoase ale firii ca fiind «proprietăți inerente corpului uman și satisfacerea lor ca o necesitate naturală» se «greșesc profund, se înșeală spre propria lor distrugere”. Dorințele păcătoase carnale sunt rodul Căderii. Sunt inerente «firii decăzute ca proprietăți ale bolii. Sunt nefirești firii umane în starea în care a fost creată” [308] .

Dacă Cuvântul coetern al Tatălui nu s-ar fi făcut om, ar fi fost evident că păcatul este prin natura sa inerent omului. Atunci ar fi existat motive pentru „a-L mustra pe Creator, ca și cum El nu ar fi Creatorul bunătății sau El Însuși nu ar fi bun și ca

și cum El ar fi un Judecător nedrept, care l-a condamnat pe nedrept pe omul, care fusese deja creat de El Însuși ca fiind vrednic de condamnare. Prin urmare, Dumnezeu își asumă natura umană pentru a arăta în ce măsură este liberă de păcat și atât de pură încât a fost posibil să o unească cu El Însuși în ipostas pentru totdeauna ” . [309]

Cât despre corupție, „perversiunea pasiunilor este cauzată de abuzul puterilor sufletului”, utilizarea lor incorectă [310.] Cu alte cuvinte: „Întrucât mintea noastră s-a îmbolnăvit și și-a pierdut sănătatea... și, asemenea unui lucru bolnav și vătămat, și-a depășit rangul și s-a corupt și a început... să se gândească doar la lucruri lumești, atunci din acest motiv ea dorește ceea ce nu este în concordanță cu ea și se mânie în mod nejustificat... Astfel, mânia și dorința nu sunt inițial pasiuni, ci au devenit astfel ca urmare a pierderii sănătății de către mintea noastră” [311.] Omul însuși este bun prin natura sa, iar „manifestările rele în el sunt doar devieri nefirești”, motiv pentru care este posibilă adevărata vindecare spirituală: transformarea și redirecționarea facultăților spirituale [312] .

Voința și dorința sunt „o pereche de forțe irațională unite împreună” care, dacă sunt controlate de rațiune, pot interacționa cu succes: atunci „impulsurile unei voințe excesiv de încăpățânate sunt stăvilite de forța dezbinătoare a dorinței”, iar o „dorință excesiv de entuziastă” este „înfrânată de voință”. [313] O voință sănătoasă este „sulcița spiritului”, pe care se construiește virtutea răbdării; o voință pervertită este mânia. Dorința bună este iubirea, dorința pervertită este pofta păcătoasă. [314] În procesul de vindecare a sufletului, mintea face ca acest „ham să slujească virtuții și îl guvernează cu strictețe”. Când sănătatea predomină și principiul pasional „se supune complet legii spiritului”, atunci imaginea Regelui fără început este revelată în suflet în toată „integritatea și puritatea” sa, iar „rațiunea dă libertate completă atât voinței, cât și dorinței: voinței – pentru savurarea pură a iubirii divine, dorinței – pentru «efervescență spirituală »” . [315]

Toate acestea devin posibile atunci când „mintea închisă în inimă, ca stăpân suprem, stabilește legi pentru toate puterile sufletului” [316.] Când „puterea rațională rațonează temeinic și corect distinge binele de rău, arată definitiv și autoritar puterii doritoare spre ce lucruri ar trebui să încline cu dorință, ce să iubească, de ce să se îndepărteze”, când „puterea iritabilă stă între acestea două, ca un sclav supus, gata să le slujească cu sârguință dorințele, îi ajută, îi trezește și îi mișcă la curaj, să coopereze cu oamenii buni și să se opună oamenilor răi”, atunci vine „sfințirea minții”, adică „învierea sufletului în această viață, în urma căreia cineva poate fi vrednic de învierea viitoare” [317] .

Atunci o persoană atinge „armonia armonioasă a organului sufletului”. În această stare, „puterea noastră intelectuală este neobosită contemplării virtuților”, voința „tinde spre Hristos Domnul” și „puterea iritabilă se înarmează împotriva demonilor” – atunci „puterile noastre acționează conform naturii lor”. [318] După cum s-a mai spus: „Sufletul rațional acționează conform naturii atunci când partea sa doritoare tinde spre virtute, partea arzătoare luptă pentru această virtute, iar partea rațională se îndreaptă spre contemplare ” . [319]

În general, „acțiunea bună a forței iritante este ura față de rău, războiul împotriva patimilor și întărirea sufletului în curaj, astfel încât cel care luptă pentru credință și virtute să nu se teamă... ci să lupte împotriva păcatului până la vărsare de sânge, să disprețuiască amenințarea morții, chinurile grele și despărțirea de ceea ce este mai plăcut și, într-un cuvânt, să fie mai presus de tot ceea ce îi ține pe mulți captivi dulciurilor” [320] .

„Lucrarea prudenței este de a motiva întotdeauna puterea noastră iritabilă de a se angaja în lupte interioare și auto-reproșuri”, îndreptând-o „împotriva omului nostru exterior și împotriva șarpelui - Satana. *Mâniați-vă* , se spune, *și nu păcătuiți* ” . Aceasta înseamnă: mâniați-vă pe păcat, adică pe voi înșivă și pe diavol, pentru a nu păcătui împotriva lui Dumnezeu. Puterea dorinței trebuie să fie întotdeauna „îndreptată spre Dumnezeu și virtute”. Principala lucrare a înțelepciunii este „să încordeze puterea gândirii spre o sobrietate strictă și neîncetată și o contemplare spirituală”. Să „punem puterea gândirii ca stăpână peste ambele, astfel încât, cu înțelepciune și prudență, să le poată ordona, să le mustre, să le pedepsească și să le domnească, așa cum un rege domnește peste supușii săi. Și atunci rațiunea din noi, în conformitate cu Dumnezeu, le va guverna și nu le va fi supusă ” .

Prin interacțiunea corectă a celor trei forțe vindecate, o persoană este capabilă să experimenteze miracolul comuniunii cu Dumnezeu. Oamenii care au atins sfințenia „s-au făcut, prin lupta lor, locaș al Sfintei Treimi, pentru că și-au îndumnezeit mintea, inima și voința, care, asemenea a trei vase, sunt umplute cu Duhul Sfânt”, precum cele trei măsuri de făină [323] din parabola lui Hristos [324] .

O minune devine posibilă atunci când mintea, sentimentul și voința sunt pregătite să asculte împreună „vocea lui Dumnezeu”. Duhul Sfânt posedă aceleași principii: minte, sentiment și voință. Prin urmare, suntem capabili „să-L auzim într-un singur act de atenție vie”. Percepția unilaterală nu poate cuprinde plinătatea cuvântului lui Dumnezeu, „de aceea, dacă auzim vocea Tatălui viu, cu siguranță nu o facem doar cu mintea și sentimentul, ci și prin voință ” . [325]

Întrucât „sufletul omenesc este unul în esență, dar întreit în proprietățile sale, numite rațiune, simțire și voință ” , atunci în aceasta se poate „vedea chipul lui Dumnezeu” [326.] „Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul, Dumnezeu Duhul Sfânt – nu trei, ci un singur Dumnezeu, având trei Persoane. La fel, sufletul-minte, sufletul-simțire, sufletul-voință – nu trei suflete într-un singur trup, ci unul, având trei puteri. Și în aceste trei puteri, omul nostru lăuntric, prin natura sa, reflectă în mod miraculos chipul lui Dumnezeu” [327] .

Totuși, „pe lângă această asemănare, există totuși o diferență esențială și semnificativă între treimea din Dumnezeu și treimea din sufletul uman, căci treimea din Dumnezeu înseamnă trei Persoane separate, independente, perfecte și veșnice, iar treimea din om înseamnă trei puteri și proprietăți dependente, impersonale” [328] .

Vindecarea facultăților spirituale este, în același timp, atingerea *dezinteresului* . Conform învățăturilor Sfinților Părinți, „dezinteresul înseamnă, în primul rând,

restabilirea echilibrului spiritual în om, perturbat de invazia păcatului, și revenirea puterilor spirituale la starea lor naturală ” . [329]

Un suflet sănătos, aflat într-o astfel de stare, devine invulnerabil la ispite și încercări. Domnul a demonstrat acest lucru prin propriul Său exemplu. Diavolul L-a ispitit pe Hristos în deșert „în trei dispoziții sufletești, în care, după cum știa, este captivat întregul neam omenesc... El a ispitit partea concupiscibilă a duhului Său, zicând: *poruncește ca aceste pietre să se facă pâine* ; A ispitit partea iritabilă, când a încercat să-L îndemne să dorească puterea asupra acestui veac de acum și să dorească împărățiile acestei lumi; A ispitit partea rațională, când a zis: *dacă ești Fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te jos* ” . [330] Totuși, „înșelăciunea nu a avut succes”, întrucât Satana „nu a găsit nimic stricat în El. De aceea, nicio parte a sufletului Său, ispitită de calomniile vrăjmașului, nu a fost de acord cu ele”. [331] Și *apoi diavolul Îl părăsește* . [332]

„Depășirea patimilor nu este mortificarea puterii pasionale a sufletului, ci îndrumarea lui de la cel mai rău la cel mai bine”, adică „atunci când se îndepărtează complet de rău și se întoarce spre frumos; iar pentru noi, depășit este cel care a scăpat de stările rele și s-a îmbogățit cu stările bune” [333] , care în perfecțiunea sa este capabil să „contemple cu depășire imaginile mentale ale femeilor și ale vinovaților” [334] .

Asceticismul ortodox vede dezinteresul ca o manifestare a celei mai înalte virtuți creștine - iubirea. Părinții numesc iubirea „nepoata dezinteresului” [335] , arătând că „doar iubirea duce la dezinteres” și numind-o „focul dezinteresului” [336.] Sau, altfel spus: „Dezinteresul este posedat de un suflet care a dobândit aceeași pricepere în virtuți pe care o are un suflet pătimaș în plăceri” [337] .

Dobândirea detașării este cucerirea purității dorite și mult așteptate a minții și inimii, a purității sufletului. Iată ce putem spune despre semnele acestei stări.

„Inima celui care nu numai că nu este tulburat sau împovărat de nicio patimă, dar care nici măcar nu se gândește la nimic rău sau lumesc, chiar dacă dorește, și care păstrează în sine doar amintirea lui Dumnezeu cu o dragoste nestăpânită, are o inimă curată. Căci ochiul sufletului, mintea, când nimic nu-i împiedică contemplarea, îl vede pe Dumnezeu pur în lumină curată.” Curată este inima „care nu găsește în sine niciun gând sau gând lumesc, ci este cu totul atașată de Dumnezeu” și „nu-și mai amintește de nimic lumesc, nici trist, nici vesel, ci rămâne în contemplare, suindu-se la al treilea cer, răpind în rai și văzând moștenirea binecuvântărilor făgăduite sfinților. ” [338]

„Prin puritatea minții, sufletul este eliberat de patimile sale” și atunci „are loc viziunea mintală”. Și dimpotrivă: când nu există „lipsă de patimă, demonii îndrăznesc să intre în noi, să ne tulbure și să ne arate amăgire în loc de adevăr ” . [339]

Ceea ce trăiește un ascet după ce își îndeplinește victorios lupta cu patimile poate fi imaginat, în linii mari, din câteva cuvinte scurte rostite de Sfântul Gavriil de Semiezersk .

În anii de declin, zdrobit de infirmitatea trupească, dar plin de darurile harului, bătrânul a mărturisit: „Acum pot chiar să mă rog. Patimile m-au părăsit, așa că nici distragerile nu mai sunt ce erau odinioară. Înainte, desigur, mă rugam și eu, dar nu mai este același lucru. Înainte, diverse impulsuri ale patimilor interveneau, sau ascultarea intervenea, sau nu mai era timp. Dar acum Însuși Domnul vine să mă întâmpine - doar roagă-te... Ah, rugăciune, rugăciune, și nu știam ce este. Dar acum știu...” [340]

Viața Spiritului

Trei perioade

Cele trei niveluri ale existenței umane corespund unor perioade ale vieții spirituale, măsurând vârsta sufletului, treptele prin care individul urcă, împlinindu-și destinul natural. Ridicându-se dintr-o stare decăzută, subnaturală, omul își recâștigă starea de detașare naturală creată de divin, pentru ca din această stare să dobândească darul destinat harului îndumnezeitor și să se înalțe la nivelul existenței supranaturale.

Aceasta este o cale treptată de ascensiune de la starea bestială a unui păcătos la plinătatea sfințeniei divine: „există trei trepte prin care o persoană reușește: treapta novicilor, treapta de mijloc și treapta desăvârșirilor” [341] , adică „trei grade ale celor care reușesc în ascensiunea spre perfecțiune: purificator, iluminator și mistic sau perfecționist. Primul este caracteristic novicilor, al doilea mijlociilor și al treilea desăvârșirilor. Urcând în ordine prin aceste trei grade, ascetul sârguincios crește în conformitate cu creșterea lui Hristos și ajunge *la un om desăvârșit, la măsura vârstei împlinirii lui Hristos* [342] ” [343.] „Novicii, mijlociile și desăvârșirile sunt caracterizați prin: primii prin activitate, cei din urmă prin iluminare și cei din urmă prin învierea sufletului” [344] .

Calea ascetică care duce la Împărăția Cerurilor nu poate fi alcătuită din acțiuni întâmplătoare; este de netrecut prin inventarea proprie a mijloacelor și metodelor. Ordinea și metoda acțiunii sunt determinate de însăși natura umană. „Lupta cu patimile trebuie să se dezvolte consecvent și sistematic, în conformitate cu cursul dezvoltării patimii”, înțelegând că patima afectează toate puterile sufletului.

„Lupta se desfășoară în ordine inversă dezvoltării pasiunii: începe cu distrugerea manifestărilor exterioare ale răului în trup și se termină cu o luptă interioară cu gândurile.” Abordarea sistematică se bazează pe „distincția dintre trei aspecte ale vieții ascetice: activă, contemplativă și mistică... Acest cadru corespunde viziunii ascetice asupra ascetismului ca o vindecare treptată a puterilor sufletului”, mai întâi a celor inferioare - voința și sentimentul, apoi iluminarea puterilor minții și, în final, îndumnezeirea întregii ființe create . [345]

Există grupuri de concepte și caracteristici corespunzătoare a trei perioade ale vieții spirituale, care ajută la determinarea măsurii maturității spirituale a unei persoane. Fără o distincție clară între aceste concepte, este dificil de înțeles esența învățăturii ascetice.

Perioada activă – cunoscută și sub numele de: a face (pràxi); ascetism (a[skhsi”); calea ascetică sau ascetism; calea pocăinței, a purificării inimii. Concepte care caracterizează această perioadă: omul trupesc sau spiritual; omul stării vechi; perioada vechii activități a sufletului; viața minții trupești; absența vieții spirituale; absența devotamentului complet față de voința lui Dumnezeu, împlinirea ei parțială; starea subnaturală a sufletului – starea lui Adam după cădere; trecerea de la poziția de rob la poziția de mercenar sau novice; grad purificator; acțiunea harului purificator; atingerea smereniei inițiale.

Calea pocăinței este depășirea bătrâneții prin împlinirea poruncilor și participarea la sacramente, prin lupta cu patimile și purificarea de ele. Toate acestea se realizează prin sinergie . [346] Rezultatul efortului uman este pregătirea sufletului pentru a primi harul (cavri) Duhului Sfânt, care, la rândul său, este principalul agent creator care transformă sufletul. În monahism, această perioadă corespunde în primul rând unui stil de viață comunitar. Doar rugăciunea activă este accesibilă, adică săvârșită prin efort uman și în limitele capacităților umane, și anume următoarele tipuri: verbală, mentală activă și mentală-inimă activă. Culmea străduinței ascetice este atingerea integrității armonioase a sufletului, atunci când toate cele trei puteri ale sale sunt purificate și îndreptate către Dumnezeu. Străduința ascetică este încununată de dobândirea depășirii inițiale (ajpavqeia) și de darul rugăciunii pline de har, neîncetate, cunoscută sub numele de auto-mișcare. Aceste semne indică trecerea la a doua perioadă, contemplativă, pentru care prima servește ca o pregătire necesară.

Perioada contemplativă – sau: contemplarea (qewriva); isihia (h&suciva); misticism (muvstika). Concepte caracteristice acestei perioade și proprietăți inerente acesteia: omul spiritual; cale mistică; iluminarea minții; dobândirea castității minții; starea de har; viață contemplativă sau spirituală; isihia sau tăcerea; atingerea stării naturale a sufletului – starea lui Adam înainte de cădere; starea de detașare inițială; atingerea mântuirii; trecerea de la poziția de mercenar la poziția de fiu; grad de iluminare sau acțiune a harului iluminator; capacitate pentru teologie contemplativă; atingerea adevăratei smerenii, adică a cunoașterii de sine (Nu sunt nimic). În această etapă, se atinge devotamentul complet față de voința lui Dumnezeu și împlinirea ei completă. Aceasta este însoțită de iluminarea completă a minții. Stilul de viață este în principal schematic. Persoanei i se acordă tipuri de rugăciune pline de har: auto-mișcătoare, contemplativă. Se dobândește capacitatea de a intra în stări contemplative, de rugăciune, de neatins prin puterea omenească — intrarea în contemplare se realizează și este călăuzită de puterea Duhului Sfânt. Aici se realizează comuniunea directă cu Dumnezeu. Punctul culminant al acestei perioade este posibilitatea trecerii la a treia, cea mai înaltă stare a sufletului — îndumnezeirea.

Îndumnezeirea (qevwsi) – perioada de atingere a perfecțiunii spirituale; cea mai înaltă stare posibilă pentru o ființă umană pe pământ; poziția de fiu sau de persoană perfectă; răpirea minții către Dumnezeu; o stare supranaturală; un grad de perfecțiune *sau* un grad mistic; acțiunea harului perfect, misterios sau îndumnezeitor; adevărata teologie; o stare de completă dezinteresare. Aici este

acordată ceea ce se numește rugăciune pur spirituală – ceea ce nu mai este rugăciune în sensul propriu al cuvântului, ci este o stare inexplicabilă de rămânere în Dumnezeu.

În ciuda naturii lor schematice și convenționale, aceste explicații nu sunt pur și simplu un tribut adus teoretizării abstracte. Înțelegerea fundamentelor antropologiei și asceticismului are sens datorită beneficiilor sale practice. Familiarizându-ne cu elementele de bază ale dezvoltării spirituale, putem preveni propriile greșeli și putem judeca mai clar dacă suntem pe calea cea bună și în ce etapă ne aflăm; acest lucru ne va ajuta să evităm abaterile, rătăcirea sau înșelăciunea. Autoamăgirea iluziei provine dintr-o înțelegere greșită a poziției și capacităților noastre, atunci când confundăm și încălcăm cursul acțiunii determinat de natura umană sau luăm medicamente pentru o afecțiune greșită. Este important ca călătorul să cunoască scopul final, ca nu cumva să devină prea mulțumiți de sine după doar jumătatea drumului sau să ne lăsăm pradă unei stări mentale înșelătoare: „Suntem oameni slabi”. Sfântul Grigorie Palama, când a fost întrebat dacă este util ca începătorii să vorbească despre înălțimi atât de neatinse precum îndumnezeirea și dacă nu este periculos ca cineva atât de îndepărtat de lumină să vorbească despre aceasta, a răspuns: „Fiecare, după ce a recunoscut cât de mult datorează cu adevărat Învățătorului, atunci când îi lipsește totul de dat, atunci oferă cu smerenie cât poate” și astfel, prin smerenie, „umple ceea ce îi lipsește”. Cel care recunoaște amploarea sarcinii, deși „poate îndeplini tot binele, totuși, având înaintea sa pe cel super-perfect, nu se va considera că a realizat ceva”, ci își va spori smerenia. Sfântul Grigorie încurajează: însăși străduința spre îndumnezeire este deja benefică pentru fiecare suflet. Și prin propriul său exemplu, precum și prin teologia sa, el îi îndreaptă pe creștini spre vârf, pentru a-i ajuta să urce la el prin acțiune și contemplare a celor mai înalte și mai desăvârșite .

Această schemă tripartită se regăsește la toți Părinții ascetici, dar este observată în primul rând în Noul Testament. Apostolul Pavel, fiind răpit *în timpul* contemplării, a trecut prin „trei ceruri”, simbolizând trecerea prin trei etape: activă, contemplativă și îndumnezeire. Din aceasta din urmă, a fost înălțat în paradis, Împărăția Cerurilor .

Aceeași rânduială treimică se reflectă în învățătura Sfântului Dionisie Areopagitul despre etapele dezvoltării spirituale; în exprimarea sa, acestea sunt: „purificare, iluminare, desăvârșire”. Vedem că în terminologia patristică, harul divin este numit și el în mod corespunzător: atunci când „purifică o persoană de patimi, se numește *purificator* ; când îi luminează mintea , se numește *iluminator* ; când îndumnezeește o persoană, se numește *îndumnezeitor* ” [350] sau „harul *desăvârșirii* ” [351.] În fiecare perioadă, acesta influențează natura umană într-un mod diferit, în conformitate cu starea spirituală a ascetului; iată propriile sale modele, bine studiate de sfinții părinți. Primul har acționează purificator asupra „începătorilor, îi întărește în frica de Dumnezeu, ascultare, tânguire, simplitate, tăcere, blândețe, râvnă pentru rugăciune și alte fapte iubitoare de Dumnezeu”. Apoi „șterge patimile necurate ale sufletului și trupului, schimbă mânia și pofta, alungă vanitatea blestemată,

purifică inima, pregătind-o pentru locuirea Duhului, după cuvântul Evangheliei: *și vom veni la el și ne vom face locuință la el* [352] ; pe scurt, îl face pe om cel mai activ executor al poruncilor lui Dumnezeu și al poruncilor Evangheliei."

Un alt har, „referitor la partea contemplativă, îi face pe cei care l-au primit oameni cerești și îngeri pământești; cu alte cuvinte, îi ridică la o demnitate mai înaltă, îi face vrednici de a se împărtăși de darurile supranaturale ale Duhului: sfințenia, nepătimirea, perspicacitatea mistică, previziunea și chemarea celor mai sinceri prieteni ai lui Dumnezeu, care a fost dobândită de părinții și învățătorii care au strălucit cu semne și minuni". [353] Ce se poate spune despre al treilea har, care îi face pe oameni fii ai Luminii? Aici „toată carnea omenească" tace . [354]

Asceza activă „purifică omul de patimi" [355] , această parte penitențială a căii constă în „îndurarea durerilor carnale, adică a privațiunilor trupești, inevitabile în luptă", când partea pătimașă a sufletului este vindecată [356.] Pe măsură ce trece prima perioadă, „credința, frica de Dumnezeu și râvna și împlinirea precisă a poruncilor care vin din ele" mortifică patimile, iar sufletul „se întoarce în întregime către Dumnezeu, întrucât, după cuvântul apostolului, mortalitatea este înghițită de viață" [357.] Isprava se realizează în cadrul unei abstinențe stricte, care dă naștere la plâns și la o conștientizare clară a propriei păcătoșenii [358.] Dacă postul, abstinența, ascultarea și rugăciunea sunt doar episodice și nu starea noastră constantă, dacă mintea nu este țintuit pe crucea sobrietății, sentimentele nu sunt subordonate castității, iar propria voință voinței lui Dumnezeu, atunci nu vom scăpa niciodată din întunericul existenței subnaturale. Dacă rămânem tari în această suferință, fără să ne lăsăm pradă poftei, atunci harul va începe să lucreze în mod tainic, luminându-ne mintea [359] .

Rezultatul ascetului activ este „depășirea patimii, sau vindecarea completă a forțelor doritoare și iritante" inițială - apoi vine a doua perioadă, harul „luminează mintea cu adevărata cunoaștere în contemplare" [360] , aici „energiile iluminatoare ale lui Dumnezeu îl învață pe om, iar cele sfințitoare îl sfințesc" [361.] „Harul încântă mintea spre contemplare și îi dăruiește o pregustare a fericirii divine" [362.] Contemplarea „constă în lucrarea subtilă a minții, în reflecția divină", în iluminarea rugăciunii pline de har - toate acestea „luminează partea rațională a sufletului" [363.] „În cele din urmă, din depășire se naște cea mai înaltă virtute - iubirea", iar ascetul intră în perioada de îndumnezeire. „A treia stare se numește și perfecțiune, cunoașterea lui Dumnezeu sau iubirea de Dumnezeu. Se numește și Sabat, timp în care o persoană se odihnește de faptele pocăinței" [364] . Harul „încununează o persoană cu cele mai înalte stări mistice", acestea fiind „momente de spiritualizare treptată a unei persoane, apropiere treptată de abisul ființei divine" [365.] Îndumnezeirea unei persoane „se realizează prin energii divine. Ele sunt Dumnezeu Însuși, deși nu esența Lui. Dar ele sunt și Dumnezeu - și numai prin urmare pot îndumnezei o persoană. Datorită energiilor divine necreate prin care Dumnezeu se unește cu noi, putem comunica cu El, ne putem uni cu harul Său", devenim zei prin har [366.] „Îndumnezeirea, acțiunea și creșterea într-o persoană prin sfințenie harnică, începând în această viață, se desăvârșește în viața viitoare" odată cu unirea completă a creaturii cu Creatorul [367] .

Secvența acțiunilor pe calea isprăvii nu trebuie încălcată: „Fiecare persoană care, înainte de antrenamentul perfect din prima parte, trece la a doua... este cuprinsă de mânia lui Dumnezeu pentru că nu și-a mortificat mai întâi *mădularele* , *care sunt pe pământ* [368] , adică pentru că nu a vindecat slăbiciunea gândurilor prin exercițiu răbdător în practica crucii, ci pentru că a îndrăznit în mintea sa să viseze la slava crucii... Dacă mintea intenționează să urce pe cruce înainte ca simțurile, fiind vindecate de slăbiciune, să vină în tăcere, atunci mânia lui Dumnezeu îl cuprinde pe om.”

Căci urcușul la cruce nu se poate realiza „în prima parte a îndurării durerilor”, devine posibil doar „atunci când o persoană intră în contemplare; și aceasta este a doua parte, după vindecarea sufletului”. [369] „O persoană este alcătuită din trup și suflet și, prin urmare, calea sa în viață trebuie să constea în acțiuni trupești și spirituale - în acțiune și contemplare. O viață activă slujește la curățarea noastră de patimile păcătoase și ne ridică la nivelul perfecțiunii active, deschizându-ne astfel calea către viața contemplativă” și „fără o viață activă, este imposibil să intrăm în viața contemplativă” - prin urmare, „oricine dorește să umble pe calea vieții spirituale trebuie să înceapă cu o viață activă și abia apoi să ajungă la viața contemplativă ” . [370]

În troparul sfântului mucenic se spune: „Ai găsit acțiune, o, insuflatul de Dumnezeu, în urcușul unei vedenii” - aici se explică diferența dintre perioada activă și contemplare. „Rugăciunea este de obicei o acțiune, indiferent de rugăciunea pe care o săvârșește cineva; dar vederea, sau răpirea minții, este un dar din harul lui Dumnezeu pentru noi.” [371] „Pentru cei care practică rugăciunea, aceasta se face din frica de Dumnezeu și din bună nădejde, în timp ce pentru contemplativi, se face din dragoste față de Dumnezeu și din cea mai desăvârșită puritate. Semnul caracteristic al primei etape, cea activă, este concentrarea minții în inimă, când mintea, fără distragere, se roagă lui Dumnezeu. Semnul celei de-a doua etape, cea contemplativă, este cufundarea minții în lumina divină, când nimic din lume nu se simte, nici măcar propriul „eu”. [372 373.] Sensul teologic al acestui pasaj este următorul: calea activă duce la atingerea contemplării pure; fericiți sunt cei care au parcurs această cale, ei sunt gata să stea înaintea Domnului în rugăciune contemplativă.

Fiecare dintre primele două etape implică propria sa lucrare spirituală și fiecare corespunde unei direcții specifice a gândirii. Perioada activă este caracterizată de mișcarea *interioară* a minții - o direcționare a atenției de la exterior la interior, o înrădăcinare a minții în inimă, o „rămânere interioară”. Perioada contemplativă corespunde mișcării minții *către Dumnezeu* , o ascensiune spre comuniunea cu Dumnezeu. Aceasta este ceea ce învață Sfântul Dionisie Areopagitul și, de asemenea, argumentează alți Părinți. „Mintea, nedistrată de obiectele exterioare, se întoarce mai întâi către ea însăși și prin ea însăși se înalță la contemplarea lui Dumnezeu.” [374] Această mișcare interioară constă în conștientizarea de către o persoană a stării sale decăzute: corupția păcătoasă a puterilor sufletului, incapacitatea pentru bine, dependența de rău, înțelegerea neputinței sale absolute în materie de mântuire și nevoia inevitabilă de ajutorul lui Dumnezeu.

O astfel de cunoaștere, dobândită în prima etapă, este absolut necesară, deoarece deschide accesul la primirea harului, fără de care însăși mântuirea este inaccesibilă. „Fără detașarea de impresiile și pasiunile exterioare și o întoarcere la sine, la inimă”, fără „înțelegerea vieții interioare, a doua etapă a căii spirituale - comunicarea cu Dumnezeu în rugăciunea contemplativă - este imposibilă ” .

Contemplația este străduința minții și a inimii spre Domnul, spre unirea cu El; este o mișcare ascendentă din adâncul conștientizării propriei căderi, dobândită în prima etapă. Și această mișcare se împlinește prin rugăciunea neîncetată, plină de har, care, după cuvintele Părinților, „ca o frânghie de aur, ne unește cu Creatorul”.

Viață activă

„Munca este o metodă spirituală care purifică partea pasională a sufletului.” [376] Acesta este nivelul inițial al dezvoltării spirituale, primul pas către lepădarea de *omul vechi* , transformarea sufletului în omul *nou* , care singur poate intra în *Împărăția Domnului* . [377] Aceasta este o cale asemănătoare lui Hristos, când, împlinind poruncile Sale, ne asemănăm viețile cu ceea ce ne-a arătat El. Angajându-ne în acest proces, ne transformăm cu adevărat ființa. Mântuitorul nu ne-a putut da un singur exemplu - El personal nu avea de ce să se pocăiască. Dar El ne învață altfel: luând asupra Sa păcătoșenia noastră și urcându-se pe Cruce, El ne arată cum trebuie să ne răstignim în pocăință.

Toate virtuțile din această perioadă se împlinesc, desigur, cu ajutorul lui Dumnezeu, cu sprijinul harului, dar în primul rând prin eforturile propriei minți și voințe. Prin urmare, „toate aceste eforturi se numesc cu adevărat *fapte* ”, spre deosebire de contemplare, iar toate virtuțile acestui timp se numesc *active* . Ascetul se silește „să-și iubească aproapele și pe Dumnezeu, la blândețe, smerenie și răbdare și la împlinirea tuturor celorlalte porunci dumnezeiești și patristice, la ascultarea deplină a sufletului și a trupului față de Dumnezeu, la post, priveghere, lacrimi, închinăciuni și alte oboseli trupești, la împlinirea sârguincioasă a rânduielilor bisericești și de chilie, la exercițiul mental și tainic al rugăciunii, la plâns și contemplarea morții ” . [378]

Aceasta se referă la „pocăință arzătoare, întristare și șiroaie de lacrimi, amintire neîncetată a morții, rugăciune și răbdare neîncetată în fața tot felul de ispite” și, de asemenea, și chiar „mai presus de toate, tăcere, smerenie profundă, ascultare desăvârșită și despărțirea propriei voințe”. Prin perseverență în astfel de exerciții, „mintea devine capabilă să primească perspective”. Acestea sunt primele licăriri ale rugăciunii contemplative care îi vizitează trecător pe lucrătorii zeloși ai pocăinței. Dar ele „se estompează curând, pentru că mintea nu este încă suficient de rafinată pentru a fi aprinsă imediat. Când raza divină atinge inima, atunci și ea o va lumina, va purifica mintea, o va ridica la înălțimi și, ridicând-o la cer, o va uni cu lumina divină ” . [379]

Părinții, în general, nu spun nimic despre durata primei perioade, deoarece stabilirea intervalului de timp depinde prea mult de circumstanțele individuale. Cu toate acestea, există unele îndrumări. Se crede că, cu ascetism strict și îndrumare

adecvată, un isihast poate avea nevoie de aproximativ douăzeci de ani pentru a finaliza perioada activă și a atinge contemplarea .

În general, tradiția înțelege pocăința ca o ispravă constând în „trei virtuți: purificarea gândurilor, rugăciunea neîncetată și răbdarea în fața necazurilor”. Aceasta din urmă este ceea ce se înțelege prin „ *urmează-Mă, luându-ți crucea ”.* [382] Activitatea externă trebuie să fie însoțită în mod necesar de o activitate interioară, mentală: rezistența echilibrată a tuturor greutăților externe, cu recunoștință față de Dumnezeu, este însoțită de sobrietate și rugăciune constantă. „Asceții care prin practică îndelungată dobândesc îndemânare” în aceste trei virtuți sunt destinați să atingă detașarea . [383] După cum vedem, se disting două aspecte ale ascetismului activ: primul este activitatea mentală, constând în sobrietate și rugăciune, iar al doilea este rezistența la fiecare durere.

„Isprava războiului mental este deosebit de dificilă, și nu numai în esența sa”, nu numai pentru că este o luptă dureroasă pentru o persoană cu sine însuși, „ci și pentru că este o luptă cu demonii care inspiră gânduri” [384] .

„Sobrietatea este trezvie spirituală, adică disponibilitatea minții de a respinge orice gând ispititor”, este „starea minții la porțile inimii, astfel încât niciun gând să nu poată intra și nicio ispită de a păcătui să nu poată apărea”. Sobrietatea este inextricabil legată de rugăciune. Potrivit Sfântului Maxim Mărturisitorul , „sobrietatea păzește mintea de sugestiile ispititoare, iar rugăciunea aduce har din belșug în inimă”. Astfel, se realizează purificarea pregătitoare și „numai printr-o inimă purificată putem participa la energia sfințitoare, adică îndumnezeitoare, a lui Dumnezeu ” .

În ascetism, un gând nu este înțeles ca gânduri „simple” , ci ca sugestii ale minții, combinate cu imagini și impulsuri, nuanțate de un sentiment de pasiune. Acestea pot fi inferențe și imagini vizuale, impulsuri emoționale și alte mișcări spirituale. „O simplă amintire a unui obiect este o idee. Pasiunea, însă, este o iubire nerezonabilă sau o ură nesăbuită față de un obiect.” Până când mintea nu este stabilită în Dumnezeu, sufletul „conduce la pasiuni”; mintea este distrasă și rătăcește constant în gânduri pasionale, rătăcind pe pământ în căutarea plăcerilor senzuale, a desfătărilor carnale și a autoafirmării. Sentimentul iubirii pure față de Dumnezeu și aproapele este necunoscut omului, chiar și parțial; el este captivat de un atașament față de lucruri inutile, însetat de glorie deșartă, insațiabil în poftă, lăcomie și vanitate.

„Supunerea omului față de tirania gândurilor” creează probleme psihologice grave, ducând chiar la nebunie. Sufletul unei persoane dominate de gânduri pierde capacitatea de a comunica cu Dumnezeu. Situația se va schimba fundamental și se va apropia de normalitate doar atunci când va deveni posibilă menținerea rugăciunii neîncetate în inimă, iar mintea va fi ocupată cu gânduri *simple* , lipsite de patimi. Atunci o persoană devine pregătită pentru contemplare .

Cealaltă latură a ascetului activ este suportarea durerilor. Spre deosebire de „legea păcătoasă a firii pământești, care îl îndeamnă pe om să caute plăcerea și

să evite suferința”, ascetul „prescrie muncile voluntare ale abstinenței și îndurarea răbdătoare a suferinței involuntare ” . [388]

Întâlnim adesea această idee în scrierile lui Marcu Ascetul , Maxim Mărturisitorul ,Diadoh din Fotice , Nil din Sinait și alți Părinți: „Prin suferința involuntară, omul este curățit de păcatele voluntare”; „fără tristețe, virtutea nu se dobândește”; „munca voluntară este dușmanul poftei”; „tristele involuntare sunt mila lui Dumnezeu, eliberând de pedepsele viitoare”. Să explicăm. Suferința evocă în om patima *tristeții* - așa reacționează pofta păcătoasă nesatisfăcută pentru plăcere. Victoria asupra acestei patimi se obține prin lupta cu ea în isprava *răbdării* și *a tristeții pentru Dumnezeu* . Ca leac, trebuie să înduri suferința involuntară cu un sentiment sincer de recunoștință, recunoscând valoarea purificatoare, vindecătoare a unei astfel de isprăvi și, în același timp, posedând o tristețe profundă pentru păcatele sale. Smerenia oferă temelia răbdării: la urma urmei, cel care a renunțat de bunăvoie la binecuvântările acestei lumi nu ar trebui să fie cufundat în deznădejde prin privarea lor. Smerenia, ca cea mai înaltă formă de abstinență spirituală, este „sângele vital al activității morale a ascetului în această etapă” [389] .

Schimbări benefice în suflet au loc în perioada activă sub influența harului *purificator* , care „îndeamnă la pocăință”. Deși cel mai mare efort este necesar unei persoane în această perioadă, atât impulsul inițial, cât și rezultatul „toate aparțin harului”, care îl dispune pe om la luptă și aduce roade: „nimic nu este al tău. El împlinește în secret totul”. Fiecare penitent „este îndemnat de har la pocăință. Și tot ceea ce face o persoană este lucrarea harului, chiar dacă nu este conștient de acest lucru. Acesta îl educă și îl instruiește”, „îi dă putere și curaj, îl ajută în secret să se curețe de păcate și îl conduce afară din starea sa subnaturală”.

Care este sensul propriului zel? Acesta rezidă în sinergie, al cărei principiu este inviolabil: relaxează-ți eforturile, iar harul lui Dumnezeu se va retrage. Prin urmare, pentru a persevera, nu trebuie niciodată să te relaxezi, nici „să te bazezi pe propriile puteri și să crezi că facem ceea ce este plăcut lui Dumnezeu”. Când invoci ajutorul lui Dumnezeu, trebuie să te bazezi în întregime pe el și să te întrebi cu frică: Fac ceea ce este plăcut lui Dumnezeu? Îl întristez? Dacă, după ce ai făcut ceva bun, ți-l atribuie sieși, harul se va pierde imediat. Darurile dăruite de Dumnezeu sunt asimilate după măsura purității noastre: „harul crește pe cât poate cuprinde omul”. Capacitatea depinde de eforturile noastre spirituale: „Omul are dreptul să primească atâta har pe cât îndură cu recunoștință ispitele, pe cât poartă cu blândețe povara aproapelui său”. Un semn al finalizării unei căi active este o schimbare interioară bună: atunci mintea devine legată de rugăciune, „atunci ea se va rosti în tine neîncetat, fără propria ta constrângere”, condusă de har – o persoană „mănâncă, umblă, doarme, se trezește și în interior proclamă neîncetat rugăciunea, are pace și bucurie” [390] .

Găsirea rugăciunii pline de har este o consecință firească pentru cei care au stăpânit calea pocăinței. Dar nu toți, desigur, sunt sortiți să o cucerească. Mulți se opresc chiar la început: „un suflet slab și neputincios disperă curând și nu

atinge plinătatea pocăinței și a curățirii, ci, după ce a primit oarecare milă de la Dumnezeu pentru mica și nerăbdătoarea sa pocăință, se odihnește acolo”.

Pentru a evita stagnarea, este important să nu ne pierdem curajul sau teama. Trebuie să înțelegem că Domnul, cunoscând măsura puterii fiecărei persoane, le acordă încercări în limita capacităților lor. Persoanele puternice îndură lucruri diferite față de cele slabe. „O persoană care se străduiește pentru Dumnezeu este încercată, uneori aspru, alteori chiar «crud»”, dar nu toți, „ci numai cei pe care Dumnezeu *i-a știut* mai dinainte că sunt credincioși și curajoși”. Adesea, Dumnezeu amână vizitarea unui suflet credincios cu mângâieri pline de har, iar „această amânare adâncește pocăința într-un suflet credincios și puternic”.

Lucrarea pocăinței este încununată de o transformare generală a sufletului; cei care au îndeplinit această lucrare activă, conform „învățăturii sfinților apostoli, primesc *iertarea păcatelor* ”, care este experimentată subiectiv ca o stare *de iertare completă* . Desigur, toate păcatele pocăite și mărturisite erau iertate înainte, dar acum omului i se acordă harul purității și al eliberării de bătrânețe. Acest lucru este dovedit de-a lungul veacurilor de cei care au primit acest dar al Duhului Sfânt, care au atins o „minunată transformare a minții și a inimii” - sunt copleșiți de „o bucurie sfântă și o pace interioară, ajungând la o asemenea putere încât sufletul uită întreaga lume și ajunge la o stare de pierdere a simțului materialității”.

Abia după aceasta are loc o adevărată transformare a personalității și se deschid posibilități anterior inaccesibile individului, „întreaga viață se transformă în cel mai radical mod”: inima se deschide iubirii față de ceilalți, iar mintea începe să perceapă ceea ce anterior era de neînțeles. La încheierea perioadei active, se realizează „o coexistență armonioasă a structurii psihice și somatice a unei persoane” - aceasta este „coroana multor ani de luptă”. Sufletul, după ce a îndurat de mii de ori „furtuni spirituale, vizite ale harului, atacuri teribile ale dușmanilor, boli fizice, lupta cu deznădejdea, lupta pentru rugăciune, lupta cu oameni care, în nebunia lor, sunt ostili aspirațiilor noastre spirituale”, își găsește în sfârșit pacea. Și nu există o stare mai mângâietoare și mai fericită decât această „armonie a iubirii desăvârșite a lui Hristos ” .

Arborele Contemplării

Calea activă îl înalță pe ascetic la nivelul maturității spirituale, de la care începe a doua perioadă a vieții spirituale. Dacă lucrarea nu este „inspirată de contemplare”, este lipsită de sens și nu duce nicăieri; este „sterilă și imobilă, ca o statuie”. [393] Dar când „cu ajutorul lui Dumnezeu și cu lupta menționată anterior, și mai ales cu profundă smerenie, cineva își curăță sufletul și inima de orice întinăciune a patimilor spirituale și trupești, atunci harul lui Dumnezeu, mama comună a tuturor, ia mintea purificată de ea, ca pe un copilaș de mână, și o conduce, ca pe trepte”, spre înălțimile rugăciunii contemplative.

Aici, omul este așteptat de o dezvoltare ulterioară; i se dezvăluie „viziuni spirituale”, comunicându-i, în măsura purității sale, „misterele divine de negrăit și de neînțeles minții”. Aceasta se numește „vedere spirituală” sau

contemplare [394.] „Calea vieții contemplative constă în înălțarea minții către Domnul Dumnezeu, în atenție din inimă, rugăciune mentală și contemplarea lucrurilor spirituale prin astfel de exerciții . ” [395]

Isprava contemplării „eliberează complet mintea de ignoranța spirituală”; este încă un pas mai aproape de misterul „contopirii cu Divinul”. Aici, „se atinge o stare mentală iluminată, angelică, iar puterea contemplării spirituale a întregii existențe este acordată - darul iluminării pline de har”. Capacitatea contemplativă se dezvoltă treptat pe parcursul celei de-a doua perioade, cuprinzând tărâmuri din ce în ce mai înalte ale existenței, spiritualizând din ce în ce mai mult [sufletul] .

Înălțimile și semnificația asceticismului contemplativ se reflectă în povestea evanghelică a Martei și Maria.397 Prima personifică viața activă, în timp ce cea de - a doua exemplifică contemplarea. Deși Marta se angaja în lucrarea sfântă de a-L sluji pe Domnul Însuși, în timp ce Maria doar asculta învățătura Sa spirituală, Isus o preferă totuși pe cea de-a doua în locul celei de-a doua - „Domnul pune binele suprem într-o singură contemplare divină”. Alte virtuți sunt utile și necesare, dar ar trebui considerate secundare ca demnitate, căci toate sunt împlinite în scopul realizării unui singur lucru - contemplarea. Cuvintele Domnului: „ *Un singur lucru este de trebuință* ”, identifică în mod clar binele suprem nu cu o viață activă, deși demnă de laudă și rodnică, ci cu contemplarea lui [Dumnezeu.398]

În lupta activă, se atinge „plenitudinea primei etape” – detașarea inițială. Aceasta înseamnă că „simțurile sunt subordonate minții, astfel încât nu mai cer sau nu mai îndeplinesc nimic pentru a satisface pofta” [399] , ci „pentru eliberarea completă a minții”, astfel încât aceasta „să se poată ruga fără distragere, nu într-un mod activ” – rugăciunea devine adevărată atunci când este „însoțită de contemplarea spirituală”. Rugăciunea activă purifică doar mintea, în timp ce contemplarea „o eliberează de ignoranță și aceasta dobândește capacitatea de a se ruga așa cum ar trebui ” [.400]

Dacă cel care reușește în strădania activă „diminuează pasiunile”, atunci „cel care reușește în contemplare diminuează ignoranța” [401] ; dacă puterile iritabile și doritoare ale sufletului sunt vindecate acolo, atunci acum mintea ascetului este umbrită de harul *iluminator* și prin acțiunea acestuia se realizează iluminarea completă a puterii gândirii.

Acest proces misterios este însoțit de rugăciune neîncetată, săvârșită în adâncul inimii și numită rugăciune *auto-mișcată* sau, mai precis, rugăciune condusă de puterea Duhului Sfânt. Această formă de rugăciune nu este realizabilă prin efort omenesc și nici nu poate fi rezultatul nici măcar al celor mai sârguincioase osteneli ale noastre - este ceva dăruit aleșilor lui Dumnezeu, la discreția Sa. „Eforturile noastre aici se limitează la a nu împiedica harul lui Dumnezeu să lucreze în noi. ” [402]

O astfel de măsură de creștere spirituală este atinsă în primul rând de cei care se străduiesc în strictă singurătate, ducând calea vieții schema-monastice: „pentru

ca aceasta să vină, cel ce se roagă trebuie să aibă tăcere deplină și să nu aibă un învățător amăgit” [403.] Condițiile succesului corespund înălțimii acestui nivel: „cea mai mică patimă este motivul pentru care nu suntem vrednici să ajungem la contemplarea tainelor lui Dumnezeu. Și dacă nu ne disprețuim complet propria viață și trupul nostru, cu o pregătire pentru mucenicie însuși, să ne predăm pe noi înșine și viața noastră în întregime oricărui chin și oricărei morți, alungând complet din memorie tot ceea ce slujește la susținerea vieții acestui trup stricăcios, atunci este imposibil pentru noi să fim prieteni și frați ai lui Hristos, nici părtași și împreună-moștenitori ai Lui și nu vom ajunge niciodată la contemplarea și cunoașterea experiențială a tainelor lui Dumnezeu. Prin urmare, cine nu a putut încă să realizeze aceasta și să primească astfel de beneficii, să se învinovățească pe sine și să nu spună, ca unul care „nu se simte vinovat de păcate” [404] , că acest lucru este imposibil” [405] .

„Firea noastră este capabilă să devină spectator al contemplării adevărate, și nu visătoare, doar atunci când o persoană, prin rezistența inițială a suferinței și a durerii, este deposedată de vechiul om pasional” – doar atunci „mintea este capabilă să renaască spiritual”, să rămână „în lumea Spiritului și să accepte contemplarea Patriei sale” Cerești [406] .

Întrucât „contemplația este o viziune a minții, adusă la uimire de Providența Divină” [407] și în niciun caz o realizare omenească, „nimeni nu poate intra în aceste viziuni de unul singur prin propriul său efort voluntar, decât dacă Dumnezeu vizitează pe cineva și îl conduce în ele prin harul Său. Dacă cineva, fără lumina harului, îndrăznește să se înalțe la astfel de viziuni, atunci, potrivit Sfântului Grigorie Sinaitul , să știe că își imaginează vise”, adică este înșelat [408] : „cel care se apropie de acestea fără lumina harului”, adică fără a fi dobândit o puritate deplină a minții, „să știe că își construiește fantezii și, neavând contemplare, fiind prins într-un spirit visător”. Consecința „contemplării imaginare a fantasticului” va fi „prima formă de amăgire - amăgirea viselor” [409] .

Așadar, nu este suficient să ți se acorde o vizită din partea celui binecuvântat; este, de asemenea, necesar ca harul coborător să găsească *un om perfect în ascet* [410] - „este necesară și capacitatea celui iluminat de a percepe lumina” [411.] Nu este întâmplător faptul că pomul cunoașterii, care creștea *în mijlocul paradisului* [412] , era bun doar pentru cel care avea să-i folosească roadele la timpul potrivit. Căci acest pom nu este altceva decât contemplare, „de care se pot apropia în siguranță doar cei desăvârșiți prin experiență”, dar nu este bun pentru cei nepregătiți și „pentru cei nemoderați în dorințele lor, așa cum hrana perfectă nu este utilă pentru cei slabi care cer lapte” [413.] „Cunoașterea este bună pentru cei desăvârșiți și stabiliți în contemplarea divină”, căci ei „au dobândit un anumit obicei prin exercițiul răbdător într-o astfel de contemplare; dar nu este bună pentru cei nepricepuți și cei supuși dorințelor pofticioase, căci nu sunt stabiliți în bunătate” [414] .

„Numai cei mai desăvârșiți în experiența lor se pot apropia în siguranță de contemplare” [415] și, dacă este posibil, sub îndrumarea unui bătrân experimentat, dar nu „cu obrăznicie și încăpățânare”, căci pe un astfel de om „diavolul îl prinde

ușor cu mrejele sale, ca și cum ar fi slujitorul său” [416.] Dacă nu este posibil „să găsești un îndrumător care să te poată îndruma spre viața contemplativă, atunci într-un astfel de caz trebuie să te lași călăuzit de Sfintele Scripturi, căci Însuși Domnul ne poruncește” aceasta. „De asemenea, trebuie să te străduiești să citești scrierile părinților și să te străduiești pe cât posibil, după puterile tale, să împlinești ceea ce învață ei și astfel, puțin câte puțin, dintr-o viață activă, să te urci la desăvârșirea vieții contemplative” [417] , căci „cel mai bun lucru este atunci când fiecare dintre noi atingem desăvârșirea prin sine însuși și oferim o jertfă vie lui Dumnezeu care ne cheamă” [418] .

„Rugăciunea este una, iar contemplarea în rugăciune este alta... Cea din urmă este la fel de superioară celei dintâi precum un om perfect este superior unui copil imperfect... Deși rugăciunea și contemplarea își împrumută originea una de la cealaltă. Rugăciunea este semănat, iar contemplarea este cules, în care secerătorul este uimit de viziunea de nedescris a modului în care, din boabele mici și goale pe care le-a semănat, au crescut brusc în fața lui spice atât de frumoase . ” [419]

Calea activă este „semănarea virtuților în câmpul inimii prin împlinirea poruncilor”, în timp ce contemplarea este „o recoltă veselă, căsătoria sufletului, purificat de patimi, cu Mirele Hristos, desăvârșită în cămările tainice ale inimii”. Există însă nefericiți care au „ochii minții orbiți de patimi”, care „se străduiesc după a doua parte înaintea părții active și, ca să spunem așa, direct din bordelul patimilor, caută fără rușine să se atingă de cel mai curat Stăpân” — vai! „Cine merge la această nuntă nu în haine de nuntă, ci în zdrențe, adică cine dorește fără simț și cu îndrăzneală, fără să-și dea jos zdrențele patimilor și fără să îmbrace haina de nuntă a purității, să intre în camera nupțială - chilia interioară a inimii sale, unde se desfășoară conversația iubitoare a omului cu Dumnezeu prin neîncetată contemplare divină - un astfel de om, după cuvintele Evangheliei, va avea mâinile și picioarele legate, cu alte cuvinte, mersul său pe calea evlaviei se va opri, toate ostenelile sale vor pieri și va fi aruncat *în întunericul din afară* [420] , adică în ignoranța născută din mândrie, care este mai rea decât orice ignoranță, în care omul, neînțelegându-se pe sine, visează că știe totul” [421.] Totuși, foarte puțini realizează curățirea de patimi poruncită nouă de Domnul, de aceea se spune că *mulți sunt chemați, dar puțini sunt aleși* [422] .

Ridicându-se dintr-o stare inferioară naturii, omul, în contemplare, se întoarce la calitatea sa *naturală* originală de a fi, căci „rațiunea în adevărata sa formă este un contemplator al misterelor Divinității”. [423] Este aproape imposibil de explicat ce este starea de contemplare; de obicei, astfel de încercări se reduc la o căutare a celor mai exaltate expresii, care vor spune puțin cuiva care nu a văzut încă el însuși lumina. În rugăciunea contemplativă, începe cunoașterea Dumnezeului necunoscut, privirea mentală este ridicată „spre Treimea cea preaadorată”, iar omul reflectă „asupra inaccesibilității gloriei lui Dumnezeu... asupra înțelepciunii Sale nemărginite... asupra naturii Sale, impasibilă și neclintită de nimic ” . [424]

În contemplare, isihaștii descoperă „abisurile preexistente ale universului și integritatea neîntreruptă a lumii. Lumina necreată a Taborului luminează pentru

ascet ceea ce este inaccesibil celor care stau sub munte, adică încă copleșiți de patimi”. [425] Mintea contemplatorului atinge capacitatea celei mai rafinate viziuni; în razele luminii necreate, ea „urcă pe o cale care duce la înălțimi veșnice și, o, minune! devine spectator al lucrurilor supra-mundane din lumea cealaltă, fără a fi separată de această viață”. Persoana contemplativă „aude cuvinte de negrăit”, ea, paradoxal, „vede cele necontemplate” și, deși este încă aici pe pământ, „concurează cu îngerii în imnologie neîncetată, devenind pe pământ ca un înger al lui Dumnezeu”. Cel care contemplă „se împărtășește cu Cel Ce este mai presus de toate, pentru a deveni cea mai exactă imagine a lui Dumnezeu” [426] .

„Mintea, având această lumină divină”, potrivit lui Grigore Palama , sfințește trupul însuși. Acestea sunt cuvintele sfântului, care el însuși a experimentat această strălucire o parte semnificativă a vieții sale, a cărui minte și trup au fost complet pătrunse de razele necreate ale harului: „Din această iluminare divină, omul dobândește un obicei divin, incomparabil al virtuții și o imobilitate completă împotriva răului. Din ea vine și înțelepciunea, care lămurește cauzele tuturor lucrurilor și dezvăluie secretele naturii”. Contemplatorul „se înalță la înțelegerea supranaturalului, la înțelegerea omnipotenței nemărginite a Dumnezeului Creator”; „au loc multe acțiuni miraculoase” și se dobândește „capacitatea de a prevedea ceea ce se întâmplă undeva departe, de a conversa ca și cum s-ar întâmpla sub ochii noștri”.

În razele luminii divine, „tot ce este omenesc este înțeles, nu numai trecutul și prezentul, ci și viitorul, proporțional, însă, cu puritatea spirituală a fiecăruia” [427.] „Când acest har al Duhului Sfânt se pogoară asupra cuiva, nu-i arată ceva obișnuit din lucrurile acestei lumi simțuri, ci îi arată ceea ce nu a văzut și nu și-a imaginat niciodată. Atunci mintea unei astfel de persoane este învățată de Duhul Sfânt cele mai înalte și ascunse taine” [428] , *pe care* , după Apostolul Pavel, *ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit* [429.] Astfel, după măsura sa, mintea care contemplă „se uimește și înțelege ce a fost și ce va fi”.

Dar nu numai că „contemplația este o viziune a minții... cuprinzând slava lui Dumnezeu”, ci și „inima” contemplatorului este „reînnoită”, iluminată de lumina îndumnezeitoare.430 Și acesta este chiar motivul întregii strădanii: „scopul celor care contemplă nu este numai dobândirea darului înțelegerii”; acestea sunt doar fenomene naturale însoțitoare. Întregul scop este de a pregăti templul sufletului pentru a primi plinătatea harului Duhului, pentru a atinge îndumnezeirea sacră.431

Sfinții Părinți ai Deșertului definesc contemplarea ca fiind „retragerea sufletului din lume și din tăcerea sa”. Această tăcere este atunci când sufletul, înălțându-se la Dumnezeu, este ocupat cu „înțelegerea creației lui Dumnezeu” și „îl contemplă pe Învățătorul său în inima sa”. Când isihastul, în rugăciunea contemplativă, este saturat de înțelegerea misterelor „veacului viitor”, el atinge o stare supranaturală de detașare completă de această lume, chiar până la punctul de a pierde orice simț al propriului corp. După aceasta, el se întoarce din nou la contemplarea lumii create, dar dintr-o perspectivă diferită, nouă și superioară, dobândind o înțelegere tot mai profundă a realităţii .

Natura contemplării este de așa natură încât, în acest proces, „toate limitările trupești spațiale și temporale dispar, omul se găsește dincolo de loc și spațiu, în mijlocul lumii indestructibile” și, prin acțiunea energiilor divine, simte că „el însuși este un zeu în Dumnezeu, fără să știe cum sau în ce măsură poate fi acest lucru” [433.] Pentru contemplator, nu mai există granițe sau limite, ci doar o creștere a puterii creatoare inepuizabile: „fiecare străduință spre bine, pe măsură ce se apropie de el, nu face decât să crească. Adevărata contemplare a lui Dumnezeu constă în a nu te sătura niciodată de dorința ta, ci, privind constant la El, arzând de dorința de a vedea și mai mult... Și nicio sățietate nu va înceta dorința pentru ea... Căci adevărata contemplare a lui Dumnezeu constă în faptul că o persoană care privește la Dumnezeu nu încetează niciodată să o dorească” [434] .

Ajuns la a doua treaptă a scării spirituale, ascetul întâlnește o rugăciune complet diferită „de cea care până acum trebuia întreținută prin muncă și efort”. În timp ce anterior harul vizita omul doar din când în când, întărindu-l și mângâindu-l, acum are stăpânire absolută asupra minții, călăuzind-o. Aceasta este o stare de suveranitate „a harului, care, ori de câte ori dorește, în felul său conduce mintea la contemplare”.

Contemplarea este o „acțiune divină”; cum, când și pentru cât timp se manifestă „nu depinde niciodată de voința umană”. Dacă cel care se roagă a dobândit o „minte curată și o inimă curată”, atunci pe neașteptate, într-un moment imprevizibil, este luminat brusc de o lumină necreată care „inundă întreaga persoană pe dinăuntru și pe dinafară”. Atunci harul „îi poartă mintea oriunde dorește, întrucât nici simțurile, nici mintea celui care se roagă nu acționează”; el este doar uimit, înțelegând mental ceea ce primește informații. În adevărata contemplare, are loc „uitarea completă a acestei lumi create” și sunt dezvăluite „misterele supranaturale ale vieții veșnice” . [435]

În aceste momente, „are loc o întrerupere a rugăciunii și... o încetare a acțiunii simțurilor, imobilitate și liniște deplină... unirea dintre Dumnezeu și om”. Mintea, acceptând „iluminarea divină, devine în întregime lumină divină, în care vede în mod inteligent adevărul”. Cel care „îndură ispitele și, luptând, nu se oprește din calea sa, schimbă materia cu imaterialitatea ” . [436]

Ascetul „în strădania sa spre contemplare trebuie să oprească atât simțurile, cât și activitatea minții, tot ce este senzorial și inteligibil, tot ce este existent și inexistent”. În această stare, „mintea nu există pentru sine sau pentru alții, ci există numai pentru Cel Care este mai presus de toate” [437] ; atunci conștientizarea subiectului și obiectului este ștersă, întregul mecanism al activității mentale obișnuite pare a fi suspendat. Schimbarea sentimentelor și gândurilor, care determină percepția timpului, îngheață, omul intră în contact cu imobilitatea eternității: sufletul „devine legat de Imuabilul și Neschimbătorul” [438.] Se experimentează unitatea imediată a Creatorului și a creaturii: „mintea, depășindu-se pe sine, devine divină” [439.] Astfel de momente de „contact cu Dumnezeu este îndumnezeirea sufletului, ca și cum l-ar percepe pe Dumnezeu în sine” [440.] Despre astfel de stări ale văzătorilor misterelor se spune:

„ *Ceea ce* a văzut, a stăpânit, căci contemplarea acestui bine este stăpânirea Lui”. Aceeași minune a îndumnezeirii sufletului prin contemplare este relatată simbolic în Scriptură [441] : „Timp de patruzeci de zile, sub acoperirea întunericului, Moise s-a împărtășit cu viața veșnică și a fost în afara naturii, pentru că în acest timp nu a avut nevoie de hrană pentru trup. ” [442]

Viața unor astfel de oameni seamănă cu adevărat cu existența celor fără trup. Un astfel de ascet, potrivit Sfântului Macarie Egipteanul , de îndată ce își înalță cu rugăciune mintea către Dumnezeu, este imediat transportat spre înălțimi și uită de această lume. Altul nu are nevoie decât să-și ridice degetele și nu-și mai amintește de nimic pământesc, întreaga sa ființă fiind transportată în lumea contemplării. Mâinile unui astfel de om sunt coborâte cu forța, pentru a fi aduse înapoi pe pământ, atunci când este în concelebrare și nevoia comună îl obligă să continue slujba prescrisă. Dar nimeni nu-l poate limita pe isihastul solitar - doar Dumnezeu.

După ce s-a înălțat la înălțimi nepământene în rugăciune, el nu mai dorește mâncare sau somn și nici nu cunoaște celelalte mângâieri care ademenesc omenirea. Ar prefera să rămână așezat în colțul peșterii, fără să se mai întoarcă niciodată din rătăcirile sale transcendentale. Cu toate acestea, este chemat de Dumnezeu să slujească din nou omenirii, iar Domnul Însuși îl scoate din extazul său, binecuvântându-l să lucreze pentru aproapele său pe acest pământ suferind . [443]

Astfel, contemplarea lui Dumnezeu, comuniunea directă cu Dumnezeu – sau, ceea ce este același lucru, unirea cu Dumnezeu și intrarea în Împărăția lui Dumnezeu – este posibilă pentru om chiar și în această viață pământească. Ea începe aici, pentru a se împlini acolo – în veacul viitor, după înviere.

Sfântul Simeon Noul Teolog , Sfântul Grigorie Palama și alți sfinți părinți isihaști acordă o importanță decisivă acestui fapt. Acest lucru este nu numai posibil, ci și necesar - Sfântul Simeon reiterează constant acest lucru în toate scrierile sale, din care este ușor de deslușit gravitatea maximă a acestei chestiuni: „Dumnezeu este vizibil printr-o inimă curată” și „când vine puritatea, urmează vederea”, prin urmare, „dacă puritatea este aici, atunci va fi și vederea”. Aceasta înseamnă că, dacă puritatea nu este atinsă înainte de moarte, atunci „nu-L vei vedea niciodată pe Dumnezeu, pentru că după moarte nu vei avea nicio activitate prin care să găsești puritatea”, deoarece toate mijloacele de purificare a minții și a inimii sunt dobândite în viața pământească .

Judecățile patristice se bazează pe respectarea strictă a învățăturii lui Iisus Hristos, care în acest caz este interpretată literal: *fericiți* cei *curați cu inima* , căci numai ei *Îl vor vedea pe Dumnezeu* . [445] Astfel de afirmații categorice ar putea cufunda pe mulți în deznădejde, dacă nu ar exista speranța în bunăvoința lui Dumnezeu, despre care suntem și noi avertizați. Desigur, soarta veșnică a celor care nu ating puritatea inimii pe pământ nu poate fi egală cu harul dobândit de contemplativi. Acest lucru este firesc, căci sfințenia variază și ea în gradul ei în sufletele desăvârșite: „Lumina divină este peste tot, dar nu strălucește în mod egal asupra tuturor, nici măcar asupra sfinților înșiși”, ci „după capacitatea

fiecăruia de a percepe lumina”. [446] De asemenea, este clar că cei care și-au dedicat cu sinceritate viața lui Dumnezeu în luptă zeloasă pot spera la milă. Aceștia sunt cei care cred în posibilitatea unei comuniuni reale cu Dumnezeu, care, de fapt, se străduiesc să-L întâlnească pe Creator, dar părăsesc această lume fără a avea timp să-și desăvârșească isprava.

Prin harul lui Dumnezeu, și ei pot, într-un anumit fel, să devină părtași la lumina Lui: „Fericiți sunt cei care nu se îndoiesc de nimic din cele spuse”, chiar dacă nu au atins perfecțiunea – „chiar dacă nu posedă nimic din ea”, dar dacă „se vor strădui să o dobândească”, atunci fericiți sunt cei care „cu tot sufletul lor caută să vină la lumină, disprețuind toate celelalte lucruri, pentru că – chiar dacă nu reușesc, încă în trup, să intre în lumină – poate, totuși, ca cei care au părăsit viața cu bune speranțe, vor fi în ea; chiar dacă cu moderație, dar vor fi” [447] .

Rugăciunea în două lumi

Bătrânii, asceții și contemplativii inspirați de divinitate care posedau rugăciunea miraculoasă erau persoane care au îndurat lupta suferinței și a iubirii. Darul slujirii ca bătrân, darul rugăciunii care prezice sufletele și destinele altora, rugăciunea care poate invoca harul vindecător al Duhului Sfânt pentru bolnavi sau poate influența cursul evenimentelor din viața exterioară și interioară a celor dragi - un astfel de dar este întotdeauna asociat cu bătrânul care poartă crucea personală a unei dureri grave. Acestea sunt de obicei boli grave, dureroase, incurabile, deși nu întotdeauna evidente pentru ceilalți.

Apostolul Pavel, care a primit un *spin în carne* de care nu se poate scăpa și, în același timp, confirmarea lui Dumnezeu că acesta nu era cazul său izolat, ci o lege generală a dobândirii harului prin smerenie: „ *Puterea Mea se desăvârșește în slăbiciune ”.* [448] În depășirea bolii în sine, în îndurarea recunoscătoare a unei dureri insuportabile pentru alții, ascetul găsește o sursă de putere. A-și accepta propria durere pentru a vindeca durerea altora este un sacrificiu motivat de iubire și tocmai prin această depășire a propriei naturi se dobândește puterea supranaturală, care înalță pe cineva la contemplare și la facerea de minuni.

O serie de imagini vii ale unor călugări antici și moderni îmi revin în memorie, precum bătrânul Ambrozie de la Optina sau Gabriel de Semiozersk , eroi spirituali închiși la patul de bolnavi și nenumărați alții care, asemenea Sfântului Nikita de Pereiaslavl, au fost înălțați sau s-au înălțat ei înșiși la stâlpul martiriului.

Ne amintim, de exemplu, de pustnicul athonit Arsenie, un părinte duhovnic rus, clarvăzător și făcător de minuni, care poseda daruri rare ale harului. Acest bătrân în vârstă de șaptezeci de ani poseda, printre altele, capacitatea de a călători în mod miraculos pe distanțe mari. Cât despre necazurile secrete ale unor astfel de asceți, când, după moartea bătrânului, „i-au descoperit picioarele, au văzut o priveliște teribilă: de la genunchi în jos, ambele picioare erau reduse la oase aproape goale, iar carnea era complet putrezită de la statul în picioare și de la anii de răni. Toată lumea se minuna de cum stătea în picioare și de cât de repede mergea. Nu a spus niciodată că îi sunt bolnave picioarele... și zbura în jurul Sfântului Munte ca o pasăre . ” [449]

Dintre toate relatările despre viețile contemplativilor și descrierile stărilor lor de rugăciune găsite în literatură – compuse chiar de rugătorii sau de tovarășii lor – aș dori să mă concentrez asupra unui singur exemplu. Deși există multe mărturii, începând cu Apostolul Pavel, *care a fost răpit până la al treilea cer* [1] și multe povești impresionante, atât din viața lui Grigorie Palama , cât și a altor mari sfinți și asceți remarcabili, vom vizita totuși chilia smerită a contemporanului nostru, propriul nostru părinte rus. Ne vom îndrepta către amintirile celor apropiați de Părintele Ioan (Krestyankin) , care au fost cu el și au devenit martori involuntari ai acelor experiențe supranaturale cu care Domnul l-a încurajat și l-a răsplătit în ultimii șase ani dinaintea morții sale.

Aceste scurte episoade ne ajută să înțelegem și să apreciem mai bine măsura maturității spirituale a Părintelui Ioan și profunzimea darurilor harului pe care le-a dobândit în timpul celei de-a jumătate de secol de ascetism. Pentru cei familiarizați cu ascetismul ortodox, este clar că stările contemplative pe care le-a experimentat Părintele Ioan au fost fenomene de același fel atestate în Tradiția Sfântă a Bisericii, familiare nouă din numeroasele vieți de asceți care au atins perfecțiunea spirituală.

În timpul zilei, părintele Ioan, învingând rezistența vârstei și a infirmității, continua să-și îndeplinească vocația de prezbiter, exercitând o voință vizibilă asupra fragilității cărnii sale. Noaptea, când prezbiterul apărea unui observator din afară cufundat în somnul obișnuit, începea viața sa misterioasă. Ceea ce controla și ascundea cu grijă ziua, noaptea, în afara controlului său, era dezvăluit, dezvăluind semne evidente ale „vieții sale pline de grație într-o altă lume”.

Cuprins de o stare contemplativă, el „slujea” slujbele sale nocturne. Uneori acestea erau slujbe liturgice – și, ridicând mâinile, proclama din toți rărunchii în miez de noapte: „Inimile noastre sunt îndurerate... Ne întoarcem către Domnul... Îi mulțumim Domnului...” Uneori auzea cuiva spovedania cu voce tare, iar alteori primea vizitatori. Dimineața, se putea auzi mărturisirea neașteptată că „a petrecut noaptea în Împărăția Cerurilor”. Întoarcerea pe pământ era treptată, iar granița dintre cele două lumi începea uneori să se estompeze. Astfel, odată, după obișnuitul salut de dimineață al îngrijitorului său de chilie, părintele Ioan a întrebat nedumerit: „Unde suntem?” „În chilia părintelui Ioan și unde sunteți voi?” La aceste cuvinte, bătrânul a răspuns: „Și eu sunt în Împărăția Cerurilor...” Însăși „privirea părintelui Ioan în astfel de momente nu lăsa nicio îndoială cu privire la adevărul cuvintelor sale”.

Uneori, în contemplarea sa, i se dezvăluiau treburi pământești și soarta lumii, iar dimineața vorbea cu tristețe despre acele țări în care spiritul creștin se stingea. Într-o noapte (26 august 2003), părintele Ioan a exclamat tare de trei ori: „Lumea piere!”, iar altă dată (6 septembrie 2003), la ora trei dimineața, chemându-și chilia, a spus cu o voce fermă și veselă: „Binecuvântarea Domnului să fie peste Rusia, peste sfânta noastră Biserică Ortodoxă, peste poporul lui Dumnezeu și peste noi”. Vocea lui purta „o afirmație inconfundabilă. El a vorbit prin Duhul”. Apoi a binecuvântat lumea în toate direcțiile și, după ce a binecuvântat-o pe

chilia sa, a concediat-o. „Ceea ce a văzut și ce i s-a revelat în timpul priveghiurilor sale nocturne a rămas un mister”. Starețul nu a răspuns la întrebări directe despre ceea ce a trăit în aceste stări - a evitat conversația, schimbând subiectul.

Domnul l-a mângâiat pe părintele Ioan cu slujbele pascale de noapte; mila lui Dumnezeu l-a privit pe părinte indiferent de calendarul bisericesc. După ce a petrecut întreaga noapte (29 decembrie 1900) celebrând o astfel de slujbă pascală „în lăcașul său ceresc”, a doua zi dimineață nu și-a putut ascunde starea excepțional de extatică și i-a salutat solemn pe cei sosiți cu salutul pascal: „Hristos a Înviat!”. Impresiile nopții precedente nu l-au părăsit; a povestit experiența harului nepământesc, când toată creația s-a bucurat: cerul, pământul și toți cei care au avut privilegiul să fie prezenți la această slujbă divină.

„Ce bucurie, ce bucurie! Hristos a înviat!”, repeta iar și iar părintele. Altă dată (25 noiembrie 2004), la ora unu dimineața, în chilie au răsunat brusc cântece. Adunându-și toate puterile, Părintele Ioan a cântat cu entuziasm din toți rărunchii stihironul: „Învierea Ta, Hristoase, Mântuitorul nostru, îngerii o cântă în ceruri și ne dăruiește nouă pe pământ să Te slăvim cu inimă curată”. A cântat cu sârguință, accentuând cuvintele „cu inimă curată”. Însoțitorul chiliei s-a apropiat și a văzut că părintele dormea, dar continua să cânte imnul pascal inspirat în somn. Câteva zile mai târziu, din nou noaptea (29 noiembrie 2004), Părintele Ioan a fost inspirat de marele prokimenon: „Cine este un Dumnezeu mai mare decât Dumnezeul nostru? Tu ești Dumnezeul care faci minuni.” Tăcea o vreme, ascultând cu atenție ceva, apoi începea să cânte din nou.

Într-o dimineață devreme (3 aprilie 2005), bătrânul părea să fie într-o stare de somnolență. Totuși, când cel care îl îngrijea la chilie l-a întrebat în liniște dacă îi poate face o injecție, el a răspuns imediat, ca și cum nu ar fi dormit: „Nu, stai, stai, mai târziu”. Apoi a avut loc următorul dialog cu „adormitul” părinte Ioan: „Unde ești?” - „În biserică.” - „Ce se întâmplă cu tine, Părinte?” - „Nu, nu, este Liturghie. Și eu o conduc.” Dimineața, după astfel de slujbe nocturne, când erai rugat să începi regula rugăciunii, auzeai: „Nu, nu, nu pot... Trebuie să mă odihnesc, tocmai m-am întors de la serviciu”.

Uneori, „adormitul” Părinte Ioan auzea spovedanii în miez de noapte, citea cu voce tare rugăciunea de dezlegare și îi binecuvânta pe duhovnicii nevăzuți cu semnul crucii. Astfel de spovedanii și conversații de altă lume cu o mulțime de oameni puteau continua până dimineața; uneori, neputând să-și termine treburile în timpul nopții, starețul se trezea cu o rugăciune pe buze pentru penitenți. Era ora 3:30 dimineața (11 iunie 2004), iar Părintele Ioan conversa cu voce tare cu un preot, Părintele Mihail. Îi punea întrebări despre practica liturgică, cu o voce veselă, ca acum un deceniu. După ce și-a luat rămas bun de la vizitator, starețul s-a întors la existența pământească, dar nu imediat. Îngrijorat, a întrebat: „Unde este mama, mama Părintelui Mihail? Sunați-o...”

Într-o zi, la ora două după-amiaza (29 noiembrie 2005), părintele Ioan a început brusc să cânte cu entuziasm: „ Bucură-te, Isaia , căci Fecioara a rămas însărcinată” [452] și a repetat-o de mai multe ori. Doica care era în chilie i s-a

alăturat cântecului. Fața părintelui strălucea cu o lumină nepământeană. În liniște și detașat, a spus: „A venit.” - „Cine?” - „A venit Regina Cerurilor” - și a tăcut. A doua zi, părintele Ioan a spus: „Sunt deja obosit, îmi este greu să fiu aici...” Și după o pauză, a adăugat încet, deliberat: „Gata. Am încetat să mai primim tratament... Nu facem nimic.” Două luni mai târziu, starețul și-a încheiat călătoria pământească [453] .

Hristos mă adoră

Perioada activă este calea care duce la contemplare, iar contemplarea este urcușul spre îndumnezeire.454 Puțini ating a treia etapă a creșterii spirituale, iar acest lucru este de înțeles: „doar îngerii și sfinții participă la viața divină și, prin urmare, numai ei pot fi numiți adevărați părtași ai Divinității”.455 Părinţii Teologi recunosc completă inexplicabilitate a tainei îndumnezeirii, care se împlinește prin puterea divină; cuvintele și construcțiile logice sunt neputincioase aici - aceasta este opinia lui Grigorie Palama și a altor Părinți.

Totuși, ei au căutat întotdeauna să exprime cumva ideea de îndumnezeire. „Dumnezeu s-a făcut om pentru ca omul să poată deveni Dumnezeu” - această formulă celebră, exprimând însăși esența creștinismului, apare pentru prima dată în operele sfinților mucenici Irineu de Lyon și este citată ulterior în operele sfinților Atanasie cel Mare , Grigore Teologul și Grigore de Nyssa . Ulterior, alți Părinți ai Bisericii au repetat-o din secol în secol.456

Teologii spun că Dumnezeu Însuși „însetează după îndumnezeirea omului” [457] și de aceea „creatura are porunca să devină zeu” [458] ; ei spun că „omul este asemenea lui Dumnezeu pentru că Dumnezeu este asemenea omului” și poruncesc: „după Dumnezeu, cinstiți pe fiecare om ca Dumnezeu” [459.] „Între Dumnezeu și om există cea mai strânsă rudenie” [460] , și de aici și îndrăzneața afirmație: „omul este chipul uman al lui Dumnezeu” [461.] Se mai spune că „răscumpărarea însăși constă în îndumnezeirea omului”, adică „răscumpărarea constă în dăruirea însușirilor firii divine celor care cred în Mântuitor” [462] .

Părinții explică faptul că „prin puterea Duhului și ca urmare a renașterii spirituale, omul ajunge la măsura primului Adam” – aceasta în perioada contemplativă, iar apoi „devine și mai presus de el, pentru că devine îndumnezeit” [463.] Acest lucru este posibil datorită faptului că „mintea se unește cu ceea ce îi depășește natura și cunoaște Divinul, părăsindu-se pe sine și devenind al lui Dumnezeu” [464.] Evident, acesta este tocmai scopul final și cel mai înalt al existenței, „la ce folosește să fii creat și să nu-L cunoști pe Creatorul tău” [465] .

Îndumnezeirea personală se realizează prin împărtășirea naturii umane deja îndumnezeite în Hristos; în acest sacrament, omul este transformat în dumnezeu prin har. „A deveni dumnezeu și a dobândi Împărăția lui Dumnezeu sunt unul și același lucru . ” [466]

Aceasta înseamnă: omul realizează o unire atât de desăvârșită cu Hristos – și în El cu Tatăl și cu Duhul Sfânt – încât, rămânând om prin fire, devine cu totul sfânt, posedând harul divin care a intrat în el, rămânând neîncetat în el și acționând prin el [467.] Cel îndumnezeit „este împărtășit pentru totdeauna și inseparabil cu viața fără de început: viața lui Dumnezeu este «ipostaziată» de om, așa cum Dumnezeu, întrupat, ipostaziat – a luat în Ipostasul Său – forma existenței noastre creată de El” [468] .

Îndumnezeirea este „a deveni dumnezeu” [469] , dar nu sub influența externă a lui Dumnezeu, ci printr-o renaștere interioară, când *omul nostru vechi* este ucis , fiind transformat în ceea ce este *în Hristos o creație nouă* [470] .

„Îndumnezeirea este, pe cât posibil, a deveni asemenea lui Dumnezeu și a te uni cu El.” [471] Deși în ascetism, îndumnezeirea se referă la o stare similară, precum și la o perioadă specifică a vieții spirituale, în practică, conceptul este mult mai larg. Într-un sens mai comun, este un proces care începe în sacramentul Botezului, continuă în asceza activă, se adâncește în contemplare, atinge perfecțiunea în timpul perioadei de îndumnezeire însăși și își atinge împlinirea cea mai deplină după trecerea în veșnicie.

Astfel, de-a lungul căii spirituale, omul atinge treptat îndumnezeirea sufletului - prin sacramentele Bisericii, prin acțiunea harului în rugăciunea din inimă, prin perceperea lumii spirituale în rugăciunea contemplativă și, în final, prin comuniunea cu Divinul în strălucirea luminii necreate. Să observăm trăsătura remarcabilă că, în perioada activă, sacramentele care îndumnezeesc omul sunt în primul rând „create înseamnă transmiterea harului necreat al Duhului Sfânt”. Omul, ca ființă creată, necesită o mijlocire creată, de unde și nevoia de substanța pâinii, vinului și untdelemnului. Dar cu cât creșterea spirituală este mai mare, cu atât este mai mică dependența de lucrurile materiale. Cel care a dobândit darul contemplării luminii divine se împărtășește nu numai din Potir, ci și fără mijlocirea acestuia - direct din sursa necreată, îndumnezeitoare.

În general, întregul proces de la acțiune la îndumnezeire este *o ispravă* , adică o progresie de la imagine la Prototip, spre dobândirea asemănării cu Dumnezeu - o mișcare în care omul, „având începutul său în Dumnezeu”, își realizează destinul final. Această dinamică se reflectă și în terminologie: cuvântul *„ imagine”, folosit în Septuaginta* [472] , semnifică un dat, primul pas pe calea spre asemănare, ceva inerent tuturor oamenilor. *Asemănarea* , pe de altă parte, exprimă o stare dinamică, încă nerealizată, ceva ce posedăm în potențial. Cei în care acest lucru este în cele din urmă realizat sunt numiți pe bună dreptate *sfinți* - cei care au devenit pe deplin asemenea Prototipului. În acest sens, conceptul de îndumnezeire capătă încă un sens, indicând cel mai înalt scop al vieții umane - atingerea asemănării cu Dumnezeu.

Oricine neglijează acest scop anulează faptul unic al existenței sale, care apoi își pierde orice sens. Mai mult, reticența de a fi mântuit nu este doar un abuz pasiv al liberului arbitru, ci se transformă simultan într-o rebeliune activă împotriva lui Dumnezeu: prin refuzul de a realiza îndumnezeirea, cineva respinge jertfa

ispășitoare a lui Dumnezeu, o consideră inutilă și declară Crucea lui Hristos ca fiind zadarnică.

Căci prin isprava răscumpărării, suntem redați la sensul și scopul cel mai înalt al vieții pământești, pierdute în căderea lui Adam - posibilitatea de a deveni asemenea lui Dumnezeu este din nou acordată. Energia necreată, îndumnezeitoare, a devenit asemănătoare cu natura umană, asumată de Fiul lui Dumnezeu, iar în Hristos, oamenii au găsit o sursă inepuizabilă, dătătoare de viață, care le conferă îndumnezeire. Mântuitorul proclamă acest adevăr prin Teologul Său: *nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine.473 Această venire, această înaintare în isprava care îndumnezeește omul, este realizată de Duhul* Sfânt , care locuiește și acționează în Biserică, deschizându-ne jertfei regeneratoare și îndumnezeitoare a lui Hristos, „junghiată o dată pentru totdeauna ” .474

Dumnezeu, prin energiile Sale, acționează asupra omului pe măsură ce acesta progresează. Harul îndumnezeitor luminează mai întâi mintea ascetului, ridicând-o la primele etape ale contemplării. După aceasta, mintea sfințită coboară în inimă, unde esența umană „primește Divinitatea fără a se amesteca cu Ea”, dar se unește cu harul Său, asemenea fierului încins care a dobândit proprietăți de foc. Treptat, și corpul uman începe să se spiritualizeze, înlocuindu-și proprietățile și energiile naturale cu unele spirituale.475 Trupul începe să „trăiască în afara legilor firii”, iar stăpânul său „rămâne în contemplare neîncetată, fără muncă sau efort ” .476

Experiența comuniunii cu Dumnezeu în rugăciunea contemplativă duce la misterul îndumnezeirii. Celor care ating această măsură deplină li se acordă un mare dar - harul perfecțiunii. Omul este ridicat la o stare care transcende natura - toate pasiunile dispar și toate virtuțile sunt păstrate fără efort.477 Aceasta este o trecere către o altă formă de viață, când niciun gând pasional nu poate captiva sufletul. Dacă intrarea în perioada contemplativă este marcată de detașarea *inițială* , atunci aici este *perfectă* . Acest grad este definit ca „imobilitate completă a poftei pentru pasiuni” și „eliberare completă a gândului de toate fanteziile senzuale ” .478

Acesta este un nivel supranatural al ființei, în care o persoană este *dusă în al treilea cer* , unde aude cuvinte de *nedescris pe care o persoană nu le poate repovesti* , dar ea însăși nu știe dacă a fost *în trup sau în afara lui* .

Odată cu îndumnezeirea naturii umane în Hristos, oamenilor li s-a acordat dreptul la cetățenie în Împărăția Cerurilor. Acest drept se dobândește prin împărtășirea vieții nestricăcioase a lui Dumnezeu în sacramentele Botezului, Împărtășania Trupului și Sângelui Său și prin contemplarea luminii Sale necreate - cea mai înaltă formă de unire umană cu Divinul .

Astfel, lucrarea răscumpărătoare a lui Hristos este direct legată de scopul suprem stabilit înainte de creație - unirea cu Dumnezeu. Dacă nu respingem jertfa divină, nu o considerăm zadarnică și inutilă, atunci fiecare dintre noi este obligat să devină un dumnezeu: toți, așa cum a poruncit apostolul, trebuie să devenim *părtași naturii divine* . 481 „Dumnezeu ne-a creat pentru ca să devenim

asemenea Lui, fiind îndumnezeiți prin har.” [482] El a făcut totul pentru a face din toată creația simțitoare „moștenitori împreună ai luminii perfecte, contemplatori ai Preasfintei și Suveranei Treimi ” . [483]

Înțelegerea patristică a îndumnezeirii se bazează pe învățătura Evangheliei despre asemănarea cu Dumnezeu și filiația cu Dumnezeu; este revelată în scrierile apostolice și dezvoltată în Tradiția liturgică. „Hristos mă îndumnezeește prin întrupare, Hristos mă înalță prin smerirea Sa” - acest gând, variind în nuanțe, răsună constant în cultul ortodox, pătrunde textele Octoihului: „Să se îndumnezeească omenirea, Dumnezeu s-a făcut om”; „Tu, care singur ai îndumnezeit firea oamenilor, o, Preacurate, roagă-te Celui care S-a născut din Tine”; „Te-ai arătat ca un templu lui Dumnezeu, o, Preacurate, în care, luându-ți locuința, o, Sfinte, ai îndumnezeit firea umană și Ție ai făcut temple credincioase”; „Stăpânul S-a îmbrăcat în mine, din Tine a ieșit Preacurate și a îndumnezeit firea stricată”; „Din Tine ai fost făcut om în mod limpede, îndumnezeind oamenii”; „Ai născut Cuvântul, egal cu Tatăl, care a îndumnezeit ființa oamenilor: roagă-te Lui” [484] .

La Nașterea lui Hristos, Biserica cântă: „Slavă și laudă Celui ce S-a născut pe pământ și a îndumnezeit ființele pământești”; „Hristoase, Ajutorul oamenilor... purtând bogăția îndumnezeirii”; „Scăpând de pieire, ca să fie îndumnezeit... cântă neîncetat despre Cuvântul revărsat... toată făptura cu tremur.” La slujba Schimbării la Față, auzim: „Acoperindu-și trupul ca cu o piatră, privind îndumnezeirea celor nevăzute, Moise, văzătorul de Dumnezeu, a strigat: Să cântăm Izbăvitorului și Dumnezeului nostru.” Și Îl rugăm pe Domnul: „Să-i îndumnezeim pe oameni!” „Iadul, Cuvântule, Te-a întâmpinat cu durere, văzând un om îndumnezeit”, spune canonul Sâmbetei Mari, iar la Înălțare se citește: „Dumnezeu... Care a luat asupra Sa firea omenească, îndumnezeind-o, astăzi a înălțat -o în taină”, „S-a înălțat și a șezut de-a dreapta Tatălui, îndumnezeind trupul” și „văzând trupul Tău îndumnezeit, Hristoase, îngerii din ceruri au zis unul către altul : cu adevărat acesta este Dumnezeul nostru.”

Și Nașterea Maicii Domnului este sărbătorită în armonie cu același gând: „Astăzi S-a născut Maica Vieții... Pentru Care am fost îndumnezeiți”. „Îndumnezeiește-te, Fecioară... căci din pântecele Tău S-a arătat Purtătorul de Dumnezeu al Trupului, prin Care am strigat de la vechea condamnare, amăgiți de străvechea nădejde a îndumnezeierii”, se citește în Duminica Sfântului Grigorie Palama . Închinarea la Rusalii spune că Hristos, „care a asumat întreaga noastră fire și a îndumnezeit-o”, este „adevăratul nostru Dumnezeu”. „Fiecare dintre cetele îngerești, venind să se închine acelui trup îndumnezeit”, povestește Sinaxarul „din luni după Rusalii, adică Sfântului Duh”, despre cultul îngerilor față de firea ipostatizată de Dumnezeu-Omul. În sărbătoarea memoriei Arhidiaconului Ștefan, Biserica se roagă primului mucenic: „Ca, trăind împreună, să ajungem împreună la îndumnezeire”.

Și înainte de a primi Sfintele Taine, fiecare creștin își mărturisește credința: „Trupul divin mă adoră și mă hrănește: adoră duhul”; „Prin care

oricine mănâncă și bea cu inimă curată este însuflețit și adorat” [485.] Și așa mai departe.

Ce indică aceasta? Ideea de îndumnezeire nu este rodul speculațiilor teologice abstracte și nici nu este doar rodul intuițiilor unor persoane alese - pentru Biserică, este o realitate spirituală, motiv pentru care Biserica se roagă continuu pentru îndumnezeirea omului și îl călăuzește pe această cale. Pentru Părinții Bisericii, îndumnezeirea nu este doar o idee sau o teorie, nu o dogmă abstractă, ci, mai presus de toate, un fapt real al vieții interioare. Aceasta a fost gândirea nu numai a lui Grigorie Palama , ci și a lui Macarie cel Mare , a capadocienilor, a lui Irineu al Lyonului , a lui Atanasie cel Mare , a lui Chiril al Alexandriei , a lui Maxim Mărturisitorul , a lui Ioan Damaschin , a lui Simeon Noul Teolog - prea mulți pentru a-i număra.

Acest lucru este confirmat de semnificația efortului uman – rugăciunea – în taina îndumnezeirii, pe lângă acțiunea harului. „Înnoiește-ne pe noi, cei ce ne rugăm Ție”, proclamă rugăciunea euharistică a Epiclezei, [486] clarificând faptul că rugăciunea precede înnoirea. Iar textul evanghelic indică direct semnificația primordială a rugăciunii în taina îndumnezeirii. La urma urmei, cu rugăciunea și-a început Domnul schimbarea la față pe Tabor, înainte de a revela „strălucirea Tatălui”.487 Evanghelistul nu spune că Hristos S-a suit pe munte pentru a fi schimbat la față, ci subliniază: *S-a suit pe munte* ***să se roage*** . Și schimbarea la față are loc ca urmare a rugăciunii : ***în timp ce Se ruga*** , înfățișarea feței Sale *s-a schimbat și hainele Lui s-au făcut albe și* strălucitoare.489

Când s-a rugat , evanghelistul subliniază, nebazându-se pe perspicacitatea noastră, „temându-se că nu vor înțelege suficient importanța împrejurării observate” și dorind „să ne arate în rugăciune calea spre lumina Taborului” [490] .

Și iată cuvântul văzătorului de lumină Grigorie: lumina a strălucit „în momentul în care Domnul se ruga; aceasta arată că părintele acestei binecuvântate vedenii a fost rugăciunea, că strălucirea s-a produs și a apărut din unirea minții cu Dumnezeu și că ea este dăruită tuturor celor care, printr-un exercițiu constant în asceză, își îndreaptă mintea către Dumnezeu” [491] .

În economia creatoare divină, se poate observa o anumită gradualitate. Mântuirea umanității începe cu un eveniment de semnificație cosmică - Întruparea, în care unirea ipostatică a două naturi, cea divină și cea umană, are loc în starea lor naturală, nestricăcioasă. De aici, „a început mântuirea pentru întreaga lume”. [492] În pântecele Fecioarei, unitatea indivizibilă a Ipostasului Divin, după ce și-a asumat natura umană, i-a restaurat „toată nepăcătoșenia și puritatea sa originară”. Adică, Cuvântul s-a unit cu omul în starea sa „dinainte de cădere ” . [493]

La nașterea lui Dumnezeu, care „a existat ca umanitate”, [494] s-a produs de neînțeles: natura umană, „unită ipostatic cu a Doua Persoană a Sfintei Treimi, s-a îndumnezeit și a devenit sursa îndumnezeirii oamenilor”. [495] Ambele naturi în Hristos au fost unite „inconfuz, imutabil, inseparabil, inseparabil” [496 într-o singură Ipostasă Divină a Logosului. De acum înainte .] Hristos *este consubstanțial* cu fiecare dintre noi. 497 Acum

„pecetea Divină s-a aliniat cu amprenta sa” – Modelul a coincis cu chipul uman. 498 Omul, „care era după chipul lui Dumnezeu”, dar „după ce a căzut de la viața divină, este din nou înnoit de Creatorul înțelept ” . [499]

După ce Și-a asumat natura comună și unitară a tuturor oamenilor, Dumnezeu Fiul restaurează natura la starea sa detașată [500] ; astfel, umanitatea este readusă, acordată liber în Hristos, la starea sa naturală originală, iar chipul lui Dumnezeu, distrus în Adam, este restaurat. „Firea întunecată a lui Adam a fost transformată”, a fost transformată în „slava și strălucirea Divinului ” . [501]

Apoi, isprava răscumpărătoare a Dumnezeului-om se împlinește în acceptarea tuturor păcatelor umane, în suferința nevinovată și martiriul. Golgota începe „în grădina Ghetsimani”, în întunericul ultimei nopți pe pământ, când paharul pe care și-l pregătise pentru Sine Îl așteaptă deja pe Domnul, „care se lupta în rugăciune până la sudoare sângeroasă” - „când păcatele noastre, ca o povară grea, erau grele asupra Lui”, El „l-a luat pe umerii Săi pe Adamul cel pierdut ” .

Ghetsimani nu este atât frica de chinul viitor al crucii, cât „ridicarea poverii cumplite a păcatelor întregii omeniri” [503] , a tuturor „oamenilor care au trăit de la Adam, care trăiesc și vor trăi până la sfârșitul veacului” [504] , „întrucât Mântuitorul a purtat asupra Sa și păcatele viitoare ale lumii”. El „nu suferă cu propria Lui durere, ci cu a noastră”: *El poartă păcatele noastre și se întristează pentru noi* [505.] „Paharul pe care I-l dă Tatăl Său este paharul tuturor fărădelegilor pe care le-am săvârșit și al tuturor vicleșugurilor pregătite pentru noi, care ar fi înecat întreaga lume, dacă El singur nu l-ar fi luat”, nu l-ar fi secat [506] .

Cariera pământească a Mântuitorului se desăvârșește în triumful Învierii; în final, în Înălțarea Sa, care este încununată de faptul că „Fiul lui Dumnezeu a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl și a așezat pe Tronul Său firea umană asumată în Ipostasul Său și îndumnezeită” [507] ; inalienabil și veșnic „Cuvântul a ipostaziat firea umană în propriul Său Ipostas” – firea umană a lui Hristos „a devenit ipostatică, în Ipostasul Cuvântului” [508.] Acum, că Hristos S-a înălțat la cer și a șezut de-a dreapta Tatălui pe Tron – toată firea umană este ridicată la acest Tron [509] , „acum îngerii au văzut firea noastră strălucind pe tronul Împăratului, strălucitoare de slavă și frumusețe veșnică” [510] .

„Acum, firea umană este întronată în Sfânta Treime; acum nimic nu poate despărți firea umană de Dumnezeu. Acum, după întruparea Domnului, oricât de păcătoși am fi, oricât de mult ne-am despărți de Dumnezeu, dacă dorim, ne putem uni întotdeauna cu El prin pocăință. Uniți-vă și deveniți dumnezei prin har . ” [511]

După aceasta, fiecare persoană are nevoie de un singur lucru: îndumnezeirea *personalității* sale prin unirea cu Hristos prin puterea Duhului Sfânt. Pentru ca acest lucru să fie posibil, era necesar un ultim pas. Următorul eveniment din dispensația lui Dumnezeu a fost Rusaliile - nașterea Bisericii, un nou organism, un instrument viu al îndumnezeirii, unde aceasta se împlinește prin sacramente. Ni se acordă oportunitatea de a accepta și asimila personal mântuirea realizată pentru noi de Hristos .

Acum, acest lucru este realizabil în mod practic: acum, *fie ca toți să fim una, așa cum Tu, Tată, ești în Mine și Eu în Tine, ca și ei să fie una în noi .* [513] Aceasta este „sărbătoarea finală” și „împlinirea făgăduinței”, [514] întrucât *totul* s-a făcut acum pentru mântuirea omului . Tot ce rămâne este speranța escatologică a „învierii morților și a vieții veacului viitor”.

Rusaliile nu sunt mai puțin importante decât miracolul răscumpărării. Lucrarea răscumpărătoare a lui Hristos este o condiție necesară pentru îndumnezeire, dar pentru ca fiecare persoană să perceapă în mod individual roadele lucrării Sale, trebuia să se împlinească promisiunea - „ [Voi] *zidi [Biserica] Mea ”. Rusaliile erau necesare pentru aceasta. În acest scop, „Fiul a trimis de la Tatăl pe Duhul Sfânt, care* [sfințește] lumea ” .

Acum, „cine dorește să se unească cu El trebuie să primească și trupul Lui și să participe la îndumnezeire”. Acum, când în mod euharistic „ne hrănim cu Pâinea cea preasfântă și bem paharul divin, când ne împărtășim cu acel trup și sânge pe care Mântuitorul le-a asumat”, acea umanitate îndumnezeită a lui Hristos care acum sălășluiește în Sfânta Treime – atunci și noi suntem aduși acolo. „Și El devine hrană pentru noi și, astfel, introducându-se în noi în orice fel și unindu-se cu noi, El ne face Trupul Său... Când Hristos este turnat în noi și Se unește cu noi, El ne schimbă și ne transformă în Sine, ca o picătură mică de apă turnată într-o mare nemărginită”, în smirnă prețioasă, care ne face pe noi, dizolvați în ea, „nu doar parfumați, ci înșăși mireasma” [517] , *căci noi* , așa cum se spune, suntem *mireasma lui Hristos* [518] .

„Fiul a devenit asemenea nouă prin Întrupare; noi devenim asemenea Lui prin îndumnezeire” – în această privință, putem vorbi despre un proces în două etape al mântuirii noastre. În formarea noastră, oamenii, a căror dualitate este inerentă chiar actului creației *după chipul* și *asemănarea* , sunt, de asemenea, implicați într-o „dublă economie”, așa cum spun teologii: mai întâi, răscumpărarea a fost realizată pentru noi și în numele nostru de către Dumnezeu Fiul, care ne-a îndumnezeit natura; apoi, ni se cere un efort sinergic de dragul îndumnezeirii personalităților noastre .

Hristos, prin întruparea și asumarea firii noastre, a îndumnezeit esența umană universală, nu personalitățile umane individuale. Întreaga fire umană a devenit deja participantă la harul divin. [520] În acest sens, umanitatea este deja mântuită - natura sa reînnoită i-a fost acordată în Hristos, în mod inalienabil și definitiv. Prin Jertfa Sa, Mântuitorul a acordat tuturor celor care aleg lupta vieții în Hristos oportunitatea de a realiza îndumnezeirea personală . [521] Acum, în a doua etapă, fiecare persoană, de dragul mântuirii sale personale, trebuie doar să accepte acest dar - să se împărtășească din el în mod experiențial și să-l asimileze, în schimbul acestei ofrande a sufletului său vechi.

„Într-un caz, Dumnezeu a trebuit să coboare pe pământ; în celălalt, să ne ridice la Cer.” A trebuit să devină om; omul a trebuit să fie îndumnezeit. Mai întâi, El eliberează complet natura, biruind păcatul; apoi, El curăță fiecare persoană de păcat și o face asemenea lui Dumnezeu. Noi „începem de unde a rămas El și terminăm unde a început El”. Dumnezeu „S-a coborât pentru ca noi să putem

urca... Lucrarea Lui a fost să coboare, iar noi urcăm”, mișcându-ne ca și cum am fi pe aceeași scară, dar ceea ce „a fost ultimul pentru El când a coborât devine primul pentru noi când urcăm. ” [522]

Legile creșterii

Az reh: bozi este

Astfel, „în Hristos, natura umană creată a fost îndumnezeită până la plinătatea perfecțiunii” [523] și, din acel moment, „cel stricăcios a fost înghițit de cel nestricăcios”, devenind „unită într-un amestec neamestecat cu Divinitatea Treimică” [524.] De acum înainte și pentru totdeauna, „natura umană este acceptată în însăși viața Preasfintei Treimi” și „nimic nu o poate despărți de Dumnezeu” [525] – a devenit o componentă a Ipostasului Divin, iar aceasta, acum „o singură Ipostasă, elimină distanța dintre Divinitate și umanitate” [526.] Prin aceasta, Domnul „a distrus acea barieră, de netrecut pentru om, care făcea imposibilă unirea cu El”.

De acum înainte, indiferent cât de mult păcătuiești, indiferent cât de mult te desparți de Dumnezeu, este întotdeauna posibil prin pocăință să te întorci la unitatea dată odinioară și pentru totdeauna, pentru a deveni Dumnezeu prin har. [527] „Porțile raiului sunt deschise, firea noastră a șezut la dreapta lui Dumnezeu, am devenit copii ai lui Dumnezeu și moștenitori... Toate acestea sunt rânduite prin Cruce.” Prin moartea lui Hristos, prin Cruce, suntem îmbrăcați „în înțelepciunea și puterea ipostatică a lui Dumnezeu ” . [528]

Acum, după ce ai „îndumnezeit acceptarea trupului prin Înălțarea Ta și ai onorat aceasta ca scaun la dreapta Tatălui”, [529] Tu, Doamne, „ne faci părtași luminii, făcându-ne părtași Dumnezeirii Tale” [530] ; și omul poate acum deveni cu adevărat „părtaș luminii” - lumina necreată, să devină „părtaș Dumnezeirii” - adică îndumnezeit. „Calea către aceasta este ascetică. Roadele ei sunt inefabile. ” [531]

Am spus: Sunteți zei [532] – sunteți zei, spune Dumnezeu. Întreaga Tradiție este pătrunsă de ideea că creatura divină are porunca de a deveni zeu [533] , că natura sa este inițial pregătită pentru îndumnezeire – „destinată din veșnicie unirii cu Dumnezeu” [534.] Dar nu este evident pentru toată lumea că această chemare supremă îl privește pe fiecare, că Dumnezeu i se adresează personal, că urcușul spre asemănarea cu dumnezeirea trebuie să înceapă imediat – nu cândva, ci acum. Îndumnezeirea se împlinește aici, pe pământ; comuniunea cu binecuvântările veșnice începe tocmai acum, în această viață. Dacă nu ar fi fost așa, atunci Hristos s-ar fi dovedit a fi un simplu profet [535.] O, minune! – exclamă Venerabilul. Simeon - la urma urmei, îndumnezeirea pe pământ este chiar mai minunată decât după separarea sufletului de trup, căci aici „omul este unit cu Dumnezeu spiritual și trupește, pentru că sufletul său nu este separat de spirit, iar trupul său nu este separat de suflet. Dumnezeu este unit cu întreaga ființă a omului” [536] . Conform cuvântului Sfântului Grigorie, dacă „trupul este chemat, împreună cu sufletul, să participe la binecuvântările inefabile ale veacului viitor, atunci trebuie, fără îndoială, să participe la ele în măsura posibilului deja de acum”, întrucât și trupul omenesc este înzestrat cu „o înțelegere experiențială a

lucrurilor dumnezeiești, atunci când puterile sufletului nu sunt amorțite, ci transformate și sfințite” [537] .

Planul lui Dumnezeu pentru îndumnezeirea omului începe să se realizeze aici și se desăvârșește în Împărăția Slavei [538] , astfel încât să poată fi infinit „continuat în viața veșnică” [539] ; îndumnezeirea „va deveni perfectă și ireversibilă în veacul viitor. Manifestarea deplină și exprimarea finală a adevăratei comuniuni a oamenilor cu Dumnezeu, începută aici și acum, se va desăvârși prin învierea lor în glorie și înălțarea lor la cer” [540.] Mântuirea este rodul ostenelilor pământești de „schimbare a naturii create”, atunci când puterea harului și voința omului conduc „la o unitate tot mai strânsă cu Dumnezeu, la scopul final al îndumnezeirii ființei create” [541] .

Sfântul Grigorie Palama , la fel ca alți teologi mistici bizantini, leagă experiența îndumnezeirii cu practica rugăciunii neîncetate, care duce la comuniunea continuă cu Dumnezeu și la contemplarea luminii necreate. El numește rugăciunea o virtute îndumnezeitoare, înțelegând prin aceasta, desigur, nu cauza, ci un mijloc de pregătire pentru îndumnezeire. De asemenea, spune că „aducerea aminte de Dumnezeu prin rugăciune neîncetată, plină de har” este ceea ce se numește „locuirea lui Dumnezeu în om ” . [542]

Îndumnezeirea este sinonimă cu mântuirea [543] , îndumnezeirea este, de asemenea, sinonimă cu perfecțiunea [544] , aceste concepte sunt „unul și același lucru, conform învățăturii Părinților înțelepți de Dumnezeu” [545.] Tocmai de aceea credința singură nu este suficientă pentru mântuire: nimeni nu poate fi mântuit „chiar și printre cei care, deși cred în Hristos, nu au ajuns să cunoască” că puterea îndumnezeitoare mântuiește sufletul și, fără a o dobândi, cum poate cineva să fie mântuit? „Este imposibil ca cineva să fie mântuit în alt mod decât dacă primește harul divin, care are puterea să-l îndumnezeească - să-l facă dumnezeu prin har”. Și Domnul „nu are nevoie de nimic de la noi decât numai de mântuirea noastră. Mântuirea noastră nu poate avea loc altfel decât dacă mintea noastră se schimbă și devine diferită”, iar aceasta se realizează „prin acțiunea puterii lui Dumnezeu, astfel încât să devină o minte îndumnezeită, adică nepătimitoare și sfântă. O minte îndumnezeită este una care Îl are pe Dumnezeu în sine” [546] .

Dacă „vreun creștin nu știe că pentru mântuire este necesar să fie reînnoit, recreat și să intre într-o stare de îndumnezeire”, atunci „în zadar este numit creștin”, căci dacă „o astfel de schimbare nu are loc în el, atunci orice altceva este degeaba, rugăciunile lui sunt zadarnice și psalmodia lui este zadarnică”. *În zadar au trudit cei care își construiesc* templul sufletelor, *dacă Domnul nu* îl construiește cu harul Său îndumnezeitor . [547] Cel care nu a asimilat aceste adevăruri se străduiește în zadar: „numai cel care este considerat vrednic să primească în sine sămânța vieții divine, care va hrăni această sămânță, în care această sămânță, acționând ca un aluat, transformă toată natura și din stricăciune” o creează nemuritoare, îndumnezeită.

Cel care se bazează exclusiv pe eforturi exterioare trudește în zadar; adevărata realizare este pur interioară și chiar contemplarea luminii necreate nu este un

scop în sine. Îndumnezeirea, deși realizată prin puterea luminii, trimisă parcă din înălțimile Taborului, nu este ceva extern, comunicat sufletului din afară; este un proces care are loc în adâncurile sufletului: „centrul vieții spirituale este comuniunea vie, personală cu Hristos” și „iluminarea luminii este doar un semn spiritual tangibil al locuirii Sale în suflet”. [548] Vederea luminii este un semn că s-a realizat „cea mai desăvârșită contemplare a lui Dumnezeu” . [549]

Ideea că lumina divină este un fenomen intern este exprimată clar în iconografia ortodoxă: „fețele sfinților nu sunt iluminate de nicio sursă de lumină externă, creată”, ci, fiind luminoase în sine, posedă un fel de strălucire interioară. Aceasta este strălucirea harului, pe care „au primit-o în sufletele lor și care le luminează trupurile și fețele din interior. Și totul strălucește în această lumină”. Trupurile creștinilor sunt temple ale Duhului Sfânt; „toți primim har cu Sfintele Taine și, în consecință, putem vedea lumina necreată în noi înșine” [550] ; suntem purtători ai acestei lumini, posesori ai Taborului interior și, teoretic, fiecare este capabil să devină contemplatorul ei. Dacă acest lucru nu se întâmplă, se datorează orbirii duhului nostru, întunericului impenetrabil care ne învăluie sufletele.

Sfântul Grigorie Palama , la fel ca Dionisie Areopagitul , Macarie Egiptul , Maxim Mărturisitorul , Simeon Noul Teolog și alți mari mistici, au experimentat că miracolul de la Tabor nu a fost nicidecum „doar un prototip al veacului viitor”, ci cea mai reală „proprietate a inimilor curate în această viață”. Totuși, este evident că nu toată lumea poate percepe harul îndumnezeitor în mod egal: „gradul de participare la har depinde de măsura purității” .[551] „ *Dumnezeu este lumină,* [552] și El împărtășește strălucirea Sa celor care se unesc cu El, conform măsurii purificării lor” ; [553] Divinitatea „se manifestă prin iradieri proporționale fiecăreia dintre ființe și înalță la posibilitatea contemplării, comuniunii și asimilării cu El” în măsura „ceea ce este permis ” .[554]

Nu este o coincidență faptul că Mântuitorul ia cu Sine la Tabor doar trei aleși, cei mai maturi, „cei mai buni” ucenici [555] – „aceasta confirmă un anumit ezoterism [556] , o anumită natură ierarhică a cunoașterii Divinului”. Și acest lucru este legitim: „egalitatea în cunoaștere”, ca în orice sferă a vieții, „nu există și nu poate exista, căci nu există deloc în planul divin. Doar cei aleși cunosc cele mai înalte”. Această lege este Evanghelia: *căci mulți sunt chemați, dar puțini sunt aleși* [557.] Doar Petru, Iacov și Ioan sunt conduși de Domnul pe *muntele cel înalt* [558] , așa cum „doar celor mai înalți inițiați în tainele isihiei sacre li se dă ocazia să participe la schimbarea la față de la Tabor în această viață ” . [559]

„Această experiență divină este dată în măsură și poate fi mai mare sau mai mică”, este dată „în conformitate cu vrednicia celor care o primesc” [560] ; și „celor care sunt vrednici, celor care se unesc cu Dumnezeu deja în această viață, li se dăruiește să vadă *Împărăția lui Dumnezeu, venind în putere* [561] , așa cum au văzut-o ucenicii pe Muntele Tabor”. „Lumina este a Doua Venire, care are deja loc pentru cei care trăiesc în comuniune cu Dumnezeu, căci cunoașterea experiențială a luminii necreate depășește granițele ființei create, trece dincolo de limitele spațiului și timpului”, sunt inițiați în misterele *epocii viitoare* [562] .

Aflăm chiar de la cei aleși ce calități determină vrednicia contemplativilor: „Am văzut adesea lumina”, spune Sfântul Simeon, „și uneori apărea în mine când sufletul meu era împăcat și liniștit, dar când se ascundea, îmi provoca o tristețe excesivă... atunci mi se părea că probabil nu mai voia să apară. Dar când am început să plâng și să arăt toată detașarea de toate și toată ascultarea și smerenia, atunci apărea din nou, precum soarele când risipește densitatea norilor.” Rămâne să adăugăm ceea ce spunea Sfântul Grigorie: „Dumnezeu este văzut de cei purificați la inimă; Dumnezeu, fiind Lumină, rămâne și Se descoperă celor care Îl iubesc și sunt iubiți de El. ” [563]

Dar ce putem spune despre epoca noastră? Cum înțelege ea taina îndumnezeirii? Cum predică pastorii despre singurul *lucru necesar* ? Arde turma de inspirație în lupta pentru partea bună care nu *i se va* [lua] ?

Din păcate, lumea actuală, chiar și lumea Bisericii, este pătrunsă de spiritul anti-hesihasmului; „o eră îndrăgostită de plăcere este profund ostilă tăcerii”. [565] *Această dispoziție a fiilor neascultării* , care a cuprins atât de mulți oameni , [566] și care miroase a decădere, poate fi simțită de oricine intră în contact cu realitatea Bisericii.

Astfel, de pe buzele unui predicator de astăzi se poate auzi: „I-au făcut pe Sfinții Părinți – nu știu, aproape idoli, după care trebuie neapărat «stăm în picioare – în poziție de drepți»” [567] .

O călugăriță anonimă se plânge întregii lumi: „Din când în când se aud incantațiile îndrăgite ale jargonului bisericesc: smerenie, răbdare, tăierea voinței”, și între timp „există doar unul sau doi călugări strălucițiˮ [568] .

Pastorul, ale cărui scrieri umplu magazinele bisericești, îndeamnă la lupta împotriva „schizofreniei ortodoxe în continuă creștere” – sub această definiție, el include concepte precum ascetism și [bisericesc569] .

Spiritul amorțitor *al rezistenței* îi inspiră pe *fiii* [săi570] să susțină abolirea oricărei pregătiri pentru primirea Sfintelor Taine. Justificările lor sunt deosebit de elocvente: „Se pare că punem atât de multe obstacole pe calea unei persoane către Împărtășanie” cu toate „aceste reguli ” [.571]

Susținătorii Reformei nu mai iau în considerare doar traducerea textelor liturgice în limba rusă, ci și prezentarea lor liberă într-o ediție actualizată.572 [Acești] neobosiți reînvietori ai ereziei sunt atrași de orice linie de gândire, atâta timp cât aceasta contrazice doctrina ortodoxă - merg chiar până la abolirea dogmei ortodoxe centrale a ispășirii: „Moartea Domnului nostru nu a fost pentru răscumpărarea noastră de păcate... ci numai pentru ca lumea să cunoască dragostea... Dacă această faptă minunată s-ar fi întâmplat doar pentru iertarea păcatelor, ar fi fost suficientă să ne răscumpere în alt... mod . ” [573]

În opera infamă a încă unui luptător împotriva spiritualității ortodoxe și a tradiției monahale, printre altele, evlavia tradițională rusă este subminată.574 „Toată Rusia moscovită a fost, se pare, impregnată de spiritul statutarismului”, care „a supraviețuit până în zilele noastre” și care este „cea mai teribilă și stagnantă

moștenire pe [care] ne-a lăsat-o Rusia moscovită”. Pentru autoare, „nivelul extrem de slab de creație și teologie al evlaviei moscovite este fără îndoială”. Mai mult, „Moscova... a ofilit și osificat moștenirea biblică, îndepărtându-i sufletul binecuvântat și viu”. Dar ce lucruri pozitive oferă însăși călugărița militantă și adepții ei cu aceleași idei, care nu suportă spiritul Sfinților Părinți?

Desigur, nu au nimic de oferit în afară de creativitatea revoluționară, pe care o înțeleg nu ca pe un principiu constructiv, ci ca pe o forță care distruge „până la pământ” - aceeași forță pe care o preamărește Internaționala. Sunt convinși că „creativitatea... întotdeauna respinge ceva, neagă ceva, distruge ceva. Ea eliberează spațiu pentru nou, tânjește atât de puternic după acest nou... încât, în comparație cu ea, reduce tot ce a fost deja creat, tot ce a fost vechi, la nimic și adesea chiar distruge ” .[575]

Toate acestea sună pe fondul unei sete incurabile de renovațионism: „Să ne amintim... de Părintele Tavrion (Batozsky) , profund ortodox în spirit și, în același timp, deschis tradițiilor catolice și protestante și, cel mai important, purtătorilor lor vii. Această deschidere i-a permis să așeze o statuie catolică în biserică și chiar, în unele cazuri, să dea împărtășania heterodocșilor care erau atrași de el și veneau la el, fără a le cere nimic special... Același spirit i-a permis... să folosească pe scară largă în slujbe... limbajul modern... El... nu a ezitat să citească Evanghelia în limba rusă, să dea împărtășania practic fără spovedanie, zilnic și tuturor... Nu a ezitat să apeleze la experiența renovațионistă” [576] .

Totuși, în același timp, viața, care curge mereu în lumi paralele, nu se oprește nicidecum în timpul nostru. Un pustnic modern, trăind în tăcere pe Muntele Athos, răspunde la întrebarea dacă există astăzi asceți care ating îndumnezeirea și contemplă lumina necreată în rugăciune: numai atunci când „Duhul Sfânt va înceta să acționeze în Biserică, numai atunci vor înceta să existe contemplatorii luminii necreate”. Biserica noastră „ascunde mari comori, iar cei care neagă acest lucru se opun și sunt în vrăjmășie cu Dumnezeu. În vremea Sfântului Atanasie cel Mare, unii se îndoiau de divinitatea lui Hristos. În epoca Sfântului Grigorie Palama, se îndoiau de divinitatea energiilor necreate. Astăzi, cădem în aproape același păcat: ne îndoim de existența oamenilor îndumnezeiți care văd lumina divină. Dar chiar și astăzi, prin harul lui Dumnezeu, există cei care sunt sfințiți”, transformați de lumina sufletului. „Pământul își datorează existența acestor asceți binecuvântați. Ei luminează lumea modernă, cufundată în întunericul păcatului. ” [577]

„Scopul Bisericii”, ne amintește unul dintre asceții remarcabili ai timpului nostru, Sfântul Sofronie de Essex, „este să-și conducă copiii în tărâmul existenței divine”. Biserica noastră „nu a încetat niciodată să-i dea lumii pe copiii ei luminoși”, transformați printr-o „schimbare extrem de glorioasă”.

Tocmai un astfel de copil a devenit mereu memorabilul Stareț Sofronie al Sfântului Munte „în generația noastră. El a fost onorat de Dumnezeu să ne transmită experiența Sfântului Siluan Athonitul și propria sa experiență personală a vederii divine, reînnoind în epoca noastră tradiția Sfântului Munte și a Sfântului Grigorie Palama . Ultima lucrare a starețului, „Văzându-L pe Dumnezeu

așa cum este”, oferă o mărturie prețioasă în acest sens.” [578] „Din vremea lui Grigorie Palama, nimeni altcineva nu a exprimat această experiență cu atâta cunoștință și atâta profunzime. ” [579]

Epoca noastră a dezvăluit și alte contemplative, acum venerate de întreaga lume, dar adevăratul lor număr este cunoscut doar de Dumnezeu, care nu încetează niciodată să-și lumineze copiii credincioși. *Dumnezeu este lumină,* [580] și de aceea, ca și înainte, așa întotdeauna, El Se revelează și se lasă cunoscut în energiile Sale luminoase de către cei care sunt capabili să-L vadă ca lumină „veșnică, fără început, fără timp și fără spațiu, existentă în afara ființei create ” .[581]

Poate că descrierile unor idealuri nobile și stări „deasupra naturii” vor părea prea îndrăznețe generației noastre indiferente și slabe. Dar chiar și așa, „aceste idealuri nu vor înceta să fie scopul principal, obiectul nostalgiei și aspirația universală”. Pentru oamenii moderni *cu conștiința* [mâcinată] , pierduți și poticniți, copleșiți de o disperare deprimantă, „reamintirile sistematice ale adevăratelor îndrumări creștine nu vor fi niciodată excesive sau inutile, mai ales în comparație cu atâtea erori moderne [”] .

Văzători ai Adevărului

„Un lucru am cerut de la Domnul” , proclamă sfântul psalmist, teologhisind, „să-mi dea *să contemplu frumusețea Domnului în toate zilele vieții mele” .* [584] Adevărata teologie este teologia *contemplativă* . Acesta este principiul patristic, la care au ținut atât marii mistici bizantini, cât și teologii Rusiei Antice. Despre Dumnezeu, „doar cei experimentați, cei care au reușit în contemplare” pot raționa. [585] - temelia acestui principiu a fost pusă de primul dintre teologi și cel mai înalt dintre contemplativi, împărtășitorul tainelor lui Dumnezeu, Apostolul Ioan, și toți venerații învățători ai Bisericii l-au urmat. După cum se știe, Apostolul Pavel însuși a dictat comentarii la epistolele sale către Sfântul Ioan Gură de Aur . [586] Știm, de asemenea, că întreaga învățătură a teologiei Sfântului Grigorie Palama este „o teologie a viziunii divine, bazată pe experiența personală a comuniunii cu Dumnezeu. El Îl avea pe Dumnezeu în inimă, motiv pentru care teologia sa capătă contururi foarte concrete și clare ” .[587]

Dacă, la rândul nostru, privim operele Părinților ruși din secolul al XVI-lea din perspectiva metodei lor, vedem că toate sunt imprimate de spiritul contemplării înalte; teologia lor era strict contemplativă. Sfinții Părinți au întotdeauna „considerat contemplația drept condiția principală pentru adevărata cunoaștere a fenomenelor divine”. Moștenitorii direcți ai creatorilor teologiei ecumenice din Rusia au fost Venerabilul Iosif de Volotk , Maxim Grecul și Zinovi de Otensk - constructorii monumentalei Biserici [Teologice] din Moscova .

Deși teologia autentică este întotdeauna rodul revelațiilor primite de contemplativi aflați în comuniune directă cu Dumnezeu, simplii muritori pot, desigur, și ei beneficia de aceste roade - adevărurile divin revelate, devenite știință teologică, „pot fi transmise și asimilate de oameni cărora nu li s-a acordat o astfel de contemplare”. Însă diferența dintre aceste două activități este destul

de semnificativă: teologia științifică „este la fel de inferioară viziunii lui Dumnezeu în lumină și la fel de îndepărtată de comuniunea cu Dumnezeu pe cât cunoașterea diferă de posesie” [589] , căci „a spune ceva despre Dumnezeu și a vorbi cu Dumnezeu nu sunt același lucru” [590] .

În „teologia științifică”, Dumnezeu este obiectul studiului; în contemplare, El este o persoană care comunică cu omul și îi transmite direct experiența prezenței Sale.” [591] Prin urmare, se afirmă: „a vorbi despre Dumnezeu este un lucru mare, dar și mai bine este să te purifici pentru Dumnezeu.” [592] Părinții Bisericii identifică conceptele de teolog și ghicitor. Numai cel care L-a văzut pe Dumnezeu și s-a unit cu El prin îndumnezeire a dobândit adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu.593 - teologii, cum se spune, pot fi „stabiliți doar în contemplare . ” [594]

Pentru a „cunoaște pe Dumnezeu, trebuie să te apropii de El; nu poți fi teolog și să nu urmezi calea unirii cu Dumnezeu”, deoarece „nu există teologie în afara experienței”, deoarece „calea cunoașterii lui Dumnezeu este în mod necesar și calea îndumnezeirii”. Adevărata „cunoaștere urmează întotdeauna o cale al cărei scop principal nu este cunoașterea, ci unirea, îndumnezeirea”, deoarece aceasta „nu este o teologie abstractă, operând cu concepte, ci o teologie contemplativă, care înalță mintea la realități *care transcend mintea* ” . [595]

O persoană care a atins contemplarea și „s-a împărtășit cu harul necreat dobândește calități supranaturale”, noi abilități cognitive. Rugăciunea contemplativă și „în special viziunea luminii necreate conduc o persoană nu numai la unirea cu Dumnezeu, ci și la cunoașterea Lui”. O astfel de „cunoaștere personală a lui Dumnezeu” se realizează prin energia îndumnezeitoare care unește o persoană cu Dumnezeu și „cu cât o persoană este mai transformată interior sub influența Duhului Sfânt, cu atât mai completă și mai perfectă este cunoașterea sa despre Dumnezeu”. [596] De aici și formula acum clasică: „Dacă ești teolog, te vei ruga cu adevărat, iar dacă te rogi cu adevărat, ești teolog ” . [597]

Conceptul tradițional al teologiei ca cunoaștere a lui Dumnezeu prin experiența comuniunii cu Dumnezeul cel Viu își are originea în începutul creației, în primele cuvinte ale Apocalipsei, când oamenii nou-născuți posedă deja darul comuniunii cu Dumnezeu și conversează cu Creatorul; aceasta este abilitatea primordială care mai târziu se va pierde - va fi distrusă de păcat.

Drepții din Vechiul Testament au ajuns să-L cunoască pe Dumnezeu prin comunicare personală. Verbul „ *a cunoaște* ”, folosit în Sfânta Scriptură, denotă nu numai cunoaștere intelectuală, ci și comunicare personală - experiență vie. „Profeții văd” și apoi vorbesc despre Dumnezeu. Ei *văd* ; teologia lor presupune inițial o viziune a lui Dumnezeu. Apostolii Noului Testament teologizează despre Cel pe care *l-au auzit* , pe care *l-au văzut cu ochii lor* , *L-au privit* și *L-au atins* cu mâinile lor - *Cuvântul vieții* ; ei mărturisesc: „ *Viața s-a arătat și noi am văzut și mărturisim și vă vestim această viață veșnică ”.* [598] Aceasta este atât credibilă, cât și unică în mărturia lor.

Experiența viziunii mistice a avut întotdeauna o asemenea semnificație în tradiția ortodoxă. În secolul al XX-lea, Sfântul Siluan Athonitul înțelegea teologia

ca fiind „contemplare și participare la lumina divină, și nu speculație gnostică”; pentru el, un teolog este cel „care, prin rugăciune pură, este considerat vrednic să atingă contemplarea luminii necreate”.599 [Prin] urmare, Starețul Siluan putea postula: „Cel care se roagă cu puritate este un teolog”. În opinia sa, cel care nu a experimentat stările contemplative ale viziunii divine nu a atins încă teologia. O minte care nu a cunoscut puritatea și nu a fost sfințită de lumina Taborului, „oricât de sofisticată ar fi în experiența sa intelectuală, este inevitabil supusă imaginației și, în încercările sale de a cunoaște Divinul, trăiește prin presupuneri și speculații”. Nefiind un savant în sensul academic al cuvântului, ci dobândind iluminarea Duhului Sfânt, călugărul Siluan, ca un adevărat ascet și mistic, mărturisește epocii noastre despre diferența profundă, ineradicabilă dintre știința teologică și contemplarea vieții veșnice a Duhului.600 [Un] ucenic al Sfântului Siluan gândește în aceeași direcție, definind natura creativității dogmatice: „Dogmele Bisericii nu sunt rezultatele muncii teologice, ci exprimarea în cuvinte omenești a ceea ce Duhul Sfânt dă ca viziune directă asupra «faptelor» lumii spirituale . ” [601]

O teologie bazată pe raționamentul uman, fără experiența comuniunii cu Dumnezeu, este teoretizare și filosofare religioasă; nu este teologie în sensul cel mai înalt - nu poartă harul în sine și, prin urmare, este incapabilă să-l transmită sau să lumineze mințile și inimile. Oricine crede că poate descoperi adevărul „prin propriul raționament”, prin logică și analiză, este o persoană carnală, senzuală, lipsită de experiență spirituală . [602]

Aici rezidă diferența fundamentală dintre teologia ortodoxă și cea occidentală. Vorbim despre două metode fundamental diferite de cunoaștere a adevărului. Dumnezeu nu este un principiu impersonal, nu o idee abordată prin reflecție filosofică. Dumnezeu este înțeles ca un Dumnezeu personal doar în experiența mistică plină de har, atunci când Se revelează în acțiunea energiilor Sale necreate. Iar percepția și „cunoașterea acestor energii misterioase” nu se realizează prin cunoaștere lumească și înțelepciune omenească, ci prin viața în Duhul Sfânt . [603] Prin urmare, adevărul nu poate fi dovedit prin argumente raționale, ci poate fi revelat în faptele oamenilor transformați prin îndumnezeire: Adevărul divin este „incomparabil mai mare și mai vast decât înțelegerea noastră, toate categoriile, ideile și argumentele noastre dialectice”.

Este imposibil să cunoști adevărul fără o legătură vie și o comuniune cu Dumnezeu prin har – „numai atunci suntem capabili să mărturisim adevărul cu autoritate” [.604] Și, dimpotrivă, potrivit lui Varlaam din Calabria605 [și] susținătorilor săi, omul trebuie să se înalțe la ideea de Dumnezeu prin știință și cunoaștere seculară, iar pentru aceasta este necesar să stăpânească învățăturile lui Pitagora, Platon și Aristotel.

În Occident, în urma divizării Bisericilor și a devierilor dogmatice, teologia a degenerat în construcții scolastice și dialectice, care în secolul al XIV-lea au intrat într-un conflict atât de puternic cu adevărul încât au dus la o ciocnire directă cu Ortodoxia - în conflictul dintre Varlaam și Grigorie Palama . În esență, aceasta a

fost o ciocnire între două sisteme, două lumi: umanismul antropocentric al Renașterii italiene și umanismul ortodox, centrat pe Dumnezeu- Om .

Adevărata teologie – *înaltă* , conform definiției Sfântului Grigorie Palama , sau *mistică* , conform cuvintelor Sfântului Dionisie Areopagitul – este identică cu viziunea lui Dumnezeu; bazată pe comuniunea cu Dumnezeu, ea presupune „o uniune supranaturală cu Lumina cea mai înaltă”. [607] Este inspirată divin și „nu spune niciun cuvânt despre Duhul Sfânt decât” a fi primit verbul „prin Revelație Divină”.

De aici și influența benefică a sfinților teologi asupra studenților lor: „Duhul adevăratei înțelepciuni se revarsă în duhul celor care învață de la ei și îi face învățați de Dumnezeu”. [608] Însă studentul, pentru a înțelege cuvintele celor care au o astfel de experiență, trebuie să dobândească elementele de bază ale spiritualității, întrucât „cei care n-au gustat mierea”, după cuvintele Sfântului Ioan Sinaitul, „nu pot explica dulceața ei în cuvinte”.

Arătând *pe înalții* și adevărații văzători ai tainelor, Sfântul Grigorie Palama îi numește pe Dionisie Areopagitul , Atanasie cel Mare , Vasile cel Mare , Grigorie Teologul , Ioan Gură de Aur , Grigorie de Nyssa , Ioan Damaschinul și Maxim Mărturisitorul .

Însuși Sfântul Grigorie a teologizat pe baza experienței sale spirituale personale. Ucenicul său, Sfântul Filoteu (Kokkin), mărturisește că Palama s-a înălțat la „cea mai înaltă, imaculată teologie” „prin rugăciune neîncetată, tăcere mentală, smerenie și plâns”.

Tomosul de la Sveatogorsk conține o mărturisire a autorului său, Sfântul Grigore, care a scris: „Am fost învățați acest lucru de Sfânta Scriptură, l-am primit de la părinții noștri, l-am învățat prin puțină experiență”. Iar în Triade, el enumeră numele învățătorilor săi imediați, isihaști contemporani remarcabili: Sfântul Teolept al Filadelfiei , Sfântul Atanasie I, Patriarhul Constantinopolului, Sfântul Nil al Italiei și alți asceți înzestrați cu darul profeției. „Noi”, notează cu modestie Palamas, „am conversat personal cu unii dintre acești sfinți și am beneficiat de învățăturile lor ” . [609]

Trepte și grade

Creșterea în rugăciune și perfecționarea ei sunt direct legate de maturitatea spirituală a unei persoane. Rugăciunea reflectă starea spiritului cuiva, iar fiecare perioadă a vieții spirituale corespunde anumitor tipuri de stări de rugăciune. Legătura strânsă dintre calitatea rugăciunii și viața interioară este firească. Prin urmare, pretențiile de a stăpâni rugăciunea, caracteristice unei vârste mai mature a sufletului decât cea pe care o avem, sunt nefondate. Cei care ignoră această lege comit greșeli și se abat de la cale, se aruncă într-o cădere: „căci chiar dacă cineva îndrăznește să facă aceasta, nu-și va atinge scopul”, ci nu va face decât să-și întunece „vederea mintală” și nu va realiza decât privarea *de ceea ce are* .

Este imposibil să discutăm despre rugăciune fără a lua în considerare nivelul acesteia, dar, în același timp, împărțirea rugăciunii în tipuri și grade este extrem de arbitrară - în realitate, este puțin probabil să se poată distinge o graniță clară între ele; mai degrabă, este o tranziție treptată, aproape imperceptibilă. În timpul rugăciunii orale, o persoană poate prezenta ocazional semne de rugăciune mentală, iar cu experiență, vor începe să fie experimentate stări de rugăciune a inimii. Acesta este un proces natural: „la unii, rugăciunea mentală este mai eficientă, la alții, rugăciunea inimii", în funcție de darul spiritual, „și uneori, la același ascet, una sau alta dintre rugăciuni este eficientă " . [612]

În perioada sa activă, rugăciunea poate progresa prin trei etape de dezvoltare. Prin urmare, este de obicei numită *verbală* , *mentală* și *mental-inițială* (sau pur și simplu „ *inițială"*). Desigur, progresul are loc doar dacă o persoană se perfecționează și crește în eforturile sale spirituale. Când viața spirituală se răcește, și creșterea calitativă a rugăciunii stagnează. Cei care neglijează sufletul și nu fac niciun efort pentru a-și dezvolta abilitățile de rugăciune vor rămâne pentru totdeauna la nivelul rugăciunii verbale.

Toate cele trei tipuri de rugăciune din această perioadă sunt *active* , „adică realizate prin eforturile celui care se roagă", [613] spre deosebire de rugăciunea *harului* , care se realizează prin puterea lui Dumnezeu. Astfel, rugăciunea activă a minții și a inimii, în care mintea este concentrată în partea superioară a inimii, deși cu siguranță nu se realizează fără ajutorul harului, necesită în mod necesar un efort constant și intens din partea celui care se roagă, fără de care mintea nu este capabilă să mențină atenția rugăciunii.

„Să știți că, deși rugăciunea săvârșită și realizată prin propriile eforturi este o rugăciune plăcută lui Dumnezeu, rugăciunea adevărată – cea care prinde rădăcini în inimă și devine constantă – este un dar de la Dumnezeu, o lucrare a harului lui Dumnezeu", [614] care încununează asceza activă. Darul rugăciunii neîncetate, pline de har, pe care îl primesc unii asceți, este dobândit de cei care au atins detașarea inițială, la trecerea la a doua perioadă, contemplativă, a vieții spirituale: „a te ruga neîncetat este o măsură a detașării " . [615]

Expresia *„rugăciune neîncetată"* este adesea folosită fără o clarificare adecvată a conceptului și fără a se ține cont de faptul că, de fapt, există două tipuri de astfel de rugăciuni: *rugăciunea spontană* , dobândită la nivelul activ al asceticii, și rugăciunea cu adevărat *neîncetată* , dăruită la nivelul plin de har, contemplativ. La urma urmei, porunca Noului Testament *de a ne ruga neîncetat* [poate] fi îndeplinită în diferite etape ale vieții spirituale. Diferența dintre cele două rugăciuni este fundamentală și acest lucru trebuie luat în considerare. În rugăciunea *spontană* , rugăciunea este mișcată de puterea Duhului Sfânt, dar necesită și un anumit efort din partea individului. Uneori, rugăciunea spontană este suspendată și poate chiar fi retrasă complet prin providența lui Dumnezeu. *Natura neîncetată* a rugăciunii pline de har, pe de altă parte, este inalienabilă și neîntreruptă în sens literal și funcționează independent de efortul uman.

Uneori, rugăciunea neîncetată este folosită pentru a se referi la constanța în activitatea rugăciunii în general, referindu-se la rugăciunea verbală obișnuită atunci când, urmând aceeași poruncă, cineva se străduiește să recurgă la rugăciune în orice moment, în conformitate cu îndemnul patristic: „Trebuie să ne amintim de Dumnezeu mai des decât respirăm”. [617] Neîncetarea este aici doar o expresie figurativă. Aceasta nu este o utilizare complet precisă; ar fi mai corect să distingem mai strict acești termeni și să îi aplicăm mai atent pentru a evita confuzia.

Uneori, conceptul de rugăciune neîncetată este fundamental interpretat greșit, sugerând că se referă la starea *de conștientizare* a prezenței lui Dumnezeu. Se presupune că este suficient să rămânem într-o astfel de conștientizare pentru a îndeplini porunca rugăciunii neîncetate. Cu toate acestea, conștientizarea omniprezenței lui Dumnezeu nu este deloc același lucru cu practica patristică de a „umbla înaintea lui Dumnezeu” sau de a „sta înaintea lui Dumnezeu”. Diferența aici nu este mai mică decât cea dintre mit și realitate. *Conștientizarea* este asemănătoare cu credința rațională; este o construcție intelectuală care nu are nimic în comun cu acțiunea energiei necreate a harului, care conferă un sentiment al prezenței reale a lui Dumnezeu și al comuniunii vii cu El. Și acest lucru se realizează nu prin reflecție, ci prin dobândirea harului prin lupta ascetică a rugăciunii.

Dezbaterea pe această temă datează din vremea lui Varlaam, care, în controversele sale anti-isihaste, a încercat să afirme că a te ruga neîncetat înseamnă *a recunoaște* „imposibilitatea de a face, gândi și realiza ceva fără voia lui Dumnezeu”; ereticul insista că „cine se află în această stare este cel care se roagă neîncetat”. Dar „dacă aceasta este rugăciunea neîncetată”, a obiectat Sfântul Grigorie Palama , „atunci un filosof nu trebuie să-și ridice capul de la cărțile eline și să «se roage neîncetat». Ce i se poate spune unui astfel de... filosof care nu se roagă niciodată?” Adevărul este că învățătura Evangheliei nu vorbește despre o „stare”, ci îndeamnă la acțiune persistentă, neîncetată - a cere și a striga *în orice moment în duh* , fără a-și pierde inima, *zi și noapte* [618] . Și „avem nevoie de această rugăciune neîncetată nu pentru a-L convinge pe Dumnezeu, căci El dă mângâiere după voia Sa, și nu pentru a-L atrage, căci El este omniprezent, ci pentru a ne ridica și a ne întoarce către El cu chemarea noastră... Îl chemăm neîncetat, ca să fim noi înșine neîncetat cu El.”

Și diavolul nu este străin de starea lui Varlaam, „deși nu se roagă niciodată” - căci știa foarte bine că nu avea putere nici măcar să intre într-un porc, decât dacă Domnul i-ar fi îngăduit-o, [619] și că nu se putea apropia de Petru și nici nu putea face nimic împotriva lui Iov . [620] Ceea ce vorbește Varlaam este doar certitudinea „că Domnul este Dumnezeul tuturor”; dar dacă *crezi că Dumnezeu este unul* , atunci, așa cum se spune, *chiar și demonii cred și tremură* [- 621] - numai asta nu este de ajuns. Toată lumea trebuie să recunoască „imposibilitatea de a face ceva fără El”, dar credincioșii, „care îl cunosc pe Dumnezeul cel Unic și adevărat”, acționează și ei: îndreptându-și „mintea spre interior”, ei se străduiesc „pe cât pot să nu se îndepărteze de amintirea lui Dumnezeu” și, potrivit lui Vasile cel Mare , „să poarte în sufletele lor gândul la Dumnezeu ca pe

o pecete de neșters”. Astfel, cu toată puterea lor, ei săvârșesc rugăciune activă neîncetată până când primesc darul rugăciunii prin har [622] . Porunca Noului Testament de a ne ruga *în orice moment* , depunând un efort continuu, ne obligă să facem acest lucru : *să tindem spre acest lucru cu toată* statornicia.623

Darul rugăciunii neîncetate este dat de Dumnezeu la discreția Sa, dar datoria noastră este să ne străduim să dobândim rugăciune activă, din inimă și mișcătoare de sine.

Toate ostenelile asceților tăcuți duc la rugăciunea plină de har, iar atingerea ei indică faptul că „perfecțiunea în viață” a fost deja atinsă. Aceasta se întâmplă atunci când o persoană este considerată vrednică de a rămâne neîncetat în rugăciune. Căci dacă a atins aceasta, s-a înălțat la înălțimile tuturor virtuților și a devenit deja lăcașul Duhului Sfânt. Dar dacă cineva nu a primit necondiționat acest har al Mângâietorului, atunci nu poate continua liber să rămână în această rugăciune, căci, așa cum se spune, când Duhul locuiește în cineva, atunci nu va înceta să se roage, căci Duhul Însuși se roagă pururea . [624] Atunci, fie că doarme, fie că este treaz, rugăciunea nu încetează în sufletul omului, ci fie că mănâncă, bea, doarme sau face orice, chiar și în somn adânc, aburul parfumat al rugăciunii este emanat fără efort din inima sa. Atunci rugăciunea nu este despărțită de el, ci în fiecare ceas, deși nu este descoperită în el în exterior, în același timp săvârșește în el slujba lui Dumnezeu în taină” [625] .

Adevărata rugăciune trebuie să fie neîncetată. Rugăciunea este viață, suflarea duhului nostru și, pentru a evita moartea, nu trebuie să ne oprim din respirat. De aceea: „Atâta timp cât vă rugați, sunteți vii; când uitați de rugăciune, sufletul vostru devine un cadavru plin de viermi.” [626] Dar numai acea rugăciune care este mișcată în inimă de harul divin - săvârșită de Însuși Duhul - poate fi cu adevărat neîncetată. Aceasta este ceea ce vrea să spună Apostolul Pavel când spune că *nimeni nu poate numi pe Isus Domn decât prin Duhul Sfânt* . [627]

Oricine îl poate numi, desigur, pe Isus Domn, dar numai Duhul Sfânt poate insufla rugăciune continuă în inima omului . [628] „O astfel de rugăciune este proprietatea celor desăvârșiți”. Aceasta „se numește a sta înaintea lui Dumnezeu, atunci când cel care se roagă, complet concentrat în inimă, îl contemplă mental pe Dumnezeu ca fiind prezent în sine și în sine cu sentimente corespunzătoare”. O astfel de „stare vine atunci când cineva se adâncește mental în inimă în rugăciune. Cel care se roagă mult și așa cum ar trebui va experimenta astfel de stări din ce în ce mai des, iar în cele din urmă această stare poate deveni permanentă, iar atunci se numește umblare înaintea lui Dumnezeu și este rugăciune neîncetată. Sfântul David se afla într-o astfel de stare, mărturisind despre sine: *Întotdeauna L-am văzut pe Domnul înaintea mea* ” . [629 630]

Când o astfel de experiență îl vizitează pe un ascet, Rugăciunea lui Iisus devine inseparabilă de omul interior; ea însăși acționează în secret în el [631.] Atunci „poți face lucruri manuale, lucra în grădină, construi ceva, dar mintea ta, fiind profund hrănită de dulceața lumii divine, chiar dacă nu vrea, se roagă neîncetat și adesea

cele mai dulci lacrimi curg din belșug din ochii tăi la simpla amintire a lui Hristos sau a Maicii Domnului” [632] .

Rugăciunea activă, mișcătoare de sine, conform învățăturii Sfântului Grigorie Palama , este atinsă de cei care, cu întreaga lor ființă arzând de iubire divină, abandonează *totul* pentru a-L găsi pe Dumnezeu. Și ei găsesc rugăciunea lucrând în mod tainic în inimă - o comuniune neîncetată și vie cu Dumnezeu. Efectele rugăciunii sunt multiple: uneori harul cuprinde mintea și o atrage spre unirea cu Dumnezeu; alteori mintea și simțurile o cuprind, iar harul răspunde impulsului lor către Dumnezeu. O astfel de abilitate, desigur, nu este acordată fiecărui isihast. Constanța și fervoarea inimii în rugăciune sunt necesare; o viață ascetică înaltă este necesară - *aceasta este truda* . *O sete pentru acel foc* pe care El *a venit să-l aducă pe pământ* este necesară .

„Dar vedem că acest *Foc Divin* [636] nu s-a arătat încă în toți în puterea sa atotmisoritoare.” Și totuși, numai „după această *ardere* , și nu înainte de ea, privim lumina necreată. Cei care nu au trecut prin multe încercări grele nu sunt potriviți pentru Împărăție”, [637] conform cuvintelor Sfântului Macarie cel Mare [638] .

Și nu poate fi altfel, „căci Împărăția Cerurilor nu este un colț liniștit cu o grădină frumoasă, plină de muzică «cerească», înconjurată de un zid prin care «necurații» nu pot pătrunde, care ascunde focurile iadului de ochii sfinților. Și dacă *a domni* înseamnă a primi de la Dumnezeu puterea de a îmbrățișa în spirit toată creația, întregul cosmos, tot ce există prin puterea Duhului Sfânt Atotputernic, atunci, fără îndoială, cu toții trebuie să creștem *într-un om desăvârșit* , până la plinătatea *staturii lui Hristos* [639.] Calea către acest *curaj* este spinoasă , multe lacrimi vor fi vărsate de o inimă îngustată, multe «suspine de nedescris» [640] vor izbucni dintr-un piept încordat” [641] .

Limitele rugăciunii

În cele mai înalte trepte ale vieții spirituale, în perioada harului, în perioada îndumnezeirii, rugăciunea capătă aspectul unor stări aproape inexplicabile. Despre neîncetare s-a vorbit deja; vom adăuga că cele mai înalte forme de comuniune plină de har cu Dumnezeu se numesc rugăciune *pură* , *contemplare* sau, ceea ce este același lucru, rugăciune *vizuală* , uneori numită și *rugăciune spirituală* . Se întâlnesc și alte expresii; Sfinții Părinți nu le îngrădesc libertatea în această privință: „Uneori, această așa-numită rugăciune spirituală se numește într-un loc *cale* , în altul *cunoaștere* și alteori *viziune mentală* . ” [642]

O persoană care a trecut de la ascetism activ la viața spirituală a perioadei contemplative este uneori transportată de la o stare de rugăciune pură, prin acțiunea harului, la o stare de contemplare cea mai pură. În contemplare, „există o măsură și o diferență în daruri”. La început, „este tot rugăciune, pentru că gândirea nu a trecut încă acolo unde nu mai este rugăciune, la o stare care este mai înaltă decât rugăciunea”. Dar „uneori o anumită contemplare se naște din rugăciune și întrerupe rugăciunea”. Această stare de rugăciune depășește tot ce s-a experimentat anterior: „cel care se roagă în contemplare devine un trup fără

viață, intrând în extaz”. Cel care a depășit măsura rugăciunii nu se mai roagă, în sensul propriu al cuvântului, ci experimentează stările cele mai înalte, îndumnezeitoare ale sufletului .

După cum știm, rugăciunea, ca orice virtute – smerenia, detașarea și iubirea – se prezintă în două forme: fie cea inițială, activă, fie cea plină de har. Astfel, conceptul de rugăciune curată are un dublu sens. O stare „corespunde celor care se străduiesc în acțiune, iar cealaltă celor care se străduiesc în contemplare. Prima izvorăște în suflet din frica de Dumnezeu și din bună nădejde, a doua din iubirea divină și din puritatea supremă ” . 644

Primul nivel de puritate este atins de asceți în perioada activă, „care nu au atins încă nivelul contemplativilor”, când „își eliberează mintea de toate lucrurile lumii și o introduc în sentimentul prezenței lui Dumnezeu. Stând înaintea Lui, rămân în rugăciune fără distragere.” 645 „Semnele primei stări sunt adunarea minții și îndepărtarea ei de toate gândurile lumești, crearea unei rugăciuni concentrate și netulburate, ca și cum Dumnezeu Însuși ar fi înaintea celor care se roagă, și El este cu adevărat.” 646 Aceasta se referă la puritate ca o calitate inerentă rugăciunii atente, nedistrată, neatinsă de gânduri străine. Fiecare creștin care a început lucrarea interioară tinde spre această puritate.

Într-un alt caz, conceptul de rugăciune pură denotă un dar al harului și corespunde „stării ultime de rugăciune contemplativă” 647 , una dintre cele mai înalte experiențe accesibile unei persoane lipsite de patimă. Semnul acestei „a doua stări este răpirea minții de lumina divină și nemărginită în chiar izbucnirea rugăciunii”, când o persoană „nu se simte deloc pe sine, nici nimic din ce există, ci doar pe Cel care o luminează astfel cu iubirea Sa ” .648

„O astfel de rugăciune este coroana și culmea tuturor celorlalte rugăciuni, deși nu este sfârșitul ascensiunii spirituale.” 649 Este dăruită unei inimi purificate de toate patimile și unei minți eliberate de toate grijile și gândurile; chiar și cea mai mică întuneric împiedică apropierea de lumină. Semnul adevăratei purități a inimii este că „o persoană vede toți oamenii ca fiind buni și nimeni nu i se pare impur sau întinat.” 650 Acestea sunt manifestări ale darului iubirii, simțit ca o bunătate și o cordialitate neîncetată, atunci când nu mai este posibil să simți iritare sau să condamni pe nimeni. O astfel de isihie a sentimentelor, o astfel de „tăcere a celor puri”, este înțeleasă ca acțiunea rugăciunii, în care gândurile unei persoane „sunt mișcări divine, iar mișcările unei inimi și minți pure sunt voci blânde cu care cântă în secret despre Cel Ascuns.” Pentru a atinge o astfel de stare, o persoană trebuie „să se întoarcă la simplitatea originară și la bunătatea originară a firii sale și să devină ca un bebeluș, doar fără neajunsurile bebelușului” 651 .

Atingând puritatea, omul descoperă încă o abilitate. Dacă rugăciunea „pentru pacea întregii lumi” este datoria fiecărui creștin, atunci darul rugăciunii pline de har pentru întreaga lume este acum revelat, simțit ca o nevoie interioară a naturii. Acest lucru se datorează faptului că existența individului „este unită în mod inefabil cu ființa întregii umanități” - acum, oriunde s-ar afla, „vede lumea în spirit și experimentează profund suferința ei”. El a început să empatizeze cu

„dragostea lui Hristos revărsată asupra întregii lumi” și , prin aceasta , a perceput întreaga rasă umană „ca parte integrantă a existenței noastre personale veșnice”. El începe să înțeleagă porunca *de a-și iubi aproapele ca pe sine însuși* nu doar ca pe o normă etică, ci să o experimenteze ca pe o realitate existențială. Suferind pentru întreaga lume în rugăciune, el este absorbit de conștientizarea faptului că „fratele nostru este viața noastră” ; El este mânat de sentimentul că „viața și moartea noastră sunt de la aproapele nostru ”. De exemplu, Sfântul Siluan, în rugăciunea sa, care a devenit opera întregii sale vieți, „a trăit atât de profund nenorocirile poporului său și tragedia întregii lumi” încât, uitând de sine însuși, „din milă a vrut să sufere pentru poporul său atât de mult încât să-și verse sângele pentru ei” [656] .

„Rugăciunea pentru pace este o ispravă dificilă”, mai ales pentru că „oricât de fervență și prelungită ar fi această rugăciune, ea nu își atinge niciodată scopul final”, întrucât ceea ce se cere este evident de neatins. Răul nu dispare din lume și nu are loc o transformare completă a stării spirituale a universului. Nu se poate întâmpla atunci când *lumea zace* de bunăvoie în rău [657] , ales în mod liber de omul însuși. Adesea, în plus, „rugăciunea pentru pace se confruntă cu rezistența și ura lumii”, neaducând nicio consolare celor care se roagă, ci doar agravându-le tristețea. Cu toate acestea, în ciuda tuturor greutăților, roadele unor astfel de rugăciuni sunt incalculabile, deoarece tocmai prin ele *puterea întunericului* [658] este limitată și răspândirea ei în lume este înfrânată. Nicio rugăciune nu poate aboli răul și suferința, dar rugăciunea pentru pace le slăbește; nicio rugăciune nu poate evita o catastrofă apocaliptică, dar rugăciunea pentru lume o amână, prelungind posibilitatea pocăinței și a mântuirii, spre beneficiul unei mari mulțimi de suflete. Datorită acestor rugăciuni, binecuvântarea lui Dumnezeu se pogoară asupra pământului. „Un mijlocitor sfânt pentru întreaga lume este un eveniment universal și un fenomen excepțional de prețios. Rugăciunea sfinților, chiar dacă pare nerealizată din punct de vedere istoric, dezvăluie Duhul lui Hristos pe pământ.” [659] Natura existenței umane universale este astfel încât fiecare individ, „învingând prin rugăciune răul din sine, cu această victorie învinge răul cosmic”, iar înfrângerea este atât de tangibilă încât consecințele „au un efect benefic asupra soartei întregii lumi”. Despre astfel de mijlocitori, vârstnicul Siluan scrie: „Pentru acești oameni, cred, Domnul păzește lumea, căci ei sunt plăcuți lui Dumnezeu, iar Dumnezeu îi va asculta întotdeauna pe slujitorii Săi umili, iar noi toți beneficiem de rugăciunile lor . ” [660]

Pentru contemplativul, care a perseverat și s-a întărit în lupta sa, se deschid treptat noi orizonturi. Tot ceea ce se întâmplă după rugăciunea curată, acele stări sufletești cele mai înalte, îndumnezeitoare, care se numesc rugăciune spirituală sau contemplativă, nu pot fi numite, de fapt, rugăciune decât condiționat. „Precum toată puterea legilor și poruncilor date de Dumnezeu oamenilor, după cuvintele Părinților, este mărginită de curăția inimii, tot așa toate felurile și formele de rugăciune cu care oamenii se roagă lui Dumnezeu sunt mărginite de rugăciunea curată... și numai la aceasta pot ajunge... Dar odată ce gândul a trecut această limită, nu va mai avea nicio rugăciune, nici mișcare, nici tânguire, nici putere, nici libertate, nici cerere, nici dorință, nici bucurie de nimic nădăjduit

în această viață sau în veacul viitor. Și de aceea, după rugăciunea curată, nu mai există altă rugăciune.” Aceasta este singura limită la care fiecare mișcare rugătoare și toate formele de rugăciune conduc mintea... Și dincolo de această limită va fi uimire, și nu rugăciune, pentru că tot ce este rugător încetează și începe o anumită contemplare, iar mintea nu se roagă cu rugăciune” [661.] „Aceasta este curăția minții, în care lumina Sfintei Treimi va străluci în timpul rugăciunii... și nu trebuie să numim așa ceva rugăciune... mintea nu se roagă atunci cu rugăciune, ci este în afara ei și în lucruri de neînțeles, iar aceasta este ignoranța, mai înaltă decât „cunoaștere” [662.] Când o astfel de stare, „generată de rugăciunea pură”, operează într-o persoană, „atunci mintea este mai înaltă decât rugăciunea”, deoarece „odată cu dobândirea a ceva mai bun, rugăciunea este abandonată”. Acest fenomen este atât nobil, cât și rar: „Dacă abia cineva se roagă cu rugăciune pură, atunci ce putem spune despre rugăciunea spirituală?... După ce ai atins acea taină, care este deja realizată prin această rugăciune pură, abia dacă este, prin harul lui Dumnezeu, găsită din generație în generație” [663] .

Rugăciunea spirituală îl vizitează pe ascetic atunci când, „pentru strictă castitate și puritate”, „acțiunea Duhului Sfânt” apare în suflet. „Unuia dintre nenumărați oameni” i se acordă un astfel de dar. Acesta este „taina vieții și ordinii viitoare, prin care natura este ridicată de la starea sa naturală la una supranaturală și rămâne străină de orice mișcare și amintire a acestei lumi. Atunci sufletul nu se roagă cu rugăciune, ci simte obiecte spirituale ale veacului viitor, transcendând rațiunea umană, înțelese numai prin puterea Duhului Sfânt.” [664] Astfel de asceți sunt ocupați constant cu contemplarea mintală, astfel încât „nu există oră în care mișcarea lor interioară să nu fie în rugăciune. Și când Duhul Sfânt pătrunde, El găsește întotdeauna astfel de oameni în rugăciune; și din această rugăciune îi ridică la contemplare, care se numește viziune spirituală. Căci nu au nevoie de forma rugăciunii prelungite, nici de stat în picioare și de ritul slujbei prelungite. Pentru ei este suficient să-și amintească de Dumnezeu și sunt imediat captivați de dragostea Lui.” Mintea captivată contemplă de neînțeles - ceea ce este dincolo de lumea muritoare - și tace în ignoranța a tot ceea ce există aici. Tocmai aceasta este ignoranța despre care se spune că este mai presus de cunoaștere. Despre această ignoranță se spune: „Ferice de cel care a înțeles ignoranța, inseparabilă de rugăciune. ” [665]

***

Note

[14]

Nu te teme, turmă mică, căci Tatăl vostru a găsit cu bunăvoință să vă dea Împărăția . (Luca 12:32)

[15]

Matei 22:2 .

[16]

Marcu 5:11 .

17 ani

Tma (*slav* .) – zece mii; mulțime fără număr. Vezi: Ps. 67:18 ; Dan. 7:10 ; Apoc. 5:11; 9:16 .

18 ani

Psalmul 81:1 .

19

Vezi: *Maxim Mărturisitorul , Sfântul* Operă. Moscova, 1993. Cartea 1. Pagina 238. Dumnezeu „S-a făcut Om în acest scop”, spune Sfântul Maxim, „ca să-i facă pe oameni zei”; și „credem că vom fi acolo unde este Hristos Însuși acum” – în Împărăția Sa, înconjurați de drepți mântuiți și îndumnezeiți, pe care sfântul psalmist îi numește și *zei.* O astfel de numire, așa cum notează Ioan Gură de Aur , „slujește ca o mare dovadă a iubirii lui Dumnezeu pentru noi”, atunci când „El, Creatorul, și-a comunicat numele creației”. *Ioan Gură de Aur , Sfântul Operă* . Colecție completă. Vol. 5. Cartea 2. Pagina 862.

20

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. Pp. 27, 29.

21 de ani

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 3. Pag.

22

Faptele Apostolilor 2, 46 ; 2 Corinteni 1, 12 ; Efeseni 6, 5 ; Coloseni 3, 22 .

23 de ani

Așa este, de exemplu, povestea unui simplu călugăr care a fost onorat cu o masă miraculoasă „cu Hristos”. Vezi: *Paisie Athonitul , Prezbiterul* . Cuvinte. Vol. 5. P. 258. Dar de un cu totul alt spirit este povestea simplilor călugări care se închipuie a fi creatorii unei noi dogme despre venerarea numelui lui Dumnezeu și găsesc în aceasta un pretext pentru rebeliune și distrugerea mănăstirilor.

24

Inițial, prin voința Creatorului, existau trei tipuri de oameni. Primii sunt cei care posedă „daruri superioare”, cei născuți cu o „minte mai receptivă”. Aceștia sunt oameni „învățați divin” care sunt capabili să atingă perfecțiunea fără mijlocirea unui mentor uman, primind instrucțiuni direct de la Dumnezeu. „Așa au fost Antonie cel Mare , Sfânta Maria Egipteanca” și alții în vremurile străvechi. *Iosif [Isihastul] cel Bătrân.* Expresia experienței monastice. P. 32.

25

Isaac Sirianul , Cuvinte ascetice ale Sfântului Isaac Sirianul incluse în cartea noastră , sursa tuturor citatelor din operele Sfântuluiincluse în cartea noastră este lucrarea sa clasică, cunoscută în tradiția ortodoxă rusă sub numele de „Cuvinte ascetice” („Slova dukhovno-podveshchenichskiya”). Așa-numitele „al doilea volum de lucrări” sau „Texte nou descoperite” ale Sfântului Isaac, traduse și publicate de Episcopul Ilarion (Alfeev), nu sunt luate în considerare sau citate în lucrarea noastră.

26

Grigorie Teologul , sfânt // Sokolov V., preot. Școala de tineret... M., 2005. P. 217.

27

Alexii (Simanski), Patriarh. Mitropolitul Filaret despre Biserică și Stat. TSL, 2005. P. 23.

28 de ani

Filaret al Moscovei , sfânt // Sokolov V., preot. Școala de tineret... M., 2005. P. 218.

29

Pankraty (Jerdev), Episcop. Athosul ca sursă a renașterii monahismului în secolul al XX-lea. Moscova, 2006. P. 11.

30

Teoclit din Dionysiou, monah. Cuviosul Nicodim al Sfântului Munte . Moscova, 2005. Pp . 125, 126, 227, 228.

31 de ani

Ioan 5:39 .

32

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. Pp. 213–215.

33 de ani

Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit. Intrare. 2007. Pp. 30, 155.

34

Venerabilul Nikon de Optina : Biografie și îndrumări spirituale. Moscova, 1998. P. 111.

35 de ani

Luca 11:1; 17:5 .

36

Mihail (Gribanovski) , *Episcop.* Deasupra Evangheliei. Moscova, 2004. P. 54.

37

Florovsky George , *Arhipreot* . Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea. Minsk, 2006. P. 27.

38 de ani

Popov I.V. Lucrări de patrologie. TSL, 2004. Vol. 1. P. 19.

39

Vezi: 1 Corinteni 12:12–26 .

40

Thaddeus din Tver, sfințit mucenic // Olonetskie eparchial vedomosti. 1906. Nr. 12.

41

1 Corinteni 12:19 .

42

Vezi: Ioan 3:3–7 .

43

Ioan 3:5 ; 2 Corinteni 5:17 .

44

Lossky V.N., *Peter (L'huilier)* , *Episcop.* Interpretarea simbolului credinței . Kiev, 2000. P. 34.

45 de ani

Dionisie Areopagitul , *Sf.* // *Verkhovsky S.* Dumnezeu și Om. Moscova, 2004. P. 382.

46

Liturghie divină. Anafora.

47

Vasile (Gondikakis) , *Arhimandrit.* Intrare. 2007. P. 96.

48 de ani

Nicolae (Kavasilas), Sf. Despre viața în Hristos. Moscova, 2006. P. 37.

49

Meyendorff Ioan , Arhipreot. Teologie Bizantina. Minsk, 2001. P. 270.

50

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântă: Eshatologie. M., 2005. P. 136.

51

Nectarie (Antonopoulos), Arhimandrit. Întoarcerea. TSL, 2006. P. 4.

52

Gen. 2:7 .

53

Domnul Dumnezeu a luat pe om [pe care îl crease] și l-a așezat în grădina Edenului ca s-o lucreze și s-o păzească . (Geneza 2:15)

54

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Pp. 309, 310.

55 de ani

Har (cavri) – milă, dar, favoare – o dăruire bună de bunăvoie; energia necreată a Sfintei Treimi, manifestată în acțiunea Duhului Sfânt; puterea mântuitoare a lui Dumnezeu, care dăruiește creștinului mijloacele pentru transformarea sufletului și capacitatea de a intra în Împărăția Cerurilor.

56

Grigore Palama , Sfânt // Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. Pp. 34, 56, 58, 59.

57

Dionisie Areopagitul , Sf. // Lossky V.N. Teologie. Minsk, 2007. P. 234.

58

Maxime Mărturisitorul , Venerabil // Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. pp. 34, 56, 58, 59.

59

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. Pp.

60

Rugăciune pentru crearea unui catehumen // Trebnik. Kiev, 1998. Partea 1, pp. 18–20.

61

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 25, 50–52.

62

Sfântul Diadoh din Photiki // *Ciprian (Kern)* , *Arhimandrit* . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 408.

63

Ioan de Kronstadt , *Dreptul* // *Arseni (Jadanovski)* , *Episcop* . Amintiri despre Sfântul Ioan de Kronstadt . Moscova, 2006. P. 109.

64

Efrem Athonitul , *Arhimandrit.* Perle... TSL, 2001. P. 79.

65 de ani

Nicolae al Serbiei , *Sfântul* Sufletului Serbiei. Moscova, 2006. P. 61.

66

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. P. 121.

67

Mesalienii, sau euhiții (*din siriacul „* messa” și *grecescul* „eu*chv” - rugăciune), au fost adepți ai ereziei „pseudo-monahismului”, care a apărut în secolul al IV-lea și s-a răspândit în secolul al V-lea. Aceștia erau numiți și „extatici”, deoarece căutau să atingă stări de extaz în timpul întâlnirilor lor. Mesalianismul este o erezie carismatică, un produs al maniheismului mai vechi, asociat cu antica secta gnostică a lui Marcion (II). Ereticii insistau asupra necesității experienței personale directe a comuniunii cu Dumnezeu, dar, în esență, respingeau Biserica și sacramentele ei. Călugării mesalieni rătăceau prin orașe, predicând disprețul față de sacramente și ritualuri, respingând ierarhia și toate instituțiile divin stabilite ale Bisericii pământești și angajând femeile într-o viață nomadă sau trăind cu ele în mănăstiri, tulburând credincioșii. Ei negau adevărul Noului Testament și respingeau complet Sfânta Tradiție. Învățătura lor afirma existența a doi zei: materia și carnea umană au fost create de un zeu rău (Satan), în timp ce sufletul și lumea invizibilă au fost create de un Dumnezeu bun. Se credea că spiritul rău, care locuia în inimile oamenilor împreună cu harul divin, putea fi alungat exclusiv prin post și rugăciune mentală. Sufletul unei persoane care, prin rugăciune și ascetism, devenea „spiritual” și complet lipsit de patimă, „este transformat în natură divină pură” și astfel se obține mântuirea. După cum notează Sfântul Grigorie Palama , „conform mesalienilor, cei care au atins culmile virtuții devin părtași la esența divină”. Cu toate acestea, în vremea lui Palama, mesalianismul în forma sa pură dispăruse deja, degenerând în alte secte eretice. În special, Sfântul Grigorie a dezbătut o varietate de mesalieni - bogomilii. La rândul său, Varlaam din Calabria i-a acuzat pe isihaști și pe Sfântul Grigorie însuși de mesalianism și a scris și tratatul „Împotriva mesalienilor”, adresat în mod special călugărilor ortodocși. Erezia mesaliană stă la baza unui

număr de mișcări sectare: învățătura paulicianã a apărut în sudul Armeniei (secolele VII-XII), iar învățătura anti-bisericească a bogomililor în Bulgaria (secolele X-XVII). Aceasta din urmă s-a răspândit în Italia, Franța și Germania, dând naștere autoflagelaționiștilor - hlistii - și a pătruns și în Rusia Kieveană (secolele XI-XII). Mai târziu, cărți interzise de Biserică, conținând învățăturile anticreștine ale maniheenilor-mesalienilor-bogomililor, au intrat în Rusie din Bulgaria, au fost copiate de „bătrânii de transvolgă” și sunt păstrate în numeroase copii în mănăstiri și depozite de cărți. Lor le datorăm apariția strigolnikilor din Pskov (secolul XIV), sectele rusești ale duhoborilor (secolul XVIII), molocanilor (secolul XVIII) și stundiștilor au aceleași rădăcini, iar hlistii și scopții provin și ei de aici.

68

Sfântul Diadoho din Photiki // *Hierotheos (Vlachos)* , *Mitropolit* . Psihoterapia ortodoxă. pp. 160, 166.

69

Sfântul Diadoh de Foticea // *Sfântul Teofan Pușcăriașul* . Schiță... Moscova, 1994. Vol. 2. Partea a 2-a. P. 20.

70

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. Pp.

71

Galateni 4:6 .

72

Ioan 7:38 ; Apocalipsa 21:6 .

73

Teolipt al Filadelfiei (1250 – cca. 1320), sfânt. Mitropolit al Filadelfiei, una dintre principalele figuri ale renașterii isihaste. Născut la Niceea, a fost căsătorit și a slujit ca diacon, dar s-a despărțit de tânăra sa soție pentru a deveni călugăr. A devenit ucenicul Sfântului Nichifor Monahul, a dus o viață ascetică pe Sfântul Munte, a fost chemat din Athos și hirotonit în slujirea episcopală (1284). Devenind director spiritual al lui Grigore Palama , în timp ce acesta din urmă era laic, Sfântul Teolipt l-a instruit în munca mentală, l-a inițiat în tainele sobrietății sacre și în metoda psihofizică a Rugăciunii lui Iisus și i-a influențat întregul destin viitor. Palama îl numește un om „recunoscut ca posedând puterea Duhului Sfânt”. Mitropolitul Teolipt a jucat un rol primordial în controversele isihaste, „participând activ la viața religioasă și politică a timpului său. Autoritatea sa a rămas semnificativă într-o mare varietate de cercuri, atât palamite, cât și antipalamite”. Fiica monahală și duhovnicească a episcopului a fost Stareța Eulogia (Prințesa Irina Khumnina), o participantă binecunoscută la controversele isihaste. Ea a fost văduva împăratului Ioan Paleologul și fondatoarea și stareța

Mănăstirii Mântuitorului-Iubitor de Omenire. Ei și călugărițelor ei i-au fost adresate scrierile duhovnicești ale Sfântului Teolept, prescurtate în Filocalie. De asemenea, el este presupusul autor al Canonului către Domnul Iisus Hristos și al celor patru stihire care urmează. Operele principale ale sfântului au rămas nepublicate. Pomenirea sa este celebrată în Sinaxa Sfinților Athoniți (a doua duminică după Rusalii).

74

Teolipt din Filadelfia , Sfânt // *Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit* . Psihoterapie ortodoxă. TSL, 2004. P. 161.

75

Lossky V.N., Episcopul Petru (L'huilier) . Interpretarea simbolului credinței . Kiev, 2000. P. 34.

76

Și Dumnezeu a zis: „Să facem om după chipul Nostru, după asemănarea Noastră ." (Geneza 1:26)

77

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Psihoterapie Ortodoxă. TSL, 2004. P. 162.

78

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 63; // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea lui Om. TSL, 2003. P. 40.

79

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântului : Pneumatologie. M., 2007. P. 327.

80

Cel ce primise un talant s-a dus, a săpat în pământ și a ascuns banii stăpânului său. Dar dacă sarea își pierde gustul, nu mai este bună de nimic, decât de aruncat afară. Împărăția cerurilor se silbește, iar cei ce se năpustesc asupra ei o iau. De la cel ce n-are, chiar și ce are i se va lua. (Matei 25:18; 5:13; 11:12; 25:29)

81

Grigore Palama , Omilii ale Sfântului . Moscova, 1993. Partea a 2-a. Pag. 128, 129.

82

Grigorie Palama , Sfântul // *Ieroteu (Vlah) , Mitropolit.* Praznicele Domnului. P. 126.

83

Grigore Palama , Sfântul // Meyendorff Ioan , Arhipreotul. Viața și lucrările Sfântului Grigore... p. 223.

84

Ibidem, p. 213.

85

Paisie Athonitul cel Bătrân . Cuvinte. Moscova, 2001–2008. Vol. 5. P. 21.

86

Grigore Palama , Sfânt // Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. Pp. 36, 39, 40, 43–45, 63.

87

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântului : Pneumatologie. M., 2007. S. 309, 311.

88

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 59.

89

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1996. Vol. 1. P. 525.

90

Dorotheus, Avva. Învățături folositoare pentru suflet... 1994. Învățătură. 1. P. 24.

91

Iosif de Volotk , Venerabilul Iluminator. Moscova, 1993. P. 109.

92

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Pp. 153, 548.

93

Sfântul Macarie al Egiptului . Conversații spirituale. TSL, 1994. Cuvântul 4. Cap. 12.

94

Din aceasta, firește, urmează o alta: „Dacă se întâmplă, Doamne ferește, să fim loviți de o moarte neașteptată și să plecăm de aici fără iluminarea Botezului, atunci, chiar dacă am avea o mie de binecuvântări aici, nu ne așteaptă nimic mai puțin decât Gheena, un vierme veninos, foc nestins și legături nesfârșite.” *Ioan Gură de Aur , Sfânt.* Opere alese. Vol. 1. Pagina 166.

95

Iosif de Volotk , *Venerabilul* Iluminator. Moscova, 1993. P. 109.

96

Serafim de Sarov , *Venerabil* // Note ale lui N.A. Motovilov. Moscova, 2005. P. 209.

97

Grigore Sinaitul , *sfânt* // *Teofan Zăvorâtul* , *sfânt.* Scrisori despre viața spirituală. Moscova, 1996. P. 182.

98

Iosif de Volotk , *Venerabilul* Iluminator. Moscova, 1993. P. 109.

99

Vezi: Galateni 3:27 .

100

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996. Vol. 2. P. 377.

101

„Cei nou botezați sunt îndumnezeiți după Împărtășanie. Toată lumea este îndumnezeită în același mod în momentul următoarei Împărtășanii. Dar fiecare dintre noi pierde curând, dacă nu imediat, această stare, nereușind să mențină un astfel de nivel spiritual, deoarece sufletul nu este încă vindecat; bolnav și slab, cedează imediat patimilor și își pierde harul. Dacă o persoană ar putea să-și mențină puritatea sufletului primit după Botez și Împărtășanie, ar putea deveni imediat îndumnezeită odată pentru totdeauna.” Arhipreotul *Ioan Meyendorff* . Roma – Constantinopol – Moscova. P. 310.

102

Precum câinele se întoarce la voma sa, așa și nebunul își repetă nebunia (Proverbe 26:11).

103

Maxim Mărturisitorul , *Venerabilul* // *Vasile (Gondikakis)* , *Arhimandrit.* Intrare. 2007. P. 73.

104

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996. Vol. 1. P. 525. Vol. 2. P. 376–378.

105

Simeon Noul Teolog , *Venerabilul.* Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cap. 122. P. 548.

106

Penticostar. Rusaliile, Canonul 2, Oda 9, Troparul 2.

107

Apocalipsa 21:5 .

108

Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit. Intrare. 2007. P. 71.

109

Un duh necurat, când iese dintr-un om, umblă prin locuri fără apă, căutând odihnă și nu găsește. Apoi zice: „Mă voi întoarce în casa mea, de unde am ieșit!” Și, când vine, o găsește goală, măturată și aranjată. Apoi se duce și ia cu sine alte șapte duhuri, mai rele decât el, și intră și locuiesc acolo. Și starea de pe urmă a omului aceluia este mai rea decât cea dintâi. Tot așa va fi și cu acest neam rău . (Matei 12:43-45)

110

Teofilact al Bulgariei , fericit. // *Ignatie (Brianchaninov) , sfânt.* Operele. Moscova, 1996. Vol. 2. P. 377.

111

Grigore Sinaitul , sfânt . // Ibid. Vol. 2. P. 377.

112

Legea Duhului vieții în Hristos Isus m-a eliberat de legea păcatului și a morții . (Romani 8:2)

113

Grigore Palama , Sfântul Triadei. Moscova, 1995. II, 1, 2. P. 42.

114

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Pp. 466, 467.

115

Romani 8:7 ; 1 Corinteni 15:50 .

116

Sfântul Macarie al Egiptului . Conversații spirituale. TSL, 1994. Pp. 281, 279.

117

Teofan Zăvorâtul , sfânt // Colecție despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 428.

118

Filokalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 375.

119

Grigore Palama , Sfânt // *Blaise, monah.* Strălucirea sfințeniei. Moscova, 1999.

120

Ioan de Kronstadt , cel neprihănit . Opere. Jurnal. Moscova, 2003. Vol. 2. P. 180.

121

Teofan Pușcăriașul , Sfânt. Despre pocăință... Moscova, 1998. P. 297.

122

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 25.

123

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1996. Vol. 1. P. 256.

124

Grigorie Palama , Sfânt // *Ciprian (Kern) , Arhimandrit* . Antropologia Sfântului Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 408.

125

Psalmul 90:5 .

126

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul. Opere. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 117.

127

Efeseni 6:16–17 .

128

Ioan Gură de Aur , Sfânt. Scrisori către Olimpia. Moscova, 1997. P. 46.

129

Acatistul Sfântului Iosif de Volokolamsk. Moscova, 1994. Ikos 7.

130

Tropare pentru Sfinții Martiri Andronic de Perm , Tadeu de Tver și Noii Martiri și Mărturisitori ai Rusiei.

131

Zarin S.M. Ascetism. M., 1996. P. 244.

132

Matei 15:19 ; Luca 6:45 .

133

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 58.

134

Pentru informații despre acțiunea celor trei forțe principale în sufletul uman, consultați capitolul „Vindecarea sufletului”.

135

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 73.

136

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 55. P. 254.

137

Mihail (Gribanovski) , Episcop. Deasupra Evangheliei. Moscova, 2004. P. 20.

138

Zarin S.M. Ascetism. M., 1996. P. 245.

139

Sfântul Paisie al Moldovei // Colecție despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 58.

140

Tratat ascetic „Despre Rugăciunea lui Iisus”. Ediție prezentă. T. 1. (ediția a 2-a, 2011). CU. .....

141

Nikodim Karulsky , schemamonah. // Pelerin rus. Platina, 2003. Nr. 28. P. 115.

142

Varsanufie cel Mare și Ioan, Venerabilii. Îndrumător al vieții spirituale. Moscova, 1995. Răspunsul 421.

143

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 13.

144

Inconsecvențele pot apărea din faptul că scriitorii spirituali transferă adesea calitățile inerente minții către inimă. Conceptele de inimă și spirit (kardiva, pneuma) sunt plasate în cea mai strânsă legătură unul cu celălalt.
Potrivit *Sfântului Vasile cel Mare* , Scriptura înțelege adesea inima ca însemnând mintea. *Sfântul Grigorie de Nyssa* folosește termenul „suflet” în unele locuri pentru a desemna mintea, iar în altele, inima; uneori chipul lui Dumnezeu este poziționat în minte, iar în alte cazuri este văzut în inimă. Același lucru este valabil și în operele *Sfântului Macarie cel Mare* . Sfinții Părinți nu cred că există o diferență semnificativă în denumirea laturii superioare a naturii umane - minte, spirit sau inimă (nou, pneuma, kardiva), de unde și utilizarea paralelă, sinonimă a acestor termeni. Vezi: *Zarin S.M.* Asceticism. pp. 375–380, 577–582.

145

Cf. 2 Cor. 3:6 . De asemenea, trebuie ținut cont de faptul că în scrierile patristice de după secolul al IV-lea conceptele de *esență* , *natură* , *caracter natural* (o*usiva, fuvsi") sunt în principal sinonime, la fel ca și *personalitate* , *chip* , *ipostas* , *persoană* (provswpon, u&povstasi", persona), precum și *energie* , *acțiune* , *putere* (e*nevrgeia).

146

Grigore Palama , Sf. Triade. M., 1995. II, 1, 12; *Georgiy [Kapsanis], arhimandrit.* Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 13.

147

Fotie al Constantinopolului , sfânt // Cuvinte spirituale și morale. Moscova, 1995. Pp. 7, 8.

148

Domnul Dumnezeu l-a făcut pe om din țărâna pământului și i-a suflat în nări suflare de viață; și omul s-a făcut astfel un suflet viu (Geneza 2:7).

149

Dumnezeu a creat omul după chipul Său, l-a creat după chipul lui Dumnezeu (Geneza 1:27).

150

Grigorie Palama , Sfânt // *Ciprian (Kern) , Arhimandrit.* Antropologia Sfântului Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 344.

151

Hierotheus (Vlachos) , *Mitropolit* . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 28.

152

Grigorie Sinaitul , *Venerabilul* // *Hierotheus (Vlachos)* , *Mitropolit* . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 27.

153

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 151.

154

Sfântul Macarie al Egiptului // Ibidem.

155

Ioan Damaschin , *Sfânt.* O expunere exactă a credinței ortodoxe. Cartea a 2-a. Capitolul 37. Pagina 173.

156

Cuvântul rusesc *„mântuire" (spassk*) corespunde cuvântului grecesc „swthriva", care înseamnă *vindecare* , în sensul de eliberare de boală sau corupție. În Noul Testament, acest termen grecesc implică în primul rând eliberarea de pericol, moarte, boală și revenirea la sănătate și este tradus în limba rusă prin *recuperare sau vindecare* . În sensul *mântuirii,* termenul „swthriva" implică eliberarea unei persoane de păcat și consecințele acestuia, de distrugerea veșnică, moartea spirituală și revenirea naturii umane la starea sa normală prin *vindecare* . În acest sens, cuvintele Mântuitorului sunt caracteristice: *„Cei sănătoși nu au nevoie de doctor, ci cei bolnavi"* (Matei 9:12).
Astfel, *mântuirea* în creștinism înseamnă vindecare de păcat și, ca o consecință, acceptarea darului vieții veșnice (zwhV ai*wvnio") în Împărăția lui Dumnezeu. Vezi: *Zarin S.M.* Asceticism. pp. 4-6.

157

Sofronie (Saharov) , *Arhimandrit* . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. P. 187.

158

Mitropolitul Amfilohije (Radović) . Omul – Purtătorul Vieții Eterne. Moscova, 2005. P. 21.

159

Justin (Popovici) , *Dogmatica Sfântului* : Eclesiologie. M., 2005. P. 15.

160

Iosif de Vatoped , *Stareț.* De la moarte la viață. Moscova, 2007. P. 109.

161

După cum a remarcat *Sfântul Paisie Athonitul* , mulți traducători fac o eroare gravă: atunci când traduc scrieri patristice, inclusiv texte despre sobrietate, ei traduc cuvântul „ *minte” prin „rațiune* ”. Cu toate acestea , *rațiunea* este o funcție a creierului și nu poate corespunde conceptului de *„minte* ” . Vezi: *Ieromonahul Christodoulos Agiorites.* Vasul ales. P. 128.

162

Sfântul Teodor al Edesei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 348.

163

Teofan Pușcăriașul , Sfânt . Schiță... Moscova, 1994. Vol. 1. Partea 1. P. 229.

164

Sfântul Teodor al Edesei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 349.

165

Vezi: *Luca (Voino-Iasenetsky) , Arhiepiscop.* Spirit, Suflet și Trup. Moscova, 1997. Pp. 48, 49.

166

Ibidem, p. 49.

167

Cuvintele „cogniție” și *„înțelegere”* au înțelesuri similare în limba rusă și sunt adesea folosite ca sinonime. Cu toate acestea, au o diferență subtilă, pe care o subliniem aici pentru a exprima mai clar relația dintre conceptele *de rațiune* și *inteligență* . ***A cunoaște*** înseamnă a dobândi cunoștințe despre un subiect; este mai degrabă o culegere de informații și formarea de idei, un proces care implică observarea, înregistrarea, compararea și cercetarea. Acestea sunt acțiuni mai degrabă externe și, prin urmare, se corelează cu munca intelectului. ***A înțelege*** înseamnă în primul rând a pătrunde profund, a descoperi esența obiectelor și fenomenelor, a înțelege conținutul și sensul lor interior. Aceasta este originea expresiilor „a înțelege cu mintea” și „a pătrunde cu rațiunea”. O astfel de activitate corespunde tocmai scopului minții, nu intelectului.

168

Provine din *grecescul* qewriva (feori'a) – contemplare; pràxi» (práksis) – acțiune, facere.

169

Sfântul Ioan Damaschin // Învățătură patristică despre suflet. Perm, 2002. P. 34.

170

Învățătură ortodoxă despre om. Moscova – Klin, 2004. P. 10.

171

Grigorie Palama , Sfântul // *Hierotheos (Vlachos) , Mitropolit* . Spiritualitatea ortodoxă. TSL, 1998. P. 30.

172

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 5. P. 116.

173

Grigore Palama , sfânt // Ibid., p. 31.

174

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 38.

175

Ibidem. Pag. 31, 37.

176

Ioan Gură de Aur , Sf. // *Iustin (Popovici) , Sf.* Dogmatică: Pneumatologie. M., 2007. P. 32.

177

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 5. P. 115.

178

Vasile cel Mare , sfânt // Ibid. p. 34.

179

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. Pp. 34, 35, 37.

180

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 152.

181

Matei 5:9 .

182

Grigore de Nyssa , sfânt // *Popov al IV-lea.* Lucrări de patrologie. TSL, 2004. Vol. 1. P. 35.

183

Sofronie (Saharov) , *Arhimandrit* . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. P. 21.

184

Prin „ajutoare și mecanisme”, Sfântul Ignațiu se referă aici la tehnici artistice – o metodă ascetică de a aduce mintea în inimă. – *N.N.*

185

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1998. Vol. 5. Pp. 115–117.

186

Luca 21:36 . Vezi și: Matei 24:42; 25:13; 26:38, 41 ; Marcu 13:33, 35, 37; 14:34, 38 ; Faptele Apostolilor 20:30 ; 1 Petru 4:7; 5:8 ; 1 Corinteni 16:33 .

187

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 151, 152.

188

Vezi 2 Petru 1:3-4 .

189

Matei 25:15 .

190

Justin (Popovici) , *Dogmatica Sfântului* : Pneumatologie. M., 2007. P. 309.

191

Sfântul Simeon Noul Teolog // Ibidem, p. 319.

192

Luca 13:20–21 .

193

Sfântul Nicolae al Serbiei . Teme biblice. Moscova, 2005. P. 301.

194

Grigore Palama , *sfânt* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 76.

195

Grigorie Palama , *Sfânt* // *Ciprian (Kern)* , *Arhimandrit* . Antropologia Sfântului Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 324.

196

Sfântul Filotei Sinaitului // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 408.

197

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. Pp. 72, 73.

198

Gheorghe (Kapsanis) , Arhimandrit. Dumnezeu s-a făcut om... Moscova, 2008. P. 39.

199

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... 2000. P. 20.

200

Legea Duhului vieții în Hristos Isus m-a eliberat de legea păcatului și a morții . (Romani 8:2)

201

Grigore Palama , Sfântul Triadei. Moscova, 1995. I, 2, 2. P. 42.

202

1. **MINTE** – Culmea inimii – partea *rațională* a sufletului .

2. **sentiment** – Partea de mijloc a inimii – partea *pasională* a sufletului .

3. **voință** – partea inferioară a inimii – partea *pasională* a sufletului .

203

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1997–1998. Vol. 3. P. 296. Vol. 5. P. 115, 116.

204

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... 2000. S. 19, 20.

205

Originea acestui termen ar trebui legată nu de iritabilitate ca manifestare a răutății și mândriei, ci de conceptul de stimul senzorial, adică o cauză care trezește anumite sentimente. *Sfântul Vasile cel Mare* : în sine, „iritabilitatea este un nerv spiritual care dă tonus sufletului, puterea de a săvârși fapte frumoase”. Și apoi depinde doar de noi: fiecare facultate spirituală „devine o binecuvântare sau un blestem pentru cel care o posedă – în funcție de modul în care este folosită”. *Arhipreotul George Florovsky* . Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea. pp. 82, 83.

206

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 5. P. 116.

207

1 Corinteni 15:44 .

208

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 5. P. 116.

209

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... 2000. P. 20.

210

Sfântul Macarie al Egiptului // *Zarin S.M.* Ascetism. Moscova, 1996. P. 114.

211

Ignațiu (Brianchaninov) , *Sfânt.* Un cuvânt despre om. Moscova, 1997. P. 37.

212

Ioan Damaschin , *Venerabilul* // Ibidem.

213

Sfântul Macarie al Egiptului // Ibidem.

214

Grigore de Nyssa , *sfânt* // Ibidem.

215

Teofan Pușcăriașul , *Sfânt* . Schiță... Moscova, 1994. Vol. 2. Partea a 2-a. P. 187.

216

Anton cel Mare , *Sfântul* Învățături spirituale. Moscova, 1998. P. 131.

217

Sfântul Diadoh al Foticei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 59.

218

„Sfântul har ne dăruiește două binecuvântări prin Botez, care ne regenerează... Una este acordată imediat, și anume, aceea că în apa însăși se reînnoiesc toate trăsăturile sufletului, care constituie chipul lui Dumnezeu.” Cealaltă reînnoire se realizează treptat - „aceasta constituie asemănarea cu Dumnezeu”. Și numai „când o persoană, prin osteneli ascetice, este îmbrăcată în toate virtuțile...

atunci harul îi luminează întreaga ființă.” *Sfântul Diadoh al Foticei* // Filocalia. Vol. 3. Pp. 63, 59.

219

Sfântul Macarie al Egiptului // *Zarin S.M.* Ascetism. Moscova, 1996. P. 115.

220

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Cuvintele 9. Capitolul 3. Pagina 85.

221

Ibidem, p. 84.

222

Khariton (Dunaev) , *schema-igum.* // Valaam Patericon. M., 2003. T. 2. P. 165.

223

Grigore Palama , *sfânt* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 76.

224

Vezi: *Hierotheus (Vlachos)* , *Mitropolit* . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. Pp. 73, 74.

225

Pentru mai multe detalii despre acest subiect, consultați această ediție: Secțiunea „Minte și inimă”, Capitolul „Atenție”.

226

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996–1998. Vol. 1. Pp. 256, 266. Vol. 5. Pp. 115.

227

Ibidem, p. 266.

228

Venerabilul Isihie al Ierusalimului // Ilarion , *schimonah* . În Munții Caucaz. Sankt Petersburg, 1998. P. 865.

229

Teofan Pușcăriașul , *Sfânt* . Schiță... Moscova, 1994. Vol. 2. Partea a 2-a. P. 187.

230

Grigore Sinaitul , *Venerabilul* // *Teofan Zăvorâtul* , *Sfânt* . Schiță... Moscova, 1994. Vol. 2. Partea a 2-a. P. 187.

231

Simeon Noul Teolog , *Venerabilul* // *Vasili (Krivoshein)* , *Arhiepiscop.* Venerabilul Simeon... N. Novgorod, 1996. P. 221.

232

Luca (Voino-Iasenetsky) , *Arhiepiscop.* Duh, Suflet și Trup. Moscova, 1997. P. 26.

233

Teofan Pușcăriașul , *Sfânt.* Scrisori complete. Moscova, 1994. Numărul 5. Nr. 896.

234

Luca (Voino-Iasenetsky) , *Arhiepiscop.* Duh, Suflet și Trup. Moscova, 1997. P. 118.

235

1 Petru 3, 4 ; 2 Corinteni 4, 16 .

236

Vasile (Gondikakis) , *Arhimandrit.* Intrare. 2007. P. 31.

237

Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 75.

238

Vezi: Romani 8:16 .

239

Kontsevich I.M. Dobândirea Duhului Sfânt... M., 1993. P. 22.

240

Khariton (Dunaev) , *schema-igum.* // Valaam Patericon. M., 2003. T. 2. P. 164, 165.

241

Hierotheus (Vlachos) , *Mitropolit* . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 32.

242

Grigore Palama , *Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. I, 2, 3. P. 44.

243

Miercuri: Iacov 5, 8 ; 1 Petru 3, 4 ; Efeseni 3, 17; 4, 18 ; Galateni 2, 20; 4, 32 ; Filipeni 4, 7 ; 1 Tesaloniceni 3, 13 ; Evrei 13, 9 .

244

Miercuri, de exemplu: Ps. 34.19; 51, 19; 78, 8 ; Ier. 23, 16, 26 ; Fapte 19, 21 ; 2 Cor. 9, 9 ; Col. 2, 5 .

245

Miercuri: Roma. 1, 9; 6, 16; 8, 10 ; 1 Corinteni 2, 11; 5, 5; 6, 20 ; Galateni 6, 10 ; Filipeni 4, 23 .

246

Vezi: 1 Petru 3:4 ; Romani 2:29 .

247

Cf. Evrei 10:22 ; Romani 2:15 .

248

Miercuri: Ps. 51, 2 ; Roma 5, 5; 8, 15–16 ; 2 Cor. 1, 22 ; Gal. 4, 6 .

249

Zarin S.M. Ascetism. M., 1996. pp. 375–380, 577–582.

250

Ignațiu (Brianchaninov) , Sfânt. Un cuvânt despre om. Moscova, 1997. P. 31.

251

Luca 21:36 .

252

Fiți treji și privegheați, pentru că potrivnicul vostru, diavolul, umblă ca un leu care răcnește și caută pe cine să înghită. (1 Petru 5:8)

253

Zarin S.M. Ascetism. M., 1996. pp. 375–380, 577–582.

254

Tropar, Glasul 8, la Utrenia din Lunea Mare, Marțea și Miercurea din Săptămâna Patimilor.

255

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. pp. 9, 79, 80.

256

Pentru informații despre rugăciunea circulară sau rotativă a minții și a inimii, consultați această ediție: Secțiunea „Minte și inimă”, Capitolul „Imaginea rugăciunii” („Rugăciunea minții și a inimii”).

257

Grigore Palama , *Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. I, 2, 5; II, 2, 12. Pp.

258

Pentru semnificația conceptului de *isihasm* , vezi secțiunea „Minte și inimă”, din capitolul „Imaginea rugăciunii” („Înălțare și prosternare”).

259

Psalmul 44:14 .

260

Compară cu: Galateni 4:6 ; Marcu 14:36 .

261

Luca 17:21 .

262

Grigore Palama , *Sfântul* Triadelor. Moscova, 1995. I, 2–4, 6. Pp.

263

Filaret al Moscovei , *Sfânt // Lossky V.N.* Eseu despre teologia mistică... M., 1991. P. 100.

264

Chiar dacă a fost creat după chipul lui Dumnezeu, omul a căzut de la viața divină; prin fărădelegea sa, a fost complet corupt și distrus. Slujba Nașterii lui Hristos. Canonul Utreniei, Oda 1, Troparul 1.

265

Moștenim o natură coruptă: aceasta este ***moartea congenitală a sufletului*** și toate consecințele ei, inclusiv mortalitatea trupului. *Sfântul Ignațiu* : „Începem să existăm întinați și păcătoși... Ne naștem morți în suflet, cu sămânța morții în trup... Într-un cuvânt, suntem căzuți și pierduți chiar de la naștere.” Drept urmare: „suntem agitați și sfâșiați de felurite patimi păcătoase care zguduie și chinuie atât sufletul, cât și trupul, ne luptăm constant cu noi înșine și cu tot ceea ce ne înconjoară, suferim și suntem chinuiți, sau găsim plăcere în plăcerile fiarelor și animalelor.” Sfântul *Ignațiu (Brianchaninov)* . Un cuvânt despre om. P. 30.

266

Primul om, Adam, s-a făcut un suflet viu; și cel de pe urmă Adam s-a făcut un duh dătător de viață... Primul om era din pământ, pământesc; al doilea om a fost Domnul din cer . (1 Corinteni 15:45, 47)

267

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 102.

268

Grigore Palama , Omilii ale Sfântului. Moscova, 1993. Partea 1. P. 163.

269

Epifanovici S.L. Sfântul Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. P. 77.

270

Sfântul Isaac Sirul // *Sfântul Iustin (Popovici)* . Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. P. 20.

271

Grigore Sinaitul , *Venerabilul* // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 194.

272

Maxim Mărturisitorul , *Venerabilul.* Opere. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 148.

273

Prem. 9, 15 .

274

Justin (Popovici) , *Venerabilul.* Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. p. 182.

275

Galateni 5:17 .

276

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Pp. 221, 134, 135, 225.

277

Prem. 9, 16 .

278

1 Corinteni 2:14 .

279

Vezi: Romani 1:21–31 ; Ps. 13:1–3; 52:2–4 .

280

Justin (Popovici) , Venerabilul. Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. p. 179.

281

Grigore Sinaitul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 190.

282

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. P. 51.

283

Grigore de Nyssa , Sfânt. Epistola canonică: Regula 1 // Cartea de reguli. TSL, 1992. P. 360.

284

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 198.

285

Epifanovich S.L. Sfântul Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. pp. 77–80.

286

Vezi: Ioan 8:34 ; Romani 5:21; 6:12–20 .

287

Romani 7:19 .

288

Justin (Popovici) , Venerabilul. Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. P. 180.

289

Romani 7:21 .

290

Grigore Sinaitul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 190.

291

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 199.

292

Grigore de Nyssa , *Sfânt.* Epistola canonică: Regula 1 // Cartea de reguli. TSL, 1992. Pp. 360–362.

293

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. P. 51.

294

Vezi: Matei 15:19 ; Marcu 7:21 ; Gen. 6:5 ; Proverbe 6:14 .

295

Justin (Popovici) , *Venerabilul.* Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. p. 181.

296

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. Pp. 51, 52.

297

Grigore Sinaitul , *Venerabilul* // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 190.

298

Maxim Mărturisitorul , *Venerabilul* // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 199.

299

Grigore de Nyssa , *Sfânt.* Epistola canonică: Regula 1 // Cartea de reguli. TSL, 1992. Pp. 360–362.

300

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 102.

301

Gen. 1:31 .

302

Și i-a suflat în nări suflare de viață; și omul s-a făcut astfel un suflet viu .
(Geneza 2:7)

303

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 12.

304

Ioan Gură de Aur , *Sfânt* // Învățătură patristică despre suflet. Perm, 2002. P. 39.

305

Psihiatria și problemele actuale ale vieții spirituale. Moscova, 1997. P. 17.

306

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Despre etern și trecător. Moscova, 2007. P. 325.

307

Dionisie Areopagitul , Sfânt // Grigore Palama , Sfântul Triadei. Moscova, 1995. P. 178.

308

Ignațiu (Brianchaninov) , Sfânt. Un cuvânt despre om. Moscova, 1997. P. 31.

309

Grigore Palama , Omilii ale Sfântului . Moscova, 1993. Partea 1. Pag. 158, 159.

310

Grigore Palama , Sfânt // Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 74.

311

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Cuvintele 24. Pp. 219, 220.

312

Grigore Palama , Sfânt // Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 74.

313

Teodoret al Cirului , episcop // Grigore Palama , sfântul Triadei. Moscova, 1995. P. 178.

314

Comentarii // *Grigore Palama , Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. P. 178.

315

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // Grigore Palama , Sfântul Triadei. Moscova, 1995. P. 178.

316

Grigore Palama , sfânt // Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 81.

317

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cuvintele 84. P. 410. Vol. 1. Cuvintele 9. P. 85.

318

Sfântul Teodor al Edesei // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 324.

319

Evagrie, Abba. Operele. Moscova, 1994. Pp. 109, 110.

320

Grigore de Nyssa , Sfânt. Epistola canonică: Regula 1 // Cartea de reguli. TSL, 1992. Pp. 360–362.

321

Psalmul 4:5 .

322

Venerabilul Isihie al Ierusalimului // Filocalia . TSL, 1992. Voi. 2. pp. 166, 184.

323

Vezi: Matei 13, 33 ; Vezi și 13, 21 .

324

Nicolae al Serbiei , Sfântul Sufletului Serbiei. Moscova, 2006. P. 19.

325

Mihail (Gribanovski) , Episcop. Deasupra Evangheliei. Moscova, 2004. P. 195.

326

Justin (Popovici) , Venerabilul. Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. p. 126.

327

Ambrozie de Milano , sfânt // Ibid.

328

Justin (Popovici) , reverend // Ibidem.

329

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. pp. 73–76.

330

Matei 4:3–9 .

331

Ioan Cassian Romanul , Scripturi Sf. TSL, 1993. P. 621.

332

Matei 4:11 .

333

Grigore Palama , *Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. II, 2, 19. P. 178, 179.

334

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 134.

335

Evagrie din Pont , *Abba* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 74.

336

Sfântul Diadoh din Foticea // Ibidem. Pp. 74, 75.

337

Sfântul Ioan Sinaitul // Ibidem, p. 75.

338

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cap. 164, 167. Pp. 562, 563.

339

Paisius Velichkovsky , *socru* . Crini sătești. Kiev, 1997. Pp. 20, 21.

340

Simeon (Kholmogorov), arhimandrit. Unul dintre antici. M., 1996. P. 139.

341

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 66. P. 345.

342

Efeseni 4:13 .

343

Nikita Stifat , *Venerabilul* // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 151.

344

Grigore Sinaitul , *Sf.* Creații. M., 1999. P. 87.

345

Epifanovich S.L. Sfântul Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. P. 102–131.

346

Sinergie, sinergism (sunergevw, sunergov) – asistență, ajutor, cooperare, activitate comună. În traducerea greacă a Noului Testament, acest termen este folosit pentru a desemna o interacțiune strânsă, inseparabilă a forțelor divine și umane. În scrierile patristice, acesta denotă activitatea comună a Duhului Sfânt și a omului însuși în realizarea mântuirii sale, manifestarea reciprocă a harului divin și a eforturilor umane, libertatea umană; aceasta este interacțiunea voinței lui Dumnezeu și a omului, conform zicerii Sfintei Scripturi: *Suntem împreună lucrători cu Dumnezeu* (1 Corinteni 3:9). „După crearea omului, Domnul nu mai acționează singur, ci întotdeauna cu consimțământul celui creat”, acest proces „constă în întâlnirea a două voințe: Creatorul și creația, două persoane: Dumnezeu și omul.” *Sofronie (Saharov) , Arhimandrit.* A-L vedea pe Dumnezeu... P. 125. Vezi: *Zarin S. M.* Ascetism. P. 75, 86-96, 114.

347

George [Kapsanis], Arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 64.

348

Vezi: 2 Corinteni 12:2–4 .

349

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Raiul și Iadul. 2005. P. 5.

350

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. Pp. 69–71, 129, 134, 135.

351

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 23.

352

Ioan 14:23 .

353

Daniel Katounaksky , preot. Viața angelică. Moscova, 2005. Pp. 211, 212.

354

Liturghia Sfântă a Sâmbetei Mari. Troparul care înlocuiește Imnul Heruvimic, Glasul 8.

355

Maxim Mărturisitorul , Sf. // Epifanovich S.L. Sf. Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. P. 110.

356

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 2. P. 12.

357

Vezi 2 Corinteni 5:4 .

358

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 134.

359

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. Pp. 345–347.

360

Maxim Mărturisitorul , Sf. // Epifanovich S.L. Sf. Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. S. 110, 113.

361

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... 2000. P. 14.

362

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 347.

363

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 2. Pp. 12, 13.

364

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 133.

365

Maxim Mărturisitorul , Sf. // Epifanovich S.L. Sf. Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. P. 118.

366

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... 2000. P. 15.

367

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 347.

368

Coloseni 3, 5 .

369

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 2. Pp. 12, 13.

370

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. Pp. 213–215.

371

Leo de Optina , *Venerabilul* // Viața Ieromonahului Bătrân de Optina Leonid (în Schema Leo). Mănăstirea Optina, 1994. P. 339.

372

Hierotheos (Vlachos) , *Mitropolit* . O noapte în pustiul Sfântului Munte. TSL, 1997. P. 56.

373

Citat din: *Ciprian (Kern)* , *Arhimandrit.* Crini rugători. Moscova, 2002. P. 149.

374

Vasile cel Mare , *sfânt* // *Iosif de Vatoped* , *bătrân.* Catehismele Vatopedi. 2004. P. 245.

375

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Despre etern și trecător. Moscova, 2007. P. 248.

376

Evagrie, Abba. Operele. Moscova, 1994. P. 108.

377

Coloseni 3, 9 ; Efeseni 2, 15; 4, 24 ; Coloseni 3, 10 ; 2 Petru 1, 11 .

378

Paisius Velichkovsky , *Schema-Arhimandrit.* Despre rugăciunea mentală sau interioară. Moscova, 1902. Pp. 18, 19.

379

Simeon Noul Teolog , *Venerabilul.* Operele. TSL, 1993. Vol. 3. P. 23.

380

Ceea ce se înțelege prin ascetism strict poate fi imaginat citind viața Cuviosului Stareț Iosif Isihastul , căruia îi aparține această opinie.

381

Iosif [Isihastul] cel Bătrân. Expresia experienței monastice. TSL, 2006. p. 76.

382

Marcu 10:21 .

383

Marcu Ascetul , Venerabilul // Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfânte . Moscova, 1998. Vol. 5. P. 183.

384

Epifanovich S.L. Sfântul Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. P. 122.

385

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. Pp. 69–71, 129.

386

Sfântul Maxim Mărturisitorul : „Unele gânduri *sunt simple* , în timp ce altele sunt *complexe* . Gândurile simple sunt lipsite de patimă, în timp ce gândurile complexe sunt pasionale, constând din patimă și gândire... O reprezentare mentală pasională este un gând care izvorăște dintr-o combinație de patimă și gândire. Dacă separăm patima de gândire, atunci ceea ce rămâne este un gând simplu.” *Sfântul Maxim Mărturisitorul , Opere* . Vol. 1. Pp. 118, 126.

387

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate ortodoxă. TSL, 1998. Pp. 70, 71, 101–103.

388

Trebuie menționat că predicatorii moderni afirmă adesea că „timpul nostru este un timp al îndurării durerilor, nu al străduirii către realizări spirituale înalte”. Totuși, bazându-ne pe învățăturile Sfinților Părinți, acest gând necesită o modificare. Îndurarea durerilor este destinul oricărui creștin care a intrat într-o perioadă activă, de pocăință; este o lege a vieții spirituale care rămâne în vigoare în ***orice*** *moment și, în această privință, timpul nostru* nu face excepție . De asemenea, contemplarea înaltă este un dar care nu se limitează la nicio epocă anume; poate fi dobândită în orice moment de oricine a trecut cu succes prin perioada activă. Urmărirea realizărilor înalte este, desigur, distructivă dacă este însoțită de mândrie, dar acesta este un caz special de seducție. Într-o stare normală, o persoană are ***întotdeauna*** nevoie de o străduință rațională către un ideal superior; aceasta este condusă în primul rând de însăși natura umană, înzestrată cu chipul lui Dumnezeu și destinată să atingă sfințenia în îndumnezeire. Chiar dacă luăm în considerare acest lucru doar dintr-o

perspectivă psihologică, este clar că, fără un scop și un stimulent înalt, un ascet cu greu va putea depăși durerile și greutățile căii active și va atinge contemplarea. În ceea ce privește timpul nostru, se poate concluziona, probabil, că foarte puțini oameni vor avea abnegația decisivă și smerenia de a finaliza pe deplin calea activă; prin urmare, nu întâlnim des persoane contemplative. Se pare că această stare de lucruri este consecința prezisă a faptului că, din cauza creșterii fărădelegii, *dragostea* s-a răcit deja complet *în mulți* (cf. Matei 24:12). – *N.N.*

389

Epifanovici S.L. Sfântul Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. S. 115, 120, 121.

390

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. Pp. 22, 52, 54, 308.

391

Pe aceia pe care i-a cunoscut mai dinainte, i-a și hotărât mai dinainte să fie asemenea chipului Fiului Său (Romani 8:29).

392

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. Pp. 179, 183–186.

393

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // Lossky V.N. Eseu despre teologia mistică... M., 1991. P. 153.

394

Paisius Velichkovsky , Schema-Arhimandrit. Despre rugăciunea mentală sau interioară. Moscova, 1902. Pp. 18, 19.

395

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 213.

396

Epifanovich S.L. Sfântul Maxim Mărturisitorul ... M., 2003. P. 126.

397

Luca 10:39–42 .

398

Ioan Cassian Romanul , Scripturi Sf. TSL, 1993. P. 172.

399

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 349.

400

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. P. 177.

401

Evagrie, Abba. Operele. Moscova, 1994. P. 109.

402

Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 228.

403

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 23.

404

Непщевати вини о гресех (*slav.*) – a inventa scuze, justificări pentru păcate.

405

Simeon Noul Teolog , Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cuvintele 57. P. 60.

406

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 55. P. 269.

407

Ibidem, p. 263.

408

Paisius Velichkovsky , Schema-Arhimandrit. Despre rugăciunea mentală sau interioară. Moscova, 1902. P. 18.

409

Grigore Sinaitul , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. Pp. 213, 214.

410

Efeseni 4:13 .

411

Grigorie Palama , Sfântul // *Filoteu, Sfântul.* Viața Sfântului Grigorie Palama . TSL, 2004. P. 72.

412

Gen. 2:9 .

413

Grigorie Teologul , sfânt // *Bufeev Constantin, preot.* Doctrina ortodoxă și teoria evoluției. Moscova–Sankt Petersburg, 2003. P. 319.

414

Sfântul Ioan Damaschin // *Sfântul Iustin (Popovici) .* Filosofia ortodoxă a adevărului. Perm, 2003. P. 145.

415

Grigorie Teologul , sfânt // Cuviosul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 214.

416

Grigore Sinaitul , Venerabilul // Ibidem.

417

Serafim de Sarov , Venerabilul // Ibidem.

418

Grigore Teologul , sfânt // Ibidem.

419

Isaac Sirianul , Cuvinte ascetice ale Sfântului M., 1998. S. 60, 61.

420

Matei 8:12; 22:13; 25:30 .

421

Sfântul Macarie de la Optina // Viața ieromonahului Leonid de la Optina (în schema Leo). Mănăstirea Optina, 1994. P. 376.

422

Matei 22:14 .

423

Teofan Pușcatul , sfânt // *Korzhevsky Vadim , preot.* Propedeutica asceticii. Moscova, 2004. P. 360.

424

Vasile cel Mare , sfânt // Ibid.

425

Ciprian (Kern) , arhimandrit . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 420.

426

Grigore Palama , sfânt // Ibid. p. 420, 421.

427

Grigore Palama , Sfânt // *Filoteu, Sfânt.* Viața Sfântului Grigore Palama . TSL, 2004. Pp. 72, 73.

428

Maxim Kavsokalyvit, Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 475.

429

1 Corinteni 2:9 .

430

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 55. P. 263.

431

Grigore Palama , Sfânt // *Filoteu, Sfânt.* Viața Sfântului Grigore Palama . TSL, 2004. Pp. 73, 74.

432

Isaac Sirianul , Sf. // *Zarin S.M.* Ascetism. M., 1996. pp. 416–419.

433

Iosif Isihastul , schimamon. // *Iosif Monahul, schimamon.* Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 196.

434

Grigore de Nyssa , Sfânt. Despre viața lui Moise Legiuitorul. Moscova, 1999. Pp. 84, 85.

435

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. pp. 194–196, 349, 350.

436

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. Pp. 143, 307.

437

Dionisie Areopagitul , Sf. // *Popov al IV-lea.* Lucrări de patrologie. TSL, 2004. Vol. 1. P. 42.

438

Grigore de Nyssa , sfânt // Ibidem.

439

Dionisie Areopagitul , Sf. // Ibid.

440

Popov I.V. // Ibidem.

441

Vezi istoria legislației de la Sinai: *Moise a intrat în mijlocul norului și s-a suit pe munte; și Moise a fost pe munte patruzeci de zile și patruzeci de nopți* (Exod 24:18).

442

Grigore de Nyssa , sfânt // Ibid., p. 43.

443

Mitropolitul Veniamin (Fedchenkov) . Despre slujbele divine ale Bisericii Ortodoxe. Moscova, 2001. p. 35.

444

Simeon Noul Teolog , Venerabilul // *Vasili (Krivoshein) , Arhiepiscop.* Venerabilul Simeon... N. Novgorod, 1996. Pp. 222, 223.

445

Matei 5:8 .

446

Grigorie Palama , Sfântul // *Filoteu, Sfântul.* Viața Sfântului Grigorie Palama . TSL, 2004. P. 72.

447

Sfântul Simeon Noul Teolog // Ibidem. Pp. 225, 226.

448

2 Corinteni 12:7, 9 .

449

Anton cel Sfânt Munte, ieromonah. Biografii ale asceților athoniți evlavioși din secolul al XIX-lea. Moscova, 1994. P. 13.

450

2 Corinteni 12:2 .

451

Ioan (Krestyankin; 1910–2006), Arhimandrit. Viitorul stareț al Tuturor Rusilor s-a născut în orașul Orel, fiind al optulea copil al lui Mihail și Elisaveta Krestyankin. A slujit în biserică din copilărie. După ce a absolvit cursurile de contabilitate, s-a mutat la Moscova și a lucrat în specialitatea sa. A fost hirotonit diacon de către Mitropolitul Nicolae (Iaruşevici) în 1945 și preot celibatar de către Patriarhul Alexei I în același an. A slujit în Biserica Nașterii Domnului Hristos din Izmailovo, Moscova, și a primit îndrumare spirituală de la Arhiepiscopul Serafim (Ostroumov; 1880–1937), acum canonizat ca sfânt martir. A fost fiul spiritual al Arhipreotului Alexandru (Voskresenski), care l-a ajutat să se dezvolte pe calea spre preoție. Părintele Ioan a promovat examenele de seminar ca student extern și a absolvit Academia Teologică din Moscova (1950), dar nu a reușit să-și finalizeze disertația: în noaptea de 30 aprilie 1950, preotul, cunoscut pentru slujirea sa zeloasă, a fost arestat. Condamnat la șapte ani într-un lagăr de muncă, și-a ispășit pedeapsa la Yertsevo, lângă Vologda; a fost ținut în izolare și a lucrat într-un lagăr de exploatare forestieră. Eliberat devreme (1955), și-a continuat slujirea în eparhiile Pskov și apoi Riazan. După ce a vizitat mănăstirea Glinsk în căutarea unui sfat spiritual (1957), Părintele Ioan a fost profund impregnat de spiritul tradiției străvechi păstrate în mănăstire și s-a apropiat de bătrânii purtători de spirit Cuvioșii Serafim (Amelin), Andronik (Lukash) și Serafim (Romantsov) . Cu acesta din urmă s-a dezvoltat o relație de rudenie spirituală, care a durat până la moartea Starețului Serafim (1976), iar Părintele Ioan a fost călăuzit de îndrumările sale de-a lungul vieții sale ulterioare. În fiecare an mergea la schitul Glinsk, iar după închiderea acestuia (1961) îl vizita pe stareț în Suhumi, locuia cu el și slujea alături de el. Părintele Ioan a fost tuns în monahism de către Arhimandritul Serafim (Romanțov) în Suhumi (10.07.1966) și a primit binecuvântarea sa pentru a intra în mănăstire. Intrând în Mănăstirea Pskov-Pecerski (1967), a fost ridicat la rangul de egumen (1970) și arhimandrit (1973). În mănăstire, Părintele Ioan a devenit tovarăș al unor asceți și stareți renumiți - Arhimandritul Afinogen (Agapov), Arhimandritul Alipi (Voronov), Arhimandritul Serafim (Rosenberg), schimonahul Serafim (Rosenberg) și alții, Savva (Ostapenko) , Șemonahul Nicolae (Monakhov) și alții. Timp de mulți ani, credincioși din întreaga țară și din străinătate s-au adresat Părintelui Ioan pentru sfaturi și sprijin spiritual. Ajuns la bătrânețe, Părintele Ioan nu a mai putut să-i primească pe toți cei aflați în nevoie, dar a continuat să răspundă la numeroasele scrisori care veneau din întreaga lume. Au fost publicate mai multe ediții ale scrisorilor, predicilor, conversațiilor și reflecțiilor Părintelui Ioan. Părintele a plecat din această lume pământească la vârsta de 96 de ani, în ziua sărbătorii Sinaxei Noilor Martiri și Mărturisitori ai Rusiei (5 februarie 2006).

452

Octoih. Glasul al 5-lea. Irmosul cântării a 9-a din canon.

453

Smirnova, T.S. Memoria inimii. Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. Pp. 278–284, 308.

454

Deificare (*slav.*) – îndumnezeire.

455

Grigore Palama , Sfânt // Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 105.

456

„Fiul lui Dumnezeu devine Fiul Omului pentru ca Fiul Omului să devină Fiul lui Dumnezeu” – aceasta este formularea sfințitului mucenic Irineu, reluată într-o formă redusă *de Sfântul Atanasie* : „Dumnezeu s-a făcut om pentru ca omul să devină îndumnezeit” – și în această formă a fost acceptată pentru totdeauna de Tradiția patristică și de teologia liturgică.

457

Maxim Mărturisitorul , Venerabil // Ciprian (Kern) , Arhimandrit . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 235.

458

Vasile cel Mare , sfânt // Lossky V.N. Teologie. Minsk, 2007. P. 167.

459

Clement al Alexandriei , preot. // Evdokimov Pavel . Arta icoanei. Klin, 2005. Pp. 50, 64.

460

Sfântul Macarie cel Mare , Venerabilul // Ibidem, p. 51.

461

Grigore de Nyssa , sfânt // Ibidem.

462

Atanasie cel Mare , Sfântul // Ioan (Popov), Mucenic. Note de curs despre Patrologie. Tver, 2006. Pp. 218, 219.

463

Sfântul Macarie al Egiptului . Conversații spirituale. TSL, 1994. Conversație 26, cap. 2. P. 193.

464

Dionisie Areopagitul , *Sf.* // *Lossky V.N.* Teologie. Minsk, 2007. P. 235.

465

Atanasie cel Mare , *sfânt* // Credință și viață creștină. TSL, 2004. Cartea 1. P. 98.

466

Grigore Palama , *Sfânt* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 120.

467

Vezi: Deificare, Sfințenie // Enciclopedia practică a creștinului ortodox. Sankt Petersburg, 2001.

468

Sofronie (Saharov) , *Arhimandrit* . Să-L văd pe Dumnezeu așa cum este. Essex; TSL, 2006. p. 146.

469

Meyendorff John , *Arhipreot.* Teologie Bizantina. Minsk, 2001. P. 10.

470

Roma. 6, 6 ; 2 Cor. 5, 17 ; Gal. 6, 15 .

471

Dionisie Areopagitul , *Sfântul* Corpus al Operelor. Sankt Petersburg, 2006. P. 314.

472

Septuaginta (din *latină* , „șaptezeci”) este o traducere greacă a Sfintelor Scripturi, realizată de 70 de bătrâni și comentatori evrei învățați. În literatura teologică, denumirea sa abreviată este frecvent utilizată: „traducerea LXX” sau pur și simplu „LXX”. Istoria traducerii datează de la mijlocul secolului al III-lea î.Hr., când regele Ptolemeu al II-lea Filadelf (285–246 î.Hr.), conducător al Egiptului elenistic și colecționar de manuscrise rare pentru faimoasa Bibliotecă din Alexandria, a dorit o traducere greacă a textului ebraic al Sfintelor Scripturi. În acest scop, 70 (sau 72) de bătrâni au sosit în Egipt din Palestina și au realizat o traducere numită *Septuaginta* . La acest text s-au îndreptat apostolii și la acest text se referă ei atunci când se referă la Scriptură. În secolele următoare, Septuaginta a rămas textul principal și cel mai autoritar al Vechiului Testament în lumea creștină răsăriteană. Noi traduceri naționale au fost realizate din aceasta, inclusiv traducerea slavă bisericească veche a Bibliei, care a respectat cu

fidelitate originalul grecesc (spre deosebire de traducerea sinodală a Vechiului Testament în limba rusă). Meritele traducerii Septuagintei sunt demonstrate de faptul că a fost acceptată ca fiind fiabilă și utilizată de evreii vorbitori de limbă greacă. Acest lucru este demonstrat de istoricii evrei antici Iosif Flavius și Filon, care citează toate textele biblice din traducerea celor șaptezeci de interpreți, pe care Iosif Flavius îi numește profeți. Traducerea Septuagintei este recunoscută ca fiind inspirată divin și acceptată de Biserica Ortodoxă ca Biblia liturgică. Textul Septuagintei diferă semnificativ de traducerea *masoretică* târzie (sec. II-X d.Hr.), care a fost denaturată de evrei într-un spirit anticreștin, precum și de *Vulgata* latină (secolul al IV-lea) tradusă din aceasta din urmă.

473

Ioan 14:6 .

474

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. pp. 7, 13, 14, 34.

475

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. Pp. 46, 47.

476

Iosif Isihastul , schemamon. // Ibid. p. 47.

477

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 308.

478

Maxim Mărturisitorul , Sfântul // *Iosif Monahul, schimamon.* Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 134, 135.

479

2 Corinteni 12:2, 4, 3 .

480

Grigore Palama , Sfânt // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. Pp. 126, 127.

481

2 Petru 1:4 .

482

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // *Lossky V.N.* Eseu despre teologia mistică... M., 1991. http://www.wco.ru

483

Grigore Teologul , *sfânt* // Ibidem.

484

Octoih. Glasul 1, Duminică, dimineața, canonul Învierii Crucii, oda 1; Miercuri, Completoria, canonul, oda 3; Marți, Completoria, canonul, odele 3 și 5. Glasul 6, Marți, dimineața, canonul 1, oda 6. Glasul 7, Duminică, dimineața, canonul la Oficiul de la miezul nopții, oda 7. Glasul 3, Joi, Completoria, canonul, oda 1.

485

Rugăciuni pentru Sfânta Împărtășanie.

486

Epicleza (e*pivklhsi» – invocație) este o rugăciune sacerdotală de invocare a Sfântului Duh asupra Sfintelor Daruri și asupra credincioșilor în timpul canonului euharistic – anafora (din ajnafevrw – a înălța) la Sfânta Liturghie.

487

Condac pentru sărbătoarea Schimbării la Față.

488

Ciprian (Kern) , *arhimandrit* . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. pp. 393–397, 403, 423, 424.

489

Luca 9:28–29 .

490

Filaret (Drozdov) , *Sfânt.* Opere alese. Scrisori. Amintiri. Moscova, 2003. P. 138.

491

George [Kapsanis], Arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 15.

492

Slujbă pentru Nașterea lui Hristos. Completoarea Mare, stihira la verset.

493

Gheorghi Florovski : cleric, teolog, filosof. M., 1995. S. 324, 358.

494

Apărând ca umanitate (*slav.*) – apărând în fire umană. Canon pentru Sfânta Împărtășanie. Theotokionul cântării a 9-a.

495

Grigore Palama , Sfânt // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 49.

496

Definiția Conciliului de la Calcedon din 451

497

„Isus Hristos este unul și același... de o ființă cu Tatăl în Divinitate și de o ființă cu noi în umanitate, asemenea nouă în toate, afară de păcat.” Definiția Conciliului de la Calcedon, 451.

498

Meyendorff John , Arhipreot. Teologie Bizantina. Minsk, 2001. Pp. 222, 228.

499

Omul, odată creat după chipul lui Dumnezeu, dar decăzut de la viața divină, este restaurat din nou de Creatorul cel înțelept. Slujba Nașterii lui Hristos. Canonul Utreniei, Oda 1, Troparul 1.

500

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // *Meyendorff Ioan , Arhipreot.* Teologie Bizantina. Minsk, 2001. P. 220.

501

Slujba Schimbării la Față. Vecernie, stihiră la verset.

502

Acatistul Dumnezeieștilor Pătimiri ale lui Hristos. Condac 2.

503

Sergievsky P., Arhipreotul // *Gnedich Petr, Arhipreotul.* Dogma Răscumpărării... M., 2007. P. 269.

504

Mitropolitul Bartolomeu (Gorodtsov) // Ibidem, p. 345.

505

Isaia 53:4 .

506

Filaret (Drozdov) , sfânt // Ibid. p. 269.

507

Atanasie cel Mare , sfânt // JMP. 1975. Nr. 1. P. 63.

Cf.: „Nu Te-ai despărțit de sânul Tatălui... trăind cu lucrurile pământești ca un om... Te-ai înălțat întru slavă și ai înălțat cu milă firea noastră căzută și ai așezat-o împreună cu Tatăl.” Înălțare. Stichera pentru „Doamne, am strigat”.

508

Leontie al Bizanțului . Moscova, 2006. Pp. 663, 665.

509

Gheorghi Florovski : cleric, teolog, filosof. M., 1995. P. 326.

510

Ioan Gură de Aur , sfânt // Ibidem, p. 360.

511

Gheorghe (Kapsanis) , Arhimandrit. Dumnezeu s-a făcut om... Moscova, 2008. P. 15.

512

Gheorghi Florovski : cleric, teolog, filosof. M., 1995. P. 359.

513

„Ca toți să fie una, cum Tu, Tată, ești în Mine și Eu în Tine, așa și ei să fie una în Noi .” (Ioan 17:21)

514

Slujba de Rusalii. Utrenia, sedalen după primul verset.

515

Matei 16:18 .

516

Atanasie cel Mare , sfânt // JMP. 1975. Nr. 1. P. 63.

517

Nicolae (Kavasilas), Sf. Despre viața în Hristos. Moscova, 2006. pp. 23, 25, 71.

518

2 Corinteni 2:15 .

519

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Moscova, 2003. P. 644.

520

Acest lucru a devenit posibil deoarece „oamenii posedă o singură natură comună în multe personalități umane”. Totuși, pentru noi, „această distincție dintre natură și personalitate în om nu este mai puțin dificil de discernut decât distincția analogă dintre natura unică și cele trei Persoane în Dumnezeu”. *Lossky, V.N., „* Viziunea lui Dumnezeu”. P. 203.

521

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 397.

522

Nicolae (Kavasilas), Sf. Despre viața în Hristos. Moscova, 2006. pp. 25, 70.

523

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. P. 70.

524

Vasili (Krivoshein) , arhiepiscop. Sfântul Simeon... N. Novgorod, 1996. P. 325.

525

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... http://www.hesychasm.ru/library

526

Nicolae Cabasilas , sfânt . // Ibidem.

527

George [Kapsanis], Arhimandrit. Ibid.

528

Ioan Damaschin , Sf. O expunere exactă a credinței ortodoxe. Moscova, 1992. Cartea a 4-a. Capitolul XI. Pagina 214.

529

Rugăciunea lui Simeon Metafrast la Sfânta Împărtășanie, a 3-a // Canonul sau Cartea completă de rugăciuni. Moscova, 1994.

530

Rugăciunea Sfântului Simeon Noul Teolog la Sfânta Împărtășanie, a 7-a // Ibid.

531

Ciprian (Kern) , *arhimandrit* . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 423.

532

Psalmul 81:6 .

533

Vasile cel Mare , *sfânt* // *Gheorghe Florovski* , *protopop.* Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea. Minsk, 2006. P. 124.

534

Grigorie Palama , *Sfânt* // *Sofronie (Saharov)* , *Arhimandrit* . Nașterea în Împărăție... Essex; Moscova, 2001. P. 70.

535

Vasili (Krivoshein) , *arhiepiscop.* Sfântul Simeon... N. Novgorod, 1996. P. 328.

536

Simeon Noul Teolog , *Venerabilul* // *Lossky V.N.* Viziunea Teologică. Moscova, 2003. P. 431.

537

Grigorie Palama , *Sfântul.* Svyatogorsk Tomos // Ibid. p. 447.

538

Ciprian (Kern) , *arhimandrit* . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 423.

539

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântă: Eshatologie. M., 2005. P. 136.

540

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 115.

541

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Minsk, 2007. P. 218.

542

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. pp. 83, 84.

543

Dionisie Areopagitul , *Sfântul* Corpus al Operelor. Sankt Petersburg, 2006. P. 314.

544

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 39.

545

Teoclit de Dionysiou, monah. Cuviosul Nicodim al Sfântului Munte . Moscova, 2005. Pp. 126, 228.

546

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Cuvintele 18, 3. Pp. 172, 37.

547

Psalmul 126:1 .

548

Simeon Noul Teolog , Venerabilul // Minin P. Misticismul și natura sa. Kiev, 2003. P. 122–125.

549

Grigore Palama , Sf. // Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 20.

550

George [Kapsanis], Arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. Pp. 23, 30.

551

Grigore Palama , Sfânt // Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 106.

552

1 Ioan 1:5 .

553

Simeon Noul Teolog , Venerabilul // Lossky V.N. Viziunea Teologică. Moscova, 2003. P. 431.

554

Dionisie Areopagitul , Sfântul Corpus al Operelor. Sankt Petersburg, 2006. P. 125.

555

„Cei mai buni ucenici ai Tăi, Doamne, le-ai arătat astăzi pe Muntele Tabor slava dumnezeieștii Tale forme.” Slujba Schimbării la Față. Vecernie, stihira la apostiha.

556

Ezoteric (e*swterikov») – intern, ascuns, secret.

557

Mf. 20, 16; 22, 14 ; OK. 14, 24 .

558

Matei 17:1 .

559

Ciprian (Kern) , arhimandrit . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 423.

560

Grigore Palama , Sfântul // Lossky V.N. Teologie. Moscova, 2003. P. 444.

561

Marcu 9:1 .

562

Evrei 6:5 .

563

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Moscova, 2003. Pp. 432, 436, 444–447.

564

Luca 10:42 .

565

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Psihoterapie Ortodoxă. TSL, 2004. P. 340.

566

„Nimeni să nu vă amăgească cu vorbe deșarte; căci din cauza acestor lucruri vine mânia lui Dumnezeu peste fiii neascultării. De aceea, nu vă luați părtași cu ei... Mânia lui Dumnezeu vine peste fiii neascultării, la care v-ați întors și voi odinioară, când trăiați printre ei.” (Efeseni 5:6-7 ; Coloseni 3:6-7)

567

Petru (Meșcerinov), stareț. // Sfântul Foc. Moscova, 2007. Nr. 17. P. 43.

568

Călugărița N. Strigătul celei de-a treia păsări. Sankt Petersburg, 2008. Pp. 297, 362.

569

Șmeman A., Arhipreotul. Jurnale. 1973–1983. Moscova, 2005. P. 208.

570

Efeseni 5:6 ; Coloseni 3:6 .

571

Ilarion (Alfeev), Episcop // Focul Sfânt. Moscova, 2008. Nr. 18. P. 21.

572

Ibidem, p. 21, 22.

573

Hilarion (Alfeev), episcop. // Ibid. 2000. Nr. 5. P. 66.

574

Vezi: *Maria (Skobtsova), Martiră.* Tipuri de viață religioasă.

575

Maria (Skobtsova), Sfânta Muceniță. Ce este bisericismul? Kiev, 2006. Pp. 77, 78, 108.

576

Kocetkov Gheorghie, Arhipreot // Renovaționismul modern – Protestantismul „ritului răsăritean”. Moscova, 2003. P. 258.

577

Hierotheos (Vlachos) , Mitropolit . O noapte în pustiul Sfântului Munte. TSL, 1997. P. 129.

578

George [Kapsanis], Arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. Pp. 7, 57.

579

Zachariah (Zachar) , Arhimandrit. Hristos ca și Cale... 2002. P. 275.

580

1 Ioan 1:5 .

581

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Moscova, 2003. P. 445.

582

1 Timotei 4:2 .

583

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 99.

584

Psalmul 26:4 .

585

Grigorie Teologul , sfânt // Tarasie (de Kurgan), ieromonah. Un punct de cotitură în teologia rusă veche. Moscova, 2003. P. 19.

586

Sîsoev Daniil , preot. „Cine este ca Dumnezeu?”, Moscova, 2003. p. 65.

587

George [Kapsanis], Arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 15.

588

Tarasius (Kurgansky), ieromonah. Un punct de cotitură în teologia rusă veche. Moscova, 2003. Pp. 19, 21, 22.

589

Grigore Palama , Sfântul Triadei. Moscova, 1995. P. 104.

590

Grigore Palama , Sf. // Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Sfântul Grigore Palama ... Perm, 2006. P. 49.

591

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 114.

592

Grigorie Teologul , sfânt // Lossky V.N. Eseu despre teologia mistică. http://www.wco.ru

593

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 94.

594

Grigore Teologul , *sfânt* // Ibidem.

595

Eseu al lui Lossky V.N. despre teologia mistică... http://www.wco.ru

596

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. pp. 110, 113.

597

Evagrie, Abba. Operele. Moscova, 1994. P. 83.

598

1 Ioan 1:1–2 .

599

Zachariah (Zachar) , *Arhimandrit.* Hristos ca și Cale... 2002. P. 321.

600

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. Pp. 40, 57, 59.

601

Sofronie (Saharov) , *arhimandrit* . Corespondență cu Pr. Gheorghi Florovsky . Essex; TSL, 2008. P. 62.

602

Grigore Palama , *Sf.* // *Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit.* Sfântul Grigore Palama ... Perm, 2006. P. 51.

603

Ibidem. pp. 46–52, 79.

604

Atanasie (Evtich) , *episcop.* // Ibidem, p. 79.

605

Numele călugărului Varlaam din Calabria (secolul al XIV-lea) este asociat cu mișcarea antipalamistă – erezia barlaamită, care se opunea învățăturilor isihasmului.

606

Ibidem. Pag. 46, 51, 52.

607

Grigore Palama , *sfânt* // Ibid., p. 47.

608

Grigore Palama , *sfânt* // Ibid., p. 48.

609

Grigore Palama , *sfânt* // Ibid., p. 50.

610

Maxim Mărturisitorul , *Venerabilul* // *Dionisie Areopagitul* , *Sfânt.* Corpus de Opere. Sankt Petersburg, 2006. P. 125.

611

Matei 13:12 .

612

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996. Vol. 2. P. 219.

613

Teofan Zăvorâtul , *sfânt* // Colecție despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 394.

614

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. P. 214.

615

Varsanufie cel Mare și Ioan, Venerabilii. Îndrumător al vieții spirituale. Moscova, 1995. Răspunsul 178.

616

1 Tesaloniceni 5:17 . Pentru detalii despre aceasta, vezi această ediție: Vol. 4, Cartea 1, pp. 278–286.

617

Grigore Teologul , *sfânt* // *Iosif de Vatoped* , *bătrân.* Catehismele Vatopedului. 2004. P. 245.

618

Bine. 11, 13; 18, 1; 18, 7 ; Efeseni 6, 18 .

619

Vezi: Luca 8:32–33 .

620

Vezi: Luca 22:31–32 ; Iov 1:12 .

621

Iacov 2:19 .

622

Grigore Palama , Sfântul Triadei. Moscova, 1995. Pp. 141–144.

623

Efeseni 6:18 .

624

Însuși Duhul mijlocește pentru noi cu suspine negrăite (Romani 8:26).

625

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 21. P. 104.

626

Ioan Gură de Aur , Sfânt || Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Calea unui creștin. Moscova, 2006. P. 263.

627

1 Corinteni 12:3 .

628

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 62.

629

Psalmul 15:8 .

630

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. P. 195.

631

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. pp. 265, 266.

632

Haralampos (Galanopoulos), Arhimandrit || Iosif Dionysiatis, călugăr. Învățător al Rugăciunii lui Iisus. Moscova, 2005. P. 114.

633

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 88.

634

Psalmul 72:16 .

635

Luca 12:49 .

636

Dumnezeul nostru este un foc mistuitor (Evrei 12:29).

637

Sofronie (Saharov) , arhimandrit . Corespondență cu Pr. Gheorghi Florovsky . Essex; TSL, 2008. P. 175.

638

„Cei puțini care au dobândit pe deplin dragostea desăvârșită pentru Dumnezeu consideră toate plăcerile și dorințele lumești ca nimic și îndură ispitele cu mărinimie... Și vin ispite și încercări pentru ca cei care Îl iubesc cu adevărat pe Domnul să devină vizibili. Și vor primi pe drept Împărăția Cerurilor.” *Sfântul Macarie Egiptul* . Conversații spirituale. P. 401.

639

Efeseni 4:13 .

640

Vezi Romani 8:26 .

641

Sofronie (Saharov) , arhimandrit . Corespondență cu Pr. Gheorghi Florovsky . Essex; TSL, 2008. P. 176.

642

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 16. P. 63.

643

Ibidem, p. 61.

644

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul. Opere. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 107.

645

Zachariah (Zachar) , Arhimandrit. Hristos ca și Cale... 2002. P. 319.

646

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul. Opere. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 107.

647

Zachariah (Zachar) , Arhimandrit. Hristos ca și Cale... 2002. P. 317.

648

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul. Opere. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 107.

649

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 91.

650

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 21. P. 96.

651

Ibidem. Pag. 97, 104.

652

Zachariah (Zachar) , Arhimandrit. Hristos ca și Cale... 2002. P. 328.

653

Marcu 12:33 .

654

Siluan Athonitul , Cuviosul // Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 22.

655

Antonie cel Mare , Venerabilul // Zaharia (Zahar) , Arhimandrit. Hristos ca și Cale... 2002. P. 329.

656

Zachariah (Zachar) , Arhimandrit. Hristos ca și Cale... 2002. Pp. 331, 332.

657

1 Ioan 5:19 .

658

Luca 22:53 .

659

Zachariah (Zachar) , *Arhimandrit.* Hristos ca și Cale... 2002. Pp. 333, 334.

660

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 97.

661

Isaac Sirianul , Cuvinte ascetice ale Sfântului M., 1998. pp. 61–63.

662

Grigorie Teologul , *sfânt // Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit.* Sfântul Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 29.

663

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 16. Pp. 67, 63, 62.

664

Isaac Sirul , *Sf. //* *Ignatie (Brianchaninov)* , *Sf.* Otehnic. M., 1996. P. 242.

665

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 21, 16. Pp.

1501

Simeon de Pskov-Pecersk (Jelnin; 1869–1960), Venerabilul Ieroschimonah al Mănăstirii Pskov-Pecersk, un stareț purtător de duh și făcător de minuni. În lume, Vasili Ivanovici Jelnin, s-a născut într-o familie de țărani în satul Iakovlevskaia, districtul Ostrovski, provincia Pskov. La vârsta de 25 de ani, a intrat ca novice în Mănăstirea Pskov-Pecersk. A fost tuns la mănăstire cu numele Vassian (1900), hirotonit ierodiacon (1901) și ieromonah (1903); refuzând funcția de stareț care i-a fost oferită, a fost tuns în schimă (1927) cu numele Simeon în cinstea Sfântului Simeon Primitorul de Dumnezeu și numit părinte duhovnic al fraților și laicilor. A ținut această ascultare până la moarte. Și-a dedicat toate puterile rugăciunii și grijii de stareț pentru numeroșii săi copii duhovnicești, atât monahi, cât și laici. Există un incident binecunoscut când, în timpul ocupației germane (1944), părintele și-a riscat viața pentru a adăposti ofițeri de informații ruși în mănăstire. Persoane care l-au cunoscut pe părintele Simeon mărturisesc numeroase cazuri de clarviziune și vindecări miraculoase prin rugăciunile sale. Părintele a primit vizite repetate din partea Maicii Domnului. A murit la vârsta de 92 de ani (18 ianuarie 1960). A fost canonizat ca sfânt al Mănăstirii Pșkov-Peșteri (2003), iar moaștele sale se odihnesc în Biserica Sretensky a mănăstirii. Pomenirea este făcută pe 5/18 ianuarie și 19 martie/1 aprilie.

1502

La peșterile zidite de Dumnezeu. Moscova, 1999. P. 93.

1503

Sfântul Iacob al Eviei (Tsalikis; 1920–1991), un bătrân grec din insula Eviei, a fost un ascet remarcabil, cunoscut mult dincolo de patria sa. Provenea dintr-o familie săracă de țărani coloniști; familia sa includea șapte ieromonahi, un episcop și un sfânt. Iacob a început să facă minuni la vârsta de șapte ani; la nouă ani, vindecări și exorcizări aveau loc prin rugăciunile sale. În aceiași ani, copilul a comunicat cu Marea Mucenița Parascheva, care i se apărea în mod repetat. Până la vârsta de 30 de ani, viitorul bătrân a muncit în lume și a slujit trei ani în armată. Tânjea după viața de pustnic, dar cu o binecuvântare de sus, a fost chemat să slujească în mănăstire - străvechea mănăstire a Sfântului David al Eviei, pe care a restaurat-o ulterior. A fost hirotonit ieromonah (1952) și numit stareț al mănăstirii (1975). Un ascet strict, chiar și după standardele antice, el nu numai că s-a abținut de la mâncare timp de săptămâni întregi, dar, imitând Sfântul Daniel Stilitul, a săvârșit isprava extraordinară a abținerii prelungite de la nevoile naturii. Părintele Iacob s-a distins prin darul clarviziunii; prin rugăciunile sale, mulți oameni posedați de demoni, cei care sufereau de cancer și alte boli incurabile au fost vindecați. Terminând doar școala elementară, starețul a fost părintele spiritual a mii de credincioși, mentor al profesorilor universitari și oamenilor de stat, episcopilor și patriarhilor. Starețul a avut o comuniune spirituală neobișnuit de vie și strânsă cu Sfântul David al Eviei și cu Dreptul Ioan al Rusiei (+1730), care i s-au arătat în mod repetat și l-au ajutat. Dreptul Ioan i-a prezis starețului multe evenimente tragice care deja s-au întâmplat. Părintele Iacob a fost, de asemenea, onorat de aparițiile Maicii Domnului ale lui Iacob, care i-a vindecat trupul, complet epuizat de abnegația extremă și rănit în lupta cu demonii. Există numeroase mărturii ale minunilor starețului din timpul vieții sale; după moartea sa (21 noiembrie 1991), la mormântul său s-a păstrat o cronică a vindecărilor miraculoase.

1504

Bătrânul Iacov al Eubeei. Vladimir, 1998. P. 37.

1505

Oricine se uită la o femeie și o poftește, a și comis adulter cu ea în inima lui (Matei 5:28).

1506

Această stare ar trebui să fie oarecum familiară tuturor, deoarece amintește oarecum de o stare similară, dar negativă, de visare, când o persoană poate visa cu ochii deschiși în timp ce continuă să funcționeze mecanic.

1507

Petru (Ekaterinovski), Episcop . Indicații despre calea spre mântuire. Moscova, 1994. P. 35.

1508

Teofan Pușcăriașul , *Sfânt* . Scrisori complete: din nepublicate. Moscova, 2002. P. 534.

1509

Citat din: *Sfântul Nicodim al Sfântului Munte* . Despre păstrarea simțurilor. Moscova, 2000. P. 16.

1510

Tihon de Kaliagra (Golenkov; 1884–1968), ieroschimonah. Un bătrân rus care a slujit la Muntele Athos timp de 60 de ani. Originar din Siberia, a fost atras de monahism încă din fragedă copilărie. La vârsta de 24 de ani, s-a retras în Sfântul Munte și și-a petrecut restul vieții într-o asceză neîncetată. După ce a trăit cinci ani în chilia Belozerka, s-a retras la Karula, unde a trăit ca pustnic într-o peșteră timp de 15 ani. După aceasta, a slujit în strictă singurătate într-o chilie deșertică de pe Kaliagra. Printre copiii săi duhovnicești s-au numărat bătrânii greci schimonahul Paisie (Eznepidis), ieromonahul Agathangelos (Kalafatis) și alții.

1511

Părintele Tihon – ultimul mare părinte rus de pe Athos. TSL, 1997. P. 18.

1512

Hesychia (hêsuciva) – liniște, pace, detașare. În asceza ortodoxă, aceasta corespunde conceptului *de liniște a minții* și semnifică o stare de liniște mentală în absența gândurilor intruzive.

1513

Iov 21:5 .

1514

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cuvintele 71. Pp. 211, 212.

1515

2 Timotei 2:2 .

1516

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996. Vol. 1. P. 206.

1517

Savva (Ostapenko) , *monah-schemă.* // *Rafael (Karelin)* , *arhimandrit.* Pe calea de la timp la veșnicie. Saratov, 2008. P. 558.

1518

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Despre etern și trecător. Moscova, 2007. P. 280.

1519

Moise Agiorite, mon. Athonit Compline. M., 2007. P. 20.

1520

Instrucțiuni bătrâne ale părintelui Nazarius, starețul Valaam. Moscova, 1996. pp. 74, 75.

1521

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Arta de a muri sau Arta de a trăi. Moscova, 2003. P. 28.

1522

Limba nimeni nu o poate îmblânzi; este un rău nestăpânit, plină de otravă mortală (Iacov 3:8).

1523

Atanasie Kovrovsky, preot. Dispoziția sufletului credincios conform Triodului Postului Mare // Zelotul slavei lui Dumnezeu. Moscova, 2006. P. 267.

1524

Luca (Voino-Iasenetsky) , Arhiepiscop. Puterea mea se desăvârșește în slăbiciune. Moscova, 1997. P. 291.

1525

1 Petru 3:4 .

1526

Prov. 10:14, 19; 11:12 ; Sir. 19:6 ; Ps. 34:14; 39:2; 140:3-4 ; Ecl. 5:1-2 ; 1 Petru 3:3-4, 10 ; Iacov 1:19 . Putem continua această laudă a tăcerii. De exemplu, vezi: 1 Samuel 2:3 ; Iov 8:2; 9:20; 21:5; 39:34 ; Ps. 10:14; 12:22; 16:1; 30:19; 37:14; 58:13; 62:12; 119:2 ; Prov. 13, 3; 17, 28; 21, 23 ; Ecl. 10, 12-14 ; Sire. 20, 6–8, 28 ; Isaia 59, 3 ; Michea 7, 5 ; Iacov 1, 26 .

1527

Iosif de Vatoped , bătrân. Anunțuri Vatoped. 2004. P. 209.

1528

Moise Agiorite, mon. Athonit Compline. M., 2007. P. 57.

1529

Sfântul Nikon de Optina . Biografie și îndrumări spirituale. Moscova, 1998. P. 277.

1530

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. Pp. 106, 107.

1531

Ignațiu (Brianchaninov) , Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. P. 840.

1532

Viața Starețului Serafim, ieromonah al Mănăstirii Sarov... Moscova, 1991. P. 142.

1533

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 2. P. 269.

1534

Sfântul Filotei Sinaitului // Sfinții Părinți despre rugăciune și sobrietate. Moscova, 1997. P. 277.

1535

Paisiy Svyatogorets , bătrân. Mesaje. Kiev, 2002. P. 91.

1536

Paisie Athonitul , bătrân . Cuvinte. Moscova, 2002. Vol. 1. P. 186.

1537

Nisterius, Avva // *Amfilohie (Radovici) , Mitropolit.* Viață spirituală... Isihasm... Moscova, 2004. P. 19.

1538

Pimen, Avva // *Amfilohije (Radović) , Mitropolit.* Viața spirituală... Isihasm... Moscova, 2004. P. 19.

1539

Isaac Sirianul , Sf. // *Zarin S.M.* Ascetism. M., 1996. S. 424, 425.

1540

Sfântul Isaac Sirul // Ibidem.

1541

Cassian Romanul, Venerabilul // Ibidem.

1542

Ioan Sinaitul, Sf. Scară. M., 1997. 11:3.

1543

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Suflarea vieții. Saratov, 2007. P. 67.

1544

Paisius Velichkovsky , *soc* . Crini sătești. Kiev, 1997. P. 16.

1545

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 240.

1546

Ioan Sinaiului, Sf. Scară. M., 1997. 4:36.

1547

Isaac Sirul , *Sf.* Cuvinte de ascetism spiritual (în limba slavă). 1854. P. 52.

1548

Pimen cel Mare , *Venerabilul* // *Amfilohije (Radović)* , *Mitropolit.* Omul – purtător de viață veșnică. Moscova, 2005. P. 228.

1549

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 264.

1550

Iosif de Volokolamsk , *Venerabilul* Iluminator. Mănăstirea Iosif-Volokolamsk, 2006. P. 222.

1551

Sfântul Varsanufie cel Mare și Sfântul Ioan. Un ghid pentru viața spirituală. Moscova, 1995. Răspunsuri 551, 729.

1552

Amon, Sfânt // Operele Părinților Ascetici din Antichitate. Moscova, 1997. Pp. 47–51.

1553

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvintele 41, 8, 9, 31, 89, 85, 89. Pp. 174, 38, 39, 44, 47, 48, 142, 421, 423, 412.

Un nou început

Încinge-ți coapsele

Nu ne rugăm singuri

Fiecare persoană care s-a dedicat rugăciunii se confruntă cu sarcina trecerii de la rugăciunea verbală la rugăciunea minții și a inimii. Trebuie înțeles că acest

obiectiv este de neatins fără îndeplinirea anumitor cerințe, fără o muncă prealabilă care să pregătească organismul spiritual și să creeze condițiile pentru transformarea unui tip de rugăciune în altul. Numai *sămânța* spirituală care *cade pe pământ bun* , arat și fertilizat, va aduce *roade* [însutite] . *Pământul bun* se cultivă prin ascetism. „Cuvântul lui Hristos - sămânța adevărului ceresc, divin - se înmulțește din belșug în inima omului dacă inima este rugătoare, dacă este îndreptată constant către Dumnezeu cu o dispoziție iubitoare de Dumnezeu”, care este „cel mai bun climat pentru sămânța cerească ” . *Încingeți-vă coapsele* - această chemare la pregătire, poruncită nouă de profeți și apostoli, răsună la fel de imuabil ca un cuvânt rostit de Duhul Sfânt. Neglijarea unei astfel de porunci va duce doar la faptul că rugăciunea adevărată va rămâne pentru totdeauna evazivă.

În literatura ascetică, termenul *„novice”* se referă de obicei la un călugăr sau laic aflat în stadiile inițiale ale practicii mentale.669 Aceasta este o persoană care este deja suficient pregătită, după ce a [lucrat] într-o viață activă, penitențială, după ce a pus o temelie solidă, și anume un obicei puternic al rugăciunii verbale, o implicare deplină în viața liturgică a Bisericii și o participare constantă la sacramente. Altfel, nu are rost să abordăm practica mentală și inimă: „cei care nu au avut suficientă grijă să asigure rezistența temeliei... au fost adesea martori la distrugerea gravă a clădirii în sine... Nu există loc pentru rugăciune adevărată într-o inimă care nu este bine ordonată și atentă la poruncile Evangheliei . ” [670]

Durata perioadei pregătitoare, care depinde de mulți factori, este dificil de determinat. Pregătirea interioară poate persista ani de zile la o persoană, în timp ce la alta, cu o mare intensitate spirituală, se maturizează rapid. „Durata acestei perioade variază pentru fiecare persoană: cu cât pocăința este mai profundă, cu atât calea este mai scurtă.” [671] Aici se află criteriul - gradul de pocăință, profunzimea ei și puterea sincerității ei. De aici crește rodul harului - capacitatea de a intra în tărâmurile rugăciunii minții și inimii. Toate acestea, desigur, sunt individuale; mult depinde de natura vieții anterioare, de experiență, de vârstă, de abilitățile personale și de caracteristicile fiecăruia. Ne putem baza doar pe autoritatea unui ascet cunoscut, folosind ca ghid intervalele de timp pe care le menționează. După cum am menționat deja, calea asceticii active poate să nu fie chiar atât de lungă. Cu o îndrumare adecvată, o ascultare completă și o viață strict ascetică, contemplarea poate fi realizată în aproximativ douăzeci [de] ani.672

Cei înclinați să se grăbească nu obțin niciun avantaj în această privință. „Noii călugări au nevoie de un timp considerabil pentru a învăța rugăciunea. Este imposibil să dobândești această virtute supremă - rugăciunea mentală - la scurt timp după intrarea într-o mănăstire sau după începerea unei lupte spirituale. «Sunt necesare atât timp, cât și treptare» pentru ca «ascetul să se maturizeze pentru rugăciune în toate privințele». Va fi nevoie de timp pentru a-ți obișnui «mintea să stea în cuvintele rugăciunii, ca și cum ar fi în izolare și izolare». Aceasta «necesită o pregătire considerabilă». Toată lumea «necesită inițial un efort fizic intens: îngenuncherea, care obosește trupul și smerește sufletul; este nevoie de stat în picioare prelungit și priveghiuri de toată noaptea; este nevoie de rugăciune, atât rostită, cât și vocală, rugăciune combinată cu plâns și vaiete...

este nevoie de rugăciune tăcută cu plânsul tăcut al inimii». Rugăciunea «nu poate rămâne într-un suflet care nu se află într-o astfel de stare» [673] .

Pregătirea este o luptă pre-purificatoare cu patimile și dobândirea îndemânării în rugăciunea verbală atentă. Experiența cu rugăciunea orală este necesară pentru a antrena atenția; fără întărire, aceasta nu va putea susține rugăciunea mentală. Este important „să începem cu rugăciunea orală până când aceasta este asimilată de trupul nostru: limbă, inimă, creier”. Exercițiile de rugăciune orală vor fi utile și mai târziu, după dobândirea rugăciunii mentale - ele vor facilita dezvoltarea ulterioară a atenției. Începătorii au nevoie de „experiență preliminară în ascultare și abstinație” pentru ca „mintea, inima și însăși trupul omului bătrân să fie suficient de eliberate de puterea păcatului”. [674] Această activitate *fizică* însoțește activitatea spirituală, precede munca mentală și predetermină succesul acesteia.

Pentru a înțelege mai bine semnificația perioadei de pregătire, merită să reflectăm asupra misterului comuniunii cu Dumnezeu. Nicio rugăciune nu ne va apropia de Dumnezeu atâta timp cât se bazează exclusiv pe propriile noastre eforturi. La urma urmei, nu ne rugăm singuri. *Nimeni nu-L poate numi pe Isus Domn decât Duhul Sfânt* , căci *nici măcar nu știm pentru ce să ne rugăm* , nici *cum să ne rugăm cum se cuvine* . La urma urmei, Dumnezeu este Cel care a trimis *Duhul în inimile* noastre , chemând cu rugăciune din adâncul sufletelor noastre . [675] „Însuși Dumnezeu Cuvântul stă în fruntea cuvântului rugăciunii și îl călăuzește. Însuși Cuvântul Întrupat al lui Dumnezeu se roagă prin buzele voastre.” [676] Nimeni, precum Dumnezeu, „nu luminează mințile și, când cineva se apropie de El în rugăciune, El Însuși îl va învăța cum să-și păstreze mintea în rugăciune. ” [677]

Totuși, „facem adesea o greșeală fatală”: credem că ne rugăm cu propriile noastre puteri, „și Dumnezeu răspunde doar la rugăciunea noastră”. Dar acest lucru nu este deloc adevărat: ne rugăm „numai atunci când harul lui Dumnezeu se roagă cu noi ” . [678]

În acest sens, „nimeni nu poate învăța rugăciunea: nici cărțile, nici bătrânii, nimeni. Singurul învățător este harul divin” [679] – nimeni nu poate învăța până când Domnul nu ia parte la ea. Cărțile și bătrânii arată *ce* trebuie făcut, iar harul dă puterea de a o face. „Cărțile descriu lumea spirituală, iar rugăciunea introduce omul în această lume” [680.] Și, în același timp, tocmai de aceea este posibil ca o persoană să dobândească darul rugăciunii pline de har, chiar și fără instruire de la mentori, direct de la Dumnezeu, ceea ce se întâmplă cu unii oameni altruiști, aleși de Dumnezeu. „Câți oameni erau în deșert care nu aveau cărți, ci rugăciunea, ca un râu, curgea prin inimile lor. Harul însuși i-a învățat. Dacă inima a dobândit puritate și blândețe, atunci o astfel de inimă însăși Îl va căuta pe Dumnezeu, Îl va dori pe Dumnezeu, va plânge înaintea lui Dumnezeu, iar harul va intra în ea ca în casa ei” [681] .

Nu trebuie să ne amăgim pe noi înșine. Părinții au spus pe bună dreptate: „Dacă cineva este în Dumnezeu, nu are nevoie să citească cărți”. Aici, ei vorbesc despre o stare sufletească în care cunoașterea primită „direct de la Dumnezeu,

fără cărți” este asimilată în mod natural, ca realități vii. Dar maturitatea spirituală a celor capabili de aceasta este evidentă în exemplul Sfântului Siluan: „înainte să înceapă să citească cărți, i S-a arătat Domnul” și, din acel moment, bătrânul, asemenea lui Hristos, a experimentat tot ce se întâmpla omenirii „ca ceva legat de sine însuși ” . [682]

Să ne lămurim, încredințându-ne călăuzirii harului, cu ajutorul cărților și al mentorilor dați de Dumnezeu, să clarificăm calea corectă de acțiune. Apoi, în timp, rugăciunea poate deveni cu adevărat „bătrânul” nostru. Bătrânii înșiși ne învață această înțelegere: „Rugăciunea nu cere, este însăși învățătorul: ascult-o doar și îndeplinește-i cerințele cu exactitate, iar ea te va călăuzi cu semnul ei de încuviințare și îți va arăta ce să faci.” [683] Să nu uităm, însă, să luăm în considerare stilul de viață al vorbitorului însuși, care a petrecut decenii întregi în ascetism sever, izolare și ascultare strictă.

Călăuzirea divină se găsește în domeniul realizării personale: „Trebuie să te rogi – aceasta este școala rugăciunii” [684] ; „Încearcă să spui rugăciunea și te va învăța singură” [685] ; „Roagă-te, și rugăciunea însăși te va învăța rugăciunea, încearcă doar să o citești cu atenție și încet” [686] ; „Comuniunea cu Hristos nu poate fi învățată, trebuie experimentată” [687] ; „Izolează-te cât mai mult posibil pentru a fi în unire cu Domnul, atunci El Însuși va deveni ghidul și învățătorul tău și nu vei mai avea nevoie de alte astfel de persoane” [688] ; „Tot ceea ce face o persoană este o chestiune de har”, chiar dacă nu știe acest lucru. Ea educă și instruiește. Orice abilitate spirituală – toate acestea sunt roadele harului. „Nimic nu este al tău. Ea face totul în secret” [689] ; „Nu există alt învățător pentru noi decât Hristos: *Doamne! „Învață-ne să ne rugăm* ... [690] Duhule Sfinte, învață-mă!” [691] ; „Hristoase al meu... învață-mă ce ar trebui să fac și să spun” [692] ; „Tată... învață-mă să mă rog; roagă-Te în mine Tu Însuți” [693] – această cerere a fost repetată în toate felurile de secole.

„Domnul Însuși ne va învăța să ne rugăm, dar noi înșine nu vom învăța și nimeni altcineva nu ne va învăța... Numai Duhul Sfânt, numai harul lui Dumnezeu poate inspira rugăciunea.” Dar pentru ca Duhul să coboare, „trebuie să fii vrednic. Și pentru a deveni vrednic, trebuie să te pregătești... Totul depinde de stilul tău de viață și de pregătirea ta. ” [694]

„Locul harului este în noi. Trebuie purificat pentru a-l putea primi. Postul slujește acestei purificări, care, la rândul său, este inutilă fără sobrietate. Sobrietatea ar trebui să ne ajute să ne adunăm mintea și sentimentele. Avem prea multe gânduri, la urma urmei. Și atenția noastră ar trebui să fie mai mult asupra frumuseții lui Hristos decât asupra gândurilor.” Dumnezeu nu ne *dă* mila și bunătatea Sa, ci El Însuși *este* milă și bunătate. Prin urmare, dacă suntem în El, le avem. Atunci ne împărtășim virtuțile Sale. De aceea rugăciunea ne hrănește - „ne conectează cu Sursa Ființei Necreate”. Dar „harul nu ne umple imediat și nu devine al nostru. Vine, ne atinge, pleacă. Nu contează: ia ceea ce ți-a fost dat și păstrează-l. Crezi că l-ai pierdut îndepărtându-te de rugăciune - nu, este acolo, cu tine, pur și simplu nu-l simți acum, dar ți-a fost dat, păstrează-l și nu-l uita.

„Treptat vei acumula mai mult, pentru că putem găzdui tot mai mult.” „Păstrează ceea ce dă Domnul și ține-ți mintea atașată de Dumnezeu” [695] .

Ideea că experiența rugăciunii este în sine un îndrumător și că Domnul este adevăratul învățător, aparține vremurilor străvechi: „Cum poate cineva să ajungă la rugăciunea curată și spirituală? Rugați-vă bunului Dumnezeu Însuși, ca El să-L trimită pe Duhul Sfânt Mângâietorul; și El, venind, vă va învăța totul și vă va descoperi toate tainele. Căutați-L ca îndrumător; El nu va permite amăgirea”, – așa poruncește Sfântul Varsanufie cel Mare. Rugăciunea „are în sine un învățător – Dumnezeu, Care *îl învață pe om să priceapă* ... [696] Dumnezeu Însuși vă va fi învățătorul în rugăciune”, – așa spune Sfântul Ioan Scărarul [697.] „Dacă învățați să vă rugați cu atenție”, – spun părinții antici Sfântul Iosif de Volotk [698] , „nu veți avea nevoie de îndrumările slujitorilor lui Dumnezeu: Dumnezeu Însuși, fără intermediari, vă va lumina gândurile ” .

Toate acestea nu sunt descoperirea Sfinților Părinți, ci dezvoltarea și confirmarea empirică a învățăturii apostolice: *Ungerea* Duhului Sfânt, *pe care ați primit-o de la* Domnul la Botez, *rămâne în voi și nu aveți nevoie de nimeni să vă învețe,* căci *chiar această ungere vă învață totul* [699] – și nu numai despre rugăciune, ci *totul* . „Mântuirea fiecărui om este creată de Duhul Sfânt”, care îi așază pe toți cei care se străduiesc să ajungă la mântuire pe calea cea dreaptă a lui Hristos și „prin lucrarea Sa plină de har omul este introdus în rândurile celor care se mântuiesc” [700.] Intrând, sub călăuzirea lui Dumnezeu, în lupta cu patimile, omul strigă: „Sunt neputincios, Tu Însuși te rogi în mine, Tu Însuși mă învață să mă rog și Tu Însuși primește această rugăciune.” Și atunci simte „nu propria sa putere, ci puterea lui Dumnezeu”. Gândul: „Tu ești totul, iar eu nu sunt nimic” este temelia rugăciunii [701] . Apostolul Pavel ne-a dat această idee: *„Nu eu am ostenit ”*, spune el despre faptele sale, *„ ci harul lui Dumnezeu care era cu mine”* [702] .

„Dumnezeu Însuși îi călăuzește pe cei care au intrat într-o adevărată străduință de rugăciune.” Prin rugăciune constantă și sârguincioasă, ea însăși va începe să-i dezvăluie creștinului patimile lor, „de a căror existență nu erau conștienți înainte”. Observând gândurile și fanteziile păcătoase care o posedă constant, provocate de demoni, o persoană „dobândește sărăcie spirituală și se mortifică față de lume”. Apoi, cu o deosebită insistență și o jale din inimă, ea îl imploră pe Dumnezeu, iar aceasta culminează cu „darul Duhului Sfânt către ascetul, epuizat de lupta rugăciunii ” . [703]

Așa ne învață Dumnezeu, așa călăuzește rugăciunea. Am îndrăzni să strigăm: *„ Tatăl nostru!”* dacă nu am fi conștienți de Duhul care locuiește în noi, strigând : *„ Ava, Tată!* ” Domnul Însuși îi învaţă pe cei care se încredinţează Lui, iar Duhul, care locuieşte în inimile noastre, care „este dispus să strige către Dumnezeu”, mărturisește acest lucru . Și acesta nu este privilegiul câtorva aleși, ci „moștenirea tuturor creștinilor ” .

Domnul se roagă împreună cu noi pentru noi, săvârșind un rit sacru în inimile noastre. Dar ce putem face?

Tot ce putem și trebuie să facem este să-I permitem Duhului să se roage în noi. Nu pentru a-L împiedica, ci pentru a crea condițiile pentru întâlnirea Lui în inimile noastre. Sarcina noastră este să ne pregătim: să alungăm tot ce este de prisos, să alungăm vechiul, să stabilim liniștea și puritatea interioară.

Trebuie să facem tot ce ne stă în putere, arătându-I lui Dumnezeu intenția, dorința și efortul nostru de a ne ruga. Dacă Duhul ne va vizita inimile depinde de El . [707] Rugăciunea este un proces creativ sinergic, o muncă divino-umană; noi creăm condițiile, iar Duhul se va ruga în noi. Aceasta este semnificația perioadei de pregătire și sensul asceticismului ca mijloc de autopurificare și autoînfrânare de tot ceea ce este superfluu și ar putea împiedica lucrarea lui Dumnezeu Duhul Sfânt în noi.

Trezoreria de Teologie

Cerințele pentru pregătirea novicilor sunt foarte serioase. [708] *Părinții nu permit cuiva* să abordeze prematur sarcina sacră *a* activității mentale și inimii și învață succesiunea corectă a acțiunilor: „Când vrem să construim o casă, nu punem mai întâi acoperișul și apoi temelia, pentru că acest lucru nu este permis, ci punem mai întâi temelia, apoi construim casa și abia apoi punem acoperișul. Trebuie să acționăm în acest fel în ceea ce privește chestiunile spirituale.” [709] Iar construcția începe cu o cunoaștere a teoriei: „Pregătirea trebuie să constea într-un studiu satisfăcător al Noului Testament și al scrierilor patristice despre rugăciune . ” [710]

„În mod ideal, trebuie să cunoaștem întreaga secvență a creșterii spirituale, ascensiunea de la inferior și inferior la superior și superior, pentru a asigura un succes neobosit. Trebuie să cunoaștem ierarhia valorilor spirituale, ca nu cumva să plasăm inferiorul deasupra superiorului și, prin urmare, să punem capăt iremediabil ascensiunii”, deoarece „în viața spirituală există o anumită ordine care trebuie respectată pentru dezvoltarea corectă a omului”. Desigur, „există cazuri excepționale când totul este realizat de Dumnezeu fără participarea umană” - dar acestea sunt tocmai excepțiile, pe care nu le vom discuta. În cursul obișnuit al lucrurilor, „consecvența este necesară. Nu se pot sări peste treptele inferioare și să se păsească imediat pe cele superioare”.

Se întâmplă ca un novice, „citind undeva despre cele mai desăvârșite și înțelegând ceea ce citește intelectual, să înceapă să tindă spre perfecțiune prin mijloace nelegiuite”, adică să decidă să ocolească pregătirea. Dar „sfinții părinți avertizează că cei care se apropie în mod nedemn de această rugăciune supranaturală... atrag doar mânia lui Dumnezeu”. [711] Cei mai vulnerabili sunt cei îndrăzneți și mândri; le lipsește prudența, smerenia și îndrumarea adecvată. Se întâmplă ca „astfel de oameni să fie dornici să citească imediat cărți serioase despre rugăciune, despre lucrarea ascunsă: Isaac Sirul , Simeon Noul Teolog și altele asemenea. Ei vor să se roage într-un mod special, să dobândească rapid rugăciunea inimii”.

Mândria distorsionează percepția: în loc să-și experimenteze propria insignifianță prin astfel de lecturi și să fie smerit, tânărul cu sufletul, mistuit de egoism, se imaginează un tovarăș al sfinților părinți. Astfel de oameni au nevoie în special

de control; „trebuie stabilită pentru ei o ordine treptată atât în regulile de citire, cât și în cele de rugăciune ” . [712]

Cei care suferă de poftă și vanitate se angajează și în ascetism ilegal, neglijând pregătirea pre-purificatoare. Aceste două patimi „înflamează extrem sângele asceților care se luptă ilegal, transformându-i în fanatici frenetici. Vanitatea tinde prematur spre stări spirituale de care o persoană nu este încă capabilă din cauza impurității sale” - drept urmare, imaginația este excitată, iar visătorul se cufundă în autoamăgire. Iar pofta, însoțind vanitatea, „produce în inimă mângâieri, plăceri și intoxicații seducătoare, false. O astfel de stare este o stare de autoamăgire. Toți cei care se luptă ilegal se află în această stare. Ea se dezvoltă în ei mai mult sau mai puțin, în funcție de cât de mult își intensifică asceza. ” [713]

Greșelile se întâmplă atunci când un începător „nu poate aplica cărțile la situația sa, ci... se lasă dus de val”. Apoi, cel care citește despre tăcere „va experimenta inevitabil o dorință puternică de a se retrage în singurătate” și este aruncat în distrugere cu ajutorul unui înger căzut. „Practica Rugăciunii lui Iisus are începutul ei, gradul ei, sfârșitul ei fără sfârșit”. Cei care încep de la mijloc greșesc, „care, fără nicio pregătire prealabilă, se străduiesc să se înalțe cu mintea la templul inimii și de acolo trimit rugăciunea”. Cei care încep de la sfârșit greșesc, „care caută să descopere imediat în ei înșiși dulceața plină de har a rugăciunii”. Începutul, însă, este „să se săvârșească rugăciunea cu *atenție* și *evlavie* , cu scopul *pocăinței* , având grijă doar ca aceste trei calități să fie prezente constant în rugăciune ” . [714]

Începutul începuturilor nu va fi altceva decât imersiunea în viața liturgică a Bisericii, înrădăcinarea în ea. Serviciile divine sunt o școală. Alături de scrierile Părinților Bisericii, ele sunt principalul depozitar al Sfintei Tradiții, sursa prin care se poate verifica învățătura dogmatică. Slujbele „exprimă glasul Bisericii”, conceptele dogmatice sunt încorporate în ele „după definirea lor la Sinoade”, astfel încât puritatea învățăturii incluse în rugăciunile și imnurile bisericești nu poate fi pusă la îndoială. Ele sunt sursa „gândirii strict corecte, a unei întregi viziuni despre lume, cuprinsă într-o frumoasă formă de imn”, dezvăluind adevărurile creștinismului. Împărtășind un spirit cu Sfânta Scriptură, serviciile divine clarifică și completează conținutul acesteia .

Cărțile liturgice „conțin teologie solidă și adevărată și constau în imnuri, fie selectate din Sfânta Scriptură, fie compuse sub inspirația Duhului, astfel încât în imnurile noastre doar cuvintele sunt diferite de cele din Scriptură”, adică „cântăm același lucru pe care îl citim în Scriptură”. [716] În Biserică, „nu numai rugăciunile care conțin propoziții dogmatice, ci și toate acțiunile liturgice, întreaga viață liturgică” sunt chemate să ne dezvăluie și să ne împărtășească „mărturie teologică unică și har divin”. „Dogma ortodoxă nu este o dezvoltare științifică”, ci o expunere plină de har „în cuvinte scurte, dar cu multă înțelegere” a definițiilor credinței date de Dumnezeu. „Teologia nu poate fi concepută în afara spațiului Liturghiei Divine”, unde se celebrează „taina comuniunii cu Dumnezeu și a participării la viața Lui”. Înainte ca o persoană „să nu fi fost impregnată de ritul liturgic și să nu s-a schimbat personal” sub influența sa

benefică – înainte de aceasta „nimeni nu va putea face nimic corect”, util, plăcut lui Dumnezeu [717] .

Sfântul Ignatie al Caucazului a găsit în slujbele divine un sprijin de încredere pentru corectarea abaterilor de la doctrina patristică în erudiția teologică contemporană. El a considerat necesară „revizuirea și completarea” catehismului și teologiei existente, dându-le un caracter ortodox-răsăritean, similar cu caracterul slujbelor divine ale Bisericii Ortodoxe, astfel încât cunoștințele proclamate public prin slujbele divine să fie proclamate atât de catehism, cât și de teologie. Patriarhul Serghie (Stragorodski) a împărtășit ideea divergenței teologiei scolastice de moștenirea imnografică : „Cine dorește, găsește Ortodoxia, nu în erudiția noastră, ci în slujbele divine ale Bisericii noastre”. [718] Biserica, a scris viitorul sfințit mucenic Ilarion (Troitski) , „are propria sa comoară de teologie”, iar această comoară sacră este păstrată „în cărțile liturgice”. Majoritatea cărților noastre liturgice au fost compilate înainte de latinism și înainte de existența scolasticii. Multe dintre imnurile, stiherele și canoanele liturgice au fost scrise de marii teologi ai Bisericii antice. În cadrul slujbelor, auzim un ecou pur și necorupt al teologiei patristice și a Bisericii antice; aceasta poartă în sine „cele mai pure și mai înalte concepte ale adevărurilor vieții creștine ” .

Începutul formării și creșterii spirituale își are rădăcinile în slujbele bisericești - perfecțiunea rugăciunii noastre depinde direct de profunzimea și intensitatea participării noastre. O viață bisericească profundă ar trebui să devină un mod de viață, nu doar un aspect separat. Acest lucru se realizează printr-o înțelegere treptată și o trăire deplină a serviciului divin, prin imersiunea în rugăciunea bisericească. Astfel, se dezvoltă o dispoziție specială, care hrănește începuturile activității mentale și, astfel, treptat, se cultivă o devoțiune constantă și profundă față de Dumnezeu.

Pentru a realiza acest lucru, „trebuie să fim atenți, să percepem slujbele și să ne bucurăm de ele... Să fim atenți la fiecare cuvânt, să urmăm sensul... Pe cât posibil, trebuie să evităm formalismul și să pătrundem în esență... Să ne dăm inimile lui Hristos”. Dacă ascultăm rugăciunile liturgice „cu sens și atenție, ele devin ale noastre... Ne cultivăm pe noi înșine fără să ne dăm seama”. În acest fel, „ne cucerim vechiul sine, îl slăbim... și cultivăm în noi un sine nou”. În Biserică, „vindecarea are loc prin dragostea față de Dumnezeu și rugăciune”, dar pentru ca ea să se întâmple, trebuie să însetăm *de* ea . „Acesta este sacramentul vindecării ” . [720]

Harul vindecător este asimilat și prin însăși acțiunea rituală, care face parte din rugăciune: „Nu numai mintea unei persoane, ci întreaga persoană ca ființă sufletească-trupală participă la slujba divină. Ritualul bisericesc este un limbaj simbolic special. Chiar dacă o persoană nu poate traduce ritualul în limbaj verbal sau să-l explice, dar participă la el, ea este totuși inclusă în câmpul harului Bisericii.” [721] Bătrânii au spus: „Dacă ați putea vedea ce har se coboară în timpul Liturghiei, ați fi gata să adunați praful de pe podeaua bisericii și să vă spălați fața cu el.” [722] Acțiunea liturgică - lucrarea noastră comună [723] - este temelia

sinodalității, adunarea membrilor într-un singur Trup. Altoirea pe Vie este acordată în Botez, dar dacă cineva prinde rădăcini sau este respins este determinat de profunzimea vieții Bisericești, care ne unește în mod mistic cu Cel *Ce este Capul, Hristos* [724] .

Numai în sacramentul comuniunii cu unicul Trup sunt mădularele sale capabile să fie pe deplin hrănite de harul divin: [a] *se lipi de Dumnezeu este bine,* [725] în timp ce cei *care se despart de unitate sunt lipsiți de suflet, lipsiți de spirit.726* Cei care nu trăiesc în cult rămân mădulare *izolate* , separate, aproape decăzute. Fără hrană spirituală, se ofilesc și se ofilesc, pierzând treptat puterea pentru comuniunea dătătoare de viață cu Dumnezeu. Omul este unul în esență și multe în ipostase; el, „după chipul Sfintei Treimi, este *o ființă consubstanțială, catolică* ". Prin urmare, rămânând în unitatea catolică a Bisericii, individul devine „egal cu întreaga umanitate, cu întregul *Om* ... cu Hristos, care îl cuprinde în Sine pe întregul Om " [.727]

Înțelegerea și perceperea serviciului divin trebuie învățate. Fără aceasta, nu există „integritate a dispoziției în timpul slujbei" și atunci „fiecare se roagă cum și când dorește". Vedem cum „închinătorii noștri îndelung răbdători stau cu fețe serioase", dar în ce măsură sunt absorbiți de ceea ce se întâmplă, cât de implicați sunt în *lucrarea comună* și dacă pot fi hrăniți de har - asta rămâne de văzut. Dacă intrăm în spiritul rugăciunii al slujbei nu așa cum își dorește fiecare persoană sau pur și simplu „după dispoziția noastră", ci exact așa cum ne călăuzește Biserica , „atunci am putea nu numai să învățăm adevărata viață spirituală, ci și să atingem culmile ei trăind în lume " . [728]

Un creștin, participând la slujbele cerute, petrece ore întregi în biserică; își petrece o parte din viață acolo. Ce se întâmplă în suflet în acest timp, când o persoană, după ce a părăsit temporar lumea, stă în tăcere printre mulțimea enoriașilor, stă seara, dimineața, stă ore întregi, ani de zile?

El este chemat la lucrare interioară în scopul dobândirii harului, care transformă sufletul, mortificând cel vechi, regenerând *omul nou .* [729] Aceasta este lucrarea unei vieți întregi, în primul rând rugătoare - lucrarea de încălzire a inimilor înghețate și purificare a lor, aducerea de laudă, jertfa de mulțumire și pocăință, în limita posibilităților, până la sfârșitul zilelor. În acest scop, Biserica oferă în imnografia sa un material bogat și o îndrumare cuprinzătoare - trebuie doar să știm cum să folosim acest dar. Ce păcat că atât de rar întâlnim pastori care ne ajută să descoperim „bogățiile neexploatate" ale gândirii liturgice, care ne învață *cum să experimentăm* Serviciul Divin. Suntem lăsați să înțelegem singuri această știință. Și în căutarea unui exemplu care să ne arate modul de a acționa intern, ne îndreptăm - atunci când nu ne putem aștepta la ajutor de la mentori vii - către moștenirea scrisă a celor care au plecat în veșnicie.

În afara templului, spiritul se estompează

Prin cufundarea în serviciul divin, un creștin cultivă o „dispoziție constantă de rugăciune", pregătind terenul pentru dobândirea rugăciunii pline de har: „rugăciunea neîncetată se realizează prin rugăciunea conciliară în Biserică". Aici

suntem atrași „cu toată ființa noastră în rugăciunea conciliară împreună *cu toți sfinții* ” . [730] [731] Sfinții sunt aici în permanență: „ei văd când suntem în greutăți și ne vindecă, ne cheamă, operează invizibil, îndepărtează organe vechi și implantează altele noi, fără durere și chiar în așa fel încât să nu simțim intervenția lor: nu sunt mercenari, nu au nevoie de mită. Pur și simplu din dragoste, nu pot trece pe lângă ei”, și oricine intră în biserică „este sfințit invizibil prin participarea la rugăciunea comună ”. [732] *toți sfinții* Bisericii Triumfătoare din Ceruri, cu plinătatea lumii îngerești. Ne dăm seama cât de puternici suntem?

Aceasta nu diminuează în niciun fel importanța rugăciunii solitare, dar una nu poate exista fără cealaltă. „Rugându-ne singuri, suntem slabi, dar când ne adunăm împreună, devenim mai puternici; de aceea, ne rugăm lui Dumnezeu public și cu ajutor reciproc.” [733] Desigur, se poate ruga acasă, „dar a te ruga ca în biserică, unde sunt mulți părinți, unde cântatul este adus în unanimitate lui Dumnezeu, unde există o singură minte, armonie și o uniune de iubire, este imposibil. În acest moment, o, iubiților, nu numai că oamenii strigă cu voci tremurânde, ci și îngerii cad înaintea Învățătorului și arhanghelii se roagă.” Gândește-te la ceea ce ți s-a dat: „stând cu heruvimii, zburând în gând cu serafimii, fiind numărat în trup printre puterile netrupești, ai fost socotit vrednic să stai înaintea Învățătorului de rând.” Rugăciunea comună „a multor oameni are o mare putere - este mai îndrăzneață și dă naștere la zel”; când „te rogi singur la Învățător, El nu te aude atât de bine” [734] . Înțelegerea acestor adevăruri i-a determinat pe bătrâni să facă astfel de afirmații: „Este mai bine să spui un singur «Doamne, miluiește» în biserică decât să citești întreaga Psaltire în chilia ta, în aer liber” [735] ; „Rugăciunea acasă timp de mai multe zile nu va înlocui un singur «Doamne, miluiește» și o plecăciune făcută în biserică” [736] . Deși „rugăciunea acasă este necesară, ea nu înlocuiește rugăciunea din biserică” - în biserică nu suntem dezbinați, ci „ne binecuvântăm unii pe alții cu rugăciune”. Rugăciunea acasă „este o mică mlaștină care poate mucegăi, dar rugăciunea în biserică este un râu care curge din belșug; ea duce departe toate necazurile” [737] .

Imaginea vieții bisericești ne este dată de exemplul apostolic, când primii sfinți *locuiau zilnic și în unanimitate în templu* , printre ucenici, care erau la fel de *statornici în învățătură* și sfințiți *în frângerea pâinii și în rugăciune .* [738] Aceasta din urmă este inseparabilă. Este adevărat, „cel mai bun și mai sigur mijloc de unire cu Domnul este Rugăciunea mentală a lui Iisus”, dar ea nu există în afara tainei împărtășirii cu Trupul și Sângele Său . [739] Așa cum nicio altă ispravă nu poate exista în afara acestei taine, care dă putere supranaturală, necreată și, prin urmare, neexistând în lumea creată, dar absolut necesară pentru noi, întrucât *Împărăția lui Dumnezeu nu este în cuvinte,* nici în altceva, *ci în putere* . [740]

Fără statornicie *în frângerea pâinii și în rugăciune* , fără o cufundare completă în viața bisericească, inimile noastre înghețate nu se pot dezgheța, nu se pot proteja de atacul din ce în ce mai amenințător al lumii, nu se pot hrăni cu untdelemnul rugăciunii: „Pentru ca un creștin să trăiască o viață creștină și pentru ca viața duhului să nu se stingă complet în el, are nevoie de rugăciune

acasă și în public, este necesar să participe la slujba divină din biserică cu credință, înțelegere și râvnă, așa cum este necesar să adaugi untdelemn în lampă, astfel încât să se ardă și să nu se stingă", spunea pastorul din Kronstadt, a cărui viață s-a transformat într-o slujbă divină continuă. „Mă sting, mor spiritual când nu slujesc în biserică o săptămână întreagă și mă aprind, sufletul și inima mea prind viață când slujesc, forțându-mă la o rugăciune nu formală, ci reală, spirituală, sinceră, arzătoare." [741] „Într-o zi am rămas fără slujba divină", scrie Părintele Ioan în jurnalul său, „și am simțit în mine o epuizare a vieții duhovnicești, o epuizare a harului, prezența puterii păcătoase și a fost nevoie de o luptă considerabilă cu poftele păcătoase care creșteau. Slujba și Împărtășania Sfintelor Taine mi-au reînnoit ființa și m-am trezit ca din somn. Slavă lui Dumnezeu!" [742]

Ceea ce sfântul a trăit atât de profund, mulți dintre noi nu simțim deloc. Cunoaștem noi oare aceeași râvnă și dorință pentru slujirea lui Dumnezeu? Vom începe să ne ofilim spiritual, să lâncezim și să tânjim, așteptând cu nerăbdare următoarea slujbă? Nesimțirea noastră este un semn al lipsei de har. Suntem încă atât de devastați încât nu putem percepe diferența dintre două stări - influxul sau pierderea puterii dătătoare de viață a Duhului. Părintele Ioan, însă, nu numai că simțea, dar era viu prin această putere. Trăia prin ea. Sau murea fără ea.

„Am citit", consemnează Ioan de Kronstadt , „Regula Apostolică uitată care excomunică din Biserică pe cei care nu au primit Sfânta Împărtășanie timp de trei săptămâni". [743] Într-adevăr, sancțiunea canonică a Sfinților Părinți, care amenințează cu excomunicarea pe cei care lipsesc de la trei slujbe duminicale consecutive, a fost uitată și, din cauza imensei noastre slăbiciuni, nu poate fi aplicată. [744] Nici măcar nu înțelegem sensul aici. Nu este vorba de un fel de măsură punitivă administrativă, nu de severitate disciplinară, ci pur și simplu de o constatare a unui fapt tragic. Esența este că o persoană care este separată de slujbele divine pentru o perioadă atât de lungă de timp se excomunică din Biserică. În acest timp, acea legătură plină de har, dătătoare de viață, care, asemenea unui „cordon ombilical" spiritual, leagă un creștin de trupul Bisericii, slăbește și apoi este complet ruptă. În decurs de trei săptămâni, uleiul spiritual care hrănește sufletul în rugăciunea congregațională din biserică se epuizează, iar acele picături de har pe care cei care se împărtășesc cu sacramentele Bisericii reușesc să le păstreze se epuizează. Numai cei cu o viață sfântă pot păstra harul mult timp. Dar când nu reușim să redăm puterea pierdută a spiritului în Biserică, ne îndepărtăm de Viță ca o frunză ofilite. Totuși, spre deosebire de asceți, noi înșine nici măcar nu observăm acest lucru.

Provocarea noastră este să perseverăm în limitele unei singure săptămâni. La urma urmei, impulsul spiritual de a persevera în rugăciunea personală, primit în biserică, se estompează rapid după slujbă - după imersiunea în mediul secular, în elementele vieții de zi cu zi. Atât călugării, cât și sfinții s-au confruntat cu probleme aici. Și ne confruntăm cu provocări presante: cum să construim relații cu lumea, cum să stabilim o viață de rugăciune acasă, cum să menținem atât regula, cât și rutina pentru a reaprinde scânteia rugăciunii adusă din biserică.

În afara bisericii, spiritul se estompează. Dar ni s-a dat moștenirea vieților sfinților – de la care să învățăm. Sfinții ne-au lăsat exemple despre cum să ne păstrăm comorile prețioase de a fi jefuite; ne învață cum să păstrăm căldura harului. Luați, de exemplu, Sfântul Sisoe cel Mare – se știe că, ieșind de la slujbă, practic alerga la chilia sa, fără să vorbească cu nimeni. Celor care îl întrebau: „De ce atâta grabă?", bătrânul le răspundea că slujba bisericească i-a reaprins lampa inimii. „Și ieșind din biserică", a explicat el, „sunt ca cineva care merge într-o rafală de vânt. Mă tem că lumânarea mea se va stinge în conversația cu voi, că va fi stinsă de lume. De aceea, mă grăbesc la chilia mea, păzind și purtând cu mine focul duhovnicesc . "

Ar fi greșit să spunem că dreptatea și evlavia sunt de domeniul trecutului. Aceleași imagini surprinse în viața călugărilor din vechime sunt prezente și în realitatea noastră. Astfel, pustnicii athoniți de astăzi, adunându-se pentru sărbători la mănăstire, după Împărtășanie refuză invitațiile la masă și, după ce stau împreună o vreme fără să rostească un cuvânt, se dispersează spre kalivele lor. Cel care a primit harul „se retrage în sine, în tăcere spirituală, pentru a-și păzi sfințenia", așa cum se spune despre un ieromonah, „care și-a încheiat viața ca tânăr episcop". Se amintește că după Împărtășanie „încerca să evite contactul cu oamenii, neparticipând nici măcar la masa comună. După Liturghie, aplecat și aparent compunându-se, mergea la chilia sa și rămânea tăcut, păzind Darul pe care îl primise " .

Pe o fundație de piatră

Atât călugării, cât și laicii sunt chemați în egală măsură la pregătirea ascetică. Oricine caută tărâmuri superioare, oricine este înclinat spre activitate spirituală și inimă, trebuie să-și stabilească un *mod de viață* specific , transformându-i întregul model anterior prin munci pocăințești, astfel încât, reconstruită într-un mod nou, să fie *fondată pe o stâncă* și să nu fie supusă unor *mari distrugeri* . [748] Principiile ascetismului ortodox prindeau deja contur în comunitatea creștină timpurie din Ierusalim, formată din laici sub îndrumarea apostolilor. Această experiență a servit drept model pentru organizarea ulterioară a vieții comunitare monahale. Regulile pentru înființarea primelor comunități cenobite au fost date în mod miraculos Sfântului Pahomie prin intermediul unui înger. Natura pregătirii călugărilor novici în secolul al IV-lea este bine cunoscută. „În comunitatea lui Pahomie cel Mare , care a produs cei mai exaltați practicanți ai rugăciunii mentale, fiecare nou-venit în mănăstire era mai întâi ocupat cu munci fizice, sub îndrumarea unui bătrân, timp de trei ani." Aceste osteneli, instrucțiunile frecvente ale bătrânului, mărturisirea zilnică a faptelor și gândurilor și despărțirea propriei voințe - toate acestea au înfrânat puternic și rapid patimile: „se dobândea o puritate semnificativă pentru minte și inimă. În timp ce practica aceste osteneli, novicele era învățat o rugăciune potrivită firii sale. După trei ani, novicele erau obligate să memoreze întreaga Evanghelie și Psaltirea, iar cei cu abilitatea - întreaga Sfântă Scriptură, care dezvoltă în mod remarcabil rugăciunea orală, atentă. Abia după aceasta a început învățătura tainică a rugăciunii mentale... Din tăria temeliei și din corectitudinea practicii, succesul a fost minunat . "

De-a lungul timpului, Sfântul Vasile cel Mare a dezvoltat și a extins considerabil regulile cenobiului și trebuie menționat că „acestea erau aplicabile asceților din toate straturile societății bizantine, atât celor stabiliți de mult în credință, cât și noilor convertiți, care trăiau nu numai în deșert, ci și în orașe”. Învățăturile Sfântului Vasile au combinat cu înțelepciune disciplina ascetică strictă cu cultivarea „virtuților împlinite de suflet” și au impus moderație în toate lucrurile. Nu era necesar un efort fizic excesiv, dar importanța muncii interioare a fost subliniată în mod special. S-a găsit o combinație armonioasă între ascetism activ și viață contemplativă, oferind o direcție spirituală comună atât pentru monahismul cenobitic, cât și pentru locuitorii orașelor care urmau asceza în lume. În același timp, Sfântul Vasile Vasile, împreună cu iubita sa viață comunitară, a acordat o mare importanță eremitismului și, prin urmare, a căutat să creeze condiții în și în jurul mănăstirilor sale pentru cei care doreau liniște și singurătate [751] .

Când apelăm la învățăturile părinților antici, precum și când citim despre viața înaltă a asceților moderni, nu trebuie să pierdem din vedere propriul scop – să avem în față imaginea desăvârșirii ca ghid, dar să nu ne lăsăm duși de val, uitând de amploarea propriilor capacități, de particularitățile locului și timpului nostru.

Există material amplu pe tema care ne interesează. Iată, de exemplu, instrucțiuni pentru începătorii în rugăciune de la mijlocul secolului trecut. Ele oferă o idee despre seriozitatea necesară pentru a porni pe calea isihastă. „Pregătirea inimii constă în următoarele: post constant, suferințe nemăsurate și umilință a trupului, smerenie extremă. Căci postul constant curăță trupul celui care postește de acțiunea și substanța poftei rele, iar smerenia extremă aduce rugăciunea... Dacă voi, iubiților, doriți să primiți și să înrădăcinați rugăciunea mintală în inima voastră, postiți neîncetat. Evitați mâncărurile bogate și plăcute. Fiți treji și înțelepți ca un șarpe, disprețuind orice poftă a acestui veac. După cuvântul Domnului, iartă din inimă pe cei ce vă ispitesc. Aveți grijă să nu deveniți o pricină de ispită pentru alții. Niciodată să nu vreți să spuneți un cuvânt bun și vrednic de laudă despre voi înșivă, ci întotdeauna mustrați-vă și biciuiți-vă... Când vă puneți într-o astfel de situație și vă considerați un rob și un locuitor disprețuit al pământului, atunci puneți moartea însăși înaintea ochilor voștri, ca și cum ați muri absolut sigur în acel ceas și astfel începeți să vă obligați inima în numele lui Hristos la rugăciune.”

În pregătirea pentru această ispravă, suntem chemați să ne îndreptăm către sfinții părinți pentru ajutor prin cărți, să ne consultăm cu părinți duhovnicești înzestrați cu har și să ne abținem în orice mod posibil de la toate manifestările pătimașe. „Cei care îndrăznesc și folosesc această metodă de rugăciune mentală fără nicio pregătire, fără să consulte vreunul dintre părinții care o cunosc din experiență, sunt ca cei care îndrăznesc să se împărtășească cu Preacuratele Taine ale Domnului fără spovedanie și nevrednic... Rugăciunea mentală a postitorilor, a abstinenților și a celor smeriți liniștește sufletul și trupul și îi întărește pentru lucrarea Domnului, dar pe cei care suferă de nebunia gâtului, a lacomilor și a celor mândri, ea amețește mintea, întunecă sufletul, orbește inima

și îi dă în mâinile puterii unei minți corupte... Ei devin nebuni... căci Satana a intrat în ei din cauza aroganței lor... Dar cei care se ocupă de rugăciunea mentală, rămânând în ascultare, ascetism, smerenie și post, consultând sfinții părinți și părinții duhovnicești purtători de Dumnezeu - aceștia primesc din rugăciunea mentală rodul mântuitor, rodul legiuit, rodul copt, rodul bun, rodul duhovnicesc” [752] .

În general, condițiile de pregătire prescrise de Sfinții Părinți sunt prezentate într-o formă condensată de Sfântul Simeon Noul Teolog în cunoscutul său tratat. Această scurtă instrucțiune clarifică însăși esența cerințelor inițiale . [753] În primul rând, începătorul este obligat să demonstreze *o ascultare* sinceră față de părintele său duhovnic, fără de care este imposibil să se atingă curățenia conștiinței. Apoi vine *păstrarea unei conștiințe curate* . Adică, trebuie „să faci totul ca înaintea feței lui Dumnezeu”, astfel încât conștiința să nu acuze pe cineva de nimic. Conștiința trebuie păzită, în primul rând, în raport cu Dumnezeu, ceea ce înseamnă să nu faci nimic evlavios; în al doilea rând, în raport cu părintele duhovnic, împlinind „tot ce spune el”, fără „a adăuga sau a scădea nimic”. Și în al treilea rând, în raport cu oamenii și obiectele, ceea ce înseamnă „să nu faci altora ceea ce tu însuți urăști” și „să te ferești de abuz în orice - mâncare, băutură și îmbrăcăminte”. Urmează *nepăsarea* , adică absența preocupării atât pentru lucrurile cele mai importante, cât și pentru cele mai neînsemnate. Și, în final, *imparțialitatea* sau absența atașamentului față de lucrurile pământești, a interesului pentru orice este trecător sau zadarnic . [754]

Astfel, conform poruncii Părinților, începutul indispensabil al activității mintale este virtutea *ascultării* , urmată de păstrarea unor virtuți precum *pacea conștiinței* , *nepăsarea* și *detașarea* față de lucrurile și faptele lumești. Acestea sunt condițiile fundamentale în care se creează dispoziția inițială a unei persoane, pregătindu-o să urce pe „scara care duce de la pământ la cer”. Sfântul Simeon este foarte laconic aici, dar scurta sa definiție implică un domeniu larg de activitate. Toate capitolele ulterioare ale acestei secțiuni sunt dedicate dezvoltării acestei teme. Specificând direcțiile lucrării spirituale, vom vedea ce constituie un *mod de viață* rugător .

S-a spus deja destul despre ascultare, care precede toate celelalte virtuți, [755] dar nu este nevoie să discutăm despre celelalte dobândiri bune care o urmează fără a aborda mai întâi subiectul *pocăinței* . Într-adevăr, totul începe cu pocăința, iar roadele ei sunt celelalte virtuți, inclusiv prima dintre cele menționate mai sus - o conștiință curată.

Topor la rădăcină

Mâna lui dreaptă este grea

Prima perioadă activă a vieții spirituale se numește *calea pocăinței* . Imaginea căii indică progresul, constanța necesară a isprăvii pocăinței. Mai mult, această pătrundere continuă, din ce în ce mai profundă, în tărâmurile păcătoșeniei ascunse, subtile, servește drept dovadă a creșterii noastre spirituale. Asemenea căii de urcuș către Dumnezeu, această ispravă nu poate avea o limită. „Pocăința

este întotdeauna potrivită tuturor păcătoșilor și drepților care doresc mântuirea. Și nu există limită a perfecțiunii, deoarece perfecțiunea chiar și a celor mai perfecți este cu adevărat imperfectă. Prin urmare, pocăința până la moarte nu este determinată nici de timp, nici de fapte." [756] Prin urmare, „cu cât ne unim mai mult cu Dumnezeu, cu atât recunoaștem mai mult necunoscutul Lui; cu cât devenim mai perfecți, cu atât ne recunoaștem imperfecțiunea ." [757] [758] .

Conform învățăturii Bisericii, „pocăința este temelia vieții spirituale" [759] și, prin urmare, fără calea pocăinței, este imposibil să găsim vreo cale de acces la purificarea lucrării interioare sau la dobândirea ajutorului harnic al lui Dumnezeu. Fără eforturi de rugăciune premergătoare pocăinței, nu vom avansa; și chiar dacă o vom face, vom cădea, alunecând în jos. Este posibil, însă, să începem să trăim în autoamăgire, acceptând ficțiunea ca realitate. Acest lucru se întâmplă într-o viață în afara Bisericii, cu spovedanie regulată, dar *fără rod* . La urma urmei, cineva se poate pocăi la nesfârșit - se poate pocăi și apoi se poate întoarce imediat la *aceleași vechi căi.760* [Fără] a schimba calitatea ființei, viața noastră spirituală este iluzorie și suntem cufundați într-o ispită profundă: „viața noastră merge mai departe ca de obicei, iar credința noastră în Dumnezeu plutește undeva într-un spațiu fără aer, separat de toate lucrurile vii, fără a exercita nicio influență activă asupra noastră... Suntem uneori înclinați să visăm la ceva care este frumos și sublim în sine, dar care nu are nicio legătură cu realitatea" [761] .

Fără o schimbare reală în sine și în viața cuiva, nu există creștinism, așa cum fără efortul nostru, sacramentul este neputincios: „Dacă nu există condiții prealabile pentru ca Hristos să intre în noi, atunci pocăința nu are loc... Atunci se întâmplă să venim la spovedanie, dar să nu simțim ușurare. Pocăința este un lucru foarte subtil" [762] .

Trebuie să înțelegem clar eficacitatea pocăinței. Fără această înțelegere, cum putem aprofunda ea? Și fără aceasta, cum putem crește în rugăciune? La urma urmei, numai prin depășirea prin pocăință a corporalității noastre grosolane și a individualității noastre sofisticate poate fi depășită decăderea sufletului. Atunci modul nostru de viață se schimbă cu adevărat și se stabilește o *ordine* potrivită , singură care face posibilă rugăciunea neîncetată, din inimă și plină de har. În același timp, vrăjmașul rămâne neputincios în fața celui pocăit, căci „ce poate face păcatul acolo unde este pocăință?" [763]

Termenul grecesc *metavnoia* este considerat mai precis și mai expresiv decât „pocăința" noastră. Este echivalent ca înțeles cu cuvântul rusesc, dar tradus literal înseamnă „schimbare a minții". [764] Scopul pocăinței este tocmai de a ne schimba starea de conștiință, apoi acțiunile și, în cele din urmă, însăși modul nostru de viață - adică de a aduce *roade* . Termenul grecesc surprinde perfect acest conținut, deoarece se referă direct la schimbare - la roadele efortului de pocăință.

Totuși, cuvântul nostru „pocăință", deși poate mai puțin direct, exprimă totuși pe deplin esența problemei. Suntem îndreptățiți să presupunem că este etimologic legat de numele primului fratricid: *condamnatul* (o-kainny) este cel care a

devenit asemenea lui Cain în păcătoșenia sa; *pocăința* (ras-pocăință) este eliberarea din această stare de a fi asemenea lui Cain. Termenul grecesc este convingător prin logica sa, al nostru este impresionant prin imaginile sale. A te pocăi – a înceta *să mai fii* Cain – este o schimbare reală în starea de conștiință și în întreaga ființă; este însăși rodul realizării interioare.

Pocăința este un proces. Fie că se desfășoară rapid sau lent în timp, ea are în orice caz trei etape sau pași, fără de care starea noastră de a fi nu se poate schimba. În primul rând, există *remușcarea* - recunoașterea păcătoșeniei acțiunilor sau a stilului nostru de viață și rușinea rezultată pentru ceea ce a făcut, înțelegerea faptului că nu se pot repeta astfel de acțiuni, nu se poate continua să trăiești așa. Apoi, există *Spovedania* - o taină bisericească în care păcatul este iertat de Dumnezeu, șters pentru totdeauna din memoria Lui. Și, în final, există *roadele pocăinței* - o schimbare reală, bazată pe fapte, a modului de a gândi, simți, acționa - a modului de viață.

Dacă nu am parcurs toate etapele: *a recunoaște – a mărturisi – a schimba* , dacă lipsește măcar un singur lucru în această triadă: necreațiune, necreațiune, necreațiune, atunci pocăința este incompletă. Evident, fără a-și recunoaște păcatul, o persoană nu are niciun motiv să meargă la spovedanie, iar cineva care a recunoscut și s-a pocăit, dar nu s-a îndreptat către sacrament, nu primește iertare de la Dumnezeu și eliberare de păcat și nici nu dobândește harul de a-l depăși. În cele din urmă, a treia etapă este la fel de necesară. Numai după ce aduce *roade* are loc pocăința în adevăratul ei sens ontologic . [765] Aceasta este înțelegerea patristică: „A te pocăi de un păcat înseamnă a înceta să mai comiți acel păcat”. [766] Oricine nu a depășit a treia etapă se întoarce la începutul primei.

Este important de subliniat că, fără a face al doilea pas, o persoană nu primește ajutor în finalizarea celui de-al treilea. Numai după o mărturisire sinceră, prin puterea harului dat de Dumnezeu, este posibil să abandoneze păcatul, să învingă slăbiciunea și să învingă patima. Acest proces treptat, sau mai degrabă, în trei etape, de purificare pocăință se reflectă în rugăciunile noastre constante, care indică clar că victoria completă se obține abia la a treia etapă: „Relaxează-te, părăsește-te, iartă”, ne rugăm în fiecare seară înainte de culcare; „Relaxează-te, părăsește-te, curăță-te”, ne rugăm de fiecare dată, pregătindu-ne pentru sacrament, îndrăznind să „ne apropiem de sacramentul Lucrurilor Sfinte...” [767] .

Să observăm o altă circumstanță semnificativă. Procesul pocăinței implică întreaga ființă spirituală a unei persoane. În fiecare etapă a pocăinței, toate cele trei puteri ale sufletului - mintea, emoția și voința - sunt puse în acțiune secvențial: o persoană „recunoaște intelectual păcatul pe care l-a săvârșit, în inimă regretă căderea sa și în voință se opune repetării păcatului”. Datorită acestui fapt, o adevărată „schimbare în viața unei persoane” devine [posibilă] .

Are sens să vorbim despre o viață pocăită doar în perspectiva tuturor celor trei etape ale isprăvii, întrucât numai în plenitudinea ei pocăința devine „forța care aduce o schimbare în natura noastră” [769.] La urma urmei, „pocăința înseamnă o schimbare fundamentală în ființa umană, renașterea ei” și „pentru ca pocăința să fie adevărată, ea trebuie să fie realizată *în practică* ”, adică, dacă după

spovedanie „nu ne îndepărtăm de păcat și nu ne schimbăm viața, pocăința noastră nu va fi adevărată. Nu este nici măcar pocăință în sensul deplin al cuvântului” [770.] După cum se spune: „Suntem maeștri la păcătuit, dar nu avem nicio dorință de a ne pocăi; la urma urmei, pocăința nu este doar o simplă mărturisire a păcatelor, ci și o satisfacție completă și cu adevărat deplină pentru ele, chiar și până la *ultimul bănuț* [771] ” [772.] Prin urmare, „a spune că o persoană s-a pocăit atunci când nu se schimbă și nu corectează trecutul este o întreprindere complet zadarnică” [773] .

Merită să reflectăm asupra semnificației expresiei grecești „schimbare a minții”. Reamintim că termenul ascetic „minte” nu se referă pur și simplu la „una dintre calitățile sufletului uman, ci este înțeles ca totalitatea sa, centrul în care sunt concentrate toate energiile ființei umane”. Astfel, lucrarea penitențială este o schimbare a „întregii stări interioare a unei persoane, o transformare a întregii sale ființe”. Este „o chemare la un mod de viață complet nou, la o percepție reînnoită despre sine și despre lumea din jurul nostru, la o schimbare și transformare a sufletului și inimii, a sentimentelor și a gândurilor. O astfel de viață reînnoită nu ar trebui să fie ceva exterior, ci o realitate profund interioară în care se naște o persoană nouă. Pocăința oferă unei persoane oportunitatea de a vedea lumea așa cum a creat-o și o vede Dumnezeu Însuși ” . [774]

Cu alte cuvinte, pocăința înseamnă „o schimbare radicală în abordarea noastră intelectuală asupra întregii noastre vieți – o trecere de la vechea viziune asupra lumii la o viziune *inversă* , iconografică: prin smerenie, urcușul către Cel Preaînalt – căci prin mândrie am căzut în întuneric deplin” [775.] Sau cu alte cuvinte: „Întreaga ispravă este necesară nu pentru a ne înălța spiritual, ci pentru a coborî, a ne smeri” [776.] Aceasta este o înălțare prin coborâre: „de dragul scufundării, care este urcușul nostru către Dumnezeu” [777.] Aceasta este isprava atunci când „înălțimea este dobândită prin smerenie” [778] , când *este semănată în slăbiciune, se înalță în putere* , când *este semănată în umilință, se înalță în glorie* ; aceasta este o ispravă a cărei imagine ne-a fost dată de Cel *care S-a coborât, El este și Cel care S-a înălțat* [779] .

Adevărata pocăință înseamnă nu doar întristare pentru păcatele săvârșite, ci o convertire completă a sufletului din întuneric la lumină, din pământ la cer, de la sine însuși la Dumnezeu. Pocăința fără o astfel de convertire nu este nimic mai mult decât un flirt cu Dumnezeu și cu sufletul. Și nu trebuie jucat cu Dumnezeu. El are milă de cei care se pocăiesc, dar dreapta Lui este grea pentru cei care nu se pocăiesc sau se pocăiesc nesincer și incomplet - pentru cei a căror mărturisire rămâne fără rod. La urma urmei, care este scopul pocăinței? Răspunsul este în Scriptură. „ *Sunt un vierme, nu un om* ”, se pocăiește profetul David. Între timp, care este chemarea omului? *Am spus: sunteți dumnezei și fii ai Celui Preaînalt* [780] - și acestea sunt cuvintele Creatorului omului Însuși. „A transforma un vierme într-un dumnezeu și un fiu al lui Dumnezeu - acesta este scopul pocăinței . ” [781]

Semnul „pocăinței adevărate, mântuitoare de suflete, este schimbarea de la aspirații păcătoase la sentimente și aspirații creștine bune: sufletele noastre au

devenit sterpe sau au început să rodească roadele rele, amare ale întunericului și păcatului; trebuie să le facem roditoare, aducând roadele virtuții.” [782] Astfel de roade vor fi o renunțare completă la modul anterior de a gândi, simți și acționa. Sinceritatea cuvintelor pocăinței trebuie atestată „prin fapta însăși - printr-o schimbare a stilului de viață, așa cum vedem în exemplul Sfintei Maria Egipteanca”, [783] întrucât pocăința „nu este doar o autocondamnare pentru păcate, ci și o autorăstignire interioară, îndepărtarea răului din noi înșine, oricât de adânc ne-a pătruns în suflet, oricât de contopit este cu viața noastră . ” [784]

Roadele apar atunci când *omul rău... se întoarce de la toate păcatele pe care le-a săvârșit și păzește toate rânduielile* lui Dumnezeu *și face ceea ce este legiuit și drept* . Atunci *va trăi și nu va muri. Toate fărădelegile lui pe care le-a săvârșit nu-i vor fi pomenite: el va trăi datorită dreptății pe care a făcut-o* . *Așadar* , nu numai că *vă pocăiți* , ci *și întoarceți-vă, pentru ca păcatele voastre să fie șterse* . Trebuie să smulgem din noi înșine tot ce poate *aduce rodul morții* , cu o auto-condamnare nemiloasă, la care ne îndeamnă sinceritatea Evangheliei: *Orice pom care nu aduce rod bun este tăiat și aruncat în foc785* . Amenințarea este atât de gravă încât se repetă în mod repetat: *Orice ramură care nu aduce rod, El o ia* și orice pom neroditor este supus unui blestem786 . Adu *-ți aminte de unde ai căzut și pocăiește-te... altfel voi veni curând la tine și îți voi lua candela din locul ei, dacă nu te* pocăiești787 .

Să revenim la problema pocăinței fără rod. În ce etapă apare eroarea? Trebuie să ne amintim de experiența mea personală. Dacă mă pocăiesc sincer de răutatea mea în spovedanie, atunci plec de la pupitru eliberat de păcatul pe care l-am săvârșit. Și apoi vine etapa decisivă, a treia - etapa rodniciei: se cere o schimbare completă a sentimentelor mele față de cel pe care am fost supărat; acum trebuie să le tratez cu bunătate și blândețe. Cât de des ni se întâmplă asta? Dacă, după rugăciunea de absolvire, același sentiment de amărăciune, deși ascuns, rămâne în inima mea, dacă reapare în sufletul meu, atunci mă aflu din nou în aceeași stare de păcătoșenie, din nou vinovat de același lucru - a existat doar o încercare de pocăință, dar una nereușită . [788] Schimbarea din viața mea nu a avut loc. Și această slăbiciune este atât de inerentă în noi încât trebuie să ne reamintim zilnic: „Chiar dacă mă pocăiesc adesea, sunt găsit mincinos înaintea lui Dumnezeu ” . [789] [790] , totuși evităm eforturile dureroase pentru noi, evitând cu viclenie atât schimbările interne, cât și pe cele externe.

Această calitate a noastră este demonstrată clar în sacramentul Botezului. Un adult, ieșind din fontul baptismal, este complet fără păcat în prima clipă - sufletul este eliberat de toate fărădelegile personale comise anterior. Este posibil să menținem această stare de puritate și să continuăm să trăim o viață sfântă? Nu, este imposibil. Toate faptele sunt iertate, dar natura distorsionată de păcat rămâne. La urma urmei, vechile sentimente, atitudini și opinii rămân în suflet și, inevitabil, vor începe să reapăre. Ele pot, chiar în prima clipă, să ne amintească de ele însele printr-un gând trecător, o mișcare imperceptibilă a sentimentului sau chiar o acțiune directă. La urma urmei, dependențele adânc înrădăcinate, opiniile nedrepte și înclinațiile păcătoase rămân în inimă: resentimentele față de părinți sau iritarea față de un frate, ostilitatea față de un șef sau simpatia pentru

soția sa, invidia față de un vecin sau pofta de alcool și așa mai departe... Toate faptele păcătoase din trecut sunt spălate de apa sacramentului, dar eu nu sunt eliberat de ceea ce le dă naștere; Încă port în mine semințele tuturor acelorași dependențe, ceea ce înseamnă că sunt din nou cufundat în lumea mea de odinioară a gândurilor, sentimentelor și dorințelor – într-un cuvânt, îmi recapăt vechiul mod de viață.

Potențialul de sfințenie este acordat omului prin Botez doar „în formă embrionară", iar „întoarcerea de la ceea ce este contrar firii la ceea ce este inerent ei este restaurată prin lupta ascetică". [791] Dumnezeu ne-a acordat victoria asupra morții, dar, deși răscumpărarea neamului uman a fost deja realizată de Mântuitorul, roadele lucrării lui Hristos nu se extind mecanic la toți oamenii, indiferent de relația lor personală cu El. Mântuirea trebuie asimilată și experimentată *personal* de fiecare persoană. „Bunul Dumnezeu și-a descoperit bunătatea tuturor... Dar numai cei care doresc să profite de bunătatea Lui vor fi mântuiți . [792]" *la dreapta lui Dumnezeu ,* [793] dar fiecare individ se confruntă cu isprava dobândirii îndumnezeirii personale, proporțional cu asemănarea sa cu Mântuitorul, întrucât „imitarea lui Hristos este necesară pentru desăvârșirea vieții" [794] sau, cu alte cuvinte, „oricine în viața sa a devenit asemenea trăsăturilor firii lui Dumnezeu, într-un fel devine același cu Cel cu Care a arătat în sine o asemănare prin asemănare precisă." [795] Ascetul își dă „sângele", oferind o jertfă fezabilă - sinele său vechi - și primește Duhul. Agentul mântuirii pentru fiecare persoană este Duhul Sfânt, care îi pune pe calea cea dreaptă pe cei care se străduiesc spre Dumnezeu, le creează sufletul reînnoit și îi introduce în rândurile celor mântuiți . [796]

Adevărata puritate și dobândirea asemănării cu Dumnezeu se câștigă în lupta zilnică a vieții creștine după porunci, prin dobândirea harului, cu efort constant și „străduință proprie a omului de a deveni asemenea lui Dumnezeu" [797.] „Domnul a luat asupra Sa păcatele tale și tu trebuie să iei asupra ta poruncile Lui" [798.] Dacă continuăm să trăim deplângându-ne patimilor, atunci ne condamnăm la pieire: aici „nici Botezul divin, nici sacramentele divine care îl urmează nu ne vor izbăvi de condamnarea veșnică" [799.] Căci moartea spirituală constă în a ne despărți de viața după Dumnezeu; a fi supus morții spirituale înseamnă a trăi în păcat, așa cum, invers, a trăi veșnic înseamnă a trăi în Dumnezeu [800] .

Tenacitatea răului întipărit în inimile noastre poate fi observată, de exemplu, în modul în care „fiecare mișcare interioară, chiar și trecătoare", își lasă amprenta asupra sufletului. „Să presupunem că în cursul întregii mele vieți am gândit ceva rău o singură dată. Acest «rău», dacă nu este expulzat din suflet printr-un act de autocondamnare, va rămâne prezent, dând vieții mele un caracter diferit, introducând o anumită pată întunecată în sfera vieții mele". Și, dacă nu este eradicată prin pocăință, „prezența acestui «întuneric» va fi imposibil de ascuns", nici aici pe pământ, nici în veșnicie, căci [nimic] *nu este secret* [în] lume .

„Oricine mănâncă și bea este îndumnezeit", [803] se spune despre împărtășirea Sfintelor Taine. Totuși, deși suntem considerați vrednici de îndumnezeire în momentul Împărtășaniei, totuși nu rămânem sfinți complet și definitiv

îndumnezeiți. De ce, atunci, deși sfânta împărtășire a Trupului și Sângelui „mă îndumnezeește și mă hrănește, îmi îndumnezeește duhul”, [804] îmi pierd iar și iar această stare de a fi?

Răspunsul este dat în aceeași rugăciune: „Oricine mănâncă și bea cu *inimă curată* este îndumnezeit ”. Și acesta este rodul unei vieți întregi. Într-adevăr, „fiecare creștin, prin sfintele sacramente și sfintele virtuți, devine primitor al Duhului”, dar numai sfinții devin purtători de Duh; ei „îl păstrează pe Duhul Sfânt în ei înșiși prin sfintele virtuți evanghelice, o viață evanghelică sfântă, în timp ce noi Îl întristăm cu păcate și apoi Îl alungăm din noi înșine”. [805] *Curățirea completă a inimii, dobândirea asemănării cu Dumnezeu, este acordată lucrătorilor spirituali care și-au dat sufletele pentru Hristos și astfel i-au transformat. O persoană care a întreprins ostenelile ascezei active și contemplative, după ce a atins detașarea, este considerată vrednică de* îndumnezeirea inalienabilă .

Calea către aceasta constă prin pocăință rodnică. Aceasta este calea pe care Sfântul Ioan Botezătorul a propovăduit-o în pustiul sterp de dincolo de Iordan, în ajunul Botezului Mântuitorului: „ *Faceți, dar, roade vrednice de pocăință* ”, ca nu cumva, cu o pocăință neroditoare, să nu *scăpați de mânia viitoare* .
Căci *securea* – moartea fiecăruia dintre noi – *stă la rădăcina pomului,* gata să ne ajungă în orice moment, găsindu-ne într-o nepocăință neroditoare. Căci *pomul care nu aduce roade bune este tăiat și aruncat în foc* . [806]

Munca penitențială

Trebuie să ne reamintim că fiecare persoană are nevoie de pocăință, și în mod constant? Acest lucru este necesar deoarece suntem predispuși la uitare selectivă, iar anumite truisme pur și simplu refuză să prindă rădăcini în conștiința noastră. Probabil că nu există un singur sfânt părinte care să nu fi repetat, într-un fel sau altul, acest gând: „Trebuie să știm în fiecare oră că în aceste douăzeci și patru de ore ale zilei și ale nopții avem nevoie de pocăință.” [807] Și iată ce spun sfinții despre ei înșiși. Cât de serios trebuie, așadar, să abordăm această lucrare interioară, care nu are sfârșit pe pământ, nici măcar pentru cei care au atins sfințenia. „Nicio virtute nu este mai înaltă decât pocăința, pentru că lucrarea pocăinței nu poate fi niciodată perfectă. Pocăința este întotdeauna potrivită pentru toți păcătoșii și drepții care doresc mântuirea. Și nu există nicio limită a perfecțiunii, pentru că perfecțiunea chiar și a celor mai perfecți este cu adevărat nesfârșită.” Prin urmare, pocăința până la moarte nu este determinată de timp sau de fapte” [808] .

De aici porunca părintească: „În toată viața ta, fiule, roagă-te ca un păcătos”. [809] Și de aceea, drepții, care se angajează în adevărata asceză, „sunt cufundați în pocăință de măreția lui Dumnezeu în fiecare minut, și nu doar zilnic”. [810] Care om drept nu se împiedică în fiecare zi de micile denivelări ale drumului său și *chiar și un om drept nu poate fi mântuit în ziua păcatului său .* [811] Acesta este motivul lacrimilor neobosite de pocăință ale sfinților asceți, care, apropiindu-se de Dumnezeu, în lumina purității Sale văd tot mai clar nenorocirea nemăsurată a firii lor corupte. Pe de altă parte, noi, care rămânem departe de Dumnezeu, incapabili în întunericul ignoranței noastre să înțelegem

amploarea propriei noastre căderi, avem îndoieli cu privire la sinceritatea sfinților: de ce spune despre sine un om a cărui dreptate este evidentă: „Sunt mai rău decât toți ceilalți”? Nu este aceasta o formă de falsă smerenie?

Dar chiar și atunci când suntem bolnavi și simțim dureri severe, simțim subiectiv că suferim mai mult decât alții . [812] Același lucru i se întâmplă unui ascet care a atins o considerabilă măsură de smerenie. Pe un astfel de fundal, cel mai mic gând de importanță de sine este perceput subiectiv ca un păcat grav, flagrant, care Îl insultă pe Dumnezeu. Mai mult, în comparație cu cei din jurul său, pe care îi privește fără nicio urmă de judecată prin smerenia sa, ascetul se simte în mod natural mai păcătos decât toți ceilalți, iar inima sa geme: „Toți sunt mântuiți, dar eu singur pier.” Aceste gânduri trecătoare, rapide și abia perceptibile reușesc, ca cele mai fine ace, să înțepe chiar și cea mai vigilentă inimă.

Acest lucru este atât de clar evident din jurnalele marelui făcător de minuni Ioan de Kronstadt – cu doar două luni înainte de moartea sa, el scria: „Doamne! Păcătuiesc neîncetat înaintea Ta și înaintea oamenilor prin lipsa iubirii vii și active, prin egoism, poftă, răutate, invidie, mândrie, ipocrizie, împietrire a inimii, zgârcenie, interes personal, nerăbdare, cârtire, lene, lipsă de credință, uneori îndoială, neascultare, dispreț, gânduri pofticioase și mișcări carnale. Bătrânul încă trăiește și domnește în mine, iar eu, fără valoare, sunt slujitorul Tău, vrednic de toată osânda . ” [813]

Dacă omul sfânt și drept păcătuiește atât de mult, atunci ce se întâmplă cu noi? Și dacă păcatele noastre sunt mai puține, atunci care este măsura orbirii noastre... *Dacă spunem că nu avem păcat, ne amăgim singuri și adevărul nu este în noi... Dacă spunem că nu am păcătuit, săvârșim o minciună... Dacă omul drept abia se mântuiește, unde se vor arăta cei răi și păcătoși?* [814]

Cei drepți nu sunt înșelați de propria lor dreptate, ci adesea nu o recunosc cu sinceritate. „Sfinții, fiind trimiși de Dumnezeu să-i ajute pe oameni, au refuzat cu smerenie acest lucru” [815] ; cei mai mari dintre profeți se considerau nepotriviți pentru lucrarea de slujire: „ *Te rog, Doamne, alege-mi un alt puternic* ”, a implorat Moise, mărturisindu-și neputința. „ *O, Stăpâne, Doamne, iată, nu știu să vorbesc, căci sunt un copil”,* [816] a îndemnat profetul Ieremia, îngrozit de propria sa imaturitate. Un exemplu viu de autocondamnare sobră, imortalizat în Sfânta Scriptură, a fost arătat atât de profetul David, cât și de apostolul Pavel, precum și de toți sfinții care i-au urmat. „Dă-mi să-mi văd păcatele”, au repetat creștinii Sfântul Efrem Sirul , implorând cel mai prețios dar. Cum se biciuiesc cei mai buni dintre cei mai buni - Ioan Gură de Aur și Vasile cel Mare , Ioan Damaschinul și Simeon Noul Teolog - condamnându-se ca fiind cei mai răi dintre oameni, se poate vedea din rugăciunile lor - este suficient pentru a deschide Rânduiala Sfintei Împărtășanii.

„Până în ziua de azi nu cunosc”, mărturisește Sfântul Macarie cel Mare , „un singur creștin desăvârșit... Dimpotrivă, chiar dacă cineva își găsește odihna în har, ajunge la taine și revelații și simte marea dulceață a harului, totuși păcatul rămâne totuși în el” [817.] Imperfecțiunea sfințeniei este evidentă pentru sfinții

înșiși, dar acest lucru nu este întotdeauna clar și pentru noi, păcătoșii, și de aceea acest adevăr este chiar consacrat canonic [818] .

Cu cât ești mai aproape de Dumnezeu, „cu atât te vezi mai îndepărtat de Dumnezeu. Și cu cât inima ta este mai purificată prin rugăciune și mintea ta este luminată de lacrimi mereu curgătoare, cu atât pari mai păcătos și destrăbălat.” De ce este așa, de ce nu înainte? De ce nu te vedeai așa înainte de curățirea inimii tale? „Pentru că nu știai ce sunt îngerii”, pentru că nu-L văzuseși pe Hristos, nu-ți puteai imagina puritatea paradisului. Când aceste mistere i se dezvăluie ascetului în contemplare, el, lovit de frumusețea inefabilă, de puritatea de neînțeles și orbitoare a Divinității radiante, își simte propria natură ca o duhoare și o murdărie.

Și apoi un astfel de părinte binecuvântat precum Simeon Metafrast , „mai mult ceresc decât pământesc, mai mult netrupat decât în trup” [819] , poate, fără tergiversare și fără ipocrizie, dar văzând realitatea ființei sale, să spună despre sine: „ce rău n-am făcut, ce păcat n-am săvârșit... curvie, adulter, mândrie, lăudăroșie, ocară, hulă, vorbe deșarte, râs indecent, beție, nebunie viscerală, lăcomie, ură, invidie, iubire de argint, lăcomie, extorcare, iubire de sine, iubire de slavă, furt, neadevăr, câștig necinstit, gelozie, clemență... fărădelegile mele au trecut peste capul meu...” [820]

Aceasta este legea evangheliei: „cu cât un om este mai perfect, cu atât se vede mai imperfect”; acesta este adevărul evanghelic: „un creștin nu poate fi niciodată suficient de perfect” și, prin urmare, „se roagă și nu se poate ruga niciodată suficient”. Este moarte spirituală și distrugere pentru un creștin să spună despre sine: Sunt perfect. Căci scopul nostru este perfecțiunea divină [821] , dar, în același timp, este cu adevărat o blasfemie dacă cineva, având un astfel de scop și fiind om, se face pe sine zeu [822.] Calea noastră este „calea de la pământ la vârful cerului și deasupra cerurilor - *spre onoarea celei mai înalte chemări a lui Dumnezeu...* [823] Și dacă acesta este scopul nostru final, atunci cât de sfinți ar trebui să fim în toată viața noastră pe pământ? [824] „Caracteristica celui perfect este să nu se considere perfect, dar dacă cineva gândește altfel, crezând că a împlinit toate virtuțile, atunci *Dumnezeu îi va descoperi* măsura erorii sale [825.] „Cine crede despre sine că a realizat totul, nu are nimic” [826] .

În cele din urmă, există un alt motiv pentru care oamenii sfinți și drepți, trăind în detașare și puritate, își petrec nopțile în plâns de pocăință. O inimă care a dobândit darul iubirii pentru om se deschide către un sentiment de unitate catolică ; este capabilă să îmbrățișeze compasiunea pentru toți cei apropiați și îndepărtați, și chiar pentru cei care au răstignit-o. O astfel de persoană experimentează cu adevărat că suntem *cu toții una în Hristos Isus* : acceptă durerea și povara universală a păcatului, pe care începe să le perceapă ca un sentiment de păcătoșenie personală. Și astfel varsă lacrimi „pentru tot Adam”. Astfel, este întruchipat adevărul teologic că întreaga rasă umană este una, unită prin natură, o „ființă vie”, că oamenii nu sunt indivizi izolați, ci membri ai unui singur întreg organic. Prin urmare, căderea lui Adam nu a rămas doar păcatul său personal, ci

în Adam toți oamenii au păcătuit . Și din același motiv, jertfa lui Hristos pe cruce este mântuitoare pentru noi toți [830] .

Plângerea penitențială a Sfântului Siluan vorbește despre toate acestea mai clar decât tratatele teologice: „Trebuie să avem un singur gând: ca toți să se mântuiască...” Acest călugăr, suferind „pentru tot Adam”, care chema la „rugaciune către Dumnezeu pentru dușmani și prigonitori ca și pentru noi înșine” [831] , mărturisește: „Inima unui călugăr este întotdeauna tristă pentru oameni, pentru că nu toți se mântuiesc... Și sufletul meu plânge pentru întreaga lume. Nu pot să tac până la lacrimi despre oamenii pe care îi iubesc... Sufletul meu plânge pentru întreaga lume și Îl imploră pe Stăpânul, Cel Bun și Milostiv, să reverse harul Său peste fiecare suflet” [832] .

„Fără pocăință nu există sfințenie... fără ea nu există creștinism” [833.] „Pocăința este adevărata poziție în raport cu Dumnezeu și cu aproapele” [834.] „Pocăința ar trebui să fie începutul vieții noastre spirituale și ar trebui să treacă ca un fir roșu prin întreaga noastră viață până la mormânt” [835] .

Și „rugăciunea fără sentiment de pocăință nu este o conversație plină de respect, ci o provocare îndrăzneață adresată lui Dumnezeu... Ne putem apropia de flacăra cerească și nu putem fi arși doar prin pocăință” [836.] Această învățătură străveche a fost propovăduită în deșertul egiptean în secolul al IV-lea, dar originile ei sunt mai profunde: Domnul Însuși, dând poruncile pocăinței, „a hotărât să le împlinească până la moarte” - prin urmare, „cine afirmă că pocăința se poate sfârși înainte de moarte, încalcă porunca și este un criminal”.

Întrucât „diavolul nu încetează niciodată să se lupte cu noi, pocăința nu trebuie niciodată desființată”; se știe că și cei „care au fost cu adevărat plăcuți lui Dumnezeu și au atins desăvârșirea” trebuie să se pocăiască, căci „cine n-a fost ispitit de minciuni, nu cunoaște pofta vederii și nu s-a mâniat niciodată pe aproapele său fără motiv și s-a dovedit chiar nevinovat de un cuvânt deșert, ca să nu aibă nevoie de pocăință? .. Și de aceea, în ceea ce privește pocăința, este dator până la moarte. Dar să presupunem că există unii fără aceste neputințe... Totuși, chiar dacă ar exista astfel de oameni, ei totuși coboară din Adam, toți s-au născut sub păcatul fărădelegii și de aceea, prin sentința lui Dumnezeu, sunt condamnați la moarte și nu pot fi mântuiți fără Hristos” și de aceea – fără pocăință [837] .

Problema constă în corupția firii noastre și, prin urmare, „păcatul nu este pur și simplu o categorie de fapte necuviincioase, prin abandonarea cărora vom deveni «fără păcat», ci mai degrabă lanțuri și cătușe în care suntem încurcați și de care nu putem scăpa în cele din urmă în această viață” - decât dacă suntem considerați vrednici, încă pe pământ, să ne transformăm complet natura în îndumnezeire. Astfel, „cu cât Ortodoxia pătrunde mai adânc în viețile noastre, cu cât ne simțim mai păcătoși, cu cât aceste cătușe sunt mai insuportabile, cu atât lanțurile sunt mai clar vizibile. Și se dovedește: cel care păcătuiește mai puțin simte o vină mai mare decât cel care păcătuiește frecvent” [838] . Prin urmare, este firesc ca, cu cât o persoană este mai pură, cu atât „își simte mai mult lipsa de

importanță și se plasează sub orice creatură... Nu poate găsi sau vedea nimic vrednic în sine” [839] .

Însă cei cu adevărat „drepți sunt foarte adesea supuși unor păcate subtile” și, întrucât „se supraveghează cu mare atenție pe ei înșiși, se recunosc ca păcătoși mult mai mult decât toți oamenii în general și, mai mult, datorită purității minții lor, își văd propria nesemnificație mult mai clar decât ceilalți oameni” [840.] Astfel, o persoană care a ajuns la măsura rugăciunii pline de har este conștientă „doar de slăbiciunea sufletului său, de neajunsurile sale naturale și de datoriile sale înaintea lui Dumnezeu” și, prin urmare, „spune că este primul și cel dintâi dintre toți păcătoșii de pe pământ” [841] .

Semnul distinctiv al corupției noastre spirituale este o dorință maniacă de a ne întoarce la păcatul pe care l-am comis. De îndată ce încercăm să ne eliberăm, pasiunea își întărește din nou strânsoarea. În absența unei hotărâri suficiente, acest lucru împiedică roadele păcatelor noastre să se coacă - să se schimbe la nivelul ființei noastre. Și apoi, iar și iar, oamenii, *după ce au scăpat de murdăria acestei lumi... se încurcă din nou în ea și sunt copleșiți de ea,* iar *pentru ei aceasta din urmă este mai rea decât prima. Ar fi mai bine pentru ei să nu fi cunoscut calea adevărului decât, după ce au cunoscut-o, să se întoarcă.* Despre astfel de oameni se spune: *„Câinele se va întoarce la voma lui, iar scroafa, după ce s-a spălat, la excrementele sale* ” [.]

Având în vedere astfel de caracteristici naturale, cultivarea roadelor pocăinței necesită un efort și o muncă considerabile, ceea ce constituie o luptă creștină cu multiple fațete. „Pocăința singură nu este suficientă pentru mântuirea noastră, dar fără ea, mântuirea nici măcar nu poate începe. Și celui care aduce pocăința i se va spune *ce* trebuie să facă în continuare” [843] pe calea bătăliei care ne așteaptă. „Există o singură cale către contemplare și iubire divină: pocăința” și, în mare măsură, aceasta constă în „efortul maxim de a nu-L jigni pe Dumnezeu repetând păcatele pentru care ne pocăim ” [.844]

Roadele se culeg într-o luptă fără compromisuri cu sine însuși: „Pocăința este rebeliunea unui om împotriva lui însuși. Un om se ridică la o astfel de rebeliune atunci când simte un dușman în interiorul său. Atâta timp cât vegetează în autoamăgire, crezând că toți dușmanii săi sunt în afara personalității sale, nu se răzvrătește împotriva lui însuși în niciun fel. Dar când ochii unui om sunt deschiși... va vedea hoți și tâlhari în propria casă.” [845] O stare sufletească de pocăință „se opune complacerii, «filistinismului» spiritual al fiecărui fariseu – al fiecărui «om drept» care crede că se află într-o stare «haroasă» pentru că nu se cunoaște pe sine ”. [846 847] .

Cunoașterea de sine inițială pune o persoană pe calea spirituală, căci „recunoașterea propriei nevrednicii este deja pocăință” [848.] Și apoi vin *munca și boala* [849] : „Cel care urmează corect calea spirituală începe să vadă tot mai multe păcate în sine, până când, în cele din urmă, cu viziune spirituală, se vede pe sine în întregime în păcat, în lepră spirituală, simte din toată inima că este murdărie și impuritate, că nici măcar nu este vrednic să cheme numele lui Dumnezeu și numai, asemenea vameșului, neîndrăznind să-și ridice ochii în sus, cu durere în

inimă strigă: *Dumnezeule, ai milă de mine, păcătosul* [850.] Fiind mult timp într-o astfel de stare spirituală, o persoană iese în cele din urmă din ea îndreptățită, așa cum a ieșit vameșul.” Dacă te consideri în secret o persoană dreaptă și îți recunoști păcatele ca pe un accident, pentru care nu sunt eu de vină atât de mult, cât „împrejurările externe, sau oamenii, sau demonii... atunci acest aranjament este fals, este în mod clar o stare de amăgire ascunsă, de care Domnul să ne izbăvească pe toți” [851] .

Oricine se adâncește în scrierile Sfântului Ioan de Kronstadt va fi cu siguranță răsplătit, dobândind îndrumare practică pentru lucrarea sa interioară în cele mai diverse aspecte ale ei. Chiar deschizând cărțile sale, citim: „A te pocăi înseamnă a simți în inima ta falsitatea, nebunia și vina păcatelor tale; a recunoaște că ți-ai jignit Creatorul, Domnul, Tatăl și Binefăcătorul cu ele... a dori din tot sufletul tău îndreptarea și ispășirea lor.” [852] Sau: „Pocăința este o stare în care o persoană a ajuns pe deplin la conștientizarea păcătoșeniei sale, când sufletul său se întristează, imaginându-și clar abisul care este gata să-i înghită pe păcătoșii nepocăiți.” Treptat, întreaga învățătură se va dezvălui: „A-ți examina cu sinceritate viața și numeroasele păcate, înaintea feței Dumnezeului atotștiutor, fără milă față de sinele tău vechi, viața și numeroasele tale păcate, a te condamna cu imparțialitate pentru ele, a dori cu sinceritate îndreptarea de păcatele și patimile care ne încurcă zilnic sufletul – aceasta este adevărata pocăință! Desigur, un sentiment de pocăință nu apare brusc din cauza mulțimii păcatelor noastre” [853] .

Părintele Ioan este realist și practicant. El învață clar, prin propriul exemplu personal. „Jurnalele sale sunt martori ai lucrării sale interioare”, ele oferă un material unic despre „lupta sa constantă cu gândurile și sentimentele păcătoase”. El a urmat o cale de luptă deosebit de intensă: a practicat o pocăință constantă, *secretă* . În orice moment, expunându-și fără milă impulsurile interioare, s-a pocăit constant în tăcere înaintea lui Dumnezeu. Această practică i-a dat o putere puternică și a devenit temelia dezvoltării sale spirituale.

Autoobservarea atentă i-a permis să-și observe constant toate mișcările spirituale și, imediat, fără întârziere, „a luptat cu vigoare împotriva răului și a căutat să-l șteargă prin auto-reproș, rugăciune și pocăință tainică”. Ceea ce este, de asemenea, important: așa cum se pocăiește continuu, el îi mulțumește și lui Dumnezeu pentru fiecare faptă bună reușită, pentru cea mai mică experiență benefică, pentru orice ispită instructivă, pentru fiecare îngăduință, pentru fiecare întristare; el mulțumește, după cum spune anafora [854] , „pentru toate acestea... cele pe care le știm și cele pe care nu le știm, cele revelate și cele nerevelate” - acest lucru este evident în notițele din jurnalul sfântului.

Pe măsură ce acumula experiență, a descoperit puterea uimitoare născută din lupta pocăinței. În lucrarea sa secretă, „Părintele Ioan a dobândit o capacitate extraordinară de a mișca: fiecare sentiment nepoliticos, fiecare gând rău era invariabil însoțit de căință și de un strigăt către Domnul pentru iertare și milă”.

Și pentru o astfel de spovedanie liberă și constantă, Mântuitorul a bucurat inima marelui pastor, umplând-o de pace și mângâiere”, drept urmare „starea

dominantă a Părintelui Ioan era veselia spiritului și prospețimea constantă a forței fizice. Învățând din experiență marea semnificație a pocăinței secrete", el „i-a sfătuit pe toți să recurgă la aceasta". Rezultatul la care duc perseverența și consecvența în strădania spirituală este instructiv: „Părintele Ioan a dus o astfel de viață lăuntrică nu timp de un an sau doi, ci mai bine de o jumătate de secol și a atins o înaltă stare spirituală - sfințenia " . [855]

***

Ideea de ispășire este logic de neînțeles pentru noi: cum a putut Hristos să se Cruce *pentru noi* când nici măcar nu ne-am născut? Se pare că ideea că Domnul a suferit *pentru mine* personal, pentru persoana mea, direct pentru păcatele mele, este un fel de alegorie, născocită pentru a stârni în noi, printr-o imagine frapantă, sentimente de pocăință. În mod similar, ideea că oamenii, până în ziua de azi, continuă să-L răstignească pe Domnul cu păcatele lor este adesea înțeleasă ca nimic mai mult decât simbolic. Dar nu este cazul. Trebuie înțeleasă literal: „S-a oferit singur pe Sine însuși, ca ofrandă Tatălui Său, junghiat pentru totdeauna " .

Deși logica este inacceptabilă aici, aceasta nu este doar simbolism. Miracolul răscumpărării este la fel de atemporal ca Cina cea de Taină și, prin urmare, la fel ca miracolul Euharistiei, poate, prin repetiție, să continue pentru totdeauna. Dumnezeu acționează în eternitate, iar eternitatea este absența timpului. Prin urmare, păcatul pe care îl comit personal astăzi, acesta foarte specific, a fost ispășit dinainte - atunci, în suferința Domnului pe cruce. Și, prin urmare, păcătuind astăzi, sunt complice al celor care L-au răstignit pe Hristos, deoarece păcatul meu prezent este cauza suferinței Sale. Misterul răscumpărării ne-a acordat sacramentul Pocăinței.

Ceea ce Domnul Mântuitor împlinește astăzi prin Duhul Sfânt în sacramentul Spovezii, El Însuși a făcut atunci . [857] Natura umană nu este capabilă să ispășească păcatele de una singură, iar Hristos a făcut-o pentru noi. El a făcut-o deja: *căci prin har sunteți* deja *mântuiți* . Dar *aceasta nu vine de la voi - este darul lui Dumnezeu .* [858] Suntem iertați în avans; Domnul a iertat în avans fiecare păcat pe care nu l-am săvârșit încă, toată „lucrarea mea nefăcută", pe care „ochii Lui au văzut-o deja". [859] Dar pentru ca această iertare să fie eficientă pentru noi, trebuie să o acceptăm - nu să o respingem, nu să o neglijăm.

Această acceptare se realizează într-o viață de pocăință. Starea *de răscumpărare* ne este acordată de Dumnezeu și este primită în sacramente, prin împărtășirea nepăcătoșeniei Sale: primim darul mântuirii prin Botez, Spovedanie și Împărtășanie. Acesta este sensul învățăturilor patristice: pentru noi, „există o singură mântuire - Hristos, care mântuiește pe cei care cred în El și își recunosc nevoia de un Mântuitor, adică, care se consideră păcătoși, nevrednici de Împărăția lui Dumnezeu. Iisus Hristos a venit să cheme astfel de păcătoși la pocăință și mântuire . " [860]

Eliberați-mă de vărsarea de sânge

Dincolo de încălcările evidente ale poruncilor, dincolo de păcatele mărunte, cotidiene, pe care ne obișnuim mai mult sau mai puțin să le recunoaștem, în suflet prosperă la niveluri mai profunde izvoare ascunse de gânduri vicioase, sentimente impure și dorințe. Semințele pasiunii sunt înrădăcinate acolo, iar gândurile necredincioase și ideile false se pot maturiza încetul cu încetul. Acest tărâm este de obicei inaccesibil atenției superficiale - pătrunderea adâncurilor sale necesită un efort special, abnegație și onestitate. Adesea, nu ajungem acolo - fie nu îndrăznim, fie pur și simplu nu știm cum.

Fără a aprofunda, fără a ști măcar ce se ascunde în acele zone ale sufletului, continuăm să trăim cu povara păcatului latent. Uneori, fiecare simte vag această greutate, dar cumva o îndură, devine distras și apoi, parcă, o uită din nou. După ce și-a înăbușit din nou conștiința, omul continuă să poarte și să acumuleze murdărie în sine. Astfel, inima sa rămâne impură și, prin urmare, eforturile exterioare - postul, participarea la slujbe, darea de pomană și așa mai departe - sunt fără rod. Dar, cel mai important, îi lipsesc resursele pentru munca interioară, pentru creșterea în rugăciune. Și astfel se creează un cerc vicios: rugăciunea minții și a inimii poate purifica inima, dar povara grea care apasă asupra inimii împiedică pe cineva să se apropie de o astfel de rugăciune.

Există o singură cale de ieșire – să te întorci împotriva ta însuți, fără milă pentru propriul sine: printr-o examinare sinceră și imparțială a sufletului, să-ți descoperi ascunzișurile secrete și să le distrugi conținutul în pocăință. Fără aceasta, nu poate fi îndeplinită condiția principală care deschide calea către practica mentală: „Să nu te condamne și să nu te chinuie conștiința în nicio privință. ” [861]

Cei care au hotărât să lupte cu firea lor sunt convinși că a vedea straturile subtile ale păcătoșeniei nu este atât de ușor. Pe măsură ce cineva se adâncește în viața bisericească și depășește obiceiurile păcătoase grosolane, lucrarea pocăinței trece la un alt plan: prin sobrietate și mărturisire sistematică, are loc o luptă consecventă împotriva patimilor adânc înrădăcinate.

Există unele particularități aici: urmărind gândurile trecătoare și nuanțele mișcărilor inimii, se pot pierde din vedere lucruri mai esențiale, precum cele despre care sfântul amintește: „Nu vă găsiți păcătoși, mari păcătoși?... Dar dacă nu-L iubiți pe Dumnezeu din toată inima voastră - nu este acesta un mare păcat și iubiți altceva decât Dumnezeu... nu este acesta un mare păcat?” Și nu este însăși lipsa de înțelegere a acestei și a unei asemenea nesimțiri „un păcat - blasfemie împotriva lui Dumnezeu”? [862]

Desigur, fiecare, la un moment dat, s-a pocăit de atașamentul său față de lume și de indiferența față de Cer, recunoscând și mărturisind corupția comună prin păcat și distrugerea modului lor de viață anterior. Atât scrierile Părinților, cât și literatura spirituală populară ne amintesc de toate acestea . Dar nu oare, în timp, prinși în goana după gânduri subtile, nu reușim să ne examinăm pe noi înșine - să vedem dacă *roadele* pocăinței noastre inițiale au fost dezvăluite? Este ușor să uităm adevărul că „a te pocăi de un păcat înseamnă a înceta să mai comiți acel păcat ” . [864]

La urma urmei, dacă nu ne „schimbăm radical viața, pocăința noastră... nu este pocăință”. [865] Este datoria noastră să privim cu atenție în noi înșine și să ne întrebăm din nou: Am respins complet vechiul nostru mod de gândire? Vechile valori ne-au pătruns noua viață? Toate aspirațiile noastre interioare s-au îndreptat de la cele pământești spre Cer? Dacă da, acesta va fi începutul unui nou început.

Adânc în conștiința noastră, există mișcări subtile, evazive ale gândirii, care adesea sunt pur și simplu trecute cu vederea. Totuși, ele pot deveni cauza înfrângerilor noastre. Nerecunoscute, ele, ca un dușman din spate, își desfășoară lucrarea subversivă, iar o persoană care luptă pentru vindecarea sufletului se află dezorientată, incapabilă să înțeleagă cauza principală: ce anume apasă și epuizează inima, ce împiedică și împiedică dezvoltarea rugăciunii, ce stinge aspirațiile spirituale înalte și de ce este sufletul abătut și epuizat, chiar dacă pare să se străduiască din toată inima să dobândească harul?

În timp ce adăpostim otravă spirituală, nu suntem capabili să reținem nici măcar o picătură de har divin. Aceasta se retrage din suflet, care adăpostește păcătoșenie nepocăită, și devenim lipsiți de apărare împotriva dușmanului. Nu mai este vorba de o acțiune inteligentă; este o amenințare a colapsului total. Este important să discernem dacă persistă un atașament ascuns față de foștii idoli și culte, dacă s-a dezvoltat subtil o simbioză periculoasă de idei, unde valorile spirituale creștine sunt amestecate cu ceva inerent antagonist. Este departe de a fi evident pentru toată lumea că consecințele unui astfel de amestec sunt întotdeauna distructive .

Astfel, la începutul secolului trecut, orbirea spirituală i-a împiedicat pe mulți să recunoască adevărata natură a cauzelor tragediei rusești. Unii reprezentanți proeminenți ai intelectualității și chiar ai aristocrației și clerului, apoi mișcarea albă și emigrația, considerându-se ortodocși, puteau în același timp să adere la convingerile liberal-democratice, să accepte ideologia masonică sau să se lase duși de practici oculte, puteau încuraja răsturnarea monarhiei și să primească cu bucurie revoluția. Dar „dacă au crezut în Baal ca Dumnezeu, atunci pot ei crede în adevăratul Dumnezeu? Nu, pentru că cel rău le-a întunecat ochii sufletelor” 867. [Crezând] că au continuat să rămână creștini, adesea nu înțelegeau sincer în ce se aruncau, nu își dădeau seama că sufletele lor *se amestecaseră* cu forțele răului: *S-au amestecat cu păgânii și le-au învățat faptele; le-au slujit idolilor... Și mânia Domnului s-a aprins împotriva poporului... și i-a dat în mâinile păgânilor, iar cei care îi urau au început să stăpânească peste ei* [868] .

Înțelegând consecințele încercării de a fuziona principii spirituale diametral opuse, o persoană pioasă care aparent duce o viață religioasă conștientă și care este neclintită în dogmele credinței are totuși sens să se examineze cu atenție: coexistă în sufletul său idei anticreștine în spirit alături de ortodoxie? Există o înclinație inconștientă către credințe care adăpostesc un element evlavios? Aceasta se poate manifesta, rămânând inconștientă, în opinii politice, o

predispoziție către anumite teorii sociale sau construcții filozofice sau o simpatie pentru anumite opere literare și de artă.

Și apoi „o persoană care a acceptat o anumită viziune asupra lumii care conține o premisă falsă s-ar putea să nu observe din interiorul propriului sistem că întregul său edificiu este construit pe o fundație falsă”. S-ar părea că ar trebui să fie „clar pentru un creștin că adevărul are o natură divină, absolută... că *fiecare minciună nu este din adevăr* [869] ”, căci știm de către Cine se spune: *Eu sunt... adevărul* [870.] Pentru noi, singura „sursă de adevăr este Revelația Divină”, iar întreaga diversitate a fenomenelor religioase, filosofice, științifice și culturale este verificată printr-un criteriu simplu: contrazic acestea Scriptura și Tradiția [871.] Și, în același timp, nu este oare evident unde este cauza și cine este de vină pentru toate abaterile de la calea adevărată: „Diavolul înșelător, împrumutând spusele Scripturii și interpretându-le după propriul său plan, îi atrage cu ușurință pe cei simpli în amăgirea sa” [872] .

Este firesc ca o persoană care a dobândit credința la o vârstă conștientă să nu se poată elibera instantaneu de structura sa interioară stabilită. Aceasta trage după ea povara ideilor, ca un lanț impus de lume. Fiecare persoană poate continua să numere verigile acestui lanț: „Umanismul a dat naștere materialismului, materialismul ateismului, ateismul comunismului. Comunismul, la rândul său, a dat naștere nihilismului, relativismului [și] tot ceea ce poate produce un individ mort, luptător împotriva lui Dumnezeu . [”]

Când intră în viața bisericească, o persoană își păstrează, într-o oarecare măsură, viziunea asupra lumii și inerția mentală anterioară și trebuie să reexamineze, să corecteze și să purifice bagajul intelectual moștenit de orice este străin de învățătura creștină. De aceea, apostolul Pavel îi îndeamnă atât de insistent pe noii convertiți: „ *Vă îndemn, fraților... să vă schimbați prin înnoirea minții voastre* , ca să puteți *deosebi care este voia lui Dumnezeu, cea bună, plăcută și desăvârșită”* . Apostolul insistă asupra necesității *de a dobândi mintea lui Hristos* [-] de a „să vă dezlănțuiți de gândurile anterioare, de prejudecățile iudaice și păgâne și să adoptați un mod de gândire pur creștin”, deoarece aceasta este cheia succesului în „înnoirea interioară [”] .

Se întâmplă ca unii creștini, din inerția vieților lor trecute, să continue să fie captivați de operele de artă heterodoxă sau păgână și să rămână admiratori [ai] acelor forme de artă seculară care se bazează pe incitarea pasiunilor; alții nu pot scăpa de captivitatea jocurilor sau sporturilor; iar alții consideră că este posibil să se implice în cultura rock. O conștiință insuficient religioasă poate fi atât de constrânsă de cătușele dogmelor materialiste impuse de educație și creștere, încât oamenii absorbiți de teoretizare pot confunda principiile socialismului cu învățăturile evanghelice; ei pot, în dorința lor de a îmbunătăți viața societății, să propună restaurarea monarhiei prin metode bolșevice.

În adâncul unei minți nepurificate prin har, pot pândi semințele unei ideologii anti-Dumnezeu, anticreștine, care este nucleul nu numai al comunismului sau nazismului, ci și al altor sisteme diverse de viziune asupra lumii, culte orientale și

occidentale [878.] Astfel, fără a renunța în mod exterior la Hristos, cei care sunt „supuși influenței profunde a spiritului lumii și trădează credința la nivelul ideologiei” se îndepărtează de credința Evangheliei [879] .

Elementul demonic se manifestă cu o viclenie și o subtilitate deosebite în arte, mai ales în operele literare, muzicale și cinematografice. Nu este de mirare că îndemnul bătrânilor a fost repetat din generație în generație: „Încearcă să nu citești cărți ale unor scriitori heterodocși, chiar dacă nu găsești nimic rău în ele. Aceste cărți conțin un spirit diferit, greu - așa ne spuneau bătrânii noștri . ” [880]

O persoană sufletească, incapabilă să discearnă spiritele, poate fi captivată de artă cu frumusețea încântătoare a formei; personalitatea imatură a unui creștin, ale cărui criterii estetice nu se potrivesc cu cele spirituale, este captivată de armonia exterioară a unei opere. Și apoi, sub masca frumuseții, otrava spirituală pătrunde în suflet, unde încă trăiește o înclinație vicioasă spre plăcere. Predispoziția noastră spirituală de a primi plăcere, de a se distra superficial, este direct opusă nevoilor spiritului: „adevărul vieții spirituale nu are nimic în comun cu... impresionabilitatea excesivă sau entuziasmul lumesc. Viața creștină este misterioasă, profundă și interioară . ” [881] *Ceea ce este înălțat printre oameni este o urâciune înaintea lui Dumnezeu* [882] – împreună cu acest cuvânt evanghelic *,* să ne amintim de ceea ce a spus Sfântul Isaac Sirul și repetat de Sfântul Ignațiu al Caucazului: „Cel care este chiar și parțial dus de dragostea lumii și încurcat în ea nu se poate elibera din mâinile ei până când lumea nu-l privează de viața veșnică.”

Așadar, „să ne temem să slujim lumii!” La urma urmei, această calamitate îi implică „chiar și pe asceții care nu acordă o atenție strictă lor înșiși”. Dificultatea constă în faptul că acțiunea pasiunii poate fi aproape imperceptibilă, iar slujirea lumii se realizează adesea prin „atașamente nesemnificative față de obiecte nesemnificative... Un mic fir de praf care intră în ochi perturbă acuratețea vederii: un atașament aparent nesemnificativ privează mintea de corectitudine, dăunează și alterează modul de gândire al ascetului. ” [883]

„Plăcerile artelor frumoase, deși ne satisfac simțul estetic și îl irită, ne estompează gustul pentru mângâieri spirituale... Unde este ocazia spiritului să se trezească? Când își va recăpăta puterea?... Trebuie să abandonăm orice speranță de a recâștiga credința vie prin imersiunea profundă în viața senzuală pe care ne-o permitem acum... Ne-am predat complet sclaviei firii” [884.] Adevărul este atemporal și imuabil: „nu se poate *sluji la doi stăpâni* [885] – Dumnezeu și plăcerea.”

Același lucru se întâmplă și atunci când ne lăsăm duși de teorii istoriozofice sau teologice străine de învățăturile lui Hristos. „În mândria noastră fără simț, am amestecat Sfânta Sa Evanghelie cu cărți și științe omenești, extragând din ea gânduri izolate, comparându-le cu cunoștințele noastre științifice și creându-ne propriile sisteme de opinii și credințe religioase. Ele formează acea rețea, acea ceață, care ne ascunde chipul Său viu și radiant” - de unde și instabilitatea gândirii și a propriilor convingeri. „Există un singur motiv pentru toate: plecarea din casa Tatălui”, unde se află adevăratul refugiu pentru cei *care s-au făcut*

părtași Duhului Sfânt . [886] Cei care „nu s-au așezat încă în ea așa cum ar trebui... nu au atins maturitatea nici în cunoașterea spirituală, nici în viață” se îndepărtează de adevărul învățăturii Bisericii . [887]

Un pericol pentru sufletul imatur este reprezentat nu doar de ideile evident anticreștine, ci și de orice școală de „înțelepciune seculară” care nu-L mărturisește pe Iisus Hristos ca Dumnezeu-Om. În lumea eticii seculare și a culturii seculare, „conceptele valorilor morale sunt inevitabil și semnificativ distorsionate”, de unde și consecința tragică - falsificarea virtuților autentice, atunci când pasiunile josnice sunt prezentate ca atare. Problema nu este nouă. În vremea lor, Sfinții Vasile cel Mare , Grigore Teologul și Grigore de Nyssa au avertizat împotriva infatuării față de idei false, iar aceiași Părinți, pentru a evita daunele provocate de un interes pentru astfel de „sisteme și teorii care predominau în societatea necreștină a timpului lor, s-au impus la o mai mare rigoare” și au aprofundat cu atenție învățătura Evangheliei.

În multe dintre scrierile sale, Sfântul Vasile vorbește despre pericolele asociate cu primirea unei educații seculare, îndemnând la vigilența „cu care tinerii ar trebui să abordeze teoriile libere expuse de profesori”. El scrie că nu ar trebui „să le dăm controlul asupra minții noastre acestor oameni”, ci mai degrabă „să împrumutăm de la ei tot ce este folositor”, să renunțăm la ceea ce este inacceptabil pentru un creștin și, ca antidot, să ne adâncim constant în învățăturile lui Hristos. Grigore de Nyssa, vorbind despre anii de student ai fratelui său Sfântul Vasile, spune că „în timp ce era hrănit de o educație seculară, s-a agățat întotdeauna de sânul Bisericii ” . [888]

Și sfântul nostru perspicace, Inochentie de Herson, a avertizat intelectualii cu voință slabă în secolul al XX-lea împotriva ispitelor duhului rău: „Dacă noii noștri dușmani ne pot fi dăunători în vreun fel, nu este prin numărul și armele lor, ci prin spiritul lor corupt. Aceștia sunt oameni infectați cu ulcerul sediției, cu care nici cel mai îndepărtat contact nu este lipsit de pericole. Asemenea unor spirite ispititoare, ei se prezintă de obicei nu ca dușmani, ci ca prieteni. *Cuvintele lor* , cum spune Sfântul David, *sunt înmuiate... mai mult decât untdelemnul, și sunt săgeți...* [889] De aceea, astupați-vă cu sârguință urechile, frații mei, la tot ceea ce răsună cu spiritul înțelepciunii străine... Este evident că cel mai necesar lucru pentru adversarii înverșunați ai Rusiei este să trezească cumva în fiii ei un sentiment de nemulțumire față de ai lor. Dar cine ar putea fi atât de nebun încât să-și schimbe ai săi cu ai altcuiva?” [890] Astăzi, se poate răspunde Sfântului Inochentie cu amărăciune: știm cine este - noi, o parte semnificativă a poporului rus, atât la începutul secolului trecut, cât și la începutul acestuia.

Oamenii care vin la Biserică la o vârstă conștientă și matură experimentează o reflecție plină de pocăință asupra vieților lor trecute, ceea ce duce la inevitabila întrebare: ce și cui au slujit? Trecutul nostru istoric este de așa natură încât această întrebare este percepută cu o intensitate acută; poate rezona cu suferință și durere. Nu vorbim despre cei care au participat direct la fapte nelegiuite: cei care au deposedat țărani, au servit ca forțe punitive sau polițiști, au reprimat credincioși, au răsturnat autoritățile legitime sau au servit autorități

criminale - nu vorbim despre cei a căror slujire a răului este evidentă. Întrebarea este: cum se raportează faptele strămoșilor noștri la noi personal? Există o legătură între mine și persecutorii lui Hristos? Sunt *fiii celor care i-au măcelărit pe profeții* din 891 - noii martiri ai secolului nostru - responsabili pentru părinții lor, chiar dacă nu au avut nicio implicare directă în păcatele lor? Cum este legată pocăința personală a descendenților de crimele anterioare ale compatrioților lor?

Privind problema din perspectiva învățăturii Evangheliei, trebuie să recunoaștem că conștiința unei persoane poate fi împovărată de complicitatea *indirectă* la o crimă, la păcat. Această posibilitate este recunoscută și de conștiința seculară la nivel juridic. În jurisprudența multor țări, vinovăția în crimă este împărțită în mai multe grade: de la crimă directă la participarea indirectă la crimă și chiar la inacțiune criminală. Astfel de legi sunt cu atât mai puternice în domeniul spiritual, unde inacțiunea este condamnată de Scriptură: *cine știe să facă binele și nu-l face, pentru el este păcat892* unde ideea este supusă judecății morale la fel de mult ca și fapta893 .

Prin urmare , pentru un creștin, o eroare de gândire nu este o păcătoșenie virtuală sau iluzorie, ci una cât se poate de reală. El știe că, acceptând, de exemplu, ideile unei învățături anticreștine, a *comis deja adulter* cu diavolul . În acest sens, iluzia neimplicării în păcatele strămoșilor săi se dovedește a fi autoamăgire. Oricine poate deveni complice la actele criminale din trecut - prin aderarea la ideologia care i-a călăuzit odinioară pe criminali. Dacă există acord sau simpatie cu idei asemănătoare spiritului ateu, o acceptare a valorilor apropiate de materialiști sau de luptătorii pentru Dumnezeu, atunci suntem alături de ei.

Vorbim despre motive și stimulente care nu sunt grosolane, ci subtile și abia sesizabile. Se poate participa la *faptele întunericului* chiar și fără a fi revoluționar - nu este oare evident, de exemplu, că există o legătură ideologică și spirituală între cei care au răsturnat monarhia și cei care îmbrățișează valorile democratice liberale moderne? Prin urmare, cuvintele adresate nu ateilor militanți, ci creștinilor, sunt adevărate: „Prin faptul că nu condamnă în mod direct Revoluția din februarie și revolta împotriva Celui Uns, poporul rus continuă să participe la păcat, mai ales atunci când apără roadele revoluției . ”

Aceste cuvinte, rostite în 1938, sunt relevante astăzi și vor rămâne relevante și în viitor, atâta timp cât vor mai exista cei care, chiar și indirect, participă la un astfel de păcat și, prin urmare, agravează tragedia prezisă pentru Rusia: „Dacă vă îndepărtați de credința voastră, așa cum mulți intelectuali au căzut deja de ea, atunci nu veți mai fi Rusia sau Sfânta Rusie, ci o gloată de tot felul de necredincioși care se străduiesc să se extermine unii pe alții” 898. Același gând, devenind deja proprietatea Tradiției Bisericii, răsună astăzi în slujbele divine - ca o rugăciune către noii martiri pentru eliberarea de sub jugul actual al răului: „Veniți... și izbăviți-i pe cei amărâți de amenințările chinuitoare de furia aprigă a necredincioșilor, de care , ca niște captivi și nazism, suntem persecutați... Stingeți indignarea împotriva noastră, rugându-vă lui Dumnezeu” 899 .

Examinându-ți sufletul în pocăință, examinându-ți propria stare de spirit, poți observa în tine scântei de mânie și intoleranță dreaptă sau impulsuri spre o

răzbunare justă și multe de același fel, care ar fi potrivite pentru a-l lovi pe prințul acestei lumi, dar pe care noi, totuși, le aruncăm asupra aproapelui nostru. Aceasta ne face asemănători cu cei care vin „să distrugă până la temelii”, caz în care cuvintele profetului ar trebui aplicate și nouă: *am păcătuit împreună cu părinții noștri* [900.] Dacă ceva similar este în noi, atunci, așa cum ni s-a spus: *așa mărturisiți voi înșivă împotriva voastră că sunteți fiii celor care i-au ucis pe profeți* [901.] Trebuie admis că, dacă nu am purta o astfel de sământă rea în noi, nu am fi obligați să cerem zi de zi: *Scapă-mă de vărsare de sânge, Dumnezeule* ! [902]

Dacă nu reușim să recunoaștem cu sârguință sământa vrăjmașului din noi înșine, dacă nu ne grăbim să o eradicăm prin pocăință, atunci începem, pe nesimțit, dar inevitabil, să pierdem puținul care ne-a fost acordat prin har și, astfel, să ne îndepărtăm de Domnul. S-au rostit cuvinte teribile despre aceasta, dar să le luăm aminte, ca nu cumva să ni se aplice și nouă: „Dacă sunteți incapabili de pocăință, să știți că aparțineți partidului lui Irod și Caiafa, că sunteți aceiași ucigași ai lui Hristos ca și ei și că sfârșitul vostru va fi inevitabil asemenea cu al lor. Căci același lucru este pentru toți cei care L-au cunoscut pe Hristos și L-au respins.” Răspunsul este același atât pentru „uitarea lui Dumnezeu, cât și pentru lupta împotriva lui Dumnezeu”. [903.] Nu *umpleți măsura părinților voștri* . [904]

Aceste argumente nu se bazează pe speculații omenești, ci pe învățăturile Sfintei Scripturi. Ne bazăm pe legea morală inexorabilă care determină relația intergenerațională, prin care descendenții sunt forțați să sufere pentru faptele strămoșilor lor: *un tată necredincios va fi mustrat de copiii săi, pentru că aceștia suferă necinste în numele lui .* [905] Dar este pedeapsa care se abate asupra lui inevitabilă? Nu, dreptatea divină este dreaptă, iar legea are și alte fațete: dacă un fiu nu continuă faptele păcătoase ale strămoșilor săi, atunci nu este vinovat și nu este responsabil pentru greșelile lor. Atunci *copiii nu ar trebui pedepsiți cu moartea pentru tații lor; fiecare ar trebui pedepsit cu moartea pentru propria crimă* . [906]

Legea oferă o alegere între viața veșnică și moarte, iar fiecare persoană exercită această alegere prin propriile acțiuni personale: *sufletul care păcătuiește va muri;* dar, în același timp, *fiul care nu păcătuiește nu va purta vina tatălui și tatăl nu va purta vina fiului; dreptatea celui drept rămâne cu el și nelegiuirea celui rău rămâne cu el .* [907] Legea lui Dumnezeu este atât de simplă și clară încât chiar și un copil o poate înțelege . [908] Și, în sfârșit, calea mântuitoare către iertare este întotdeauna deschisă: dacă te-ai alăturat faptelor părinților tăi, atunci ai darul lui Dumnezeu - sacramentul Pocăinței. Cel care își transformă sufletul prin pocăință nu numai că *nu poartă vina tatălui său* , ci corectează greșelile strămoșilor săi, recreează ceea ce a fost distrus; dezvăluind roadele pocăinței sale, el, de fapt, renunță la ideologia moștenită și nu mai merge pe cărările nedreptății . [909]

Pocăința unei națiuni este pocăința personală a celor care alcătuiesc acea națiune. Este lupta creștinului cu dușmanul său interior, răsturnarea idolilor - a valorilor false ale ideologiei și culturii materialiste, a oricăror concepții pseudo-creștine care pot coexista paradoxal în sufletul unui enoriaș cu adevărul nou descoperit. Pocăința, în adevăratul ei sens - ca schimbare a mentalității și a

modului de viață - este victoria asupra dușmanului, ridicând individul și, prin urmare, societatea, la un nivel spiritual superior.

Dacă amânăm pocăința, dacă ne plângem și „ne plângem de strămoșii noștri, că ne-au lăsat în urmă suferințe”, că ne-au condamnat să plătim pentru păcatele lor, greșim. Vom avea dreptate doar atunci când ne vom schimba și „noi înșine nu vom deveni cauza suferinței urmașilor noștri dacă nu lăsăm în urmă păcate” pentru ca ei să plătească. A-ți recunoaște păcatul, a te pocăi și a suferi pedeapsa pentru el - „aceasta este calea către a deveni om. Până când nu vom trece prin asta, suntem doar candidați, candidați neîncercați, imaturi pentru umanitate”. Astăzi, suntem forțați să recunoaștem că cea mai mare suferință a noastră este *slăbiciunea spirituală* , care se manifestă ca o slăbire și pierdere a credinței în noi înșine și în Providență. Acest „păcat se numește lașitate. Este cel mai grav păcat al societății noastre moderne”.

Și astfel, recunoscând aceasta, cerem: „Dumnezeule, care ne-ai pedepsit pentru strămoșii noștri păcătoși, pedepsește-ne pe noi, urmașii lor, pentru păcatele *noastre* și nu îngădui ca urmașii noștri să sufere din cauza noastră” [910] .

Mintea Adevărului

Capacitatea contemplativă se dezvoltă într-o persoană pe măsură ce se apropie de Dumnezeu, dezvoltându-se prin dobândirea harului. Cei care găsesc credință în viața lor încep treptat să se trezească din întunericul spiritual și să *înțeleagă adevărul* . Stilul lor de viață se schimbă, iar viziunea lor asupra lumii se îmbogățește și devine mai obiectivă. Ei ajung la o înțelegere asemănătoare evangheliei a ideii de slujire și a radicalității alegerii, eliminând posibilitatea de a lucra pentru „doi stăpâni”, deoarece cel care *nu este cu* Hristos nu numai că nu *este cu El, ci împotriva* Lui . Această natură categorică a poruncilor începe să fie ridicată de la o teorie abstractă la un principiu vital. În consecință, odată cu o înțelegere plină de pocăință a trecutului apare o viziune mai realistă asupra a ceea ce se întâmplă în prezent. Recunoscând cui și ce a slujit anterior - ce idealuri au urmat, ce puteri s-au încredințat - un creștin se confruntă inevitabil cu întrebarea: Cui slujesc astăzi?

Particularitatea vremurilor noastre este de așa natură încât prea multe forme de activitate și de serviciu public nu pot decât să împovăreze conștiința unui credincios. Aceasta nu înseamnă că slujim în mod deschis viciului, dar *zilele sunt rele* iar acum orice ocupație, chiar și una la fel de nobilă precum învățământul sau medicina, poate fi, deși implicit, asociată cu nedreptatea. Insensibilitatea conștiinței noastre imature amenință cu diviziunea internă și abaterea de la adevăr. Ne putem găsi, fără să știm, de partea unor forțe prădătoare rău intenționate față de propriul nostru popor și țară - în tabăra celor care încalcă ambele porunci cardinale comițând *păcatul de* moarte .

„Adu-ți aminte că Patria pământească, împreună cu Biserica ei, este pragul Patriei cerești, de aceea iubește-o cu ardoare și fii gata să-ți pui sufletul pentru ea, ca să moștenești viața veșnică.” [917] Dacă ne amintim de această interconectare, atunci întrebarea este inevitabilă: nu sunt și eu parțial complice

la slujirea dușmanilor Patriei mele, adversari fățiși sau ascunși, externi sau interni? [918]

Știm că contemplarea realității cu un ochi curat, înțelegerea adevărului și cunoașterea de sine plină de pocăință sunt dincolo de capacitățile naturii umane și se ating doar ca un dar harnic de la Dumnezeu. Prin urmare, pocăința deplină este imposibilă fără ajutorul Duhului Sfânt. Înțelegând acest lucru, sufletul flămând caută cu nerăbdare un răspuns la întrebarea: cum să meritățm, cum să acceptăm și să asimilăm aceste daruri? Și, bineînțeles, îl găsește în cărțile Sfintei Scripturi, care dezvăluie învățătura despre comuniunea cu Dumnezeu, pe calea apropierii de Dumnezeu. Întoarcerea la Scriptură este întotdeauna rodnică, căci fiecare imagine biblică este inepuizabil de semnificativă și profund semnificativă: „Fiecare gând al Domnului este atât de cuprinzător și complet încât are inevitabil o aplicație vitală și morală [”] .

Povestea evanghelică a lui Zacheu ([920)] nu este o parabolă, ci un eveniment real, care, în relatarea apostolului, a dobândit o semnificație simbolică. Zacheu, o figură istorică reală, a servit ca funcționar în administrația ocupației și, prin urmare, a fost disprețuit și urât de propriii săi compatrioți. Acest lucru este de înțeles și drept: trădarea celor care slujesc cuceritorilor, dușmanii poporului lor, a fost întotdeauna și pretutindeni recunoscută ca cel mai josnic dintre păcate. Dacă un străin războinic este un dușman natural, atunci un membru al tribului care devine un dușman este de două ori mai mult. Gravitatea acestei crime este exprimată prin cel mai disprețuitor termen - „trădător”, un cuvânt care răsună în toate limbile cu cea mai mare conotație emoțională derogatorie - un simbol sumbru al faptei lui Iuda Iscarioteanul.

„Romanii au fost forțați să recruteze vameși dintre proscriși moral, dintre evreii care acceptaseră să slujească” ocupanților. „Acceptarea unei astfel de poziții era asociată cu cea mai profundă degradare morală. Era asociată nu numai cu trădarea națională, ci, mai presus de toate, cu trădarea religioasă.” Și, în calitate de trădători nu doar ai „oamenilor obișnuiți, ci ai poporului ales de Dumnezeu”, vameșii erau considerați în special proscriși.921 [Mai] mult, Zacheu nu era un funcționar minor, ci șeful vameșilor - conducătorul trădătorilor, care „și-a dobândit averea și poziția cu prețul teribil de a-L trăda pe Dumnezeu și pe propriul său popor” [.922] Cât de clar se creează paralele cu realitatea rusă contemporană.

Petrecându-și viața slujind dușmanilor poporului său, Zacheu a păcătuit mortal și, prin urmare, a fost condamnat la distrugere veșnică, așa cum reiese din mărturia lui Hristos Însuși.923 [Pe] lângă trădare, „păcatul lui Zacheu a fost extorcarea, iar boala sa spirituală a fost lăcomia”, iar „judecata dreaptă a lui Dumnezeu l-a declarat pierdut” - datorită „păcatelor sale grave, datorită naturii criminale a sufletului său”. Această „hotărâre cu privire la el a fost pronunțată de Dumnezeu” și „spiritual, el era deja condamnat la languros veșnic în temnițele iadului ” [.924]

O schimbare completă în viața lui Zacheu a avut loc abia după ce s-a pocăit și, prin aceasta, și-a salvat sufletul. Dar cum a putut avea loc o schimbare atât de

radicală în sufletul unui criminal înrăit? Răspunsul este oferit de textul Evangheliei, care reflectă întregul proces de transformare. Pocăința lui Zacheu nu a avut loc în niciun alt moment, ci doar după vizita Domnului la casa sa, după o întâlnire *față în față* cu Dumnezeu . Până în acel moment, el a rămas orb, neștiind nici de fatalitatea situației sale, nici de posibilitatea pocăinței.

În persoana lui Hristos, harul lui Dumnezeu i-a vizitat casa și abia acum - în prezența Adevărului Însuși, sub influența harului - vede clar. Adevărata stare de fapt este revelată minții luminate a lui Zacheu. Iar intensitatea pocăinței sale este de așa natură încât el trece imediat, fără întârziere, prin toate cele trei etape ale luptei pocăinței. În primul rând, își recunoaște păcatul de slujire trădătoare, greșeala acțiunilor sale și, renunțând la trecutul său, experimentează remușcări. În al doilea rând, se săvârșește sacramentul - își mărturisește păcatul înaintea lui Dumnezeu. Și în al treilea rând, el arată imediat roadele pocăinței, adică își schimbă cu adevărat viața. Roadele pocăinței sunt renunțarea sa imediată la o slujire nedreaptă ulterioară și jurământul de a face restituire celor nedreptățiți. *Voi da jumătate din averea mea* [926] - „în acest jurământ stă conștiința păcatului, pocăința și îndreptarea, combinate cu cea mai mare lepădare de sine” [927] . Abia după aceasta Iisus, care prevedea deja împlinirea viitoare a făgăduinței, *i-a zis: astăzi a venit mântuirea în casa aceasta* [928] .

Mântuirea a avut loc cu adevărat, așa cum demonstrează soarta ulterioară a fostului vameș. Sfântul Clement al Romei mărturisește că Zacheu a devenit mai târziu tovarășul Apostolului Petru, predicând alături de el la Roma, unde a suferit martiriul pentru Hristos sub Nero. Acest lucru este extrem de vrednic, creștinește: el vine în mândra capitală a romanilor, care odinioară își înrobiseră poporul, care îl îndemnase să-și trădeze Patria și să renunțe la sfințenia spirituală - vine renăscut prin harul lui Hristos și aduce la Roma nu răzbunarea, ci evanghelia, dându-și însăși viața pentru [ea] .

Marele bine - pocăința și mântuirea - putea veni doar după iluminarea păcătosului cu Adevărul. Care erau premisele? A fost această coborâre a harului în casa lui Zacheu o coincidență? De ce l-a vizitat Domnul pe acest om rău, când Ierihonul era plin de alți membri ai celei de-a cincea coloane? Ca să nu mai vorbim de cetățenii respectabili. Avantajul lui Zacheu era că alții erau mulțumiți de situația lor, dar el nu era. Conștiința îl tulbura și îl îndemna să caute adevărul - nu era autosuficient sau mulțumit de sine. Vedem acest lucru în acțiunile sale, *alergând înainte și urcându-se în smochin* . Acestea erau acțiunile **active** ale unui om care dorea și se străduia pentru adevărata cunoaștere: *căuta să-L vadă pe Isus* [adică Adevărul însuși. Printre mulțimea care stătea înaintea lui Dumnezeu, Zacheu nu era un căutător de miracole exterioare sau un spectator curios pasiv. Dacă era curiozitate, nu era mânată de trândăvie. „Zacheu era înflăcărat de dorința de a-L vedea pe Domnul și demonstra sinceritatea dorinței sale prin acțiunile sale . ” [931]

Desigur, impulsurile conștiinței sale erau latente și, bineînțeles, nu a acționat în mod complet conștient până când nu L-a găsit pe Hristos, dar ceea ce este semnificativ este că motivele care l-au îndemnat la acțiune au fost plăcute lui

Dumnezeu și bune. Și „Domnul a văzut în acest Zacheu, privindu-L din ramurile sicomorului, acele adâncimi ale sufletului care îi fuseseră anterior necunoscute chiar și lui ” . [932]

Tocmai această strădanie interioară pentru adevăr, combinată cu o căutare exterioară, activă, îl distinge pe Zacheu de alți ierohiți, chiar pioși, dar inerți spiritual. O dorință neliniștită, chinuită, de a discerne binele de rău, de a discerne dacă am dreptate, dacă sunt pe calea cea bună - exact așa sunt răsplătite sufletele astfel dispuse cu vizita divină.

Povestea lui Zacheu prezintă și un simbolism la un alt nivel. Sugerează că perseverența și perseveranța în demersul **activ conduc în mod natural o persoană la o** [întâlnire] *față în față* cu Dumnezeu - la **contemplare** .

Intrând în perioada activă a vieții spirituale, un creștin, amintindu-și de soarta personajelor din Evanghelie, își examinează conștiința, își examinează propria stare de spirit: oare psihologia vameșului, ideologia renegatului i-au pătruns sufletul? [934] Nu există oare măcar o ușoară legătură cu spiritul inerent dușmanilor Bisericii, ai poporului, ai Patriei? Dacă lucrăm pentru acei „romani” care au venit astăzi la noi acasă, nu ne vom afla oare în poziția funcționarului din Ierihon, care aproape s-a condamnat „la veșnica langurosire în temnițele iadului”? [935] Suntem oare încrezători că îi slujim pe cei care doresc mântuirea poporului nostru, caută slava țării noastre și sunt preocupați de prosperitatea ei? Acum, cuvintele bătrânului decedat sună ca o mărturie pentru noi: „La asta trebuie să veghem neobosit și cu toată sârguința - cui slujim în viață, cum trăim ”. [936] *talanții care ne-au fost încredințați* [?] Muncim noi pentru vecinii noștri – compatrioții noștri – sau îi slujim pe cei care li se opun? Sau poate suntem printre cei care și - au îngropat *talentele în pământ* [·] ale căror spirite sunt afectate de indiferență față de soarta vecinilor lor și de apatie față de soarta Patriei? Dar o astfel de lâncezire în căldicel [este] asemănătoare cu insensibilitatea celor care „nu vor să știe nimic despre credință”. Trebuie înțeles că indiferența lor nu este pur și simplu o expresie a neutralității, ci o „rezistență conștientă față de adevărul divin”, supunându-i *condamnării* [veșnice] pentru păcatul de moarte împotriva [Duhului] Sfânt .

Aș dori, de asemenea, să subliniez că acțiunea involuntară în astfel de cazuri este o justificare slabă, iar ignoranța un alibi nesigur pentru Judecata de Apoi. Acolo, logica conceptelor juridice își va pierde forța. Conștiința noastră va lua locul de judecător, iar starea sufletului nostru va fi acuzatoare - cea care va constitui rodul spiritual al întregii noastre vieți: „La Judecata de Apoi, fără acuzatori, sunt condamnat, fără martori, căci cărțile conștiinței se vor deschide și faptele ascunse se vor descoperi.” [942] Dar totuși, nu este o astfel de opinie prea categorică? Nu ar trebui să ne calmăm, mai ales dacă am păcătuit din ignoranță, și să ne punem mai multă nădejde în mila Mântuitorului, Care spune: *Nu voiesc moartea păcătosului, ci să se întoarcă... și să trăiască,* [943] , Care S-a rugat pentru ucigașii Săi, care nu știau *ce fac944* [și] dorește „ca toți să fie mântuiți” [945] ? Hristos s-a rugat cu adevărat pentru cei răstigniți, și nu numai pentru ei, și nu numai El Însuși, ci ne-a poruncit și nouă să ne rugăm pentru persecutori și dușmani. Dar dacă Domnul nu le-a imputat ucigașilor această crimă cumplită, atunci aceasta

nu a desființat în niciun fel păcătoșenia a tot ceea ce săvârșiseră anterior, nu a curățit sufletul de rău și nici nu i-a făcut drepți, nu a înlocuit lupta lor de pocăință [946.] Ignoranța, deși nu este reprimată, nu transformă sufletul până la punctul de a-i permite să intre în Împărăția Cerurilor. Nimeni nu poate schimba starea sufletelor noastre prin pocăință, împlinirea poruncilor și dobândirea harului pentru noi, nici măcar Dumnezeu, care nu permite luarea libertății umane.

Trebuie recunoscut că majoritatea păcătoșilor trăiesc cu adevărat în ignoranță, neînțelegând ce fac sau ce îi așteaptă. Totuși, acest lucru nu-i scuză și nu le atenuează soarta finală - tocmai unor astfel de ignoranți le spune Domnul: *„ Duceți-vă de la Mine, blestematilor, în focul cel veșnic ”.* [947] Acești nefericiți nu L-au văzut pe Hristos în aproapele lor flămând, nu au recunoscut timpul *cercetării* Domnului [, 948] și, prin urmare, nefiind îndreptățiți în niciun fel de ignoranța lor, *vor merge în chinurile veșnice .* [949] La fel ca cel care a intrat la *ospățul de nuntă* în neștiință, *fără haină de nuntă* , pentru care, prin porunca Învățătorului, a fost aruncat *în întunericul din afară* . [950] *ce fac ,* [951] nu se vor putea bucura de ospățul de nuntă, dacă nu își pregătesc sufletele pentru el prin credință și pocăință înainte de a fi despărțiți de trup.

Dar cum, s-ar putea întreba cineva, se poate împăca mila îmbelșugată a Domnului, revărsată asupra tuturor, cu propria Sa nemilostivire? Poate El, în timp ce Își iubește creația, să blesteme simultan cu ură și să pedepsească cu răzbunare pentru păcate? Astfel de concepte sunt, desigur, incompatibile cu o concepție adevărată despre Dumnezeu. Atât Tradiția, cât și Scriptura folosesc frecvent forme convenționale de vorbire, diverse forme de alegorie și analogie accesibile percepției noastre. Domnul, în mod firesc, „nu Se mânie când este batjocorit; iar când învie, El, fiind Domnul vieții și al morții, nu Se înalță pe Sine Însuși” [.952] Dar „predicatorii adevărului trebuiau să se adreseze în primul rând păcătoșilor, leneșilor morali; cum ar putea să nu se adapteze la nivelul ascultătorilor lor?” [953] Când Dumnezeu este descris în Scriptură ca fiind crud, blestemant și pedepsitor, un astfel de antropomorfism este permis din condescendență față de slăbiciunea noastră mentală și morală. Un egoist nu va înțelege o altă limbă fără să știe în inima sa ce înseamnă iubirea sacrificială.

Astfel, Apostolul Pavel explică954 [că] ne vorbește „folosind comparații omenești din cauza imaturității noastre” [955] . „Neînțelegând de ce păcatul duce la moarte, iubitorul de sine și-l explică sieși doar în exterior - prin faptul că Dumnezeu este mânios și, prin urmare, pedepsește. Prin urmare, el înțelege mântuirea doar ca o schimbare de la mânia lui Dumnezeu la milă” [956] . Adevărata stare de lucruri este că „Dumnezeu, fiind impasibil, este la fel de bun atât atunci când onorează și face bine, cât și atunci când pedepsește și pedepsește” [957] . Iar limbajul „sacritudinii simbolice” [958] trebuie înțeles corect de toată [lumea959] .

Ideea este că nu Domnul Însuși este cel care blestemă și îi alungă pe păcătoși de la Sine, ci starea propriilor lor suflete necurate îi împiedică să se apropie de Lumină; întunericul din ei îi separă de Hristos și îi aruncă în întunericul iadului. „Dumnezeu nu are grijă de persoane” [960] – iubitor și lipsit de patimă, El este

deschis tuturor, gata să primească pe toată lumea în părtășie, dar „omul însuși, după ce a săvârșit păcatul, își imaginează Dumnezeu ca fiind mânios și dușman” [961] .

Fiul lui Dumnezeu se roagă nu numai pentru cei răstigniți, ci pentru noi toți cei care credem în El , [962] *pentru că Dumnezeu este iubire* [963.] Natura lui Dumnezeu este iubire atotcuprinzătoare și, prin însăși natura Sa, El este incapabil să ierte pe unul și să pedepsească pe altul: „Nu Dumnezeu este vrăjmășie cu noi, ci noi, căci Dumnezeu nu este niciodată vrăjmășie” [964.] Prin urmare, „în veacurile viitoare, Dumnezeu nu va fi vinovat doar de excomunicări față de El, ci cei care s-au excomunicat complet de Dumnezeu vor fi găsiți vinovați” [965.] „Rețineți că nu Dumnezeu este de vină pentru separarea păcătoșilor de a sta în stânga, ci păcătoșii înșiși sunt de vină pentru aceasta înaintea lor înșiși, despărțindu-se complet de Dumnezeu” [966.] Prin urmare, posibilitatea de a ne apropia de El și de a intra în Împărăția Sa nu depinde de Dumnezeu, ci de ceea ce domnește în inimile noastre - iubire sau indiferență, sau poate răutate. Gradul de puritate al sufletului unei persoane va determina capacitatea sa de a percepe energia divină necreată, în razele căreia unii vor simți căldura fericită a prezenței lui Dumnezeu, în timp ce alții vor simți arderea dureroasă *a focului veșnic* [967] .

Avem mărturia celor *care au fost arși de propria conștiință* , cum ar fi bogatul din Evanghelie, care strigă: *Sunt chinuit în această flacără* [968.] „În ziua încercării tuturor oamenilor, în care faptele sunt încercate prin foc, atât cele bune, cât și cele rele” [969] – în acea zi aceeași lumină a Dumnezeirii pentru unii este „luminarea sufletelor și lumină”, pentru alții – „fiind foc și arzând pe cei nevrednici” [970.] Așa cum acum – Sfintele Taine, îndumnezeindu-i pe unii, sunt pentru alții „spre judecată sau condamnare”, așa cum în sufletul fiecărui împărtășit puterea Dumnezeirii este simultan atât un foc care distruge patimile, cât și o lumină iluminatoare: „fie-mi Trupul Tău ca foc și ca lumină... arzând materia păcătoasă, arzând spinii patimilor și luminându-mă cu totul” [971] .

Judecata de Apoi este cu atât mai înfricoșătoare cu cât are deja loc – în timpul vieții noastre – iar venirea viitoare va fi, în esență, propria noastră judecată, căci numai cât suntem în viață avem ocazia să acceptăm și să urmăm învățătura Evangheliei. Nimeni nu vorbește despre aceasta mai clar decât Învățătorul Însuși: *Cine Mă respinge și nu primește cuvintele Mele are cine să-l judece: cuvântul pe care l-am spus Eu, acela îl va judeca în ziua de apoi... Căci Dumnezeu n-a trimis pe Fiul Său în lume ca să judece lumea* , ci fiecare om își judecă singur: după faptele *și după cuvintele lui veți fi judecați* . Astfel, cel *necredincios* , care nu este cu Hristos, care a nesocotit poruncile Lui – acela este *deja* [condamnat] .

Pomenește-mă, Doamne,

După cum demonstrează exemplul lui Zacheu, roadele pocăinței pot fi revelate imediat. Un sentiment de pocăință sincer și altruist dezvăluie profunzimile inimii; poate dezvălui brusc darul cunoașterii de sine, iar apoi are loc imediat o schimbare în suflet - atitudinea cuiva față de oameni și față de lume, întregul sistem de valori, întreaga viziune asupra lumii, toate se schimbă simultan odată

cu mărturisirea. Părintele Ioan de Kronstadt mărturisește despre această iuțeală, pe care a experimentat-o de multe ori : „De îndată ce spui, după ce ai păcătuit, din toată inima ta: «Mă pocăiesc!» - Domnul iartă imediat ” . Acesta este un exemplu ideal de pocăință perfectă, dar povestea lui Zacheu ne învață clar și că aceasta poate fi realizată printr-o întâlnire directă cu Hristos. Întreaga viață a părintelui Ioan vorbește și despre apropierea sa extraordinară de Dumnezeu. Suntem convinși că, pe de o parte, această apropiere este necesară pentru o deschidere profundă, pocăință, a inimii; pe de altă parte, trebuie să fim capabili să câștigăm o astfel de vizită din partea lui Dumnezeu. Am văzut cum o conștiință tulburată l-a ajutat pe Zacheu să se însănătoșească, trezind dorința sufletului său pentru adevăr și îndemnându-l la acțiuni mântuitoare. Există și alte exemple.

„Adu-ți aminte de noi, Doamne, când vei veni întru Împărăția Ta”, ne amintește zilnic Biserica despre soarta tâlharului cel bun. Nici aceasta nu este o parabolă, ci un fapt istoric. La fel ca Zacheu, pocăința tâlharului a fost rapidă și imediat încununată de roade; și aceasta s-a întâmplat în momentul în care a fost considerat vrednic să fie cu Hristos, și nu mai devreme. Din nou acest gând și din nou îndemnul de a întreba: s-ar fi întâmplat același lucru departe de Dumnezeu? Aceste exemple ne învață că nu s-ar fi întâmplat. De aceea sunt date în Scriptură. Radicalismul și viteza cu care păcătosul răstignit a fost transformat provoacă uneori nedumerire. Într-adevăr, Iuda se afla în adunarea ucenicilor lui Hristos, iar tâlharul printre ucigași, dar într-o clipă locurile lor s-au schimbat . Cu toate acestea, profunzimea pocăinței se măsoară „nu după durata timpului, ci după puterea șocului spiritual cauzat de păcatul săvârșit” 976 .

Această putere deschide ochii cunoașterii de sine, văzând în lumina adevărului lui Hristos; acest sentiment, cu ajutorul harului, transformă starea sufletului uman. „Domnul poate curăți o persoană de păcat și îi poate schimba întreaga viață într-o clipă”, 977 ceea ce s-a întâmplat ambilor păcătoși: în Ierihon și pe Golgota. Depinde de fiecare în parte - dacă sufletul este capabil să primească harul și pregătit pentru o astfel de transformare.

Îndurând suferințele crucii, tâlharul a devenit într-un fel asemenea lui Hristos. Pe lângă faptul că a demonstrat o profundă smerenie în îndurarea chinurilor sale, el a dezvăluit culmile extraordinare ale unei alte virtuți creștine - compasiunea. Tâlharul nu s-a retras în durerea sa; în timp ce îndura chinuri fizice severe, și-a deschis inima atât de mult încât, într-un moment atât de unic, a putut chiar să-și întristeze aproapele - să simpatizeze cu Hristos și, prin aceasta, a devenit părtaș la suferința Lui. Și toate acestea într-o situație în care ispita de a se izbucni cu amărăciune, asemenea acelui alt *ticălos care L* -a calomniat , era atât de mare .

„Ar fi dificil să găsești un dialog mai dramatic în istoria omenirii decât acesta de pe Golgota, unde trei bărbați aflați în chinurile morții devin mesageri unul pentru celălalt din trei lumi diferite: din iad, din cer și de pe pământ. Se rostesc puține cuvinte, dar se spune o cantitate inexprimabilă - și nu există niciun analog al acestuia în întreaga anală a existenței umane . ” 979

Deosebit de uimitoare este pătrunderea credinței cu care un om departe de dreptate și de experiența spirituală L-a recunoscut pe Dumnezeu, nu în Cel Care, înconjurat de ucenici, *învăța în sinagogi,* [980] ci în unul care murea singur din cauza unei execuții rușinoase. „De unde atâta măreție a spiritului și atâta demnitate în caracterul unui tâlhar?” [981] „Din ce învățătură s-a născut această credință? Ce învățătură a produs-o? Ce predicator a stârnit-o în inimă?” [982] „Ce putere te-a luminat, tâlharule? Cine te-a învățat să te închini unuia disprețuit de toți și pironit pe cruce?” [983] Cât de receptivă a fost inima acestui păcătos și criminal, răspunzând atât de sensibil la apropierea lui Dumnezeu - așa ceva este greu accesibil altor oameni drepți. Credința lui s-a dovedit mai matură chiar și decât cea a apostolilor în acel moment. „A înțeles în inima lui că acesta nu era un om obișnuit”, tot ce era mai bun în sufletul său a fost trezit, iar propriul său păcat a devenit respingător, îngrozitor. În sufletul său, nu mai era un tâlhar. *Pomenește-mă, Doamne* ... „Aceasta a fost chemarea unui fost tâlhar, acum un nou ucenic al lui Hristos, care a crezut în Hristos când foștii ucenici Îl părăsiseră... Nici măcar Sfântul Ioan Teologul... nu a avut atunci credință deplină în divinitatea Învățătorului său: abia după Înviere... a *văzut și a crezut* [că] Hristos a înviat cu adevărat și este Fiul lui Dumnezeu . [”]

Ceea ce este impresionant în exemplul tâlharului este și *profunzimea* pocăinței sale. Transformarea completă a sufletului său semnifică faptul că sentimentul de pocăință a pătruns până în miezul său. Aceasta este de obicei o călătorie lungă, care se întinde pe întreaga perioadă de ascetism activ. Omul pătrunde treptat, descoperind straturi de păcătoșenie strat cu strat. După cum spun Sfinții Părinți, pocăința durează până la mormânt. Multitudinea straturilor care umplu sufletul sub influența patimilor este comparabilă cu profunzimea căderii generale - corupția atotcuprinzătoare a firii umane. Pe măsură ce purificarea prin pocăință continuă și se aduc roade adevărate, se dezvăluie forme mai profunde și mai subtile ale păcatului.

Numai în cazuri excepționale, cum ar fi cel al tâlharului sau al lui Zacheu, mișcați de imensa putere a unui spirit pocăit, este posibilă o înțelegere instantanee a întregii profunzimi a păcătoșeniei cuiva. În același timp, vedem că, în ciuda excepționalității sale, acesta este totuși un exemplu. Dacă ar fi fost inaccesibil altora, nu ar fi fost dat ca imagine evanghelică, ca o indicație pentru creștini a unui ideal cu adevărat realizabil. O astfel de posibilitate, așa cum am observat, se revelează doar în lumina lui Hristos, atunci când ne apropiem atât de mult de Dumnezeu încât primim puterea de a străpunge *întunericul care ne învăluie* . Aceasta este esența cuvintelor lui Hristos: *Eu sunt lumina lumii; cine mă urmează pe Mine nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina* [vieții] .

Acest dar se dobândește prin strădanie ascetică, câștigat de-a lungul anilor de purificare a sufletului prin autocunoaștere pocăință. Dar ce se întâmplă cu tâlharul? Cum ar fi putut el să-și câștige întâlnirea mântuitoare cu Domnul? Cum a fost viața lui anterioară? Evident, un jaf. Dar ceva este clar: convertirea lui nu ar fi avut loc dacă, în ciuda profesiunii sale anterioare, nu ar fi reușit cumva să pună temelia schimbării în sufletul său. O astfel de absolvire era posibilă doar

pentru cei care „în viața lor, chiar păcătoasă, au avut niște fapte bune vrednice de pomenire și de milă din partea Domnului ” .

Avem dreptul să presupunem că acest om avea conștiința vie - cine știe cât a suferit în timpul vieții sale de tâlhar, ce mușcături de conștiință a îndurat; poate că nu era străin de un fel de noblețe și sacrificiu de sine, poate că a încercat de mai multe ori să pună capăt trecutului [989.] Nu este o coincidență faptul că Tradiția leagă mântuirea Sfintei Familii în timpul fugii în Egipt chiar cu acest tâlhar, când tâlharul, miluindu-se de Pruncul miraculos, nu le-a permis complicilor săi să comită crimă [990.] „Când Preacurata Născătoare de Dumnezeu”, scrie Sfântul Dimitrie de Rostov , „cu fiul ei și cu Sfântul Iosif Logodnicul, fugind de Irod, se ducea în Egipt, și undeva în locuri pustii, tâlhari au năvălit asupra lor... Unul dintre acei tâlhari, văzând Pruncul... le-a interzis celorlalți săi să-i mânie pe acești călători” [991] .

Ce intuiție spirituală trebuie să posede cineva pentru a recunoaște prezența Duhului în Dumnezeul Prunc, când un astfel de lucru s-a dovedit a fi dincolo de puterile scribilor înțelepți și ale fariseilor pioși? În mod paradoxal, viața lui Hristos este salvată de un tâlhar, în timp ce El este condamnat la moarte de bătrânii și marii preoți ortodocși.

Este simbolic faptul că primul care intră în paradis este tâlharul păcătos, semnificând adevărul promisiunilor Celui care i-a chemat pe *păcătoși la pocăință.992* [Dar] nu mai puțin semnificativ este faptul că următorul care atinge sfințenia nu este altul decât un păgân, complice la deicid. Acesta este soldatul roman Longinus comandantul celor o sută care au executat sentința la moarte a lui Hristos. Longinus a prezidat execuția, comandând soldații care l-au răstignit pe Hristos și a fost găsit vinovat de probabil cel mai grav păcat posibil pentru o ființă umană. Dar chiar și o astfel de crimă este vindecată aproape instantaneu prin adevărata pocăință. Perspicacitatea și convertirea centurionului roman au avut loc în momentul morții Domnului - soldatul transformat mărturisește: *Cu adevărat acesta era Fiul lui Dumnezeu.994* „Din ce învățătură s-a născut această credință? Ce învățătură a produs-o?” [995 -] se poate repeta cu și mai mare uimire ceea ce s-a spus despre tâlhar. În timp ce acesta din urmă trăia într-un mediu evreiesc și nu putea fi ignorant în ceea ce privește legea sau ignorant în ceea ce-L privește pe Mesia, păgânul latin, ocupantul străin, nu avea nimic de genul acesta în conștiința sa. Din nou, vedem că o minune se produce printr-o întâlnire personală cu Hristos. Și întorcându-ne la trecutul creștinului nou convertit, suntem siguri că [trebuie] *găsită acea mică sămânță* care ar facilita o transformare ulterioară. Găsim puține lucruri, doar un rând în Viață, dar chiar și acesta oferă de gândit: „Longinus era cel mai bătrân dintre soldați, un om cinstit și cunoscut chiar și de Cezar”. [Acest] „om cinstit” concis dezvăluie caracterul romanului; în spatele lui se află secretul maturizării sufletului uman, o indicație că o viață trăită conform conștiinței, chiar și în păgânism, poate pune o temelie bună pentru pocăință. „Cinstit” nu este un lucru mic, având în vedere mediul particular pe care îl reprezenta societatea legionarilor romani [în 998] .

Printre imaginile păstrate de Tradiția Bisericii, există câteva deosebit de izbitoare: fosta păcătoasă Taisia este remarcabilă pentru perspicacitatea sa miraculoasă . Într-o ispravă de credință, ea „și-a tăiat viața ca cu un topor, și-a curățat ochii spirituali de puroi” și și-a văzut sufletul în adevărata sa lumină . Dintr-o desfrânată notorie, această femeie într-o clipă - „printr-un singur act de abnegație decisivă - a devenit o călugăriță desăvârșită”, a atins purificarea completă a sufletului și „s-a mutat în lăcașurile lui Dumnezeu, nefăcute de mâini”. Decisivă în convertirea ei de la depravare la sfințenie a fost „voința ei neclintită de a fi singura slujitoare a lui Dumnezeu” - disprețuind complet lumea și pe sine, ea „și-a încredințat toată inima îndrumării lui Iisus Hristos”. Și atâta era puterea acestei mișcări interioare, atâta era integritatea intenției, încât au fost acceptate de Domnul ca roade ale pocăinței: „singurul ei gând bun a fost încoronat în egală măsură cu fapta însăși” [1001] .

La convertirea sa, Taisia, la fel ca Zacheu, nu a avut voie să vadă Mântuitorul; apropierea ei de Hristos s-a realizat prin intermediul unui îndrumător plin de har, Sfântul Ioan. În persoana acestui om sfânt, Hristos Însuși s-a apropiat de ea, iar sufletul ei s-a dovedit atât de sensibil încât a recunoscut acest lucru. Este oare posibil să descoperim, în întunericul vieții anterioare a unei femei căzute, o dovadă de evlavie care i-a pregătit treptat sufletul să perceapă o minune? Fără îndoială. Aflăm că în tinerețea ei, fata creștină Taisia, rămasă orfană, a dorit să se păstreze în puritatea feciorelnică. După ce și-a împărțit toate bunurile săracilor, și-a transformat casa într-un ospiciu pentru călugări schite și astfel a muncit mult timp, „primind asceți în casa ei, oferindu-le odihnă după călătoriile lor”. Și numai cu timpul, după ce și-a cheltuit complet toate averile, „a intrat într-o mare sărăcie”, după care, „prin viclenia diavolului”, a avut loc căderea ei .

Îmi vine în minte o altă imagine din Evanghelie, un alt incident miraculos – vindecarea instantanee a femeii cu scurgere de sânge . Ea a avut nevoie doar să atingă cu credință haina lui Hristos pentru ca o transformare să se producă – ea *a fost vindecată instantaneu* . Întrebarea apare inevitabil: de ce nu se produce aceeași schimbare și în noi, în cei care ne apropiem cu credință de Sfântul Potir iar și iar? Nu atingem tivul hainei, ci ne unim cu Însuși Trupul și Sângele lui Dumnezeu, totuși nu are loc vindecarea completă, nu se produce nicio transformare vizibilă, toată decrepitudinea noastră nu dispare dintr-o dată, sufletele noastre nu devin întregi și reînnoite. Răspunsul este dat acolo, în povestea femeii cu scurgere de sânge.

Aflăm că întâlnirea ei personală cu Hristos și vindecarea instantanee nu au fost o simplă întâmplare, ci rodul propriei sale lupte. Că miracolul a fost precedat de doisprezece ani de suferință, în care și-a cheltuit întreaga avere. În lupta ei pentru vindecare, a epuizat fiecare resursă pământească, a epuizat fiecare putere umană - și abia atunci i-a rămas speranța în Hristos. Munca sufletului care creează renașterea nu este o sarcină ușoară. Putem spune despre noi înșine că, după decenii de luptă interioară, am renunțat la toate speranțele iluzorii în propriile noastre puteri și resurse pământești, că am încetat să ne agățăm de tot ceea ce încântă trupul - de propria noastră decrepitudine?

Există o interpretare greșită a Evangheliei într-un spirit de fals optimism, unde, inspirați de imaginea tâlharului prevăzător, oamenii neglijează muncile pocăite, justificându-se cu gândul: „Încă mai am timp” și „sperând în mod nebunesc ca la sfârșitul vieții lor să repete isprava lui - să spună pur și simplu: *Pomenește-mă, Doamne* - și fii socotit vrednic de Împărăția Cerurilor”. [1007.] Liniștindu-se cu speranța în mila divină, astfel de oameni „tind să-și minimizeze responsabilitatea pentru inacțiunea spirituală”. [1008.] Pentru a crede acest lucru, trebuie să înțelegem complet greșit ce s-a întâmplat pe Golgota. Într-o pocăință „unică” înainte de moarte, o persoană va vedea cel mai probabil doar cel mai superficial strat al păcătoșeniei sale și va pleca în veșnicie cu întreaga greutate a impurității acumulate. Pentru a deveni acel tâlhar, nu este suficient să înduri chinurile sale pe cruce, pe care le-a îndurat și al doilea răstignit, cel pierit; trebuie să i se acorde și, în momentul pocăinței finale, acea măsură de apropiere de Hristos pe care o avea tâlharul care a intrat în Paradis.

Și acest dar, cum se spune, nu se câștigă peste noapte. Capacitatea de pocăință subită la sfârșitul vieții trebuie cultivată în anii precedenți, ceea ce determină starea sufletului înainte de moarte. Această pregătire a sufletului continuă pe tot parcursul vieții și este testată în ispitele morții - în boală sau martiriu. Dacă o persoană se dovedește insuficient pregătită, atunci în momentul decisiv, în loc de pocăință și rugăciune, blasfemia și răutatea pot izvorî din inima ei, chiar și pe neașteptate - murmurând împotriva oamenilor și împotriva lui Dumnezeu, așa cum s-a întâmplat cu celălalt tâlhar.

Scriptura oferă un alt exemplu: parabola nepăsării spirituale a fecioarelor care au fost *nebune pentru Hristos* [(1009]) – o reamintire că în ultimul moment, cineva poate eșua să se pocăiască și să fie mântuit. Pur și simplu nu va fi suficient *untdelemn* pentru aceasta – acel har care necesită ani de ascetism pentru a fi dobândit. „Nu te baza pe pocăință la ultima ta suflare – trebuie să-ți amintești de Hristos toată viața, să urmezi poruncile Lui și să recurgi mai des la pocăința cu lacrimi. Tâlharul nu este un exemplu pentru tine: i s-a iertat totul pentru că a îndulcit ultimele clipe ale Dumnezeului-Omului Suferind cu credința sa vie într-un moment în care Mântuitorul era înconjurat de persecutori, când firea Sa umană suferea în mod inexprimabil. Nu te compara cu El; pocăiește-te cât ești sănătos, cât trăiești.” [(1010]) Să observăm, de asemenea, că, înainte de a intra în Paradis, cel care suferea suferea cea mai aspră penitență: „pedeapsa pentru păcat trebuie să urmeze, indiferent de situație. Prin urmare, tâlharul pocăit trebuie să suporte în continuare pedeapsa cuvenită pentru faptele sale anterioare” [1011] și, după cum știm, el „a atârnat pe cruce încă câteva ore și a suferit cumplit pentru păcatele sale, deși fusese deja iertat” [1012] .

Este o nebunie când păcătoșii își imaginează că, după ce au petrecut o viață în păcat, „vor avea timp să se îndrepte chiar înainte de moarte și, cu o clipă de pocăință, să câștige o întreagă veșnicie de fericire”. Exemplul tâlharului ar trebui să stârnească frică mai degrabă decât speranță, căci trebuie să avem credința tâlharului, pe care, după cuvintele Sfântului Augustin de Hipona, „Hristos nu a găsit-o cu adevărat în întregul neam iudaic sau chiar în întreaga lume”. [1013] Nimeni nu poate ști *ceasul în care* va răsuna strigătul: *„Iată, mirele*

vine , chemând *la ospățul de nuntă* ”, și ușile se vor închide și cineva va auzi cuvântul înfricoșător: „ *Nu vă cunosc ”.* [1014] Vom putea atunci să ne renaștem moral și să ne înălțăm spiritual instantaneu, asemenea „tovarășului lui Hristos, care a scos un glas mic și a găsit o credință mare”? [1015] Vom putea, atunci când ne pocăim, să arătăm imediat roadele coapte ale pocăinței, fără de care este „o întreprindere complet zadarnică”? [1016] .

De aceea, Sfântul Ieronim de Stridon le-a spus celor care îi înconjurau patul de moarte: „Aduceți pocăința la vremea potrivită, nu o amânați până la sfârșitul vieții voastre. Îndelungata experiență m-a învățat că din zece mii de oameni care și-au petrecut viața fără spovedanie, este greu de găsit unul care să poată spera cu îndrăzneală la iertarea păcatelor sale în ultima clipă. ” [1017]

Suntem convinși că experiența Taisiei sau a tâlharului nu dă naștere la relaxare spirituală și speranță frivolă într-o milă greșit interpretată a lui Dumnezeu. Deși mântuirea sufletului este într-adevăr realizată numai prin harul lui Dumnezeu, ea se realizează și cu deplina cooperare a omului, motiv pentru care se presupune ca „condiție și lege cea mai inevitabilă ca omul să realizeze mântuirea însuși, deși cu ajutorul harului. Harul acționează, realizează totul, dar în mod necesar o realizează în limitele libertății și conștiinței”. [1018] Mila abundentă a lui Dumnezeu, revărsată asupra tuturor, constă în primul rând în faptul că Domnul a iertat deja ***pe toată lumea*** și fiecare poate beneficia de roadele jertfei Sale ispășitoare - fiecare se poate împărtăși de Dumnezeu și de veșnicie: „Toți cei ce au venit la Tine în pocăință s-au făcut una cu prietenii Tăi ” . [1019] *Dumnezeu își dovedește dragostea față de noi prin faptul că Hristos a murit pentru noi pe când eram încă păcătoși .* [1020] Mila Lui și jertfa iubirii Sale constă în faptul că S-a înălțat pe Cruce și suntem conduși în Împărăția Cerurilor . [1021]

Hristos Și-a desăvârșit lucrarea, iar acum depinde de noi . [1022] Dumnezeu așteaptă de la noi nu o credință speculativă, nu un val trecător de inspirație, ci o convertire completă, atunci când întruchipăm în viețile noastre ceea ce ni se poruncește: *Fii credincios până la moarte ,* [1023] atunci când „ne încredințăm întreaga viață lui Hristos Dumnezeul nostru” [1024] – numai aceasta poate duce la schimbări interioare profunde. Ca răspuns la mila dăruită de Dumnezeu, trebuie să desăvârșim sufletul prin pocăință și ascetism – „să transformăm natura umană” [1025] – până la punctul de a putea accepta mila Lui, darul Său al veșniciei, căci „Duhul Sfânt se odihnește, prin bunăvoința Fiului, pe ceea ce este pregătit să-L primească ” . [1026]

Domnul „Și-a întins brațele pe Cruce ca să-i adune pe toți” [1027] , Își întinde mâinile către toți și oferă viață, dar în blândețea Sa Nu va folosi niciodată forța: „nu este în firea evlaviei să constrângă, ci să convingă” [1028.] „Nu este violență la Dumnezeu” [1029] ; însăși natura iubirii o exclude. Prin urmare, „precum Dumnezeu este liber și face ce vrea... așa și tu, omule, ești liber” [1030] , și de aceea depinde de noi - „fără noi, nu putem fi nici mântuiți, nici distruși... Doar relația noastră personală cu Dumnezeu ne poate mântui sau distruge” [1031.] Dumnezeu așteaptă până când ne hotărâm, dar nu anticipează niciodată exprimarea voinței noastre, deoarece aceasta ar însemna arbitrar - luarea libertății și, prin urmare -

distrugerea chipului lui Dumnezeu în noi, adică reducerea naturii umane la natura unui animal, ceea ce ar exclude în mod natural posibilitatea de a moșteni Împărăția lui Dumnezeu [1032] .

Nu este ușor pentru om să înțeleagă dragostea lui Dumnezeu și nici nu este ușor să ridice vălul propriei sale decrepitudini. Prin întunericul care a acoperit lumea [de la] *ceasul al șaselea* , nu discernem pe deplin esența evenimentelor de pe Golgota . Aceasta pentru că cel *care nu iubește nu L-a* cunoscut încă *pe Dumnezeu . Dar „Dumnezeu este Dumnezeul dragostei* . El este cu adevărat Tatăl nostru ceresc, care este gata cu indiferență să arate milă față de toți, dacă aceștia se vor întoarce la El pentru milă". Dumnezeu nu dorește niciodată moartea unui păcătos; de aceea, iertându-i omului orice păcat, prezent, trecut și viitor, Domnul oferă viață veșnic binecuvântată „tuturor deopotrivă - atât drepților, cât și păcătoșilor". Este necesar doar „ca oamenii să accepte acest dar". Dacă, însă, „se întorc, atunci, fie că sunt drepți, fie că sunt păcătoși, vor pierde în mod egal viața... În ciuda întregii mile a lui Dumnezeu, acest om va pieri, pentru că nu vrea să accepte viața". [1036] Domnul îi avertizează pe cei care resping mâna Lui dreaptă dătătoare de daruri: *veți muri în păcatul vostru* , căci *unde mă duc Eu, voi nu puteți veni* [1037] în starea de nepocăință și nereformare a sufletelor voastre. Conform legii universului, *sufletul care păcătuiește va muri* inevitabil [1038] , iar Dumnezeu nu va intra în trupul unde locuiește păcatul [1039.] Dar „cauza morții este în omul însuși" - nu în Dumnezeu [1040] .

Adevărul lui Dumnezeu nu este că Dumnezeu „dorește chinul și moartea păcătosului pentru propria Sa satisfacție", ci că, prin crearea ordinii Sale mondiale, El, fiind absolut bun, „din veșnicie a dat dreptul la viață și fericire doar celor buni", [1041] în timp ce răul este astfel condamnat la moarte „ca o negare directă a vieții divine". Prin urmare, oricine alege răul se condamnă în mod voluntar la distrugere. Adevărul lui Dumnezeu nu contrazice dragostea Lui; dimpotrivă, o afirmă. Dumnezeu este dragoste, iar imposibilitatea de a acorda viață și fericire răului constă în faptul că acest lucru ar necesita ca Dumnezeu să se nege direct pe Sine Însuși . [1042]

Miracolul pocăinței și transformării subite, după cum vedem, își are temelia interioară , [1043] , pusă într-o viață anterioară. O persoană petrece ani de zile construind o temelie de virtute, în timp ce sufletul său se maturizează treptat prin ispite și suferință. Conștiința unor astfel de oameni nu este atrofiată, ci poate rămâne temporar amorțită. Poate fi atât de adânc îngropată încât o persoană duce o viață păcătoasă, totuși conștiința lor este încă suficient de sensibilă pentru a, rănită de păcat, să-și tulbure stăpânul. Drept urmare, o persoană capătă capacitatea, într-un moment critic, de a recunoaște apropierea lui Dumnezeu, de a răspunde cu tot sufletul, de a accepta harul și de a fi complet transformată. Pocăința este atunci experimentată cu cea mai mare *intensitate* , iar ceea ce altora le ia ani de zile să realizeze se întâmplă într-un mod extrem de comprimat, cu o încordare extraordinară a forței spirituale.

Avem dovezi în acest sens de pe buzele sfinților – așa cum relatează Patericonul de la Skete, după moartea Fericitei Taisia, Sfântul Ioan Kolov, căzând în rugăciune, a auzit un glas de sus: „O oră de pocăință a ei a fost mai bine primită decât pocăința îndelungată a multora care nu arată o astfel de *lepădare de sine* în pocăință ” [1044] .

Focul Legii

Amintindu-ne că, deși „conștiința te condamnă și te chinuie chiar și într-o singură privință” [1045] , nu există nicio oportunitate pentru dezvoltarea rugăciunii sau pentru creștere spirituală în general, nu putem să nu reflectăm asupra legii divine fundamentale care guvernează întreaga noastră viață pământească. Deși efectul acestei legi este atotcuprinzător, esența ei este atât de simplă încât poate fi exprimată în câteva fraze: „Din păcate vin toate bolile, toate nenorocirile și dezastrele, toate războaiele... Din păcate vin cutremurele, ciumele, erupțiile de foc din măruntaiele pământului, din care pier orașe întregi. Pământul însuși geme și se vaită din cauza fărădelegilor noastre și nu rodește din cauza ploii sau a vremii reci. De aceea, să ne temem de păcate.” [1046] În ciuda simplității acestui adevăr divin revelat, nu este atât de ușor nici măcar pentru credincioși să-l accepte pe deplin; pare a fi un fel de simplificare, o îndreptare. Și aceasta în ciuda faptului că Dumnezeu a sădit în fiecare suflet această „lege înnăscută, ca un fel de normă intransigentă”, oferind fiecărei persoane „un judecător infailibil și un învățător infailibil – propria conștiință” [1047] .

Singura problemă este că, într-o stare întunecată, glasul călăuzirii interioare este din ce în ce mai puțin perceptibil. Dar adevărul este inexorabil și, pentru cei cu vedere spirituală, evident: *Domnul a venit de pe Sinai* , iar *la dreapta Lui este focul legii* [1048] – de acum înainte pentru totdeauna Revelația Legii este consacrată în Cartea Sa Sfântă [1049.] Prin buzele copiilor Săi credincioși, Dumnezeu ne instruiește în învățătura Sa: *Fericiți sunt* numai *cei ce umblă în legea Domnului* , dar *vai de voi, oameni răi, care ați părăsit legea Dumnezeului Celui Preaînalt!* Chemându-ne să evităm căile păcatului, *așa vorbește Domnul: Blestemat este omul care se încrede în om și își face trupul puterea lui și a cărui inimă se îndepărtează de Domnul* [1050.] Sursele încălcării relațiilor juridice în cauză ne sunt, de asemenea, bine cunoscute: „în timp ce Adam era ascultător de Dumnezeu, firea era supusă lui Adam. Când s-a răzvrătit împotriva lui Dumnezeu, firea s-a răzvrătit împotriva omului” [1051] .

Propaganda constantă a progresului științific cuprinzător copleșește omul modern. Uimit, bombardat de grămezi de fapte disparate și contradictorii, el nu își dă seama întotdeauna în ce măsură viața sa este subordonată unei legi divine simple și clare, în ce măsură credința oamenilor, starea lor spirituală și morală influențează starea întregii societăți, a întregii lumi. La urma urmei, „există o singură lege spirituală care guvernează totul în cer și pe pământ. Totul emană, totul decurge din cunoașterea Sfintei Treimi”. Mai mult, decretele divine nu sunt ceva exterior omului, ci sunt legea propriei noastre „existențe create de Dumnezeu” - noi, oamenii, suntem structurați în conformitate cu ea. Prin urmare, atunci când păcătuim, nu pur și simplu încălcăm o lege dată din exterior, „ci ne

chinuim și ne distrugem singuri” [1052] ; păcatul nu este încălcarea unei legi, ci distrugerea chipului lui Dumnezeu în propriul suflet [1053] .

Tot ceea ce se întâmplă cu un individ, o familie sau o întreagă națiune: fiecare victorie și fiecare înfrângere, fiecare câștig sau pierdere, creștere sau declin economic – totul este măsurat și explicat de legea morală a Creatorului universului. Același lucru este valabil și pentru evenimentele politice și procesele istorice, unde totul este guvernat de aceeași lege, prin îndeplinirea sau încălcarea căreia națiuni uneori se îndreaptă spre Dumnezeu, alteori se îndepărtează de El.

Nu există „legi politice” independente în natură — există doar „structura politică a țărilor cu propriile reglementări, reguli și paragrafe”, o structură care este fie binecuvântată de Dumnezeu, fie respinsă de El, în funcție de conformitatea cu standardele Sale morale și de faptul că este plăcută voinței Sale. Bunăstarea și prosperitatea oricărei societăți depind de acest lucru, la fel ca și declinul, degradarea și dispariția ei. Toate acestea au fost determinate cu mult timp în urmă de Dătătorul Legii, prezise în Scriptură și confirmate continuu de nenumărate exemple istorice.

De asemenea, nu există legi sociale independente de legea obiectivă a lui Dumnezeu, care determină întreaga istorie și destinele tuturor popoarelor de pe pământ. Fericirea sau nenorocirea oricărei familii, a oricărei generații, nu poate fi explicată decât prin același lucru: prosperitatea și sărăcia, sănătatea unei națiuni și autodistrugerea ei - „toate depind de puritatea morală a oamenilor”. Aceeași dependență se aplică naturii planetei, care nu cunoaște legi fizice existente în afara unui fundament moral, dar nici nu cunoaște întâmplarea, cum ar fi apropierea unui uragan sau distrugerea unei recolte, apariția unui cutremur sau răspândirea unei epidemii...

Și orice teorii științifice construite pe o fundație spirituală descriu doar exteriorul, fără a se apropia de înțelegerea esenței existenței. În același timp, așa cum confirmă viața, „natura este miloasă cu oamenii sfinți, dar se răzbună pe cei impuri pentru răul pe care l-au cauzat”. Dumnezeu veghează „la înarmarea națiunilor pentru autoapărare și evaluează în cine au oamenii și conducătorii lor mai multă încredere: în ei înșiși sau în El”. El poate binecuvânta victoria, dar se poate și îndepărta. El observă cultura, știința, suma totală a manifestărilor noastre, evazive minții umane, testează impulsurile interioare ale oamenilor și decide ce să susțină, ce să tolereze, ce să distrugă .

Multe au fost permise, inclusiv o încălcare fără precedent a valorilor morale. În aceste circumstanțe, oricine dorește să respecte legea conștiinței este chemat la o vigilență extremă și, printre altele, trebuie să se examineze cu această întrebare: sunt banii pe care i-am câștigat curați? Deși eu însumi am muncit cinstit, este departe de a fi nesemnificativ din mâinile cui primesc plata sau prin ce mijloace a ajuns lucrul pe care l-am dobândit. Neretrăgându-mi propria mână la timp, nu aș deveni complice indirect la păcat. Nu ne condamnă oare Ritul Spovezii de conștiință: „Am furat pe altul și tu ai primit pe acesta”? [1055] ? Porunca

sună ca un îndemn la prudență și vigilență: *„Să nu-și întindă cel drept mâinile ca să facă nelegiuire ”*. [1056]

În acest sens, îmi vine în minte mitropolitul Pitirim (Nechaev) . În timp ce supraveghea restaurarea Mănăstirii Iosif-Volokolamsk, a fost extrem de meticulos în strângerea de fonduri. El a cântărit întotdeauna „ce era mai mare - beneficiul practic sau prejudiciul spiritual care putea fi cauzat mănăstirii de bani de origine îndoielnică. El considera utilizarea fondurilor provenite din infracțiuni inacceptabilă și nu mai puțin rușinoasă pentru cler decât furtul sau desfrânarea”. Episcopul a afirmat că nici prosperitatea, nici prosperitatea nu ar trebui să vină cu prețul unei conștiințe pângărite și „credea că prin acceptarea unor bani cu bună știință necurați, se acceptă și *starea de spirit păcătoasă* caracteristică oamenilor care persistă în mod conștient în păcat [”] .

Pentru cei crescuți în epoca sovietică cu o toleranță condescendentă față de „contrabandiști”, chestiunea „mâinilor curate” este orice altceva decât inutilă. O ideologie care cultivă păcatul înrădăcinează sufletul prin indulgența în lucruri mărunte aparent inocente – „nu e păcat să mergi fără bilet” – și duce treptat o persoană la ruină completă.

A fura dintr-un stat fără chip este la fel de bun ca și furtul. Dar nu există așa ceva ca păcatul nevinovat; fiecare formă a acestuia dăunează sufletului: „ *Cine păcătuiește împotriva mea ”*, spune înțelepciunea, tipicându-L pe Domnul, „ *își dăunează sufletului său ”*. Oricine păcătuiește este vrăjmășie cu Dumnezeu, iar *toți cei ce urăsc* dreptatea seceră *moarte* . Dintre cele două revoluții care au zguduit Rusia la începutul și sfârșitul secolului trecut, cea din urmă a fost numită de publiciști „Marele Criminal”, indicând clar natura celor care au preluat puterea și sub al căror jug poporul rus este lăsat să-și poarte crucea. Ceea ce a început cu un bilet se termină cu resursele naturale ale țării, iar perversiunea morală devine de așa natură încât statul însuși îi protejează pe cei care l-au jefuit. Gravitatea acestei nenorociri reiese clar din ceea ce spune Legea Divină despre porunca a opta, unde spune despre câștigul nedrept: „ *Vai de cel ce se îmbogățește peste măsură cu ceea ce nu este al lui... Vai de cel ce râvnește la dobândă nedreaptă pentru casa lui, ca să-și facă cuibul pe înălțime și astfel să se apere de mâna nenorocirii!... Nu luați daruri ”*, este avertizat mituitorul, „ *căci darurile orbesc pe cei care văd ”*. Și, în același timp, se spune: „ *Cine disprețuiește lăcomia... își păzește mâinile de mită... va locui pe înălțime ”* .

Hristos spune direct: *păziți-vă de camătă* [1060] ; iar prin profetul Cel Preaînalt avertizează: *Oricine fură va fi nimicit* , un blestem *va intra în casa hoțului* , *va rămâne în casa lui și îl va nimici pe el, lemnele lui și pietrele lui* [1061.] Și dacă, așa cum vedem adesea, Dumnezeu întârzie, așteptând pocăința, iar pedeapsa nu vine imediat, atunci cel care nu-l urmează pe Zacheu nu face decât să-și agraveze apropierea veșnică de cel care odinioară strălucea, îmbrăcat *în purpură și in fin* [1062] .

Ne disprețuiesc multe dintre lucrurile care ne înconjoară și nu suntem de acord cu multe dintre lucrurile care se întâmplă în societate și în lume. Conștiința necreștină este caracterizată de nevoia de a căuta cauzele dezordinii în exterior,

de a-i găsi pe cei responsabili și de a-i condamna, justificându-se astfel. Alții, fără să știe ce fac, vor să „distrugă din temelii” tot ce există pentru a „construi propria lor lume nouă” - nu reușesc să înțeleagă că nu pot construi fără o temelie, că *templul* lor este sortit pieirii și va *suferi mari distrugeri* . În cele din urmă, există o slăbiciune atunci când, respingând cu dispreț devastarea din propria casă, se grăbesc spre țări străine unde „ordinea, curățenia și cultura” sunt vizibile, fără să se obosească să se gândească dacă ei înșiși sunt de vină pentru distrugerea propriei case. Toate acestea ne amintesc de oameni cu un spirit complet diferit. Deja pornită pe drumul spre cruce, împărăteasa Alexandra Feodorovna, arestată, a scris din Tobolsk: „Cât de fericită sunt că nu suntem în străinătate, ci trăim toate acestea împreună cu ea [Patria Mamă]. Așa cum vreau să împărtășesc totul cu o persoană dragă bolnavă, să o trăim împreună și să o urmez cu dragoste și entuziasm, așa și cu Patria Mamă . ” [1064]

Un creștin știe că nivelul de trai și calitatea vieții unei națiuni sunt determinate de starea sa morală și de sănătatea sau boala spiritului său. Când un creștin vede că totul în jurul său este rău, el privește mai întâi în interiorul său: sunt *eu* de vină? Cum am contribuit eu personal la nenorocirea generală și la necazurile specifice ale vecinilor mei? Și mai departe: mă împotrivesc răului? Creez ceva bun în viața mea - prin faptă, cuvânt sau rugăciune?

Sfântul Nicolae al Serbiei a scris cu durere despre nenorocirile pe care dobândirea necinstită le aduce oamenilor și țării. Reflecțiile sale sugerează că orice furt din propriul stat este echivalent cu trădarea Patriei; în judecata conștiinței, este un ajutor direct și o complicitate față de dușmanii săi externi. „Nu jefuiți Patria”, spune sfântul, „căci a fost plătită scump”. Patria aparține în primul rând celor care și-au dat viața pentru ea, iar cei care jefuiesc Patria sunt aceiași jefuitori care jefuiesc morții și răniții. „Cum îndrăzniți să vă implicați în vistieria statului? Conține sângele soldaților căzuți, taxele văduvelor și orfanilor lor. Jefuind Patria, vă veți hrăni copiii cu acel sânge și acele lacrimi. Îi veți otrăvi și veți transforma demnitatea unui părinte în josnicia unui criminal.”

Nu jefui statul dacă vrei ca „legea eticii eterne” să te cruțe pe tine și pe copiii tăi. „Nu-ți jefui țara: nu-ți însuși banii poporului, nici pământul poporului, nici pădurile poporului, nici bogățiile minerale ale poporului - nu încălca nimic din bogăția Patriei tale, căci dacă furi, vei aduce un blestem asupra ta, a casei tale și a țării tale. Unde este furt, nu este har, iar unde nu este har, este blestem.” Cine dăunează unei persoane este pedepsit pentru o singură victimă; cine jignește pe mulți este pedepsit pentru mulți; cine dăunează țării va fi pedepsit pentru ofensa a milioane de oameni.

„Numai un prost ar fura în prezența Dumnezeului atotvăzător.” Când accepți plată de la stat, ai grijă să nu iei mai mult decât meriți. Când vinzi sau cumperi statului, nu umfla prețurile și nu cere reduceri. Când furnizezi ceva, străduiește-te să oferi ce e mai bun și ce e mai mult. Dacă faci ceva pe cheltuiala statului, sub orice pretext, devii hoț fără să vrei. Nu tăia în secret un copac în pădurile Patriei - acesta este un furt blestemat. Nu confisca și nu ara pământul statului - acesta este furt. Nu lua nimic din depozitul statului sau un ban din vistierie. Nu-ți

exporta capitalul în străinătate - procedând astfel, slujești o țară străină și îți ruinezi patria. Acesta este furt, care aduce un blestem - pedeapsa Adevărului Etern. Dacă lucrezi în străinătate pentru altcineva, lucrezi împotriva țării tale. „Cine fură de la stat devine dușmanul său”, iar dacă ai furat de la statul tău și „nu poți întoarce de patru ori mai mult, așa cum a făcut Zacheu când a simțit cumplita prezență a lui Dumnezeu, atunci întoarce cel puțin de două ori mai mult. Și copiii tăi vor fi sănătoși și prosperi ” . [1065]

Pedeapsa îl lovește adesea pe păcătos imediat - există suficiente dovezi în acest sens. Cu toate acestea, toată lumea știe că mulți criminali nu numai că scapă de pedeapsă, dar prosperă în afaceri și trăiesc până la o bătrânețe. Nu putem să nu ne întrebăm: unde sunt promisiunile amenințătoare ale lui Dumnezeu? Perplexitatea l-a vizitat și pe profetul Ieremia: *de ce este calea celor răi prosperă și toți cei trădători prosperă?* În rugăciunea către Domnul, el găsește răspunsul la această întrebare: „ *Ești aproape în gura lor, dar departe de inima lor* ”. Prin „buză” se înțeleg binecuvântările exterioare și temporale acordate de Dumnezeu, în timp ce „inima” semnifică binecuvântările interioare și veșnice, care, din cauza păcatului, sunt inaccesibile celor răi. Pedeapsa la care sunt condamnați cei nefericiți este, de asemenea, definită: „ *Pune-i deoparte ca pe oi la tăiere și pregătește-i pentru ziua tăierii* ” .

Apostolul Pavel îi mustră pe cei care continuă să trăiască în păcat, chiar dacă Dumnezeu îi cruță, pentru disprețul lor față de mila supremă care le oferă o șansă la mântuire. „La ce te gândești, ticălosule”, îl mustră apostolul pe cel nepocăit, „ *sau neglijezi bogățiile bunătății, blândeții și îndelungii îndelungi ai lui Dumnezeu, neștiind că bunătatea lui Dumnezeu te îndeamnă la pocăință?* Dar vai de cei ce rămân nepedepsiți pe pământ, care nu profită de darul răgazului! *Prin încăpățânarea și inima ta nepocăită, îți aduni o comoară de mânie pentru ziua mâniei și a arătării dreptei judecăți a lui Dumnezeu* . ”

Dumnezeu este drept și îi pedepsește în mod egal pe toți cei care încalcă legea: „pe unii, ale căror păcate sunt mai puțin grave, El îi pedepsește în această viață”, pentru ca noi, primind zidire prin aceasta, să putem evita păcatul; pe alții, „pe cei mai grei păcătoși”, El îi „lasă adesea nepedepsiți” în această viață, pentru ca pedeapsa lor să fie pierderea vieții viitoare. „De aceea, creștine, când vezi un om fără de lege în fericire, nu-i invidia fericirea și nu pofti să-l imiți.” 1068 [Nu] *fi gelos pe cei răi, nu-i invidia pe cei ce săvârșesc fărădelegi, căci ei, ca iarba, vor fi curând cosiți* . [1069]

„Nimic valoros nu se va întâmpla vreodată aici!” este un strigăt des auzit de cei care se eschivează de datoria lor față de Patrie. Cei care nu doresc să muncească cu onestitate își învinovățesc conducătorii pentru orice, în timp ce cei incapabili să guverneze, dar care uzurpă acest drept, disprețuiesc poporul aflat sub conducerea lor; cei incapabili să-și crească propriii copii își asumă sarcina de a crește societatea și de a face politică înaltă; unii, însetați de prosperitate, se duc la muncă pentru binele unei țări străine, în timp ce alții, flămânzi de excese, sunt gata să-și vândă propriile lucruri – și amândoi resping acest lucru ridicând din umeri: „Nimic valoros nu se poate întâmpla aici”. Aceasta este judecata celor

care nu au încredere – în ei înșiși, în poporul lor sau în Dumnezeu. Nu putem avea încredere în cuvintele lor. Nici nu putem nutri speranțe false că un singur om, fie el lider sau țar, va elibera poporul sau îl va face puternic. Doar fiecare individ se poate elibera și întări, iar atunci Patria va găsi libertate, putere și un lider demn. Puterea externă este înșelătoare fără putere interioară, iar libertatea externă este lipsită de valoare fără libertate interioară – nu va ajuta dacă sufletul este captivat de îndoieli și disperare.

O generație nu este separată de următoarea prin nicio prăpastie sau zid, ci fiecare generație precedentă se contopește cu următoarea. Generația care trece transmite următoarei nu numai viață, ci și moralitate, spirit și credință. Astfel, fiecare generație este inevitabil modelată și inspirată de cea precedentă. Mai mult, mai multe generații trăiesc întotdeauna împreună în același timp și nu pot decât să se influențeze reciproc. Prin urmare, este evident că urmașii nu vor fi complet sănătoși dacă strămoșii lor sunt complet bolnavi, iar copiii noștri nu vor deveni buni dacă noi înșine suntem răi.

Spiritul nostru este decrepit, încrederea în sine este șubredă, iar voința noastră este slăbită – trebuie să ne schimbăm. Viziunea noastră este încețoșată, încețoșată de ostilitatea față de ceilalți – trebuie să învățăm să iubim. „Nimic bun nu va ieși din noi pentru că sunt rău” – dacă gândim așa, dacă toată lumea spune: „Țara este nefericită pentru că sunt o persoană rea și un cetățean rău” – atunci vom avea șansa de a fi fericiți, împreună cu urmașii noștri .

Mod de viață

Ascetism

Calea corectă de viață, care trebuie stabilită de la început, are la bază un principiu exprimat laconic: „lipsa de preocupare pentru orice lucru, atât binecuvântat, cât și nebinecuvântat și deșartă, adică mortificarea față de toate acestea” și „imparțialitate desăvârșită: să nu vă abateți gândurile spre atașamentul față de un singur lucru lumesc” [1071] .

Aceasta se referă la modul de viață ascetic, ceea ce se numește ascetism , [1072] ceea ce Părinții considerau „un mijloc necesar pentru vindecarea sufletului”, ceea ce numeau „mama sfințirii”. [1073] Pentru a deveni capabil să se roage și, cu atât mai mult, să rămână în rugăciune constant, o persoană trebuie să-și aducă sufletul și trupul la o anumită stare. Sfântul Macarie cel Mare , vorbind despre normele ascetice necesare pentru cei „care doresc să se roage neîncetat și cu răbdare”, afirmă că toate poruncile ascetice - și în primul rând, abstinența și înfrânarea - „sunt legate de rugăciune în același mod în care mădularele trupului sunt legate de cap” și, prin urmare, „cei care se dedică lui Dumnezeu trebuie să le împlinească cât mai mult posibil”.

„Pe cât posibil” înseamnă „în măsura potrivită stilului de viață”, deoarece acest lucru se aplică nu numai pustnicilor, ci și celor care „trăiesc printre femei”. Cu siguranță, oricine dorește „să evite gândurile rele și să fie eliberat de ele trebuie să găsească refugiu și azil în Domnul și să-și amintească neîncetat de

Dumnezeu”. Aceasta din urmă este de neatins în afara ascetismului. Laicii care au întreprins această luptă ascetică erau pe deplin capabili să „îndureze lupta și să-și pună toată încrederea în Dumnezeu, făcându-I plăcere. Și deși, trăind printre lucrurile vizibile, aveau soții, copii și proprietăți, mintea lor era deasupra acestei lumi ” . [1074]

În monahism, modul de viață ascetic se stabilește prin depunerea jurămintelor și este reglementat de ordinul monahal și de normele statutare. Pentru un laic, este mai dificil - necesită autodisciplină și o voință considerabilă. Dar asceza este esențială pentru fiecare creștin - Părinții subliniază că „o viață ascetică nu implică neapărat un stil de viață monahal; este tocmai respectarea poruncilor lui Dumnezeu de către toți urmașii lui Hristos. Zelul nostru în împlinirea poruncilor este lupta noastră pentru Hristos. ” [1075]

„Se poate duce o viață monahală fără jurăminte.” [1076] Porunca sărăciei și a abstinenței se aplică tuturor: ceea ce este un jurământ pentru un călugăr este o chestiune de iubire pentru un laic . [1077] Spre deosebire de un călugăr, a nu face un jurământ de celibat îi oferă unui laic un anumit confort în viață, dar acest lucru vine cu o povară de grijă și responsabilitate pe care niciun călugăr, liber de povara creșterii copiilor și a hrănirii unei familii, nu ar invidi-o.

Reflectând asupra necesității ca un om al rugăciunii să se adăpostească de influențele lumești, Patriarhul Tihon (Belavin) a scris: „Contemplarea intelectuală a Divinului, la care se străduiesc asceții, necesită îndepărtarea completă de ispitele lumești, o concentrare neîmpărțită a spiritului și o completă nedistragere”. Pentru cei aflați în mijlocul societății lumești, toate acestea sunt posibile „doar pentru cele mai scurte momente și în treacăt; în forma lor deplină, sunt posibile doar prin retragerea din societate”. Desigur, „există mulți sfinți care, trăind în lume, I-au plăcut lui Dumnezeu”, dar „există atâta deșertăciune și ruină spirituală în lume, atâtea oportunități și motive pentru a se atașa de pământ și a uita de cer!” La urma urmei, chiar și oamenii de știință seculari „de dragul de a-și sluji știința, renunță la lume, la plăcerile și bucuriile ei, la adunările și spectacolele sociale zgomotoase, devin străini de grijile cotidiene, se mărginesc la studiul lor academic” pentru a se dedica liber, fără interferențe, studiilor lor – „la urma urmei, au renunțat la lume” [1078] .

Dar acesta este exemplul asceților științei pământești, care disecează lumea creată - cu cât mai stricți trebuie să fie cu ei înșiși cei care doresc să dobândească harul divin al rugăciunii. De fapt, puțini dintre cei atrași de rugăciune vor fi dispuși să accepte condițiile dictate de ascetism, condiții necesare celor care doresc să se dedice în întregime și cu toată seriozitatea activității mentale. Dar nu există scurtături aici: oricine caută asceza prin compromis fie va renunța pur și simplu treptat la tot, fie va cădea într-o stare de autoamăgire, purtând un rozariu, recitând ocazional Rugăciunea lui Iisus și crezând, sub influența spiritului amăgirii, că este angajat în „muncă”.

Trebuie să înțelegem că abstinența completă, ca luptă împotriva elementului trupesc, este absolut necesară, căci starea noastră actuală nu este inofensivă, ci toate *gândurile noastre trupești sunt vrăjmășie împotriva lui Dumnezeu* . Tocmai

de aceea *cei care trăiesc după îndemnurile firii nu-I pot fi plăcuți lui Dumnezeu* . [1079] Pentru a fi plăcuți, pentru a deveni plăcuți lui Dumnezeu, este necesar să dobândim o viață „nu după trup”, așa cum se spune despre asceți: să ducem o viață fără trup, angelică. Pe de altă parte, trebuie să înțelegem că „la oamenii care duc o viață distrată, neatentă, patimile trăiesc în secret”. În cea mai mare parte, acești oameni sunt mulțumiți de patimile lor, complet inconștienți de acțiunile lor sau justificându-le prin propria lor slăbiciune. Dar și mai rău este că patimile sunt adesea „recunoscute de ei ca fiind cele mai pure, mai sublime virtuți ” . [1080]

Persoanele cu un intelect normal dezvoltat nu sunt de obicei înclinate să acționeze orbește; ele tind să înțeleagă sarcina la îndemână; acțiunile lor sunt mai eficiente atunci când sunt conștiente, când sunt ghidate de o înțelegere clară a scopului. Acest lucru este caracteristic, de altfel, ambelor sexe. De aceea este atât de important să înțelegem esența asceticismului - sensul practic al acestuia. Scopul acestei lupte ascetice este explicat clar în scrierile Sfântului Luca Mărturisitorul Crimeii , un ascet care, după ce a respins „orice preocupare de sine”, i-a imitat pe apostolii lui Hristos în lepădarea de sine. Așa cum ei „au lăsat totul și L-au urmat”, tot așa a făcut și episcopul, „după ce au îndurat multă trudă”, purtând cu adevărat „firea pământească, nu s-a îngrijit de fire”. [1081] Ceea ce este deosebit de interesant este că Sfântul Luca a considerat acest subiect nu numai dintr-o poziție teologico-ascetică; mintea sa rară, luminată de harul sfințeniei, a fost în același timp înzestrată cu generozitate cu cunoștințe științifice și practice extraordinare.

Sfântul ne amintește că, pe lângă conștiința empirică obișnuită, bazată pe percepția senzorială a lumii, o persoană posedă [și] o a doua conștiință - spirituală sau cardiacă - datorită faptului că „inima este organul cunoașterii superioare, organul comunicării cu Dumnezeu și cu întreaga lume transcendentală”. El numește această a doua conștiință *supraconștiință* ; funcționarea ei rămâne de obicei ascunsă de noi; „cea mai importantă și profundă activitate mentală are loc dincolo de pragul” percepției noastre. O persoană posedă, ca să spunem așa, două laturi ale sufletului: o parte este adaptată pentru comunicarea senzorială cu lumea materială pământească, iar cealaltă pentru conexiunea cu lumea spirituală, dincolo de lume.

Aceasta explică viața spiritului uman: „Nu întregul nostru suflet rezidă permanent în corpul senzorial, ci doar o anumită parte a acestuia, care, fiind cufundată în această lume și, prin urmare, devenind mai densă sau, mai bine spus, înfundată și întunecată, *ne împiedică să percepem* ceea ce percepe partea superioară a sufletului nostru.” Sufletul uman este deja conectat simultan la două lumi în timpul vieții pământești, dar „el percepe clar doar lumea materială”, iar acest lucru va continua până când se va separa de trup. Legea este de așa natură încât, atâta timp cât o persoană se află pe pământ, este capabilă să perceapă pe deplin doar una dintre cele două conștiințe ale sale - cea în care centrul de greutate al personalității sale este deplasat.

Sufletul, la figurat vorbind, are doi ochi, dintre care unul poate contempla doar materialul, temporalul și creatul, celălalt doar eternul, incorporealul. Unul poate vedea doar în lumină, celălalt este orbit de lumină, dar are vedere nocturnă. Amândoi nu pot vedea clar în același timp - pentru ca unul să vadă, celălalt trebuie să fie închis. Așa cum nu se pot distinge stelele la lumina zilei până când soarele nu este întunecat, tot așa și vederea fizică împiedică vederea spirituală. Pentru manifestarea celor mai înalte „facultăți ale spiritului nostru, pentru revelarea supraconștiinței, este necesar ca conștiința noastră empirică normală să se estompeze sau cel puțin să slăbească semnificativ", căci „atâta timp cât viața noastră se desfășoară într-un caleidoscop și în zgomotul percepțiilor externe, atâta timp cât conștiința noastră senzorială funcționează la capacitate maximă", activitatea supraconștientului ne este ascunsă.

Un exemplu caracteristic îl reprezintă sfinții asceți, „oameni care au manifestat niveluri foarte înalte de spiritualitate, atingând aproape eliberarea spiritului din trup în timpul vieții lor". Săvârșind isprăvi supranaturale, aceștia puteau levita în timpul rugăciunii și, la fel ca stiliții sau postitorii, puteau exercita un control complet al spiritului asupra trupului. Spiritele lor erau pe punctul de a trece de la o stare umană, legată de trup, la una angelică, netrupească. Toate acestea se întâmplau prin acțiunea Duhului Sfânt care locuia în ei, dar această locuire în sine este rodul eliberării principiului spiritual prin suprimarea celui fizic. „Din viețile multor sfinți, se știe că bolile lungi și debilitante au fost o mare binecuvântare pentru ei, căci le-au supus pasiunile și i-au lipsit de impresiile vieții lumești cu zgomotul și agitația ei, care îi distrage de la a se adânci în adâncurile spiritului." Pustnicii realizează același lucru, „străduindu-se să înece toate impresiile exterioare prin viața în deșert, introspecție constantă și rugăciune și să supună trupul spiritului prin post și priveghi". Interconectarea dintre trup și spirit este revelată în cea mai mare măsură în suferințele martirilor, pecetluită prin miracole vizibile atunci când cei torturați primesc puterea plină de har de a îndura chinurile. În acest timp, cerurile se pot deschide în fața lor, iar ei sunt cufundați în comuniune directă cu Dumnezeu.

„Există multe exemple despre cum cele mai grave leziuni corporale, cele mai brutale torturi, pot provoca stingerea conștiinței empirice și, simultan, trezirea supraconștiinței, manifestată ca fericire interioară." Un astfel de miracol, când legile firii încetează să funcționeze și legile spiritului își fac efectul, este realizat prin har divin, dar este precedat de suprimarea principiului trupesc, care este oferit ca jertfă Domnului . [1083]

Asceza ca jertfă trupească, ca abdicare de la viața după trup, este o condiție logică și naturală pentru dobândirea harului. Prin suprimarea exteriorului, omul eliberează interiorului: prin abstinența, iritanții conștiinței empirice sunt eliminați, creând astfel condițiile pentru intrarea și acțiunea Duhului Sfânt în om. De aici și postulatul Sfântului Grigorie Palama : „Așa cum omul exterior este distrus, așa și omul interior este înnoit". [1084] Acesta este sensul și scopul ascezismului. „Calea urcușului către Dumnezeu este înfrânarea și rugăciunea" [1085] , prin urmare, în înțelegerea Părinților, „ asceza [1086]este mama

sfințeniei”. [1] căci „rugăciunea nu poate rămâne într-un suflet care nu se află într-o astfel de stare” [1088] .

Aici vorbim despre o lege pe care Domnul i-a revelat-o Apostolului Pavel: acțiunea *harului lui Dumnezeu se produce* de obicei prin asceți puternici în duh, dar *slabi fizic.1089 Este suficient să luăm în considerare orice relatare hagiografică pentru a ne convinge: bătrânii plini de har, săvârșind minuni și vindecându-* [i] pe alții, poartă ei înșiși crucea din ce în ce mai grea a propriilor boli - bogăția spirituală este însoțită de sărăcie fizică. Acest tipar se manifestă și în alte sfere ale existenței, adesea cu o relație inversă: tocmai acolo unde se retrage Duhul Sfânt [triumfă] *prințul acestei lumi.1090* Acolo înflorește carnea și se înalță idolii: abundența materială, sațietatea, mulțumirea de sine.

Asceții care duc un stil de viață ascetic constituie o minoritate infimă în rândul maselor de oameni obișnuiți; ei sunt o excepție clară. Deși această stare de lucruri este percepută ca fiind normală, este mai degrabă o anomalie completă, căci omul este conceput și creat ca *un ascet* - o ființă în mișcare, care se înalță spre îndumnezeire. Dorința de mântuire, setea de comuniune cu Dumnezeu și de desăvârșire spirituală - acestea sunt calități înnăscute ale naturii umane asemănătoare lui Dumnezeu, iar chemarea și scopul omului pe pământ este de a împlini voința lui Dumnezeu, *care dorește ca toți oamenii să fie mântuiți și să ajungă la cunoașterea* [adevărului] .

Prin urmare, dorința de rugăciune – ca mijloc natural de comuniune cu Dumnezeu – este inerentă fiecărui suflet normal, sănătos, care „este interesat de un singur lucru: să împlinească totul după voia Lui. Facă-se voia Lui”. Într-o astfel de stare, se găsește „un paradis nesfârșit pentru existența umană” . [1092] Acesta este planul lui Dumnezeu pentru noi, iar a trăi în conformitate cu el este chemarea noastră. Pentru cei care s-au străduit să-L întâlnească pe Dumnezeu, asceza devine eliberare de toate lucrurile de prisos cu care omul și-a aglomerat viața, sub care a ascuns adevăratul scop și sensul existenței – de tot ceea ce împiedică pe cineva să se apropie de Rai. Asceza nu este o retragere din viață, ci o întoarcere la adevărata normă, o renunțare la ființele care și-au uitat scopul, o renunțare la existența lor distorsionată. Asceza este o renunțare la lume „nu din dezgust față de lume, ci din dragoste pentru Dumnezeu ” . [1093]

Oricine încearcă să dobândească rugăciunea va ajunge inevitabil, prin experiență, la aceleași concluzii; se va convinge că roadele spirituale se coc doar în solul autocontrolului. Când cineva se apropie de Dumnezeu cu hotărâre, intenționând, asemenea Sfântului Siluan, să „îl implore pe Domnul” cu orice preț, atunci când necesitatea, nevoia de rugăciune, îl obligă să se roage, atunci va începe involuntar să dea la o parte tot ceea ce îl împiedică, să fugă de tot ceea ce îl distrage, tot ceea ce împiedică aspirațiile sufletului său. Se va convinge că, limitându-și și restrângându-și viața în exterior, dobândește o putere suplimentară care înviorează rugăciunea. Din aceasta, apare în mod natural asceza - nevoia de a se izola, de a se distanța de impresii, activități și întâlniri inutile. Atunci, practicantul rugăciunii mentale pierde orice înclinație „pentru preocupări materiale - din cauza pierderii simpatiei sincere pentru acestea și a

unei empatii neobișnuit de dezvoltate pentru lumea spirituală ” . Apoi, în mod natural, interesele străine dispar, iar ceea ce le aduce altora plăcere și bucurie devine o povară grea. Apoi, predicarea asceticii, a abnegației fără autocompătimire, inspiră – ceva despre care alții ar spune: „ *Acesta este un cuvânt aspru* ” .

Ceea ce îi sperie pe alții devine dezirabil, ca o poruncă împovărătoare: „Întregul vostru mod de viață trebuie să fie simplificat la maximum, astfel încât să nu existe motive de griji inutile legate de lucrurile exterioare... Orice cunoștință inutilă trebuie oprită... trăiți cât mai singuratic posibil, legați-vă buzele cu o tăcere mai strictă... Abstinența este necesară în orice... Părăsiți întotdeauna masa când nu ați mâncat sau băut pe săturate... Atunci foamea și setea între ospățuri vor fi neîncetate... Nu consumați deloc băuturi amețitoare... Mâncați mai ales hrană slabă... Aveți o pregătire simplă a hranei... Aveți o așternutură tare în pat noaptea... Dacă vă lovește o sărăcie extremă, nu vă lăsați împovărați de ea, știind că bogăția noastră este Domnul... Îndurați totul fără să vă plângeți: foamea, frigul, goliciunea, așteptările, ispitele, bolile, asuprirea, orice întristare și orice povară” [1096] .

După cum vedem, Părinții văd scopul vieții ascetice în termenii „dobândirii unei energii noi și mai bune”, permițând „trupului, împreună cu spiritului, să participe la viața harului”. [1097] Această sarcină este atât urgentă, cât și relevantă. „Omul însetează de veșnicie... Și această veșnicie este prezentă aici”. [1098] Acestea sunt fundamentele teologiei isihasmului: „Dacă trupul este chemat, împreună cu sufletul, să participe la binecuvântările inefabile ale veacului viitor, trebuie, fără îndoială, să participe la ele în măsura posibilului chiar și acum... căci trupul are și o înțelegere experiențială a lucrurilor dumnezeiești, atunci când puterile sufletului... sunt transformate și sfințite ” . [1099]

Prin urmare, întreaga structură a vieții creștine, în conformitate cu sistemul canonic bisericesc, îl îndrumă pe om spre renunțarea „la natura sa, la voința sa”, spre abolirea ascetică a „unei existențe pseudo-personale egoiste, închise în sine”. Iar „secretul fundamental al mesajului evanghelic” constă tocmai în faptul că „personalitatea umană nu poate fi realizată pe deplin decât prin dăruire de sine”, întrucât „personalitatea, în forma sa cea mai pură, este lepădare de sine” - tocmai „de aceea revelația Personalității Divine ne-a fost revelată în plenitudinea sa în condițiile vieții într-o lume decăzută, prin moartea pe cruce a Dumnezeului-omului Iisus Hristos”. [1100] Și, prin urmare, aceeași lepădare de sine este cerută de la oricine dorește să-L urmeze pe Domnul: *oricine dintre voi nu leapădă tot ce are nu poate fi ucenicul Meu .* [1101] Acesta este un cuvânt aspru . [1102] . [1103] Este adevărat că *puțini găsesc* această cale, că *puțini sunt aleși* dintre *cei chemați* , că întotdeauna au fost *puțini cei mântuiți* și atâția *... s-au îndepărtat de El* . Dar totuși – *nu te teme, turmă mică!* [1104]

Privind mai sus, vedem că adevărata abnegație a ascetului se extinde dincolo de limitările fizice, cerând sacrificiu și în domeniul intelectului - renunțarea la modelele autocreate ale lumii, la toate încercările de a înțelege lumea prin „metode raționale” [1105] , la *tot* [ceea] ce o persoană a încercat să acumuleze,

„acumulându-și cunoștințele și lăsându-se dus de ele”, prețuind-o, prețuind-o. Determinarea de a lăsa *totul* și de a căuta „unul” este răsplătită. Cel care sacrifică tot ce are nu rămâne gol, ci în schimb „primește ceva mult mai mare”, ceva care „este prezentat ca un dar de către o altă Putere”. Atunci o persoană spune despre sine: *suntem săraci, dar îi îmbogățim pe mulți; nu avem nimic, totuși posedăm totul* [1107.] Renunțând la bogăția sa intelectuală, o persoană nu pierde de fapt mult: „cunoașterea lumească, cunoașterea *după trup* [1108] , cunoașterea mecanică este fără rod și moartă.

Un alt tip de cunoaștere este cunoașterea în Duhul Sfânt, cunoașterea „a ceea ce se află dincolo de această viață, în tărâmul existenței veșnice, neschimbătoare”, care nu poate fi abordată prin mijloace pământești. Adevărata cunoaștere, după cum spune Sfântul Grigorie de Nyssa , este „cunoașterea Ființei - o dobândire constând în pierderea a tot de dragul Lui ” [.1109]

Așa își schimbă un negustor înțelept bunurile, *după ce a vândut tot ce avea și a cumpărat* o singură *perlă de mare preț* . [1110] „Așadar, Domnul Însuși numește pământul nostru o piață de produse și viața o cumpărare . ” [1111] *„ Duceți* -vă”, se spune, „ *la vânzători și cumpărați* , înainte ca *ușile să se închidă .”* [1112] Astfel, prin sacrificiu ascetic, se dobândește harul rugăciunii contemplative, „trimis de Duhul Sfânt... Și mintea nu se roagă atunci cu rugăciune, ci este în extaz, în contemplarea neînțelesului... Aceasta este tocmai acea ignoranță despre care se spune că este mai presus de cunoaștere. ” [1113]

Victima este în viață

Suntem forțați la ascetism ca mod de viață construit pe o autocontrol cuprinzător de propria noastră stare actuală, deoarece „ne-am supărat în noi înșine, acceptând în noi puterea coruptiei morale - *egoismul* cu toate patimile” [1114.] Toată această multitudine de manifestări pasionale este redusă în mod tradițional, conform învățăturii Părinților, la opt tipuri [1115] și, mai general, formează trei grupe principale sau, cu alte cuvinte, trei pasiuni „cele mai importante”, acestea fiind: *pofta* , *iubirea de bani* și *iubirea de glorie* [1116.] Aceștia sunt cei trei stâlpi ai decrepitudinii pe care se bazează întreaga existență a omului decăzut, restul pasiunilor și viciilor sufletești-trupale fiind multiplicate din acești trei [1117.] Patimile nu sunt altceva decât o patologie a celor trei forțe ale sufletului - voința, simțirea, mintea; Infectate de lepră păcătoasă, aceste energii în acțiunea lor s-au abătut de la direcția naturală, dată de Dumnezeu, care îl menține pe om într-o stare subnaturală.

Prima dintre principalele pasiuni este îngăduința firii. ***Pofta*** cuprinde toate formele posibile de plăceri fizice și mentale, dorința de confort și pace exterioară. Aceasta este, de fapt, iubirea de sine, care reprezintă o boală a puterii sufletului de a dori: voința, distorsionată de pasiune, în loc să înseteze după binele spiritual, în loc să dobândească harul, cere plăceri false, pervertite. A doua dintre principalele pasiuni este atașamentul față de toate lucrurile și valorile trecătoare ale lumii materiale. Patima avariției **,** după ce a afectat puterea iritabilă a sufletului, înlocuiește iubirea Cerului cu un atașament insațiabil față de toate lucrurile pământești, incitând lăcomia și interesul

egoist. ***Iubirea de glorie*** - al treilea pilon care stă la temelia vechii ființe - este fiecare manifestare a mândriei și vanității. Mândria, sau, ceea ce este același lucru, egoismul, este o stare patologică a puterii mentale, atunci când energia minții își schimbă direcția naturală și, după ce s-a desprins de Dumnezeu, devine blocată în limitele „eului" uman limitat.

„Din aceste trei patimi principale", conform Sfântului Ignațiu al Caucazului, „ se alcătuiește *iubirea de lume* ", conducând omul „la dezastru moral".1118 [Ideea](#) triadei își are originea învățăturii Noului Testament. Apostolul Ioan Teologul rezumă toate poftele omenești în trei lucruri, spunând: „ *Tot ce este în lume este pofta firii pământești, pofta ochilor și mândria vieții* " .[1119](#) Conform apostolului, „pofta firii pământești este umplerea pântecelui cu o mulțime de felurite mâncăruri, urmată de necurăția desfrânării. Pofta ochilor are ca obiect bunurile materiale, a căror posesie face ca ochii să privească în jos de sus sau, întunecați de invidie, să aprindă inima spre achiziție. «Mândria este o iubire lumească de glorie gălăgioasă – o părere înaltă despre sine, laudă de sine și sete de laudă din partea altora – care stă în mintea noastră din cauza meritelor exterioare deșarte și trecătoare" [1120](#) .

Scriptura nu oferă doar un diagnostic, ci și un curs de tratament prescris de Dumnezeu. Apostolul Pavel ne învață elementele de bază ale ascetismului: „ *Căci dacă trăiți după îndemnurile firii, veți muri; dar dacă, prin Duhul, faceți să moară faptele trupului, veți trăi* ". Așadar, *nu vă potriviți chipului acestei lumi* și *nu purtați grijă ca firea să-și împlinească poftele . Dimpotrivă , socotiți-vă morți față de păcat,* dar vii pentru Dumnezeu . Ideea apostolului este că „credința creștină include în mod necesar exercitarea activă a abstinenței, o viață curată și castă, altruismul, stăruința în rugăciune și manifestarea activă a iubirii față de ceilalți". O astfel de cale, în esență, este o jertfă de lepădare de sine: „ *Aduceți trupurile voastre ca o jertfă vie, sfântă, plăcută lui Dumnezeu, care este o slujbă de închinare duhovnicească* " .

Slujirea „rezonabilă" înseamnă că trebuie să se străduiască cu discernământ – isprava trebuie „să corespundă voinței lui Dumnezeu, puterii noastre și circumstanțelor exterioare, căci zelul orb și nepotrivit poate aduce mai mult rău decât bine" [1122](#) .

Lupta pentru suflet, care se dă pe parcursul întregii perioade active, trebuie planificată; victoria nu se obține prin acțiuni întâmplătoare. „Scopul luptei cu pasiunile este de a schimba direcția energiei distorsionate a naturii noastre: de la folosirea pasională la folosirea detașată și, prin urmare, de a realiza vindecarea. " [1123](#)

Lupta pentru mântuirea sufletului are propria strategie, dezvoltată de generații de sfinți călugări. Călugării sunt profesioniști în materie de mântuire, așa că laicii, fiind amatori în raport cu ei, se îndreaptă în mod natural către experiența lor, studiind-o pentru a dezvolta un program de acțiune adecvat . [1124](#) Datorită dualității naturii umane, cu suflet și trup, războiul se duce simultan pe două fronturi: exterior - fizic - și interior - spiritual. Primul front se deschide în arena

luptei ascetice. Al doilea este, de fapt, practica minții, isprava sobrietății și a rugăciunii, căreia îi este dedicată cartea noastră . [1125]

Vom spune aici doar câteva cuvinte despre rugăciune. Să ne amintim că această activitate interioară are trei componente care pătrund întreaga viață de rugăciune a unei persoane. În primul rând, există rugăciunea în timpul slujbelor divine, inclusiv participarea regulată la sacramente și pregătirea pentru acestea. În al doilea rând, există rugăciunea în chilie sau regula casei la momente special stabilite dimineața, seara și noaptea. În al treilea rând, există lucrarea de sobrietate, adică controlul constant asupra gândurilor și mișcărilor interioare ale sentimentelor: în timpul fiecărei activități, în timpul muncii și odihnei, omul stă de pază, păzindu-și mintea de gânduri, imagini și amintiri care au o bază pasională. Îndepărtarea acestor gânduri, rezistența lor și menținerea autocontrolului sunt facilitate de recitarea continuă în tăcere a Rugăciunii lui Iisus.

Vorbind mai specific despre ascetism, pentru claritate, putem imagina o diagramă simplificată care evidențiază trei activități fundamentale: *ascultarea* , *pocăința* și *abnegația* . ***Ascultarea*** implică îndrumarea în viața spirituală în două aspecte: în primul rând, îndrumarea din partea unui părinte spiritual, consultarea cu acesta sau cu persoane experimentate și cu discernământ; în al doilea rând, studiul Scripturii și al Tradiției. Toate acestea au fost discutate în termeni generali în cele două volume anterioare. ***Pocăința*** include toate formele de purificare și menținerea purității conștiinței, lucru care a fost deja discutat suficient. ***Abnegația*** reprezintă, ca să spunem așa, un sistem de renunțări; este o muncă asupra sinelui în trei direcții, care pot fi descrise ca *singurătate* , *detașare* și *abstinența* .

Singurătatea este definită ca o retragere și o renunțare externă și internă față de societatea lumească, de valorile și modul ei de viață. Această detașare de lume este însoțită de isprava non-achiziționării. Toate acestea duc la o stare de nepăsare, adică de echilibru interior, când pacea și liniștea sunt netulburate, când toate acțiunile sunt lipsite de vanitate și anxietate. ***Imparțialitatea,*** în acest caz, este înțeleasă ca o lipsă de atașament față de toate lucrurile pământești, ca o pierdere a interesului pentru orice este trecător sau zadarnic. Aceasta se realizează prin abnegație - prin lupta cu egoul, depășind elementul egoist din sine. ***Abstinența*** este o auto-reținere cuprinzătoare sau un refuz „de a abuza de orice, mâncare, băutură și îmbrăcăminte”, [1126] care se exprimă în primul rând prin post, isprava de veghere, păstrarea castității și reținerea vorbirii, văzului și auzului. Aceasta este schița generală. Formatul acestei publicații ne permite să oferim doar o scurtă prezentare a elementelor de bază ale ascetismului; vom schița doar principalele direcții ale muncii externe [1127] .

Dușmanul omului, diavolul, are și el propria strategie. În lupta sa împotriva noastră, în ciuda întregii dezordini și confuzii a propriilor sale minciuni, el încă „aderă la o anumită metodologie. Îi împarte pe oameni în trei categorii, în funcție de calitățile lor”. [1128] Primul grup îi include pe cei înzestrați cu generozitate cu intelect și diverse talente. Diavolul își propune să dezvolte în ei mândria,

încăpățânarea și egoismul. Cei în care aceste calități sunt trezite cu succes își pierd darurile spirituale înnăscute, adică pierd capacitatea de *credință* - o calitate inerentă naturii ființelor raționale. În acest fel, scopul lui Satan este deja atins, deoarece o persoană autosuficientă începe să aibă o încredere excesivă în propriile opinii și logică și apoi reușește să creeze diverse teorii și filozofii. Particularitatea unor astfel de învățături este că niciuna dintre ele nu duce la Dumnezeu, ci servește la confirmarea și promovarea necredinței.

Al doilea grup include oameni mai puțin înzestrați și mai echilibrați ca caracter; sunt respectuoși ai legii și demni de încredere în chestiuni de credință. Diavolul nu caută să le ia credința, deoarece acest lucru ar fi zadarnic. În schimb, el încearcă să distorsioneze esența credinței în mintea lor, să-i inducă în eroare prin substituții și înșelăciuni, pentru a folosi tot felul de intelect uman pentru a-i rătăci și a-i îndepărta de Dumnezeu. Nenumărate erezii, învățături false și devieri doctrinare, ale căror drepturi de autor rămân întotdeauna la diavol, îi conduc pe cei pe care nu a reușit să-i cucerească prin necredință în abisul [adâncurilor](#) *satanice . A treia categorie de victime ale strategiei lui Satan se distinge prin cea mai primitivă structură interioară. Aceștia sunt firi leneșe, indiferente față de valorile spirituale - sunt ușor de învins de diavol; este suficient să le satisfacă dragostea de* [plăcere](#) . Sensul vieții lor este plăcerea la nivelul sentimentelor trupești, iar întreaga lor ideologie se reduce la formula binecunoscută: *Să mâncăm și să bem, căci mâine murim* .

Aceasta, desigur, este doar o diagramă; în realitate, metodele de luptă ale diavolului sunt mai variate și mai sofisticate. Un dușman extrem de experimentat, care a îndrăznit să poarte război chiar și împotriva lui Hristos, el poate dezarma posedând un grad de nerușinare și cinism de neînțeles pentru om. „Scopul lui Satan este să distrugă omul prin orice mijloace necesare, așa că încearcă toate metodele posibile: când una eșuează, încearcă o alta, apoi o a treia și așa mai departe fără sfârșit . ” [1131](#)

„Scopul ascetului activ este de a chema în noi înșine energia harului lui Dumnezeu, căci fără el nu avem capacitatea” de a rezista și de [a depăși](#) *legea păcatului , „* [înrădăcinați](#) în mădularele noastre ”. Acest scop trebuie înțeles ca o sarcină tactică a ascetului, în timp ce sarcina strategică este dobândirea detașării fundamentale. Pentru a evita rătăcirea pe calea prudentă de mijloc, trebuie să avem puncte de referință, să înțelegem capacitățile spiritului și, pentru aceasta, trebuie să ne orientăm către asceții vieții sfinte. Altfel, este foarte ușor să confundăm nivelul cel mai scăzut cu cel mediu: să ne întindem crezând că stăm în picioare. Pe baza cerințelor pe care ni le-au impus isihaștii care s-au retras în deșert, putem, proporțional cu realitatea, să deducem standarde aplicabile celor care se luptă în lume. Prin urmare, studiem viețile părinților din vechime și, nu mai puțin important, experiența contemporanilor noștri, căci isprăvile unor părinți precum Iosif Isihastul , Porfirie de Cavsokalivia , Paisie Athonitul , Siluan Athonitul , Sofronie de Essex, arată că drumul celui mai înalt ascetism nu este închis nici astăzi.

Sfinții Părinți înțeleg modul de viață ascetic, care permite începerea practicii mentale, ca o retragere exterioară și interioară din lume. În primul rând, „viața voastră să fie tăcută, lipsită de griji și mortificată față de toate”, spune Sfântul Simeon Noul Teolog , și abia apoi trece la instruirea despre rugăciune și atenție . [1134] Detașarea de lume și rugăciunea sunt două aspecte ale practicii mentale - această idee este repetată insistent de Nichifor Monahul, Grigorie Palama , Paisie al Moldovei și alți Părinți. Îndrumările lor sunt categorice: „În rugăciunea mentală adevărată” trebuie „să înceteze atașamentul chiar și față de lucrurile indiferente... numai așa se poate dobândi rugăciunea curată”, altfel „nu vom putea gusta rugăciunea mentală nici măcar cu colțul buzelor”. [1135] În scrierile Sfântului Nil Sorsky dezvoltă această temă în capitolul „Despre tăierea grijilor și a adevăratei nepăsări, care este mortificarea pentru toate”: munca inteligentă „necesită în mod necesar tăierea grijilor, adică mortificarea pentru toate și exercițiul într-o singură lucrare a lui Dumnezeu și atenția numai la ea” [1136] .

Mulți „mari părinți care au învățat această înțelepciune prin experiență” vorbesc despre același lucru. „Renunță la lume în toate, ca nu cumva mintea să se golească din cauza a ceva vizibil”. [1137] Părinții numesc „povara achizițiilor materiale” o „mlaștină adâncă”, care, îngreunând mintea cu gânduri, o aruncă în abisul distrugerii . [1138] „Este imposibil pentru cineva care nu a dobândit nepăsare... să săvârșească... rugăciunea cu atenție, adică o lucrare din inimă”. Dacă conversațiile sunt permise, atunci numai „la momentul potrivit și cu moderație”, numai „cu părinți și frați duhovnicești și pioși”, și toate treburile necesită necondiționat cea mai mare reținere . [1139] „Retrage-te din vederea lumii, întrerupe conversațiile, nu voi să primești prieteni în chilia ta ca de obicei, nici măcar sub un pretext bun, cu excepția celor care sunt de aceeași părere ca tine și cu colegii tăi secretari. Ferește-te de confuzia spirituală din conversații, care de obicei acționează involuntar chiar și după ce comunicarea exterioară a încetat... Discursurile excesive, chiar și cu vecinii noștri și cu cei dragi, produc confuzie și corupe foarte mult conservarea minții și învățătura secretă” [1140] .

Prin natura sa, omul se confruntă întotdeauna cu o alegere – „unul din două lucruri este inevitabil: fie să ne îndepărtăm de Dumnezeu în căutarea plăcerilor și confortului fizic și mental, și astfel să murim spiritual, fie să murim față de această lume în căutarea unui mod supranatural de a fi. În această «moarte» se află crucea noastră, răstignirea noastră.” Și aceasta ne cere să ne predăm complet: să-I dăm lui Dumnezeu „întreaga noastră ființă în plenitudinea ei”, altfel cum putem atinge plenitudinea îndumnezeirii? „Dacă Îi dăm doar o parte din viața noastră, atunci nu ar trebui să ne așteptăm ca El, Cel Fără Început, să ni se reveleze în toată Plenitudinea Sa și, într-adevăr, într-un mod veșnic inseparabil.”

Domnul este de nepătruns în generozitatea Sa, dar El ia în considerare măsura dăruirii noastre față de El; cu alte cuvinte: El ni se dăruiește în măsura în care suntem *gata,* în libertatea noastră, să-L primim” [1141.] De aceea, mila și compasiunea se aud în cuvintele lui Hristos: *Vai de voi, bogaților!* El se întristează pentru copiii care nu pot să cadă în brațele Tatălui lor și să primească de la El darul binecuvântărilor veșnice: *Vai de voi, cei suprasaturați* [1142] .

Ascetismul este abnegație, smerenie, sacrificiu de sine. Întrucât întreaga *lume zace în rău* creșterea în iubire este posibilă doar prin înjosirea propriei decrepitudini, prin depășirea *legii păcatului care operează în noi* Lepădarea de sine, înjosirea sinelui, eliberează putere spirituală - prin negarea de noi înșine, Îl afirmăm pe Hristos. Cu cât intensitatea activității noastre ascetice , exprimată în lupta constantă a spiritului către Dumnezeu, în rugăciune, compasiune și iubire, este mai ușoară, cu atât *povara* luptei noastre devine mai ușoară

Prin urmare, „lepădarea de sine este necesară mai întâi de toate, iar apoi vin daruri divine abundente; când există lepădare de sine, atunci Dumnezeu își revarsă harul asupra omului. Când există în om un spirit de sacrificiu, atunci el primește ajutor divin; Dumnezeu are grijă de el. În conformitate cu măsura sacrificiului de sine și a rugăciunii pentru aproapele său, omul primește și el ajutor de la Dumnezeu.” [1148] Jertfa întruchipează împlinirea primei dintre poruncile impuse omului : iubirea față de Dumnezeu este, mai presus de toate, lepădare de sine și uitare de sine, „lipsa iubirii de sine pentru Dumnezeu . ” [1150]

Jertfa transformă în mod miraculos sufletul: celor care se retrag de la ei înșiși li se dăruiesc „lucruri cerești în loc de lucruri pământești, lucruri veșnice în loc de lucruri trecătoare, lucruri nestricăcioase în loc de lucruri stricăcioase”. [1151] „Viața și voința, oferite lui Dumnezeu, primesc sfințire imediată și neschimbată”. Însăși hotărârea credinciosului de a se dărui, intenția sa, este deja o acțiune interioară, o energie. Și energia nu dispare fără urmă . [1152] Acest efort de voință, „constând în oferirea voluntară a noastră înșine lui Dumnezeu, fiind o energie opusă străduinței egoiste a firii noastre decăzute”, contribuie deja la dobândirea harului. „Viața unui credincios, în măsura în care devine o ofrandă către Dumnezeu, este o creștere spirituală”. Conform legilor Duhului, „nimeni nu poate dobândi niciodată totul dacă nu-I dăruiește mai întâi totul”. Aici, „umilința este plenitudine, iar smerenia este glorie”.

În auto-răstignirea ascetică, „o coborâre și o urcare au loc simultan: trupul trupesc este îngropat, iar trupul spiritual este înălțat”. [1153] *Cel care S-a pogorât este și Cel care S-a înălțat* . [1154] Și omul urcă spre vârful contemplării, Tabor, „de unde coboară o suflare necreată care umple inima omului, înviorându-i lumea interioară”. Jertfa și umilința de dragul iubirii sunt o înălțare după chipul Celui care a spus: *Când voi fi înălțat de pe pământ, îi voi atrage pe toți la Mine .* [1155] „În momentul în care iubirea sacrificială apare în credincios, el, prin har, devine chipul Fiului lui Dumnezeu... Tâlharul nu s-a temut pentru că a fost răstignit. Petru s-a lepădat de Hristos pentru că s-a temut să fie răstignit. Cel răstignit este liber. Morții nu se tem de moarte. Cine nu are nimic nu pierde nimic. ” [1156]

Dimpotrivă, o viziune asupra lumii care pierde înțelegerea sacrificiului ca fiind cea mai înaltă valoare spirituală este un vestitor al catastrofei, nu numai pentru individ, ci pentru comunități întregi. Rădăcinile tragediei rusești se află aici. Odată cu începutul secolului al XX-lea, rușii „care se numeau creștini au început să se îndepărteze tot mai mult de idealul creștin”: ei „au înțeles din ce în ce mai mult legătura organică dintre mântuirea sufletelor lor și suferința care purifică sufletul”. Dorința de a se perfecționa în această viață a devenit tot mai

puternică, iar *pacea despre care se vorbește în Sfânta* Scriptură a început să fie înțeleasă exclusiv ca fiind spirituală și chiar, într-un mod de-a dreptul protestant, ca o mângâiere materială. Toate acestea au dus la pierderea înțelegerii adevăratului sens al existenței „ca umblare înaintea lui Dumnezeu”, preferând în schimb legile *acestei lumi* . Oamenii au continuat să trăiască în cadrul Bisericii, dar fără Biserică. Și Domnul a binevoit să-i întoarcă pe creștinii căldicei la Sine și să-i întoarcă pe calea martiriului.

„Părea că îi zguduie, amintindu-le din nou de Sine Însuși”, reamintindu-le că mântuirea sufletului pentru viața veșnică este calea mărturisirii și a jertfei. În contextul veșniciei, în categoriile Împărăției Cerurilor, un singur lucru devine esențial: „dacă un creștin a trăit cu Dumnezeu, dacă a devenit duhovnic sau, fiind botezat în moartea lui Hristos, dacă a fost laic, preot sau episcop, a rămas doar o persoană inteligentă, educată, sensibilă din punct de vedere psihologic” - o persoană care acționează nu în adorarea lui Hristos, nu cu unicul gând la mântuirea sufletului, ci ale cărei acțiuni sunt ghidate de considerații pământești, spirituale, de câștiguri pământești, trecătoare. În lumina faptului de a sta înaintea Domnului, un singur lucru contează: „în ce măsură atenția interioară a unei persoane a fost îndreptată spre Dumnezeu, în ce măsură o persoană a fost dispusă să sacrifice diverse pasiuni... chiar și viața însăși ” . 1160

Nu există o a treia opțiune

Când, la sfârșitul anului 1832, Sfântul Serafim de Sarov , pregătindu-se deja pentru trecerea sa la veșnicie, a fost întrebat: „De ce nu avem viața strictă a asceților din vechime?”, bătrânul a răspuns cu o scurtă predică, cunoscută astăzi întregii lumi ortodoxe: „Nu o avem pentru că ne lipsește hotărârea. Dar harul și ajutorul lui Dumnezeu pentru cei credincioși și cei care Îl caută pe Domnul din toată inima lor sunt aceleași acum ca și înainte - și am putea trăi precum părinții din vechime. Căci, după cuvântul lui Dumnezeu, *Iisus Hristos este același ieri și* azi *și în* veci . ”

Primul obstacol în calea asceticii se găsește în chiar caracterul nostru, care, de regulă, suferă de o lipsă de hotărâre. Determinarea este tocmai calitatea de care are nevoie mai presus de toate oricine dorește să-și restructureze viața conform normelor ascetice. Fără hotărâre, cine ar putea merge împotriva sinelui - ar îndrăzni să se abțină, să renunțe la lume? Ambele presupun o respingere completă și fără compromisuri, o reorientare completă a tuturor valorilor și structurii vieții. Numai atunci putem spera la un rezultat benefic sub forma primelor daruri ale harului - o schimbare reală a sufletului. „Dumnezeu ne cere doar o hotărâre desăvârșită și El Însuși ne dă putere și ne acordă victoria.” 1163 Și *pe cel ce biruiește* , se spune, *„ Îl voi face stâlp în templul Dumnezeului Meu ”.* 1164 „Niciun alt factor dependent de om nu contribuie la succes într-o asemenea măsură precum hotărârea noastră fermă și neclintită .” 1165 1166 ” 1167 .

Orice „semi-ascetism” sau ascetism „parțial” este lipsit de sens, deoarece nu va da roade. Acest lucru se datorează naturii radicale a căii lui Hristos, așa cum sunt avertizați toți urmașii Săi: numai *așa veți împlini legea lui Hristos .* 1168 „Un suflet

împărțit în două camere - cea religioasă și cea lumească - nu se poate dedica în întregime nici slujirii lui Dumnezeu, nici slujirii lumii.”

Rezultatul este un adevăr pe jumătate jalnic, un creștinism călduț, liberal, în care nu există nici adevărul lui Dumnezeu, nici adevărul uman. Reprezentanții acestui creștinism sunt lipsiți de entuziasm religios; nu există martiri, denunțători sau profeți printre ei.” [1169] „Tu, o, ascet și războinic al lui Hristos, înțelegi înșelăciunea demonilor vicleni: este imposibil să privești cu un ochi spre cer și cu altul spre pământ. Tot așa, o persoană nu poate avea grijă atât de suflet, cât și de trup. Așa cum un izvor nu poate curge din același pârâu atât apă dulce, cât și apă amară, tot așa o persoană nu poate sluji lui Dumnezeu și îngriji trupul . ” [1170]

„Am lăsat totul ” spun cei care au urmat chemarea: „ *Urmează-Mi* ”, spun laicii evanghelici, chemați să lase cu adevărat *totul* în urmă – valorile lumești, înclinațiile lumești și, în final, pe ei înșiși. Aceasta este cerința categorică adresată celor care doresc să întreprindă călătoria: [lepădați-vă] *de voi înșivă* . Numai eliberându-se de povara egoului vor putea accepta ceea ce li se dă: „ *Luați jugul Meu* ” . Aceasta necesită abandonarea preocupărilor interioare legate de *ceea ce mâncăm* și *de ceea ce îmbrăcăm* , căci numai *păgânii caută* acest lucru – cei care nu-L cunosc pe Hristos, limitați de hotarele pământului, cu aspirațiile lor îndreptate în jos. Preocuparea noastră este căutarea *Împărăției lui Dumnezeu* . Prin urmare, lăsând deoparte grijile păgânilor legate de lucrurile materiale și grijile *legate de ziua de mâine* , având ca unic scop lupta pentru Rai, murim zilnic față de lume și atunci, desigur, această *preocupare a noastră ne* [este] suficientă în fiecare zi . Suntem avertizați: pe această cale *veți avea întristare* . Dar este oferit și sprijin: *în Mine* veți găsi pace – aici este odihnă de tristețe, puterea de a o îndura, mângâiere, bucurie și mântuire. Căci în El toată tristețea lumii și stricăciunea ei au fost deja biruite: *Eu am biruit lumea* .

Dacă suntem cu El, ne împărtășim cu El în pacea și victoria Lui . [1176] În același timp, vedem o condamnare aspră a angajamentului față de lume: „ *Depărtați-vă de la Mine* ”, spune Mântuitorul, „de cei ce practică *fărădelegea* și de cei ce fac *nedreptate* ”. [1177] adică de cei care greșesc încălcând legea Lui. Și mai clar, El i-a vorbit Apostolului Petru, care a permis să se nască un gând întemeiat: „ *Depărtați-vă de la Mine, Satano! ”* . [1178] O singură judecată care nu este în conformitate cu voia lui Dumnezeu desparte pe cineva de Hristos, iar aceasta deja echivalează o persoană cu demonii, echivalent cu „satanizarea” - posedarea demonică. Din nou, aceeași afirmație categorică: cine nu este cu El *este împotriva Lui* . [1179]

Omul nu a fost creat ca un sistem închis, autosuficient; el „nu este o ființă autonomă” [(1180)] . Viața sa este susținută din exterior. Și, așa cum dependența umană de hrană, apă și aer este absolută, tot așa are nevoie și de hrană spirituală. Lipsindu-i capacitatea de a genera forța motrice a existenței în sine, omul este forțat să-și tragă energia spirituală dintr-o sursă externă, care pentru el este Însuși Creatorul, care hrănește sufletul cu o forță necreată, dătătoare de viață. O astfel de deschidere către lumea exterioară este dublată de o capacitate înnăscută de alegere voluntară. Dar acolo unde există libertate, există

posibilitatea erorii. Și omul reușește atunci când începe să caute sursa forței vitale în altă parte decât Dumnezeu. I se oferă imediat opțiuni tentante, inclusiv posesia „tuturor împărățiilor lumii și a gloriei lor” - numai dacă *se va prăbuși și mi se va închina* [(1181]). Acesta este prețul pentru slujirea diavolului.

Omul, în esență, se confruntă cu o alegere între două principii disparate, care se exclud reciproc - creația și distrugerea, mișcarea ascendentă sau descendentă. Nu este dată o a treia direcție. „Există două aspecte ale eternității: viața veșnică și moartea veșnică. Nu există o a treia stare.” [1182] Dar pe pământ, există aceeași alternativă ca în eternitate, aceeași alegere între rai și iad. Nu există o a treia sursă de energie în lume: fie este harul divin creator de viață, necreat, fie forța demonică distructivă, creată. Dacă suntem vii spiritual, atunci *trăim, ne mișcăm și existăm prin El.* [1183] Dacă nu prin El, atunci suntem morți în spirit și mânați de forțele răului și ale decăderii. Este imposibil să stai nemișcat, să atârni static, deoarece nu există imponderabilitate pe pământ și timpul curge fără oprire - prin urmare, *cei care depun efort* [1184] se ridică, dar cei care se opresc nu stau în picioare, ci sunt atrași imediat în jos și se precipită într-o cădere.

Această idee a fost dezvoltată de Părinți încă din cele mai vechi timpuri. „Omul, prin natura sa, este o ființă dinamică, care nu încetează niciodată să se miște și să acționeze, chiar și atunci când se îndepărtează de bine. Dar atunci nu se mai mișcă într-un mod divin condus... Esența căderii constă tocmai în această denaturare a forțelor umane.” [1185] Creația este creată din nimic și, prin urmare, pare să plutească „deasupra abisului neantului, gata să se precipite în el”. Natura creației este „fluidă și dezintegratoare” și „în sine nu are sprijin sau temelii pentru existență”. Omul poate găsi o bază solidă în existență doar „prin comuniunea cu Dumnezeu Cuvântul”. Există o singură alternativă la această cale - căderea în abis . [1186] Toată teologia bizantină pornește de la principiul că „omul nu este o ființă autonomă, ci că adevărata sa umanitate se realizează numai atunci când trăiește *în Dumnezeu* și posedă calități divine ”. [1187 1188] .

Este imposibil să rămâi într-o poziție intermediară, într-un punct de mijloc. Dacă, contrar Evangheliei, cineva încearcă să se dedice *la doi stăpâni* , să se supună simultan la două forțe opuse, atunci sufletul va începe să se sfâșie. Nu poți *sluji la doi stăpâni* · căci numele unuia este moartea · Când cineva încearcă să facă acest lucru, „face comerț cu concepte sacre, căci un om nu poate *sluji lui Dumnezeu și lui Mamona cu aceeași fidelitate și devotament. Cel care slujește uneori lui Dumnezeu, alteori diavolului”* [încearcă] „să negocieze atât cu Dumnezeu, cât și cu Satana, dorind ajutorul amândurora”. Se pare doar că slujirea umană în această lume, pe lângă slujirea lui Dumnezeu sau a lui Mamona, poate avea o altă formă, compromisă - un fel de devotament combinat față de amândoi.

Evanghelia nu greșește. De fapt, nu poate exista o a treia opțiune: „adevărata slujire este doar prima, neamestecată cu nimic altceva”. Și ambele „celelalte sunt slujbe aduse diavolului”. [1192] Din aceasta, este clar că oricine ezită nu se află pur și simplu într-o incertitudine inofensivă; nu, pur și simplu nu este încă cu Hristos. Și, prin urmare, este deja în slujba vrăjmașului.

Toate aceste aducere aminte au scopul de a ne ajuta să înțelegem mai pe deplin sarcina care ne stă în față, să fim impregnați de acel spirit de hotărâre și intransigență care definește viața unui ascet novice. El nu trebuie să greșească atunci când sufletul său se confruntă cu o alegere, aceeași alegere fără de care întreaga dramă umană a lumii nu ar fi putut avea loc. Între doi poli - voința „perfectă și mântuitoare” a lui Dumnezeu și voința diavolului, „care caută distrugerea noastră” - [este] plasat omul, înzestrat cu liber arbitru, înzestrat cu capacitatea de a alege și înarmat cu glasul conștiinței.

Astfel, până la sfârșitul vieții pământești, libertatea umană este pusă la încercare încontinuu, iar capacitatea înnăscută, numită *capacitate gnomică* [de Sfântul Maxim Mărturisitorul , [1194]] „ne obligă, întrucât trăim într-o lume decăzută, să suferim și să ezităm în alegerea dintre bine și rău”. [1195] Lupta dramatică generată de aceasta, începând cu Adam, este esența istoriei spirituale a umanității. Acest lucru este evidențiat atât de Vechiul, cât și de Noul Testament, precum și de toată experiența umană reflectată în Tradiție. „Voia lui Dumnezeu este absolut bună și nu poate conține niciun rău, în timp ce voia lui Satan este absolut rea și nu permite niciun bine”. Prima nu obligă, așteptând de la noi o iubire pentru bine, în timp ce cea de-a doua, prin violență și înșelăciune, ne obligă să înclinăm spre rău. „Întreaga istorie a omenirii se mișcă în cadrul” acestei dileme [1196] , iar tragedia omului este că principiul său volitiv, la fel ca rațiunea și sentimentele sale, a fost deteriorat în Adam, claritatea percepției adevărului s-a pierdut - de unde și ezitarea dintre Dumnezeu și Satana, de unde și dependența de puterea diavolului și frica de demoni, incapacitatea de a face alegeri decisive și ferme.

Interpretarea patristică a Scripturii este absolut categorică: „Când Dumnezeu nu acționează în noi, tot ceea ce facem este păcat” [1197 și] , așa cum însăși Scriptura postulează, *oricine păcătuiește este de la diavol.1198* Nu se prevăd jumătăți de măsură sau opțiuni intermediare: dacă nu acționăm conform lui Dumnezeu, dacă nu facem voia lui Dumnezeu, atunci devenim slujitori ai Satanei. „ Păcatul este singura forță care desparte de Domnul într-o asemenea măsură încât unește o persoană cu diavolul și o transformă în copilul său spiritual [.] ” [1199]

Aceasta este natura categorică a învățăturii Evangheliei, care explică faptul că omul, prin natura sa, este incapabil *să slujească la doi stăpâni* [1201] simultan și că „între Treime și iad nu există altă alegere” [1202.] Această lege, reflectată în scrierile multor Părinți, nu este descoperirea lor - ei doar interpretează învățătura divină conform căreia orice *duh* care nu-L mărturisește pe Iisus Hristos *este duhul Anticristului* [1203] ; ei confirmă radicalitatea maximă a gândirii Evanghelice: *cine nu este cu Mine este împotriva Mea* , și dacă este așa, atunci - *pleacă de la Mine, Satano!* [1204] Pleacă, pentru că dacă nu ești cu El, atunci nu ești cu nimeni altul decât cu Anticristul, și atunci tu însuți devii Satan.

„Spiritul uman nu poate exista și acționa de unul singur. El necesită inspirație constantă din Cer, din Duhul Divin” și, mai mult, „nu există așa ceva ca gândirea pur umană. Omul se gândește fie la Dumnezeu, fie la diavol.” [1205] Acest lucru este evident în faptul că „nu există gând bun care să nu fie de la Dumnezeu și niciun gând rău care să nu fie de la diavol.” [1206] „Căci omul are o singură minte și

o poate dedica fie lui Hristos, fie grijilor deșarte.” [1207] „Totul în om trebuie să fie îndreptat spre Dumnezeu și, dacă vedem în noi înșine o înclinație opusă, atunci ne supunem spiritului *Anticristului* . ” [1208] „ [1209]

„Inima omului nu este niciodată goală: fie Domnul, fie diavolul locuiește în ea. Nu poate exista gol. O persoană lucrează fie pentru Domnul, fie pentru diavol.” [1210] „Nu există gol nici în lumea fizică, nici în cea spirituală – dacă nu există un înger al Luminii, atunci există cu siguranță un înger al întunericului... La urma urmei, Scriptura spune destul de clar că acolo unde nu este Dumnezeu, domnește dușmanul lui Dumnezeu... Nimeni nu a reușit încă să combine incompatibilul.” [1211] „Întunericul și lumina nu se combină. Nu putem avea niciodată lumină și întuneric în același timp. Ori lumină, ori întuneric. Când aprinzi lumina, întunericul dispare... Nu există cale de mijloc. Este ori una, ori alta.” Nu există gol în natură . [1212] *Împărăția lui Dumnezeu* , care *este în voi* [1213] .

Dimpotrivă, comuniunea cu forțele întunecate stinge lumina harului în suflet; forțele inerente diavolului sunt „păcatul și moartea. Cu ajutorul lor, el ia în stăpânire oamenii și îi domină; împărăția păcatului și a morții este iadul” [1214.] De îndată ce „omul, fiind liber, deviază spre rău”, atunci imediat „unirea lui cu Dumnezeu este ruptă. Și întrucât sursa vieții este Dumnezeu, atunci, deși biologic omul va exista o vreme, dacă nu se reunește cu Dumnezeu, va rămâne despărțit de Cel Care este Izvorul Vieții” [1215.] Atunci, chiar înainte de moartea trupului *, vei muri de o moarte spirituală* [1216] .

Fiecare spirit — ideologie, învățătură sau personalitate — care nu-L mărturisește pe Hristos este *spiritul Anticristului* [1217.] „Fiecare dintre noi este fie un iubitor al lui Hristos, fie un luptător împotriva lui Hristos; fie un închinător al lui Hristos, fie un închinător al diavolului — nu există o a treia opțiune” [1218.] „Poate exista ceva între adevăr și falsitate? Niciodată... Ceea ce ține de Biserică nu se rezolvă prin compromis.” A face un compromis este „același lucru cu a spune: taie-ți capul și du-te unde vrei” [1219.] Prin urmare, în niciun caz „nu este posibil un compromis între lume, care zace *în întregime... în rău* [1220 , și om, a cărui temelie este omul-Dumnezeu” 1221.] „Nu poate exista niciun compromis în materie de credință. Aceasta este dogma fundamentală... Știm de la Dumnezeul întrupat că adevărul este Dumnezeu. Și falsitatea? Minciuna este diavolul.” Tot așa, „în om există două legi, și anume: legea păcatului, care atrage spre ea, și legea harului, care atrage spre cele cerești” [1222] .

„Aparțineți-i lui Dumnezeu din toată inima voastră; altfel, veți aparține diavolului, iar el va batjocori eforturile voastre nesincere” de a sluji la doi stăpâni. „Amintiți-vă întotdeauna că nu există comuniune între *lumină și întuneric .* [1223] Când există pasiune în inimă, atunci Duhul lui Dumnezeu nu este acolo și atunci nu există o slujire demnă pentru Dumnezeu . ” [1224]

„Dumnezeu nu tolerează nici cea mai mică impuritate de moment în tine și, imediat ce permiți oricărui gând impur să intre în inima ta, lumea și Dumnezeu Însuși te abandonează și devii un receptacul pentru diavol dacă nu respingi imediat păcatul, astfel încât despre fiecare gând păcătos, mai ales cuvânt și faptă păcătoasă, trebuie să se spună: acesta este diavolul.” [1225] Esența lui

Dumnezeu este simplă – singurul bine, incompatibil cu răul. Și „diavolul este simplu în esență – doar răutate, fără amestec de bunătate... Domnul este Sfânt – doar sfințenie. Diavolul – doar păcătoșenie. Și omul este și el una – fie bine, fie rău, dar nu în același timp. Omul este nestatornic: de la rău la bine, de la bine la rău, dar Dumnezeu și diavolul sunt neschimbători... Domnul este atât de sfânt, atât de simplu în sfințenia Sa, încât un gând rău sau viclean ne privează de pacea Sa și de lumina sufletului.” Totuși, „o inimă simplă, învățată de Dumnezeu, știe să se unească cu Dumnezeu și nu are nicio comuniune cu diavolul . ” [1226]

Să ne amintim ce este Căderea în Pământ și momentul cheie al acestei catastrofe. Dumnezeu i-a înzestrat pe primii oameni cu cele mai înalte abilități, dar realizarea lor depindea de o legătură strânsă cu Creatorul. Această legătură „se exprima mai ales prin faptul că oamenii nici măcar nu se puteau imagina *în afara lui Dumnezeu* . Toate forțele naturii umane, toate forțele sufletului, erau în armonie și îndreptate către Creatorul lor”. Pentru Adam și Eva, Dumnezeu era „centrul natural al tuturor aspirațiilor și dorințelor lor. Întregul sens al vieții lor se afla exclusiv în Dumnezeu”. Datorită acestei unități, ei au avut ocazia să se dezvolte nestingheriți și să crească din ce în ce mai perfecți.

Dușmanul rasei umane, ispitind-o pe Eva, „a încercat să-i ia în stăpânire mintea”, scopul fiind „să o intereseze de altceva *decât Dumnezeu* ”. Și a reușit. Urmând sugestiile sale, Eva a văzut brusc că *pomul...* [era] *plăcut ochiului și dezirabil.1227* Din acel moment, obiectul dorinței ei s-a schimbat: „nu Domnul, ci fructul interzis în sine. Acesta este momentul cel mai esențial și crucial al Căderii: *atenția Evei a fost redistribuită* , mutându-se de la Dumnezeu la fructul interzis. O reorientare a valorilor, cum se spune astăzi, a avut loc. Aceasta, de fapt, a dus la o separare de Dumnezeu.

Și, drept consecință, a avut loc Căderea însăși – culegerea roadei – și tot ce a urmat, inclusiv perversiunea naturii umane și moartea. Drept urmare, „oamenii s-au descoperit brusc pe ei înșiși și lumea din jurul lor ca fiind *în afara harului lui Dumnezeu* ”. Numai ca urmare a acestui fapt „diavolul a dobândit capacitatea de a zdruncina puterile mentale ale omului, de a-l influența și de a-l ține în afara lui Dumnezeu”. Din același motiv, „isihaștii insistă atât de mult asupra procesului invers – redirecționarea atenției de la lumea păcătoasă către lumea divină”. De aceea, „atât mintea, cât și atenția noastră trebuie să fie în Dumnezeu; trebuie să avem neîncetat amintire de Dumnezeu și să umblăm constant înaintea lui Dumnezeu ” . [1228]

Cineva creat *după chipul* [lui Dumnezeu] poate trăi doar după chipul lui Dumnezeu; pentru a fi om, omul trebuie „să trăiască teocentric în fiecare secundă”; orice altceva este sinucidere; căci trăind în afara *chipului* , „negându-L pe Dumnezeu, omul se neagă pe sine și se autodistruge”. [Cineva] creat *după chip* nu va găsi pacea „până când nu se unește cu Creatorul și Tatăl său”. Viața bazată pe „umanismul autonom” duce la egoism extrem și apoi la degradarea atât a individului, cât și a societății în ansamblu . Tragedia teomahismului este că adepții săi nu înțeleg legea non-autonomiei umane. Orbit de iluzia autosuficienței, teomahistul își respinge Creatorul pentru a se elibera de puterea Lui, crezând că va trăi în

întregime *conform propriei* voințe, prin urmare nelimitat în toate și, prin urmare, fericit. Tocmai această ispită a falsei libertăți l-a sedus pe Adam în păcatul neascultării.

Și noi toți, moștenitori ai naturii sale, purtăm în noi acest păcat „asemănător sufletelor noastre”: infectați cu dependența de a deveni „stăpâni suverani ai propriei noastre existențe” și, prin urmare, toți suntem vulnerabili. Așadar, să nu uităm că falsa promisiune a egalității cu Dumnezeu vine întotdeauna de la diavol. Iar o persoană care dorește să devină *asemenea zeilor* [(1232]) nu rămâne niciodată liberă, ci involuntar „alege partea lui Satan” și, ca urmare, inevitabil „devine ca un demon” [(1233]) .

Înțelegem pe deplin gravitatea situației noastre? Demonizarea nu este atât o imagine, cât o realitate metafizică. După corupția naturii umane în Cădere, omul nu a devenit doar un „rob al demonului” - s-a întâmplat ceva mai rău. Sclavia este, într-o oarecare măsură, o stare externă, în timp ce omul „a devenit *membru al* lumii demonice”, cu care „a dezvoltat o legătură interioară” [(1234]), din cauza lipsei de alternative la situația sa după ruperea comuniunii cu Dumnezeu. Istoria umană mărturisește acest lucru, demonstrând cât de captivant este păcatul pentru urmașii lui Adam.

Numai pofta demonică ce sălășluiește în sufletele noastre ar putea da naștere la astfel de spectacole precum luptele de gladiatori sau coridele. Numai sufletele desfigurate de pasiunea demonică ar putea genera o cerere pentru genuri artistice precum romanele polițiste sau filmele de groază. Nu este oare evident că contemplarea imaginilor care evocă frică sau erotism, contemplarea scenelor de violență, suferință și moarte, precum și a oricărei forme de păcat, este o patologie spirituală, că interesul pentru ele este un produs al elementului demonic înrădăcinat în noi? Inutil să mai spunem că, pentru o persoană cu un suflet sănătos, astfel de spectacole sunt insuportabile. Nu din lașitate sau slăbiciune de curaj, ci pentru că un suflet pur, expus involuntar unei astfel de arte, va fi chinuit de compasiune pentru durerea altora, va tremura la vederea pasiunii - va simți respirația înghețată a iadului, căci demonii înșiși sunt întotdeauna acolo unde se desfășoară arta lor.

Dar piața este insațiabilă: spectacole muzicale nesfârșite, circulație nesfârșită de cărți, filme și site-uri web care înflamează pasiunile umane. Și motivul principal nu este că vor să ne corupă, ci că noi înșine dorim acest lucru - partea de jos a sufletelor noastre bolnave cere această hrană demonică.

Dependența de păcat nu este pur și simplu un declin al bunătății sau al moralității, nu este pur și simplu un dispreț pentru normele etice, ci o interacțiune reală cu lumea demonică. Groaza este că „aici apare o sinergie a răului lumesc cu răul care sălășluiește în noi înșine”. Dacă mântuirea este rodul sinergiei voinței lui Dumnezeu și a voinței omului, atunci distrugerea veșnică este, de asemenea, o sinergie a două voințe - cea a omului și a diavolului. „Un păcătos nu-L poate iubi pe Dumnezeu și Dumnezeu nu poate deveni ca un păcătos”, așadar o diviziune escatologică între mântuirea veșnică și distrugerea veșnică este inevitabilă. Păcatul este rezistența față de Dumnezeu prin negarea

poruncilor, iar atunci când un păcătos nepocăit își duce rezistența în infinit, se transformă veșnic într-un demon uman. Judecata de Apoi este teribilă pentru că confirmă în cele din urmă alegerea finală a omului, în care nu există o a treia opțiune: „întunericul nu se poate transforma în lumină și lumina în întuneric” [1235] .

De la crearea universului, niciodată până acum nu s-a stabilit o diviziune atât de radicală între oameni precum cea stabilită de Evanghelie: „Unii sunt numiți fii ai luminii, alții fii ai întunericului. Unii Îl recunosc pe Dumnezeu ca Tată, alții pe diavol. Unii sunt numiți fii ai Împărăției, alții fii ai iadului. Prin cei dintâi lucrează Duhul adevărului , prin [cei] din urmă, duhurile minciunii. Unii sunt cu Hristos, alții cu Anticristul . ”

Depărtează-te de pământ

Oricine dorește o renaștere spirituală ar trebui să ia în considerare în mod repetat ce constituie temelia vieții ascetice, ce sol este fertil pentru creșterea sufletului până la măsura *unui om desăvârșit, până la măsura staturii depline a lui Hristos .* [1238] Cei experimentați în ascetism dau începătorilor „sfatul Evangheliei, și anume: depărtați-vă de pământ, adică de toată deșertăciunea vieții, și agățați-vă de el prin rugăciune, pomenirea lui Dumnezeu, citirea cărților duhovnicești, pocăință, împărtășanie frecventă, înăbușirea ostilității față de ceilalți și alte străduințe spirituale față de Dumnezeu”. Atâta timp cât sunteți cufundați în deșertăciune, „în toate certurile lumii înconjurătoare, veți suferi inevitabil, supuși influenței oamenilor și demonilor”. Și nu vă amăgiți - nu există scăpare de aceasta prin mijloace exterioare: nici prin izolare într-o chilie, nici prin fugirea în deșert, nici prin mutarea în alt loc. „Dacă nu vă puteți ridica deasupra deșertăciunii aici, atunci în același fel veți suferi de două și de trei ori mai mult în altă parte”. [1239] „Oricine dorește să învețe cum să-I fie plăcut lui Dumnezeu trebuie să se retragă din lume” [1240] rămânând în mijlocul ei. „Dacă vreți să vedeți binecuvântările pe care Dumnezeu le-a pregătit pentru cei ce-L iubesc, locuiți în pustiul renunțării la propria voință” [1241] Singurul nostru Învățător nu se adresa pustnicilor, ci celor care trăiesc în mijlocul lumii și ni se adresează fiecăruia dintre noi personal: chemați la lepădare de sine, *nu vă îngrijorați* de ce *veți mânca* și *bea* și *cu ce vă veți îmbrăca... nu vă îngrijorați de ziua de mâine* și *nici nu vă îngrijorați mai dinainte de ce veți spune,* căci toate *vi se vor da* și *toate se vor adăuga* - nu voi faceți și *nu voi vorbiți, ci Duhul Sfânt* vă dăruiește, dacă stați ferm pe calea dobândirii *Împărăției lui Dumnezeu* . Toate acestea sunt posibile pentru cei care trăiesc *în Hristos,* au *o conștiință bună* și *o viață bună* [1242] .

Cei care trăiesc cu adevărat după principiile Evangheliei acționează cu inspirație - sub influența Duhului Sfânt; un urmaș al lui Hristos nu este chinuit de calcule și îndoieli inutile - el este încrezător că „Duhul Sfânt mă va îndemna cum să acționez și ce să spun”. O astfel de speranță în Dumnezeu, care poate lumina gândirea și întări voința în orice moment, este inerentă „celor care cred cu adevărat în Hristos și trăiesc în El”. Și acest lucru este adevărat în raport cu „nu numai un individ, ci o întreagă națiune”. Ceea ce s-a spus poate părea prea elevat, ceva corelat doar cu sfințenia, dar nu - pentru un creștin care a înțeles

esența chemării sale, toate acestea sunt însăși realitatea, care „trebuie să fie viață în Duhul Sfânt”. Dar aceasta necesită o anumită *temelie spirituală* . Dacă sufletul este complet haotic, gândurile sunt vagi, sentimentele sunt meschine și superficiale, iar obiceiurile ferme ale voinței lipsesc, atunci ce poate face chiar și inspirația de sus cu ele? Vom fi capabili să auzim și să înțelegem glasul lui Dumnezeu? Vom găsi în noi înșine „hotărârea de a urma poruncile Sale și de a mărturisi adevărul Său cu viața noastră?” [1243]

Pentru cei care doresc să pună o temelie solidă pentru demersul creștin, ar fi util să se îndrepte către experiențele timpurii ale discipolilor Evangheliei. Când Hristos și-a chemat compatrioții la o nouă naștere, oferindu-le „îndrumare inspirată de sus”, El „s-a trezit pe un pământ extrem de avansat din punct de vedere cultural”. În ciuda influenței cărților și a formalismului superficial, acel mediu era caracterizat de „puterea de nezdruncinat a tradițiilor religioase populare” absorbite de laptele matern. „Cu prima licărire de conștiință, pruncul intra într-un sistem de opinii strict definite” și era crescut „în deplină armonie cu întregul mod de viață, credințe și convingeri”.

În ciuda inevitabilelor abateri individuale, voința, „prin încercări istorice de lungă durată și educație religioasă, a devenit fermă și temperată”. Deși „această structură a sufletului, sub influența scribilor și fariseilor, era îndreptată în direcția greșită, era totuși o structură, nu haos” - lipsită de o neputință șovăielnică - „era un sol cultural stabilit, nu o colecție de ceva aleatoriu și artificial”.

Prin urmare, cei mai buni dintre oameni au putut percepe vocea de sus. Așa erau apostolii. „Ei nu au primit aluatul rabinic școlarizat, cu excepția Apostolului Pavel și poate a lui Barnaba”, dar „sufletul lor cultural era integral, impregnat de aspirații mesianice”, hrănit de la naștere sub diversele influențe ale celei mai vechi tradiții.

Când Duhul Sfânt a coborât asupra lor, El i-a transformat complet în apostoli ai Adevărului, dar nu întâmplător - erau pregătiți să devină astfel. Plini de sentimente și aspirații mesianice, ei gândeau biblic, folosind imagini și concepte sacre; structura sufletelor lor era produsul unei culturi religioase milenare; erau purtători ai unor calități adânc înrădăcinate. Un astfel de suflet, auzind chemarea lui Dumnezeu, este capabil să răspundă și să acționeze „în conformitate cu voința revelată a lui Dumnezeu”.

Când terenul este pregătit, sufletul recunoaște glasul Duhului Sfânt fără ezitare, iar *oile* Îl urmează pe Păstor pentru că Îi cunosc glasul. Nu [au] *nevoie* de nicio convingere, nicio dovadă și nici măcar nu au nevoie de o minune. Astfel de suflete, Domnul le descoperă mari taine, a căror înțelegere este dincolo de puterea minții mândre.

Apostolii, „acei pescari, învățători ai universului”, nu I-au prezentat lui Hristos îndoielile lor, precum învățații scribi și saduchei, nici nu L-au interogat, precum fariseii mândri și siguri pe ei înșiși. L-au urmat cu umilință și altruism, ascultând fiecare cuvânt al Său, „chiar dacă le distrugea speranțele și visele de odinioară”. El „era o autoritate divină pentru ei”. Iar Păstorul justifică încrederea

excepțională a copiilor Săi: „pe măsură ce puterea lor spirituală crește, El li se revelează ca Mântuitorul lumii ” . [1245]

Care este natura solului nostru spiritual, care timp de secole a fost inoculat cu îngrășământul otrăvitor al unui spirit heterodox, din care, de-a lungul ultimului secol, idealurile spirituale înnăscute, organice, ale poporului rus au fost dezrădăcinate? Care poate fi starea spiritului poporului dacă este crescut într-un mediu în care introducerea culturii ortodoxe la copii este interzisă la nivel de stat? Care poate fi structura sufletelor noastre într-un mediu în care libertatea informației se numește violență informațională, unde, încă din frageda copilărie, ceea ce ar trebui interzis prin lege este impus cu forța?

„Trebuie”, spune Sfântul Serafim de Sarov , „să ne antrenăm astfel încât mintea noastră să plutească în legea Domnului, după care trebuie să ne călăuzim pe noi înșine și viețile noastre”. [1246] Mintea ar trebui să plutească în Evanghelie, dar cu siguranță nu în televiziune. „Cel mai teribil dușman născut de epoca noastră” este monstrul informațional. O persoană, atacată din toate fronturile de informație, „își pierde pacea, stăpânirea de sine, capacitatea de a contempla, se întoarce doar către lucrurile exterioare, devine străină de sine însăși – într-un cuvânt, își pierde mintea”. Astăzi, „credincioșii recunosc cât de greu le este să se concentreze asupra rugăciunii, să lase deoparte imaginile lumești”, să scape de această furtună care cuprinde sufletul. Devine din ce în ce mai dificil să menții sobrietatea spirituală și echilibrul interior; modul de viață modern „duce la adevăratul păgânism ” . [1247]

Unde ar trebui să căutăm refugiu și sprijin? *La cine ar trebui să ne îndreptăm?* Cum putem scăpa de *spiritul distructiv al acestei lumi* ? Desigur, să fugim la Cel care deține cuvintele *vieții* veșnice . Însă, în timp ce un călugăr este protejat de zidurile unei mănăstiri, un laic, incapabil să se separe de societate, se confruntă cu o situație mult mai dificilă. În monahism, retragerea interioară din lume este combinată armonios cu retragerea exterioară, în timp ce rămânerea în lume necesită o cale nu doar de detașare interioară, ci și de interacțiune cu lumea.

Modul de viață creștin este „diametral opus spiritului civilizației consumistice moderne”, ideologiei reificării omului – transformându-l într-un obiect fără nume, numerotat, ușor de manipulat din exterior. Pentru a realiza acest lucru, lumea „cultivă în om o foame insațiabilă de bunuri, o sete de achiziții” – tocmai calitatea care, conform învățăturii empirice a Părinților Bisericii, înăbușă dragostea pentru Dumnezeu și Îl îndepărtează din suflet . [1249]

Ne îndreptăm către învățăturile Părinților pentru îndrumare și ne îndreptăm în mod special către călugări. Dacă suntem prudenți, nu ar trebui să ne lăsăm intimidați de strictețea regulilor schitului și de instrucțiunile pustnicilor. Deși nu ne retragem în păduri și munți, principiile care definesc sensul străduinței monahale sunt importante pentru noi. Esența învățăturii este aceeași - fie în oraș, fie în peșteră. O persoană prudentă, oriunde s-ar afla, va reuși să utilizeze principiile asceticismului cât mai bine posibil și să întemeieze un schit spiritual, chiar și în epicentrul unei civilizații apostate.

„Întrebi cum să renunți la lume?” scrie marele pustnic, Sfântul Nil din Sora . „Aceasta este, la urma urmei, calea către viața veșnică, pe care... au urmat-o sfinții părinți. Retragerea din lume este necesară în special pentru cei care s-au căsătorit în mod obișnuit cu ea. Căci dacă nu renunță la ea, atunci anumite imagini și imagini ale lumii, prezente anterior în ei din auzul și vederea lucrurilor lumești, se reînnoiesc. Și nu pot rămâne treji în rugăciune și să învețe voia lui Dumnezeu. Oricine dorește să învețe cum să-I fie plăcut lui Dumnezeu trebuie să renunțe la lume...”

„Însoțește-te cu părinți pioși, dar la momentul potrivit și cu moderație. Evită pe cei care nu sunt ca ei și ai grijă de tine... Nu poftiți să primiți la conversație prieteni obișnuiți, care se gândesc la lucruri lumești și sunt preocupați de preocupări fără sens – despre profit... și despre dobândirea de proprietăți... Tu, omul lui Dumnezeu, nu te asocia cu astfel de oameni... Apără-te de la a privi fețele și a asculta conversații care stârnesc pasiuni și aduc înapoi gânduri necurate, și Dumnezeu te va ocroti. ” [1250]

Aceeași învățătură străveche, rămasă valabilă, este predată de iubitorii deșertului din zilele noastre: „Trebuie să trăiești în lume ca în deșert. Când mergi pe străzi, nu te uita în jur, ci privește-ți picioarele. Taci, nu te implica în sporovăieli și spune Rugăciunea lui Iisus.” [1251] „Iubește pe toată lumea, dar nu te împrieteni cu nimeni; numai dacă vezi că o persoană este evlavioasă și se teme de Dumnezeu, atunci cu discernământ poți ajunge să o cunoști”, dar „pune-ți nădejdea numai în Dumnezeu și roagă-L numai pe El să te păzească. ” [1252]

Viața spirituală este „de neconceput fără renunțarea la lume”, care este, în esență, abnegație. Principiul unei astfel de renunțări este înrădăcinat „în însăși natura vieții creștine”: *nu avem o cetate permanentă aici, ci căutăm viitorul* . Renunțarea deschide o libertate pe care numai Duhul Sfânt o poate da: „cine renunță la lume este eliberat de cele temporale și dobândește cele veșnice. Dar aceasta necesită ascetism - reducerea nevoilor lumești la minimum”.

Aceasta este o virtute apostolică - numai prin renunțarea la toate lucrurile lumești, apostolii laici L-au urmat liber pe Domnul. Și în spatele acesteia nu se află „disprețul sau negarea lumii ca creație a lui Dumnezeu”, ci eliberarea de relațiile pasionale cu aproapele, cu natura, cu Dumnezeu . [1254] „Asceza ne învață să ne iubim pe noi înșine corect. Iubirea trupului naște egoism și pasiuni grosolane. Iubirea sufletului naște egocentrism. Iar iubirea spiritului îl protejează, ca o bijuterie, de corupție și murdărie”, dându-i capacitatea de a „reflecta în sine strălucirea luminii veșnice, divine ” . [1255]

În atitudinea intransigentă a sfinților, nemiloși cu ei înșiși, trebuie să ne inspirăm pentru propriile noastre eforturi, indiferent de condițiile în care ne-ar putea pune Domnul Dumnezeu: „Nu iubi mulțimile, satele și cetățile, ci fii iubitor de deșert, rămânând mereu nedistrat în tine însuți, recunoscând rugăciunea și psalmodia ca fiind lucrarea ta.” [1256] „Retrage-te din lume și atunci îi vei recunoaște duhoarea. Dar dacă nu te retragi, nu vei ști cât de murdară este; dimpotrivă, te vei îmbrăca mai degrabă în duhoarea ei ca într-o mireasmă și vei considera

goliciunea rușinii tale un văl de slavă... Atâta timp cât omul poartă în sine aburul intoxicației cu păcatele sale, tot ceea ce face i se pare potrivit... Fericit este cel care s-a retras din lume și din întunericul ei și se ține cont numai de sine însuși. Căci perspicacitatea și prudența nu pot acționa sau sluji celui care își petrece viața în treburi deșarte” [1257] .

„Leapădă indulgența de sine și înarmează-te fără milă împotriva firii pământești; disprețuiește slava și onoarea; urăște poftele pofticioase ale trupului; fugi de sațietate, care aprinde focul în pântece; îmbrățișează sărăcia și orice lipsă; rezistă patimilor... Nu deveni zadarnic în treburile omenești; aplică-ți toată puterea la împlinirea poruncilor; plângi, dormi pe pământ, iubește lipsurile și singurătatea.” Dacă vom reuși în această străduanie activă, atunci, în timp, vom auzi o altă chemare: „Ridică-te deasupra nesemnificativității lucrurilor vizibile; îndreaptă-ți ochiul mintal spre contemplarea lui Dumnezeu; privește frumusețea cerului.” Aceasta este „fuga de oameni”, acesta este „scopul șederii în deșert”.

Ceea ce este surprinzător este că acest mesaj se adresează în mod special celor care rămân să trăiască în mijlocul lumii. Dar ce este atunci deșertul?

Deșertul este abnegația; deșertul este detașarea; caută deșertul printre oameni. „Fugiți de lume. Ce fel de lume este aceasta? Poftele ochilor și ale cărnii, mândria gândurilor și atracția lucrurilor vizibile. Dacă fugi de o astfel de lume, atunci lumina va străluci asupra ta prin viziunea vieții divine... *și rana patimilor nu se va mai apropia de trupul tău* după aceasta . [1258] Locuind printre lume și oameni, vei fi ca unul care trăiește în deșert și nu vede pe nimeni.

Dacă nu scapi de această lume în acest fel, atunci fuga din lumea văzută nu-ți va servi în niciun fel la progresul în virtuți și la unirea cu Dumnezeu. A fi călugăr nu înseamnă a fi separat de oameni și de lume, ci mai degrabă a te lepăda de tine însuți, a fi separat de poftele trupești și a fugi în pustiul patimilor - în dezinteres.

Dacă i s-a spus marelui Avva Arsenie: „Fugi de oameni și vei fi mântuit”, s-a spus tocmai în acest sens. Căci vedem că, chiar și după ce a fugit din lume, s-a așezat printre oameni, a umblat prin zone populate și a trăit cu ucenicii săi. Dar, în același timp, a menținut cu sârguință zborul interior în timpul interacțiunilor senzoriale și nu a suferit niciun rău din asocierea sa cu oamenii. ” [1259]

Nu iubi lumea

Rătăcirea Spiritului

„Rătăcește prin țara aceasta și Eu voi fi cu tine ”, spune Dumnezeu omului. Și oamenii spun Dumnezeului lor: „Doamne, *suntem străini înaintea Ta și călători, ca toți părinții noștri; zilele noastre pe pământ sunt ca o umbră și nimic nu durează ”*. Toți cei drepți, *toți* cei care au murit *în credință* ... *au spus despre ei înșiși că sunt străini și călători pe pământ* . În călătoria lor pământească, *ei au aspirat* doar *la cele cerești; de aceea, Dumnezeu nu Se rușinează de ei, numindu-Se* [Dumnezeul] lor .

Dar și Dumnezeu a fost un rătăcitor pe pământ , neavând unde *să-Și odihnească capul* . Aceasta este calea pe care credincioșii Săi au urmat-o și continuă să o urmeze și astăzi. Apostolii au devenit adevărați rătăcitori. Pavel, care a călătorit *prin tot pământul* și *până la marginile universului* predicând Evanghelia, a adus învățătura lui Hristos în pelerinaj spiritual lumii. Un străin înseamnă un străin, un străin. Un rătăcitor este cineva care este îndepărtat de treburile acestei lumi, cineva care s-a retras de cei care trăiesc în grijile *acestui veac* , cineva care este înstrăinat de pământ în lupta sa spre cer. „ *Preaiubiților!* ”, ne spune apostolul, „ *vă rog, ca pe niște străini și călători, să vă feriți de poftele trupești* . Și, în timp ce rătăciți pe pământ, *petreceți timpul pelerinajului vostru cu frică* . ”

Evanghelia învață rătăcirea, stabilind prima condiție pentru cei *care doresc să-L urmeze pe* Hristos: *lepădarea de sine* . Lepădarea de sine - stăpânirea de sine atotcuprinzătoare și predarea de sine în întregime voinței lui Dumnezeu - devine o viață **netrăită pentru sine** . Cel *care își pierde sufletul* - își elimină sinele egoist, adică renunță complet la viața pentru sine în favoarea vieții *pentru* Hristos - *îl va găsi* în cele din urmă - viața veșnică . [1262] Dar cel care nu poate, *cel care nu va lepăda* ***tot*** *ce are* - și nu numai toată familia și prietenii săi, ci și propria viață - *nu poate fi un ucenicul lui* Dumnezeu . [1263]

O astfel de categorizare se explică prin faptul că *prietenia cu lumea* nu este pur și simplu absența asceticii și un fel de vegetație călduță, ci este *vrăjmășie împotriva lui Dumnezeu* [1264.] Imnografia ne învață rătăcirea: „Să ne retragem din lume, mutându-ne mintea spre ceruri: căci de aceea Dumnezeul Cel Preaînalt s-a arătat pe pământ... dorind să-i atragă spre înălțimi pe cei ce strigă către El în rugăciuni *1265* [1] să devenim asemenea celor care «s-au arătat ca un rătăcitor și un pelerin în lumea pământească, căutând cetatea cerească... și astfel au împlinit legea lui Hristos» [1266] .

Isprava rătăcirii, asemănătoare monahismului, care a început în timpurile Evangheliei, era familiară la vremea sa pustnicilor din Egipt și Sinai, dar s-a manifestat în forma sa cea mai deplină în Rusia Antică. Rătăcirea este înțeleasă ca o „plecare din această lume”, dar, spre deosebire de monahism, nu implică adăpostirea în spatele zidurilor unei mănăstiri. Principala caracteristică a acestei isprăvi este renunțarea chiar și la o reședință permanentă. Rătăcitorul renunța nu numai la toate binecuvântările vieții de familie și la confortul uman general, ci și la privilegiile unui pustnic - nu deținea nici măcar o peșteră. Persoana se dezbrăca de toate cătușele pământești ale bunurilor, devenea un cerșetor voluntar și urma porunca lui Hristos: mulțumindu-se doar cu grija pentru prezent [, se încredința pe deplin] voinței lui Dumnezeu . Rătăcirea în numele lui Hristos este o cale de emulare a Mântuitorului, o ispravă sublimă, aproape de nebunie pentru Hristos. Dacă vom lua în considerare nu latura sa exterioară, ci latura sa spirituală, atunci vom primi un model al căii ascetice comune tuturor, întruchiparea acelei imagini a vieții interioare pe care Dumnezeu ne-a poruncit-o tuturor: *lepădați-vă de voi înșivă... și urmați-Mă* [1269] .

„Potrivit sfinților părinți, numai cei care trăiesc, considerându-se străini și străini de tot ce este pământesc și, prin urmare, nu doresc nimic al lor, pot trăi cu adevărat în monahism. Ei păstrează ascultarea de tatăl lor și curăția conștiinței mai presus de orice, [1270.] Aceasta este învățătura marilor isihaști ai Rusiei, cuprinsă în pustiul pădurilor noastre dese. Filosofia isihasmului, care oferă temelia abstinenței ascetice, este reflectată în Luminător [1271] : „Lăsați cele pământești, ca să primiți cele cerești. Rămâneți în sărăcie pe pământ, ca să vă îmbogățiți în cer. Rămâneți în foame și sete pe pământ, ca în cer să vă săturați de o bucurie nesfârșită.” „Ascunde-te aici și arată-te acolo; taci aici și vorbește cu îndrăzneală Tatălui... Cât timp ești în trupul acesta, nu înceta lupta ta, străduiește-te zi de zi pentru mântuirea ta... Închide ochii de la cele văzute și cu ochii tăi dinăuntru vezi viitorul... Leapădă cele trecătoare și primește cele veșnice, lasă jos cele mici și primește cele mari. Nu te odihni înaintea odihnei veșnice, nu te sătura de bunuri pământești înaintea binecuvântărilor veșnice” [1272] .

„Pentru a primi și a vedea lumina lui Hristos în inimă, trebuie, pe cât posibil, să ne distragem de la obiectele vizibile” [1273] , care ne captivează involuntar atenția, și atunci „mintea se împletește cu dulciuri lumești... dă naștere la felurite patimi și nu intră în gândul tandreții” [1274] .

Însă starea de spirit captivată de pasiune nu este altceva decât calea spre nebunie: „mintea noastră mică, ca o scânteie slabă, alimentează focul dorințelor, iar dorințele pasionale, la rândul lor, înecă glasul rațiunii și sting complet mica minte umană” [1275.] „Rugăciunea necesită o concentrare completă a minții și smerenie - în afara tuturor treburilor, a tuturor grijilor și grijilor, a gloriei și grijilor, a tot felul de invenții, a bogăției și a confortului” [1276.] Prin urmare, „pentru a învăța rugăciunea, trebuie să urăști plăcerea ca pe dușmanul tău” [1277] , căci Dumnezeu „El *este diferit* în chipul Său și li se apare celor care deja pe pământ gândesc și acționează *diferit* ” [1278] .

Și de aceea, „înfrânează curiozitatea minții cu grija față de tine însuți” [1279] , căci cu adevărat, „tot ce este vizibil este praf” [1280] și „nimeni nu a fost vreodată considerat vrednic să se ridice la cele mai înalte fără să disprețuiască mai întâi cele mai de jos” [1281.] „Dacă ești creștin, atunci nu ai nicio cetate pe pământ. Chiar dacă am dobândi întregul univers, vom rămâne rătăcitori și pelerini în el. Suntem destinați Cerului și acolo locuim” [1282] .

Așa este legea Duhului: „în măsura în care o persoană renunță la mângâierea acestei lumi, în aceeași măsură este considerată vrednică de bucuria lui Dumnezeu în Duhul Sfânt” și „nădejdea păcii i-a făcut întotdeauna pe oameni să uite cele mari și bune”. Prin urmare, „o persoană nu va cunoaște niciodată puterea lui Dumnezeu în pace [1283] ”, în abundență, fiind hotărâtă să-și mulțumească sufletul și trupul: „calea vieții de abținere este plăcută lui Dumnezeu” [1284.] Dar vai de cei care nu înțeleg aceasta: *vai de voi, cei sătui* [1285.] Numai despărțirea de valorile lumii face posibilă înțelegerea lucrurilor divine: *fiți liniștiți și înțelegeți* [1286] , adică „rămâneți în veghe spirituală, cu gânduri și sentimente deschise, pentru a auzi care este voia lui Dumnezeu în

fiecare moment anume” [1287.] Din acest motiv, „întreaga voastră viață să fie un timp de rugăciune” [1288] . „Să nu fii singur fără Domnul nici măcar un minut, ci mereu cu El, și atunci vei avea o mare siguranță” [1289] .

Strâmtă este calea care duce *la viață* și, pentru a intra prin [porțile] *înguste* , trebuie să lepădăm tot ce este de prisos: posesiunile și achizițiile, atașamentele și patimile. Dacă vrem să trecem prin acest creuzet și să ieșim în imensitatea veșniciei, atunci „să lăsăm acum deoparte orice grijă lumească”. [“] Ea este lăsată deoparte și abandonată pentru a-L primi pe «Regele tuturor»... trebuie să facem fie una, fie alta”, căci aceasta este incompatibilă. „Grija este un amestec, Babilon; este Moloh, care arde un om împreună cu trupul și sufletul său”. Așadar, să lăsăm [deoparte] *orice* grijă . Căci în măsura în care ai „lepădat de la tine orice poftă trupească și grijă deșartă și te-ai dedicat în întregime rugăciunii și pomenirii lui Dumnezeu Însuși, în acea măsură Dumnezeu Își amintește de tine și te consideră mereu prietenul Său, scriindu-ți numele în Cartea de nește rs a memoriei Sale Divine... În măsura în care o persoană Îl iubește pe Dumnezeu și Își amintește de El, în acea măsură Dumnezeu iubește acea persoană și Își amintește de ea” [1293] . De aceea, „iubește-L mult, ca să primești mult. În iubirea pentru El, mare sau mică, stă darul – mare sau mic” [1294.] Dumnezeu a proclamat oamenilor această lege simplă, promițând că sufletului, *pentru că a iubit mult* , *îi vor fi iertate și multele păcate* [1295.] Dar nu este ușor să înțelegem acest adevăr. Printre noi, doar foarte puțini, care au dobândit pe deplin iubirea desăvârșită pentru Dumnezeu, socotesc toate plăcerile și dorințele lumești ca nimic și îndură cu mărinimie ispitele” [1296] .

Va fi imposibil să organizezi structura propriei vieți până când nu se va stabili o ierarhie corectă a valorilor, până când toate celelalte obiective, a căror atingere *îți va fi adăugată ca un dar, nu vor fi subordonate sarcinii principale - căutarea, în primul* rând, *a Împărăției lui Dumnezeu .* [1297] A confunda această ordine creată de Dumnezeu *este o nebunie înaintea lui Dumnezeu* , dar tocmai asta ne îndeamnă neîncetat să facem *înțelepciunea acestei lumi* - logica noastră, în a cărei mreje îi prinde vrăjmașul pe *fiii* acestui veac [.]

Principalul nostru efort „ar trebui să fie să ne agățăm mereu de lucrurile dumnezeiești și de Dumnezeu, iar orice altceva care nu are nicio legătură cu aceasta, chiar dacă pare măreț, ar trebui considerat de mâna a doua, sau inferior, sau chiar dăunător”. [1299] Trebuie să studiem mai întâi „cum să ne purificăm inima și să ne unim cu Domnul cu o inimă curată și să nu ne umplem capul cu alte cunoștințe, mai ales să nu ne înnebunim în această privință atunci când vă confruntați cu isprava rugăciunii. Altfel, alergând după cele neimportante, veți pierde cel mai important lucru - rugăciunea din inimă”. [1300] „Feriți-vă în orice fel posibil chiar și de un singur moment de atașament pasional al inimii față de oricare dintre așa-numitele binecuvântări pământești” și fiți deosebit de atenți după ce primiți Sfintele Taine - nu ne înnebuniți, nu vă fiți propriul dușman. „Dacă nu socotești toate lucrurile lumești, toate lucrurile materiale, ca *nimic,* nu-L vei dobândi pe Hristos [1301] : trebuie să socotim toate lucrurile lumești ca nimic, pentru ca Hristos să fie înălțat în inimile noastre. Căci acolo unde există o preferință pentru Hristos față de orice altceva,

nu poate fi loc pentru Hristos: Hristos trebuie să fie mai drag sufletului nostru decât orice, ca Creator al său și Făcătorul a tot ceea ce există. ” [1302]

Când, după ce a început o viață de rugăciune, o persoană simte primele semne ale harului, experimentate subiectiv ca „sfânta pace a lui Hristos” care umbrește sufletul, atunci este chemată să-și intensifice vigilența pentru a păstra „darul lui Dumnezeu cu toată sârguința posibilă”. De acum înainte, sarcina principală ar trebui să fie „rugăciunea și citirea cărților sfinte. Acordați o importanță secundară altor lucruri și fiți calmi față de lucrurile pământești - dacă este posibil, străine de ele”. Harul - cea mai subtilă suflare a Duhului Sfânt - este extrem de sensibil și „se retrage imediat dintr-un suflet care se comportă nepăsător”. Dacă se întâmplă acest lucru, atunci rugăciunea „se retrage imediat din sufletul nevrednic” și „patimile invadează sufletul ca niște fiare flămânde”.

Harul se pierde atunci când respectul este încălcat, când se complace păcatul, când se complace neglijența. Căderile se produc atunci când „te suprasaturi, mai ales când te îmbeți... și dacă te enervezi... dacă îți permiți să fii obraznic... dacă te îndrăgostești de ceva pământesc, te infectezi cu o dependență de un lucru, de o meșteșugărit sau de o afecțiune anume pentru o persoană... dacă îți permiți să te complici în gânduri pofticioase” - atunci harul te va abandona pentru foarte mult timp, deoarece nu poate tolera „nicio duhoare de păcat, mai ales poftă și vanitate ” . [1303]

Oricine dorește să rămână treaz să știe că „Domnul nu tolerează vorbăria deșartă, condamnarea și iubirea de sine. Aceste păcate nu ni se mai par grave; par niște scăpări obișnuite, minore, dar Îl alungă pe Domnul din inimă”. [1304] Și atunci inima se împietrește și rugăciunea nu se mai poate naște din adâncul ei; rămân doar mișcările fără suflet ale buzelor. Oricine se străduiește pentru o viață de rugăciune să-și amintească faptul că rugăciunea „se pierde prin condamnare, vorbărie deșartă și neînfrânare. Cel ce Îl iubește pe Dumnezeu se poate gândi la El zi și noapte”, punând temelia rugăciunii neîncetate. Dar aceasta este lucrarea harului și „pentru a-l avea, omul trebuie să fie înfrânat în toate: în mișcare, în vorbire, în vedere, în gânduri, în mâncare ”. [1305 1306] Orice distragere respinge harul, orice „distragere nu contribuie la rugăciune”.

Așadar, „lăsați în urmă telefoanele, comunicarea, verbositatea cu oamenii” [1307] și nu lăsați ca toată acea deșertaciunea la care suntem siliți să participăm să ne cucerească sufletul, nu ne răpiți inima. „Purtați-vă în lume ca și cum n-ați fi acolo: văzând, nu vedeți și auzind, nu auziți... Pe dinafară, purtați-vă ca toți ceilalți... dar păziți-vă inima de simpatii și patimi. Principalul lucru este să vă păziți inima; și să fiți acolo numai cu trupul vostru, și nu cu sufletul vostru, împlinind cu credință porunca Apostolului: cei *ce se folosesc de lumea aceasta să fie ca și cum n-ar folosi-o* [1308] ” [1309.] Cei ce vor mântuirea, să nu uite că *lumea vă urăște* , de aceea nu vă lăsați amăgiți de ea, ci *nu iubiți lumea sau ce este în lume* ; aduceți-vă aminte că, *dacă cineva iubește lumea, dragostea Tatălui nu este în el* [1310] .

„ *Întreaga* lume *zace în rău* [din cauza] abuzului și a proastei noastre administrări a acesteia”, iar Satana este conducătorul ei . Dar el nu conduce pentru că are

puterea de a prelua puterea – nu. „ *Nu veți avea nicio putere* ” – aceasta se aplică lui la fel de mult ca și lui Pilat. El a devenit prințul *acestei lumi* prin propria noastră voință perversă. Noi, prin firea noastră păcătoasă, suntem cei care „îl facem pe diavol autocratul nostru”. Cei „ ale căror inimi sunt dedate deșertăciunii și lucrurilor lumești trăiesc sub puterea *conducătorilor întunericului acestui veac* ” deoarece diavolul însuși conduce deșertăciunea lumii, înrobindu-i pe cei care se dedau la ea.

O inimă captivată de lume menține mintea întunecată și sufletul subdezvoltat, „și atunci o persoană apare doar ca om, dar în realitate este un imatur spiritual”. Cei care „nu își înfrânează inima, care tânjește după ceea ce se poate face fără, care nu își adună mintea în inima lor, astfel încât să o dea împreună cu sufletul lor lui Dumnezeu, se vor confrunta cu o dublă nenorocire... Lucrurile, chiar dacă nu sunt păcătoase, prin captivarea unei părți a inimii, diminuează dragostea pentru Hristos”, atunci chiar și dorința inocentă „devine rea”, căci inima nu se irosește „doar atunci când este dăruită lui Hristos”. [1317] O fascinație pentru frumusețea lumii, o predilecție pentru frumos, chiar pare bună, deoarece prin ea este onorată perfecțiunea creației lui Dumnezeu. Dar tragedia așteaptă atunci când dragostea unei persoane, în acest caz, este dăruită creaturii și nu Creatorului.

„Prin urmare, este bine dacă tăiem orice dorință”, orice dispoziție. Lepădarea de sine este răsplătită: „dacă o persoană face un efort de dragul lui Hristos, sacrifică ceea ce iubește, face ceea ce nu-i place”, fără a ceda dorințelor sale, „atunci vine harul divin. Și dobândirea harului este sarcina noastră”. Dar propriile dorințe, chiar și cele bune, trebuie tăiate - voința proprie trebuie tăiată. Cei care sunt mulțumiți de lumea materială sunt ca niște puișori nebuni care stau într-un ou și nu încearcă să spargă coaja, să se cațere și să se bucure de soare, de zborul ceresc către o viață în paradis.” Ei stau nemișcați și mor în coajă. „Oamenii nu înțeleg că succesul lumesc este un eșec spiritual. ” [1318]

Contactul cu mediul secular comportă întotdeauna pericol; orice interacțiune cu lumea este infestată de spiritul său dăunător inerent. „Cel mai rău lucru dintre toate este spiritul lumesc”. Pătrunderea sa în viața bisericească marchează începutul unei îndepărtări de Tradiția Sacră, iar „spiritul lumesc poate face mai mult rău unui călugăr decât diavolul însuși”. Dar acest lucru nu se aplică doar monahismului, cu care spiritul lumesc este „fundamental incompatibil” - cu siguranță, „creștinii care trăiesc în lume nu ar trebui să aibă un spirit lumesc”. Totuși, acum, ca niciodată înainte, „influența lumii asupra monahismului este vizibilă” și „ceea ce este scris în profeții se întâmplă: în vremurile din urmă, călugării vor deveni ca oamenii seculari, iar laicii vor deveni ca demonii ” . [1319]

„Au devenit deșarte ”, se spune despre cei care s-au predat lumeștii, „ *și inimile lor nesăbuite s-au întunecat* ”. Seduși de duhul acestei lumi, au fost înșelați - au *schimbat adevărul lui Dumnezeu cu minciuni* și, prin urmare, *numindu-se înțelepți, au devenit nesăbuiti,* căci, preferând valorile pământești, *au slujit creaturii în locul Creatorului* . Concesiile și slujirea spiritului acestei lumi sunt jertfe pe altarul materialismului și al umanismului egoist. Dar acesta este un

sacrificiu păgân și, prin urmare, păcătos de moarte - ceea ce înseamnă că, mai devreme sau mai târziu, *mânia lui Dumnezeu va cădea din cer* . [1320] Prin urmare, flirtul cu duhul acestei lumi este o amenințare la adresa vieții, căci este o joacă cu nimeni altul decât prințul *acestei lumi* . [1321]

Această ispită este la fel de veche ca lumea însăși: *„Șarpele m-a amăgit"*, a mărturisit strămoșa noastră; *„ omul a devenit ca deșertăciunea"*, a oftat sfântul imnograf, „și de aceea *zilele lui trec ca o umbră"* .[1322] Dar astăzi, milenii mai târziu, trebuie să fim deosebit de sobri, căci secularizarea a devenit arma principală a diavolului în vremurile preapocaliptice. Suntem deja forțați să recunoaștem că „forma și amploarea apostaziei prezise cândva s-au realizat pe deplin în umanitatea modernă", iar apostazia generală de pe planeta noastră „s-a instaurat deja în toate domeniile vieții ".[1323]

Valvă cardiacă

Nu doar adunările festive, ci și orice evenimente sociale în care o persoană imatură spiritual este obligată să vorbească sau să asculte pe alții sunt devastatoare pentru starea interioară a cuiva. Însă lumea artei reprezintă o amenințare deosebită. Atâta timp cât cineva este în contact cu ea, nu are rost să vorbească măcar despre dobândirea rugăciunii interioare. Imaginile artistice sunt cele mai impresionante, cel mai ferm întipărite în memorie, iar cu cât opera este mai talentată și mai vie, cu atât impactul ei asupra sufletului este mai puternic. În acest sens, cu cât este mai bine, cu atât este mai periculos. Primul dușman al celui care se roagă este imaginația sa. Aceasta este forța a cărei influență trebuie mai întâi depășită, întrucât acțiunea imaginației, asemănătoare percepției senzoriale · se opune direct percepției spirituale, care constituie esența contemplării.

Totuși, mecanismul de acțiune al oricărei forme de artă se bazează tocmai pe stimularea imaginației. Mai mult, spre deosebire de creativitatea spirituală, care este „lucrarea harului Duhului Sfânt, care călăuzește Biserica *în tot adevărul* " și îl inspiră pe creator · literatura și arta seculară sunt doar produsul sentimentelor și gândurilor umane, rodul activității unor oameni înzestrați, dar pasionați. Aceasta este, în cel mai bun caz; în general, un artist, dacă nu creează în Duhul Sfânt, nu poate decât să cadă în ghearele duhului întunericului, deoarece cel *care nu este* cu Dumnezeu este inevitabil cu cel care este *împotriva* Lui . Într-un fel sau altul , senzualitatea inerentă oricărei astfel de opere favorizează inevitabil dezvoltarea unei naturi pasionale. Telespectatorii, ascultătorii și cititorii acumulează balast negativ, riscând să suprime rudimentele abia emergente ale spiritualității din suflet. Și dacă vorbim despre rugăciune, atunci ei se condamnă la mulți ani de muncă pentru a scăpa de toate aceste acumulări, fără de care nu vor realiza niciodată nici rugăciunea atentă, nici rugăciunea pură.

Natura artei seculare se bazează fundamental pe înșelăciune subtilă, pe substituție demonică. Diavolul îl ispitește pe om, ascunzându-i darul binecuvântat de a deosebi vremelul de etern; dușmanul săvârșește frauda, înlocuind adevărul cu falsitatea, incoruptibilul cu coruptibilul. Frumusețea lumii senzoriale, creată de Creator, oferă o pregustare a lumii eterne, dezvăluind o

imagine a frumuseții divine, cerești. Atunci când o operă de artă umană facilitează o astfel de percepție a lumii, ea este o contribuție benefică la planul lui Dumnezeu. Însă creativitatea fără suflet a omului, stimulată de forțele răului, înlocuiește scopurile spirituale, rezultând în faptul că frumusețea creată a lumii devine o valoare în sine, iar bucuria de a o deosebi devine un scop în sine.

Percepția unei persoane amăgite este limitată, redusă la admirația creației și are ca rezultat orbirea spirituală. Cauza acestei nenorociri nu este răutatea inerentă a lumii create, ci mai degrabă faptul că „omul decăzut, cu mintea întunecată, și-a distorsionat percepția asupra acestei lumi” .1328 După aceasta, frumusețea creată de Dumnezeu, în loc să reflecte imaginea Creatorului său, devine o ispită pentru om, o poftă pentru *ochi* - o frumusețe care nu *coboară de sus, ci este pământească, spirituală și* demonică.1329

După ce am început să ne purificăm inima, ar fi o nebunie extremă să ne încarcăm simultan cu impresii exterioare, alimentând cu putere pasiunile cărora încercăm să le rezistăm. „Cine dorește să se roage cu puritate nu trebuie să fie la curent cu nicio știre din ziare, nu trebuie să citească cărți proaste sau să fie curios despre nimic din viața altora. Toate acestea aduc multe gânduri impure în minte... ele încurcă și chinuie din ce în ce mai mult sufletul.” 1330 Acest lucru este dovedit de experiența câștigată cu greu a celor care și-au atins scopul, care au reușit să dobândească darurile harului. „Cei care se uită la televizor, ascultă radioul și citesc ziare nu vor putea niciodată să se roage profund și pătrunzător; rugăciunea lor va fi superficială și seacă, ca foșnetul ziarelor.” Mai mult, astfel de oameni „nu vor putea niciodată să atingă Rugăciunea interioară a lui Iisus”.

Cât despre „călugării care se uită la televizor sau citesc literatură seculară”, aceasta este „o trădare a jurămintelor monahale, adică o trădare a lui Hristos” 1331 .

Dacă Părinții permit contemplarea exterioară, aceasta este doar a naturii înconjurătoare – ca și creație a lui Dumnezeu – și nu a operelor de artă lumească – produsul autoexprimării unei creaturi pasionale. Natura este o oglindă creată de Dumnezeu, care reflectă ceea ce „este dincolo de lume”, astfel încât „să putem urca la acea lume superioară”. 1332 Admirând natura, care nu produce impulsuri pasionale, o persoană găsește odihnă în suflet. Desigur, chiar și aici contemplatorul poate fi înclinat spre experiențe spirituale, dar acest lucru este în cel mai rău caz; în cel mai bun caz, el va fi acordat la cele spirituale – mintea, uimită de măreția planului lui Dumnezeu, inspirată de armonia creației, urcând involuntar către Creator într-un sentiment de recunoștință. Un cu totul alt sentiment va fi simțit de cel care privește faptele lumii decăzute, operele de artă omenească, a căror întreagă ființă, asemenea sufletelor bătrâne ale creatorilor lor, este țesută din impulsuri pasionale – creativitatea inspirată de acea inimă din care *ies gânduri rele, crime, adulter, desfrânări, furturi, mărturii mincinoase, blasfemii* 1333 .

Însă chiar și admirația inocentă a naturii virgine se dovedește excesivă pentru cei care caută tăcerea. De aceea, gluga isihastului este trasă jos. El știe că numai în lumina Lui putem vedea lumina . Lumea materiei pieritoare nu este

atrăgătoare pentru cel a cărui privire este îndreptată spre inimă pentru a-L vedea pe Însuși Creatorul lumii. Numai pentru cel „care nu este angajat în muncă mintală”, când „vede un chip frumos sau un lucru pământesc prețios și frumos, inima se lasă imediat pradă plăcerii și gândul este captivat de ea, prins ca un pește în cârlig”. Dar nu este așa pentru cei care „oftează din adâncul lor” în rugăciunea mentală, întinzându-și duhul spre „lucrurile cerești” - ei „nu cad în mrejele pe care diavolul le-a întins printre lucrurile pământești”. Orice vede cu simțurile sale fizice cel care insuflă har în rugăciune, „gândul său se înalță imediat de la vederea senzorială la cea mentală și imaterială. Inima sa nu se desfătează sau nu este cucerită de frumusețea vederii senzoriale”. Dacă „practicantul rugăciunii mentale întâlnește o persoană frumoasă sau o altă creație frumoasă a lui Dumnezeu”, atunci aceasta este o ocazie de reflecție asupra frumuseții și minunăției lumii cerești, intangibile . [1335]

Cu atât mai mult, operele de creativitate seculară, chiar și cele mai pioase, nu pot satisface pe cineva care pornește pe calea spirituală, pe cineva care contemplă o experiență de rugăciune tot mai profundă. Cei care aspiră la înălțimi nu mai au nevoie de artă; au nevoie de o experiență spirituală reală. Iar hrana esențială pentru aceasta este imersiunea rugătoare în Sfânta Scriptură, în operele Sfinților Părinți și, bineînțeles, în slujbele divine. *Căci nu avem aici o cetate dăinuitoare, ci o căutăm pe cea viitoare,* [1336] „de aceea, fiți surzi când cineva vă vorbește nu despre Iisus Hristos, căci fără El n-avem viață adevărată ” . [1337]

Cel care se expune influențelor care i se opun nu se va mișca niciodată din loc. „Omul este incapabil să se curețe de pasiuni până nu le taie cauzele.” [1338] Impresiile pe care le primește îl vor trage înapoi în regiunea trupească și spirituală, pe care abia o depășise. Încercând să se îndrepte, consumatorul de artă va fi din nou țintuit la pământ de greutatea impresiilor spirituale care au căzut asupra lui. La urma urmei, s-a spus clar: *nu privi înapoi și nu te opri nicăieri* . Dar nu, iar și iar, noi, loviți de lepra curiozității, suntem ca soția lui Lot, care totuși *s-a uitat înapoi... și a devenit un stâlp de sare* . [1339]

Mergând mai departe, trebuie să recunoaștem: adevăratul ascetism nu numai că îndepărtează sufletul de influența artei, ci cere și abținere completă de la toate acele impresii și experiențe atât de prețuite de lume. Tot ceea ce ne interesează, tot ceea ce vedem și auzim în jurul nostru, se întipărește inevitabil în memoria noastră. În rugăciune, se retrage mintea de la impresiile exterioare și se îndreaptă spre cerurile gândurilor. Dar dacă memoria este copleșită de lucrurile pământești, atenția nu poate pătrunde în lumea spirituală - chiar dacă ochii sunt închiși, aceeași lume pământească apare în fața ochilor sufletului. Un baraj de gânduri coboară, mintea se îneacă în imagini colorate senzual. Rezistând acestui atac, luptându-se cu propria memorie, mintea obosește și slăbește - epuizată, nu mai este capabilă să se înalțe la Dumnezeu. O astfel de persoană a rugăciunii nu se va desprinde niciodată de pământ.

Acesta este cazul când „scoți cu o lingură și adaugi cu alta. Noaptea te străduiești să alungi toată murdăria din tine, iar ziua te întorci la ea” – încearcă

atunci „să spui o rugăciune măcar o singură dată” [1340.] „Sufletul, supraîncărcat de un șir de imagini vii, nu este capabil să se concentreze asupra rugăciunii... ideile pasionale străine de el” orbesc mintea și copleșesc inima [1341] .

Din aceasta este clar ce sarcini poate întâmpina ascetul rugăciunii: „atacul gândurilor venite din exterior este extrem de puternic” și oricine dorește să-l slăbească „se forțează pe tot parcursul zilei să nu permită nici măcar o privire pătimașă, să nu-și permită *nicio atașare de nimic* ”. Trebuie „să ne străduim constant să reducem numărul impresiilor exterioare la minimul maxim posibil, altfel, în timpul orei de rugăciune interioară, mentală, tot ceea ce este imprimat în inimă va forma un zid incontrolabil și va provoca o mare confuzie”. [1342] Astfel, apofatismul [1343] se naște ca principiu al căii ascetice - principiul eliminării a tot ceea ce este superfluu. Cel care caută să-L întâlnească pe Dumnezeu în inima sa, începând cu restricții exterioare - în mâncare și somn, în comunicare și divertisment, ajunge în mod natural la postul interior - îmblânzirea impulsurilor spirituale, îndepărtarea gândurilor și imaginilor.

Apoi, imaginea orbitoare a lumii, care până atunci întunecase conștiința, se estompează treptat, șirul clocotitor de gânduri se potolește, sclipirile emoționale care zguduie și chinuie inima se estompează. Atunci premisele contemplării sunt deja la locul lor, ochii purificați ai spiritului sunt pregătiți să-L privească pe „Creatorul tuturor lucrurilor”. [1344] Această cale a fost predeterminată din veacuri și imprimată pentru totdeauna în Scriptură; când deschidem cartea sacră a Psalmilor și citim chiar primul rând al primului rând, primim o lecție despre fundamentele asceticismului: „ *Ferice de omul care nu a umblat în sfatul celor răi* ” [1345] – „încă de la începutul cărții, Psalmii vorbesc direct despre abstinența și, mai presus de toate, despre a nu avea părtășie cu cei răi”, înțelegând fericirea ca fiind cel mai înalt grad al tuturor binelui . [1346]

Totuși, natura apofatică a ascetului și „ura” lui Hristos față de [lume] sunt departe de a fi dispreț sau dispreț față de aceasta. Ascetul se eliberează de lume pentru a se transforma și astfel a transforma lumea, întrucât Biserica își propune să slujească lumea, „transformând-o din dimensiunea umană în dimensiunea divin-umană”. [1348] Sarcina dată lui Adam rămâne în vigoare - omul este chemat, dobândind harul necreat, „să-l reverse asupra întregii creații”; atingând unirea cu Dumnezeu, să contribuie la „îndumnezeirea lumii create ” . [1349]

Ascetul trupului este mort fără ascetul spiritului. Ascetul este implementarea practică a ideii creștine a unei scări inversate de valori. Omul lumii trăiește pentru sine, omul lui Hristos, dimpotrivă: dacă pentru lume este mai înțelept să acumuleze și să dobândească decât să se sacrifice și să piardă, atunci pentru creștini *este mai binecuvântat să dea decât să primească* [și] să dea nu doar bunurile sale, ci și pe sine. Aceasta este viața într-o direcție inversată, inversată în direcția cea bună, cea în care săracii și *cei îndurerați sunt binecuvântați ... cei flămânzi* și cei persecutați . Un creștin, prin însăși natura sa, este un ascet, deoarece este complet orientat spre dăruire.

Din acest motiv, nu poate exista un creștinism „ușor” și nicio cale „confortabilă” către mântuire. Relaxările, condescendența și simplificările sunt ispita care a

condus confesiunile heterodoxe pe calea secularizării. Tocmai aici duc toate mașinațiunile tuturor renovaționiștilor, atât din trecut, cât și din prezent. Respingerea stricteții asceticismului, încercarea de a face calea crucii convenabilă, nedureroasă și pașnică - aceasta este o cale înapoi, o cale departe de Hristos.

Legătura dintre suflet și trup este evidentă - toată lumea știe că fără post nu poate exista rugăciune, iar oricine are chiar și puțină experiență în rugăciune înțelege cât de strâns depinde atenția de postura trupească. Spre deosebire de catolici, care se opresc să stea puțin în timpul Liturghiei, creștinii ortodocși preferă să stea în picioare în biserică, știind că în poziție așezată, atenția și alte facultăți spirituale se relaxează odată cu trupul. Rugăciunea necesită un spirit viguros - calm interior, vigilență mentală și voință. Relaxarea generală, pe de altă parte, duce la somnolență, o imaginație sporită și o stare foarte potrivită pentru meditație, o practică care este exact opusul [rugăciunii] .

Când o persoană găsește *comoară* în Hristos, atunci, conform legii lui Hristos, *atât inima* , cât și mintea sa vor fi acolo - sufletul său va rămâne în Hristos . [1353] Prin urmare, este posibil să fii ascet, în mijlocul lumii, dacă inima sa nu este în lume. „Nu a locuit Domnul Însuși în cetate, precum și în deșert?” [1354] În același timp, un călugăr nu este încă călugăr dacă este închis între zidurile mănăstirii, ci inima sa rămâne cu lumea; dacă se întinde către lume, se întoarce către ea - nu este încă singur, nu este un „monah”, [1355] , nu este încă închis în sine, nu a găsit încă comoară în inima sa. Zidurile mănăstirii pot doar facilita această izolare, dar persoana însăși trebuie să o realizeze; altfel, chiar și în deșert, va rămâne o persoană lumească și vanitoasă.

Semnificația monahismului se reflectă chiar în termen – întâlnire individuală cu Dumnezeu. „O viață liniștită și tăcută” [- isihia] – este izolarea supremă de percepțiile exterioare, care nu se realizează prin separarea fizică de lume. Nu este suficient să îmbraci o sutană – chiar și într-o mănăstire, un călugăr trebuie să lucreze pentru a crea condițiile pentru solitudinea interioară: să limitezi afluxul de informații și impresii și să-ți umpli mintea cu rugăciune. Este și mai dificil să creezi condițiile pentru o viață liniștită și solitară în afara zidurilor mănăstirii. Dar trebuie făcut. Asceza spiritului nu este un privilegiu al monahismului, ci esența practicii mentale, indiferent cine o practică . Rugăciunea nu poate locui într-o inimă preocupată de lume și, chiar dacă o vizitează, nu poate rămâne acolo unde se dezlănțuie vârtejul imaginilor, gândurilor și impresiilor lumești. De aici și zicala ascetică conform căreia „rugăciunea unui laic nu se teme de demoni”. Adevărat, dar ideea nu este statutul social, ci starea de spirit - bătălia demonilor începe împotriva celui care este monaV, care este străin mental de lume, indiferent dacă este tuns sau nu.

O adevărată stare de rugăciune este atinsă de cei care Îl au doar pe Hristos în inimile lor, ale căror inimi sunt complet captivate de Hristos. Aceasta este o stare nobilă, nepământeană. Ceea ce trăiește o persoană atunci poate fi imaginat din mărturiile celor care au trăit-o. De exemplu, potrivit autorului manuscrisului Xenofon [din 1358.] aceeași măsură a harului putea fi atinsă de cei care au muncit în

lume - acest lucru poate fi judecat din notițele Sfintei Stefanida [din 1359] sau din jurnalele Sfântului Ioan de Kronstadt .

Întreaga lume de astăzi este cuprinsă de corupție, afectată de lepra patimilor; este îndoielnic că cineva va putea opri acest proces sau îl va inversa. Dar dacă este imposibil să stăvim curgerea impurității, „este totuși posibil, chiar cu greu, să ieșim din ea. Aceasta necesită muncă până la sfârșitul vieții și amintirea constantă că te afli la granița dintre viață și moarte, că duhul lumii a devenit duhul morții. Trebuie să te străduiești să înoți din acest curent, să te târî până la țărm și să scuipi murdăria pe care ai înghițit-o înotând în valurile sale tulburi. Trebuie să trăiești în lume fără să vezi această lume, după ce ai respins hrana cu care își hrănește copiii. Trebuie să fii un pustnic în propria inimă și acolo să conversezi cu Dumnezeu.” [1360] Nu este o coincidență faptul că conceptele de ascetism și calea pocăinței sunt folosite ca sinonime care denotă perioada activă a vieții spirituale. O viață de pocăință este în esență aceeași asceză - abținere de la păcat și autopurificare de patimă prin spovedanie constantă, când, ascultând glasul conștiinței și încordându-ne voința, ne silim să căutăm semințele răului din sufletele noastre și să le eradicăm prin pocăință. Aceasta este o muncă grea pentru o fire pătimașă, dureroasă pentru sine, când, precum cu dalta lui Fidias, tot ce este de prisos este tăiat din suflet ‘ dar se făuresc altruismul și renunțarea la lume - se sculptează detașarea.

„Umbl prin mijlocul multor curse”, [repetăm] în fiecare seară, adesea complet inconștienți de aceste mreje răspândite în întreaga lume. O persoană care privește cu interes viața din jurul său, care ascultă cu atenție lumea, își hrănește și își întărește natura senzuală, încurcându-se în rețeaua pasiunilor și prinzându-se fără speranță în ea. Atunci nu numai că perspectiva apropierii activității mentale dispare, dar și „aplicarea harului divin” și, în consecință, „însușirea Împărăției” devin [inaccesibile] .

Oricine nu este nesăbuit, care a venit *din moarte* la viață [1364] , intrând în turma bisericească, se gândește: „De ce ne-a adunat Domnul aici? Ca să putem deveni sfinți.” Și „dacă vom realiza altceva decât asta, care va fi rezultatul? Vom rămâne niște creaturi nenorocite; vom vâsli și vom înconjura într-un singur loc... legați de cătușe de carne care ne trag în jos” și „nu vom atinge niciodată scopul și nu vom deveni ceea ce Domnul a vrut să fim” [1365] .

Boală de moarte

Conform Părinților din vechime, „unui călugăr dintr-o mănăstire obștească, care are mai mulți bani sau haine decât alții, nu i se va dărui bucuria cerească” [(1366]), spunea un sfânt călugăr din trecutul îndepărtat. Dar chiar și astăzi, evlavia athonită păstrează tradițiile celei mai înalte exigențe. Fără o falsă condescendență față de slăbiciunile omului modern, actualul stareț de la Vatoped definește normele vieții obștești: „Cine are propria rublă nu este călugăr. Dacă un călugăr nu are virtutea sărăciei, poartă doar sutană, dar nu este călugăr” [(1367]). Motivele unei astfel de stricteți în ceea ce privește principiile proprietății sunt clare; Dependența aici este simplă: posesia lucrurilor dă naștere la grijă, iar aceasta din urmă, conform experienței câștigate cu greu a generațiilor de

isihaști, este o boală fatală: „Munca sobră i-a condus pe Părinți la nepăsare, deoarece au văzut că grija pentru multe treburi și lucruri este un obstacol serios în calea atingerii sobrietății, căci dă naștere la gânduri. «Gândurile distrag mintea de la rugăciune și contemplare. De aceea, potrivit Părinților, grija pentru lucruri care depășește ceea ce este necesar se numește tuberculoză spirituală » . ” [1368]

Măsura în care aceste principii sunt fezabile în viață poate fi judecată din experiențele contemporanilor noștri. De altfel, dacă deschideți Patericonul antic, veți găsi exact aceleași trăsături de stil de viață la asceții din secolele al IV-lea și al V-lea, dar pentru noi, care căutăm mereu autojustificarea, este mai instructiv să privim în jurul nostru.

„Starețul Iosif Isihastul poseda un talent excelent pentru sculptura în lemn și ar fi putut obține un mare succes în această meșteșugărie”, după cum se poate observa din lucrările sale foarte reușite. Cu toate acestea, el a evitat în mod deliberat lucrările complexe și delicate care distrageau atenția de la preocupările intelectuale, așa cum au făcut toți membrii frăției sale, care lucrau doar la cele mai simple meșteșuguri. „Această artă a înflorit anterior pe Athos și a atins o mare rafinament”, a spus starețul. „Dar scopul nostru este doar să ne ocupăm de nevoile necesare. Dacă am întreprinde lucrări mai complexe, ar apărea preocupări suplimentare, iar interesul oamenilor pentru creativitatea artistică ar crea inevitabil tulburări inutile tăcerii noastre, iar mintea ar fi distrasă de la amintirea lui Dumnezeu.”

„Dacă meșteșugurile împiedică un călugăr să-și păstreze gândul la Dumnezeu, atunci această muncă ar trebui lăsată deoparte, deoarece îi va dăuna vieții monahale.” Starețul a explicat că Hristos a clasificat grija excesivă în aceeași categorie de păcat ca și curvia și beția [1] „toate aceste trei lucruri cauzează în egală măsură greutate și împietrire a inimii și, în consecință, o cădere.” Starețul Iosif a comparat grija excesivă pentru gospodărie cu tuberculoza, o boală fatală în acele vremuri: „Nu vă infectați cu consumul grijilor de zi cu zi”, spunea el când frații încercau să îmbunătățească ceva, pentru a-l face mai convenabil și mai practic. Accentul se punea pe strictețea regulii și a rutinei zilnice, cărora li se acorda o semnificație specială, iar tot ceea ce ținea de viața de zi cu zi se făcea în grabă, cu o grijă și un consum minim de efort și resurse.

Tot ceea ce susținea frăția bătrânului Iosif era de obicei o binecuvântare de sus, nu rezultatul efortului omenesc. La urma urmei, bătrânul, își amintesc ucenicii săi, dădea milostenie atât de generos încât nu le-a mai rămas niciodată nimic pentru ei înșiși. Principiul său era „să nu posede nimic”. Frăției le lipseau nici măcar cele mai necesare lucruri și nici nu aveau banii pentru a le dobândi; erau constrânși și limitați în toate. Acele lucruri care erau dobândite nu erau doar ieftine, ci complet lipsite de valoare și, prin urmare, nu o povară - atunci când te mutai în alt loc, era mai ușor să le abandonezi decât să le iei cu tine. „Bătrânul s-a forțat să trăiască în atâta sărăcie și să se descurce cu lucruri atât de jalnice, încât descrierea lor ar părea incredibilă.” După moartea sa, nu s-a găsit niciun obiect utilizabil - acestea puteau fi păstrate doar ca amintiri. Bătrânul acorda o

mare importanță lipsei de achiziție, nu atât ca o ispravă de sărăcie și abnegație, ci în primul rând ca un mijloc de a atinge tăcerea, care „ajută cel mai mult la concentrarea interioară și la rugăciune” [1370] .

Dar aceia sunt călugări. Ce putem spune atunci despre cei care nu au *rătăcit niciodată prin deșerturi și munți, prin peșteri și râpe ale pământului* [?] Ce putem spune despre acei creștini cărora le lipsesc astfel de oportunități și sunt involuntar cufundați în lumea lucrurilor, a problemelor și a grijilor? Iată cuvintele unuia dintre cei mai mari călugări din istoria creștinismului: „Preocuparea excesivă pentru lucrurile lumești este caracteristică unei persoane necredincioase și slabe de inimă.” [Sfântul] Serafim spune aceasta fără a ține cont de vreun statut social. Și nu este o coincidență - vorbim aici despre *om* . Legile spiritului, întruchipate în ascetism, iau în considerare natura umană universală și nu caracterul grupurilor sociale și al indivizilor individuali.

Iar concluzia din cele spuse ne privește pe toți: „vai de noi dacă, în timp ce ne preocupăm de noi înșine, nu ne întărim nădejdea în Dumnezeu, care are grijă de noi” [1373.] Prin urmare, conform învățăturii patristice, atât „un adevărat călugăr, cât și un adevărat creștin se caracterizează tocmai prin nepăsare și libertatea dobândită prin ea” [1374.] Isus s-a adresat oamenilor de rând, învățând că *viața unei persoane nu depinde de abundența bunurilor sale* [1375] ; iar Scriptura spune nu despre pustnici, ci despre locuitorii orașului, că dacă *inimile lor sunt obișnuite cu lăcomia* [1376] , atunci *sunt fiii unui blestem* [1377.] Cât despre libertate, „libertatea și pasiunea pentru bunăstarea exterioară sunt incompatibile”. Dacă o persoană dorește să-și mențină poziția socială și confortul vieții, „atunci va fi nevoită să-și limiteze libertatea în raport cu cei care posedă toate aceste lucruri care sunt atractive pentru majoritate”. Adică, vor fi forțați să-și limiteze libertatea de alegere între bine și rău, ceea ce înseamnă dependență de rău - captivitate, dacă nu chiar sclavie. Un exemplu suprem în acest sens este oferit de Sfântul Ioan Gură de Aur ([1378]): eliberat de atașamentul față de bunurile exterioare de la o vârstă fragedă, a nutris un dispreț sincer pentru tot ceea ce îi lipsea o semnificație spirituală și morală și s-a obișnuit să se mulțumească cu strictul necesar [vieții] .

În mod ideal, „cel nelacom este acela care a renunțat la tot ce-i aparține și nu mai are nimic pe pământ în afară de trupul său și își rupe legătura cu acesta, încredințându-și grija lui Dumnezeu și oamenilor pioși” [1380.] „Așa cum cei care intră într-o baie sunt dezbrăcați de orice îmbrăcăminte, tot așa cei care se apropie de viața ascetică trebuie dezbrăcați de orice materialitate lumească” [1381] ; „să părăsim tot ce este pământesc – nu numai bogăția și aurul și alte lucruri lumești, ci să alungăm complet chiar și pofta pentru ele din sufletele noastre” [1382.] De dragul „rugăciunii cu adevărat mentale” este necesar „să încetăm atașarea chiar și de lucrurile indiferente, pentru că numai așa se poate dobândi o rugăciune neîmpovărată și curată” [1383.] Aceasta este învățătura Evangheliei: dacă ești cu Dumnezeu, dacă ești *mereu în rugăciune,* atunci *nu-ți face griji pentru nimic,* căci El *veghează asupra* ta – El are grijă de toate . [1384] Acest ideal este, firește, de neatins pentru mulți, dar scopul său este de a servi drept standard, ajutându-ne pe oameni să evaluăm cu sobrietate

gradul de strictețe în viață. Este chemat să-i protejeze de autoamăgire pe cei care, uneori orbiți de egoism, încetează să mai vadă linia dintre realizare și eșec, atunci când cei care s-au cufundat în neglijență completă își imaginează că cresc în spirit.

În timp ce condițiile vieții monahale sau schitice facilitează în mod direct îndeplinirea jurământului de sărăcie, situația unui laic este mai complexă - împrejurările îl obligă să se ocupe de un număr semnificativ mai mare de lucruri, inevitabil bunuri personale, ceea ce întărește inevitabil sentimentul de atașament față de acestea. În astfel de circumstanțe, trebuie să se concentreze cu o sârguință deosebită asupra sarcinii sărăciei *interioare* : a poseda lucruri, a le folosi și a reuși să rupă dependența interioară de ele. Având „lucruri lumești” cu sine, „să alungăm complet chiar dorința pentru ele din sufletele noastre” [(1385)] - acesta este fundamentul ascetismului lumesc.

În timp ce ne suprimăm dorința de a dobândi lucruri noi, trebuie să încercăm să nu simțim că obiectele de uz casnic pe care le deținem deja sunt ale noastre, ci mai degrabă să le tratăm ca și cum ar aparține altcuiva, ca și cum ar fi fost împrumutate, ca și cum ar fi fost temporar la dispoziția noastră. Acest lucru este într-adevăr adevărat, având în vedere scurtitudinea călătoriei noastre pământești. Cu cât înțelegem mai profund acest fapt, cu atât ne va fi mai ușor să ne acordăm la atitudinea corectă față de obiectele acestei lumi. „Comportă-te în lume ca și cum nu ai fi acolo. ” [1386]

Cheia unei conștiințe curate și un semn al unei bune dispoziții este o renunțare hotărâtă la toate lucrurile și mijloacele care depășesc necesitatea reală, o eliminare nemiloasă a oricărui superfluu. Acest lucru este valabil mai ales pentru confortul de zi cu zi, ca să nu mai vorbim de obiectele de lux. Principiul ascetic cere modestie și simplitate extremă în orice, de la un stilou la îmbrăcăminte și mobilier.

Uneori, din cauza circumstanțelor vieții sau a muncii, cineva trebuie să folosească obiecte scumpe. O astfel de tentație este un motiv pentru un autocontrol extrem de strict: există semne de automulțumire sau vanitate? O persoană aflată într-o stare normală, neînvăluită în pasiune, în mod natural nu se laudă cu ceea ce are. În orice caz, cei care doresc să se străduiască sunt chemați să-și examineze constant aspirațiile interioare: are un interes dezvoltat pentru ceea ce societatea consideră prestigios și la modă, are un sentiment de invidie, există o poftă de a dobândi lucruri noi dincolo de ceea ce este necesar, fie că este vorba de agrafe sau de o mașină?

Ideea principală, desigur, nu este prețul lucrurilor, ci atitudinea noastră față de ele, după care fiecare poate judeca gradul de înrobire a sa față de lume. „Unii dintre cei care dobândesc bogății o dobândesc fără patimă și, prin urmare, nu se întristează când o pierd, precum cei care acceptă *cu bucurie jefuirea proprietății* [1387.] Alții o dobândesc cu pasiune și, prin urmare, se întristează când sunt pe cale să o piardă, așa cum a fost cazul tânărului bogat din Evanghelie, care *a plecat cu tristețe* [1388.] ” Astfel, amenințarea „pierderii bogăției dezvăluie dispoziția interioară a dobânditorului fără patimă sau pasionat” [1389.] Din nou,

natura radicală a gândirii patristice: „Așa cum este imposibil să admitem că viața și moartea se găsesc simultan în una și aceeași persoană, tot așa este imposibil să presupunem că dragostea și bogăția coexistă în cineva” [1390.] De aceea, cu o asemenea seriozitate amenințătoare ni se spune: *vai vouă, bogaților!* [1391]

Este necesar să explicăm în continuare că bogăția nu înseamnă neapărat un cont bancar, ci mai presus de toate – o tendință spre un fel de dobândire, chiar dacă nesemnificativă, atașament și dependență de cel mai nesemnificativ lucru, așa cum se știe din povestea cuțitului lui Dositeu [1392] ?

O mai bună înțelegere a acestui lucru este oferită de exemplul Starețului Ieronim din Egina, a cărui principală preocupare „până la sfârșitul vieții sale a fost să nu-și atașeze mintea nu numai de nimic pământesc, ci în general de nimic care nu avea legătură cu mântuirea” [.1393] Poate că acest lucru a fost cel mai clar demonstrat în atitudinea sa față de construirea bisericilor, cărora starețul le-a dedicat o parte din viață. El și-a instruit turma: „Vegheați-vă mintea. Nu o legați de nimic. Regret bisericile pe care le-am construit, pentru că mi-am împovărat mintea cu multe griji și am împiedicat-o să se roage... Vegheați-vă mintea cu sârguință. Nu o împovărați cu tristețe, probleme fără sens sau cu altceva. În apă, dacă este limpede și calmă, vedeți un ac la fund. Așa este și cu mintea”. Mai mult, atașamentul față de orice persoană devine un obstacol atunci când imaginea ei apare în timpul ceasului de rugăciune: „dacă o altă persoană, oricine ar fi, se interpune între tine și Hristos, alungă-o imediat, căci îți captivează mintea, care ar trebui dată lui Dumnezeu” [1394] .

Anticii spuneau: „Dacă o persoană nu-și pune în inimă că, în afară de sine și de Dumnezeu, nu există nimeni altcineva în lume, atunci nu va putea găsi pace în sufletul său. Dacă nu aș distruge totul, nu m-aș putea recrea pe mine însumi.” Această zicere a avvei Aloniy, potrivit Sfântului Ignațiu al Caucazului, demonstrează „umilirea completă față de orice și abandonarea tuturor grijilor” cu excepția uneia – grija pentru mântuire. „Numai dintr-o astfel de stare o persoană poate tinde în întregime către Dumnezeu prin rugăciunea mentală. Numai într-o astfel de stare rugăciunea mentală poate îmbrățișa întreaga ființă a unei persoane.” [1395] Un adevărat ascet al activității mentale „demonstrează o mare lepădare de sine și abandonează grija pentru tot ce este pământesc, uitând chiar și de cele mai esențiale lucruri.” [1396] Trebuie să luăm foarte în serios porunca non-dobândirii și a renunțării la lume. „Toate cauzele distragerii trebuie eliminate.” Apoi, în mijlocul tuturor privațiunilor și dificultăților posibile, „un creștin care a renunțat la proprietate și la toate avantajele pe care le oferă lumea” devine, însă, cu ajutorul harului, alesul lui Dumnezeu – „este plasat în cea mai satisfăcătoare poziție, pe care lumea nu o poate oferi niciodată slujitorilor săi” [1397] .

Să ascultăm cuvintele marelui învățător al tăcerii, Sfântul Isaac Sirul .

„Este la fel de nepotrivit pentru oamenii carnali și lacomi să se angajeze în studiul chestiunilor spirituale, precum este pentru o desfrânată să vorbească despre castitate”, iar „o minte ocupată cu lucruri lumești nu se poate apropia de studiul Divinului”. „În măsura în care trupul este eliberat de legăturile materiale,

în aceeași măsură este eliberată și mintea. Și în măsura în care mintea este eliberată de legăturile grijii, în aceeași măsură este iluminată și în aceeași măsură este iluminată, în aceeași măsură este rafinată și se ridică deasupra conceptelor acestei epoci, care poartă imaginea corpolenței. Și atunci mintea învață să-L contemple pe Dumnezeu așa cum este El, și nu așa cum Îl vedem noi."

O persoană nu poate vedea cele ascunse în rugăciunea contemplativă până când nu este eliberată „de tot ce este vizibil... și de conceptele vizibilului". Și „de aceea, Domnul a poruncit, mai întâi de toate, să îmbrățișeze lipsa de poftă, să se retragă din tulburările lumești", astfel încât „mintea să nu sufere niciun rău: de la vedere, de la auz, de la grija pentru lucruri - de la distrugerea lor, de la sporirea lor". Este necesar să lege mintea „cu o singură încredere în Dumnezeu" și să dorească „conversația cu unicul Dumnezeu". Orice „grijă produce o împrăștiere a gândurilor", prin urmare, „fără eliberare de griji, nu căuta lumina în sufletul tău".

„Nu-ți înmulți grijile – și nu vei găsi înălțare în mintea ta sau în rugăciunea ta" și „fără rugăciune neîncetată este cu neputință să te apropii de Dumnezeu". De aceea, „iubește sărăcia cu răbdare, ca să-ți aduni mintea de la înălțare. Urăște o viață plină de spațiu și liniște excesivă, ca să-ți păstrezi gândurile senine... În îmbrăcămintea ta, iubește hainele sărace, ca să smerești aroganța inimii tale care se naște în tine. Cel ce iubește splendoarea nu poate dobândi gânduri smerite... Dacă nu ai nimic și nu dorești să ai nimic. Curăță-ți chilia de lux și exces, și aceasta te va duce la abstinența involuntară, chiar dacă nu o dorești. Sărăcia lucrurilor îl învață pe om abstinența, dar când ne permitem o relaxare în ceea ce privește lucrurile, atunci nu ne vom putea abține..."

Nimic altceva în ostenelile ascetice nu este atât de important și dificil și nu stârnește o asemenea invidie la demoni ca atunci când cineva se aruncă înaintea Crucii lui Hristos, rugându-se zi și noapte... Nu lăsa inima ta să se îngrijoreze de nimic atunci când demonii încep să te convingă prin gânduri să te ocupi de alte lucruri" [1398] .

Trecând de la secolul al VIII-lea la secolul al XIX-lea, să comparăm tradiția ascetică a Orientului Mijlociu cu învățăturile isihasmului pur rusesc. În fața noastră se află învățăturile Cuviosului Stareț Zosima (Verkhovsky) .

„Cei care au intrat în monahism și s-au predat ascultării și ascultării trebuie să fie atât de nepoftiți încât să nu aibă nimic al lor, ci să nu recunoască hrana, îmbrăcămintea, adăpostul și orice proprietate ca fiind ale lor, ci să le cinstească ca fiind ale lui Dumnezeu și de obște... Și ar cinsti toate bunurile lor ca pe niște abilități ' tăgăduind totul, nerecunoscând nimic ca fiind al lor și nefăcând nimic după propria lor părere, prin care ar ajunge la smerenie și depășire... Din acest motiv, toți cei care vor să se mântuiască, mai întâi de toate, se leapădă de toate bunurile lor... Și noi trebuie să ne păzim pe noi înșine, ca nu cumva să ne abatem mintea deșartă de la Dumnezeu cu exces; să ne străduim să ne îngrijim doar de cele mai necesare lucruri pentru nevoile trupului nostru..."

Dacă îți sacrifici de bunăvoie averea și libertatea, adică dacă, lăsând totul și predându-te de dragul lui Dumnezeu unei ascultări nejustificate, atunci vei găsi imediat o altă bogăție, necunoscută lumii, și o altă libertate și plăcere, neînțeleasă de cei iubitori de pace, dar incomparabil mai valoroasă decât comorile întregii lumi și însăși împărăția pământească - Îl vei găsi pe Însuși Stăpânul... Aleargă după El, lăsând orice grijă pământească, slujește-I în sfințenie... Prin aceeași nepoftire și sărăcie voluntară a ta, Dumnezeu, care te ajută pe fiecare, răbdând și reușind în asceza ta, va fi socotit vrednic de harul depășirii... Nu fi slab de inimă, lăsând în urmă averea ta pieritoare și neînsemnată, care inevitabil și involuntar îți va fi luată prin moarte sau prin altul „din întâmplare... Dacă îți încredințezi lui Dumnezeu toată averea și accepți astfel viața cu sărăcie, atunci chiar dacă păcătuiești în zadar ca oamenii înaintea lui Dumnezeu, harul Lui nu te va lăsa să pieri... Dar dacă îți păstrezi toată belșugul în tine, stând în pustiu, pentru ca la vreme de nevoie să poți... „dacă te mulțumești cu ea și, în acest scop, o păstrezi mult timp, atunci o astfel de rânduire, după cuvintele sfinților părinți, nu este înțelepciune duhovnicească și este nepotrivită pentru rânduiala noastră monahală și mai ales pentru cei care respectă tăcerea” [1400] .

Bariera sinelui

O piedică pentru un începător poate fi cunoscuta poruncă patristică despre păstrarea unei conștiințe curate în raport cu Dumnezeu, cu îndrumătorul, cu oamenii și cu lucrurile mai ales că aceasta este afirmată ca o condiție prealabilă: „Cine dorește să învețe rugăciunea mentală trebuie mai întâi să-și păstreze conștiința”. O astfel de exigență pare foarte mare, iar virtutea în sine nu este atât de ușor și rapid de atins. Acest lucru este derutant, deoarece vorbim practic despre sfințenie. Când, așadar, ar trebui să înceapă cineva rugăciunea mentală? De fapt, așa cum explică Starețul Vasile de Polianomeroulia , „acesta nu este un obstacol de netrecut pentru toată lumea” și nu ar trebui să descurajeze pe nimeni. „Cred”, scrie starețul, „că într-o singură oră sau minut o persoană își poate împăca conștiința cu Dumnezeu, cu oamenii și cu lucrurile”. Aceasta nu necesită nicio ispravă specială, ci doar o hotărâre și o sinceritate normale, care sunt la îndemâna oricui. Prin urmare, nu există nicio justificare pentru cei care, sub acest pretext, amână începerea practicii mentale. Dacă amâni rugăciunea mentală și „îți faci timp pentru împăcarea conștiinței tale cu Dumnezeu”, atunci demonstrezi prin aceasta că atingerea detașării vine înainte de învățarea practicii mentale. Și de aici rezultă că nu numai că nu vei începe niciodată sobrietatea mentală, dar vei evita chiar Preasfântele Taine”, căci nimeni nu ar trebui să se apropie de Împărtășanie fără să se împace mai întâi cu Dumnezeu

Principala dificultate, de fapt, este depășirea propriei naturi egoiste. *Rivalul* [1403] , cu care ne confruntăm conștiința, este propriul nostru ego mândru. Între timp, pacea conștiinței nu este o cerință formală, ci o necesitate interioară. Eliberarea de conflictul cu ceilalți - în mănăstire, la serviciu, acasă - ne pregătește pentru rugăciune. Dacă nutrești dispreț sau ostilitate chiar și față de o singură persoană, harul nu se va apropia. O singură persoană ofensată va depăși dragostea pentru

toți ceilalți, iar sufletul se va osifica. Dacă, din nepăsare, îl întristăm pe bătrânul nostru sau pe unul dintre frați și „nu cerem iertare înainte de începerea priveghiului, atunci în timpul rugăciunii această ofensă se va ridica în fața noastră ca un zid”. Calmează inima aproapelui tău dacă vrei ca Dumnezeu să o calmeze pe a ta. Fii atent și foarte atent să nu superi pe cineva. Dacă cineva este uneori vinovat și întârzie să ne ceară iertare, atunci dacă vrem să ne rugăm, „trebuie să luăm vina asupra noastră, să-i cerem iertare, să ne rugăm pentru ei și să facem tot posibilul să-i aducem la împăcare”. Numai în cazurile în care persoanele cu o conștiință întunecată sunt posedate de un demon este imposibil să vorbim cu ele. Atunci „datoria noastră este să-i iubim și să ne rugăm pentru ei”. Conștiința nu poate fi potolită, nici sentimentul de rugăciune nu poate fi reînviat, atâta timp cât nutrim răutate împotriva cuiva. Când *Dumnezeu este iubire* poate cineva care nutrește răutate să aibă părtășie cu Hristos? Cei amărâți nu au nimic în comun cu El. „Un om plin de răutate este ca diavolul ” .

Pe calea spre purificare și atingerea iubirii, apare un obstacol fundamental în fața unei persoane. Acesta este compus din multe elemente care, luate împreună, formează un singur concept: *egoismul* . Dacă achiziția materială împiedică o persoană să se desprindă de pământ, atunci povara interioară - bogăția sinelui - nu este mai puțin un obstacol. Oricine încearcă să se aprofundeze în rugăciune va întâlni această barieră impenetrabilă, despărțind o persoană de Dumnezeu. Această barieră nu poate fi ocolită, sărită sau străpunsă. Unirea cu Dumnezeu în rugăciune este realizabilă doar într-un singur mod - prin eliminarea completă a acestui obstacol. „În viața spirituală, toată lupta și efortul sunt îndeplinite pentru ca o persoană să poată atinge smerenia: pentru ca să se poată elibera de eul chinuitor și să accepte harul Duhului Sfânt.” [1406] Această luptă este împotriva noastră. Iubirea noastră pentru plăcerile trupești este cauza iubirii pentru lume - aceasta este natura egoismului, care ne separă „de iubirea Tatălui Ceresc ” . [1407]

Principiul egoist este considerat pe bună dreptate cauza tuturor relelor: „rădăcina rădăcinilor se întemeiază la temelia inimii - sinele mândru” [1408.] Sau, cu alte cuvinte: „Rădăcina tuturor relelor este inima iubitoare de sine... toate pasiunile izvorăsc din iubirea excesivă și nelegiuită de sine” [1409.] „Egoismul este o calitate a unui suflet josnic, mândru și, prin urmare, autosuficient. Ateismul se bazează, de asemenea, pe egoism... Cu cât o persoană este mai josnică, cu atât îi este mai ușor să renunțe la credința în Dumnezeu; i se pare că nu are nevoie de Dumnezeu... Gradul extrem de obsesie față de sine sau față de orice este pământesc duce la faptul că o persoană preferă ca Dumnezeu să nu existe. Atunci se simte nestăvilită în voința, pasiunile și învățăturile sale false” [1410.] Știința ascetică știe: acolo unde „se întemeiază iubirea de sine și egoismul, de acolo cresc toate viciile”. Așa este natura noastră decăzută, supusă „legii gravitației spre păcat”: mai întâi, cât timp omul este pe pământ, aceasta îl conduce la căderea într-o stare inferioară naturii, iar apoi, la trecerea sa în veșnicie, îl aruncă și mai jos - în abis. Dar cel mai important: „oricine este atras în egocentrism va descoperi în sine toate calitățile satanice” [1411] - aceasta este oroarea eului distructiv. „ *Antropocentrismul* umanist este, în esență, *diaboliccentrism,* deoarece ambele caută același lucru: să aparțină doar

sieși. Iubirea de sine, egoismul, individualismul - aceasta este esența oricărui păcat.”

Acestea sunt tocmai trăsăturile inerente diavolului: el dorește să fie pentru totdeauna singur - fără Dumnezeu. Aceeași este, în esență, persoana umanismului ateu: egoist, vanitos, el dorește să se guverneze singur - fără Dumnezeu. Aici „face o greșeală fatală, încercând să devină bun prin rău, Dumnezeu prin diavol”. În cele din urmă, vedem că „satanismul nu este altceva decât egoism” și toate nenorocirile, chinurile și „moartea însăși sunt fundamental doar roadele egoismului”. [1412] Astfel, „egoismul este iubire de sine pentru toată eternitatea. Este iadul însuși ” . [1413]

„Harul lui Dumnezeu nu vine la egoiști”, dar iată paradoxul: „tocmai persoana posedată de egoismul satanic crede că este plină de har. Dar o astfel de persoană este în amăgire: este un om al diavolului... În esență, amăgirea vine din egoism.” În mod similar, „egoismul și vanitatea sunt inseparabile” și nu este evident că „cei vanitoși își înstrăinează sufletele de viața veșnică” [(1414)] , căci, așa cum se spune, „mândria și egoismul sunt departe de mântuire” [(1415]). Mascarada este jocul favorit al unei lumi înșelătoare și vanitose; viața spirituală nu acceptă măști. „Omul vanitos este un artist al sfințeniei; nu poate să rămână cu mintea în inimă; repetă constant rolurile pe care le va juca în fața oamenilor, inclusiv rolul unui rugător... Când omul vanitos este înconjurat de oameni, este gata să se roage ore în șir... Patima îi dă putere demonică pentru rugăciune, dar când este singur, dorința de a se ruga dispare. Omul vanitos nu se roagă, ci doar se joacă la rugăciune . ” [1416]

Astăzi, spiritul egoismului a devenit atât de dominant în lume încât cultul său este impus compulsiv, persistent și agresiv. O persoană crescută în acest fel recunoaște trăsături de autosuficiență, aroganță și complacere drept calități pozitive. În astfel de circumstanțe, oricine dorește să se străduiască trebuie să fie deosebit de strict cu sine însuși, ca nu cumva să-și devalorizeze munca. „Înfumurarea este autoamăgire”, învață Sfinții Părinți. „Noțiunile deșarte și mândre care constituie înfumurarea distrug în om tronul spiritual pe care stă de obicei Duhul Sfânt; distrug singura condiție care atrage mila lui Dumnezeu către om... Înfumurarea însăși distruge posibilitatea succesului în rugăciune... Rugăciunea celor mândri este distrusă de lipsa de atenție. Le lipsește autocontrolul: nici gândurile, nici sentimentele nu le ascultă. Mintea lor nu se poate concentra asupra autoreflecției... Dumnezeu îi primește în comuniune cu Sine doar pe cei smeriți.”

Cei întunecați de egoism sunt captivați pe nesimțite: „un gând greșit despre sine poate introduce în suflet, hrăni, susține și întări înfumurarea din el, făcându-l incapabil de pocăință... Înfumurarea este o boală a spiritului nostru” și atât de teribilă încât „o plasează pe o persoană printre duhurile respinse, ostile lui Dumnezeu” și o echivalează cu demonii [1417] .

Un suflet afectat de această boală este mereu preocupat de stima de sine: cum arăt, cum acționez și cum vorbesc? Grija pentru propria imagine și nevoia de a fi văzut sunt însoțite de frustrare și dezamăgire atunci când există motive de

nemulțumire de sine. Pe de altă parte, pentru o persoană sănătoasă spiritual, dorința de a trece discret este naturală. O persoană normală, adică umilă, este împovărată atunci când împrejurările o obligă să fie în centrul atenției, iar complimentele sunt și mai împovărătoare. Nu este ușor pentru cineva care este plasat deasupra altora prin virtutea slujbei sale. De exemplu, dacă „cânți în biserică și ai o voce angelică”, cum poate cineva evita ispita vanității? Trebuie să cânți pentru Dumnezeu, ca și cum nu ar ști că mulți oameni ascultă, fără să se gândească măcar la asta. Dar trebuie recunoscut - acest lucru este foarte dificil. „De aceea mulți cântăreți au căzut în amăgire. De regulă, majoritatea cântăreților buni sunt mari egoiști.” Doar cei umili sunt în siguranță - atunci, „chiar dacă cânți frumos și citești frumos”, nu-ți va face rău [1418] .

Nu există dușmani în jurul nostru care să ne poată priva de viața spirituală. „Nu avem nimic de temut de un dușman exterior - dușmanul se ascunde în noi înșine” [1419] ; „există un singur dușman - noi înșine”, egoismul nostru [1420.] Dacă dușmanul interior este învins, și cel exterior este neputincios. Dar trebuie să cunoaștem dușmanul din vedere; trebuie să înțelegem clar împotriva a ceea ce luptăm. Și are multe fețe, ca un vârcolac; nu există sferă în care să nu fi pătruns. „Egoismul se manifestă uneori ca vanitate, alteori ca laudă de sine, foarte des ca iubire de sine, alteori într-o formă evidentă - ca furie sau invidie, dar alteori într-o formă mai ascunsă, subtilă - ca susceptibilitate excesivă, nemulțumire, sensibilitate... Egoismul se manifestă explicit prin opinia noastră persistentă sau senzual ca autojustificare sau prin voința noastră ca satisfacere doar a propriilor noastre dorințe.” Când suntem orbiți de egoism, refuzăm să recunoaștem voința altuia și nu reușim să ne ascultăm aproapele. Dar dacă este așa, înseamnă că „nici măcar nu vom auzi glasul lui Dumnezeu ” . [1421]

Victoria asupra egoismului, vindecarea de această suferință, se obține doar prin isprava *abnegației* . Nu există alt remediu, niciun alt antidot - doar altruismul hotărât, pe care „Domnul îl cere de la urmașii Săi, adică până la ura de sine” [(1422]): *„Leapădă-te de tine însuți... Oricine... care nu-și urăște... propria viață nu poate fi ucenicul Meu .”* [(1423]) Acesta este poate principalul motiv pentru care adevărații asceți ai muncii mintale, posesori ai darului rugăciunii din inimă, sunt atât de rari - pentru a reuși în această ispravă, smerenia trebuie să crească până la un grad înalt de abnegație. Destinele sfinților, asceților evlaviei și bătrânilor plini de har mărturisesc despre calitatea care îi unește pe toți - sacrificiul. Acesta este un sacrificiu de sine decisiv, curajos - respingerea de sine, a propriei individualități, fără de care dragostea evanghelică nu se poate naște în inimă și fără acesta nu se poate aștepta darul rugăciunii pline de har.

Din dragoste pentru rugăciune, pentru a sacrifica *tot* ce avea, călugărul a fugit în munți, păduri și deșerturi. Din acest motiv, locuitorul orașului tinde spre isprava supremă - singurătatea în „deșertul” interior al sufletului. Această retragere din lumea exterioară, sacrificiul tuturor lucrurilor pământești, este viața *pustnicului* : „Sihăstria este necesară de dragul rugăciunii, iar rugăciunea însăși este necesară pentru a dobândi dragostea lui Dumnezeu.” [1424] Lepădarea de sine izvorăște din dragoste și își găsește scopul în ea. Jertfa, dragostea și rugăciunea se dovedesc

a fi realități atât de interpătrunzătoare încât sfidează distincția, ca o altă triadă: smerenia, răbdarea și dragostea.

Astfel, a fost determinat conținutul asceticismului creștin: isprava lepădării de sine este o jertfă adusă Domnului, a cărei răsplată este harul acordat, a cărui acțiune aduce o transformare - *modul de viață al omului vechi* este pus deoparte și sufletul este îmbrăcat *într-un om nou, creat după Dumnezeu* [1425] .

„Harul lui Dumnezeu este costisitor... Pentru ca Duhul Sfânt să locuiască într-o persoană, este nevoie de multă lepădare de sine, multă evlavie, smerenie, noblețe și sacrificiu. Viața spirituală nu este o plăcere.” [1426] Dar „cea mai mare bucurie vine din sacrificiu. Numai prin sacrificiu o persoană rămâne în legătură cu Hristos, căci Hristos este Jertfa. ” [1427]

„Cu toată puterea ta, depărtează-te de oamenii străini de rațiune... Urăște tot ce este lumesc și leapădă-l de tine; altfel, ea însăși te va îndepărta de Dumnezeu.” [1428.] „Nu te cruța niciodată în nimic, răstignește-te pe tine însuți – omul tău cel vechi, care se cuibărește în primul rând în trup – și îți vei tăia toate patimile. Îndură cu bunăvoință tot ce se întâmplă și este neplăcut pentru trup, nu-l cruța, mergi împotriva lui și vei fi un adevărat urmaș al lui Hristos. Toată înțelepciunea unui creștin constă în a merge cu înțelepciune împotriva trupului său în tot ceea ce are în viața sa, căci *nimic bun nu locuiește în mine, adică în trupul meu.* ” [1429. 1430] .

Un ascet adevărat tânjește constant ca Dumnezeu să fie glorificat în el, dar se simte ca neexistent. Nu știe nimic despre sine, cine sau ce este și nu-i aude pe cei care îl laudă. Rămânând în întregime în dorința de smerenie, nici măcar nu se gândește la propria sa vrednicie . [1431] „Rugăciunea perfectă constă în a conversa cu Dumnezeu fără a fi distras de gânduri, adunându-și toate gândurile și sentimentele. O persoană intră într-o stare în care moare față de toți oamenii, față de lume și față de tot ceea ce este în ea.” [1432] „Ascetul trebuie să se lepede de sine pentru ca Dumnezeu să se arate... Viața creștină este autentică atunci când iubim crucea mai mult decât plăcerea, iubim lupta mai mult decât victoria... Când găsim adevărul mai mult în sacramente decât în ceea ce se află în înțelegerea noastră. Când noi, întâmpinând dificultăți, ne dedicăm rugăciunii și nu reflecției. Când suntem convinși că harul este mai eficient decât eforturile noastre... Când dorim să murim mai mult decât să trăim: *Am dorința de a pleca și de a fi cu Hristos* [1433] » [1434] .

Nu te încrede în carnea ta

„Toți asceții se abțin de la orice” [1] spune Sfânta Scriptură. Necesitatea abstinenței complete este legată de structura specifică a sufletului uman și de sarcina purificării sale. Acest lucru este clar înțeles din învățăturile ascetice ale isihaștilor. Curățenia inimii și, odată cu ea, puritatea conștiinței sunt determinate în mare măsură de direcția celor trei puteri fundamentale ale sufletului, în funcție de funcționarea lor corectă și armonioasă. Practic, acest lucru se exprimă prin faptul că purificarea inimii în timpul procesului de pocăință este facilitată de *o întreagă abstinență* - așa cum o numesc Părinții Sinaiți abținerea de la mâncare,

somn și odihnă trupească, însoțită de rugăciune neîncetată. „Prin post și abstinăție, omul din afară este nimicit, iar pe măsură ce omul din afară este nimicit, omul dinăuntru este înnoit” – acesta este postulatul Sfântului Grigorie Palama, pe care îl dezvoltă în învățătura sa, unde se afirmă că toate acțiunile ascetului isihast trebuie să fie însoțite de rugăciune neîncetată și de căință a inimii, „inima este smerită prin întreită abstinăție: de la somn, de la mâncare și de la răsfăț trupesc” [1436] .

Un reprezentant al aceleiași tendințe, Sfântul isihast și Patriarhul Constantinopolului Filoteu (Kokkin) [(1437]) , în tratatul său ascetic [(1438)] , poruncește următoarele: „Un singur lucru se cere de la fiecare - slăbirea patimilor în cele trei părți ale sufletului și distrugerea lor completă cu ajutorul lui Dumnezeu. Iar respectarea abstinenței, după dumnezeiești părinți, conduce o persoană la smerenia trupului și a sufletului.” Un post temporar nu este suficient - trebuie să se tindă „la o abstinența constantă... Este necesar să se tindă la o abstinența completă: în cuvinte, fapte, amintiri, acțiuni, conversații obișnuite cu vecinii - și să se evite, pe cât posibil, cuvintele și disputele verbale inutile, nepotrivite și nepotrivite cu prietenii. Ridicolul și desfrânarea sunt și mai distructive pentru păstrarea minții, învățătura secretă [rugăciunea mentală], frica de Dumnezeu și smerenia și distrug invariabil starea întregului suflet” ([1439]).

Însă, dacă această învățătură a căpătat o formă completă în secolul al XIV-lea, esența ei era clară încă de la început, iar aceleași principii au fost respectate de asceți, care erau vigilenți *în orice moment* și se rugau *în fiecare loc.1440 Acest lucru este* [ușor] de verificat fără a părăsi raftul de cărți. Iată vocile care au răsunat în secolul al IV-lea în deșerturile Egiptului, Siriei și Palestinei: „Mănâncă cea mai simplă și ieftină mâncare. Nu mânca până te sături. Dormi puțin și cu moderație, și îngerii te vor vizita. Nu purta haine care te-ar face să te lauzi sau să te lauzi. Sărăcia nu este altceva decât moderație în toate - o stare în care cineva se mulțumește cu puțin. ” [1441]

„Ne ocupăm de munca abstinenței pentru a atinge puritatea inimii. Dar postul fizic singur nu poate fi suficient pentru desăvârșirea inimii și puritatea trupului, decât dacă este combinat cu postul spiritual. Căci și sufletul își are propria hrană dăunătoare. Fiecare poftă și rătăcire a unei inimi nestatornice este hrană pentru suflet, hrănindu-l cu sucuri dăunătoare.” [1442] „Cineva poate săvârși desfrânare cu cuvintele, să comită adulter cu ochii, să se întineze cu auzul, să accepte impuritate în inimă și să încălce limitele castității prin necumpătarea în mâncare și băutură. Dar cine, prin abținere în toate acestea, se păstrează sub legea fecioriei, demonstrează cu adevărat în sine har desăvârșit și pe deplin înfloritor. ” [1443]

Dacă ne întoarcem spre Rusia și privim în secolele al XVII-lea, al XVIII-lea și al XIX-lea, auzim: „Abandonați toate grijile pământești, toate lucrurile, abundența în felurite mâncăruri și îmbrăcăminte. Și nu vă ocupați de meșteșuguri sofisticate, ci aveți lucruri simple. Abandonați orice deșertăminț și născocire, retrageți-vă din lume și rămâneți singuri cu gândurile voastre. Îndurați lipsurile în toate și încredeți-vă în Dumnezeu.” Până când nu tăiați tot ce este superfluu, „nu veți

putea rămâne în rugăciune neîncetată și nu o veți menține.” [1444] „Abstinența există în diverse cazuri: există în pântece, și în limbă, și în văz, și în auz” și de la orice „poftă a minții”. Trebuie „să nu permitem ca nicio dorință superfluă, cu excepția nevoii, să fie împlinită și, bineînțeles, să fie înfrânată. Aceasta este abstinența perfectă .” [1445] [1446] Abstinența este necesară pentru a vindeca toate cele trei puteri ale sufletului: „să limpezim mintea, să trezim și să dezvoltăm simțurile și să mișcăm voința spre o activitate bună. Întunecăm și suprimăm aceste trei facultăți umane mai ales *prin lăcomie, beție și grijile vieții.* [1447] Și prin aceasta ne îndepărtăm de Izvorul vieții - Dumnezeu - și cădem în decădere și deșertăciune, distorsionând și pângărind chipul lui Dumnezeu în noi înșine... Rugăciunea sinceră și fierbinte vine odată cu abstinența... Nu vă încredeți în trupul vostru... Amintiți-vă întotdeauna că trupul este fals . ” [1448]

Însă Grecia modernă are același spirit ca și acum secole: „De când port sutana, nu m-am săturat niciodată nici cu pâine, nici cu somn” [1449.] „Când dorințele noastre se mărginesc la hrană săracă și puțină odihnă pentru trupul subțire ca un schelet, atunci sufletul se bucură de moaștele sale” [1450.] „Niciodată, nici până în ziua de azi, nu am întins vreodată mâna spre sobă ca să mă încălzesc. Și niciodată în viața mea nu am atins o femeie” [1451.] „Trupul vrea mereu odihnă, vrea să doarmă și vrea mâncare bună. Dar sufletul vrea să postească, să privegheze și să se roage. Vai de cel ce-și lasă sufletul să se supună trupului și face lucrările trupului... Spiritul trebuie să cucerească și să supună trupul” [1452] .

Abținerea de la mâncare, ca și alte instrumente ale asceticii, este un remediu vindecător, unul dintre instrumentele pentru transformarea sufletului. Așa cum prin pocăință ne eliberăm de păcat, tăind atașamentul față de patimile noastre, tot așa disciplina postului slăbește dependența noastră de plăcere, întrucât „foamea contribuie mult la îmblânzirea simțurilor”. [1453.] Postul are o profundă semnificație spirituală. Este *jertfa* noastră fezabilă către Dumnezeu, o ocazie de a ne exprima cel puțin astfel dragostea față de Creator atunci când, de dragul Lui, renunțăm la ceea ce tânjim, arătându-ne preferința. Este, de asemenea, o ocazie de a arăta sacrificiu de sine față de aproapele nostru: „Adevăratul post constă nu numai în slăbirea cărnii, ci și în a da celor flămândi partea din pâinea pe care tu însuți ai vrea să o mănânci. ” [1454]

Toate acestea sunt o luptă cu natura pasională a cuiva, prin aceasta sinele este smerit, voința proprie este tăiată și astfel, treptat, starea sufletului nostru este transformată.

Un dialog caracteristic a avut loc odată între zidurile Mănăstirii Sanaksar, când cei care nu înțelegeau sensul asceticismului s-au apropiat de starețul Sfântul Teodor (Ușakov) și l-au întrebat despre abstinența: Dacă omul nu ar trebui să se străduiască să se bucure de binecuvântările acestei lumi, atunci de ce a creat Dumnezeu atâtea lucruri plăcute pe pământ? Bătrânul a răspuns: „Să ne amintim că și în Paradis a fost dată porunca de a se abține de la rodul pomului cunoașterii binelui și răului. Din aceasta este clar că postul este înnăscut naturii umane. Dar dacă, ca răspuns la această nevoie de post, Dumnezeu nu ar fi binevoit să creeze o astfel de abundență de bunuri pământești, atunci postul

pentru toți ar fi involuntar. Trebuie să înțelegem că abundența de bunuri pe pământ este dată nu pentru bucurie, ci pentru desăvârșirea postului. Dumnezeu nu așteaptă de la noi post involuntar, ci mai degrabă dorește ca, în ciuda întregii noastre abundențe... să postim din dragoste pentru El, așa cum a poruncit Sfânta Biserică. Dumnezeu a trimis o abundență de binecuvântări pământești ca o mângâiere pentru cei slabi, bolnavi, bătrâni și prunci” [1455] .

Se spunea de către antici: „Postul este începutul căii creștine, mama rugăciunii... învățătoarea tăcerii, premergătoarea tuturor faptelor bune... Postul, respectat cu prudență, se caracterizează prin dorința de rugăciune... Golul pântecelui face din gândurile noastre o țară pustie, netulburată de gânduri... Și cine își iubește trupul nu va dobândi harul lui Dumnezeu” [1456.] „Dacă îți vei stăpâni pântecele, vei locui în rai, dar dacă nu-l vei stăpâni, vei deveni pradă morții” [1457.] „Precum un morman de bălegar este predispus la putreziciune, tot așa și carnea care mănâncă mult... este împovărată de ispite demonice, o tendință spre visare, somnolență, somn, lene, greutate și neglijență, relaxare și oboseală... Și din aceasta - acces la demoni și patimi” [1458.] „Dacă vrei să învingi patimile, atunci taie dulciurile” [1459] .

Starea stomacului este direct legată de procesul gândirii și afectează abilitățile mentale și intuiția spirituală. „Un stomac sătul de mâncare nu lasă loc pentru prudență. O persoană înnebunește nu numai din cauza consumului excesiv de vin, ci și din cauza mâncării.” [1460.] „Când ți-ai săturat stomacul, nu fi atât de nerușinat să explorezi subiecte sau concepte divine, ca să nu te pocăiești. Înțelege ce îți spun: cu stomacul plin nu există cunoaștere a tainelor lui Dumnezeu” și, prin urmare, „nu-ți împovăra stomacul, ca să nu ți se încețoșeze mintea și să fii confuz de avântul gândurilor.” [1461.] „Nu trebuie să discuți despre lucrările lui Dumnezeu după ce ți-ai umplut stomacul, căci într-un stomac plin nu există cunoaștere a tainelor lui Dumnezeu. ” [1462.] „Un stomac plin nu produce o minte subtilă.” [1463] .

Postul, după cum știm, este o armă indispensabilă în lupta împotriva diavolului și, bineînțeles, este cel mai direct legat de rugăciune. De aceea, Părinții din toate timpurile oferă numeroase sfaturi pentru începători, clarificând sensul practic al abstinenței. Acest lucru este deosebit de important pentru omul modern, cu conștiința sa raționalistă. El consideră credința spontană din ce în ce mai dificilă - înainte de a avea încredere sau de a renunța la ceva, vrea să înțeleagă scopul acțiunii și trebuie să-i justifice logica.

Și aici trebuie recunoscut: deși învățătura patristică este mistică și, prin urmare, irațională, chiar și o minte otrăvită de scepticism, impregnată de scrierile Părinților, va fi curând convinsă că înalta spiritualitate coexistă aici inextricabil cu realismul și pragmatismul. „Pedepsiți-vă gândurile”, învață Părinții, „cu mâncare săracă, ca să nu se gândească la curvie, ci la foame”. [1464] „În urma unui stomac supraîncărcat, urmează în mod firesc o scădere a puterilor și somnolență. De aceea, mâncați în trapeză doar atât cât are nevoie corpul vostru”, iar dacă „vă place să mâncați prea mult, sunteți predispuși la mâncatul pe ascuns și seara vă așezați din nou la o masă copioasă, atunci nu vă așteptați la rugăciune ” . [1465]

Este necesar să „îți usuci corpul astfel încât să nu existe mișcări în el care să împiedice rugăciunea. Un trup bine hrănit împiedică rugăciunea curată, iar Duhul lui Dumnezeu nu vine într-un stomac sătul ” . [1466]

S-ar putea compune o carte întreagă din instrucțiunile Părintelui Ioan de Kronstadt pe această temă ; vom cita doar câteva fraze: „Lăcomia de mâncare și băutură și lăcomia sunt o urâciune înaintea Domnului... Aveți grijă să consumați doar cantitatea necesară de mâncare și băutură, adică suficientă pentru a vă întări puterile, și nu prea multă: altfel va intra în voi Satana, care... intră într-un om, printre altele, prin mâncare, de exemplu, prin exces, prin delicatese, prin lăcomie” [1467.] „Diavolul își face cuib confortabil într-un stomac plin” [1468] . Și „prin post, atragi la tine pe Duhul Sfânt și devii duhovnicesc... Este necesar ca un creștin să postească pentru că odată cu întruparea Fiului lui Dumnezeu, firea umană se spiritualizează, se îndumnezeește și ne grăbim spre Împărăția cerească, care *nu este mâncare și băutură, ci adevăr, pace și bucurie în Duhul Sfânt* ... [1469] Dacă postiți și vă rugați, atunci veți fi duh... *Lăcomia* și pofta ne pironesc pământului și ne taie, ca să spunem așa, aripile sufletului... Omul bine hrănit nu este capabil de lucrări mari” [1470] .

Aspectul practic al problemei privește, în primul rând, măsura alimentelor consumate. Principiul general este destul de simplu. Astfel, măsura postului în Regula Sfântului Vasile cel Mare este determinată de regula: „Nu peste, nici sub puterile tale”. Adică „să nu răsfeți carnea, să nu o tratezi cu cruzime, ci să eviți excesul în ambele”. Abstinența unei persoane ar trebui „măsurată în fiecare persoană după puterea sa fizică”, căci „unele corpuri diferă de altele la fel de mult cum fierul de lemn”. Principiul „măsurii rezonabile” descurajează excesele: „A dori o realizare mai mare în comparație cu ceilalți, chiar și în cei mai buni, este o pasiune pentru competiție, izvorând din vanitate. Apostolul subliniază, de asemenea, inadmisibilitatea acestui lucru”, condamnând zelul excesiv în „crucișarea trupului”. [1471] Înțelesul abstinenței, însă, „nu este doar abținerea de la mâncare”, ci „în renunțarea completă la propriile dorințe ” . [1472]

Sfaturile părinților, deși date în primul rând monahilor deșertului, pot fi de folos oricui: „Dă-ți trupului tău cât îi trebuie și nu te va vătăma, chiar dacă mănânci de trei ori pe zi. Dacă un om mănâncă chiar și o dată pe zi, dar cu nesăbuință, atunci ce folos îi aduce? ... Dumnezeu nu cere muncă peste puterile lui ... Să mănânce, dar nu până la săturate, ci puțin, căci cine mănâncă până la săturate va fi vătămat chiar și de la mâncarea folositoare” [1473.] „Mănâncă cu moderație, ca să nu pierzi puterea de a mânca; nu-ți întinde picioarele peste puterile tale, ca să nu devii complet incapabil de muncă” [1474.] „Fă-ți o regulă să nu mănânci niciodată până la săturate, ci să mănânci mult mai puțin decât trebuie” și „pe cât posibil, ferește-te să te întinzi după ce ți se pare bun, ci mănâncă ce ți se pune înainte” [1475] . „Mănâncă câte puțin din toate la masă, spre slava lui Dumnezeu. Mâncă și ai smerenie, ca să nu-i judeci pe alții... Și în toate, ai cumpătare și discernământ” [1476.] „Trebuie să te obișnuiești să mănânci cât mai puțin posibil, dar cu discernământ, pe cât îți permite munca. Măsura abstinenței să fie de așa natură încât după cină să vrei să te rogi” [1477] .

Într-o scrisoare către un laic care se lupta în lume în rugăciune, în legătură cu plângerea sa „privind pierderea căldurii și a fervorii în rugăciune”, marele bătrân athonit, definind, în special, măsura postului, scrie: „Referitor la lăcomia voastră, vă spunem că, dacă mâncați la vreme potrivită, mâncați de două ori pe zi până vă săturați, cu mulțumire Domnului, atunci nu păcătuiți în aceasta. Este dezordonat și păcătos să mâncați *des* , de mai multe ori pe zi, și să fiți într-o stare de sațietate constantă . ” [1478]

Veghe îngerească

Abstinența, spune Sfântul Vasile cel Mare , nu înseamnă doar abținerea de la mâncare. Și deși exemplul apostolului este preamărit, luptând **în toate** - *prin muncă și epuizare, adesea în priveghi, în foame și sete, adesea în post, în frig și goliciunea* - Scriptura ne adresează acest exemplu tuturor. Abținerea de la somnul excesiv este crucială în ascetism. Rugăciunea de noapte, ceea ce se numește *priveghi* , la fel ca postul, necesită prudență și o abordare individuală. În timp ce o astfel de rugăciune poate dura toată noaptea pentru un pustnic, pentru un laic ea poate ocupa câteva ore înainte de zori.

În mănăstiri, se obișnuiește odihna înainte de priveghi: „În total, acest trup muritor necesită cinci până la șapte ore de somn. Un călugăr își împarte de obicei somnul: jumătate înainte de priveghi, jumătate după. Cei care nu pot face acest lucru trebuie să doarmă o dată, dar, firește, mai mult... Dacă nu dormi suficient, se vede imediat: apare o pierdere a puterilor, apare somnolența, se instalează deznădejdea. Dacă dormi prea mult, simți din nou o anumită greutate, frustrare, deznădejde. Totul este bun cu moderație.” Dacă îți permiți să dormi mai mult, atunci „te trezești la rugăciune cu capul greu și fără dorința de a-ți împlini chiar și regula chiliei. ” [1480]

O tradiție străveche a pustnicilor ruși definește cantitatea de somn pe zi astfel: „Pentru începători – șapte sau șase ore de somn. Pentru cei de mijloc – patru ore de somn. Iar pentru cei desăvârșiți – două ore de somn, stat în picioare și treaz toată noaptea.” Odihna excesivă este întotdeauna dăunătoare: „Așa cum un nor ascunde soarele, tot așa somnul prelungit ascunde puterea vederii mentale. Și, asemenea unei perdele, uitarea aruncă o umbră asupra minții. Mintea devine insensibilă la toate binecuvântările spirituale, uitucă și neatentă.” Somnolența, care împiedică rugăciunea, poate apărea și „din postul excesiv și prelungit” – dacă nu se respectă o moderație rezonabilă, atunci „carnea se epuizează și, în cele din urmă, dorește confortul somnului”. Dar postul rezonabil este esențial: „Cine vrea să doarmă puțin, să mănânce puțin. Și cine vrea să mănânce puțin, să doarmă puțin. Unul îl susține pe celălalt.”

În timpul orelor de priveghi, ascetul, până când atinge o măsură de contemplare înaltă, duce o luptă constantă: „demonii acoperă mintea cu somn și somnolență pentru a dobândi putere” asupra sufletului. „Toate străduințele și eforturile demonilor sunt de a ne despărți mintea de Dumnezeu și de ostenelile neîncetate și de a o ține în treburile deșarte ale acestei lumi prin orice mijloace, pretexte și mijloace. Fie ne cufundă în somn, fie în lene, fie ne fură timpul cu griji și griji deșarte.” De regulă, „demonii se atașează mai întâi de începători” și, pe lângă

somnolență, îi asaltează cu „greutate și durere în încheieturi, lene și oboseală”. Dar „dacă nu biruim somnul, osteneala noastră este zadarnică... Sfinții Părinți au rămas puternici până când, închinându-se la pământ, au căzut la pământ de... stupoarea somnului. ” [1481]

Pentru cei „care doresc să învingă somnul stând în rugăciune și se antrenează să fie vigilenți”, următoarele trei sfaturi vor fi de ajutor. În primul rând, la trezire, nu ezitați, ci ridicați-vă brusc și hotărât: „Săriți cu curaj, ca din foc, sau ca de la un șarpe veninos, sau de la un leu care răcnește și vrea să vă devoreze. Rezistați somnului, ascetule.” În al doilea rând, „dacă vă ridicați din pat și somnul începe din nou să vă chinuie din cauza obsesiei demonice”, nu trebuie să cedați ispitei; trebuie să vă forțați să vă treziți și să o învingeți. „Aceasta este priveghiul îngeresc: după somn, trezirea pare atât dificilă, cât și dureroasă, toate mădularele vi se par bolnave și slăbite. Când o persoană prinde putere, se ridică și merge puțin în bătaia vântului, atunci toate bolile și poverile vor dispărea și toată ziua se va bucura că nu a fost leneș.” De asemenea, este util să se spele cu apă rece. Și în al treilea rând, „când te vei simți obosit în timp ce stai în picioare în rugăciune, atunci așează-te pe un scaun în mijlocul chiliei, dar nu te sprijini deloc de perete, pentru că vei începe să ațipi. Altfel, vei începe să te clătinești – și te vei trezi... Fă asta și vei birui somnul” [1482] .

În viața Apostolului Pavel, care era neîncetat angajat *în muncă, priveghere și post* , asceții văd un prototip al căii ascetice cu principiul său de veghere cuprinzătoare asupra propriului suflet. *Fiți veghetori în toate lucrurile* - asceților li se poruncește să intre pe *poarta cea strâmtă* . [1483] În acest sens, observăm marea semnificație a unei alte forme de abstinență - paza ochilor, pe care Sfinții Părinți au plasat-o mai presus de paza stomacului: „Cred că definim abstinența în așa fel încât să nu fie doar abținerea de la mâncare, căci mulți dintre filozofii eleni au reușit acest lucru, ci în primul rând abținerea de la rătăcirea ochilor. Căci la ce folosește dacă, abținându-te de la mâncare, devorezi pofta cu ochii tăi?” 1484 [Cel] *ce* , spune Scriptura, *își închide ochii ca să nu vadă răul, va locui în locuri înalte* . Și se mai spune: *„Întoarce-ți ochii de la femeia frumoasă și nu te uita la frumusețea altuia ”.* [1485] Moștenirea paternă conține învățături abundente pe această temă. Vom schița doar punctele de plecare.

„Din rătăcirea ochilor și odihna pântecelui, mintea amețește” [1486] și, de aceea, „priviți pe toți cu castitate și nu lăsați ochii voștri să se sature de fața nimănui” [1487.] „Dacă cineva se află la piață sau în general împreună cu alții, atunci nu trebuie să se roage cu buzele, ci numai cu mintea, în timp ce trebuie să păzească ochii, pentru a evita împrăștierea gândurilor și cursele vrăjmașului” [1488.] „Gândurile pătimașe și, odată cu ele, sentimentele și dorințele... sunt generate mai ales sub influența impresiilor exterioare”, de aceea nu trebuie „să dăm frâu liber simțurilor, în special ochilor și urechilor. Nu vă permiteți să vedeți totul, să auziți totul și să atingeți totul fără discriminare”. Dacă ceva „pare capabil să stârnească pasiuni, trebuie să vă întoarceți ochii de la el, să vă opriți urechile în fața lui sau să vedeți fără să vedeți și să auziți fără să auziți” [1489] . „Urmărește cu atenție mișcările ochilor tăi sau, mai bine, mișcările sufletului în ochii tăi, astfel încât să nu privească pe nimeni imoral, sau cu răutate, sau cu

dispreț sau cu invidie. Amintește-ți neîncetat că Domnul privește la tine, iar vrăjmașul «îți veghează călcâiul» [1490] cu veghe” [1491] .

Cea mai mare parte a informațiilor pe care o persoană le primește despre lumea exterioară vine prin viziune. Fără o autocenzură strictă și un aflux limitat de impresii exterioare, orice speranță de purificare de patimi este predeterminat distrusă. De aici și nenumăratele legăminte patristice, rezumate în cuvintele Sfântului Isaac: „Să nu-ți fie săturați ochii”, legăminte bazate pe porunca Evangheliei: „Dacă *ochiul tău te face să strice, scoate-l* ” . Conform interpretării patristice, porunca Domnului de a-ți „scoate” ochiul înseamnă: „pleacă-ți ochii la pământ”. [1] A-ți tăia privirea cât mai repede posibil - exact asta înseamnă a mortifica simțul văzului, conform poruncii Mântuitorului” - exact asta înseamnă a „ *smulge ochiul* care stă în pericol ”, „adică a [întrerupe] vederea periculoasă ” .

Imaginile vizuale, în special cele realizate artistic, fiind cele mai ample și expresive, lasă cea mai puternică impresie asupra oamenilor și sunt cel mai ferm întipărite în memorie. Reprezentările naturaliste ale violenței, suferinței, manifestărilor de agresivitate, precum și ale erotismului și ale altor pasiuni și emoții puternice, sunt deosebit de adânc înrădăcinate și rănitoare. Psihicul privitorului este inevitabil traumatizat, deși acest lucru poate să nu fie evident pentru acesta.

Un exemplu frapant în acest sens este filmul catolic al lui Mel Gibson, „Patimile lui Hristos”. Întrebarea dacă cineva ar trebui să vizioneze un astfel de film, despre care s-a discutat chiar și la radioul ortodox la vremea respectivă, nu putea apărea decât în rândul celor care nu au întâlnit niciodată rugăciunea interioară, care sunt familiarizați doar cu rugăciunea exterioară. Cineva experimentat în rugăciunea mentală nici măcar nu s-ar gândi să se supună unei astfel de influențe, deoarece consecințele sunt clare.

„Cine, fiind în toate mințile, ar apuca fără să știe un pahar cu otravă?” [1495] Ceva ce a văzut odată și a lăsat o cicatrice în suflet nu va reapărea neapărat în memorie sub formă de imagini vizuale, ci va continua să genereze gânduri negative și mișcări ale inimii pentru tot restul vieții, iar eliminarea unor astfel de consecințe necesită muncă și efort deosebit. Prin urmare, o persoană lipsită de curiozitate, acumulând impresii inutile, în loc să creeze liniștea și puritatea necesare, creează o sursă suplimentară de zgomot interior în suflet. Se condamnă la o luptă pe viață, iar posibilitatea de a stăpâni vreodată rugăciunea mentală devine mai mult decât îndoielnică.

Severitatea cu care Părinții din vechime repetă: „închide-ți ochii”, „păzește-ți ochii”, „nu-ți sătura ochii” este de înțeles. „Regulile Sfinților Părinți”, pe care Sfântul Kiril de Belozersk le-a introdus în mănăstirea sa, conțin prescripții pentru păstrarea vederii și pedepsirea celor care nu ascultă: „După ce a privit cu poftă pe cineva, să se penitențeze: să mănânce hrană uscată timp de zece zile și să se închine timp de 30 de zile” [(1496]). Există multe exemple clare de călugări care își păstrează puritatea privirii. Vom menționa câteva. Bătrânul Arhip [(1497]) „avea o vedere extrem de reținută. Nu privea deloc femeile; în prezența lor, privirea îi era îndreptată spre alte obiecte sau în jos. Dacă necesitatea îl obliga să stea cu o

femeie, se așeza departe, își pleca capul și răspundea la întrebările ei fără să-și întoarcă fața spre ea. Odată, după Liturghie, o femeie s-a apropiat de el în biserică și a început să-l întrebe ceva. Bătrânul nu numai că și-a coborât ochii, ca de obicei, dar i-a și acoperit cu sutana și, după ce a răspuns scurt, a fugit din biserică. Altă dată, aflând că o doamnă în vizită era prezentă în casa de oaspeți, „bătrânul și-a acoperit fața cu tivul sutanei și a fugit", „s-a împiedicat, a căzut, s-a ridicat și a fugit din nou, dând un exemplu despre cum călugării ar trebui să fie atenți în relațiile lor cu sexul opus " . [1498]

Un model de perfecțiune, atât în ascultare, cât și în abstinența, îl avem în persoana Sfintei Marta ([1499)] , o novice a bătrânului Serafim de Sarov , care pe atunci era o tânără femeie pe nume Maria. Odată, sora Mariei, Parascheva, a întrebat-o despre un anumit călugăr de la Sarov, la care ea a răspuns cu o întrebare copilărește de inocentă: „Cum arată călugării, Parașa? Seamănă cu părintele?" Sora a fost surprinsă: „La urma urmei, te duci atât de des la Sarov; n-ai înțeles de ce întrebi?" La aceasta, Maria a răspuns cu smerenie: „Nu, Parașenka, nu văd și nu știu nimic; părintele Serafim mi-a poruncit să nu mă uit niciodată la ei și îmi leg o eșarfă peste ochi, astfel încât să pot vedea doar drumul de sub picioarele mele." [(1500])

Dar chiar și în epoca noastră, același spirit este prezent și la alți asceți nesemnificativi, necunoscuți. Sfântul Simeon ([1501)] își amintea cum, într-o conversație cu el, un anumit călugăr a spus odată: „Părinte, o femeie vine întotdeauna la mine, oferindu-se să ajute la unele treburi casnice. Îi spun: «Dumnezeu s-o păzească»". La întrebarea bătrânului: „De cât timp vă oferă serviciile ei?", călugărul a răspuns: „Da, probabil cam trei ani". Bătrânul a întrebat apoi: „Cum este ea - tânără sau bătrână?" „Iartă-mă, părinte", a răspuns călugărul, „nu i-am văzut fața". [(1502])

Nu mai puțin instructiv este exemplul bătrânului grec Iacob [(1503]). Acest ascet, care și-a păzit întotdeauna inima în sobrietate, și-a păzit vederea cu cea mai mare strictețe, înțelegând pe deplin cât de mult depindea puritatea rugăciunii sale de aceasta. Bătrânul a botezat mulți copii din zonă, dar pe tot parcursul sacramentului, nu le-a privit niciodată trupurile goale. Explicând acest lucru, bătrânul a spus despre sine: „I-am botezat pe toți cu ochii închiși; am săvârșit atât tunderea părului, cât și ungerea cu sfântul mir cu ochii închiși. Am avut grijă să nu-mi întipăresc în memorie un trup gol, chiar și al unui prunc." [(1504])

Alternitatea cu care adevărații asceți s-au angajat în lupta cu patima este uimitoare. Dar nu doar schemamonahii sunt chemați la aceasta; porunca spune clar că [orice] *creștin* care privește *cu poftă* este supus condamnării. Astăzi, oamenii sunt condamnați să trăiască în circumstanțe care necesită o atenție și un efort special pentru a se proteja de „curvia în inimă" - atât de provocator este mediul din jurul nostru. Oricine dorește să găsească și să mențină rugăciunea trebuie să se ferească de privirile neintenționate. Nu doar la lucrurile evident ispititoare, ci și la fețele trecătorilor. Nu este atât de simplu.

Pentru a stăpâni această sarcină, trebuie să înțelegem că nu este vorba atât de a controla direcția privirii, cât de a ne îndrepta atenția mentală spre interior și de a

ne concentra asupra rugăciunii. Dacă acest lucru are succes, omul începe să „vadă fără să vadă”: este pe deplin orientat în împrejurimi și conștient de ceea ce se întâmplă, dar nu își concentrează privirea asupra obiectelor sau fețelor individuale - atenția rămâne concentrată asupra rugăciunii. Această stare, cu practică, este accesibilă nu numai celor adăpostiți în spatele zidurilor mănăstirii, ci și locuitorilor moderni ai orașelor . Pe de altă parte, dacă atenția nu este concentrată asupra rugăciunii intense, nu o poate reține în sine - inevitabil va rătăci, privirea întorcându-se involuntar spre exterior și agățându-se de orice o tentează.

Părinții, „ca măsură de precauție împotriva ispitelor văzului, sfătuiesc: nu vă împrăștiați privirea în lateral, nu priviți niciun obiect fără nevoie și mergeți cu ochii în jos”. Și dacă sunteți forțați să priviți ceva ispititor, atunci trebuie „să priviți fără patimă, fără gânduri, să vedeți fără să vedeți și să opriți acest lucru cât mai repede posibil”. [1507.] Puteți învăța această artă aprofundând experiența mentorilor noștri. „Când locuiam în Sankt Petersburg”, relatează Sfântul Teofan Pușcatul , „îmi amintesc că mergeam la Burachok pe Nevsky, având grijă să nu aduc acasă nicio impresie despre ceea ce am întâlnit pe Nevsky, nici asupra lui, nici de la el. Și știți ce pasiune este aceasta! Uneori funcționa. Există stări când o persoană vede, dar nu vede, aude, dar nu aude, pentru că atenția sa este absorbită de un alt obiect. Acesta este genul de lucru pe care trebuie să-l aranjezi în casa ta, adică în inima ta. Apoi au tras tunurile - și nici măcar acesta nu s-a auzit” [1508] .

Un exemplu din Patericonul antic oferă o idee despre înălțimea isprăvii pe care părinții au îndurat-o pentru a-și păstra vederea. Într-o zi, Avva Isidor a mers la Alexandria să-l vadă pe Patriarhul Teofil, iar când s-a întors, părinții schitului s-au adunat și l-au întrebat: „Ce mai face lumea, Avva? Ce fac oamenii?” Avva Isidor a răspuns: „N-am văzut chip omenesc în afară de cel al patriarhului, căci m-am silit să nu mă uit la oameni.” Și toată lumea s-a minunat de abținerea lui. [1509] Povești similare, parcă copiate din Patericon, se întâmplă și în vremea noastră. În viața Starețului Tihon, [în 1510] , a existat un astfel de episod. După ce a petrecut mulți ani în singurătate pe Muntele Athos, starețul a fost chemat odată la Tesalonic ca martor în cazul incendiului de la Kapsala. Când s-a întors, părinții au început să-l întrebe ce impresie i-a făcut lumea. Starețul le-a răspuns fraților săi: „N-am văzut nici case, nici oameni, doar o pădure de castani.” Cu adevărat, bătrânul a murit viu pentru lume, iar ceea ce a văzut în jurul chiliei sale, aceea a văzut în lume . [1511]

Viață tăcută

Scopul imediat al străduinței rugăciunii este isihia sau liniștea interioară, pacea mentală. Doar o astfel de minte poate fi complet purificată și doar o minte și o inimă purificate pot fi transformate și îndumnezeite. Toate eforturile pe această cale, toată munca pocăinței și dobândirea rugăciunii, se reduc la sobrietate - la lupta împotriva gândurilor și a activității imaginației noastre, pe care diavolul o folosește ca armă principală. Și arma noastră principală este, încă o dată, isihia - un concept care, pe lângă pacea mentală, care constituie scopul ascetului,

implică și *izolarea* ca mijloc de atingere a acestui scop. Pentru a atinge liniștea interioară, trebuie să ne organizăm în mod corespunzător viața exterioară. Pentru a face acest lucru, trebuie să creăm, ca să spunem așa, o dublă izolare. Mai întâi, *punem degetul pe buze* [sau] , cu alte cuvinte, creăm liniște „la ieșire”, închizând gura în tăcere, încercând să reducem la minimum orice conversație. În al doilea rând, este necesar să asigurăm liniștea „la intrare” - să închidem simțurile externe, limitând pe cât posibil afluxul de tot felul de impresii externe. În principiu, există trei niveluri de izolare, trei grade de retragere din lume și adâncire în isihie: o viață solitară în lume; retragerea din lume într-o mănăstire comunală; și, în final, un schit și deșertul. Practica inteligentă devine posibilă numai în aceste condiții.

Deși calea monahală, prin însăși definiția sa, presupune deja astfel de condiții, un laic trebuie să se aranjeze singur: să găsească o muncă potrivită, să-și organizeze viața privată în consecință; și, bineînțeles, izolarea în lume poate lua diverse forme și grade. Condițiile externe ar trebui să promoveze liniștea interioară și, în esență, aceasta este aceeași cu munca rătăcitorului: „Păstrează tăcerea și retrage-te de toată lumea, ceea ce este adevărata rătăcire”; și „comportă-te în sentimentele tale și în relațiile tale cu ceilalți ca un rătăcitor străin” [(1514)] – *astfel încât să putem trăi o viață liniștită și tăcută* [(1515)] . Scopul este retragerea din lume în spirit, rămânând în același timp prezentă fizic în lume. Stresul vieții urbane și preocuparea pentru muncă și probleme familiale pot fi depășite prin efort interior, atunci când o persoană, în orice situație, se străduiește să calmeze tulburarea gândurilor și se concentrează pe menținerea unei păci netulburate a inimii. Acest lucru se realizează prin încercări constante de a aprofunda Rugăciunea mentală a lui Iisus. „Singurătatea unei persoane în sine nu se poate realiza decât prin rugăciune atentă, în primul rând prin Rugăciunea lui Iisus.” [1516] Când rugăciunea mentală începe să-și facă efectul, apare în mod firesc „dorința de liniște și singurătate”. Cel care are numele lui Iisus Hristos în inimă nu rostește cuvinte pompoase și nu repetă același lucru de două ori.” [1517] Treptat, sunetul tăcut al rugăciunii se naște în inimă. Și această liniște este cea care stinge zgomotul mental. Apoi, mintea însăși se apropie de inimă, ascultând ea însăși sentimentul rugăciunii, apoi buzele însăși se închid - persoana nu mai vrea să vorbească. Nu mai trebuie să se abțină să vorbească prea mult; devine tăcută involuntar. Acestea sunt semnele dobândirii *isihiei inițiale* .

Acum, însă, vorbim despre lupta pentru reținerea verbală, despre eforturile care trebuie depuse pentru a-și stăpâni limba. Acest lucru nu vine ușor pentru toată lumea. „Un copil are nevoie de câțiva ani pentru a învăța să vorbească; dar o viață întreagă adesea nu este suficientă pentru a învăța să tacă.” [1518] „Cel care este pregătit să întâlnească pe oricine în afară de el însuși este înspăimântat de tăcere. Cel care este nepăsător și neglijent este lipsit de pace prin tăcere.” Dar tocmai „din tăcere și nemișcare - din aur și argint - se creează vasul prețios al rugăciunii.” [1519] „Nimic nu creează atât de mult o inimă smerită și un suflet smerit precum retragerea în mintea cuiva și din orice tăcere... Începătorii au mare nevoie de acest lucru... Cine își păzește buzele își păzește sufletul; dar cine este

îndrăzneț cu buzele se necinstește pe sine. Tăcerea adună, dar verbositatea împrăștie. „Omul tăcut este mare în pricepere” [1520] .

Vorbirea nebunească nu este doar o slăbiciune, ci un păcat. „Sfinții Părinți au afirmat că un om care a făcut o diversiune de la marele dar al cuvintelor este ca un desfrânat” [1521.] Cât de des un singur cuvânt aduce dezastru: „Nu degeaba se spune că limba noastră este dușmanul nostru. Nu degeaba afirmă Apostolul Iacov că limba este foc; conține o întreagă lume de neadevăr; este *un rău incontrolabil,* plin de *otravă mortală* [1522.] Iar pe cel care a învățat să nu păcătuiască în cuvinte, Apostolul îl numește om desăvârșit, capabil să țină în frâu tot trupul” [1523.] Responsabilitatea noastră personală pentru tot ceea ce spunem este mare, deoarece „puterea cuvântului omenesc este enormă. Niciun cuvânt care iese de pe buze nu se pierde în spațiu fără urmă. „El lasă întotdeauna o urmă adâncă, de nește rs; trăiește printre noi și acționează asupra inimilor noastre, căci cuvântul conține o mare energie spirituală - fie de iubire și bunătate, fie de rău nedumereană. Și energia, în toate formele ei, nu se pierde niciodată, nu dispare niciodată... Nici energia spirituală nu dispare niciodată fără urmă; se răspândește peste tot, acționând asupra tuturor. ” [1524]

Deschizând Sfânta Scriptură, se poate compune o poezie sau un imn întreg dedicat misterului tăcerii și isprăvii isihiei, lăudând frumusețea *spiritului tăcut* [1525] :

Omul chibzuit tace , căci *când vorbește mult, păcatul este inevitabil, dar cine își stăpânește buzele este chibzuit* . De aceea, *înțelepții păstrează cunoștințe, dar buzele nebunului duc aproape la pieire* . Oricine *își înfrânează limba va trăi în pace, iar cine urăște vorbăria va mijji răul.*

Ca să nu păcătuiesc cu limba mea, îmi voi înfrâna buzele. Vrei *să vezi binele? Păzește-ți limba de rău și buzele de la cuvinte înșelătoare... Pune o strajă, Doamne, înaintea buzelor mele și păzește ușile buzelor mele; nu lăsa inima mea să se abată la cuvinte rele.*

Nu te grăbi cu limba ta și nu te grăbi inima să rostească un cuvânt înaintea lui Dumnezeu. Căci *Dumnezeu este în ceruri, iar tu ești pe pământ. De aceea, puține cuvinte să fie ale tale,* căci *glasul nebunului se cunoaște din mulțimea cuvintelor lui.*

Cine iubește viața și vrea să vadă zile bune, să-și păzească limba de rău și buzele de vorbe înșelătoare și *să-i fie podoaba omul ascuns al inimii, în frumusețea nemuritoare a unui duh blând și liniștit, care este de mare preț înaintea lui Dumnezeu* . De aceea, *orice om să fie grabnic la ascultare, încet la vorbire* . [1526]

Lupta pentru castitate începe dintr-o stare decăzută, iar învingerea inamicului în confruntarea directă poate fi dificilă. Dar, în loc să-ți ții gura, cineva poate transforma energia pasiunii: „asceții înțelepți transferă verbositatea în arena spirituală, transformând-o în rugăciune neîncetată, în invocarea preasfântului nume al Domnului nostru, și pentru prudența lor primesc

binecuvântare”. [1527] Aceștia sunt cei numiți „cei cu limbă de aur ai tăcerii”. [1528] Tăcerea simplă este doar paza exterioară a buzelor, în timp ce tăcerea interioară este însăși *liniștea* , adică „retragerea din bârfă, vanitate și preocupare. Cel care tace cu buzele sale poate, de asemenea, visa și se poate deda grijilor și la toată vanitatea cu mintea și inima sa, dar isihastul, chiar dacă spune un cuvânt necesar, nu va înceta să fie isihast, deoarece inima și viața sa sunt străine de vanitate și preocupare. „Este imposibil ca mintea să tacă fără tăcere fizică”. „Aceasta înseamnă că cineva care nu se distanțează de activitățile și preocupările deșarte de-a lungul vieții sale nu își poate forța mintea să fie liberă de toate deșartele” [1529] .

Pentru a „stăpâni corect limba”, trebuie să înțelegem că „sentimentele bune sunt tăcute. Sentimentele egoiste caută revărsări prin cuvinte, pentru a exprima ceea ce ne flatează vanitatea și ceea ce credem că ne va arăta în cea mai bună lumină a noastră”. În majoritatea cazurilor, cauza verbosității este înfumurarea.

„Vocea peste ureche deschide ușile sufletului, prin care iese imediat la iveală căldura inimii a reverenței”; vorbirea peste ureche distrage atenția de la sine, iar apoi simpatii și dorințe pasionale se strecoară imediat în inima nepăzită . [1530] Și de aceea - „iubește tăcerea... Taci și taci! Împrietenește-te cu pocăința, care nu poate avea loc fără tăcere” [1531.] „Taci, taci neîncetat, amintește-ți mereu de prezența lui Dumnezeu și de numele Lui. Nu intra în conversație cu nimeni, ci ai grijă în orice fel să-i judeci pe cei care vorbesc mult... în acest caz, fii surd și mut. Orice ar spune despre tine, lasă-l să intre pe o ureche și să iasă pe cealaltă” [1532.] „În general, cel care duce o viață atentă nu trebuie să privească nimic cu atenție și nu trebuie să asculte nimic cu o atenție deosebită, ci să vadă ca și cum nu ar vedea și să audă în treacăt, astfel încât memoria și puterea atenției să fie întotdeauna libere, străine de impresiile lumii, capabile și gata să primească impresii divine” [1533] .

Abținerea de la limbă este atât de importantă pentru cei care caută rugăciunea, încât precede postul fizic în semnificația sa: „Prima ușă care duce în Ierusalimul minții, în atenția minții, este tăcerea rațională a buzelor, deși mintea nu este încă tăcută”, iar „a doua este abținerea măsurată de la mâncare... Nu este nimic mai tulburător decât verbositatea și mai dăunător decât o limbă nestăpânită; și nimic nu perturbă și nu distruge atât de mult bogăția sufletului. Căci ceea ce zidim în noi înșine în fiecare zi, verbositatea distruge din nou, iar ceea ce adunăm cu trudă, sufletul risipește din nou prin încurcături de limbă . ” [1534]

Cu cât cineva evită mai mult conversația, cu atât mai mare este ajutorul pe care îl primește în rugăciune . [1535] „Tăcerea este un lucru măreț. În tăcere, deja te rogi - chiar și fără să te rogi.” Tăcerea este o rugăciune misterioasă care hrănește sufletul, precum respirația pielii, care este complet imperceptibilă, dar absolut necesară. Retragerea exterioară din lume și tăcerea, „împreună cu asceza discernământului și rugăciunea neîncetată”, duc foarte repede la tăcerea interioară. Atunci se găsește pacea spirituală, iar anxietatea exterioară încetează să mai tulbure o persoană, deoarece, în esență, doar trupul rămâne pe pământ, în timp ce mintea este deja în Rai . [1536]

„Adevărată, rugăciunea profundă este legată organic de tăcere. Este întotdeauna mai utilă decât cuvintele.” [1537] Dar tăcerea nu ar trebui să fie doar o tăcere exterioară - „este o stare interioară a sufletului; și dacă nu este așa, atunci nu mai este tăcere după Dumnezeu.” [1538] Prin urmare, „întreaga luptă constă în a tăcea în interior, în a renunța la neliniștea și agitația gândurilor” - aceasta înseamnă a trăi în pace și liniște interioară. Astfel, isihia este opusul sociabilității; a tăcea înseamnă „a lăsa totul și a-ți îngriji sufletul în pace”, a te plasa „în afara grijilor lumești ” . [1539]

Tăcerea este o condiție necesară pentru intrarea în rugăciunea contemplativă; contemplarea „este consecința adevăratei tăceri”. Numai „după liniștirea gândurilor... mintea începe să contemple misterele”. [1540] Tocmai „pentru contemplarea divină”, pentru „atingerea celei mai înalte cunoașteri”, care poate fi dobândită doar în singurătate, asceții se retrăgeau în deșert. Contemplarea superioară se atinge doar în tăcere . [1541]

„Tăcerea este mama rugăciunii” [1542] și „tainele lui Dumnezeu sunt revelate celor tăcuți” [1543] , „un om înțelept păstrează tăcerea” [1544] - și „de aceea ar trebui să închidem ochii sufletului la tot ce se aude, se vede și se dorește în această lume și să tăcem profund” [1545.] „Leagă-ți limba, care se străduiește frenetic spre contrazicere și luptă cu acest chinuitor de șaptezeci de ori șapte pe zi” [1546.] „Păzește-te de vorbărie, căci aceasta stinge din inimă mișcările intelectuale care vegetează din Dumnezeu” [1547.] „Un om care are darul discernământului știe întotdeauna când să vorbească și când să tacă; el Îl imită pe Dumnezeu atât în vorbire, cât și în tăcere” [1548.] „Un om tăcut este teribil chiar și pentru demoni. Căci demonii nu cunosc secretele inimilor celor care au atins perfecțiunea dacă buzele lor sunt tăcute. Și cel care iubește vorbăria nu va evita păcatul.” [1549] .

„Să vă fie buzele tăcute și inima voastră păzită. Taceți despre vorbele deșarte... Frica de Dumnezeu să fie cheia voastră: să vă deschidă buzele și să le și închidă. Vegheați unde este nevoie, vorbiți unde este nevoie. Dacă vă întreabă, răspundeți; dacă nu vă întreabă, taceți, ca nu cumva limba voastră, împinsă de o inimă îndrăzneață, să nu jignească pe nimeni” [1550.] „Tăcerea nu constă în a tăcea cu buzele; căci un om spune o mie de cuvinte folositoare și aceasta i se socotește ca tăcere, dar altul va spune un cuvânt deșart și i se socotește ca a călca în picioare învățăturile Mântuitorului... Mult mai folositor este să taci decât să spui ceva cu deșertăciune” [1551] .

„Îngrijirea limbii arată că o persoană este înțeleaptă în lucrarea duhovnicească, în timp ce o limbă prost antrenată arată o lipsă de virtute interioară... Vorbirea dă naștere la deznădejde și nebunie... Păzește-ți buzele pentru a-ți respecta aproapele... Păzește-te cu strictețe pe tine însuți, pentru ca marea ta luptă și asceza să ducă întotdeauna la tăcere și străduiește-te, dacă este posibil, să nu rostești nimic... Dacă apare nevoia să spui ceva, atunci mai întâi încearcă în tine însuți dacă această nevoie este rațională și dacă este voia lui Dumnezeu - abia atunci vorbește, căci atunci vorbirea ta va fi mai presus de tăcere” [1552] .

„Iubește tăcerea mai presus de orice... Cine iubește conversația cu Hristos iubește să fie singur. Dar cine iubește să fie cu mulți este prieten al acestei lumi... Cine își păzește limba nu va fi niciodată jefuit de ea. Buzele tăcute explică tainele lui Dumnezeu, dar cine se grăbește în a vorbi se îndepărtează de Creatorul său... Cu cât o persoană evită mai mult conversația cu oamenii, cu atât este considerată mai vrednică de o conversație îndrăzneață cu Dumnezeu cu mintea sa... Cine tace cu limba sa... va birui ușor patimile... Aceasta este sabia care le mortifică... Omul tăcut este mult lăudat de Hristos... Taci cu limba ta, dar slăvește-L pe Dumnezeu cu inima ta... Păzește-te de vorbărie, căci stinge mișcările mintale din inimă care vin de la Dumnezeu... Ferește-te de conversații, căci nu sunt întotdeauna de folos. În adunări, preferă tăcerea, căci previne mult rău... În ziua în care îți deschizi gura și începi să vorbești împotriva cuiva, socotește-te mort față de Dumnezeu și deșert în toate faptele tale, chiar dacă gândul te-a îndemnat să spui ceva aparent drept și edificator...”

„Dacă îți păstrezi limba, atunci Dumnezeu îți va dărui, frate, harul căinței inimii... Dar dacă limba te învinge, atunci crede ce-ți spun: nu vei putea niciodată să scapi de acest întuneric. Dacă inima ta este necurată, măcar buzele tale să fie pure. ” [1553]

***

Note

666

Luca 8:5–8 .

667

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântului : Eclesiologie. M., 2005. P. 194.

668

Încinge-ți mijlocul (*slav.*) - a fi pregătit, a fi gata de treabă; în general - a fi veghetor asupra propriei persoane. *Dumnezeu mă încinge cu putere* (Ps. 18:33) - îmi dă mijloacele de a învinge dușmanii. Cf.: *M-ai încingut cu putere pentru luptă* (Ps. 18:40); *Încinge-ți mijlocul acum ca un bărbat* (Iov 38:3; 40:2); *Dar tu, încinge-ți mijlocul și scoală-te* (Ier. 1:17); *Să-ți fie încinși mijlocul și candelele aprinse* (Luca 12:35); *Având încingeți mijlocul minții voastre, fiți veghetori și puneți-vă toată nădejdea în harul care vi se va aduce* (1 Petru 1:13); *Stați deci în picioare, având mijlocul încins cu adevărul și îmbrăcați cu pieptarul dreptății* (Efeseni 6:14).

669

Aici termenul *„nou început”* nu corespunde conceptului folosit în limbajul colocvial modern, când este folosit pentru a se referi la primii pași ai unei persoane care intră în biserică - o persoană proaspăt botezată sau un nou convertit.

670

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996. Vol. 1. P. 268. Vol. 2. P. 217.

671

Sofronie [Saharov], Arhimandrit . Despre rugăciune. Sankt Petersburg, 1994. P. 146.

672

Iosif [Isihastul] cel Bătrân. Expresia experienței monastice. TSL, 2006. p. 76.

673

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996–1997. Vol. 1. P. 261. Vol. 2. P. 258. Vol. 4. P. 337.

674

Sofronie [Saharov], Arhimandrit . Despre rugăciune. Sankt Petersburg, 1994. P. 146.

675

1 Cor. 12, 3 ; Roma. 8, 26 ; Gal. 4, 6 .

676

Ioan de Kronstadt , *cel drept* . Către preot. Moscova, 2005. P. 179.

677

Teofan Pușcăriașul , *Sfânt.* Scrisori complete. Moscova, 1994. Numărul 7. Nr. 1063.

678

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Suflarea vieții. Saratov, 2007. P. 46.

679

Porfiri Kavsokalivit , *bătrân.* Viață și cuvinte. 2006. P. 180.

680

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Suflarea vieții. Saratov, 2007. P. 177.

681

Vitali (Sidorenko), Schema-Arhimandrit. // *Rafael (Karelin)* , *Arhimandrit.* Pe calea de la timp la eternitate. Saratov, 2008. P. 549.

682

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Conversații spirituale. Essex; Moscova, 2007. Vol. 2. P. 52.

683

Nikodim Karulsky , schimonah. Jurnal de experiențe și gânduri din rugăciunea artistică a muncii. http://www.hesychasm.ru

684

Scrisori ale arhimandritului Ioan (Krestyankin) . Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. P. 349.

685

Paisie, schimonah. // Isaac, ieromonah. Viața bătrânului Paisie al Sfântului Munte . Moscova, 2006. P. 249.

686

Parthenius (Aptsiauri), Arhimandrit // Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Pe calea de la timp la eternitate. Saratov, 2008. P. 556.

687

Moise Agiorite, mon. Athonit Compline. M., 2007. P. 29.

688

Teofan Pușcatul , sfânt // Testamente către călugări. Moscova, 1997. P. 504.

689

Iosif [Isihastul] cel Bătrân. Expresia experienței monastice. TSL, 2006. Pp. 28, 65.

690

Luca 11:1 .

691

Emilian, arhimandrit Cunoașterea lui Dumnezeu. Închinare. Gândire despre Dumnezeu. M., 2002. S. 120, 121.

692

Rugăciunea Sfântului Simeon Noul Teolog la Sfânta Împărtășanie, sec. a VII-a // Canon sau Carte completă de rugăciuni. Moscova, 1994.

693

Filaret (Drozdov) , Sfânt. Opere alese. Scrisori. Amintiri // Supliment: Rugăciuni alese. Moscova, 2003. P. 32.

694

Porfiry Kavsokalivit , bătrân. Viață și cuvinte. 2006. pp. 157, 171, 173, 180, 181, 186.

695

Elisei din Simonopetra, stareț. //Impresii. 2007. http://alexey-juriev.livejournal.com

696

Psalmul 93:10 .

697

Ioan Sinaitul, Sf. Scară. M., 1997. 28:64.

698

Iosif de Volokolamsk , Venerabilul Iluminator. Mănăstirea Iosif-Volokolamsk, 2006. P. 211.

699

Vezi 1 Ioan 2:27 .

700

Atanasie cel Mare , sfânt // Skurat K.E. Învățătura despre mântuire a Sfântului Atanasie cel Mare . TSL, 2006. P. 235.

701

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Suflarea vieții. Saratov, 2007. Pp. 47, 48.

702

1 Corinteni 15:10 .

703

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 4. Pag.

704

Ieronim, fericitul // *Teofan Zăvorâtul , sfânt* . Interpretări: Epistola către Galateni. Moscova, 1996. P. 296.

705

Galateni 4:6 ; Marcu 14:36 .

706

Teofan Zăvorâtul , Sfânt . Interpretări: Epistola către Galateni. Moscova, 1996. Pp. 294, 295.

707

Iosif [Isihastul] cel Bătrân. Expresia experienței monastice. TSL, 2006. p. 353.

708

Exodul 3:5 .

709

Simeon Noul Teolog , Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cuvinte 68. P. 191.

710

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1996. Vol. 1. P. 258.

711

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Isprava cunoașterii lui Dumnezeu. Essex; Moscova, 2002. Pp. 174, 175, 178, 271.

712

Lazăr (Abashidze) , arhimandrit. Chinul Iubirii. Saratov, 2005. P. 300.

713

Ignațiu (Brianchaninov) , Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. Pp. 423, 424.

714

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1996–1998. Vol. 1. Pp. 224, 225. Vol. 5. Pp. 53, 54.

715

Gnedich Petr, Arhipreot. Dogma Răscumpărării... M., 2007. Pp. 179, 180, 184.

716

Epistola Patriarhilor Răsăriteni // Ibid. P. 180. Deși considerăm cărțile liturgice ca o sursă autorizată de doctrină bisericească, este necesar să luăm în considerare particularitățile genului: structura figurativă și o anumită convenționalitate a limbajului poetic. Un text liturgic exprimă gândirea teologică oarecum diferit față de formulările dogmatice stricte. – *N.N.*

717

Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit. Intrare. 2007. Pp. 19, 20, 40, 42, 117, 118.

718

Gnedich Petr, Arhipreot. Dogma Răscumpărării... M., 2007. P. 180.

719

Ilarion (Troitsky) , Sfintul Mucenic. Fără Biserică nu există mântuire. Moscova-Sankt Petersburg, 2001. p. 346.

720

Porfiry Kavsokalivit , bătrân. Viață și cuvinte. 2006. pp. 247–249, 267.

721

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Suflarea vieții. Saratov, 2007. P. 53.

722

Gabriel (Urgebadze), Arhimandrit // *Rafael (Karelin) , Arhimandrit.* Pe calea de la timp la eternitate. Saratov, 2008. P. 551.

723

Liturgia (leitourgiva, din leviton – societate și ergon – afacere) este o întreprindere comună, un serviciu public. În antichitate, liturghia se referea la toate formele de cult zilnic, dar abia mai târziu acest nume a fost stabilit pentru partea principală a slujbei – Euharistia. Prin urmare, *„liturgic ”* înseamnă liturgic în general, iar *liturgia* este studiul cultului.

724

Capul este Hristos, din care tot trupul este legat și ținut împreună prin fiecare încheietură, după puterea fiecărui mădular, după măsura ei... Tot așa și noi, care suntem mulți, suntem un singur trup în Hristos și fiecare în parte mădulare unii altora (Efeseni 4:15-16 ; Romani 12:5).

725

Psalmul 72:28 .

726

Iuda 1:19 .

727

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. P. 60.

728

Mitropolitul Veniamin (Fedchenkov) . Despre Slujbele Divine ale Bisericii Ortodoxe. Moscova, 2001. pp. 12, 55. Merită să acordăm atenție unor lucrări ale

Mitropolitului Veniamin (Fedchenkov) precum „Gânduri despre Liturghia Credincioșilor”, „Structura Slujbelor Divine Ortodoxe”, „Împărăția Sfintei Treimi” și „Reflecții asupra celor Douăsprezece Mari Sărbători”. Autorul, un om cu o bogată cultură bisericească, dezvăluie logica interioară a slujbei bisericești; reflecțiile sale scot la iveală legături interne profunde, imperceptibile pentru simțul superficial, nesesizabile pentru mintea neatentă. Drept urmare, este dezvăluit sensul ascuns al acțiunii liturgice și este înțeles aspectul exterior al ritului liturgic. Accentul se pune pe „viața sufletului în timpul liturghiei”. Autorul împărtășește cu generozitate experiența sa de rugăciune, urcând în înțelegerea sa de la nivelul psihologic la cel spiritual. Operele sale pot servi ca un fel de introducere în înțelegerea liturghiei. Experiențele descrise sunt individuale, chiar intime, dar datorită acestui fapt, prezentarea este vie și profund sinceră. Subiectivitatea nu este un impediment aici, deoarece nu ni se cere să repetăm literalmente sentimentele și gândurile altora. Autorul oferă un model pentru a ne cufunda în liturghie, un exemplu pe care oricine îl poate urma. Scrierile mitropolitului Beniamin sunt similare în această privință cu jurnalele părintelui Ioan de Kronstadt , în care sfântul pastor, prin propriul exemplu personal, predă în mod clar, realist și expresiv știința pocăinței, oferind oricui dorește o bogăție de material pentru propria lucrare interioară. – *N.N.*

729

Efeseni 4:24 .

730

Efeseni 3:18 .

731

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântului : Eclesiologie. M., 2005. P. 195.

732

Elisei din Simonopetra, stareț. //Impresii. 2007. http://alexey-juriev.livejournal.com

733

Ioan Gură de Aur , Sfânt. Culegere completă de opere. Moscova, 1998. Vol. 6. Cartea 1. P. 472.

734

Iosif de Volokolamsk , Venerabilul Iluminator. Mănăstirea Iosif-Volokolamsk, 2006. Cuvintele 7. Pp. 211, 212.

735

Ieronim (Lukin), ieroschemamonah. // Solovetsky Patericon. Moscova, 1991. P. 186.

736

Vitali (Sidorenko), Schema-Arhimandrit. // Despre viața Schema-Arhimandritului Vitali. Moscova, 2002. P. 198.

737

Iuvenali (Tarasov), schematist. Probleme ale educației ortodoxe moderne. Kursk, 2006. P. 220.

738

Faptele Apostolilor 2:42, 46–47 .

739

Teofan Zăvorâtul , sfânt // Biserica și Timpul. 2001. Nr. 4. P. 166.

740

1 Corinteni 4:20 .

741

Ioan de Kronstadt , cel drept. Gândurile unui creștin. Moscova, 2006. Pp. 178, 179.

742

Arseni (Jadanovski) , episcop . Amintiri despre sfântul drept Ioan de Kronstadt . Moscova, 2006. P. 101.

743

Sursky I.K. Părintele Ioan de Kronstadt . Moscova, 1994. P. 150.

744

Un membru al Bisericii care nu participă la sacramentele sale este, conform canoanelor Sfinților Părinți, autoexcomunicat. Canonul 80 al celui de-al șaselea Sfânt Sinod Ecumenic de la Constantinopol, care a avut loc la Trullo, în palatul regal: „Dacă cineva, episcop, preot, diacon sau cineva dintre cei numărați printre clerici, sau laic, fără nicio nevoie presantă sau impediment prin care ar fi exclus definitiv din Biserica sa, dar locuind în oraș, nu vine la adunarea bisericească în trei duminici în decurs de trei săptămâni, atunci clericul să fie demis din cler, iar laicul să fie scos de la comuniune.” Cartea de Pravile. Pagina 108; Enciclopedia Practică a unui Creștin Ortodox. Pagina 118.

745

Cf.: *Eu sunt vița* (Ioan 15:5).

746

Rafail (Karelin) , *arhimandrit.* Calea unui creștin. M., 2006. P. 159.

747

Mitropolitul Veniamin (Fedchenkov) . Despre slujbele divine ale Bisericii Ortodoxe. Moscova, 2001. p. 317.

748

Matei 7:25, 27 .

749

Kinovia (koinovbion) este o comunitate, o mănăstire cu statut comunitar.

750

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 1. P. 227.

751

Petru (Pigol) , *stareț.* Tradițiile comunității monahale athonite... 2006 // Rusia – Athos: a 1000-a aniversare a unității spirituale. Materiale ale conferinței. Moscova, 2008. Pp. 135–149.

752

Contemplare sobră. Moscova, 2002. Pp. 29, 57, 58, 169.

753

„Dacă vrei să te mântuiești, trebuie să începi... cu ascultarea desăvârșită, despre care am vorbit, să o păzești față de părintele tău duhovnic și să-ți faci toate faptele cu conștiință curată, ca înaintea feței lui Dumnezeu. Căci fără ascultare este imposibil să ai o conștiință curată. Și trebuie să-ți păstrezi conștiința curată în trei lucruri: în primul rând, față de Dumnezeu, apoi față de părintele tău duhovnic și, în al treilea rând, față de ceilalți oameni și față de lucruri... Și pe scurt, trebuie să faci totul ca înaintea feței lui Dumnezeu și să nu lași niciodată conștiința să te mustre sau să te chinuie în vreo chestiune, ca și cum ai fi făcut ceva greșit... Trebuie să păstrezi trei lucruri mai presus de toate: în primul rând, nepăsarea față de orice lucru, atât cel binecuvântat, cât și cel nebinecuvântat și deșartă, adică mortificarea față de toate acestea; în al doilea rând, o conștiință curată în orice, așa cum am spus... și în al treilea rând, imparțialitatea desăvârșită, să nu-ți abate gândul în atașamentul față de un singur lucru lumesc.” *Simeon Noul Teolog* , *Venerabilul* Despre cele trei forme de rugăciune // Filocalia (în slavă). Vol. 1, pp. 161–164.

754

Vezi: Sfântul *Simeon Noul Teolog* . Metoda Rugăciunii Sacre și a Atenției // Calea spre Tăcerea Sacră. Moscova, 1999. Pp. 20, 23.

755

Vezi această ediție, vol. 2, secțiunea „Ascultare”.

[756]

Sfântul Isaac Sirul // Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 154.

[757]

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 154.

[758]

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Să-L văd pe Dumnezeu așa cum este. Essex; TSL, 2006. p. 78.

[759]

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Isprava cunoașterii lui Dumnezeu. Essex; Moscova, 2002. P. 302.

[760]

Eclesiastul 1:6 .

[761]

Mihail (Gribanovski) , Episcop. Deasupra Evangheliei. Moscova, 2004. P. 86.

[762]

Porfiri Kavsokalivit , bătrân. Viață și cuvinte. 2006. P. 259.

[763]

Ilie, Avva // Amfilohije (Radović) , Mitropolit. Viața spirituală... Isihasm... Moscova, 2004. P. 20.

[764]

„Cuvântul grecesc metavnoia înseamnă literalmente «schimbare a gândirii», «schimbare a minții». Aceasta este «a doua renaștere» pe care Dumnezeu ne-o dăruiește după Botez, oportunitatea de a ne întoarce la Tatăl.” *V.N. Lossky.* Eseu despre teologia mistică... p. 154.

[765]

„Faceți, dar, roade vrednice de pocăință... Orice pom care nu aduce rod bun este tăiat și aruncat în foc” (Luca 3:8-9 ; cf. Matei 3:8-10).

[766]

Pimen cel Mare , Venerabil // Amfilohije (Radović) , Mitropolit. Viața spirituală... Isihasm... Moscova, 2004. P. 8.

767

„Ușurează, lasă, iartă, Doamne, păcatele noastre”, „Ușurează, lasă, iartă-mă pe toate”, „Întoarce-te, mijlocește, izbăvește-mi sufletul”, „Ușurează, lasă, curăță-mă și iartă-mă”, „Lasă-mă și eliberează-mă și iartă-mă” etc. Rugăciuni pentru Sfânta Împărtășanie: Simeon Metafrast , a 4-a, Ioan Gură de Aur , a 8-a, a 10-a; rugăciuni înainte de culcare, a 3-a etc. // Canon sau Carte de Rugăciuni completă; rugăciune după catisma a 14-a // Psaltire.

768

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Despre etern și trecător. Moscova, 2007. P. 427.

769

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 154.

770

Nectarie (Antonopoulos), Arhimandrit. Reveni. TSL, 2006. pp. 11, 12.

771

Matei 5:26 .

772

Antonie de Voronej, sfânt // Note ale lui N.A. Motovilov. Moscova, 2005. P. 65.

773

http://www.practica.ru/Ma/index.htm

774

Mitropolitul Amfilohije (Radović) . Omul – Purtătorul Vieții Eterne. Moscova, 2005. P. 121.

775

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Să-L văd pe Dumnezeu așa cum este. Essex; TSL, 2006. p. 78.

776

Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit. Intrare. 2007. P. 174.

777

Slujba Teofaniei. Stihira la Laude.

778

Tropar pentru Sfântul Nicolae Făcătorul de Minuni; tropar general pentru sfânt.

779

1 Corinteni 15:43 ; Efeseni 4:10 .

780

Ps. 21, 7 ; In. 10, 34 ; Ps. 81, 6 .

781

Sfântul Nicolae al Serbiei . O sută de cuvinte despre credință // Sufletul Serbiei. Moscova, 2006. P. 3.

782

Ioan de Kronstadt , *dreapta* . Noi cuvinte amenințătoare. Moscova, 1993. P. 89.

783

Averchie [Taușev], Arhiepiscop. Postul Mare și Esența Creștinismului. Kiev, 2004. P. 155.

784

Verkhovsky S. Dumnezeu și omul. Moscova, 2004. P. 238.

785

Ezek. 18:21–22 ; Fapte 3:19 ; ROM. 7:5 ; Matt. 7:19 .

786

Vezi: Matei 3:10; 7:19; 21:19 ; Marcu 11:14 ; Luca 3:9; 13:7-9 ; Ioan 1:2 .

787

Apocalipsa 2:5 .

788

Încercarea a fost nereușită, dar nu zadarnică. Conform învățăturii Bisericii, o astfel de mărturisire nu este considerată inutilă. Prin pocăință *sinceră* repetată pentru același păcat, în care o persoană cade din nou *involuntar* , aceasta primește ajutor real de la Dumnezeu în sacrament. Harul întărește o persoană în lupta cu slăbiciunile sale și o ajută să le depășească.

789

„Și deși mă pocăiesc de multe ori, totuși mă dovedesc a fi necredincios lui Dumnezeu (Îl înșel).” Rugăciunea lui Petru Studionul înainte de culcare, a 9-a.

790

Canon Book sau Carte completă de rugăciuni. Moscova, 1994. P. 303.

791

Sfântul Ioan Damaschin // *Evdokimov Pavel* . Arta icoanei. Klin, 2005. P. 122.

792

Atanasie cel Mare , *Sfânt* // *Skurat K.E.* Învățătura despre mântuire a Sfântului Atanasie cel Mare . TSL, 2006. P. 276

793

Marcu 16:19 .

794

Vasile cel Mare , *sfânt* // Ibid. p. 336

795

Grigore de Nyssa , *sfânt* // Ibidem.

796

Skurat K.E. Învățătura despre mântuire a Sfântului Atanasie cel Mare . TSL, 2006. Pp. 235, 275.

797

Sfântul Diadoh din Foticea // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 40.

798

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Suflarea vieții. Saratov, 2007. P. 140.

799

Grigore Palama , *Sfântul.* Conversații (Omilii). Moscova, 1993. Partea a 2-a. P. 129.

800

Atanasie cel Mare , *sfânt* // *Skurat K.E.* Învățătura despre mântuire a Sfântului Atanasie cel Mare . TSL, 2006. P. 147.

801

Nimic nu este ascuns care nu va fi descoperit și nimic nu este ținut secret care nu va ieși la iveală (Marcu 4:22).

802

Sofronie (Saharov) , *Arhimandrit* . Scrisori către Rusia. Essex; Moscova, 2003. P. 57.

803

Rugăciune înainte de Sfânta Împărtășanie, a VII-a // Canon Book sau Carte completă de rugăciuni. Moscova, 1994. P. 502.

804

Rugăciuni pentru Sfânta Împărtășanie // Ibid., p. 508.

805

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântă: Eshatologie. M., 2005. P. 133.

806

Matei 3:7, 8, 10 .

807

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 47. P. 201.

808

Ibidem. Cuvântul 71. P. 366.

809

Sfântul Nifon al Constantinopolului // Sfinții Varsanufie cel Mare și Ioan. Un ghid pentru viața spirituală. Moscova, 1995. P. 494.

810

Ioan (Krestyankin) , *arhimandrit.* Scrisori. Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2000. P. 273.

811

Ezechiel 33:12 .

812

Vezi: *Sofronie (Saharov)* , *arhimandrit* . Conversații spirituale. Essex; M., 2007. T. 2. P. 202.

813

Ioan de Kronstadt , *cel drept* . Jurnalul morții. Moscova, 2003. P. 74.

814

1 Ioan 1, 8, 10 ; 1 Petru 4, 18 .

815

Dorotheus, Abba. Învățături benefice pentru suflet... 1994. P. 45.

816

Doamne, trimite pe altcineva pe care poți (Exod 4:13); *Doamne Dumnezeule, eu nu pot vorbi, căci sunt un copil* (Ieremia 1:6).

817

Sfântul Macarie al Egiptului . Conversații spirituale. TSL, 1994. P. 71.

818

Sfântul Sinod Local de la Cartagina, Regula 129: „De asemenea, se hotărăște că, dacă cineva spune că sfinții din Rugăciunea Domnească: « *Iartă-ne nouă greșelile noastre* », să nu vorbească despre ei înșiși, deoarece nu mai au nevoie de această cerere, ci despre alți păcătoși care sunt printre poporul lor, și că fiecare dintre sfinți nu spune în mod specific: «Iartă-mi greșelile mele», ci: « *Iartă-ne nouă greșelile noastre* », astfel încât această cerere a celui drept să fie înțeleasă mai mult despre alții decât despre sine însuși - o astfel de persoană să fie anatema.” Cartea de Reguli. TSL, 1992. Pagina 204.

819

Contemplare sobră. Moscova, 2002. P. 96.

820

Rugăciunea lui Simeon Metafrast la Sfânta Împărtășanie, a IV-a // Canonul sau Cartea completă de rugăciuni. Moscova, 1994.

821

Cf.: *Fiți desăvârșiți, precum și Tatăl vostru care este în ceruri desăvârșit este* (Matei 5:48).

822

Vezi Ioan 10:33 .

823

Uitând ce este în urmă și ținându-mă înainte, alerg spre țintă, pentru premiul chemării cerești a lui Dumnezeu, în Hristos Isus. (Filipeni 3:13-14)

824

Vezi 2 Petru 3:11 .

825

Nu cred că am înțeles-o, dar... alerg spre țintă... Toți cei desăvârșiți să avem această gândire; dar dacă în vreun fel gândiți altfel, Dumnezeu vă va descoperi și vouă. (Filipeni 3:13-15)

826

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântului: Eclesiologie. M., 2005. S. 161, 165.

827

Catolic (kaqlikov, din katav – prin și ovlo – „tot, întreg”) – conciliar, ecumenic.

828

Galateni 3:28 .

829

După cum printr-un singur om a intrat păcatul în lume, și prin păcat moartea, și astfel moartea s-a extins la toți oamenii, din pricină că toți au păcătuit . (Romani 5:12)

830

Vezi: *Gnedich Petr, Arhipreot.* Dogma Răscumpărării... Moscova, 2007. Pp. 64, 276, 277.

831

Iubirea față de dușmani, potrivit Starețului Siluan, este „criteriul final și cel mai de încredere al adevărului în Biserică”. Stareț afirma: „Cine nu-și iubește dușmanii îi lipsește dragostea de Dumnezeu” și, de asemenea: „Cine nu-și iubește dușmanii nu-L cunoaște pe Dumnezeu” sau „nu L-a ajuns pe Dumnezeu”. Iar și iar, stareț repeta: „Unde nu este dragoste pentru dușmani și păcătoși, nu este Duhul Domnului”, căci dragostea față de dușmani este criteriul incontestabil „al adevăratei credințe, al adevăratei comuniuni cu Dumnezeu... al adevăratei căi a lui Dumnezeu”. Aceasta înseamnă că oricine nu a dobândit darul iubirii față de dușmanii săi nu a devenit încă creștin. *Sofronie, Ieromonah.* Stareț Siluan.

832

Sofronie, ieromonah. Stareț Siluan. Paris, 1952. Pp. 97, 154, 157, 158.

833

Sfântul Nicolae al Serbiei . Teme biblice. Moscova, 2005. P. 311.

834

Moise Agiorite, mon. Athonit Compline. M., 2007. P. 14.

835

Sofronie (Saharov) , *Arhimandrit* . Isprava cunoașterii lui Dumnezeu. Essex; Moscova, 2002. P. 167.

836

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Suflarea vieții. Saratov, 2007. P. 47.

837

Sfântul Marcu Ascetul // Cuvinte spirituale și morale. Moscova, 1995. Pp. 70–73.

838

Serafim (Trandafir) , ieromonah. // *Damaskin (Christensen), ieromonah.* Nu din lumea asta. Moscova, 1995. P. 445.

839

Iosif Isihastul , schimamon. // *Iosif Monahul, schimamon.* Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 376.

840

Ignațiu al Caucazului, Sfânt // Biografie completă a Sfântului Ignațiu al Caucazului. Moscova, 2002. P. 188.

841

Contemplare sobră. Moscova, 2002. Pp. 103, 104.

842

2 Petru 2:20–22 .

843

Sfântul Nicolae al Serbiei . Teme biblice. Moscova, 2005. p. 327.

844

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Isprava cunoașterii lui Dumnezeu. Essex; Moscova, 2002. P. 167.

845

Sfântul Nicolae al Serbiei . Teme biblice. Moscova, 2005. p. 320.

846

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 154.

847

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 41. P. 175.

848

Paisie Athonitul , bătrân . Cuvinte. Moscova, 2002. Vol. 1. P. 122.

849

Psalmul 89:10 .

850

Luca 18:13 .

851

Nikon (Vorobyov) , stareț. Pocăința ne-a fost lăsată. Moscova, 1997. P. 69.

852

Ioan de Kronstadt , cel drept. Gândurile unui creștin. Moscova, 2006. P. 249.

853

Ioan de Kronstadt , dreapta . Noi cuvinte amenințătoare. Moscova, 1993. P. 89.

854

Anafora (ajnaforav din ajnafevrw – a ridica) – ridicare, canon euharistic sau rugăciune euharistică, este partea principală a slujbei liturgice, când are loc ridicarea și transferul Sfintelor Daruri.

855

Arseni (Jadanovski) , Episcop . Amintiri despre Sfântul Drept Ioan de Kronstadt . Moscova, 2006. Pp. 49–51, 75.

856

„Cel care odată S-a adus pe Sine însuși ca jertfă Tatălui Său este adus de atunci încoace ca jertfă.” Ritul Slujbei pentru Sfânta Împărtășanie. Canon, Oda 9, Troparul 1.

857

Veniamin (Fedchenkov) , Mitropolit. Liturghia Credincioșilor. Moscova, 2006. P. 117.

858

Efeseni 2:8 .

859

Rugăciunea Sfântului Simeon Noul Teolog la Sfânta Împărtășanie, sec. a VII-a // Canon sau Carte completă de rugăciuni. Moscova, 1994.

860

Nikon (Vorobyov) , stareț. Pocăința ne-a fost lăsată. Moscova, 1997. P. 68.

861

Sfântul Simeon Noul Teolog // Filocalia (în slavă). Vol. 1. P. 163.

862

Ioan de Kronstadt , cel neprihănit . Opere. Jurnal. Moscova, 2003. Vol. 2. P. 439.

863

Vezi, de exemplu, în „Poveștile lui Frank despre un pelerin” cunoscutul capitol intitulat „Mărturisirea omului interior care duce la smerenie”.

864

Pimen cel Mare , Venerabil // Amfilohije (Radović) , Mitropolit. Viața spirituală... Isihasm... Moscova, 2004. P. 8.

865

Nectarie (Antonopoulos), Arhimandrit. Reveni. TSL, 2006. pp. 11, 12.

866

Antagonismul (din *grecească* : dispută, luptă) este o contradicție ireconciliabilă.

867

Ioan de Kronstadt , dreapta . Noi cuvinte amenințătoare. Moscova, 1993. P. 72.

868

Psalmii 105:21, 35–36, 40–41 .

869

1 Ioan 2:21 .

870

Ioan 14:6 .

871

Bufeev Konstantin, preot. Doctrina ortodoxă și teoria evoluției. Moscova–Sankt Petersburg, 2003. P. 389.

872

Iosif de Vatoped , Starețul. De la moarte la viață. Moscova, 2007. P. 84.

873

Relativism (din *latină* relativus – relativ) – relativismul etic se exprimă prin negarea normelor morale obligatorii și a criteriilor obiective ale moralității și este o metodă de justificare a amoralismului.

874

Iosif de Vatoped , *bătrân.* Despre sfârșitul secolului și Anticrist. M., 2006. P. 67.

875

Romani 12:2 ; 1 Corinteni 2:16 .

876

A doua Evanghelie: Epistolele catolice ale Sfântului Apostol Pavel. Moscova, 2003. P. 92.

877

Un închinător este un admirator, un adorator, un slujitor devotat (V. Dahl). Cf.: *și s-au închinat idolului; și și-au schimbat slava... Să nu te închini altui dumnezeu decât Domnului* (Ps. 105:19-20 ; Ex. 34:14).

878

Toate duhurile din lumea noastră pământească, scrie *Sfântul Iustin (Popovici)* , sunt împărțite în două tipuri: cele de la Dumnezeu și cele de la diavol. În mod similar, toate ideologiile se reduc la două tipuri: cele care Îl susțin pe Hristos și cele care Îl susțin pe Anticrist. *Orice duh care nu-L mărturisește pe Iisus Hristos, care a venit în trup, nu este de la Dumnezeu, ci este duhul Anticristului* (1 Ioan 4:3). *Orice duh* , fie că este o persoană, învățătură sau ideologie, care respinge pe Dumnezeul-omul Hristos și Biserica Sa este de la Anticrist. Creatorul oricărei ideologii anticreștine este Anticristul. Fiecare persoană din această lume, fie că vrea, fie că nu, trebuie să decidă o problemă: este pentru Hristos sau împotriva lui Hristos? Fiecare dintre noi este fie un iubitor al lui Hristos, fie un luptător pentru Hristos - nu există o a treia opțiune. *Iustin (Popovici)* , *Sfântul* Eclesiologie. P. 203, 204.

879

Gheorghe [Kapsanis], Arhimandrit. Dumnezeu s-a arătat în trup. Perm, 2007. P. 73.

880

Zinovy (Mazhuga), schemist // *Rafael (Karelin)* , *arhimandrit.* Misterul Mântuirii. Moscova, 2004. P. 375.

881

Mitropolitul Nikolai Mesogeski. Omul la Granița Lumilor. Minsk, 2007. P. 80.

882

Luca 16:15 .

883

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 5. P. 305.

884

Dar acestea nu au fost spuse astăzi - aceste cuvinte ale Arhiepiscopului Ambrozie (Kliucarev) , alarmat de declinul tot mai accentuat al spiritualității în societatea rusă, au fost rostite în 1884.

885

Matei 6:24 .

886

Evrei 6:4–5 .

887

Ambrozie (Kliucarev) , Arhiepiscop. Arta predicării. Moscova, 2006. Pp. 151, 153–155.

888

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. Pp. 325, 326.

889

Cuvintele lor sunt mai blânde decât untdelemnul, dar sunt niște săbii goale . (Psalmul 54:22)

890

Inocențiu din Herson , sfânt. Opere. Edineț, 2005. Vol. 2. P. 209.

891

Matei 23:31 .

892

Iacov 4:17 .

893

Legea aceasta este că *oricine se uită la o femeie și o poftește, a și comis adulter cu ea* (Matei 5:28).

894

Virtual (*latină:* virtualis) – posibil, condiționat.

895

Vezi Matei 5:28 .

896

Nu vă împărtășiți lucrărilor neroditoare ale întunericului, ci mai degrabă demascați-le... Să lepădăm lucrările întunericului și să ne îmbrăcăm cu armele luminii... Dar oamenii au iubit mai mult întunericul decât lumina, pentru că faptele lor erau rele... Vai de cei... ce își fac faptele în întuneric (Efeseni 5:11 ; Romani 13:12 ; Ioan 3:19 ; Isaia 29:15).

897

Ioan de Shanghai , Sfânt. Cuvinte. Moscova, 1998. P. 255.

898

Ioan de Kronstadt , dreapta . Noi cuvinte amenințătoare. Moscova, 1993. P. 31.

899

Atanasie de Kovrovsky, preot // Slujba Sinodului Noilor Martiri și Mărturisitori ai Rusiei. Moscova, 2003. P. 7. „Vino și ne izbăvește pe noi, prigoniți și asupriți de chinuitori feroce, de jugul aprig al necredincioșilor care ne-au capturat și ne-au jefuit. Roagă-L pe Domnul să-Și îndulgească mânia asupra noastră.”

900

Psalmul 105:6 .

901

Matei 23:31 .

902

Psalmul 50:16 .

903

Sfântul Nicolae al Serbiei . Teme biblice. Moscova, 2005. Pp. 326, 327.

904

Matei 23:32 .

905

Sir. 41:10 .

906

Deuteronom 24:16 .

907

Ezechiel 18:20 .

908

Dacă un om are un fiu care vede toate păcatele pe care le-a săvârșit tatăl său și se uită la ele și nu face ca ele... acela nu va muri pentru nelegiuirea tatălui său, ci va trăi... Dar tatăl său... va muri pentru nelegiuirea lui... De ce atunci nu poartă fiul nelegiuirea tatălui său? Fiindcă fiul face ce este legiuit și drept, păzește toate legile Mele și le împlinește, el va trăi (Ezechiel 18:14, 17-19).

909

Dacă omul rău se întoarce de la toate păcatele pe care le-a săvârșit și păzește toate legile Mele și face ce este drept și drept, negreșit va trăi și nu va muri. Nicidecum nu i se vor aduce aminte de fărădelegile pe care le-a săvârșit; el va trăi datorită dreptății pe care a făcut-o . (Ezechiel 18:21-22)

910

Nicolae al Serbiei , Sfântul Sufletul Serbiei. Moscova, 2006. Pp. 290–292.

911

Dumnezeu, *care voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoașterea adevărului să vină* (1 Timotei 2:4). „Învățătorule... Tu voiești ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoașterea adevărului să vină” – Tu, Învățătorule, voiești ca toți să se mântuiască și să ajungă la cunoașterea adevărului. Rugăciunea Sfântului Vasile cel Mare înainte de Sfânta Împărtășanie, 1.

912

Nimeni nu poate sluji la doi stăpâni; căci sau va urî pe unul și va iubi pe celălalt, sau se va închina unuia și va disprețui pe celălalt. Nu puteți sluji lui Dumnezeu și lui Mamona . (Matei 6:24 ; Luca 16:13)

913

Cine nu este cu Mine este împotriva Mea (Matei 12:30 ; Luca 11:23).

914

Efeseni 5:16 .

915

„Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău și *să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți. În aceste două porunci se întemeiază toată Legea și prorocii... Nu este altă poruncă mai mare decât acestea.”* (Matei 22:37-40 ; Marcu 12:31 ; Luca 10:27)

916

1 Ioan 5:16 .

917

Ioan de Kronstadt , dreapta . Noi cuvinte amenințătoare. Moscova, 1993. P. 56.

[918]

O justificare științifică pentru adevărul că trădarea intereselor patriei este un păcat lipsit de Dumnezeu este prezentată în lucrările lui N. Ia. Danilevsky. Pierderea conștiinței de sine patriotice pentru reprezentanții oricărei civilizații este încălcarea lor personală împotriva celor două porunci principale: dragostea față de Dumnezeu și dragostea față de aproapele (Matei 22:37-40). Conform legii imuabile a existenței, orice popor este capabil de supraviețuire în măsura în care posedă conștiință de sine națională. Pierderea acesteia din urmă implică inevitabil prăbușirea tradiției spirituale și duce în cele din urmă fiecare civilizație la distrugere fizică. Ca urmare a unei astfel de catastrofe, planul lui Dumnezeu pentru o anumită civilizație este perturbat, deoarece sarcina divină pregătită de Providență și specifică fiecărei civilizații rămâne neîmplinită. Evident, asistarea unor astfel de procese lipsite de Dumnezeu este în mod neechivoc păcătoasă. Fiecare creștin, ca membru al comunității pământești în care s-a născut, se confruntă cu o alegere morală. O persoană care este antipatriotică sau indiferentă față de aceste probleme este vinovată de încălcarea poruncilor dragostei față de Dumnezeu și față de aproapele. Ei luptă împotriva lui Dumnezeu prin obstrucționarea îndeplinirii sarcinilor providențiale încredințate unei anumite civilizații; de asemenea, își trădează vecinii prin susținerea unor procese ostile poporului lor, contribuind la degenerarea și distrugerea acestuia. Vezi: *Danilevsky, N.Ya.* Rusia și Europa. pp. 20, 187.

[919]

Mihail (Gribanovski) , Episcop. Deasupra Evangheliei. Moscova, 2004. P. 85.

[920]

Luca 19:1–9 .

[921]

Un monstru este cineva care merită să fie alungat din societate; un ticălos, un crud, o persoană crudă; un avort spontan, un copil prematur.

[922]

Ioan de Shanghai , Sfânt. Cuvinte. Moscova, 1998. Pp. 76, 77.

[923]

Acum , spune Hristos după pocăința lui Zacheu, *mântuirea a venit în această casă* , dar până în acest moment, înainte de *venirea mântuirii* , păcătosul era sortit pierzării (Vezi: Luca 19:9).

[924]

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1997. Vol. 4. Pp. 341–343.

[925]

1 Corinteni 13:12 .

926

Luca 19:8 .

927

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1997. Vol. 4. P. 343.

928

Luca 19:9 .

929

Ioan de Shanghai , Sfânt. Cuvinte. Moscova, 1998. P. 79.

930

Luca 19:3–4 .

931

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1997. Vol. 4. P. 343.

932

Ioan de Shanghai , Sfânt. Cuvinte. Moscova, 1998. Pp. 78, 79.

933

1 Corinteni 13:12 .

934

Un apostat este o persoană care s-a rupt de mediul său social; a căzut departe de societate, de turmă, de Biserică; un schismatic, apostat, eretic.

935

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1997. Vol. 4. P. 343.

936

Scrisori ale arhimandritului Ioan (Krestyankin) . Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. P. 348.

937

Vezi: Matei 25:14–29 .

938

Matei 25:18 .

939

„ Fiindcă *ești căldicel, nici fierbinte, nici rece, te voi vărsa din gura Mea* .” (Apocalipsa 3:16)

940

Marcu 3:29 ; Luca 12:10 .

941

Păcate împotriva Duhului Sfânt. Moscova, 1997. Pp. 29, 30.

942

Psaltirea. Troparul după a 3-a catisma.

943

Ezechiel 33:11 ; Rugăciunea Sfântului Vasile cel Mare înainte de Sfânta Împărtășanie, 1.

944

Luca 23:34 .

945

Rugăciunea Sfântului Vasile cel Mare la Sfânta Împărtășanie, prima; cf. 1 Timotei 2:4 .

946

Vedem o confirmare istorică a acestei idei în faptul că, dintre toți cei implicați în deicid pentru care Domnul Însuși S-a rugat, doar trei – centurionul Longinus și doi soldați cu el – s-au convertit la credință și pocăință. Soarta celorlalți, însă, nu a putut fi schimbată nici măcar prin mijlocire divină, întrucât Dumnezeu nu încalcă libertatea de alegere.

947

Matei 25:41 .

948

Nu vor lăsa în tine piatră pe piatră, pentru că n-ai cunoscut vremea cercetării tale . (Luca 19:44)

949

Matei 25:42, 46 .

950

Matei 22:10–13 .

951

Luca 23:34 .

952

Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit. Intrare. 2007. P. 148.

953

Serghie (Stragorodski) , Arhiepiscop. Învățătura ortodoxă despre mântuire. Moscova, 1991. P. 91.

954

Vezi: Romani 6:19 .

955

A doua Evanghelie: Epistolele catolice ale Sfântului Apostol Pavel. Moscova, 2003. P. 67.

956

Serghie (Stragorodski) , Arhiepiscop. Învățătura ortodoxă despre mântuire. Moscova, 1991. P. 146.

957

Ioan Gură de Aur , Sfânt. Culegere completă de opere. Moscova, 1998. Vol. 2. Cartea 1. P. 100.

958

Dionisie Areopagitul , Sfântul Corpus al Operelor. Sankt Petersburg, 2006. P. 445.

959

Sfântul Ioan Gură de Aur : „Când auziți cuvintele *mânie* și *furie* în legătură cu Dumnezeu, nu le înțelegeți în niciun sens omenesc: acestea sunt cuvinte de condescendență. Divinitatea este străină de toate aceste lucruri; ele sunt rostite în acest fel pentru a aduce subiectul mai aproape de înțelegere... Dumnezeu a folosit astfel de expresii pentru a influența oameni mai vulgari. Când a vorbit, nu i-a păsat de propria Sa demnitate, ci de beneficiul celor care ascultau.”

Sfântul Anton cel Mare : „Dumnezeu este bun, lipsit de patimă și neschimbător... Dumnezeu nici nu se bucură, nici nu se mânie, căci bucuria și mânia sunt patimi.” Este absurd să credem că Dumnezeu experimentează plăcerea sau neplăcerea conform standardelor umane. „Dumnezeu este bun, face numai bine și nu face rău nimănui.” El nu este mânios pe noi într-un mod judecătoresc, dar păcatele noastre Îl împiedică să locuiască în noi. A afirma că Dumnezeu Însuși se

îndepărtează de păcătos „este același lucru cu a spune: soarele se ascunde de orbi”.

Sfântul Dionisie Areopagitul : „Ce putem spune despre mânie, întristare, felurite jurăminte, pocăințe, blesteme, răutate” și alte lucruri similare atribuite lui Dumnezeu? Toate acestea sunt „o lecție pentru zidire”. Aceste „semne convenționale vizibile” sunt create intenționat, „căci ascund inefabilul și invizibilul pentru mulți cunoștințe - astfel încât preasfântul să nu devină accesibil celor neinițiați și să fie revelat doar adevăraților adepți ai evlaviei”, adică celor care au lăsat deoparte „orice fantezie copilărească” și sunt capabili să se înalțe la „adevărul care se află deasupra simbolurilor”.

Sfântul Maxim Mărturisitorul : „Semnele convenționale” care poartă o semnificație simbolică „nu sunt o formă independentă, ci o mască și o denumire aproximativă a unor contemplări și idei mai profunde”. Aceste „imagini și semne sunt inventate de dragul celor nevrednici - astfel încât ceea ce le este accesibil să nu pară demn de dispreț”.

Mitropolitul Beniamin (Fedchenkov) : „Având în vedere că adevărurile religioase sunt de neînțeles pentru minte”, folosim metoda analogiei și „celor fără experiență li se poate părea că de neînțeles a devenit mai clar. Dar, de fapt... subiectul, în esența sa, rămâne la fel de misterios ca întotdeauna... Cu toate acestea, comparațiile nu sunt inutile pentru începători; pentru credincioșii conștienți, însă, acest lucru nu mai este necesar. Pentru începători, aceste comparații nu îi ajută de fapt să clarifice problema în sine; ele doar înlătură obstacolele imaginare și, prin urmare, facilitează *acceptarea* subiectelor de neînțeles.”

Patriarhul Serghie (Stragorodski) : Totuși, în teologism, „a construi concepte despre Dumnezeu după chipul omului – pentru Biserică ar însemna să-L slăvești *nu ca Dumnezeu* (vezi: Romani 1:21)... Numindu-L pe Dumnezeu nepătimitor, desigur nu exprimăm adevărul despre Dumnezeu în mod exhaustiv și adecvat, ci ne apropiem de el mai mult decât prin asemănări create; asemănarea, însă, o distorsionează în mod evident.”

Arhipreotul Peter Gnedich : În orice caz, trebuie să ne amintim că „o caracteristică esențială a raționamentului și concluziilor umane cu privire la Dumnezeu rămâne întotdeauna inadecvarea și convenționalitatea lor binecunoscută”.

Citat din: *Ioan Gură de Aur.* Opere. Vol. 5. Cartea 1. Pagina 49; Filocalia. Vol. 1. Paginile 90, 91; *Dionisie Areopagitul* , Corpus Operelor *Sfântului . Paginile 446, 447; Beniamin (Fedchenkov) .* Despre Credință... Paginile 292, 293; *Gnedich Petr.* Dogma Răscumpărării... Paginile 457, 461.

960

Antonie cel Mare , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 1. P. 36.

961

Hierotheus (Vlachos) , *Mitropolit* . Raiul și Iadul. 2005. P. 8.

962

Mă rog pentru ei: ...Tată Sfinte! Păzește-i în Numele Tău... ca să fie una, cum suntem Noi... ca să aibă bucuria Mea desăvârșită în ei înșiși... ca Tu să-i păzești de cel rău... Sfințește-i prin adevărul Tău... Pentru ei Mă sfințesc Eu însumi, ca și ei să fie sfințiți prin adevăr. Nu Mă rog numai pentru aceștia, ci și pentru cei ce cred în Mine... Ca dragostea cu care M-ai iubit Tu să fie în ei. (Ioan 17:9-26)

963

1 Ioan 4:8 .

964

Ioan Gură de Aur , *sfânt* // *Kalomiros A.* Râul de Foc. 2003. P. 55.

965

Dionisie Areopagitul , *Sfântul* Corpus al Operelor. Sankt Petersburg, 2006. P. 459.

966

Maxim Mărturisitorul , *Venerabilul* // Ibidem.

967

Iuda 1:7 .

968

1 Timotei 4:2 ; Luca 16:24 .

969

Canon către Îngerul Păzitor, cântecul 8, tropare 3.

970

Rugăciunea lui Simeon Metafrast după Sfânta Împărtășanie, a 3-a.

971

Canonul Sfintei Împărtășanii, cântecul 9, tropare 3.

972

In. 12, 48; 3, 17–18 ; Matei 12, 37 .

973

Ioan de Kronstadt , *cel neprihănit* . Opere. Jurnal. Moscova, 2005. Vol. 3. P. 70.

974

A treia antifonă a Sfintei Liturghii (Fericitul).

975

Vezi: *Ioan Sinaiul, St.* Ladder. M., 1997. 10:4.

976

Amfilohije (Radović) , Mitropolit. Viața spirituală... Isihasm... Moscova, 2004. P. 8.

977

Ibidem.

978

Luca 23:39 .

979

Sfântul Nicolae al Serbiei . Teme biblice. Moscova, 2005. Pp. 323, 324.

980

El îi învăța în sinagogile lor și era proslăvit de toți... Îi învăța în sinagoga lor, încât oamenii se mirau și ziceau: „De unde are Acesta înțelepciunea și puterea aceasta?” (Luca 4:15 ; Matei 13:54).

981

Sfântul Inocențiu de Herson . Ultimele zile ale vieții pământești a lui Iisus Hristos. Moscova, 2000. P. 417.

982

Leon al Romei, Sfânt // Ibidem. Pp. 417, 418.

983

Chiril al Ierusalimului , Sfânt // Ibid., p. 418.

984

Ioan 20:8 .

985

Ioan de Shanghai , Sfânt. Cuvinte. Moscova, 1998. Pp. 153–155.

986

Acesta este ceasul Tău și puterea întunericului. Dar *Tu, Doamne, ești candela mea; Domnul luminează întunericul meu... Tu luminezi candela mea, Doamne; Dumnezeul meu luminează întunericul meu... Zorile ne-au cercetat de sus, ca să lumineze pe cei ce stau în întuneric și în umbra morții... Dumnezeu, care a*

poruncit lumina să strălucească din întuneric, a strălucit în inimile noastre, ca să ne lumineze pe noi (Luca 22:53 ; 2 Samuel 22:29 ; Psalmul 18:29 ; Luca 1:78–79 ; 2 Corinteni 4:6).

987

Ioan 8:12 .

988

Sfântul Dimitrie de Rostov // *Sfântul Inochentie de Herson* . Ultimele zile ale vieții pământești a lui Iisus Hristos. Moscova, 2000. P. 424.

989

„Nu există niciun motiv”, scrie *Sfântul Inochentie de Herson* , „să ne imaginăm caracterul tâlharului ca fiind complet corupt... Cât de ușor este pentru un om, chiar și cu o inimă bună, să cadă uneori în cele mai mari rele.” La urma urmei, însuși Apostolul Pavel, înainte de convertirea sa, „în ciuda purității intențiilor și a caracterului său, a participat la uciderea primului mucenic Ștefan”. Inima tâlharului „era liberă de obiceiul răului”, de amărăciunea inerentă criminalilor evidenti. Și când tâlharul denunță un alt om răstignit care a hulit pe Hristos, el dezvăluie „o conștiință sensibilă, o inimă nu străină de frica de Dumnezeu” și o credință fermă în viața viitoare. De aceea, după cuvintele Părinților Bisericii, „criminalul se dovedește brusc a fi martir, evanghelist și profet”. *Sfântul Inochentie de Herson* . Ultimele zile ale vieții pământești a lui Iisus Hristos. pp. 418–422.

990

Ioan de Shanghai , Sfânt. Cuvinte. Moscova, 1998. P. 153.

991

Sfântul Inocențiu de Herson . Ultimele zile ale vieții pământești a lui Iisus Hristos. Moscova, 2000. pp. 424, 425.

992

Matei 9:13 .

993

Longinus Centurionul, din Cappadocia, care a fost la Crucea Domnului (1), Martir. Centurionul Longinus, originar din Cappadocia, comanda un centurion - o sută de legionari romani. Această poziție era de obicei deținută de bărbați care se ridicaseră din gradele inferioare și obținuseră promovarea abia în a doua jumătate a serviciului lor de 20 de ani. Aceștia erau de obicei războinici experimentați care își prețuiau foarte mult carierele. Din ordinul lui Pilat, Longinus a condus detașamentul de escortă care a efectuat răstignirea lui Iisus Hristos și a păzit Mormântul. Fiind martori la minunile care au însoțit suferința Domnului pe cruce și învierea, Longinus și alți doi soldați, martirii

Isaurian și Afrodisia, au ajuns să creadă în divinitatea lui Iisus. Sfânta Tradiție relatează că Longinus a fost cel care a străpuns pieptul lui Hristos cu o suliță și a primit vindecare din apa și sângele care curgeau din ochii lui. Longinus L-a mărturisit deschis pe Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu de trei ori: prima dată la ultimele cuvinte ale Domnului pe Cruce (Marcu 15:39 ; Luca 23:47), a doua oară la Mormânt (Matei 27:54) și apoi în fața marilor preoți și a bătrânilor (Matei 28:11-15), refuzând să accepte bani și ascunzând miracolul învierii. După aceasta, a început să predice deschis învierea lui Hristos, provocând mânia și persecuția lui Pilat și a bătrânilor evrei. Părăsindu-și gradul militar, Longinus a fost botezat de apostoli și s-a dedicat slujirii lui Dumnezeu. Împreună cu doi tovarăși, s-a retras în Cappadocia, devenind predicator și apostol al lui Hristos. Ampla sa muncă misionară, care a convertit mulți la creștinism, a devenit curând cunoscută în Ierusalim. La inițiativa marilor preoți și a bătrânilor evrei și cu complicitatea lui Pilat, Longinus a fost condamnat la moarte de Cezarul Tiberius pe baza denunțului lor calomnios. Din ordinul lui Pilat, soldații trimiși în Cappadocia i-au executat pe Longinus Isaurianul și pe Afrodisia. Martirii, care au avut ocazia să se ascundă de călăi, s-au prezentat de bunăvoie acestora, după ce s-au îmbrăcat mai întâi în veșminte funerare albe. Venerabilul cap al lui Longinus, decapitat de sabie, a fost înmânat personal lui Pilat. Acum, la locul unde a fost găsit capul, nu departe de închisoarea lui Hristos din Ierusalim, a fost construită o capelă în numele Martirului Longinus. Venerabila mână a sfântului se păstrează la Roma, în Catedrala Vaticană a Apostolului Petru. O biografie documentară a fost întocmită de Sfântul Isihie al Ierusalimului (V), care a descoperit actele originale ale martiriului. Pomenirea Martirului Longinus este sărbătorită pe 16/29 octombrie. Isauria și Afrodisia 19.04/02.05.

994

Matei 27:54 .

995

Leon al Romei, Sfânt // *Inocențiu al Hersonului , Sfânt.* Ultimele zile ale vieții pământești a lui Iisus Hristos. Moscova, 2000. P. 418.

996

Galateni 5:9 .

997

Viețile Sfinților Sfântul Dimitrie de Rostov . Mănăstirea Optina, 1993–1994. Octombrie.

998

Starea morală a acelui mediu era caracterizată de un joc aparte care servea drept distracție pentru războinicii plictisiți. Jocurile romane se țineau în zilele echinocțiului de primăvară, iar unul dintre ele era jocul „basileus” sau „basilicus”, care înseamnă „împărat”. „Stadiile” (ceva asemănător pătratelor din

jocul nostru de șotron din copilărie) erau desenate pe dalele de piatră ale podelei. Legionarii trăgeau apoi la sorți pentru a alege unul dintre camarazii lor. Esența jocului era că războinicul ales, îmbrăcat în purpură și ținând un toiag în loc de sceptru, era condus prin toate „stadiile”, supunându-se unor torturi și chinuri din ce în ce mai crude la fiecare. La „stadiile” finale, marcate cu litera „b” (basileus), victima, complet epuizată, era înjunghiată mortal. Ne putem imagina ce fel de caracter s-ar fi dezvoltat într-o armată păgână, unde se amuzau ucigându-și sadic camarazii și cum erau relațiile dintre camarazii soldați atunci când fiecare știa că zarurile ar putea cădea asupra lor în următorul joc. Vezi: Misterul Bibliei. P. 73.

999

Fericită Taisia a Egiptului (V), binecuvântată. Într-un oraș din nordul Egiptului, o tânără creștină pe nume Taisia se deda la o desfrâu nestăvilit. Într-o zi, a fost vizitată de Sfântul Avva Ioan Kolov, iar o conversație cu sfântul bătrân a zguduit atât de mult sufletul desfrânatei, încât „a fost imediat cuprinsă de dezgust pentru viața ei păcătoasă”. Plină de o hotărâre sinceră, Taisia a spus: „Ia-mă de aici și du-mă oriunde știi tu unde pot găsi un loc pentru pocăință”. S-a ridicat și l-a urmat pe bătrân, lăsându-și în urmă casa și averea, fără a face nicio pregătire. Când au ajuns în deșert, s-a lăsat noaptea și au fost nevoiți să se întindă să se odihnească pe nisip. La miezul nopții, bătrânul s-a trezit și s-a îngrozit, văzând înaintea lui un stâlp de lumină aprins urcând în sus, iar în interiorul acestei străluciri - îngeri ai lui Dumnezeu, ridicând sufletul Taisiei la cer. Apropiindu-se de trupul ei, a confirmat că Taisia era moartă. Bătrânul s-a prăbușit la pământ și a rămas în rugăciune până dimineața. Un glas din cer i-a vorbit: „Pocăința ei scurtă este mai plăcută lui Dumnezeu decât o alta, mai lungă, dar lipsită de o asemenea căldură a inimii”. Pomenită la 23 mai 10. Vezi: Viețile Sfinților: Sfântul Dimitrie de Rostov . Mai.

1000

Sfântul Nicolae al Serbiei . Teme biblice. Moscova, 2005. p. 312.

1001

Scrisorile Marilor Bătrâni Optina. Moscova, 2003. Pp. 91–93.

1002

Ioan Kolov, din Skete, Pustnicul, cel Tânăr (secolul al V-lea), Venerabil. Unul dintre cei mai faimoși asceți egipteni. Porecla Kolov înseamnă scurt. Sfântul a fost ucenic al Cuviosului Pimen cel Mare , apoi al Cuviosului Arsenie cel Mare . În deșertul Skete, unde a lucrat Cuviosul Ioan, numărul călugărilor a ajuns la 4.000 la începutul secolului al V-lea. Aici a întemeiat o mănăstire multinațională, situată la 15 km de Mănăstirea Sfântului Macarie cel Mare . Mănăstirea se numea Lavra lui Ioan Kolov (nu mai există, era situată lângă actuala Mănăstire Amba Bishoy). Cuviosul Ioan este cunoscut și ca scriitor spiritual; el a scris Viața Cuviosului Paisie cel Mare. Sfântul este pomenit pe 22.09.2001.

1003

Viețile Sfinților Sfântul Dimitrie de Rostov . Mănăstirea Optina, 1993–1994. Mai.

1004

Vezi: Luca 8:43–48 ; Marcu 5:25–34 .

1005

Luca 8:47 .

1006

Luca 23:42 .

1007

Biografia Patriarhului Alexei I // BT. Nr. 34.

1008

Grigorie (Lebedev), Episcop. Predici. Vestea Bună a Sfântului Evanghelist Marcu. Scrisori. Moscova, 1996. P. 293.

1009

Vezi: Matei 25:1–13 .

1010

Sfântul Ioan de Kronstadt în amintirile martorilor oculari. Moscova, 1997. Pp. 419, 420.

1011

Serghie (Stragorodski) , Arhiepiscop. Învățătura ortodoxă despre mântuire. Moscova, 1991. P. 142.

1012

Nikon (Vorobyov) , stareț. Pocăința ne-a fost lăsată. Moscova, 1997. P. 86.

1013

Sfântul Inocențiu de Herson . Ultimele zile ale vieții pământești a lui Iisus Hristos. Moscova, 2000. P. 423.

1014

Matei 25:6–13 .

1015

Chiril al Alexandriei , Sfânt // *Ioan de Shanghai , Sfânt.* Cuvinte. Moscova, 1998. P. 158.

1016

http://www.practica.ru/Ma/index.htm

1017

Păcate împotriva Duhului Sfânt. Moscova, 1997. P. 74.

1018

Atanasie cel Mare , sfânt // *Skurat K.E.* Învățătura despre mântuire a Sfântului Atanasie cel Mare . TSL, 2006. P. 279.

1019

„Tuturor celor ce vin la Tine cu pocăință le-ai dat loc în oastea prietenilor Tăi.” Rugăciunea Sfântului Ioan Gură de Aur înainte de Sfânta Împărtășanie, a 9-a.

1020

Romani 5:8 .

1021

După ce Și-a asumat natura umană în toată plinătatea ei în Ipostasul Său Divin, Domnul, prin moartea Sa, a distrus păcatul în însăși natura umană, „a mântuit, a înviat, a înălțat la Tatăl, a reînnoit și a îndumnezeit toată natura umană”. Prin înălțarea Sa la cer cu natura umană îndumnezeită, Hristos a deschis porțile Raiului pentru omenire. *Sfântul Atanasie cel Mare* , // *Skurat, K.E.* Doctrina Mântuirii... pp. 279, 313.

1022

Obiectiv, Iisus Hristos a răstignit odată păcatele omenirii pe Golgota, iar subiectiv, fiecare individ primește iertarea păcatelor în Biserică prin credința în puterea mântuitoare a Crucii și prin măsura propriilor fapte eroice. *Skurat, K.E.,* „ Doctrina mântuirii...”, p. 279.

1023

Apocalipsa 2:10 .

1024

Marea Litanie.

1025

Skurat K.E. Învățătura despre mântuire a Sfântului Atanasie cel Mare . TSL, 2006. P. 31.

1026

Ibidem, p. 253.

1027

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 50.

1028

Skurat K.E. Învățătura despre mântuire a Sfântului Atanasie cel Mare . TSL, 2006. P. 276.

1029

Irineu de Lyon , sfințit mucenic // Gnedich Petr, protopop. Dogma mântuirii... M., 2007. P. 468.

1030

Sfântul Macarie al Egiptului // Ibidem.

1031

Scrisori ale arhimandritului Ioan (Krestyankin) . Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. Pp. 346, 351.

1032

Sfântul Filaret al Moscovei : „Omul este creat după chipul lui Dumnezeu. O trăsătură importantă a acestui chip se găsește în voința sa: aceasta este libertatea rațională, care îl distinge pe om de creaturile inferioare ale lui Dumnezeu, care nu poartă chipul lui Dumnezeu. Prin urmare, Dumnezeu păstrează libertatea inviolabilă a voinței, păstrând în ea trăsătura chipului Său."

Sfântul Maxim Mărturisitorul : „Odată ce libertatea autodeterminării ne este luată, vom înceta să mai fim chipuri ale lui Dumnezeu, vom înceta să mai fim suflete raționale și conștiente de sine."

Patriarhul Serghie (Stragorodski) : „Deși harul acționează, deși realizează totul, el se află în mod necesar în conștiință și libertate. Acesta este principiul ortodox fundamental", fără de care este imposibil „să înțelegem învățătura Bisericii Ortodoxe despre însăși metoda mântuirii umane". *Gnedich, Petru, Arhipreot.* Dogma ispășirii... p. 469; *Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit.* Intrare. p. 73.

1033

Și de la ceasul al șaselea s-a făcut întuneric peste toată țara până la ceasul al nouălea . (Matei 27:45)

1034

Sfântul Filaret al Moscovei : „Se pare că noi, atât pătrunzând misterul Răstignirii, cât și discernând voința Tatălui Său în suferința Fiului lui Dumnezeu, simțim mai mult teroarea dreptății Sale decât dulceața iubirii Sale. Dar acest lucru ar trebui să ne asigure nu de absența iubirii în sine, ci doar de insuficiența disponibilității noastre de a o accepta... Dumnezeu este iubire în esență și însăși esența iubirii. Toate calitățile Sale sunt veșminte ale iubirii, toate acțiunile Sale sunt expresii ale iubirii. În ea locuiește atotputernicia Sa în toată plinătatea ei... este dreptatea Sa... Apropiați-vă și considerați fața teribilă a dreptății lui Dumnezeu și cu siguranță veți recunoaște în ea privirea blândă a iubirii lui Dumnezeu.” *Filaret (Drozdov) , Sfânt.* Opere alese... P. 127.

1035

1 Ioan 4:8 .

1036

Serghie (Stragorodski) , Arhiepiscop. Învățătura ortodoxă despre mântuire. Moscova, 1991. Pp. 78, 143.

1037

Ioan 8:21 .

1038

Ezechiel 18:20 .

1039

Vasile cel Mare , sfânt || Iosif de Vatoped , bătrân. Asceza – mama sfințirii. Moscova, 2005. P. 73.

1040

„Am vreo plăcere în moartea celui rău?”, zice Domnul Dumnezeu. „Sau mai degrabă, ca el să se întoarcă de la căile Lui și să trăiască? Pocăiți-vă... Lepădați-vă de toate păcatele voastre... și faceți-vă o inimă nouă și un duh nou... Eu n-am nicio plăcere în moarte... dar întoarceți-vă și trăiți!” (Ezechiel 18:23, 30-32).

1041

Vezi: Gen. 1:31 .

1042

Serghie (Stragorodski) , Arhiepiscop. Învățătura ortodoxă despre mântuire. Moscova, 1991. Pp. 144, 145.

1043

Și a pus temelia pe stâncă... Și stânca era Hristos. Și nimeni să nu *pună o altă temelie decât cea care a fost pusă, și anume Isus Hristos.* (Luca 6:48 ; 1 Corinteni 3:11; 10:4)

1044

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1996–1998. Vol. 3. P. 113.

1045

Sfântul Simeon Noul Teolog // Filocalia (în slavă). Vol. 1. P. 163.

1046

Ioan de Kronstadt , dreapta . Noi cuvinte amenințătoare. Moscova, 1993. P. 68.

1047

Grigore Palama , Omilii ale Sfântului. Moscova, 1993. Partea 1. P. 33.

1048

Deuteronom 33:2 .

1049

Întreaga lege morală divină este dată în binecunoscutul Decalog – legea celor zece porunci – și este expusă în detaliu în a doua și a cincea carte a lui Moise – Exodul și Deuteronomul.

1050

Ps. 118, 1 ; Sire. 41, 11 ; Jer. 17, 5 .

1051

Nicolae al Serbiei , Sfântul Sufletului Serbiei. Moscova, 2006. P. 348.

1052

Vezi: Proverbe 8:36 .

1053

Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit. Intrare. 2007. Pp. 8, 173.

1054

Nicolae al Serbiei , Sfântul Sufletul Serbiei. Moscova, 2006. Pp. 55, 58, 60, 68, 69.

1055

Cartea Nevoilor. Ritul Spovedaniei. Kiev, 1997–1998. Partea 1. P. 48.

1056

Psalmul 124:3 .

1057

Cavalerul captiv. Moscova, 2006. Pp. 42, 43.
http://www.danuvius.orthodoxy.ru./Pitirim.htm.

1058

Proverbe 8:36 .

1059

Ref. 23, 8 ; Isaia 33, 15–16 .

1060

Luca 12:15 .

1061

Avv. 2, 6, 9 ; Zach. 5, 3–4 .

1062

Luca 16:19 .

1063

Matei 7:27 .

1064

Multatuli P.V. Mărturisind despre Hristos până la moarte. Sankt Petersburg, 2007. P. 134.

1065

Nicolae al Serbiei , Sfântul Sufletului Serbiei. Moscova, 2006. p. 666.

1066

Ieremia 12:1–3 .

1067

Romani 2:4–5 .

1068

Nikifor Theotokis , Arhiepiscop. Către Fericiții Creștini din Grecia și Rusia. Moscova, 2006. P. 103.

1069

Psalmul 36:1–2 .

1070

Nicolae al Serbiei , Sfântul Sufletul Serbiei. Moscova, 2006. Pp. 300–305.

1071

Vezi: *Sfântul Simeon Noul Teolog* // Filocalia (în slavonă). Vol. 1. Pp. 163, 164.

1072

Ascetismul (a[skhsi") este o ispravă. O metodă necesară pentru vindecarea și mântuirea sufletului uman, pentru atingerea perfecțiunii spirituale. Termenii „ascetism” sau „cale ascetică” desemnează prima perioadă *activă* (pràxi") a ascensiunii spirituale, al cărei scop este purificarea inimii de patimi și atingerea detașării inițiale (ajpavqeia), care devine posibilă atunci când toate cele trei puteri purificate ale sufletului, formând un singur întreg, sunt îndreptate către Dumnezeu. Această activitate se realizează prin împlinirea poruncilor Noului Testament prin sinergie (interacțiunea voinței divine și umane). Rezultatul eforturilor umane în această ispravă este pregătirea sufletului pentru primirea harului; purificarea și transformarea sufletului însuși se realizează prin puterea Duhului Sfânt. Isprava activă servește ca pregătire pentru a doua perioadă *contemplativă* (qewriva), în care se realizează iluminarea minții și care duce la a treia perioadă - *îndumnezeirea* (qevwsi").

1073

Vezi: *Iosif de Vatoped , Starețul.* Asceza – Maica Sfinției. Moscova, 2005.

1074

Sfântul Macarie cel Mare // Operele Părinților Ascetici din Antichitate. Moscova, 1997. Pp. 87, 121, 122.

1075

Hierotheus (Vlachos) , Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 79.

1076

Filaret (Drozdov) , Sfânt. Opere alese. Scrisori. Amintiri. Moscova, 2003. P. 675.

1077

Cine are poruncile Mele și le păzește, acela Mă iubește (Ioan 14:21).

1078

Tihon al Moscovei, ssvyasp. // Gânduri ale patriarhilor ruși. Moscova, 1999. Pp. 190, 192.

1079

Romani 8:7–8 .

1080

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 1, p. 528.

1081

Acatistul Preafericitului Luca Crimeea . Icos 1, 2, 4.

1082

Empiric – bazat pe experiență.

1083

Luca (Voino-Iasenetsky) , Arhiepiscop. Spirit, suflet și trup. Moscova, 1997. Pp. 118–125.

1084

Grigorie Palama , Sf. // *Petru (Pigol) , stareț* . Sfântul Grigorie Sinaitul și succesorii săi spirituali. M., 1999. P. 83. Comparați: 2 Cor. 4, 16 .

1085

Pitirim (Nechayev) , mitropolit // Rus' uchayushhaya (Rusia care trece). Moscova, 2004. P. 349.

1086

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 74. P. 370.

1087

Anton cel Mare , Sfântul Învățături spirituale. Moscova, 1998. P. 114.

1088

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte . Moscova, 1996. Vol. 2. P. 258.

1089

Harul Meu îți este de ajuns, căci puterea Mea în slăbiciune se desăvârșește . (2 Corinteni 12:9)

1090

În paginile 12, 31; 14, 30; 16, 11 .

1091

1 Timotei 2:4 .

1092

Vasile (Gondikakis) , *Arhimandrit.* Intrare. 2007. P. 113.

1093

Vasile cel Mare , *sfânt* // *Gheorghe Florovski* , *protopop* . Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea. Minsk, 2006. P. 73.

1094

Sfântul Ignatie din Caucaz // Patericon întocmit de Sfântul Ignatie (Brianchaninov) . Moscova, 1996. P. 297.

1095

Greu este cuvântul acesta; cine îl poate asculta? (*Ce cuvinte grele! Cine le poate asculta?*) Ioan 6:60 .

1096

Tratat ascetic „Despre Rugăciunea lui Iisus”. Ediție actuală T. 1. (ediția a 2-a, 2011). pp. 714–753.

1097

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Minsk, 2007. P. 221.

1098

Vasile (Gondikakis) , *Arhimandrit.* Intrare. 2007. P. 62.

1099

Grigore Palama , *Sfântul* Tomos de Sveatogorsk // *Lossky V.N.* Teologie. Moscova, 2003. P. 447.

1100

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Minsk, 2007. P. 221.

1101

Luca 14:33 .

1102

Acesta este un cuvânt aspru; cine îl poate asculta? (Ioan 6:60)

1103

Vasile (Gondikakis) , *Arhimandrit.* Intrare. 2007. P. 60.

1104

Matei 7, 14; 20, 16; 22, 14 ; Bineînțeles, 14, 24; 13, 23 ; Inițialii 6, 66 ; Bineînțeles, 12, 32 .

1105

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul || Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit. Intrare. 2007. P. 56.

1106

Luca 14:33 .

1107

2 Corinteni 6:10 .

1108

„Judecați după îndemnurile firii .” (Ioan 8:15) *„ Umblați prin Duhul și nu veți împlini poftele firii pământești.”* (Galateni 5:16) *„ Cei ce trăiesc după îndemnurile firii pământești, umblă după lucrurile firii pământești, iar cei ce trăiesc după îndemnurile Duhului, după lucrurile Duhului. De aceea, cei ce trăiesc după îndemnurile firii pământești nu pot fi plăcuți lui Dumnezeu... Voi nu sunteți în fire, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi. Și dacă cineva n-are Duhul lui Hristos, nu este al Lui... Căci dacă trăiți după îndemnurile firii pământești, veți muri; dar dacă, prin Duhul, faceți să moară faptele trupului, veți trăi.”* (Romani 8:5, 8-9, 13)

1109

Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit. Intrare. 2007. Pp. 54–57.

1110

Matei 13:45–46 .

1111

Serafim de Sarov , Venerabil // Note ale lui N.A. Motovilov. Moscova, 2005. P. 202.

1112

Matei 25:9–10 .

1113

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 16. P. 67.

1114

Teofan Zăvorâtul , Sfânt . Interpretări: Epistola către Galateni. Moscova, 1996. P. 39.

1115

Cele opt tipuri de patimi sunt: lăcomia, curvia, iubirea de bani, mânia, tristețea, deznădejdea, vanitatea și mândria. Această clasificare se găsește în scrierile

Avvei Evagrie, Sfântului Casian Romanul și ale altor Părinți. Ceea ce alcătuiește aceste opt tipuri poate fi imaginat din „calculul patimilor” din cartea Sfântului Petru Damaschin , care oferă o listă de 300 de acțiuni pasionale. Vezi: *Avve Evagrie.* Filocalia. Vol. 1, p. 603; *Sfântul Ioan Casian Romanul* . Scrieri. Cartea 5-12; Sfântul *Petru Damaschin* . Operele. Pp. 213-216; Sfântul *Grigore Sinaitul* . Operele. Pp. 40; Mitropolitul *Nicolae (Moghilevski)* . Misterul sufletului omenesc.

1116

Venerabilul Simeon : „Fiecare persoană născută în această lume este rob a trei patimi: iubirea de bani, iubirea de glorie și iubirea de plăceri.” Venerabilul Simeon Noul Teolog . Opere. Vol. 1. P. 208. Vezi și: pp. 64, 150, 214–216.

1117

Vezi: *Iosif de Vatoped , Starețul.* Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 37.

1118

Conform învățăturilor *Sfântului Isaac Sirul* și *Sfântului Ignatie al Caucazului* , principalele patimi sunt următoarele: *pofta* (plăcerea firii, lăcomia, beția) - plăcerea trupească, din care provine patima desfrânării; *iubirea de bani* (lăcomia, proprietatea, acapararea) - dorința de bogăție, dorința de a colecționa diverse lucruri; *iubirea de glorie* (mulțumirea de sine, vanitatea) - dorința de onoare, din care provine invidia; dorința de a domni; lăudărosirea cu splendoarea puterii, împodobirea cu haine luxoase și tacâmuri deșarte; gloria și lauda omenească, care servesc drept cauză a ranchiunei; frica trupească. Acesta este complexul de patimi care se „numește lume”; posesorul acestor calități nu va primi „ocazia de a atinge rugăciunea adevărată, curată”. Uneori, primele două tipuri de patimi sunt combinate într-un singur concept - „repaus trupesc”. Astfel, „toate felurile de plăcere și răsfăț trupesc sunt numite de părinții asceți”. Triada este apoi transformată într-o diadă, ca, de exemplu, în învățătura *Sfântului Pimen cel Mare* : „Dacă omul nu urăște două patimi, nu poate fi liber de lume. A fost întrebat: care dintre ele? Avva Pimen a răspuns: odihna trupească și slava deșartă.” Sfântul *Ignațiu (Brianchaninov)* , Opere. Vol. 5. Pp. 305, 312; Patericon, compilat de Sfântul Ignațiu. Pp. 319.

1119

1 Ioan 2:16 .

1120

Anton cel Mare , Sfântul Învățături spirituale. Moscova, 1998. P. 182.

1121

Romani 6:11; 8:13; 12:1–2; 13:14 .

1122

A doua Evanghelie: Epistolele catolice ale Sfântului Apostol Pavel. Moscova, 2003. P. 91.

1123

Prefață // *Iosif de Vatoped , Stareț.* Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 40.

1124

Conform Sfinților Părinți, baza asceticismului constă în fapte active, împărțite în șapte categorii: tăcere; post și alte abstinențe; priveghere; cultul sau psalmodia; rugăciunea ca atare; lectură; sfat și îndrumare. Vezi: *Iosif de Vatoped , preot.* Catehismele Vatopedi. pp. 108–115.

1125

Subiectul rugăciunii și al sobrietății este discutat în mod specific în cele două secțiuni următoare: „Gând și cuvânt”, „Minte și inimă”, precum și în volumul 4 al acestei ediții.

1126

Sfântul Simeon Noul Teolog // Calea spre tăcerea sacră. Moscova, 1999. Pp. 20, 23.

1127

O dezvoltare mai specifică și mai detaliată a acestui subiect depășește scopul publicației în patru volume. Se preconizează că în viitor îi vom dedica un număr separat al seriei noastre.

1128

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 380.

1129

Apocalipsa 2:24 .

1130

1 Corinteni 15:32 .

1131

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 381.

1132

Romani 7:25; 8:2 .

1133

Iosif de Vatoped , *Stareț.* Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 247.

1134

Sfântul Simeon Noul Teolog // Cheia înțelegerii. Moscova–Ekaterinburg, 2003. P. 357.

1135

Grigore Palama , *Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. P. 163.

1136

Sf. Nil Sorski // Cheia înțelegerii. Moscova – Ekaterinburg, 2003. P. 356.

1137

Sfântul Macarie cel Mare . // Ibidem.

1138

Grigore Sinaitul , *Sf.* Creații. M., 1999. P. 26.

1139

Sfântul Ioan Sinaitul // Ibidem. Pp. 357, 358.

1140

Sfântul Isaac Sirul // Ibidem, p. 358.

1141

Sofronie (Saharov) , *Arhimandrit* . Să-L văd pe Dumnezeu așa cum este. Essex; TSL, 2006. Pp. 111, 125.

1142

Luca 6:24–25 .

1143

1 Ioan 5:19 .

1144

Romani 7:25; 8:2 .

1145

Principiul la care Părintele Sofronie (Saharov) a ținut întotdeauna a fost „intensitatea voluntară a vieții”. Mai mult, „nu o supraîncărcare de muncă, care duce la monotonie și dorință de odihnă, ci creativitatea monahală”. Acest lucru este valabil mai ales în singurătatea chiliei. „Paisprezece ani într-o mănăstire, șapte ani în deșert”, își amintea Părintele Sofronie, „și niciodată, nici măcar o

dată, nu s-a gândit la odihnă”. O chilie, spunea el, este necesară „pentru a pătrunde adânc în sine”, dar nu pentru confort. Acesta este „contrastul pe care l-am învățat pe Athos: în biserică, bogăția culturii seculare, iar în chilie, abia o pătură care să se înfășoare de frig; călugărul se încălzește cu lacrimi”. *Episcopul Pancratie (Jerdev).* Athosul ca sursă pentru renașterea monahismului în secolul al XX-lea. P. 13.

1146

Jugul Meu este bun și sarcina Mea este ușoară (Matei 11:30).

1147

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Isprava cunoașterii lui Dumnezeu. Essex; Moscova, 2002. Pp. 272, 273.

1148

Paisie Athonitul , bătrân . Cuvinte. Moscova, 2001–2008. Vol. 5. P. 51.

1149

Iubește-L pe Domnul Dumnezeul tău... aceasta este cea dintâi și cea mai mare poruncă (Matei 22:37).

1150

Sfântul Diadoh de Foticea // Arhipreotul Gheorghe Florovski . Părinții Răsăriteni ai secolelor V-VIII. Minsk, 2006. P. 218.

1151

Liturghia Sfântului Vasile cel Mare . Rugăciunea după sfințirea Sfintelor Daruri // Carte de slujbe.

1152

„Energia, în toate formele ei, nu se pierde niciodată, nu dispare niciodată... Nici energia spirituală nu dispare fără urmă.” Arhiepiscopul *Luca (Voino-Iasenetsky) .* Puterea mea în slăbiciune... P. 291.

1153

Cf.: *Se seamănă trup firesc, și învia trup duhovnicesc* (1 Cor. 15:44).

1154

Efeseni 4:10 .

1155

Ioan 12:32 .

1156

Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit. Intrare. 2007. Pp. 100, 103–106, 111, 113, 157, 159, 161.

1157

Vă dau pacea Mea; nu cum o dă lumea . (Ioan 14:27)

1158

Vezi: Gen. 5:24; 6:9 ; Mica 6:8 .

1159

Luca 12:30 ; Ioan 8:23 ; Efeseni 2:2 .

1160

Damaskin (Orlovsky), stareț. Sfinții Bisericii Ortodoxe Ruse în perioada persecuției din secolul al XX-lea. Moscova, 2008. pp. 1, 2.

1161

Evrei 13:8 .

1162

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 80.

1163

Efrem Sirul , Sf. // *Iustin (Popovici) , Sf.* Dogmatică: Pneumatologie. M., 2007. P. 312.

1164

Apocalipsa 3:12 .

1165

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 147.

1166

Vezi: Luca 9:24; 14:26 .

1167

Sofronie (Saharov) , arhimandrit. // *Sofronie, ieromon.* bătrânul Silouan. Paris, 1952. P. 35.

1168

Galateni 6:2 .

1169

Faptele Sfântului Patriarh Tihon. Moscova, 1994. Pagina 284. Aceste cuvinte, rostite de Preotul Valentin Sventsitsky (1906), sunt citate de Sfântul Tihon al Moscovei în Epistola sa (15 iunie 1923).

1170

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 269.

1171

Iată, noi am lăsat toate și Ți-am urmat (Matei 19:27 ; Marcu 10:28 ; Luca 18:28).

1172

Matt. 9:9; 16:24; 19:21 ; Marcu 2:14; 8:34 ; Luca 5:27; 9:23; 9:59; 18:22 .

1173

Oricine voiește să vină după Mine să se lepede de sine (Marcu 8:34).

1174

Matei 11:29 .

1175

Matei 6:31–34 .

1176

Ioan 16:33 .

1177

Matei 7:23 ; Luca 13:27 .

1178

Pentru că nu vă gândiți la lucrurile lui Dumnezeu, ci la cele ale oamenilor .
(Matei 16:23 ; Marcu 8:33)

1179

Matei 12:30 ; Luca 11:23 .

1180

Meyendorff John , Arhipreot. Ortodoxia în lumea modernă. Klin, 2002. P. 242.

1181

Matei 4:8–9 .

1182

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Suflarea vieții. Saratov, 2007. P. 85.

1183

Faptele Apostolilor 17:28 .

1184

Împărăția cerurilor se silbește, iar cei violenți o iau cu sila (Matei 11:12).

1185

Atanasie cel Mare , *Sfânt* // *Amfilohije (Radović)* , *Mitropolit.* Omul – purtător de viață veșnică. Moscova, 2005. p. 45.

1186

Atanasie cel Mare , *sfânt* // *Florovsky George* , *protopop* . Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea. Minsk, 2006. P. 34.

1187

Meyendorff Ioan , *Arhipreot.* Teologie Bizantina. Minsk, 2001. P. 200.

1188

Irineu de Lyon , *sfințit mucenic* // *Ciprian (Kern)* , *arhimandrit* . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996. P. 98.

1189

Nimeni nu poate sluji la doi stăpâni; căci sau va urî pe unul și va iubi pe celălalt, sau se va închina unuia și va disprețui pe celălalt. Nu puteți sluji lui Dumnezeu și lui Mamona . (Matei 6:24 ; Luca 16:13)

1190

Sfântul Nicolae al Serbiei . Rugăciuni pe lac. Moscova, 2002. P. 171.

1191

Nicolae al Serbiei , *Sfântul* Sufletului Serbiei. Moscova, 2006. p. 260.

1192

Sfântul Nicolae al Serbiei . Scrisori misionare. Moscova, 2003. P. 262.

1193

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Moscova, 2003. P. 211.

1194

Din *grecescul* gnome (gnwvmh) – opinie, alegere.

1195

Meyendorff John , *Arhipreot.* Introducere în teologia patristică. Vilnius–M., 1992. P. 309.

1196

Nicolae al Serbiei , *Sfântul* Sufletul Serbiei. Moscova, 2006. Pp. 69, 70.

1197

Grigore Palama , *sfânt* // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 58.

1198

1 Ioan 3:8 .

1199

Miercuri: In. 8, 44 ; 1 Ioan 3, 8–10 .

1200

Justin (Popovici) , *Dogmatica Sfântului* : Eclesiologie. M., 2005. P. 141.

1201

Matei 6:24 .

1202

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 52.

1203

1 Ioan 4:3 .

1204

Matei 12:30; 16:23 ; Marcu 8:33 ; Luca 11:23 .

1205

Justin (Popovich) , *Colecția St.* Creații. M., 2004. T. 1. P. 145.

1206

Iosif [Isihastul] cel Bătrân. Expresia experienței monastice. TSL, 2006. p. 57.

1207

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 245.

1208

1 Ioan 4:3 .

1209

Verkhovsky S. Dumnezeu și omul. Moscova, 2004. P. 83.

1210

Serafim (Zvezdinsky) , Sfintul Mucenic // Conversații ale Marilor Bătrâni Ruși. Moscova, 2003. P. 1061.

1211

Scrisori ale arhimandritului Ioan (Krestyankin) . Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. Pp. 466, 490, 507.

1212

Porfiry Kavsokalivit , bătrân. Viață și cuvinte. 2006. pp. 139, 286.

1213

Luca 17:21 .

1214

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântului : Pneumatologie. M., 2007. P. 324.

1215

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Scrisori către Rusia. Essex; Moscova, 2003. P. 43.

1216

Gen. 2:17 .

1217

1 Ioan 4:3 .

1218

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântului: Eclesiologie. M., 2005. S. 203, 204.

1219

Marcu al Efesului , Sf. // *Iustin (Popovici) , Sf.* Dogmatică: Pneumatologie. M., 2007. P. 304.

1220

1 Ioan 5:19 .

1221

Iosif de Vatoped , Stareț. De la moarte la viață. Moscova, 2007. P. 97.

1222

Justin (Popovici) , *Dogmatica Sfântului* : Pneumatologie. M., 2007. S. 304, 312.

1223

Vezi 2 Corinteni 6:14 .

1224

Ioan de Kronstadt , *cel drept* . Către preot. Moscova, 2005. Pp. 130, 142.

1225

Ioan de Kronstadt , *cel drept.* Gândurile unui creștin. Moscova, 2006. P. 340.

1226

Serafim (Zvezdinsky) , *Sfințitul mucenic* // Toți sunteți în inima mea. Moscova, 2007. Pp. 322, 323.

1227

Gen. 3:6 .

1228

Petru (Pigol) , *stareț.* Isihasmul – calea spre îndumnezeire. 2005 // Științe filozofice. 2005. Nr. 2; http://www.fb-rpi.itkm.ru

1229

Gen. 1:26 .

1230

Nellas Panayiotes // *George (Kapsanis)* , *Arhimandrit.* Dumnezeu s-a făcut om... M., 2008. P. 157.

1231

Gheorghe (Kapsanis) , *Arhimandrit.* Dumnezeu s-a făcut om... Moscova, 2008. Pp. 210, 216.

1232

Gen. 3:5 .

1233

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Despre etern și trecător. Moscova, 2007. Pp. 26, 31.

1234

Ibidem, p. 26.

1235

Ibidem. pp. 26–32.

1236

Vezi Ioan 14:17 .

1237

Nicolae al Serbiei , Sfântul Sufletul Serbiei. Moscova, 2006. Pp. 26, 27.

1238

Efeseni 4:13 .

1239

Nikon (Vorobyov) , stareț. Pocăința ne-a fost lăsată. Moscova, 1997. P. 399.

1240

Nil din Sorsky , Sf. Mesaje // Prpp. Nil Sorsky și Inocențiu Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. P. 235.

1241

Nikita Stifat , Venerabilul // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 102.

1242

Mf. 6, 31–34 ; Marcu 13, 11 ; 1 Petru 3, 16 .

1243

Mihail (Gribanovski) , Episcop. Deasupra Evangheliei. Moscova, 2004. Pp. 68, 69.

1244

Ioan 10:4 .

1245

Mihail (Gribanovski) , Episcop. Deasupra Evangheliei. Moscova, 2004. Pp. 47, 68–70.

1246

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 200.

1247

Emilian, arhimandrit Cuvinte și instrucțiuni. M., 2006. T. 1–2. pp. 249, 250.

1248

Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții veșnice. Noi n-am primit duhul lumii acesteia, ci Duhul care este de la Dumnezeu . (Ioan 6:68 ; 1 Corinteni 2:12)

1249

Mitropolitul Amfilohije (Radović) . Omul – Purtătorul Vieții Eterne. Moscova, 2005. P. 217.

1250

Nil din Sorsky , *Sf.* Mesaje // Prpp. Nil Sorsky și Inocențiu Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. S. 229, 233, 235.

1251

Vitali (Sidorenko), Schema-Arhimandrit. // Despre viața Schema-Arhimandritului Vitali. Moscova, 2002. P. 58.

1252

Haralampos (Galanopoulos), Arhimandrit // Învățător al Rugăciunii lui Iisus. Moscova, 2005. P. 223.

1253

Evrei 13:14 .

1254

Mitropolitul Amfilohije (Radović) . Omul – Purtătorul Vieții Eterne. Moscova, 2005. pp. 216, 217.

1255

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Despre etern și trecător. Moscova, 2007. P. 439.

1256

Vasile cel Mare , *Sfânt.* Învățături alese. Moscova, 2003. P. 535.

1257

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Cuvântul 71. http://www.pagez.ru

1258

Psalmul 90:10 .

1259

Nikita Stifat , *Venerabilul* // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. Pp. 101, 102.

1260

Geneza 26:3 ; 1 Cronici 29:15 ; ebr. 11:13–16 .

1261

Mf. 8, 20; 25, 35 ; Worcester 9, 58 ; Roma 10, 18 ; Mf. 13, 22 ; 1 Petru 1, 17; 2, 11 .

1262

„Cine vrea să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze. Căci cine vrea să-și salveze viața o va pierde; dar cine își pierde viața pentru Mine o va găsi.” (Matei 16:24-25)

1263

Luca 14:26, 33 .

1264

Nu știți că prietenia cu lumea este vrăjmășie cu Dumnezeu? De aceea, oricine voiește să fie prieten cu lumea se face vrăjmaș cu Dumnezeu . (Iacov 4:4)

1265

Acatistul Preasfintei Maicii Domnului. Condacul 8.

1266

Acatistul Sf. Ambrozie de la Optina . Condacul 8.

1267

Vezi Matei 6:34 .

1268

Sidorov Serghie, preot. Despre rătăcitorii pământului rusesc // Povești sincere ale unui rătăcitor... Moscova, 2002. Pp. 303, 310.

1269

Matei 16:24 .

1270

Zosima (Verkhovsky) , Venerabilul . Operele. TSL, 2006. P. 238.

1271

„Iluminatorul” este opera principală a Sfântului Iosif de Volotk . Este considerată „prima lucrare teologică originală a Rusiei Antice” și oferă motive pentru recunoașterea Sfântului Iosif ca „unul dintre fondatorii gândirii teologice rusești”.

„Iluminatorul” include lucrarea inițial separată a Sfântului Iosif, „Epistola către iconograf”. *Iosif de Volotk , Sfântul Iosif.* Epistola către iconograf. 1994.

1272

Iosif de Volotk , Venerabilul. Epistol către un pictor de icoane. Moscova, 1994. Cuvintele 7. Pp. 324, 325.

1273

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 210.

1274

Regula împotriva profanării // Canon Book sau Carte completă de rugăciuni. Moscova, 1994. P. 301.

1275

Sfântul Nicolae al Serbiei . Un cuvânt despre Lege. Moscova, 2005. P. 70.

1276

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 237.

1277

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Suflarea vieții. Saratov, 2007. P. 36.

1278

Mitropolitul Nikolai Mesogeski. Omul la Granița Lumilor. Minsk, 2007. P. 40.

1279

Ioan Sinaiului, Sf. Scară. M., 1997. 4:36.

1280

Stephanida, Venerabilul Hristos, Viața mea. Moscova, 2007. P. 82.

1281

Iosif [Isihastul] cel Bătrân. Expresia experienței monastice. TSL, 2006. p. 39.

1282

Ioan Gură de Aur , Sfântul // Nicolae din Mesogeia, Mitropolit. Omul la granița lumilor. Minsk, 2007. P. 75.

1283

Desigur, nu este vorba de pacea interioară a inimii și a minții (hesychia), nu de pacea spiritului netulburat de patimi, ci mai degrabă de asigurarea cu

binecuvântări exterioare. *A te odihni,* în acest caz, înseamnă a răsfăța, a oferi confort, a mulțumi trupului. – *N.N.*

1284

Isaac Sirianul , Cuvinte ascetice ale Sfântului M., 1998. S. 38, 44, 220, 221.

1285

Luca 6:24–25 .

1286

Psalmul 45:11 .

1287

Vasile (Gondikakis) , *Arhimandrit.* Intrare. 2007. P. 155.

1288

Sfântul Vasile cel Mare . Cuvinte ascetice. http://www.wco.ru/biblio

1289

Ioan de Kronstadt , *cel drept* . Către preot. Moscova, 2005. P. 107.

1290

Matei 7:13–14 .

1291

Liturghie divină. Imn heruvic.

1292

Vasile (Gondikakis) , *Arhimandrit.* Intrare. 2007. P. 119.

1293

Contemplare sobră. Moscova, 2002. Pp. 180, 183.

1294

Iosif [Isihastul] cel Bătrân. Expresia experienței monastice. TSL, 2006. p. 25.

1295

Luca 7:47 .

1296

Sfântul Macarie al Egiptului . Conversații spirituale. TSL, 1994. P. 401.

1297

Matei 6:33 .

1298

Înțelepciunea lumii acesteia este o nebunie la Dumnezeu, după cum este scris: „El prinde pe cei înțelepți în viclenia lor” (1 Corinteni 3:19).

1299

Ioan Cassian Romanul , Scripturi Sf. TSL, 1993. P. 172.

1300

Ioan de Kronstadt , *cel drept* . Către preot. Moscova, 2005. P. 137.

1301

Socotesc toate lucrurile ca niște gunoi, ca să-L câștig pe Hristos . (*Socotesc toate lucrurile ca niște gunoi, ca să-L câștig pe Hristos* .) Filipeni 3:8 .

1302

Ioan de Kronstadt , *cel neprihănit* . Opere. Jurnal. Moscova, 2003. Vol. 2. Pp. 643, 652.

1303

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 2. P. 231.

1304

Serafim (Zvezdinsky) , *Sfintul Mucenic* // Conversații ale Marilor Bătrâni Ruși. Moscova, 2003. P. 1061.

1305

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. Pp. 126, 137.

1306

Sfântul Macarie cel Mare , *Mucenic* // *Ioan (Popov), Mucenic.* Note de prelegere despre patrologie. Tver, 2006. P. 228.

1307

Porfiri Kavsokalivit , *bătrân.* Viață și cuvinte. 2006. P. 196.

1308

1 Corinteni 7:31 .

1309

Teofan Pușcatul , *Sfânt.* Ce este viața spirituală... Moscova, 1996. P. 21.

1310

Ioan 15:18 ; 1 Ioan 2:15 .

1311

1 Ioan 5:19 .

1312

Vezi: Efeseni 6:12 .

1313

Ioan 19:11 .

1314

În paginile 12, 31; 14, 30; 16, 11 .

1315

Grigore Palama , Sfânta Omilia, M., 2008. T. 1. P. 475.

1316

Efeseni 6:12 .

1317

Cf.: *Cine are poruncile Mele și le păzește, acela Mă iubește; și cine Mă iubește va fi iubit de Tatăl Meu; și Eu îl voi iubi și Mă voi descoperi lui... Cine Mă iubește va păzi cuvântul Meu; și Tatăl Meu îl va iubi; și vom veni la el și vom locui la el.* (Ioan 14:21, 23)

1318

Paisie Athonitul , bătrân . Cuvinte. Moscova, 2002. Vol. 1. Pp. 65, 68, 70, 72, 74.

1319

Paisie Athonitul , schimonah. // Isaac, ieromonah. Viața bătrânului Paisie Athonitul . Moscova, 2006. Pp. 691, 692.

1320

Romani 1:18, 21, 22, 25 .

1321

În paginile 12, 31; 14, 30; 16, 11 .

1322

Viața 3, 13 ; Ps. 143, 4 .

1323

Iosif de Vatoped , *bătrân.* Despre sfârșitul secolului și Anticrist. M., 2006. P. 75.

1324

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996–1998. Vol. 3. P. 21, 58.

1325

Ioan 16:13 .

1326

Vasile cel Mare , *sfânt* // Vocea Bizanțului. Moscova, 2006. P. 25.

1327

Matei 12:30 .

1328

Mitropolitul Amfilohije (Radović) . Omul – Purtătorul Vieții Eterne. Moscova, 2005. pp. 46, 47.

1329

1 Ioan 2, 16 ; Iacov 3, 15 .

1330

Siluan Athonitul , *Cuviosul* // *Sofronie, ieromonah.* Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 183.

1331

Sfântul Gheorghe al Caucazului, schimonah. // Arhimandritul *Rafael (Karelin)* . Pe calea de la timp la eternitate. Saratov, 2008. P. 259.

1332

Grigore Palama , Omilii ale Sfântului. Moscova, 1993. Partea 1. P. 33.

1333

Marcu 7:21 .

1334

Cf.: Slujba Utreniei, Doxologia Mare.

1335

Contemplare sobră. Moscova, 2002. Pp. 61, 64.

1336

Evrei 13:14 .

1337

Ignatie Purtătorul de Dumnezeu , sfințit mucenic // Vasile (Gondikakis) , arhimandrit. Intrare. 2007. P. 20.

1338

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 256, 257.

1339

Gen. 19:17, 26 .

1340

Haralampos (Galanopoulos), Arhimandrit // Instructor al Rugăciunii lui Iisus. Moscova, 2005. Pp. 188, 189.

1341

Rafail (Karelin) , arhimandrit. Calea unui creștin. M., 2006. P. 490.

1342

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 57.

1343

Apofatism (din *grecescul* „ajpofatikov” - negativ) - negație.

1344

Cf.: Dumnezeiasca Liturghie, antifona a II-a.

1345

Psalmul 1:1 .

1346

Ioan Gură de Aur , Sfânt. Culegere completă de opere. Moscova, 1998. Vol. 5. Cartea a 2-a. P. 599.

1347

Vezi: Luca 14, 26 ; 1 Ioan 2, 15 .

1348

Gheorghe (Kapsanis) , Arhimandrit. Dumnezeu s-a făcut om... Moscova, 2008. P. 212.

1349

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Moscova, 2003. Pp. 213, 214.

1350

Faptele Apostolilor 20:35 .

1351

Vezi Matei 5:3–11 .

1352

Despre meditație, vezi secțiunea „Minte și inimă”, capitolul „Hotarele naturii” („Nu este potrivit să stai degeaba”).

1353

Unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta (Matei 6:21 ; Luca 12:34).

1354

Filaret (Drozdov) , Sfânt. Opere alese. Scrisori. Amintiri. Moscova, 2003. P. 358.

1355

Călugăr (monaV) – singur; duce o viață solitară.

1356

O litanie specială.

1357

„Monahismul este pur și simplu prezența anumitor condiții pentru ca o persoană să-și concentreze puterile spirituale asupra Rugăciunii lui Iisus. Rugăciunea lui Iisus este o poruncă adresată tuturor creștinilor.” *Rafael (Karelin) , Arhimandrit.* Suflarea vieții. P. 13.

1358

Vezi: Contemplare sobră. Moscova, 2002.

1359

Vezi: *Stephanida, Venerabilul* Hristos, Viața mea. Moscova, 2007.

1360

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Despre etern și trecător. Moscova, 2007. P. 282.

1361

Phidias (sec. V î.Hr.), un mare sculptor grec antic din perioada clasică. Statuile sale colosale de pe Acropole și de la Olympia au fost considerate una dintre „Cele șapte minuni ale lumii”, iar reliefurile Partenonului au fost executate sub conducerea sa. Phidias a făcut faimoasa remarcă, ca răspuns la o întrebare despre cum și-a creat operele: „Iau un bloc de marmură și tai tot ce este superfluu”.

1362

Rugăciunea Sfântului Ioan Damaschin înainte de culcare.

1363

Rugăciunea după Sfânta Împărtășanie, 1.

1364

Adevărat vă spun că cine aude cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis... a trecut din moarte la viață . (Ioan 5:24)

1365

Emilian, arhimandrit Cunoașterea lui Dumnezeu. Închinare. Gândire despre Dumnezeu. M., 2002. P. 142.

1366

Dionisie al Olimpiei, Venerabilul // Blasie, călugăr. Strălucirea Sfințeniei. Moscova, 1999.

1367

Efrem de Vatoped, Arhimandrit // Rusia – Athos: Aniversarea a 1000 de ani de la Unitatea Spirituală. Lucrările Conferinței. 2006. http://www.pravoslavie.ru

1368

Efrem Athonitul , Arhimandrit. Perle... TSL, 2001. Pp. 51, 52.

1369

Vezi: Luca 21:34 .

1370

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. pp. 82–84, 112–114, 117.

1371

Evrei 11:38 .

1372

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 199.

1373

Serafim de Sarov , Venerabilul // Ibidem.

1374

Mitropolitul Amfilohije (Radović) . Omul – Purtătorul Vieții Eterne. Moscova, 2005. P. 217.

1375

Luca 12:15 .

1376

Lăcomia este interes personal, lăcomie, nesațibilitate, lăcomie după bogății.

1377

2 Petru 2:14 .

1378

Unul dintre cei mai mari Părinți ai Bisericii, un teolog, pastor și figură bisericească remarcabil, Arhiepiscop de Constantinopol, **Sfântul Ioan Gură de Aur** (347–407) provenea dintr-o familie de cea mai înaltă poziție socială. În centrul cultural înfloritor al Orientului Sirian, în bogata Antiohie, Ioan, pregătindu-se pentru o carieră juridică, a primit cea mai bună educație a timpului său. Începându-și cariera de avocat, tânărul aristocrat talentat s-a bucurat de un succes considerabil și de perspective strălucite, însă s-a retras complet din viața seculară și, în afara îndatoririlor sale, s-a dedicat singurătății și unor munci ascetice severe. Avea în jur de 30 de ani când împrejurările i-au permis în sfârșit să părăsească lumea. A petrecut patru ani într-o mănăstire sub îndrumarea ascetului Sirus, cunoscut pentru strictețea și viața sa nobilă, apoi a petrecut doi ani ca pustnic într-o peșteră retrasă. Ioan s-a întors la Antiohia ca un călugăr matur, a cărui statornicie în convingeri, curaj în lupta pentru interesele bisericești și dar pentru slujirea pastorală s-au format sub influența disciplinei ascetice.

1379

Popov I.V. Lucrări de patrologie. TSL, 2004. Vol. 1. P. 321, 324.

1380

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul. Opere. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 119.

1381

Sfântul Vasile cel Mare . Cuvinte ascetice. TSL, 2001. http://www.wco.ru

1382

Simeon Noul Teolog , *Venerabilul.* Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cap. 27. P. 515.

1383

Grigore Palama , *Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. P. 163.

1384

Filipeni 4:6–7 .

1385

Simeon Noul Teolog , *Venerabilul.* Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cap. 27. P. 515.

1386

Teofan Pușcatul , *Sfânt.* Ce este viața spirituală... Moscova, 1996. P. 21.

1387

Voi... ați primit cu bucurie jaful averii voastre, știind că aveți în cer o avere mai bună și mai statornică (Evrei 10:34).

1388

Matei 19:22 .

1389

Maxim Mărturisitorul , *Venerabilul.* Opere. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 119.

1390

Evagrie, Abba. Operele. Moscova, 1994. P. 99.

1391

Luca 6:24–25 .

1392

Într-o zi, Dositei s-a întors către cel mai mare al său, avva Dorotei: „Un frate a adus acest cuțit și l-am luat ca, dacă poruncești, să-l am în spital, căci este bun.” Avva Dorotei n-a dobândit niciodată nimic frumos pentru spital, ci doar ceea ce era bun la folosință. A văzut că este cu adevărat un lucru bun, dar, pentru că nu voia ca Dositei să se atașeze de nimic, a zis: „Dositei, vrei cu adevărat să fii rob al acestui cuțit și nu rob al lui Dumnezeu? Sau vrei să te legi cu atașamentul acestui cuțit? Nu ți-e rușine, dorind ca acest cuțit să te stăpânească pe tine, și nu pe Dumnezeu?” După ce l-a certat îndeajuns, avva Dorotei a zis: „Du-te și pune cuțitul în spital și nu te mai atinge de el niciodată.” Și Dositei era atât de precaut să nu atingă acest cuțit, încât nu a îndrăznit să-l ia nici măcar ca să-l dea altcuiva; iar când ceilalți slujitori l-au luat, el singur nu s-a atins de el. *Dorotei, avva.* Învățături benefice pentru suflet.

1393

Botsis P. Vârstnicul Ieronim... M., 2003. P. 51.

1394

Tatsis Dionysius , preot. Învățăturile bătrânilor. Moscova, 1997. Pp. 25, 27.

1395

Patericon întocmit de Sfântul Ignatie (Brianchaninov) . Moscova, 1996. P. 56.

1396

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 46.

1397

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 2. P. 344.

1398

Isaac Sirianul , Cuvinte ascetice ale Sfântului. M., 1998. S. 286, 164, 165, 354, 355, 279, 288, 289.

1399

Ume'ty – gunoi, gunoi.

1400

Zosima (Verkhovsky) , Venerabilul . Operele. TSL, 2006. Pp. 140, 237–242, 387.

1401

„Trebuie să-ți păstrezi conștiința curată în trei lucruri: mai întâi, față de Dumnezeu, apoi față de duhovnicul tău și în al treilea rând, față de ceilalți oameni și față de lucruri.” *Sfântul Simeon Noul Teolog* // Filocalia (în slavonă). Vol. 1. Pagina 161.

1402

Vasili Polianomerulski , Venerabilul // Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. Pp. 354, 355.

1403

Împacă-te repede cu potrivnicul tău... ca nu cumva potrivnicul tău să te dea în mâinile judecătorului... și să fii aruncat în închisoare . (Matei 5:25)

1404

1 Ioan 4:8 .

1405

Haralampos (Galanopoulos), Arhimandrit // Instructor al Rugăciunii lui Iisus. Moscova, 2005. Pp. 210, 212, 213, 227.

1406

Vasile (Gondikakis) , *Arhimandrit.* Intrare. 2007. P. 174.

1407

Grigore Palama , Omilii ale Sfântului. Moscova, 1993. Partea a 2-a. P. 77.

1408

„Despre Rugăciunea lui Iisus.” Această ediție. Vol. 1. (ediția a 2-a, 2011). P. 743.

1409

Ioan de Kronstadt , *cel drept.* Gândurile unui creștin. Moscova, 2006. P. 246.

1410

Verkhovsky S. Dumnezeu și omul. Moscova, 2004. P. 236.

1411

Iosif de Vatoped , *Starețul.* De la moarte la viață. Moscova, 2007. P. 23.

1412

Iosif de Vatoped , *Stareț.* Cuvinte de mângâiere. 2005. Pp. 231, 386, 387, 444.

1413

Iosif de Vatoped , *Starețul.* De la moarte la viață. Moscova, 2007. P. 100.

1414

Porfiry Kavsokalivit , *bătrân.* Viață și cuvinte. 2006. pp. 231, 341.

1415

Scrisori ale arhimandritului Ioan (Krestyankin) . Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. P. 448.

1416

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Arta de a muri sau Arta de a trăi. Moscova, 2003. P. 366.

1417

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 4. Pag.

1418

Porfiri Kavsokalivit , bătrân. Viață și cuvinte. 2006. P. 231.

1419

Ioan Cassian Romanul , Scripturi Sf. TSL, 1993. P. 62.

1420

Mitropolitul Nikolai Mesogeiski. Omul la granița lumilor. Minsk, 2007. P. 56.

1421

Ibidem. pp. 55–57.

1422

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 35.

1423

Luca 9:23; 14:26 .

1424

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. http://www.pagez.ru

1425

Efeseni 4:22, 24 .

1426

Paisie Athonitul , schimonah . // *Isaac, ieromonah.* Viața bătrânului Paisie Athonitul . Moscova, 2006. P. 730.

1427

Paisie Athonitul , bătrân . Cuvinte. Moscova, 2001. Vol. 2. P. 179.

1428

Anton cel Mare , Sfântul Învățături spirituale. Moscova, 1998. Pp. 166, 177.

1429

Romani 7:18 .

1430

Ioan de Kronstadt , cel drept. Gândurile unui creștin. Moscova, 2006. P. 246.

1431

Sfântul Diadoh de Foticea // Filocalia (în slavă). Moscova, 2001. Vol. 2. P. 304.

1432

Varsanufie cel Mare și Ioan, Venerabilii. Îndrumător al vieții spirituale. Moscova, 1995. Răspunsul 79.

1433

Filipeni 1:23 .

1434

Mitropolitul Nikolai Mesogeski. Omul la Granița Lumilor. Minsk, 2007. pp. 49, 76.

1435

1 Corinteni 9:25 .

1436

Petru (Pigol) , stareț . Sfântul Grigorie Sinaitul și succesorii săi spirituali. M., 1999. S. 83, 149.

1437

Filotei, Patriarhul Constantinopolului (Kokkin; +1379), sfânt. Isihast, tovarăș al unui alt patriarh isihast, Sfântul Calist I, unul dintre cei mai subtili teologi ai Imperiului Bizantin târziu, a ocupat tronul întâistătător de două ori (1354; 1365–1376). Prieten și discipol al Sfântului Grigore Palama , prin eforturile sale, Palama a fost canonizat și a scris, de asemenea, viața și slujba sfântului. Sfântul Filotei este autorul a numeroase texte teologice, ascetice, hagiografice și liturgice, inclusiv slujbe dedicate sfinților, canoane, acatiste, rugăciuni, tropare și prokeimne. Multe dintre lucrările sale au fost traduse în Rusia Antică în timpul vieții sale și erau cunoscute în diverse copii, deși nu toate textele sale au fost publicate nici măcar în greacă. Sunt cunoscute peste 20 dintre tratatele sale teologice; El a compilat ediția „palamită” a Sinodului pentru Duminica Ortodoxiei și a scris 12 apărări împotriva ereticului Nichifor Gregoras. Ediția sa a Liturghiei Divine s-a stabilit în Rusie de la sfârșitul secolului al XIV-lea ca „normativ” („Regula Slujirii” Sfântului Filotei), iar Evanghelia sa s-a bucurat de o autoritate neclintită. Întreaga această bogată moștenire așteaptă încă o publicație academică în mai multe volume. Sfântul Filotei (Kokkinos) a stabilit oficial Palamismul pe pământ bizantin și i-a patronat pe cei care au continuat tradițiile spirituale și teologice ale lui Grigorie Palama. Ceea ce este deosebit de remarcabil este faptul că Sfântul Filotei a continuat politica Sfântului Calist, care viza unificarea spirituală cu Rusia și eliberarea acesteia de jugul tătaro-mongol. El l-a promovat activ pe Sfântul Alexie al Moscovei . Sfântul Alexie al Moscovei a jucat un rol cheie în unirea principatelor rusești din jurul Moscovei, chemând prinții să-l venereze pe Mitropolitul Întregii Rusii. De asemenea, a contribuit la victoria din Bătălia de la Kulikovo (1380), deoarece, la cererea sa, „prinții ruși au depus un jurământ solemn de a mărșălui împreună împotriva dușmanilor credinței noastre”. Mai mult, Sfântul Filotei a trimis ambasade Sfântului Serghie de Radonej și a stabilit contact direct cu ucenicii săi.

1438

Până de curând, tratatul Sfântului Patriarh Filotei (Kokkinos), „O tradiție către ucenicul său despre cum să stea cu atenție în chilie cu novicii săi”, nu era disponibil nu doar cititorului obișnuit, ci și specialiștilor. Textul, tradus dintr-un manuscris rusesc vechi, a fost publicat pentru prima dată în 1999. Vezi: Calea spre tăcerea sacră.

1439

Filoteu (Kokkin), Sfânt // Calea spre tăcerea sacră. Moscova, 1999. P. 145.

1440

Luca 21:36 ; 1 Timotei 2:8 .

1441

Anton cel Mare , Sfântul Învățături spirituale. Moscova, 1998. Pp. 158–160.

1442

Ioan Cassian Romanul , Scripturi Sf. TSL, 1993. pp. 62, 63.

1443

Sfântul Vasile cel Mare . Cuvinte ascetice. TSL, 2001. http://www.wco.ru

1444

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 234.

1445

Venerabilul Teodor de Sanaksar . Instrucțiuni pentru copiii spirituali. 2003. P. 54.

1446

Ieronim (Solomentsov) , ieroschemonah. // Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 553.

1447

Luca 21:34 .

1448

Ioan de Kronstadt , cel drept. Gândurile unui creștin. Moscova, 2006. Pp. 178, 239, 248.

1449

Iosif Isihastul , schimamon. // *Iosif Monahul, schimamon.* Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 201.

1450

Paisie Athonitul , bătrân. Scrisori. TSL, 2001. P. 172.

1451

Ieronim din Egina, ieroschemamonah. // Iosif Dionysiatis, călugăr. Bătrânul Arsenie, Locuitorul Peșterilor. Moscova, 2002. P. 23.

1452

Fericitul Stareț Philotheos Zervakos. Salonic, 1994. P. 148.

1453

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 41. P. 172.

1454

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. Pp. 218–220.

1455

Poselyanin E. Biserica rusă și asceții ruși ai secolului al XVIII-lea. Sankt Petersburg, 1905. P. 267.

1456

Isaac Sirianul , Cuvinte ascetice ale Sfântului. M., 1998. S. 89, 184, 309.

1457

Vasile cel Mare , Sfânt. Cuvinte ascetice. TSL, 2001. Cuvintele 21, 43, 58. http://www.wco.ru

1458

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 300.

1459

Paisius Velichkovsky , socru . Crini sătești. Kiev, 1997. P. 7.

1460

Ioan Cassian Romanul , Scripturi Sf. TSL, 1993. P. 52.

1461

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 56, 40. Pp. 283, 168.

1462

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 197.

1463

Porfiri Kavsokalivit , bătrân. Viață și cuvinte. 2006. P. 233.

1464

Sfântul Nilus din Sinai // Filocalia. TSL, 1992. Voi. 2. P. 236.

1465

Haralampos (Galanopoulos), Arhimandrit // Învățător al Rugăciunii lui Iisus. Moscova, 2005. P. 228.

1466

Siluan Athonitul , Cuviosul // *Sofronie, ieromonah.* Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 193.

1467

Ioan de Kronstadt , cel neprihănit . Instrucțiuni practice pentru pastori. Moscova, 2006. Pp. 29, 30.

1468

Ioan de Kronstadt , cel drept . Către preot. Moscova, 2005. P. 113.

1469

Romani 14:17 .

1470

Ioan de Kronstadt , cel drept. Gândurile unui creștin. Moscova, 2006. Pp. 239–241, 249.

1471

Vezi: 2 Corinteni 10:12 ; Coloseni 2:23 .

1472

Reguli monastice antice. Moscova, 1994. Pp. 342, 343, 352, 354.

1473

Sfântul Varsanufie cel Mare și Sfântul Ioan. Un ghid pentru viața spirituală. Moscova, 1995. Răspunsuri 169, 500, 527.

1474

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 10. P. 49.

1475

Simeon Noul Teolog , Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cuvinte 71. P. 215.

1476

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 271.

1477

Siluan Athonitul , Cuviosul // *Sofronie, ieromonah.* Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 137.

1478

Ieronim (Solomentsov) , ieroschemonah. // Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 799.

1479

2 Corinteni 11:27 .

1480

Haralampos (Galanopoulos), Arhimandrit // Învățător al Rugăciunii lui Iisus. Moscova, 2005. Pp. 228, 229.

1481

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. pp. 293–295, 302, 303.

1482

Paisius Velichkovsky , socru . Crini sătești. Kiev, 1997. Pp. 33–35.

1483

2 Corinteni 6, 5 ; 2 Timotei 4, 5 ; Matei 7, 13 .

1484

Sfântul Vasile cel Mare . Cuvinte ascetice. http://www.wco.ru/biblio

1485

Isaia 33:15–16 ; Sirah 9:8 .

1486

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 75. P. 377.

1487

Isaac Sirul , Sf. Cuvinte de ascetism spiritual (în limba slavă). 1854. P. 50.

1488

Varsanufie cel Mare și Ioan, Venerabilii. Îndrumător al vieții spirituale. Moscova, 1995. Răspunsul 717.

1489

Teofan Pușcăriașul , Sfânt. Ce este viața spirituală... Moscova, 1996. Pp. 320–323.

1490

Vezi Gen. 3:15 .

1491

Ioan de Kronstadt , cel drept . Instrucțiuni practice pentru pastori. Moscova, 2006. P. 57.

1492

Matei 5:29 .

1493

Haralampos (Galanopoulos), Arhimandrit // Învățător al Rugăciunii lui Iisus. Moscova, 2005. P. 192.

1494

Petru (Ekaterinovski), Episcop . Indicații despre calea spre mântuire. Moscova, 1994. P. 35.

1495

Teofan Pușcatul , Sfânt. Ce este viața spirituală... Moscova, 1996. P. 323.

1496

Rev. Kirill, Ferapont și Martinian Beloezersky. Sankt Petersburg, 1993. P. 29.

1497

Arhipp de Glinsk (Șestakov; 1825–1896), Venerabil. Părinte de Glinsk, schimonah. Viața sa exemplifică ascetica străveche. La vârsta de 27 de ani, a intrat în schitul Glinsk și a fost tuns în mantie 18 ani mai târziu. A petrecut 33 de ani în ascultare dificilă în brutărie, refuzând întotdeauna să fie într-o poziție superioară din smerenie. În primii cinci ani, nu a avut chilie, dormind pe podeaua brutăriei. După ce a luat schima, a trăit retras în schit, respectând un post strict și abținându-se de la slujbele băilor. Odată, ca recompensă pentru ascultarea sa, a fost forțat să-și aburească picioarele dureroase, deși nu mai fusese la o baie de 43 de ani. Părintele Arhipp a fost părintele schimonahilor din Glinsk, avea ucenici și primea vizitatori în schimbul ascultării. Există numeroase mărturii despre clarvederea și vindecările părintelui prin rugăciunile sale. Canonizat de Biserica Ortodoxă Ucraineană (2008), a fost inclus printre sfinții venerați local la Sinodul Bătrânilor din Glinsk. Ziua sa de prăznuire este 9/22 septembrie.

1498

Ioan (Maslov) , *schemă-arhimandrit* . Patericonul Glinski. Moscova, 1997. P. 438.

1499

Marta de Diveevo (Melyukova; 1810–1829), Venerabila. Schimonahă Marta, în lume Maria Semionovna Melyukova. Această adolescentă a devenit prietenă spirituală și co-secretară a Sfântului Serafim de Sarov . De la vârsta de 13 ani, Maria a dus o viață sfântă în mănăstire, cufundată constant în rugăciune neîntreruptă. Timp de șase ani, a fost sub îndrumarea directă a părintelui Serafim. Această novice extraordinară, „cu o viață înaltă, a fost deosebit de iubită de Părintele Serafim”. Părintele i-a împărtășit secretele sale și i-a dezvăluit multe evenimente pe care le-a prevăzut. La vârsta de 19 ani, tânăra schimonahă a plecat la Domnul, după ce se suprasolicitase în timpul construcției unei biserici, unde a cărat pietre - de două ori mai grele decât altele. În timpul slujbei de înmormântare a Mariei, a avut loc o apariție a Maicii Domnului în biserică. A fost canonizată în anul 2000, împreună cu Sfânta Alexandra (Melgunova; +1789), fondatoarea Mănăstirii Diveyevo, și cu Cuvioasa Elena de Diveyevo (Manturova; 1805–1832). Descoperirea sfintelor moaște a avut loc pe 13/26 septembrie 2000. Pomenirea Cuvioasei Alexandra: 13/26 iunie; Cuvioasa Elena: 28 mai/10 iunie; Cuvioasa Marta: 21 august/3 septembrie.

1500

Serafim (Cichagov) , *Arhimandrit.* Cronică... M., 1996. P. 266.

1501

Simeon de Pskov-Pecersk (Jelnin; 1869–1960), Venerabilul Ieroschimonah al Mănăstirii Pskov-Pecersk, un stareț purtător de duh și făcător de minuni. În lume, Vasili Ivanovici Jelnin, s-a născut într-o familie de țărani în satul Iakovlevskaia, districtul Ostrovski, provincia Pskov. La vârsta de 25 de ani, a intrat ca novice în Mănăstirea Pskov-Pecersk. A fost tuns la mănăstire cu numele Vassian (1900), hirotonit ierodiacon (1901) și ieromonah (1903); refuzând funcția de stareț care i-a fost oferită, a fost tuns în schimă (1927) cu numele Simeon în cinstea Sfântului Simeon Primitorul de Dumnezeu și numit părinte duhovnic al fraților și laicilor. A ținut această ascultare până la moarte. Și-a dedicat toate puterile rugăciunii și grijii de stareț pentru numeroșii săi copii duhovnicești, atât monahi, cât și laici. Există un incident binecunoscut când, în timpul ocupației germane (1944), părintele și-a riscat viața pentru a adăposti ofițeri de informații ruși în mănăstire. Persoane care l-au cunoscut pe părintele Simeon mărturisesc numeroase cazuri de clarviziune și vindecări miraculoase prin rugăciunile sale. Părintele a primit vizite repetate din partea Maicii Domnului. A murit la vârsta de 92 de ani (18 ianuarie 1960). A fost canonizat ca sfânt al Mănăstirii Pșkov-Peșteri (2003), iar moaștele sale se odihnesc în Biserica Sretensky a mănăstirii. Pomenirea este făcută pe 5/18 ianuarie și 19 martie/1 aprilie.

1502

La peșterile zidite de Dumnezeu. Moscova, 1999. P. 93.

1503

Sfântul Iacob al Eviei (Tsalikis; 1920–1991), un bătrân grec din insula Eviei, a fost un ascet remarcabil, cunoscut mult dincolo de patria sa. Provenea dintr-o familie săracă de țărani coloniști; familia sa includea șapte ieromonahi, un episcop și un sfânt. Iacob a început să facă minuni la vârsta de șapte ani; la nouă ani, vindecări și exorcizări aveau loc prin rugăciunile sale. În aceiași ani, copilul a comunicat cu Marea Mucenița Parascheva, care i se apărea în mod repetat. Până la vârsta de 30 de ani, viitorul bătrân a muncit în lume și a slujit trei ani în armată. Tânjea după viața de pustnic, dar cu o binecuvântare de sus, a fost chemat să slujească în mănăstire - străvechea mănăstire a Sfântului David al Eviei, pe care a restaurat-o ulterior. A fost hirotonit ieromonah (1952) și numit stareț al mănăstirii (1975). Un ascet strict, chiar și după standardele antice, el nu numai că s-a abținut de la mâncare timp de săptămâni întregi, dar, imitând Sfântul Daniel Stilitul, a săvârșit isprava extraordinară a abținerii prelungite de la nevoile naturii. Părintele Iacob s-a distins prin darul clarviziunii; prin rugăciunile sale, mulți oameni posedați de demoni, cei care sufereau de cancer și alte boli incurabile au fost vindecați. Terminând doar școala elementară, starețul a fost părintele spiritual a mii de credincioși, mentor al profesorilor universitari și oamenilor de stat, episcopilor și patriarhilor. Starețul a avut o comuniune spirituală neobișnuit de vie și strânsă cu Sfântul David al Eviei și cu Dreptul Ioan al Rusiei (+1730), care i s-au arătat în mod repetat și l-au ajutat. Dreptul Ioan i-a prezis starețului multe evenimente tragice care deja s-au întâmplat. Părintele Iacob a fost, de asemenea, onorat de aparițiile Maicii Domnului ale lui Iacob, care i-a vindecat trupul, complet epuizat de abnegația extremă și rănit în lupta cu demonii. Există numeroase mărturii ale minunilor starețului din timpul vieții sale; după moartea sa (21 noiembrie 1991), la mormântul său s-a păstrat o cronică a vindecărilor miraculoase.

1504

Bătrânul Iacov al Eubeei. Vladimir, 1998. P. 37.

1505

Oricine se uită la o femeie și o poftește, a și comis adulter cu ea în inima lui (Matei 5:28).

1506

Această stare ar trebui să fie oarecum familiară tuturor, deoarece amintește oarecum de o stare similară, dar negativă, de visare, când o persoană poate visa cu ochii deschiși în timp ce continuă să funcționeze mecanic.

1507

Petru (Ekaterinovski), Episcop . Indicații despre calea spre mântuire. Moscova, 1994. P. 35.

1508

Teofan Pușcăriașul , *Sfânt* . Scrisori complete: din nepublicate. Moscova, 2002. P. 534.

1509

Citat din: *Sfântul Nicodim al Sfântului Munte* . Despre păstrarea simțurilor. Moscova, 2000. P. 16.

1510

Tihon de Kaliagra (Golenkov; 1884–1968), ieroschimonah. Un bătrân rus care a slujit la Muntele Athos timp de 60 de ani. Originar din Siberia, a fost atras de monahism încă din fragedă copilărie. La vârsta de 24 de ani, s-a retras în Sfântul Munte și și-a petrecut restul vieții într-o asceză neîncetată. După ce a trăit cinci ani în chilia Belozerka, s-a retras la Karula, unde a trăit ca pustnic într-o peșteră timp de 15 ani. După aceasta, a slujit în strictă singurătate într-o chilie deșertică de pe Kaliagra. Printre copiii săi duhovnicești s-au numărat bătrânii greci schimonahul Paisie (Eznepidis), ieromonahul Agathangelos (Kalafatis) și alții.

1511

Părintele Tihon – ultimul mare părinte rus de pe Athos. TSL, 1997. P. 18.

1512

Hesychia (hêsuciva) – liniște, pace, detașare. În asceza ortodoxă, aceasta corespunde conceptului *de liniște a minții* și semnifică o stare de liniște mentală în absența gândurilor intruzive.

1513

Iov 21:5 .

1514

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cuvintele 71. Pp. 211, 212.

1515

2 Timotei 2:2 .

1516

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996. Vol. 1. P. 206.

1517

Savva (Ostapenko) , *monah-schemă.* // *Rafael (Karelin)* , *arhimandrit.* Pe calea de la timp la veșnicie. Saratov, 2008. P. 558.

1518

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Despre etern și trecător. Moscova, 2007. P. 280.

1519

Moise Agiorite, mon. Athonit Compline. M., 2007. P. 20.

1520

Instrucțiuni bătrâne ale părintelui Nazarius, starețul Valaam. Moscova, 1996. pp. 74, 75.

1521

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Arta de a muri sau Arta de a trăi. Moscova, 2003. P. 28.

1522

Limba nimeni nu o poate îmblânzi; este un rău nestăpânit, plină de otravă mortală (Iacov 3:8).

1523

Atanasie Kovrovsky, preot. Dispoziția sufletului credincios conform Triodului Postului Mare // Zelotul slavei lui Dumnezeu. Moscova, 2006. P. 267.

1524

Luca (Voino-Iasenetsky) , *Arhiepiscop.* Puterea mea se desăvârșește în slăbiciune. Moscova, 1997. P. 291.

1525

1 Petru 3:4 .

1526

Prov. 10:14, 19; 11:12 ; Sir. 19:6 ; Ps. 34:14; 39:2; 140:3-4 ; Ecl. 5:1-2 ; 1 Petru 3:3-4, 10 ; Iacov 1:19 . Putem continua această laudă a tăcerii. De exemplu, vezi: 1 Samuel 2:3 ; Iov 8:2; 9:20; 21:5; 39:34 ; Ps. 10:14; 12:22; 16:1; 30:19; 37:14; 58:13; 62:12; 119:2 ; Prov. 13, 3; 17, 28; 21, 23 ; Ecl. 10, 12-14 ; Sire. 20, 6–8, 28 ; Isaia 59, 3 ; Michea 7, 5 ; Iacov 1, 26 .

1527

Iosif de Vatoped , *bătrân.* Anunțuri Vatoped. 2004. P. 209.

1528

Moise Agiorite, mon. Athonit Compline. M., 2007. P. 57.

1529

Sfântul Nikon de Optina . Biografie și îndrumări spirituale. Moscova, 1998. P. 277.

1530

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. Pp. 106, 107.

1531

Ignațiu (Brianchaninov) , Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. P. 840.

1532

Viața Starețului Serafim, ieromonah al Mănăstirii Sarov... Moscova, 1991. P. 142.

1533

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 2. P. 269.

1534

Sfântul Filotei Sinaitului // Sfinții Părinți despre rugăciune și sobrietate. Moscova, 1997. P. 277.

1535

Paisiy Svyatogorets , bătrân. Mesaje. Kiev, 2002. P. 91.

1536

Paisie Athonitul , bătrân . Cuvinte. Moscova, 2002. Vol. 1. P. 186.

1537

Nisterius, Avva // *Amfilohie (Radovici) , Mitropolit.* Viață spirituală... Isihasm... Moscova, 2004. P. 19.

1538

Pimen, Avva // *Amfilohije (Radović) , Mitropolit.* Viața spirituală... Isihasm... Moscova, 2004. P. 19.

1539

Isaac Sirianul , Sf. // *Zarin S.M.* Ascetism. M., 1996. S. 424, 425.

1540

Sfântul Isaac Sirul // Ibidem.

1541

Cassian Romanul, Venerabilul // Ibidem.

1542

Ioan Sinaitul, Sf. Scară. M., 1997. 11:3.

1543

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Suflarea vieții. Saratov, 2007. P. 67.

1544

Paisius Velichkovsky , soc . Crini sătești. Kiev, 1997. P. 16.

1545

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 240.

1546

Ioan Sinaiului, Sf. Scară. M., 1997. 4:36.

1547

Isaac Sirul , Sf. Cuvinte de ascetism spiritual (în limba slavă). 1854. P. 52.

1548

Pimen cel Mare , Venerabilul // Amfilohije (Radović) , Mitropolit. Omul – purtător de viață veșnică. Moscova, 2005. P. 228.

1549

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 264.

1550

Iosif de Volokolamsk , Venerabilul Iluminator. Mănăstirea Iosif-Volokolamsk, 2006. P. 222.

1551

Sfântul Varsanufie cel Mare și Sfântul Ioan. Un ghid pentru viața spirituală. Moscova, 1995. Răspunsuri 551, 729.

1552

Amon, Sfânt // Operele Părinților Ascetici din Antichitate. Moscova, 1997. Pp. 47–51.

1553

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvintele 41, 8, 9, 31, 89, 85, 89. Pp. 174, 38, 39, 44, 47, 48, 142, 421, 423, 412.

Gând și cuvânt

Deschide-mi buzele

Creșterea în rugăciune

Primul pas pe calea realizării rugăciunii, calea care înalță ființa umană de la nimicul absolut la culmile îndumnezeirii, este practicarea rugăciunii *verbale* . Ce înseamnă acest termen? Ce distinge rugăciunea verbală de rugăciunea minții sau a inimii? Cum se poate discerne când rugăciunea poate fi înțeleasă ca „diverse lecturi, sau glasul buzelor în laudă lui Dumnezeu, sau întristare plină de solicitudine pentru Domnul, sau metanie trupească, sau psalmodie în versificații, sau tot ceea ce constituie" practica rugăciunii? 1554 De ce în general, are loc „această dezintegrare a rugăciunii în părțile sale"?

„Din cauza imperfecțiunii noastre", răspund părinții. „Pentru că, fără înțelegere, riscăm să fim înșelați și rătăciți, pierzând complet oportunitatea de creștere. Rugăciunea verbală însăși are diverse forme și, dacă este rostită doar cu vocea, atunci, așa cum se spune, «nu este deloc rugăciune». Chiar și rugăciunea mentală este departe de a fi perfectă, iar «adevărata rugăciune este atunci când cuvintele rugătoare și gândurile rugătoare sunt combinate cu un sentiment de rugăciune» al inimii - un sentiment *spiritual* . [1555]

Diferențele dintre tipurile de rugăciune sunt determinate de natura participării minții, rațiunii și inimii (spiritului). Rugăciunea rămâne verbală atâta timp cât mintea unei persoane este unită cu mintea. După separarea lor, rugăciunea urcă la nivelul rugăciunii mentale. În cele din urmă, după ce mintea se unește cu spiritul uman în inimă, rugăciunea devine din inimă sau, echivalent, mentală-simțită. Această dezvoltare în trei etape are loc în perioada activă a vieții spirituale, precedând contemplarea. Toate tipurile de rugăciune din această perioadă sunt numite active, „adică realizate prin eforturile celui care se roagă " .

Dezvoltarea rugăciunii este legată de structura sufletului uman și, prin urmare, diferitele etape ale maturității spirituale sunt caracterizate de propriile tipuri specifice de stări de rugăciune. Definirea limitelor dintre ele este, desigur, doar provizorie, în scopul analizei.

În tradiția patristică, nu găsim o terminologie fixă: de obicei, „rugăciunea se numește rugăciune mentală atunci când este rostită de minte cu atenție profundă, cu simpatia inimii; și rugăciunea inimii atunci când este rostită de mintea și inima unite, cu mintea, ca să spunem așa, coborând în inimă și trimițând rugăciunea din adâncul inimii"; dar, în același timp, „sfinții părinți în scrierile lor includ adesea sub același nume atât rugăciunea mentală, cât și rugăciunea inimii... și uneori fac distincție între ele". Totuși, „acum, când învățătura de pe buze vii pe această temă a devenit extrem de diminuată, este foarte util să cunoaștem distincția definitorie" [1557] .

Dincolo de convenționalitatea acestor distincții, în realitate, există și o întrepătrundere reciprocă a stărilor de rugăciune, uneori aproape imperceptibil. Uneori, în timpul rugăciunii orale, apar licăriri de rugăciune mentală, în timp ce, odată cu experiența, pot apărea momente de cufundare într-o stare de rugăciune a inimii. „La unii, rugăciunea mentală este mai eficientă, la alții, rugăciunea inimii... în funcție de cum este fiecare înzestrat de Dăsătoritorul tuturor binecuvântărilor... Uneori, la același ascet, una sau alta dintre rugăciuni este

activă.” [1558] Dar, fie cum ar fi, pe baza experienței ascetice, rugăciunea activă se împarte în trei tipuri, sau etape parcurse succesiv.

Rugăciunea verbală implică în mod tradițional citirea psalmilor, acatistelor și canoanelor, a diferitelor reguli, a textelor liturgice, precum și recitarea Rugăciunii lui Iisus. Rugăciunea verbală, atunci când este recitată cu voce tare, se numește *orală* sau *vocală*. Poate fi la fel de bine recitată în tăcere, în liniște, dar pentru că este săvârșită mental, rugăciunea verbală nu devine încă mentală, chiar și cu o atenție oarecum sporită și o anumită renaștere a sentimentului. De aceea, „rugăciunea atentă a începătorilor”, chiar și „cu compasiunea inimii”, este considerată doar [verbală] .

În primul rând, este importantă starea forței mentale, care formează principiile raționale și intelectuale. Atâta timp cât aceste două fluxuri energetice rămân nedivizate, atenția va fi concentrată în cap, iar rugăciunea nu poate fi decât verbală, indiferent dacă este rostită vocal sau [în tăcere] .

Următoarea imagine, de exemplu, poate oferi o idee despre gradul de diferență dintre rugăciunea verbală și cea mentală: „Cine se roagă cu buzele, dar nu a dobândit încă pricepere duhovnicească și nu se poate ruga numai cu mintea, este asemenea orbului care a strigat: *Fiul lui David! Miluiește-mă* [1561.] Dar cine a dobândit pricepere duhovnicească și se roagă cu mintea, ai cărui ochi spirituali s-au deschis, este asemenea aceluiași orb după ce Domnul l-a vindecat, când i s-a redat vederea” [1562] .

Unul dintre avantajele rugăciunii în tăcere față de rugăciunea citită cu voce tare reiese clar din interpretarea poruncii evanghelice despre ușa închisă . [1563] A închide ușa înseamnă a te ruga cu buzele închise, adresându-te în tăcere Celui care „cercetează nu cuvintele, ci inima”, și să faci acest lucru atât în public, cât și în privat. Când în tăcere, doar „cu inima și cu mintea atentă, aducem cererile noastre numai lui Dumnezeu”, atunci „chiar și cele mai dușmănoase autorități nu pot discerne natura cererii noastre”. Demonii, incapabili să discernă gândurile noastre, nu ne vor putea face rău împiedicându-ne aspirațiile atunci când acestea rămân ascunse. „Pentru aceasta, trebuie să ne rugăm în tăcere deplină, pentru ca prin șoaptele sau exclamațiile noastre” să nu-i înarmăm pe demoni împotriva noastră, „pentru ca fervoarea cererii noastre să fie ascunsă chiar și de dușmanii noștri, care ne calomniază mai ales în timpul rugăciunii [”] . [1565]

În timpul rugăciunii verbale, atenția se îndreaptă involuntar spre exterior, de exemplu, către cititor sau către carte, dar chiar și în această etapă, trebuie să învățăm să o îndreptăm spre interior - încercând să o îndepărtăm de cap și să o concentrăm pe piept sau pe „inimă”. [1566] Din nou, trebuie înțeles că acest lucru nu face ca rugăciunea să fie nici mentală, nici sinceră, ci să rămână verbală, indiferent de locul în care ne concentrăm atenția. Numai cu timpul și în anumite condiții poate rugăciunea să devină mentală și sinceră.

„Devine sinceră atunci când mintea este literalmente absorbită de inimă... Tocmai de acesta este genul de rugăciune despre care vorbește profetul David: « *Din adâncuri am strigat* ... [» 1567] Cât despre rugăciunea vocală a unui începător,

ea este amestecată cu diverse gânduri și nu este pură. Deci, cum poate fi sinceră?” Atenția nu poate fi pe deplin dedicată inimii cât timp aceasta este distrasă de gânduri - rugăciunea, însă, rămâne verbală.

În același timp, femeia cananeeană, cerându-i lui Hristos copilul ei, a strigat tare: „ *Ai milă de mine* ” , dar a strigat „din adâncul sufletului ei. Și aceasta a fost o rugăciune a inimii”. Dacă mintea este cufundată în inimă și în Dumnezeu, atunci „chiar dacă te rogi cu buzele tale, va fi o rugăciune a inimii. Vine din adâncul inimii. Inima și mintea se unesc cu Dumnezeu ” .

În general, „în fiecare rugăciune adevărată, trebuie să participe trupul, mintea și inima. Numai o astfel de rugăciune este rugăciune adevărată”. În mod similar, rugăciunea verbală, „fie că este făcută vocal sau în tăcere, trebuie neapărat să fie făcută cu participarea minții și a inimii. Mintea trebuie să ia aminte la cuvintele rugăciunii, iar inima trebuie să răspundă la ea cu sentimentele sale”. Dacă acest lucru nu se întâmplă, atunci o astfel de rugăciune „nici măcar nu este rugăciune ” . [1570]

Rugăciunea mentală se distinge prin faptul că mintea este deja separată de intelect. Cuvintele nu mai pot fi rostite în tăcere, ci doar gândite ca concepte. Se poate face o analogie cu viața de zi cu zi: ceva similar se întâmplă atunci când o idee, o înțelegere a unui fenomen, ne vine într-o fracțiune de secundă. Ideea, în întregime, este revelată instantaneu și înțeleasă fără cuvinte. Dar apoi, pentru a explica ceea ce a fost înțeles într-o clipă, trebuie tradusă în cuvinte - formulată. Rugăciunea mentală este aceeași „strălucire” a gândirii tăcute. Este mai perfectă decât rugăciunea verbală: mai profundă în conținut, mai bogată în împlinire. La urma urmei, gândirea poate pătrunde ceea ce nu poate fi exprimat în cuvinte, poate cuprinde ceea ce nu poate fi întotdeauna explicat. Formularea unei gândiri în cuvinte își impune limitele: necesită timp și efort, în timp ce gândirea care curge fără cuvinte este mult mai liberă, mai flexibilă și mai amplă. „Gândul, asemenea unui copil al spiritului, este rapid, trecător, instantaneu; «Dar limba, asemenea cărnii, este inertă și stângace: trebuie să ne amintim de slăbiciunea ei.»” [1571] Din acest motiv, rugăciunea mentală sună în minte mai repede decât rugăciunea verbală este pronunțată în minte. Deși, dacă se dorește, se poate, desigur, ruga mental extrem de încet.

Gândirea verbală se caracterizează prin discreția sa . Micro-pauzele dintre cuvinte și fraze, pauzele în sens și intonație permit intervenția gândurilor externe. Dacă un gând nu este formulat în cuvinte, acesta curge neîntrerupt, fără întreruperi. Mișcarea circulară a gândului, pe măsură ce se întoarce iar și iar la invocația lui Isus, favorizează autoabsorbția, concentrarea și introspecția. Toate acestea, la cei care practică rugăciunea mentală, creează anumite precondiții pentru dezvoltarea rugăciunii neîncetate.

În timpul rugăciunii mentale, atenția ar trebui concentrată fie asupra părții superioare a pieptului, fie asupra inimii. Cea din urmă este preferabilă și este experimentată subiectiv ca „aducerea minții la inimă”. „Dacă doriți să începeți această practică sacră a rugăciunii mentale, atunci mai întâi concentrați-vă atenția și rugați-vă constant în inimă . ” [1573]

Rugăciunea, însă, nu a devenit încă profundă - rămâne mentală, deși poate fi simțită ca și cum ar răsuna în inimă. Scopul nostru strategic este să realizăm rugăciunea inimii; sarcina tactică, însă, se reduce la două acțiuni principale: menținerea minții ferm în inimă și nepermiterea pătrunderii vreunui gând străin.

Pe parcursul orelor slujbei, „mintea să urmărească sensul troparului” [- să se agațe cu tenacitate, fără distragere, de sensul cuvintelor citite și cântate. În timpul orelor de practică a chiliei, atenția să fie cufundată în gândire rugătoare, iar mintea să urmărească îndeaproape și „să înțeleagă pentru ce te rogi”, căci dacă tu însuți nu înțelegi] , „atunci cum se va naște înțelegerea reciprocă cu Dumnezeu și cum îți poate El da ceea ce ceri?”

Rugăciunea sinceră sau, pur și simplu*, sinceră*este o stare în care gândirea plină de rugăciune devine plină de sentiment spiritual. Această stare nu este o simplă reacție emoțională, ci o mișcare a energiei mentale și spirituale. Este o consecință a unirii minții cu spiritul în inimă.

Sentimentele noastre în viața de zi cu zi își au originea întotdeauna în inimă; ea este sursa emoției în momentele de experiență interioară, în aprecierea artei și în interacțiunile cu ceilalți. Dar aceasta este, în forma sa cea mai pură, acțiunea unei forțe iritante - partea pasională a sufletului [4] Până când nu atingem detașarea fundamentală, inima emană inevitabil sentimente impure, amestecate cu pasiune. Prin urmare, manifestarea unor astfel de sentimente în timpul rugăciunii este privită negativ - în termeni de senzualitate, căldură și febră.

Este diferit în rugăciunea inimii. Aici, chiar înainte de a fi atinsă detașarea, se trezește sentimentul *spiritual* , pe măsură ce energia mentală este adunată în partea superioară a inimii spirituale, unde se unește cu spiritul uman. Formând una cu spiritul, mintea tinde spre Duhul lui Dumnezeu. Numai atunci este posibilă rugăciunea *adevărată* - o comuniune reală cu Dumnezeu, **o legătură a spiritului cu Spirit** , atunci când *cel care se unește cu Domnul devine un singur spirit cu* [Domnul] .

Sentimentul care răsună în inimă nu este vag și fără scop, ci, hrănit de gândirea plină de rugăciune, este plin de conținut concret. O astfel de rugăciune este în toate privințele mai desăvârșită decât rugăciunea mentală, căci simțirea inimii ajunge la tărâmuri sublime: simțirea este capabilă să îmbrățișeze incomprehensibilul, să pătrundă în incomprehensibil - ceea ce se extinde dincolo de gândire, ceea ce este dincolo de raza de acțiune a minții. Și acest lucru, repetăm, devine posibil numai după ce mintea este separată de intelect și unită cu spiritul în inimă.

Un atașament senzual față de un obiect al dorinței, fie el emoțional sau spiritual, este de o natură diferită decât interesul intelectual pentru același obiect și este mult mai puternic. Prin urmare, sentimentele de rugăciune sunt mai stabile și mai independente decât gândul, care este ușor întrerupt și distras de asociații trecătoare, dus de un gând întâmplător, de cea mai mică impresie vizuală sau auditivă sau de orice senzație tactilă. Mintea este ușor sedusă și, prin urmare, nesigură.

Cu totul altceva stau lucrurile atunci când o persoană este atașată de ceva cu emoție și își dorește acel lucru „din toată inima”; atunci distragerea lui de la obiectul atenției sale poate fi dificilă, dacă nu chiar imposibilă. Dacă cineva este captivat, de exemplu, de o atașare profundă, atunci o imagine dragă pur și simplu „nu-i poate părăsi mintea”; uneori, o persoană vrea să se distragă, dar nu poate - sentimentul este mai puternic. Ceea ce își dorește este ceea ce o persoană își propune cu toată ființa sa: cu inima, cu mintea, cu toată ființa sa, *căci unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta .* [1578] Prin urmare, este atât de important ca Dumnezeu Însuși să devină obiectul dorinței, așa cum ne învață *prima și cea mai mare poruncă .* [1579] Cum se poate aborda împlinirea ei?

Răspunsul constă în justificarea asceticismului ca o componentă integrantă a rugăciunii: abstinența completă permite ruperea, sau cel puțin slăbirea, legăturilor care leagă mintea de pământ. Dacă dorințele sunt concentrate asupra celor pământești, asupra trupului, atunci, oricât de mult i se acordă cineva atenție lui Dumnezeu, sufletul fuge. Nu poate fi reținut prin forță; va evita constrângerea și va cădea înapoi în pământ, unde zace îngropată *comoara sa.* [1580] Și numai atunci când sentimentele inimii unei persoane se atașează de Hristos, atunci amintirea vie a Lui și setea de întâlnire cu El devin persistente - atunci inima va fi în Dumnezeu și, prin urmare, întreaga persoană va rămâne în El. Fără constrângere și efort, fără exerciții și metode, omul se va găsi cufundat într-o stare de rugăciune neîncetată.

Sentimentul este chiar mai condensit decât gândul; se poate retrage în fundal în timpul vieții, totuși poate rămâne practic neîntrerupt. Din acest motiv, sentimentul de rugăciune este mai ușor de susținut continuu pentru perioade lungi de timp - este o analogie directă cu rugăciunea neîncetată. Având în vedere aceste proprietăți, rugăciunea inimii poate fi susținută bine în orice mediu: poate însoți diverse activități externe și poate fi neîntreruptă în timpul interacțiunilor cu oamenii, în mijlocul mulțimilor, al agitației și al zgomotului.

În această etapă, nevoia de mătănii poate dispărea complet, deoarece nu există nimic de numărat: pauzele dintre mișcările circulare ale gândirii sunt aproape imperceptibile. Un strigăt din inimă adresat lui Dumnezeu - fie el de pocăință, fie de recunoștință sau de întrebare - poate răsuna mult timp fără încetare, deși își schimbă intensitatea, sensul și culoarea emoțională. Tocmai acest tip de rugăciune poate, în timp, să devină mișcător de sine dacă o persoană pregătită este umbrită de acțiunea harului divin.

Rugăciunea inimii, în felul ei, pregătește pe cineva pentru rugăciunea contemplativă; asemenea unei pregustări a contemplării, ea oferă o experiență rudimentară de a fi în afara timpului. La urma urmei, simțul nostru al timpului izvorăște dintr-o succesiune constantă de sentimente și gânduri, alternând sub influența impresiilor externe și a impulsurilor interne. Acestea, asemenea unor pietre de hotar pâlpâitoare, marchează progresul nostru prin timp. Dacă acest schimb de sentimente și gânduri încetează pentru o clipă, cineva pare să atârne în imponderabilitate, sufletul intrând în contact cu liniștea eternității. O astfel de

isihie interioară, care duce la încetarea fluxului gândurilor, este una dintre trăsăturile care caracterizează, potrivit lui Grigore de Nyssa , starea de [contemplare] .

Ceva similar experimentează uneori cei cufundați în rugăciunea din inimă. Ascultând rugăciunea care răsună în inimă, se observă uneori că sentimentul rugăciunii curge continuu, iar această stare începe să fie trăită subiectiv ca o încetare a timpului, ca o imersiune într-un spațiu atemporal.

În momentele unor astfel de apropieri de infinit, senzația de a fi direct în fața lui Dumnezeu devine deosebit de clară. Poate fi dificil de stabilit dacă au trecut cinci minute sau treizeci. Această stare, într-un fel, seamănă cu ceea ce se întâmplă în timpul contemplării, când o persoană transcende curgerea timpului, când poate sta toată noaptea cu brațele ridicate, fără să observe orele care au trecut într-o clipă, fără să înțeleagă dacă se afla *în trup sau în afara lui* . [1582]

Rugăciunea minții și a inimii completează scara perioadei active a vieții spirituale; este limita la care pot duce abilitățile naturale și eforturile personale ale unei persoane. Urcarea ulterioară spre perfecțiune, fiecare treaptă ulterioară, nu poate fi decât un dar al harului, dăruit de Dumnezeu la discreția Sa și la timpul hotărât de El.

De la cuvânt la gând

Este important să înțelegem că atunci când ne rugăm în liniște deplină, în tăcere, suntem de obicei angajați într- o activitate *verbală* , care nu poate fi clasificată drept rugăciune a minții, darămite drept rugăciune a inimii. Acest lucru este similar cu ceea ce se întâmplă în timpul meditației noastre obișnuite. Puterea mentală, sau verbală, a sufletului este împărțită în vorbire internă și vorbire externă (vorbită). Vorbirea internă este mișcarea sufletului, care are loc în minte, fără nicio exprimare verbală. Acesta este motivul pentru care adesea rostim (exprimăm) în tăcere un întreg discurs în interiorul nostru. [1583] Și chiar mai des, purtăm dialoguri interne nesfârșite, fără să ne gândim măcar cu cine: cu noi înșine, cu un interlocutor imaginar sau cu un spirit malefic, fără trup. Aceste conversații tăcute, deși sunt inaudibile pentru ceilalți, au aceeași natură *verbală* ca și conversația noastră obișnuită cu voce tare. Același lucru este valabil și în cazul rugăciunii.

Întrucât rugăciunea verbală poate fi săvârșită nu doar cu voce tare, ci și în tăcere, se pune întrebarea: cum o putem deosebi de rugăciunea mentală, din moment ce ambele sunt săvârșite în tăcere și mental? Prin ce semne le putem recunoaște?

Există anumite semne care ne ajută să determinăm momentul trecerii de la rugăciunea verbală la cea mentală. Vorbirea noastră mentală, rugăciunea noastră pronunțată intern, rămâne verbală atâta timp cât continuăm să articulăm cuvintele în tăcere, deși inaudibil. Un semn caracteristic rugăciunii *verbale* este faptul că mușchii articulației experimentează microtensiuni similare cu cele experimentate atunci când vorbim cu voce tare.

Atâta timp cât chiar și impulsuri nervoase abia perceptibile pătrund în mușchii buzelor, obrajilor, limbii și laringelui cu fiecare gând, rugăciunea rămâne verbală.

De îndată ce rugăciunea atinge nivelul rugăciunii mentale, legătura dintre gând și exprimarea sa articulată dispare. Niciun impuls nu ajunge la organele vorbirii; mușchii par deconectați, ca și cum conexiunea neuronală dintre gândul care apare în minte și aparatul vorbirii ar fi fost ruptă. Această schimbare poate fi însoțită de un sentiment vizibil de ușurare interioară - rugăciunea începe să curgă foarte ușor, natural, ca de la sine. Aceasta înseamnă că gândul rugător trăiește deja dincolo de vorbire. Și acesta este un semn al apariției rugăciunii mentale.

Aici, cineva ar putea fi tentat să confunde aceste senzații subiective cu mișcarea de sine plină de har a rugăciunii, ceea ce ar fi, desigur, o greșeală gravă, o autoamăgire. O greșeală la fel de gravă ar fi să considerăm rugăciunea verbală ca un scop în sine, ca ceva care posedă valoare spirituală. Aceasta ar deveni un punct mort, în care nu se poate atinge nici purificarea inimii, nici adevărata comuniune cu Dumnezeu. Rugăciunea verbală nu duce dincolo de perioada activă, nu intră în contemplare și nu înalță pe cineva la îndumnezeire. Prin urmare, lâncezirea la nivel verbal nu are perspective și, în această privință, este lipsită de sens spiritual. Scopul rugăciunii verbale este de a conduce pe cineva la rugăciunea mentală, de unde și sarcina începătorului - să nu se blocheze la acest nivel, ci să se împingă pe sine, să ajungă la următorul pas.

La rândul său, în stadiul rugăciunii mentale, trebuie să depășească ispita autosuficienței. Aceasta este doar o etapă intermediară. Cei care au dobândit atenția mentală au următorul scop: rugăciunea inimii, care va deveni o achiziție cu adevărat salutară, deoarece posedă proprietatea vindecătoare spirituală de a facilita curățirea inimii de patimi. De asemenea, va duce la finalizarea muncii active - la atingerea dezinteresului inițial și a darului rugăciunii neîncetate pline de har, după care se deschide perspectiva nemărginită a isprăvii contemplării. Această promisiune trebuie să fie în fața privirii spirituale a fiecărui începător care pornește pe calea practicii mentale.

Și deși știm că, conform poruncii patristice, „nu trebuie să tindem să atingem poziții sau stări înalte”, să luăm în considerare faptul că părinții se referă la „urmărirea perfecțiunii prin mijloace nelegiuite”. [1584] Într-adevăr, o râvnă nepotrivită pentru dobândirea celor mai înalte daruri ale harului este o încercare de a te bucura de roadele înainte ca acestea să se fi copt. Dar în ceea ce privește creșterea în gradele active ale rugăciunii, râvna este lăudabilă; creșterea spirituală a unei persoane în această perioadă depinde de o auto-stăpânire cuprinzătoare față de ispravă - o ispravă în cel mai adevărat sens al cuvântului, adică de a înainta înainte . [1585]

Cel mai important lucru este spiritul care guvernează aspirațiile unei persoane: vanitoasă și mândră sau umilă și pocăită. „Dacă cineva visează să realizeze lucruri mărețe cu înfumurare”, atunci are „nu o dorință adevărată, ci una satanică”, iar „diavolul îl prinde ușor pe un astfel de om în mrejele sale, ca pe

sclavul său”. În același timp, „când diavolul vede pe cineva trăind în doliu, nu zăbovește acolo, temându-se de smerenia pe care o naște doliu ” . [1586]

Astfel, semnificația rugăciunii verbale constă în primul rând în rolul său pregătitor. Activitatea mentală și a inimii necesită o capacitate dezvoltată de atenție, iar rugăciunea vocală servește ca o pregătire pentru aceasta - mintea este antrenată să înțeleagă cuvintele, să le pătrundă conținutul și, fără distragere, să se concentreze asupra sensului lor. Acest lucru necesită un antrenament considerabil. Preocuparea specifică a celor care se roagă verbal este să se împingă la cea mai mare atenție, căci „începutul activității mentale este atenția, concentrarea gândurilor asupra lui Dumnezeu”. [1587] Atunci când este făcută corect, rugăciunea verbală servește doar ca o rampă de lansare, un ajutor în dezvoltarea obiceiurilor de rugăciune, în timp ce nevoia de creștere spirituală motivează pe cineva să se străduiască spre o rugăciune mai profundă.

Sfinții Părinți avertizează că rugăciunea obișnuită – adică citirea Psaltirii, a acatistelor, a regulilor de rugăciune și a textelor liturgice – poate fi complet zadarnică dacă aceste eforturi nu sunt combinate cu activitatea mentală. În general, „rugăciunea orală și vocală este rodnică atunci când este combinată cu atenția, ceea ce este foarte rar”, deoarece prea mulți nici măcar nu încearcă să depășească activitatea verbală. Atenția, trebuie subliniat, se învață „în primul rând prin practica Rugăciunii lui Iisus”, [care] leagă energiile minții și inimii.

Problema este și mai gravă. Din păcate, se spune puțin despre faptul că concentrarea exclusivă asupra rugăciunii verbale devine în cele din urmă de-a dreptul periculoasă: dacă cineva se abate de la rugăciunea mentală în timpul unei astfel de practici, poate provoca vătămări sufletului. Ca activitate în primul rând externă, rugăciunea verbală, dacă este înrădăcinată în ea, poate duce „la o stare de autoamăgire și iluzie” pentru cei care, „după ce au respins practica Rugăciunii lui Iisus și a rugăciunii mentale în general, se mulțumesc doar cu rugăciunea externă”. O astfel de rugăciune externă este înțeleasă ca însemnând „participarea la slujbele bisericești și îndeplinirea pravilei chiliene, constând exclusiv din psalmodie și rugăciune orală și vocală”. [1589] Toate problemele și pericolele asociate vor fi discutate mai detaliat în secțiunea următoare, „Minte și inimă”.

De fapt, potrivit Sfinților Părinți, rugăciunea verbală „nu este o faptă măreață, ci simplă. Iar Rugăciunea lui Iisus, în sine, nu este miraculoasă, ci, ca orice altă rugăciune scurtă, verbală și, prin urmare, exterioară. Dar se poate transforma în rugăciune mentală și din inimă” – poate duce la [o rugăciune] măreață .

Nu orice rugăciune poate fi numită pe bună dreptate rugăciune. A rosti cuvinte sau a „asculta pe altcineva citindu-le” nu este rugăciune, ci doar un instrument sau o „modalitate de a incita” rugăciunea. „Rugăciunea în sine este apariția în inimile noastre a unui sentiment reverențios după altul față de Dumnezeu: sentimente de smerenie, devotament, recunoștință, laudă, iertare, căință, supunere față de voința lui Dumnezeu și așa mai departe. Singura noastră grijă ar trebui să fie ca, în timpul rugăciunii, sentimentele să ne umple sufletele, astfel încât atunci când limba recită rugăciuni, urechea ascultă și trupul se plecă, inima

să nu fie goală.” Când sentimentele lipsesc, „rugăciunea noastră nu este încă rugăciune.” [1591] Așa se întâmplă cu cei care nu sunt încă puternici în rugăciune: buzele rostesc cuvinte, dar mintea rătăcește, atenția este distrasă, iar inima rămâne rece. Esența este ca mintea să ia aminte la cuvânt, iar inima să răspundă cu sentiment. Numai atunci poate rugăciunea, în care predomină elementul verbal, să devină treptat mentală, apoi mentală-inițială și „numai atunci va fi adevărată rugăciune”. [1592] Aceleași „rugăciuni care nu vin din inimă, ci numai din minte și din limbă, nu trimit o rază de lumină care să se înalțe spre cer și nu sunt auzite acolo. Într-adevăr, aceasta nu este rugăciune, ci doar tehnici de rugăciune ” . [1593]

Unul dintre avantajele importante ale Rugăciunii lui Iisus este concizia sa. Această calitate se reflectă în denumirea sa antică de rugăciune dintr-o singură silabă [sau] , în mod echivalent, rugăciune dintr-un singur cuvânt , [rugăciune dintr-un singur cuvânt sau rugăciune] din cuvinte scurte . Acești termeni se referă la o frază de rugăciune scurtă, formată din mai multe cuvinte, de obicei destinată repetării constante. În Scară, acest termen este tradus ca un calc din grecească - „cu o singură minte ” ; acesta este cel mai precis ca sens și subliniază caracteristica fundamentală a rugăciunii mentale, mai degrabă decât verbale: capacitatea sa, datorită conciziei sale, de a fi conținută într-un „singur gând”. Adică, după trecerea de la rugăciunea verbală la cea mentală, rugăciunea încetează să mai fie fragmentată în cuvinte recitate separat, ci este imediat înțeleasă de minte ca un singur gând unificat - o caracteristică unică rugăciunii mentale. Din acest motiv, trebuie să fie suficient de scurtă. În legătură cu aceasta, Rugăciunea lui Iisus completă, formată din opt cuvinte, adesea, atunci când trece de la verbală la mentală, ia o formă prescurtată de cinci cuvinte sau mai puțin.

O formulă și mai veche și mai simplă pentru o rugăciune monosilabică este „Doamne, miluiește” (Kuvrie e*levhson). Una dintre variantele sale, conform Sfântului Grigorie Palama , era și rugăciunea vameșului: *Dumnezeule, ai milă de mine, păcătosul* [1599] , împrumutată din textul evanghelic [1600.] Sfântul Ioan Casian Romanul face referire la versurile binecunoscute ale psalmului: *Dumnezeule, fii aproape să-mi ajuți* și *Doamne, grăbește-te să mă ajuți* [1601] , folosite pe vremea sa ca rugăciune monosilabică [1602.] Vedem că Părinții nu au neglijat inițial porunca Vechiului Testament: *puține să fie cuvintele tale* [1603] . Se poate observa că natura monosilabică a Rugăciunii lui Iisus este exprimată deosebit de clar în limba greacă, unde, datorită combinării reușite a vocalelor și consoanelor, sună foarte coerent, pronunțată dintr-o singură respirație, într-adevăr ca și cum ar forma un singur cuvânt: Kiriye-Iisu'-Christe'-ele'yson-me (Kuvrie jIhsou ~ Cristev e*levhson me) [1604] .

Sfinții Părinți menționează în repetate rânduri avantajele Rugăciunii lui Iisus față de alte forme de invocare a Domnului. La urma urmei, trebuie să ne „rugăm frecvent și pe scurt”, astfel încât „vrăjmașul calomniator să nu poată semăna nimic în inimile noastre”, așa cum se întâmplă cu rugăciunea prelungită. În general, rugăciunile scurte și, prin urmare, „săvârșite frecvent, susțin mai bine, păstrează mai mult timp starea de spirit rugătoare și ne apropie de rugăciunea neîncetată”. Mai mult, „rugăciunile scurte, ca niște scântei, ne aprind inimile și,

ca niște săgeți, se înalță spre cer cu mai multă forță. Dimpotrivă, din cauza rugăciunilor prea lungi, atenția slăbește, iar oboseala duce la relaxare și lene ” .

De aici și alfabetul învățăturii: „Întreaga rugăciune să fie simplă, căci vameșul și fiul risipitor L-au ispășit pe Dumnezeu printr-un singur cuvânt. Nu folosiți expresii prea înțelepte în rugăciunea voastră, căci adesea bolboroseala simplă și necomplicată a copiilor a fost plăcută Tatălui lor Ceresc. Nu încercați să fiți verboși când conversați cu Dumnezeu, ca nu cumva mintea voastră să se irosească căutând cuvinte. Singurul cuvânt al vameșului L-a ispășit pe Dumnezeu și o singură rostire, plină de credință, l-a mântuit pe tâlhar. Vorbirea în rugăciune adesea distrage mintea și o umple de fantezii, în timp ce simplitatea o adună de obicei . ” [1606]

În timpul „psalmodiei” obișnuite, o varietate de gânduri se prezintă minții, abundența și bogăția lor de conținut distrag mintea și aceasta „nu poate fi la fel de lipsită de distrageri ca în timpul rugăciunii scurte și uniforme”. [1607.] Cu experiența, se realizează că „cu cât rugăciunea este mai simplă, cu atât este mai eficientă”. De aici și marele avantaj al Rugăciunii lui Iisus: este ușor să reții un gând în cuvintele sale și este mai dificil pentru vrăjmaș să-l pătrundă decât cu una verboasă și, la urma urmei, „tactica diavolului este să fragmenteze și să zdrobească starea interioară a unei persoane”. [1608.] Prin urmare, pentru rugăciunea solitară, Părinții au preferat o rugăciune monosilabică - una care contribuie cel mai mult la concentrare și întoarcere spre interior, spre deosebire de psalmi și tropare, care adaugă varietate serviciului divin . [1609]

Din același motiv, de exemplu, Sfântul Sofronie (Saharov) „prefera rugăciunile scurte – precum strigătele disperate, din inimă. El sfătuia să împartă rugăciunile lungi – dintre care există multe printre rugăciunile sale – în părți, deoarece atenția noastră nu poate suporta o solicitare excesivă și avem nevoie de pauze ” . [1610]

Toate aceste aspecte individuale sunt doar detalii ale unei învățături care s-a dezvoltat de-a lungul secolelor, ale cărei baze teoretice au fost puse în secolul al VII-lea de Sfântul Ioan Scărarul . Marele ascet a sistematizat cunoașterea experiențială a asceților isihaști, care fusese păstrată de Tradiția creștină încă din cele mai vechi timpuri. Conform învățăturii Scării, întreaga cale a urcușului rugător este împărțită în trei etape. Prima, sau „începutul rugăciunii”, constă în așezarea unei „temei solide” - o muncă persistentă care poate dura ani de zile. Ascetul este obligat să „alunge cu hotărâre gândurile rele care se apropie de mintea sa” și să facă acest lucru „la apariția lor”. Dar acest lucru nu este suficient - el trebuie să „își închidă imediat mintea în cuvintele rugăciunii și să o înalțe în întregime către Dumnezeu”.

A doua etapă – mijlocul călătoriei ascetice – va fi atinsă atunci când mintea își poate menține fără efort, automat, strânsoarea asupra cuvintelor „pe care le rostim sau le gândim”. Mintea va fi apoi complet cufundată în gândirea rugăciunii, absorbită în întregime de aceasta, fără să-i pese deloc de „nimic altceva, nici măcar cel mai mic”. A treia etapă – „perfecțiunea rugăciunii este

extazul față de Domnul”; aici se deschide calea ulterioară – către dobândirea darurilor harului . [1611]

Metoda fundamentală de predare prescrie: „Încearcă întotdeauna să-ți aduci înapoi gândurile rătăcitoare sau, și mai bine, să le cuprinzi în cuvintele rugăciunii. Dacă, din cauza copilăriei tale, acestea devin obosite și distrase, atunci reintrodu-le în cuvintele rugăciunii, căci neconstanța este caracteristică minții noastre.” [1612] Aceasta înseamnă că începătorul „se forțează cu toată puterea să-și aducă mintea întreagă și pură în rugăciune și să-și cuprindă întregul gând și întreaga gândire în conceptul transmis de cuvintele rugăciunii pe care o săvârșește”. În același timp, nu trebuie să permitem gândurilor noastre să „devie în niciuna dintre direcții” și nici nu trebuie să fim împovărați de nevoia de a „adună mintea în noi înșine” iar și iar. Aceasta este munca noastră, latura umană a problemei, care, deși nu poate schimba starea conștiinței noastre, este capabilă să atragă harul lui Dumnezeu - și acesta este tocmai scopul acestei munci anevoioase.

„Dacă trudești și te lupți cu mintea ta, obișnuind-o să rămână nemișcată în timpul rugăciunii, atunci Dumnezeu îți va vizita în cele din urmă sufletul.” Este „imposibil ca o persoană să-și țină mintea legată, astfel încât să nu rătăcească de la rugăciune și să rătăcească încoace și încolo, dar Dumnezeu, care l-a creat, poate, atunci când intră în cineva, să o înfrâneze și să o întărească.” [1613] Așadar, „luptă-te neîncetat cu înălțarea gândurilor tale”, dar nu te supăra și nu dispera, „căci Dumnezeu nu caută rugăciunea fără să se înalțe de la începători. De aceea, nu te întrista, fiind jefuit de gânduri, ci fii cu o dispoziție bună și atrage-ți neîncetat mintea la atenție; căci a nu fi niciodată jefuit de gânduri este caracteristic doar unui înger. ” [1614]

Scara ne poruncește să acordăm prioritate rugăciunii mai presus de orice alte munci, iar aceasta nu este doar o regulă disciplinară, ci o metodă tactică de război intern. Dacă „cineva, în timp ce este angajat într-o anumită sarcină, o continuă chiar și atunci când a venit ceasul rugăciunii, este hulit de demoni, căci aceasta este intenția acestor hoți, să ne fure din când în când”. [1615] Oricine este absorbit de munca sa, considerând importanța acesteia nu mai puțin decât slujirea rugăciunii, care, chiar și cu conștiință bună și cu cele mai bune intenții, ezită să o abandoneze „și nu aleargă la rugăciune, stând să o termine pentru a se ruga *mai târziu* ” - cade în plasa vrăjmașului.

Scopul dușmanilor noștri „este să ne batjocorească, să ne incite să amânăm lucrarea rugăciunii și, prin urmare, să tulburăm ordinea vieților noastre și, odată cu ea, sufletele noastre”. De asemenea, ei vor să abandonăm complet rugăciunea din cauza oboselii muncii sau, dacă ne rugăm, să o parcurgem în grabă la întâmplare, cu mintea confuză, parcurgând rugăciunile prescrise fără atenție, sentiment sau emoție . [1616]

În cele din urmă, într-o frază laconică, Sfântul Ioan prezintă un întreg plan de viață în Scara sa. Acestea sunt rânduri care pot părea banale, peste care ne grăbim și le trecem în grabă. Dar ar trebui să le analizăm cu atenție și să reflectăm din nou asupra lor. Examinarea acestei fraze din secțiunea anterioară

ne-a luat în considerare mai multe capitole: „Ridică-te din lume și poftă, leapădă grijile, dezbrăcă-te de gândurile tale, renunță la trup, căci rugăciunea nu este altceva decât înstrăinarea lumii vizibile” - nimic altceva decât devoțiunea tăcută numai față de Dumnezeu .

Așadar, „ridică-te și leapădă-ți atașamentele și grijile lumești, detașează-ți mintea de toate gândurile și visele, curăță-ți inima de poftele murdare, leagă-ți toată voința, leapădă trupul și înțelepciunea trupească - și înalță-te cu toată dorința ta către Creator” [1618] .

Nu există alt nume sub ceruri

Principala diferență dintre Rugăciunea lui Iisus și alte rugăciuni scurte este că prin intermediul ei ne adresăm personal celui de-al Doilea Ipostas al Treimii, glorificându-L pe Mântuitor pe nume. Desigur, Creatorul ne aude la fel de clar și în alte cazuri - când Îl numim Dumnezeu, Domn sau Sfânta Treime, când Îl chemăm pe Tatăl sau invocăm pe Duhul Sfânt. Mai mult, El ne aude chiar și atunci când nu ne gândim să ne adresăm Lui, cunoaște toate gândurile noastre și vede toate mișcările ascunse ale sufletului. O astfel de legătură unidirecțională există întotdeauna și continuu pentru Cel care este „pretutindeni prezent și umple toate lucrurile”, în a cărui „carte” am „scris ceea ce nu s-a făcut încă ” .

Și totuși, când spunem „Isus!”, se întâmplă ceva deosebit de semnificativ. A te adresa oricărei persoane pe nume este cea mai directă, cea mai intimă formă de adresare. Dar aici ne adresăm Persoanei Fiului lui Dumnezeu.

Tatăl nostru ([1620]) – acesta este singurul mod în care Hristos ne-a învățat să ne adresăm lui Dumnezeu, dar asta s-a întâmplat în timpul vieții Sale. Aceasta se întâmpla înainte ca „Dumnezeu Tatăl să fi înălțat firea umană a Fiului Său și L-a așezat la dreapta Sa în slava pe care o avea ca Dumnezeu chiar înainte de întruparea Sa și să fi glorificat numele Său mai presus de orice nume”. După Înălțare, lumea s-a schimbat – de acum înainte, „fiecare persoană care este unită cu Isus Hristos va fi cu El și glorificată”. [1621] De acum înainte, lumea este complet transformată de Cel care așezat la *dreapta Puterii.* [1622] Căci „firea umană este primită în însăși viața Preasfintei Treimi ” . [1623]

Tocmai această Persoană a Dumnezeului Treimic, întrupată în Dumnezeu-omul, ne-a devenit aproape și dragă, cea care împărtășește natura Lui și se împărtășește cu Trupul și Sângele Lui. „Dintre cele trei Ipostasuri ale Sfintei Treimi, cea mai apropiată nouă este Ipostasul Domnului Isus, datorită întrupării Sale. În Persoana Cuvântului întrupat al Tatălui, am dobândit comoara adevăratei cunoașteri *a slavei lui Dumnezeu...* 1624 În Ipostasul Său erau cuprinse atât Divinitatea nevăzută, cât și întreaga umanitate - cea *din cer* și cea *din pământ* [1625] ” [1626] , și *în El locuiește plinătatea Divinității trupește* [1627.] De aici o astfel de apropiere, permițând creaturilor să-L numească pe Dumnezeu cu nume omenesc. De aici și posibilitatea comuniunii personale cu Dumnezeu, chiar până la punctul de a ne contopi cu trupul și sângele, și nu este o coincidență faptul că, întorcându-ne către Tatăl: *Tatăl* ***nostru*** , îl numim pe Fiul: *Domnul* ***meu*** *și Dumnezeul* ***meu*** [1628] . Natura umană este îndumnezeită, iar numele uman Isus

este sfințit, devenind sacru pentru noi, căci *nu este sub cer niciun alt nume dat oamenilor,* prin chemarea căruia să fie posibil *să fii mântuit* [1629] .

Mântuitorul, în ultimele ore ale vieții Sale pământești, ni s-a adresat: *Până acum n-ați cerut nimic în Numele Meu,* dar acum *cereți și vi se va da... Orice veți cere de la Tatăl în Numele Meu, El vă va da* [1630] - din acel moment „aceste cuvinte ale lui Hristos sunt atât temeiul dogmatic, cât și cel ascetic al rugăciunii în numele Lui” [1631] .

În rugăciune, credinciosul Îl cheamă pe Dumnezeul său pe nume, invocându-L în ajutor. Când el cheamă, ceilalți răspund: se întorc și răspund. Și Dumnezeu răspunde – acest răspuns este exprimat prin trimiterea harului, pe care îl primim cât mai bine putem.

Însă nu toată lumea, și nu întotdeauna, este capabilă de o astfel de comuniune reciprocă - prea adesea chemarea celor care se roagă nu reușește să producă nicio acțiune vizibilă a harului. Un sentiment clar al vizitei divine este disponibil celor al căror spirit s-a trezit, dar nu și celor cu o înclinație carnală sau spirituală. În această privință, comuniunea cu Dumnezeu este un mister. Nu în sensul secretului, ci dintr-un motiv obiectiv - necesitatea dobândirii inițiale a harului, fără de care *inimile acestor oameni s-au împietrit, abia aud cu urechile și ochii li s-au închis, ca nu cumva să vadă cu ochii, să audă cu urechile și să înțeleagă cu inima .* [1632] În starea sa obișnuită de lipsă de har, gândirea umană este incapabilă să pătrundă misterele divine . [1633] Dar problema nu este doar la noi - Dumnezeu, în libertatea Sa, este, desigur, liber să refuze să răspundă deloc; El Însuși a avertizat că *nu toți* [vor] fi ascultați de El.

Nu toți sunt vrednici de atenția Lui și nu orice cerere este plăcută, așa cum se spune: *„Abia atunci când cerem ceva după voia Lui , El ne aude* ”. [1635] Și pentru unii este mult mai benefic să-și continue rugăciunea, intensificându-și eforturile, decât să primească răspunsuri premature fără să fie pregătiți. Domnul se poate îndepărta complet, se poate retrage de la noi din cauza nevredniciei noastre și poate chiar să ne ia boabele harului acordate anterior - așa cum se spune: „ *Luați-i talantul* ”, căci slujitorului leneș *i se va lua chiar și ce are* . [1636]

Un nume este ceva cu totul diferit de poreclele animalelor sau de numele obiectelor și fenomenelor. Un nume se distinge prin faptul că este dat doar *unui individ* și există o legătură interioară misterioasă între nume și persoana care este numită. Când ne rugăm pentru cineva și ne gândim doar la numele acestuia, Domnul știe deja exact pentru cine cerem, chiar dacă mii de alte persoane poartă același nume. Reflectând asupra comuniunii cu Dumnezeu, devenim în mod special conștienți de importanța atenției în rugăciune. A te adresa cuiva absent sau neglijent este nepotrivit, iar în relațiile umane este un semn de lipsă de respect, răceală, o dovadă de dispreț; poate fi ofensator, chiar insultător. Este și mai dificil pentru o persoană rugătoare neatentă să se bazeze pe un răspuns divin - chemarea lui Dumnezeu *în zadar* o pune, de asemenea, în pericol *de pedeapsă* . Rolul atenției aici este primordial. Un nume în forma sa verbală este neutru până când este atribuit unei anumite persoane.

Astfel, numele Iisus nu a fost dat doar Mântuitorului; a fost purtat de strămoșii noștri înainte de Nașterea lui Hristos - Sfântul Iisus de Navin, și Iisus, fiul lui Sirah, și Iisus, fiul lui Iosedec; este purtat și după Naștere - de exemplu, de Sfântul Iisus de Anzersk. Mai mult, „numele Hristos nu este potrivit doar pentru Emanuel, ci este însușit și de oameni, astfel încât oamenii sunt numiți Hristoși”. [1638] Când pronunțăm un nume în rugăciune, identitatea cu care îl asociem, persoana specifică căreia îi adresăm apelul nostru, este de o importanță decisivă. În acest moment, prin efortul și concentrarea atenției noastre, „atribuim” numele unei sau altei persoane și numai atunci ne putem aștepta la un răspuns. Dacă suntem distrați, nu ne concentrăm asupra imaginii celui al cărui nume îl pronunțăm, dacă gândul care ne leagă de persoana numită este absent, atunci numele sună abstract, neutru și atunci, în realitate, nu este asociat cu nimeni, nu aparține nimănui personal. Atârnă în spațiu și, prin urmare, nu există nimeni de la care să aștepte un răspuns.

Numai atunci când numele Isus este atribuit personal lui Hristos în conștiința noastră, numele poate fi umplut de harul răspunsului divin; numai atunci se stabilește o conexiune energetică pozitivă. „Și ca o inimă cu puțină credință să nu creadă că crucea sau numele lui Hristos lucrează în mod miraculos în ele însele și nu prin Hristos, aceeași cruce și nume al lui Hristos nu fac minuni până când nu văd cu ochii inimii mele sau cu credință pe Hristos Domnul și nu cred din inima mea tot ce a făcut El pentru mântuirea noastră . ” [1639]

Omul Îl cheamă pe Dumnezeu în rugăciune, vorbește cu El și tânjește după comuniune reciprocă. Răspunsul divin este exprimat în acțiunea energiei Sale necreate; acest răspuns, ajungând la sufletul nostru, este simțit ca atingerea puterii divine. Omul experimentează subiectiv influența harului ca tandrețe și mângâiere; acesta poate vindeca, ilumina sau sfinți; îl percepem ca comuniune cu Dumnezeu, prezență divină. Aceasta este cu adevărat prezență - un aflux de energie divină, o întâlnire cu Divinul. Pronunțând numele lui Dumnezeu, omul discerne răspunsul în inima sa; uneori este rapid, viu și impresionant; sentimentul este de așa natură încât însuși numele rostit dezvăluie prezența divină - razele strălucitoare ale harului, contopindu-se cu numele, ne îndeamnă involuntar să identificăm numele cu Însuși Purtătorul. Aici se află o piedică ascunsă: o interpretare greșită a experiențelor subiective ale cărții de rugăciuni poate duce la o abatere de la învățătura ortodoxă [1640] .

În astfel de momente, „însuși numele este experimentat ca prezența lui Dumnezeu”. [1641.] Așa simțea și descria părintele Ioan de Kronstadt experiențele sale personale. El „era atât de strâns unit cu Hristos prin rugăciune, iar Domnul era atât de aproape de inima sa în timpul rugăciunilor pline de har, încât nu despărțea numele lui Dumnezeu de Dumnezeu Însuși în inima sa. Numele lui Dumnezeu se contopea cu Dumnezeu în inima sa până la punctul de inseparabilitate, ceea ce ar trebui să realizeze fiecare creștin în rugăciune”. Dar „părintele Ioan identifică numele lui Dumnezeu cu Dumnezeu Însuși doar într-un sens subiectiv”, fără a acorda niciodată o semnificație dogmatică experiențelor sale spirituale intime . [1642]

Prin urmare, el nu contrazice învățătura Bisericii, care postulează: „Dumnezeu nu este încă ceea ce ne-am imaginat sub conceptul de Dumnezeu, sau ceea ce L-am înfățișat, sau ceea ce a descris cuvântul Său” ([1643)] , - „Dumnezeu nu este un discurs, El nu are ființă într-o voce sau într-un sunet” [1644.] Părintele Ioan nu este ocupat să caute formulări dogmatice stricte, el gândește în imagini, uneori aproape poetice, și de aceea își dă libertatea de a descrie Dumnezeirea ca fiind ceva în numele ei „înfățișat și conținut și în același timp neconținut” [1645] .

Cei care gravitează spre formalism, care sunt înclinați să identifice prea literal „numele lui Dumnezeu cu Dumnezeu Însuși”, ar trebui să ia în considerare raționamentul sfântului văzător, care a scris „Despre numele divine” în mod specific despre relația dintre nume și cel numit [(1646]). „Căci, într-adevăr, este nerezonabil și nechibzuit să acordăm atenție literei și nu sensului vorbirii. Acest lucru nu este caracteristic oamenilor care doresc să înțeleagă Divinul, ci este inerent doar celor care percep doar sunete și nu permit sensului lor să le pătrundă în urechi pentru percepție externă și nu doresc să cunoască... oameni dependenți de semne și litere fără sens... care nu ajung la înțelegerea sufletelor lor, ci sună doar extern, în spațiul dintre buze și urechi.” Dumnezeu este numit într-o varietate de moduri, în care teologii nu le constrâng libertatea. „Este potrivit să știm că folosim literele, vorbirea și semnele de dragul simțurilor.” Dar numai pentru o vreme, „și când sufletul nostru este împins de energiile mintale spre speculație, atunci... sentimentele devin superflue” [1647] , și odată cu ele cuvintele – aceasta este natura rugăciunii.

Întotdeauna au existat „oameni care se agață de nume”, dar „când sufletul vrea să-și îndrepte privirea în sus, către Dumnezeu și, pe cât poate, să se unească cu El, trebuie să-și întoarcă privirea, adică mintea, de la particular și să facă un salt spre ceea ce este mai general”. În rugăciunea adevărată, spiritul nu are nevoie de „cuvinte, silabe și litere”, deoarece „gândește la ceva mai înalt decât acestea, după ce s-a unit în cele din urmă cu Dumnezeu”. Dar dacă sufletul „își imaginează ceva josnic și încearcă să se agațe de ceva senzorial, atunci trebuie să caute cuvinte mai precise” [1648.] „Dumnezeu, însă, depășește orice proprietate... nume, cuvânt” [1649.] „Nu există un singur nume care să cuprindă întreaga natură a lui Dumnezeu și să fie suficient pentru a o exprima pe deplin”, prin urmare, „numele sunt semne ale obiectelor numite” [1650.] Din acest motiv, Sfântul Simeon a dezvoltat o întreagă „teorie a numelor care nu-L pot exprima pe Dumnezeu așa cum este”, căci „El este inefabil” și „nu are nume” [1651] .

Pentru a evita diverse concepții greșite, trebuie să înțelegem clar cum interpretează gândirea creștină fenomenul comuniunii cu Dumnezeu, ce se întâmplă în timpul întâlnirii rugătoare a creației cu Creatorul său. Trebuie să înțelegem cum diferă acțiunea harului divin în rugăciunea activă de cea care are loc în timpul contemplării luminii necreate și de cea care are loc în sacramentul Trupului și Sângelui lui Hristos. Neavând spațiu pentru a aprofunda acest subiect complex, vom atinge doar câteva puncte, conturându-i contururile.

Ortodoxia, în teologia sa despre Dumnezeu, distinge în El trei aspecte sau „trei lucruri existente: esența, energia și Treimea Ipostaselor Divine”. [1652] Când ne

adresăm Ipostasului lui Dumnezeu Fiul pe nume, ne adresăm unei Persoane , [1653] deoarece esența lui Dumnezeu este absolut nenumită, „complet fără nume, ca întrecând orice nume”. [1654] „Ce este *esența* lui Dumnezeu, nici nu încercați să înțelegeți” sau să numiți, căci „Dumnezeirea inaccesibilă se dovedește a fi nenumită și stă deasupra numelor”. [1655] Esența lui Dumnezeu este „complet de neînțeles, inexprimabilă, inefabilă... fiind mai presus de orice nume și cuvânt” [1656] și, prin urmare, nu este în niciun fel „imposibil să găsești un nume care să exprime esența lui Dumnezeu ” . [1657] *indică* esența Sa nenumită: numele lui Dumnezeu „nu reprezintă esența în sine, ci semnifică doar anumite proprietăți legate de ea” [1658] ; sau cu alte cuvinte – prin nume „esența este discernută în persoane” [1659] .

Când Îl invocăm pe Fiul lui Dumnezeu în rugăciune, ne adresăm prin El atât Tatălui, cât și Duhului Sfânt. Dacă, la nivel ipostatic, sfatul celor trei Persoane binevoiește să ne răspundă, atunci are loc acțiunea de răspuns a Sfintei Treimi. Această acțiune este triunală, implicând toate cele trei Persoane. Prin voința Lor, energia emanată din esența divină este îndreptată către creatura care întreabă: Tatăl, prin Fiul în Duhul Sfânt, trimite puterea Sa necreată a harului asupra noastră ‘ pentru ca, ajungând la sufletul omenesc, să-l purifice, să-l lumineze și să [-l] mântuiască . Astfel, primim un răspuns de la Dumnezeu. Energia numită har emană din însăși esența divină; este o manifestare a esenței - acțiunea ei. În același timp, ea menține întotdeauna o fuziune inseparabilă cu esența, neseparându-se niciodată de ea, neformând niciodată ceva separat și independent.

Însă, cu toate acestea, energia nu poate fi complet identică cu esența: „Esența și energia nu sunt același lucru” [1662.] „Energiile lui Dumnezeu coboară la noi, dar esența Lui rămâne inaccesibilă”, prin urmare, „creația participă doar la energia lui Dumnezeu, dar nu și la esență sau Ipostas” [1663.] „Cei care au fost considerați vrednici de unirea cu Dumnezeu sunt uniți cu el prin energie”, care „nu este esența lui Dumnezeu”. Această diferență este exprimată și terminologic: dacă esența este numită pe bună dreptate *Dumnezeu* (Qeov), atunci, „așa cum spun teologii, cuvântul *Divinitate* (Qeovth) este denumirea energiei divine” [1664] .

Dacă am admite că omul ar participa la însăși esența lui Dumnezeu, el nu ar deveni un zeu prin har, așa cum este numit fiecare dintre noi, ci Dumnezeu prin natură, absolut egal cu Creatorul, adică posedând pe deplin proprietățile Sale divine, cum ar fi lipsa de început, infinitul și așa mai departe. Acest lucru este absurd din diverse motive, dar este suficient să citățm unul: creația nu poate deveni fără început, căci, fiind creată, ea deja începe.1665 Ca să nu mai vorbim de faptul că Dumnezeu nu ar rămâne Treimic, ci ar deveni [multi] *-ipostatic* , în funcție de numărul de persoane implicate, căci „câte persoane participă la esență, atâtea ipostaze are ” .[1666]

Așa cum se întâmplă în comuniunea rugătoare cu Dumnezeu, așa este și în contemplarea luminii necreate - „sfinții nu văd esența lui Dumnezeu, ci slava Lui” [1667] , când „Cel ce este invizibil în esență devine vizibil în energii” [1668.] Esența lui Dumnezeu nu ne este accesibilă nici măcar în Euharistie, în sacramentul care

ne unește cu Dumnezeu în cel mai intim mod posibil - atât de mult încât cel ce se împărtășește, după cuvintele Sale: *rămâne în Mine și Eu în el* [1669] . Împărtășirea cu Dumnezeu se împlinește în Trupul lui Hristos și, deși „El ne face cu adevărat părți ale Lui Însuși și noi, în sensul cel mai direct, devenim mădulare ale Trupului Său viu”, totuși „noi, desigur, suntem uniți nu cu esența divină, ci cu firea umană îndumnezeită a lui Hristos” [1670] , – „Împărtășirea Sfintelor Taine înseamnă unirea cu firea umană a lui Dumnezeu Cuvântul, care, unită ipostatic cu a Doua Persoană a Sfintei Treimi, s-a îndumnezeit și a devenit izvorul îndumnezeirii oamenilor” [1671] .

Și prin urmare, „orice idee care permite posibilitatea ca o creatură să devină părtașă la esența divină a Dumnezeului Treunic este blasfemie și erezie”, căci îndumnezeirea pentru om este posibilă doar prin energii, adică „ *prin har,* prin sacramentele Bisericii în care acționează Dumnezeu” [1672.] „Nu Dumnezeu, ci harul se revarsă” asupra noastră [1673] , iar îndumnezeit „omul devine în întregime zeu prin har” [1674] – „omul devine tot ceea ce este Dumnezeu, cu excepția identității în esență” [1675] .

Nu putem permite o altă confuzie: nu putem echivala numele lui Dumnezeu cu energia lui Dumnezeu. O astfel de ispită poate apărea, din nou, sub influența unor impresii de rugăciune foarte puternice și vii. Când sunetul numelui lui Dumnezeu și influxul harului copleșesc simultan inima, aceasta este experimentată subiectiv ca ceva consubstanțial. În realitate, o astfel de unitate este imposibilă. Energia este o manifestare a esenței divine; o dezvăluie, dar esența însăși este necunoscută și *fără nume* și, prin urmare, dezvăluind fără nume, energia nu poate dezvălui un nume. Singura noastră soluție aici este să numim energia prin diferite nume, ceea ce facem, exaltând-o ca Divinitate, har, putere sau lumină necreată. Dar aceasta este cu totul [altceva] .

Dacă, însă, am admite imposibilul - că numele lui Dumnezeu este identic cu energia, adică forța care manifestă esența divină - atunci numele ar deveni însăși Divinitatea, iar un astfel de *Nume-Divinitate* ar putea comunica direct har necreat, îndumnezeitor, celor care îl pronunță pur și simplu. În acest caz, rugăciunea însăși, ca o rugăminte către Dumnezeu pentru dăruirea harului, ar fi inutilă; ar fi suficient să repetăm numele și, în loc de comuniunea cu Dumnezeu, am avea ritualul magic al „comuniunii cu numele”. Atunci omul nu ar mai avea nevoie de darul contemplării luminii necreate; ar fi îndumnezeit prin „contemplarea numelui”. Dar, în acest caz, nu ar dispărea și nevoia de sacramentul Euharistiei? Nu înlocuiește oare pronunția unui astfel de nume Sfintele Taine și nu ar fi suficient să ne „împărtășim” cu numele în sine? Dar atunci, Crucea lui Hristos și Întruparea Sa ar deveni, de asemenea, inutile.

Strict vorbind, chiar și expresia consacrată care definește rugăciunea, „a chema numele lui Dumnezeu”, nu este în întregime corectă atunci când este luată literal . [1677] În realitate, nu chemăm un nume, ci Dumnezeu, iar omul nu se roagă la un nume, ci la Dumnezeu, pe care îl invocă prin intermediul acestui nume. Prin urmare, potrivit Sfântului Dionisie Areopagitul , nu numele în sine este vrednic de laudă, „ci ceea ce semnifică”, adică „manifestările energiei lui Dumnezeu”,

numite „dispensații” sau, cu alte cuvinte, harul primit ca răspuns la rugăciune . [1678] Prin urmare, trebuie să înțelegem corect convenționalitatea alegorică a unor astfel de expresii mai puțin reușite, cum ar fi, de exemplu, „scopul rugăciunii este unirea inimii cu numele lui Iisus Hristos”. [1679] Un creștin caută unirea nu cu un nume, ci cu Hristos. „La urma urmei, rugăciunea noastră nu se adresează numelui lui Dumnezeu, ci Dumnezeului personal viu, iar sensul rugăciunii nu constă în pronunțarea numelui lui Dumnezeu... ci tocmai în apelul către Dumnezeu” [1680.] Și harul nu vine din nume, ci de la Dumnezeu - ca urmare a adresării Lui pe nume: nu din nume, ci „ *de dragul* numelui lui Isus, folosit de cel care se roagă, ajutorul de la Dumnezeu coboară la el” [1681.] Domnul, poruncind rugăciunea în numele Său, Însuși a poruncit: *cereți în numele Meu* [1682] , dar în niciun caz „în numele Meu”, și El chiar explică: *orice veți cere în numele Meu, **voi** face* [1683] - atestând că El Însuși acționează, și nu numele în sine [1684] .

Când întâlnim tocmai această expresie în Sfânta Scriptură: „ *a chema numele Domnului”* sau în Scara Morților: „bați-vă vrăjmașii cu numele lui Isus” [(1685)] și expresii similare, trebuie, desigur, să înțelegem că acesta este un limbaj imnografic al imaginilor, nu formulări dogmatice stricte. Un astfel de „stil, potrivit pentru descrierea experiențelor mistice” este în mod natural inacceptabil în raport cu limbajul „conceptelor teologice care gravitează spre o terminologie filosofică precisă” [(1686]). Descriitorii stărilor spirituale sunt forțați să recurgă la anumite mijloace expresive; limbajul lor este alegoric și metaforic. Ei trebuie „să dezvăluie conexiuni asociative și să găsească asemănări între vizibil și invizibil pentru a ajuta sufletul să se conecteze cu lumea spirituală înrudită cu ea”. Prin urmare, pentru ascet, cuvinte precum „numele lui Isus este Dumnezeu” sunt o amintire a experiențelor sale de rugăciune, o descriere a acelei stări în care sufletul, invocând numele Creatorului său, „este revelat prin har”. Însă „aceeași exprimare în limbaj teologic ar fi absurdă, iar o încercare de a dogmatiza o imagine simbolică s-ar putea transforma în erezie” [1687] .

Dacă luăm în considerare acest lucru și mai strict, trebuie să recunoaștem că nu numai expresia „a chema numele lui Dumnezeu” este inexactă, ci și însăși noțiunea noastră că Dumnezeul pe care îl chemăm „vine” cumva la noi ca răspuns sau că „energiile lui Dumnezeu coboară asupra noastră”. Orice construct intelectual nu este lipsit de limite. Mai precis, „observați că rugăciunea *ne înalță* la Dumnezeu, nu Îl coboară la noi ” . [1688]

Sfânta Treime „nu este într-un loc, astfel încât să lipsească din altul”, căci Ea „este prezentă în toate”, în timp ce „nu totul este prezent în Ea” – în sensul care rezultă din rostirea divin revelată: *apropiați-vă de Dumnezeu și El se va apropia de voi .* [1689] În rugăciune, noi, ca și cum am apuca cu mâinile noastre „un lanț atârnat din cer și care ajunge până aici”, credem că îl tragem spre noi, dar, de fapt, noi înșine suntem ridicați. Aceasta este același lucru cu, aflându-ne pe o corabie, trăgând spre noi o frânghie legată de o stâncă – „nu tragem stânca spre noi”, ci „pe noi înșine și corabia spre stâncă”. Pentru asta există rugăciunea – „nu pentru a atrage spre noi Puterea omniprezentă și nicăieri prezentă, ci pentru a ne încredința Ei și a ne uni cu Ea ” . [1690]

Numele lui Dumnezeu nu sunt harul în sine, ci doar *un mijloc* de a primi harul - un mijloc de a-L invoca pe Cel care poate dărui harul. Și fiind *un mediator* în dobândirea harului, numele este sfințit prin el, devenind, asemenea unei icoane miraculoase, un altar vrednic de venerație: *astfel încât înaintea numelui lui Isus să se plece orice genunchi* - Numele este miraculos, asemenea icoanei, căci Dumnezeu, invocat prin nume sau prin imaginea vizibilă, răspunde și face minuni. Dar nu numele sau imaginea fac minuni, ci Prototipul. Numele lui Dumnezeu, deși nu este identic, participă la Divinitate, deoarece există o legătură interioară inseparabilă între nume și Cel Numit, întrucât numele, asemenea crucii și icoanei, face minuni prin puterea harului lui Dumnezeu - și, prin urmare, este sfânt și vrednic de venerație . După cum se spune: Divinitatea este prezentă în nume, cruce și icoană, „dar nu prin unitatea firii, ci prin participarea lor relativă la Divinitate” 1694. Ele nu sunt sursa harului, ci sunt purtătorii și transmițătorii acestuia; sursa este Dumnezeu 1695 .

Întrucât numele lui Dumnezeu „nu ne dezvăluie ființa lui Dumnezeu așa cum este ea în sine”, ele „sunt doar *modalități* prin care Dumnezeu se revelează în moduri accesibile omului”. 1696 Cu alte cuvinte, „numele lui Dumnezeu sunt *canale* de unire cu El... Numele lui Dumnezeu servește *ca o legătură* între Dumnezeu și noi”, căci „prin invocarea numelui Celui Preaînalt, prezența Sa devine vie și tangibilă” atunci când El răspunde chemării noastre. „Numele este pentru noi *o punte* între noi și El; este *un canal* prin care ajung la noi fluxuri de putere divină”. 1697 Înțelegerea numelui lui Dumnezeu ca mijloc nu degradează sfințenia; teologilor nu le este interzis să se gândească la Domnul Însuși în categorii similare: „persoana Mântuitorului a fost *canalul* prin care puterile divine coboară la rasa umană, iar omul se înalță la Dumnezeu ” . 1698

În cele din urmă, trebuie menționat că numele este doar un mijloc temporar. Pronunția numelui lui Dumnezeu încetează să mai fie necesară odată cu trecerea la gradele superioare ale rugăciunii pline de har . 1699 Rugăciunea spirituală este „har de nedescris”, căci numele lui Dumnezeu, ca orice alte cuvinte omenești, nu are nicio parte în ea; aici „tot ce este pământesc și omenesc devine tăcut”. 1700 Prin urmare, numele lui Dumnezeu este o imagine - sacră, dar materială și trecătoare. „Din cauza corporalității noastre, Domnul își leagă, ca să spunem așa, prezența și pe Sine însuși de materialitate, de un semn vizibil - de exemplu... de o biserică, de icoane, de cruce, de semnul crucii, de numele Său, constând din sunete articulate... Dar va veni vremea când Trupul și Sângele Său - precum și toate celelalte semne vizibile - nu ne vor fi de niciun folos.” Totuși, deocamdată suntem capabili să percepem spiritualul doar „prin fizic și prin imagini și semne” 1701 .

Astfel, niciunul dintre numele lui Dumnezeu „nu ne oferă înțelegerea deplină a *modului în care este El* 1702. Ființa Lui în esența sa întrece toate numele.” Numele Isus „ca nume propriu este ontologic legat de El... ne unește cu Dumnezeu... În rugăciunea în numele lui Isus nu avem nimic automat sau magic. Dacă nu ne străduim să păzim poruncile Sale, atunci invocarea numelui va fi în zadar... Când pronunțăm acest nume, chemându-L la comuniune cu noi, atunci El, care umple totul, ne aude și intrăm în contact viu cu El... și Dumnezeu Tatăl,

prin Cuvântul Său, intră în comuniune cu noi.” Căci *nimeni nu vine la Tatăl decât prin* El [1703.] Și „pacea Lui, care întrece orice pricepere, să locuiască în noi, prin acest nume [1704] ” [1705] .

Învățătura Apocalipsei

Doctrina rugăciunii a fost stăpânită și dezvoltată de Părinți de-a lungul secolelor, dar noi o cunoaștem mai întâi în Sfânta Scriptură, unde ne-a fost inițial învățată de Domnul. Oricât de scurte sunt rândurile Evangheliei, ele sunt extraordinar de ample. Dacă urmăm gândul sfinților interpreți, începem să vedem noi fațete ale fiecărui cuvânt al Apocalipsei. Profetul Isaia, prevăzând viitoarea veste bună a lui Hristos, a vorbit despre Evanghelie astfel: „ *Domnul va face cuvinte prescurtate în tot universul* ” - *„acest cuvânt* prescurtat cuprinde un mare sens”, oferind o hrană inepuizabilă pentru învățătură.

Prin urmare, părinții nu încetează să reflecteze asupra rândurilor sacre pentru a „fi saturați de sensul pur conținut în ele și a deveni pe deplin părtași inspirației divine” [1707] .

În Evanghelie, Mântuitorul poruncește o străduință neîncetată în rugăciune, iar aici, prin imagini impresionante, sunt oferite instrucțiuni de acțiune. Evangheliștii dezvăluie conceptul cheie al perseverenței în rugăciune. Apostolul Luca, de exemplu, începe capitolul 18 cu parabola judecătorului nedrept ‘ unde Domnul arată că trebuie să *ne rugăm întotdeauna* și că El va îndeplini cu siguranță cererea celor care se roagă stăruitor - cei *care strigă către El zi și noapte* . Domnul îi binecuvântează pe cei care dau dovadă de perseverență în rugăciune, care constituie o străduință activă, numindu-i „aleșii Săi”. Le promite că, *deși uneori poate* întârzia, le va îndeplini totuși cererile și [le] *va îndeplini repede* . Același capitol oferă cea mai laconică și expresivă imagine a rugăciunii de pocăință a vameșului - un mărturisitor al adevăratei smerenii, care nu a îndrăznit *să-și ridice ochii spre cer* și, bătându *-se în piept* , ne învață o sinceră auto-condamnare . [1710] Și aici găsim învățături despre sinceritatea și spontaneitatea copilărească în rugăciune, *căci Împărăția lui Dumnezeu* devine proprietatea tocmai a *unor astfel de* rugători - a celor care, în puritatea inimilor lor, seamănă cu niște copilași . [1711]

Acest capitol se încheie cu un alt exemplu frapant al modului în care rugăciunea persistentă a orbului din Ierihon l-a condus la o întâlnire cu Dumnezeu ‘ Aceasta nu mai este o parabolă, ci un eveniment real, prin care Domnul făcător de minuni ne demonstrează încă o dată simbolic principiul creșterii în rugăciune. În primul rând, orbul și-a demonstrat credința activă. Neputând vedea, a crezut cu certitudine când *i s-a spus că vine Isus din Nazaret* . A crezut în venirea lui Isus, în Hristosul predicat și nu a fost rușinat, conform promisiunii lui Hristos: „ *Fericiți sunt cei ce n-au văzut și totuși au crezut* ” . Apoi, acest mărturisitor orb a îndurat lupta cu cei care au încercat *să-l reducă la tăcere* : demonstrând o încăpățânare și învingând rezistența, s-a îndreptat rugător către [Hristos] .

În toate acestea, se poate observa un prototip al ascetismului activ. Însăși cererea bărbatului din Ierihon este simbolică: „ *Să văd* ”, indicând nimic mai

puțin decât o sete de rugăciune contemplativă, care i-a fost acordată. „ *Vezi!* ”, Domnul îi dăruiește darul contemplării, amintindu-i de fundamentul succesului în ascetism: „ *Credința ta te-a mântuit* ” [1715] Să observăm, de asemenea, că orbii din Evanghelii, atât bărbatul din Ierihon, cât și cei doi galileeni, ne învață un exemplu al Rugăciunii lui Iisus, [1716] și în insistența lor putem vedea o imagine a rugăciunii neîncetate.

Și din nou o parabolă: o instrucțiune despre sensul și semnificația *stăruinței* , despre statornicia și perseverența în rugăciune [1717] care, asemenea unei jertfe de ispășire, Îl înclină pe Domnul spre un dar. Acesta este cazul atunci când un prieten cedează nu *din prietenie* - nu din datorie, adică - ci din milă - *din stăruința celui care cere* . *„Dă-mi* ”, cerem noi, *„pâine* - hrană spirituală dătătoare de viață - *căci* cineva *a venit la mine* și *nu are nimic să-i ofere* ”. Noi, fiind săraci, nu cerem pentru noi înșine, ci pentru aproapele nostru, conștienți de sărăcia noastră spirituală. Cu o astfel de altruism și *stăruință* în rugăciune, *cel care cere primește daruri bune* de la Dumnezeu - nu orice, ci [Duhul] *Sfânt* .

În centrul capitolului 18, evanghelistul Luca plasează povestea unui om bogat care a refuzat să-L urmeze pe Hristos [1718] Ca orice narațiune din Evanghelie, aceasta este multifațetată în edificarea sa. Privită din perspectiva rugăciunii, ea oferă o poruncă aspră: lasă *tot ce ai* pentru a-L urma pe Hristos și a avea ocazia să găsești *comoară în ceruri* . Noi, asemenea acestui om, suntem împovărați cu „mari averi”, prea bogați în gânduri și impresii, copleșiți de tulburări interioare: agitați de diverse dorințe și aspirații, prea lacomi de noi senzații și experiențe, preocupați de dobândirea de cunoștințe deșarte. Domnul cheamă: „ *Urmați-Mă* ”, dar cu un astfel de bagaj nu ne putem mișca. Pentru a te strădui cu rugăciune după Hristos, trebuie să îndepărtezi de la tine *tot ce este* pieritor - să renunți la toate dorințele pământești, să tai orice gând străin.

Dacă vrei să fii desăvârșit , explică Domnul, apucă-te pe calea sărăciei interioare, sacrifică-ți vechea bogăție spirituală și găsește în schimb isihia - sărăcia spirituală, tăcerea interioară, eliberare de gânduri și dorințe. Aceasta este calea creșterii în rugăciune, calea către perfecțiunea contemplării. Numai atunci când atenția a părăsit pământul este posibilă dăruirea de sine completă în rugăciune; fără a te preda complet lui Hristos, nu te poți apropia de cerul spiritual. *Comoara* noastră se găsește *în cer* și, prin urmare, în rugăciune, „să tacă tot trupul omenesc... și nimic pământesc să nu gândească în sine”. [1720.] Rugăciunea mentală se naște în afara materiei: „Atâta timp cât mintea ta este pe pământ, nu poți avea rugăciunea minții”. [1721] Și, deși rugăciunile noastre sunt despre lucruri pământești și despre oameni - locuitorii pământului - mintea noastră nu trebuie să fie atrasă în jos, ci să tindă în sus. Atâta timp cât gândul rămâne printre materie, omul este înlănțuit de pământ; nu va ajunge cu duhul său la Cel Care este Duh, a cărui existență este dincolo de materie: dincolo de timp și spațiu.

„Dumnezeu este spirit” [1722] spune Domnul femeii samaritene de la fântâna lui Iacov. „Dumnezeu este spirit. Este ceva infinit superior oricărei naturi materiale, separat de ea prin însăși esența sa, opus acesteia. Este dificil să găsești puncte

de contact și interacțiune între spiritul cel mai înalt și materia brută.” Prin urmare, comuniunea cu Dumnezeu rămâne de neatins pentru noi „până când nu ne hotărâm să întreprindem adevărata ispravă de a rupe cu obiceiurile dobândite și de a întreprinde o migrare treptată către noul tărâm al spiritului, cu libertatea sa, cu completă lepădare de sine ” .

După ce *tânărul a plecat cu tristețe* , preferând propria avere unirii cu Hristos . Învățătorul Divin continuă învățătura Sa despre rugăciune și ascetism. „Când *vom fi lăsat totul* ”, întreabă Petru, „ *ce se va întâmpla cu noi?”* Domnul confirmă din nou că cel *care părăsește* ***toate*** lucrurile pământești de dragul comuniunii rugătoare cu El *va moșteni viața veșnică* - va dobândi ***tot ce*** este ceresc. Dar condițiile sunt radicale; Dumnezeu cere o lepădare de sine completă, fără compromisuri: mintea care a abandonat lumea și pământul, tatăl și mama, soția și copiii, este potrivită pentru urcușul spre contemplare. Nu este atât de simplu - *de dragul numelui Său* - să-i părăsim pe cei mai apropiați nouă, pentru care suferim cu sufletul și pentru care ne rugăm . Dar trebuie să plecăm - să ne recunoaștem rudele de sânge nu ca fiind ale noastre, ci ca fiind ale lui Dumnezeu. Trebuie să le părăsim spiritual - pentru a le găsi spiritual în Hristos. Să ne smulgem inima de la ele și să I-o dăm Lui, astfel încât, uniți cu El, să ne putem întoarce la cei dragi, dar de data aceasta cu compasiune și ajutându-i într-un singur duh cu Hristos. Nu este ușor de înțeles acest lucru, cu atât mai dificil de pus în practică. De aceea pleacă tinerii bogați în duh. *Cei săraci în duh* rămân cu Hristos . [1727]

Astfel, bogatul, îmbrăcat *în purpură și in fin* , nu putea fi adus în fire prin contemplarea zilnică a suferințelor îndurate de *cerșetorul Lazăr , care vegeta în nimicnicia absolută.* [1728] Orbit de succesul social și de bogăția fizică, nefericitul om nu a recunoscut indicația divină, trimisă în mod deliberat în persoana lui Lazăr, a căii mântuitoare a sacrificiului și ascetismului, a lepădării de sine și a smereniei, calea prin care cei săraci în spirit se înalță din nimicnicia pământească în glorie *la sânul lui Avraam .* [1729] Asemenea tânărului *foarte bogat ,* [1730] tot așa acest carnivor, împotmolit în mocirla pasiunii, a preferat pământul cerului, a respins ospățul spiritului și, în schimb, *în fiecare zi, se ospăta strălucitor* , trupește , schimbând strălucirea reală a eternității cu splendoarea fantomatică a țărânei.

Bogăția exterioară orbește conștiința și adormește spiritul. Când Mântuitorul a vorbit direct despre aceasta, bogatul orb din interior, neînțelegând, doar a batjocorit, confirmând astfel, fără să vrea, cuvântul Adevărului . Orbirea împiedică pocăința, recunoașterea păcatului propriu și, prin urmare, privează pe cineva de șansa de a-și schimba cu adevărat existența. Tânărul din Evanghelie, crezând că a *păzit* toate poruncile din *tinerețe* s-a amăgit profund . Pasiunea sa pentru virtuțile exterioare i-a întunecat viziunea asupra conținutului lor interior; nu a reușit să realizeze că, după ce a îndeplinit îndatoririle secundare, nu a reușit să împlinească cea mai importantă dintre cele scrise *în lege* . Nu a reușit să împlinească cea mai înaltă poruncă - *să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta o mare moșie* [1735] , la care nu putea renunța - și anume, convingerea că deja împlinise *tot ce i se poruncea* [1736] . Însă o astfel de

autosuficiență răstoarnă întreaga lege, distrugând deodată primele două porunci înscrise de Dumnezeu pe tablele Legământului Sinai: *Să nu ai alți dumnezei afară de Mine. Să nu-ți faci chip cioplit* [1737.] Domnul i-a arătat acest lucru nefericitului tânăr bogat, arătând însăși esența greșelii sale, iar acesta *a plecat întristat* , deoarece nu era pregătit pentru pocăință, care înlătură orice întristare.

De ce este atât de *greu pentru cei bogați să intre în Împărăția lui Dumnezeu* ? [1738] De fapt, nu este doar *dificil* , ci chiar imposibil. Intrarea *în Împărăție nu este deschisă celor care au bogăție* interioară și nu au dobândit sărăcie spirituală [1739.] Iar cel al cărui suflet se simte dependent de posesiunile exterioare este „bogat” în interior. Va fi *dificil* pentru astfel de oameni - pentru a intra în „Împărăția Nestricăciunii” [1740] , trebuie *să muncească* mult , eliberându-se de robia bogățiilor lor stricăcioase. Dar *este dificil* , spune Domnul, pentru cei împovărați cu greutatea aurului și a sinelui să renunțe la posesiunile și achizițiile lor; aceasta este o muncă atât de grea de mortificare a vechiului „eu”, încât puțini o întreprind. De aceea se spune: „ *Bogaților, plângeți și vă tânguiți pentru necazurile voastre care vin peste voi... Aurul și argintul vostru... vor mărturisi împotriva voastră și vă vor mistui carnea ca focul* . [” 1741]

Însă toți sunt chemați la *ospățul de nuntă* [al lui] Hristos - atât bogații, cât și săracii, și nu este vina Învățătorului că *atât de puțini sunt aleși* [-] ei sunt considerați vrednici să stea cu El. Vedem că cei aleși nu devin așa pentru că Domnul a ales pe cineva după propria Sa discreție, căci El *a chemat pe mulți* [.] Tuturor ni se dă libertatea de a alege de bunăvoie: să respingem chemarea divină sau să renunțăm la valorile pământești, să abandonăm lumea trupească și să călătorim spre ospățul spiritual. Astfel, prin propria noastră voință, devenim aleși dintre cei chemați. Nimic nu poate bloca intrarea în Împărăție pentru cei care aud *glasul frigului subtil* [și] îl urmează.

Marele om drept Iov a fost bogat în bunuri pământești – „adevărat și drept, pios și fără prihană”. [Această] puternică imagine din Vechiul Testament este bogată și multilaterală, dezvăluind, printre altele, învățătura ascensiunii prin rugăciune către Dumnezeu. Destinul lui Iov întruchipează calea maturizării spirituale. Creșterea spirituală este de neconceput fără încercări și ispite, fără poticniri, căderi și răzvrătire. De aceea, porecla lui Iov nu este alta decât Îndelung-răbdătorul. Renunțarea la toate lucrurile pământești, care permite cuiva să se detașeze de pământ și să-L contemple pe Dumnezeu, jertfa celor pieritoare de dragul celor nestricăcioase – sunt inevitabil asociate cu suferința pentru ființa umană. Dar suferința curăță și sufletul de lepra patimilor, așa cum trupul lui Iov a fost curățit de rănile sale, redând sănătatea pierdută în [Cădere] .

Călăuzit de Dumnezeu prin creuzetul ispitelor, Iov a abandonat toate bunurile pământești [(1748)] , chiar până la punctul de a-și pierde integritatea trupului, când lepra *i-a atins oasele și carnea* [(1749)] , „sfâșiind stâlpul trupului său”. [(1750]) O astfel de toleranță teribilă poate părea pedeapsa lui Dumnezeu pentru o vină gravă, așa cum cred prietenii orbi spiritual ai lui Iov, dar adevărul se află în altă parte. O viziune fără o perspectivă spirituală nu poate străpunge vălul cărnii; este incapabilă să recunoască semnele călăuzirii divine în soarta celui care suferă

aruncat pe grămada de bălegar. Totuși, aici Dumnezeu dezvăluie legile creșterii spirituale și ne învață însăși esența căii spirituale.

Ceea ce este semnificativ este că nu un păcătos sau un ticălos suferă, ci un om cu o viață extrem de dreaptă. Iov a atins o astfel de dreptate printr-o lungă luptă a evlaviei - este rodul copt al muncii creatoare asupra sufletului său. Toate acestea înseamnă că Iov a finalizat deja calea activă a ascetului și, prin urmare, este gata să intre în a doua perioadă - contemplativă - a vieții spirituale. Iar Dumnezeu îl ridică pe ascetic la această a doua etapă nu altfel decât prin ispite. I se permit încercări de tristețe și suferință pentru transformarea ulterioară a sufletului său curat, dar încă decrepit. Aici ni se dezvăluie sensul ispitei.

Un om înțelept nu ar trebui să fugă de întristare, ci ar trebui să ceară: „Încearcă-mă, Dumnezeule". Când Îl implorăm pe Tatăl să nu *ne ducă în ispită* nu Îi cerem să nu ne ispitească. *„Nu ne duce* " înseamnă „nu ne lăsa să cădem ", vină *căci ispitele trebuie să vină... este imposibil să nu*ci „să ne împotrivim ispitelor". Îi cerem să nu ne lase să cădem, înțelegând că ispitele trebuie permise, [1753] , înțelegem că avem nevoie de ispite, că *cine nu este ispitit știe puțin* [1754] și de aceea ne rugăm conform Psaltirii: „Păzește-mi picioarele să nu se alunece și nu mă distruge cu fărădelegile mele", dar în același timp – „Ispitește-mă, Dumnezeule, și luminează-mi inima, încearcă-mă" [1755.] Din Scriptură și din cuvintele Părinților, se înțelege sensul ispitei [1756] .

Eliberat de atașamentele pământești și îndurând lupta cu necazurile exterioare, Iov se înalță prin lupta interioară la perfecțiunea spirituală. Înnoit în spirit, el se ridică din „țărână și cenușă" [în 1757] cu o glorie mai mare decât înainte. *Îndurând ispite până la sfârșitul anului* [1758] , el dobândește darul contemplării înalte - i se acordă comuniunea directă cu Dumnezeu. „Înainte, numai auzisem *de Tine",* spune Iov la sfârșitul narațiunii din Vechiul Testament, „ *dar acum ochii mei Te văd* ".

Această *viziune* indică rugăciunea contemplativă dobândită de ascetic, darul previziunii pline de har asupra viitorului [(1759]). Intrarea în a doua perioadă a vieții spirituale este marcată în cartea biblică de cuvintele semnificative: *Domnul i-a dat lui Iov* ***de două ori*** *mai mult decât îi dăduse înainte* [(1760]). Înainte se află a treia etapă: înaintea contemplativului, se întinde calea ulterioară către înălțimile transcendentale - către atingerea îndumnezeirii, unirea deplină cu Dumnezeu.

Când Evanghelia relatează minunea Schimbării la Față a lui Hristos, cum Domnul i *-a condus* pe ucenicii Săi *pe un munte înalt* și apoi a fost *Schimbat la Față înaintea lor* [(1761]), ea povestește și despre inițierea ucenicilor în sacramentul contemplării. După ce a prezis natura voluntară a urcării Sale pe Cruce, Mântuitorul este Schimbat la Față pentru ca apostolii să poată „contempla slava Lui" ([1762]) - puterea Lui sau lumina necreată, îndumnezeitoare a harului [(1763]). Înălțimea simbolică a muntelui și tot ceea ce se întâmplă pe el dezvăluie adevărul că fiecare persoană posedă o capacitate înnăscută pentru rugăciunea contemplativă înaltă, în care Dumnezeu conduce. Celebrând Schimbarea la Față, principala sărbătoare a isihaștilor, în care se dezvăluie teologia mistică a creștinismului, Biserica cântă mulțumire pentru marile daruri ale contemplării și

îndumnezeirii cu care Domnul l-a înzestrat pe om: „Arătând slava Ta ucenicilor Tăi... Dătătorule de lumină, slavă Ție” [1764] ; „văzându-Te transformat... slavă puterii Tale, Doamne”; „Tu Însuți fiind înaintea noastră, Te-ai apropiat de noi fără schimbare: binecuvântat ești Tu, Doamne Dumnezeule, în veci”; „oamenii îndumnezeiesc cântând: binecuvântați pe Domnul, toate lucrările Domnului” [1765] .

Apostolii, „pe care Cuvântul i-a înălțat pe un munte înalt, adică deasupra smereniei firii noastre”, prezintă semne ale unei stări contemplative: „însoțitorii Domnului”, prin acțiunea „pe care Duhul a săvârșit-o în ei, au fost apoi transferați din starea trupească în starea spiritului” și, în măsura abilităților lor, „au văzut această lumină inefabilă” [1766.] În contemplare, ni se dă ocazia să-L privim pe Creator sub forma unei „revărsări de lumină” inefabile, să vedem „strălucirea Tatălui” - „fulgerul ascuns sub trupul ființei” lui Hristos; contemplarea permite conversația cu Dumnezeu, auzind „glasul Tatălui de sus din nor”; în contemplare, este posibil, „văzându-i pe Moise și pe Ilie vorbind”, să comunicăm cu sfinții locuitori ai cerului; contemplarea, în același timp, luminează și – oferă cea mai înaltă cunoaștere, luminând „cu lumina înțelegerii divine”, în razele sale pe cei care „s-au înălțat” împreună cu Hristos „au auzit glasul Tatălui, anunțând taina întrupării” Cuvinte [1767] .

Din narațiune vedem că Hristos a început să se transfigureze *când S-a rugat* [(1768]), ca prin acțiunea rugăciunii - dar ce nevoie are Dumnezeu să se roage? La urma urmei, Domnul „avea strălucirea Sa în Sine și, prin urmare, nu avea nevoie de rugăciune, care luminează trupul cu lumină divină”. Rugăciunea se săvârșește pentru noi; Mântuitorul ne învață că ne înălțăm la contemplare atunci când „inimile noastre sunt întristate” [(1769]) - când ne rugăm în duh; El arată că „iluminarea divină va veni” ca rod al rugăciunii spirituale ascetice, dezvăluind „cum va fi contemplată Împărăția Nestricăciunii” de către noi. Prin exemplul Său, El face cunoscut „că rugăciunea este dătătoarea acestei binecuvântate viziuni”. El vrea „să știm că prin apropierea de Dumnezeu... și prin unirea minții noastre cu El, iluminarea este dată și vizibilă” celor care „prin fapte bune sârguincioase și rugăciune curată se întind continuu către Dumnezeu” [1770] .

Darurile contemplării luminii necreate și ale îndumnezeirii prin această lumină sunt destinate tuturor celor care îndrăznesc să le primească. Dar puțini sunt atât de curajoși. Cei care doresc să beneficieze de generozitatea Creatorului trebuie să se înalțe pe înălțimile Taborului, ceea ce cere un sacrificiu nu mic - o transformare completă a firii lor prin ascensiune prin luptă ascetică până la măsura maturității spirituale. Nu toată lumea este înclinată să se străduiască interior pentru a dobândi cele mai înalte daruri ale harului. Chiar și printre cei doisprezece aleși, Domnul a găsit doar trei care erau pregătiți să conțină într-o oarecare măsură „focul imaterial” și *i-a înălțat* la contemplare - [numai] *pe ei* .

Totuși, chiar și aceștia, „cei mai buni dintre apostoli”, *au căzut cu fețele la pământ* [1772] „din cauza luminii supranaturale și întrecetoare” [1773] , *au căzut* , „aruncându-se la pământ, incapabili să privească priveliștea nevăzută”, „au căzut la pământ, neputând în niciun fel să privească” strălucirea veșnică [1774.] Atât de orbitor de înalt este darul pregătit de Dumnezeu pentru om. O pregătire

corespunzătoare este necesară în lucrarea de ascensiune. Contemplatorilor li se dă să privească *Împărăția* , așa cum se spune, *venind cu putere* [1775] , iar puterea de a o privi „nu va fi dată așa cum se întâmplă și nu va fi dată nimănui, ci celor ce stau cu Domnul... înruditi în spirit cu Petru, Iacov și Ioan” [1776] .

„Veniți, să ne suim la muntele unde a strălucit Hristos” – deși acest apel ni se adresează nouă tuturor, este adresat doar celor vrednici, pregătiți în duh, „pe care Însuși Cuvântul lui Dumnezeu îi va ridica la vremea potrivită” la rugăciunea contemplativă. Cu lumina Sa, Dumnezeu „îi luminează în mod providențial și mântuitor doar pe cei pe care îi vrea El și atunci numai în măsura în care Îi place”. Alegerea Sa nu este întâmplătoare; depinde de eforturile noastre: „Această lumină divină este dată în măsură și poate crește sau descrește, după vrednicia celor care o primesc”. Așa ne învață Mântuitorul: „Dacă cineva dorește să se împărtășească de această glorie, să Mă imite, pe cât posibil, și să urmeze calea pe care am mers Eu pe pământ”. Să-și înceapă urcușul *pe muntele înalt* , „după ce și-a scos veșmintele de piele” ale păcatului originar, „în care ne-am îmbrăcat ca urmare a crimei”, adică să urmeze „după ce a lepădat toate grijile pământești și trupești” [1777] .

Contemplatorii care pășesc în elementul necreat, se cufundă în „Adevărata Lumină” [(1778)] și îl văd pe Dumnezeu *așa cum este El* [(1779]) au fost întotdeauna excepționali și vor rămâne mereu o raritate minunată. Totuși, ei vor exista și vor rămâne așa până la sfârșitul timpurilor. Cu toate acestea, fiecare epocă dă naștere scepticilor săi care se îndoiesc de acest adevăr, iar strigătul jalnic al lașității se aude: „acum nu este momentul”, „suntem prea slabi”, „acest lucru nu ne este dat”...

Un spirit de panică și o dorință trădătoare de a renunța la pozițiile spirituale fără luptă îl trădează pe instigatorul acestei retrageri - semnătura inamicului este mult prea evidentă aici, făcând ca îndoielile de acest fel să fie în esență păcătoase. Dar fiecare secol respinge aceste premise false, dezvăluind mereu noi contemplativi, iar Sfinții Părinți îi denunță pe cei care consideră imposibil să dobândească același har al contemplării ca apostolii. Sfântul Grigorie Palama și Sfântul Simeon, numindu-i cu indignare pe acești oameni luptători împotriva lui Dumnezeu, eretici și anticriști [(1780)] , în timp ce Sfântul Serafim afirmă că harul este același acum ca și înainte, că se poate trăi „ca părinții din vechime” [(1781]). Acest adevăr a fost confirmat prin isprava vieților lor de către contemporanii noștri - sfinții, martirii și mărturisitorii, a căror urcuș spre Tabor a risipit întunericul secolului al XX-lea.

Cuvântul adresat odinioară apostolilor nu și-a pierdut sensul; răsună chiar și astăzi, dar de la amvon, și ne este deja adresat: *Adevărat vă spun că sunt unii dintre cei care stau aici, care Îl vor vedea pe Fiul Omului* înainte de a muri , care vor vedea Împărăția lui Dumnezeu *venind cu putere* . [1782] Și „dacă n-ar fi fost cu putință, apostolul n-ar fi spus acestea”. [1783] Făgăduințele Evangheliei sunt infailibile prin însăși natura lor – ca o revelație a Adevărului Însuși: *Adevărat vă spun* ... Așa că, chiar și acum, printre noi sunt viitori contemplatori ai Divinității,

acei curajoși care au ales să fie cu Hristos, cei care, încă pe calea pământească, vor fi considerați vrednici de îndumnezeire prin lumina nepământeană.

În fiecare an, în Postul Adormirii, cu toții strigăm, implorându-L pe Dumnezeu: „Să lumineze lumina Ta peste noi, păcătoșii!” [1784.] Aceasta înseamnă că „nici nouă nu ne este închisă calea către această bucurie” [1785] , că „și transformarea noastră trebuie să aibă loc după chipul Schimbării la Față a Domnului” [1786.] Îndrăznind să ne alăturăm cu glasul nostru slab corului îngerestic al marilor isihaști, „cerăm ca lumina Dumnezeiască a Taborului să strălucească în noi”, pentru ca în razele ei nestricăcioase „omul nostru cel vechi să se putrezească treptat și omul nostru lăuntric să se înnoiască zi de zi” [1787] . Cerem pentru că știm că fără aceasta ne vom găsi „legați de mâini și de picioare”, precum cel de la nunta din [1788] , „care nu avea haina nestricăcioasă a contactului cu Hristos” și care, prin urmare, „este aruncat în foc și întuneric desăvârșit. Fie ca noi toți să fim izbăviți de o astfel de soartă prin iluminarea și cunoașterea luminii imateriale și veșnice a Schimbării la Față a Domnului” [1789] .

Învățăturile Sfintei Scripturi, asemenea căii lui Hristos însuși, nu sunt percepute de un suflet solidificat. Apropierile de contemplare încep atunci când cineva reușește să vadă prin vălul materiei. Aceasta este accesibilă celor care posedă o credință autentică, care nu este rezultatul „percepției oarbe”, ci rodul „răstignirii propriei logici ” .

Revelația divină presupune o „logică diferită”, o logică nu a rațiunii, ci a credinței – apoi, văzându-L pe Hristos răstignit pe Cruce, ei cred deja în Hristosul Înviat; văd moartea, dar sunt încrezători în Înviere. „Întreaga logică a Evangheliei este revelată prin Cruce”. „Felul în care gândesc sutașul și tâlharul” de pe Golgota este o revelație a logicii divine: „nu credeau într-un învățător, nici într-un făcător de minuni și nici într-un om înviat. Ei credeau în Dumnezeul răstignit”. Ei vedeau un om pe moarte înaintea lor, dar nu credeau în ceea ce vedeau – „credeau în altceva *decât* ceea ce vedeau. Și de aceea sunt binecuvântați veșnic” [(1791]), căci *binecuvântați sunt cei chemați* și adunați *la cina nunții Mielului* [(1792]).

Numai prin Duhul Sfânt. *Sfântul Simeon Noul Teolog*

Conversația cu Dumnezeu nu este același lucru cu comunicarea cu oamenii, ci este o chestiune supranaturală. Prin urmare, chiar și mijloacele naturale suficiente pentru conversația umană sunt insuficiente pentru a te adresa lui Dumnezeu în rugăciune. Vorbirea umană devine rugăciune numai atunci când este mișcată de harul Duhului Sfânt. Atenția minții, învață Sfântul Simeon Noul Teolog , ar trebui să fie la fel de inseparabil unită cu rugăciunea precum sunt trupul și sufletul. Cel mai grav păcat este să te rogi fără un simț evlavios al fricii de Dumnezeu. Oricine se roagă la întâmplare, neatenție și neglijență, în mod clar nu știe ce este Dumnezeu, nu înțelege că Domnul, de la Care vine iertarea păcatelor, mântuirea și orice alt bine, tânjește să aibă milă de noi mai mult decât noi, ci, respectându-ne libertatea, așteaptă până când noi înșine o dorim și o cerem.

Însă o cerere nu este sunetul cuvintelor, ci strigătul minții și al inimii. De fapt, sufletul omenesc este înclinat în mod natural să se roage nu cu buzele, ci cu mintea. Oricine, în timp ce se roagă, nu înțelege mintal cuvintele rostite face ceva complet nepotrivit; o astfel de persoană, în timp ce se adresează lui Dumnezeu în cuvinte, conversează cu mintea sa cu demonii. De la cine, așadar, poate aștepta milă? Și dacă, stând înaintea lui Dumnezeu, nu ascultăm de ceea ce spunem noi înșine, atunci ce speranță există pentru mântuire?

Chiar dacă cineva este zelos în a-L lăuda pe Creator, dar îi lipsește o minte atentă, oare crede cu adevărat că I-a plăcut lui Dumnezeu în vreun fel? Poate fi credincios lui Dumnezeu cineva care, deși conversează cu El încontinuu, zi și noapte, doar rostește cuvintele, nereușind să le înțeleagă sensul cu mintea sa? Evident, el nu este încă credincios, nu a intrat încă în părtășie cu Dumnezeu. Căci *credincios* este cel căruia *i s-a încredințat* ceva foarte prețios, cel care a dobândit darul divin al harului Duhului Sfânt. Acesta este cel care poate conversa cu Dumnezeu, care devine prietenul Lui. Omul nu este stăpânul propriei minți; harul este cel care o luminează, o concentrează în rugăciune, o adună în sine și îi conferă capacitatea de a discerne cu cine și despre ce conversează. Oricine nu este astfel iluminat, nu este iluminat de har, rămâne necredincios și să știe că este încă departe de Dumnezeu. Fie că sunt preoți, părinți spirituali sau învățători ai poporului – intermediari între Dumnezeu și turmă – dar dacă se roagă fără atenție, atunci ei înșiși nu știu pentru ce se roagă și ce cer, și de aceea Dumnezeu nu le dă nimic și nici nu le va da vreodată, chiar dacă se vor ruga așa timp de un secol.

Împăcarea și prietenia cu Dumnezeu [sunt] posibile după ce I se cere iertare pentru întreaga viață trecută, ceea ce face ca sufletul să devină blând, smerit și căit. Blândețea și smerenia sunt semne ale împăcării cu Domnul. Prin aceste daruri ale lui Hristos, sufletul găsește pacea și nu se mai roagă doar cu buzele, ci se agață cu evlavie de Dumnezeu - cu frică, respect și atenție.

Dumnezeu nu are nevoie de verbositate. Cei ale căror rugăciuni sunt lungi întâmpină dificultăți în a înțelege cu mintea tot ceea ce rostesc, dar cei care sunt scurți prind cu ușurință ideea principală a rugăciunii și, prin urmare, sentimentele lor vor fi mai concentrate și mai pline. Cei care nu înțeleg pe deplin ceea ce spun sunt prea verboși, dar cei care se roagă cu conștientizare evită abundența de cuvinte, ca nu cumva mintea lor să fie distrasă sau emoțiile lor să nu se risipească. Dumnezeu nu are nevoie de discursuri lungi; trebuie să spună puțin, dar cu simțire și înțelegere. Totuși, a te ruga în acest fel - conștient și inteligent - este imposibil fără a deveni părtaș Duhului Sfânt. Dacă cineva nu a devenit prieten cu Dumnezeu prin Domnul Isus Hristos în Duhul Sfânt, sufletul său nu se va putea ruga cu înțelegerea adevărului. Oricine crede că se poate ruga cu adevărat fără ajutorul Duhului Sfânt, crezând că Îl glorifică pe Dumnezeu în imnuri și rugăciuni, este echivalent cu a-L blasfemia. O astfel de persoană este necurată și nu este prietenă cu Dumnezeu. Unul dintre păcatele care Îl întristează cel mai mult pe Domnul este rugăciunea necugetată, când buzele rostesc un lucru, dar mintea gândește ceva complet diferit și nepotrivit. O astfel

de minte nu dorește ca Dumnezeu să domnească peste ea; o astfel de minte este dușmanul Împăratului, dușmanul lui Hristos.

Astfel, până când sufletul nu devine părtaș Duhului Sfânt, nu este destinat să ajungă la rugăciunea atentă. Acest lucru este imposibil pentru oricine - fie laic, fie călugăr, pustnic, diacon, preot sau episcop - căci *nimeni nu-L poate numi pe Isus Domn decât prin Duhul Sfânt* și în niciun alt fel, întrucât Domnul este Duh. Și unde este *Duhul Domnului , acolo este libertate* - libertate de robia demonilor, de gândurile pătimașe pe care le seamănă și înrobesc sufletul. Numai într-o astfel de libertate se naște rugăciunea plăcută lui Dumnezeu. Cei care sunt stăpâniți de patimile urii, tristeții, confuziei, lașității, răutății, lipsei de credință, mâniei, lăcomiei și a tot felul de desfătări de sine - să fie postitori, tăcuți, psalmiști zeloși, tâlcuitori ai Dumnezeieștilor Scripturi, învățători bisericești și propovăduitori ai dogmelor drepte, să fie numiți foarte respectuoși, foarte învățați și atotputernici - nu au nicio parte cu Hristos, Lumina adevărată, *Care luminează pe orice om* , căci *ce au comun lumina și întunericul?* [1795]

Nu există rugăciune fără frică de Dumnezeu. Numai atunci când o persoană înțelege cât de minunat este *Dumnezeu* , va fi umplută de un sentiment de dreptate, care o va învăța cum să se roage cum se cuvine. Cel care nu a înțeles încă acest lucru este în întuneric și este incapabil să se roage cu adevărat. Dar nu în zadar *a strălucit lumina în întuneric* : fiecare suflet are nevoie de lumina cunoașterii, pentru a percepe și a înțelege puterea și sensul cuvintelor divine ale psalmilor: „ *În lumina Ta vom vedea lumina* ” . Această lumină a harului este o forță care îmbrățișează și adună cu putere mintea neliniștită, care are obiceiul de a rătăci, a se împrăștia și a alerga în toate direcțiile. Această forță ține mintea și, fixată, începe să ia aminte la cuvintele rugăciunii. Un semn sigur că harul lui Dumnezeu a vizitat sufletul este absorbția completă a minții evlavioase în ceea ce se roagă.

Până când harul nu umbrește mintea unei persoane, aceasta rămâne stearpă; incapabilă să susțină gândirea rugăciunii, va rătăci în schimb încoace și încolo, meditând la lucruri nepotrivite, amăgindu-se pe sine gândindu-se că ceva trebuie luat urgent în considerare. Este înșelată, fără să realizeze că a devenit deja sclava diavolului - tiranul minții. Această boală este dăunătoare: în timp ce vrăjmașul ne târăște mintea încoace și încolo, noi credem că toate aceste vârtejuri mentale, toate aceste griji și griji sunt ale noastre și urgent necesare. Aceasta este prima și cea mai mare dintre toate bolile spirituale, cea mai rea și cea mai puternică. Pentru a o vindeca, trebuie să ne străduim până la vărsarea de sânge, căci această suferință împiedică rugăciunea noastră să se înalțe direct către Dumnezeu.

Din cele spuse, oricine poate înțelege că rugăciunea distrată și lipsită de har este o captivitate a diavolului. Așadar, oricine se roagă neatent să gemă, să plângă și să se străduiască să fie îndreptat: o astfel de persoană trebuie, cu toată sârguința, să-L implore pe Iisus Hristos, mai întâi, pentru vindecarea unei slăbiciuni spirituale atât de mari. Altfel, în zadar cântă psalmi și rostesc în zadar rugăciuni către Dumnezeu - unde este aici nădejdea mântuirii? Această boală

este întunericul sufletului și începutul întunericului profund al iadului. Dacă acest întuneric nu este mai întâi risipit și alungat din suflet, atunci „zadarnică este credința fiecărui astfel de creștin, în zadar se numește credincios, în zadar sunt posturile și privegherile lui, în zadar se ostenește, strigând în rugăciunile sale”. Dacă lumina lui Hristos nu risipește întunericul minții și nu vindecă pe cei care se luptă, atunci niciunul dintre acești întunecați nu-L va vedea pe Domnul . [1799]

Un sacrificiu fezabil

În ciuda validității lor, instrucțiunile stricte ale Sfântului Simeon Noul Teolog nu ar trebui să descurajeze începătorii care, în ciuda eforturilor lor, nu sunt capabili să se roage altfel decât distrați și neatenți. Întregul patos al sfântului este îndreptat împotriva celor care ar putea considera astfel de eforturi preliminare drept adevărată rugăciune. Această etapă este depășită cu folos de cei care înțeleg că, deși nu au încă rugăciune, nu vor renunța și, persistând în eforturile depuse în limita posibilităților lor, vor dezvolta aspirații către cel mai înalt scop.

O abordare a rugăciunii mentale și din inimă este descrisă într-o carte de povestiri scrisă de un rătăcitor din anul 1800. Experiența eroului cărții ilustrează modul în care priceperea în rugăciunea orală se dezvoltă prin cantitatea și intensitatea rugăciunii, cum priceperea în rugăciunea verbală, cu abordarea corectă, poate înălța ascetul la rugăciunea mentală și din inimă și, în timp, îl poate pregăti pentru dobândirea celor mai înalte daruri ale harului. Această carte ne învață că rugăciunea orală frecventă este o garanție sigură a dobândirii ulterioare a adevăratei rugăciuni. Pentru a convinge pe novice de necesitatea și rodnicia rugăciunii frecvente, pentru a-l întări și inspira pentru această strădanie anevoioasă, sunt propuse trei principii fundamentale. În primul rând: fiecare trezire a sentimentului de rugăciune în sufletul nostru, fiecare gând de rugăciune, este o acțiune a Duhului Sfânt și glasul îngerului nostru păzitor. În al doilea rând: fiecare chemare din inimă către Domnul Iisus Hristos nu rămâne fără răspuns, căci El dăruiește cu siguranță harul promis celor *care* Îl cer , chiar și cel mai mic, chiar și într-un mod imperceptibil .

Și în al treilea rând: să nu ne tulbure prea mult uscăciunea sau distragerea atenției rugăciunii noastre. Nici nu ar trebui să ne tulbure faptul că Părinții numesc o repetare rece și neatentă a rugăciunii verbositate inutilă. Este adevărat, este inutilă în comparație cu rugăciunea sinceră, adevărată, dar nu este fără rod. Lipsa de atenție nu este un motiv pentru a abandona rugăciunea. În invocarea frecventă a numelui Domnului, așteptați cu răbdare roadele pe care puterea lui Dumnezeu le descoperă *la* timpul potrivit .

Ideea este că așa este „testată puritatea intențiilor ascetului”. Ni se cere „să acționăm în moduri aflate în puterea noastră, demonstrându-I lui Dumnezeu intenția și dorința noastră de a ne ruga cu puritate”. Restul „depinde de Dumnezeu”, iar harul este trimis celor care s-au dovedit credincioși . [1804] O persoană care repetă persistent o rugăciune, chiar și cu lipsă de atenție, îndeplinește o lucrare plăcută lui Dumnezeu, dacă este însoțită de intenții bune și smerenie. Domnul nu poate să nu onoreze eforturile altruiste întreprinse pentru El; omul „dă sânge” - și, prin urmare, există speranță de a „primi Duhul”. [1805] Este

adevărat că nu există o „metodă mecanică care să ducă la contemplarea divină”, că „Dumnezeu, absolut liber, nu este supus niciunei influențe mecanice sau vreunei constrângeri” [1806] - și, prin urmare, este inaccesibil până când El Însuși nu coboară. Este adevărat că repetarea Rugăciunii lui Iisus fără atenție mentală și participare din inimă nu poate fi, strict vorbind, considerată rugăciune. Mecanicitatea și formalismul transformă cuvintele sacre în sunete goale. Totuși, cu o atenție slabă și o lipsă de spirit, o persoană încă captivată de sentimente înrădăcinate nu este capabilă să mențină tensiunea necesară; devine rapid distrată și alunecă inevitabil în repetiție mecanică. Trebuie să ne pocăim, recunoscându-ne vina. Dar este, de asemenea, adevărat că o astfel de repetiție, cu auto- constrângerea *ei persistentă* , rupe învelișul de gheață al inimii și, prin urmare, nu trebuie abandonat acest exercițiu esențial. Nu este încă rugăciune, dar prin ea se poate ajunge la rugăciune.

Cu toate acestea, apar îngrijorări. Nu ar putea rugăciunea, prin repetare frecventă și prelungită, fără o atenție suficientă, să se dilueze, să fie lipsită de sens și, devenind seacă și rece, să se transforme într-un automatism fără suflet? Va fi de vreun folos dacă cineva se roagă neîncetat, dar fără a înțelege și a experimenta sensul cuvintelor rugăciunii? Va deveni cineva ca un robot, nu va deveni aceasta vorba păcătoasă și deșartă atât de strict interzisă de Sfântul Simeon și de alți Părinți?

Însă de la Părinți putem înțelege că cei împovărați de autosuficiență, crezând că au realizat ceva, că ei înșiși sunt ceva, riscă să fie înșelați. Cartea Pelerinului răspunde celor care caută adevăratele căi că „îndeplinirea orală și frecventă a aceleiași rugăciuni”, numită „un exercițiu mecanic și lipsit de sens”, nu va rămâne așa atunci când este combinată cu sărăcia trupească și inspirată de sărăcia spirituală. Aici se află „un secret care este ulterior dezvăluit de acest exercițiu mecanic”; cei experimentați știu că, în timp, „acest strigăt oral, dar frecvent, devine pe nesimțite un adevărat strigăt al inimii, pătrunde adânc în interior, devine ca și cum ar fi natural pentru suflet, îl luminează, îl hrănește și duce la unirea cu Dumnezeu”. Aceasta deoarece, cu consecvență și durată, Rugăciunea lui Iisus, chiar dacă nu este pe deplin atentă, atrage harul. Astfel, „dacă lovești o piatră cu o piatră, ies multe scântei”. „Ce poate fi mai rece decât piatra? Dar frecvența a învins natura.” [1808] .

De aici și utilizarea pe scară largă a unei astfel de practici. „Din multă rugăciune vocală”, afirmă autorul Cărții de flori a ieromonahului Dorotei ([1809]), „curge rugăciunea mentală, iar din rugăciunea mentală vine rugăciunea inimii”. Starețul Iosif Isihastul îi scrie elevului său: „Ca o nebună, trebuie să strigi... Lasă-ți limba să lucreze ca o mașină: «Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă!...» Și când vei obosi, îți va veni o mângâiere pe care nu ai gustat-o niciodată” [(1810]). „Roagă-te ca o mașină, cu buzele tale”, îl îndeamnă Starețul Efrem Athonitul , „și vei recunoaște imediat beneficiul acestei tehnici” [(1811]). Iar Părintele Epifanie (Teodoropoulos) povestește cum diavolul i-a șoptit la ureche: „Acum ești obosit, de ce să citești Completoara? Îl vei citi oricum, fără să înțelegi nimic, pur mecanic”; Bătrânul a obiectat împotriva dușmanului: „Dacă nu voi săvârși Completoara, victoria va fi de partea voastră. Dacă o voi citi, chiar și mecanic,

jumătate din victorie va fi a mea” [1812.] „Rugați-vă”, a spus drepteleptul Alexie al Moscovei , „cel puțin... mecanic la început, iar apoi Domnul, văzând râvna voastră, vă va trimite darul adevăratei rugăciuni.” Un elev al părintelui Alexie își amintește: „Am început să citesc Rugăciunea lui Iisus, așa cum am fost învățat. La început, am uitat adesea, era plictisitoare. Dar m-am străduit foarte mult să o repet iar și iar, uneori chiar mecanic, și foarte curând m-am obișnuit cu ea. S-a întâmplat să o spun împotriva voinței mele” [1813.] Sfântul Teofan i-a sfătuit pe ucenicii săi: „Unii folosesc un mod mecanic de a spune Rugăciunea lui Iisus. Puteți face și voi asta” [1814.] Sau: „Obișnuiți-vă cu Rugăciunea lui Iisus, lăsați-o să i se întipărească atât de mult în limbă încât să o repete conștient și inconștient” [1815] .

Aceeași metodă descrisă de rătăcitor, practicată în Rusia, este evidentă în exemplul Starețului Onufri ([1816]). Experiența sa confirmă încă o dată că această cale este departe de a fi universală și că este parcursă sub îndrumarea cuiva care își asumă responsabilitatea pentru sufletul ucenicului. Încă din tinerețe, Părintele Onufri s-a rugat Domnului și Maicii Domnului pentru darul rugăciunii pline de har și, în cele din urmă, apelând la un pustnic pe atunci faimos al Lavrei Alexandr Nevski pentru îndrumare, a primit îndrumarea: „Roagă-te 3.000 de rugăciuni ale lui Iisus pe zi”. Limba i s-a umflat curând din cauza acestei practici, dar când a venit la pustnic pentru sfat, a auzit: „Acum roagă-te 6.000 de rugăciuni pe zi”. În timp ce dădea dovadă de ascultare și zel, Onufri a început să experimenteze atacuri crude din partea inamicului, iar o furie teribilă, chinuitoare, l-a cuprins. Mentorul său, însă, l-a încurajat: „Nu contează” și i-a poruncit să recite 9.000 de rugăciuni. Și Onufri a făcut la fel, dar pe corp i-au apărut bășici, ca de la arsuri. Întorcându-se din nou către bătrân, a primit porunca: „Ai răbdare, nu slăbi, citește acum 12.000 de rugăciuni”.

Părintele Onufriy a ținut această regulă neclintită până când, într-o zi, binecuvântarea lui Dumnezeu a coborât asupra lui - o căldură binecuvântată i-a inundat pieptul și, de atunci, rugăciunea sa din inimă nu a încetat niciodată [(1817)] .

Această abordare, desigur, nu este potrivită pentru toată lumea: pentru unii, repetarea mecanică a rugăciunii, care devine un obicei, poate să nu fie benefică. Pentru unii, așa cum mărturisește experiența paternă, „cu cât rugăciunile sunt mai familiare și cu cât sunt rostite mai des”, cu atât este nevoie de mai multă concentrare atunci când sunt recitate, deoarece uneori „obiceiul produce în noi neatenție la ceea ce este familiar”. [1818.] Preferința pentru o cale sau alta depinde de structura spirituală a unei persoane, de caracteristicile psihicului său și de înclinațiile sale mentale. Mitropolitul Anthony (Bloom), de exemplu, și-a povestit experiența din tinerețe când, citind despre Rugăciunea lui Iisus, a început să o repete iar și iar. În cele din urmă, a venit un moment în care a simțit că nu se mai roagă, că cuvintele „i se învârteau în cap fără niciun sentiment”, ca un mecanism de ceasornic, că era un fel de intoxicație, nu rugăciune. Și apoi s-a oprit. După ce a vorbit cu părintele său duhovnic, după ce i-a citit pe Ioan Gură de Aur , Teofan Zăvorâtul și alți părinți, și-a dat seama că trebuie să o ia de la capăt [1819] .

O altă ispită îi așteaptă pe începători pe această cale. Se întâmplă uneori ca cineva care s-a îndreptat recent către viața bisericească, fiind încă prins în strânsoarea diferitelor dependențe, să obțină un efect prin repetarea frecventă, persistentă și intensă a Rugăciunii lui Iisus pe care îl confundă cu o mișcare spontană. Totuși, acest fenomen este natural; este doar energia repetiției mecanice, un automatism dobândit prin efort uman și în niciun caz un dar al harului. Energia se estompează curând, iar pseudo-spontaneitatea dispare fără urmă. Sau, dacă este întreținută cu sârguință, poate degenera într-un obicei de rugăciune formală, fără suflet.

Pericolul aici este că intoxicația mândriei poate duce pe cineva la concluzia falsă că a dobândit darul rugăciunii pline de har. Atunci capcana se închide: visătorul îndrăzneț devine captiv al lingușirii demonice.

Este nevoie de îndemânare. Nu este ușor să pășești pe linia fină a căii de mijloc. Atunci când înveți să te rogi, orice efort uman este roditor doar dacă suntem călăuziți și instruiți de harul divin însuși. Schimbările și realizările reale se realizează exclusiv prin puterea lui, așa că este o greșeală să ne asumăm meritul pentru ele. Pe de altă parte, nu ar trebui să ne grăbim să acceptăm ceea ce realizăm prin efort uman, chiar și cu ajutorul harului, ca recompensă pentru munca noastră - ca daruri ale harului. Desigur, o persoană este capabilă să primească daruri ale harului, dar acest lucru nu se întâmplă foarte des, iar lipsa de experiență ne împiedică să distingem între firesc și har - un fapt pe care dușmanul nu va ezita să-l exploateze.

Trebuie să depășim aparenta contradicție și să menținem un echilibru prudent: eu însumi nu pot face nimic fără har, dar rodul eforturilor mele nu este un dar al harului, deși nu a fost primit fără ajutorul harului.

Pericolele însoțesc întotdeauna munca spirituală. Există însă o armă de apărare, de încredere în toate împrejurările, dacă se pot ține, precum sabia și scutul, două sentimente creștine: pocăința și iubirea - unul îndreptat către sine, celălalt către toți și toate. Nu este ușor să le ții. Nici nu este ușor să te menții, să persisti pe calea muncii spirituale. Acest lucru este în puterea celor la care egoismul este înăbușit prin sacrificiu de sine, la care mândria este incinerată de smerenie.

„Tăcerea intelectuală este asociată cu o mare abnegație și este cea mai dificilă realizare”, care poate fi realizată doar atunci când „este realizată în spiritul smereniei”, „atrăgând astfel harul lui Dumnezeu”; dar „o persoană mândră, indiferent de metodele pe care le folosește, nu va atinge adevărata comuniune cu Dumnezeu... Nu-L va găsi pe adevăratul Dumnezeu” [1820] .

Experiența pelerinului confirmă că oricine se hotărăște să-L invoce constant pe Iisus Hristos în rugăciune îndură inițial o luptă aprigă pentru a-și controla atenția, care este în afara controlului său. În timp, pe măsură ce persevereză în exercițiu, ascetul se familiarizează imperceptibil cu această activitate, atât de mult încât buzele și limba sa dobândesc un obicei psihofizic stabil - acum, fără efort, ca de bunăvoie, rostește încontinuu rugăciunea. Mecanismul mușchilor laringieni este atât de reglat încât rugăciunea însăși începe să fie percepută de

persoana care se roagă ca o calitate naturală, înnăscută. Dacă, însă, rugăciunea este abandonată, apare o senzație ca și cum lipsește ceva, ca și cum ceva din interior s-ar fi oprit. Drept urmare, mintea începe să asculte rugăciunea care răsună constant și, prin aceasta, se trezește atenția la cuvintele rostite. Astfel începe rugăciunea atentă - precursorul viitoarei rugăciuni mentale.

„Am văzut mulți”, povestește pelerinul, „care, fără nicio îndrumare luminatoare și necunoscând sensul atenției, recitând pur și simplu oral Rugăciunea lui Iisus fără încetare, au ajuns la un punct în care buzele și limba lor nu se mai puteau abține să rostească rugăciunea, care ulterior i-a luminat și i-a încântat atât de mult încât i-a transformat din slabi și leneși în asceți și campioni ai virtuții.” La început, din lipsă de calitate, oferă-i lui Dumnezeu cel puțin o singură rugăciune. Pentru jertfa ta fezabilă, puterea lui Dumnezeu se va revărsa asupra ta și se va uni cu slăbiciunea ta. Apoi, „rugăciunea, seacă și împrăștiată, dar frecventă și constantă, după ce a dobândit obiceiul și a devenit o practică naturală, va deveni rugăciune pură, luminoasă, arzătoare și vrednică.”

La sfârșitul călătoriei sale ascetice, rătăcitorul reflectează asupra experiențelor sale, asupra motivelor misterioase ale atracției persistente a omului către cunoașterea căii rugăciunii, asupra acțiunii ascunse a harului purificator, care îi încurajează pe începători să persevereze în lupta lor și îi ajută pe cei care și-au dovedit credința „prin zel și abnegație” [(1821)] să depășească ispitele și greșelile, îi protejează de amăgiri, îi conduce și îi învață în mod misterios lucrarea rugăciunii [(1822]). Rătăcitorul își amintește de tinerețe: „Este uimitor că, deși nu aveam nicio idee și nu auzisem niciodată de rugăciunea interioară săvârșită în inimă și ne rugam simplu cu limba și ne închinam fără simț, ca niște prostii care se rostogolesc, exista dorința de rugăciune, iar rugăciunea exterioară lungă, fără înțelegere, nu părea dificilă, ci se săvârșea cu plăcere”. Se pare că, de fapt, există o anumită „rugăciune secretă în interiorul omului, despre care el însuși nu știe, cum este produsă de la sine, necunoscută în suflet și care îndeamnă la rugăciune, cine știe ce și cum poate” [1823] .

Regele David s-a rugat mai bine

Starețul Nicolae de Valaam ([1824]) a lucrat mulți ani în practica spirituală a minții. Începându-și lupta ascetică într-una dintre cele mai vechi mănăstiri rusești, Valaam, a desăvârșit-o într-o altă mănăstire, nu mai puțin renumită, Peșterile din Pskov. A început cu monotonia obositoare a rugăciunii verbale și și-a încheiat călătoria pe înălțimile contemplării, purtând crucea prezbiteriei. Părintele Nicolae și-a consemnat experiența practicării Rugăciunii lui Iisus în jurnalele sale, unde fragmente din operele Sfinților Părinți alternează cu propriile sale reflecții. Îndrumările starețului sunt foarte simple, dar este clar că fiecare cuvânt al unei persoane care a dobândit darurile harului poate purta o părticică prețioasă din experiența sa și poate deveni acel bob *al* [ospățului] spiritual care va hrăni sufletele noastre.

În discuția sa despre rugăciunea verbală, părintele se inspiră din învățăturile Sfântului Ignațiu al Caucazului. Potrivit acestuia din urmă, cei care doresc să reușească în rugăciunea mentală nu ar trebui să se grăbească să condamne în

mod frivol rugăciunea verbală, „rostită cu buzele și glasul”, ca o activitate „nesemnificativă”. Într-adevăr, Sfinții Părinți subliniază adesea insuficiența rugăciunii verbale, dar aceasta nu înseamnă că o denigrează sau o resping. Părinții subliniază că orice rugăciune trebuie să fie însoțită de atenție: atât în regula chiliei, cât și în imnurile liturgice, trebuie să ne îndreptăm către Dumnezeu cu mintea și inima, cu o concentrare deplină.

Atenția în rugăciunea verbală este cheia rugăciunii mentale și chiar mai mult: după Sfântul Ignațiu, rugăciunea verbală atentă este deja parțial mentală. Învățând să ne rugăm cu atenție cu cuvinte, trecem în mod natural la rugăciunea doar cu mintea, care poate evolua în mod natural în rugăciune cu inima. Buzele și limba, exersate frecvent în rugăciune și citirea Scripturii, sunt sfințite și devin incapabile de vorbe goale, râsete, glume și limbaj vulgar . [1826] Totuși, nu trebuie să uităm că acest lucru nu este suficient, că darurile harului nu sunt primite de toată lumea, ci numai de cei care zi și noapte veghează asupra sufletelor lor și sunt preocupați neîncetat de cum să-I fie plăcuți Domnului, cum să trăiască fără prihană înaintea Lui, cum să păzească poruncile Sale și cum să se gândească la El neîncetat.

Există uneori îngrijorarea că Rugăciunea lui Iisus, recitată în tăcere în timpul slujbelor, ar putea împiedica participarea deplină la rugăciunea congregațională. Totuși, acest lucru nu este în concordanță cu învățăturile Părinților; Rugăciunea lui Iisus, odată practicată, facilitează de fapt o implicare mai profundă și o participare activă la slujbă. Adevărul este că o mare parte din starea rugăciunii depinde de atitudinea generală - dacă intenționează cineva să se retragă sau să se deschidă. În primul caz, rugăciunea în tăcere ajută la protejarea de stimulii externi; în cel de-al doilea - în timpul slujbelor sau al conversației - Rugăciunea lui Iisus, în timp ce facilitează concentrarea noastră interioară, ne ascuțește simultan percepția externă. Dar fiecare context are propriile particularități. În biserică, ca și în rugăciunea privată, atunci când activitatea fizică este menținută la minimum și atenția nu este distrasă de aceasta, se poate părea că se poate dedica rugăciunii nestingherit. Dar să nu fim nepăsători. În loc de distrageri externe, vor apărea unele interne. Inamicul începe să distragă mintea cu mai multă sârguință și să-și intensifice eforturile de a stimula imaginația. Lucrarea interioară este concentrată pe această luptă și este necesară o considerabilă auto-compulsie pentru a se proteja de lipsa de atenție.

Trebuie să „fie să urmăm încontinuu sensul imnurilor și rugăciunilor liturgice, fie să invocăm neîncetat numele preasfânt al Domnului” - dacă nu reușim să facem una sau alta, înseamnă că suntem absenți din biserică cu duhul sau pur și simplu adormiți . [1827] Ar trebui să adăugăm că trebuie să învățăm mai mult decât această alternativă a concentrării. Se dă adesea un sfat pastoral binecunoscut: recitați în tăcere Rugăciunea lui Iisus în momentele în care cântatul și cititul în timpul slujbei sunt de neînțeles. Dar cei care doresc să stăpânească rugăciunea mentală se confruntă cu o sarcină mai complexă. Chiar și în timpul celei mai clare cântări și lecturi, trebuie să învățăm să ascultăm ambele, *în timp ce auzim simultan* propria noastră rugăciune răsunând în mintea sau inima noastră. Atenția noastră este capabilă să stăpânească acest lucru.

S-a observat că „un începător se obișnuiește în mod special cu Rugăciunea lui Iisus în timpul rugăciunilor monahale îndelungate”. Rătăcirea mentală fără rod și dăunătoare sufletului în timpul slujbelor „nu poate fi evitată decât dacă mintea este atașată de ceva. Angajați-vă în Rugăciunea lui Iisus: aceasta va împiedica mintea să rătăcească, veți deveni mult mai concentrați, mai profundi, veți asculta mult mai bine lecturile și imnurile bisericești și, în același timp, într-un mod imperceptibil, veți învăța treptat rugăciunea mentală” [1828.] „Bătrânii noștri au spus că este bine dacă cineva poate, în timp ce ascultă lecturile bisericești, să mențină Rugăciunea lui Iisus; atunci există mai multă atenție” [1829.] Starețul Nicolae (Monakhov) a învățat în același spirit; el a sfătuit să nu se abandoneze Rugăciunea lui Iisus în timpul slujbelor, ci să se continue citirea ei, și cât mai relaxat posibil. Urechea să-i audă pe cei care citesc și cântă, iar rugăciunea să fie tăcută și neîncetată. În timpul slujbei, rugăciunea trebuie rostită cu frânghia de rugăciune, dar nu te gândi la număr și, cel mai important, nu permite gândului vrăjmașului: „Uite câte sute am numărat”. Aceasta, spunea părintele Nicolae, este tocmai ceea ce nu are nevoie Dumnezeu, ci ceea ce Îi place Lui și ceea ce este pentru mântuirea noastră este să rostim Rugăciunea lui Iisus cu mai multă sârguință și atenție . [1830]

Dificultățile în timpul slujbelor încep să apară atunci când mediul bisericesc nu promovează atenția concentrată și interferează cu concentrarea în rugăciune. Manierele clerului, cântecele nepotrivite sau lecturile neinteligibile pot fi deranjante; plimbarea prin biserică, conversațiile enoriașilor și așa mai departe pot fi deranjante. Dar dacă reușim să găsim o biserică unde toate condițiile sunt ideale, vom descoperi curând că și acolo apar tulburări. Acest lucru este firesc, deoarece sursa lor este în noi.

Să încercăm să ne simțim viu stând în fața Dumnezeului nevăzut, încercând să nu privim nimic din jurul nostru cu privirea fizică și concentrându-ne atenția asupra sunetului cuvintelor liturgice sacre. Să ne îndreptăm privirea mentală dincolo de *cântat* , *citit* , greșelile clerului și agitația enoriașilor - prin orice - căci noi conversăm cu Dumnezeu. Să aprofundăm, să pătrundem sensul textelor liturgice, încercând să experimentăm însăși esența lor și să ne umplem de conținutul lor, fără a acorda atenție formei în care sunt îmbrăcate. În acest fel, ne vom „închide mintea în cuvintele” rugăciunii liturgice. Dacă această stare devine stabilă, atunci propria noastră rugăciune va dăinui întotdeauna, în mijlocul oricăror furtuni exterioare. Cel care are o astfel de dispoziție începe să-i influențeze în mod natural pe cei din jur, să-i ajute prin simpla sa prezență: când efortul rugător al cuiva este roditor și atrage chiar și un mic har, atunci venerația evlavioasă a inimii începe să se transmită involuntar celorlalți.

Dacă te străduiești să-ți reverși tot sufletul în rugăciunea ta slabă, Dumnezeu se bucură. Dacă rugăciunea este doar o adresare politicoasă, dacă rostim pur și simplu cuvinte, atunci ca răspuns la psalmul citit, Dumnezeu ar putea răspunde: „Am mai auzit aceasta înainte - și regele David a spus-o mult mai bine. ” [1831]

Trebuie să stăm înaintea lui Dumnezeu, conștienți clar că El este invizibil, imperceptibil, dar totuși clar prezent , că El aude fiecare cuvânt al nostru. Atunci

putem spune, investind aceste cuvinte cu cel mai real sens și sentiment viu: Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă. Cât de greu este acest lucru, cât de puternică este inerția firii pământești, toată lumea știe din experiență. „A te ruga absent, ca pe jumătate adormit, este mult mai ușor pentru o persoană firească.”

Dar dacă ne lăsăm pradă unei voințe slăbite, atunci „rugăciunea devine treptat substituibilă” și devenim absorbiți de pronunția goală a cuvintelor rugăciunii. Acest lucru nu este inofensiv - „o discordie apare între voință, minte și sentiment”, în timp ce în rugăciunea atentă acestea „se contopesc într-una singură”. Când este distrasă, mintea este copleșită de gânduri, „inima devine surdă la rugăciune, se întărește ca piatra” și niciun cuvânt nu rezonează cu sentimentul. Apare o barieră impenetrabilă, în spatele căreia Dumnezeul cel viu dispare complet. Și atunci începe să pară că recitarea unui anumit număr de cuvinte constituie rugăciune, iar o persoană, recitându-le, este complet atrasă „spre scopul prețuit, spre cuvântul final - amin ” . [1832]

Nu numai înainte de citirea Psaltirii, ci înainte de orice regulă, ar fi util să repetăm rugăciunea prescrisă: „Doamne, îndrumă-mi mintea și întărește-mi inima, ca să nu-mi tulbur buzele cu cuvinte, ci să înțeleg cele spuse”. Și apoi, așa cum cere tradiția Bisericii, urmează instrucțiunea prescrisă cititorului: „Vorbește în liniște și cu inteligență, cu atenție și nu te zbăvi, ca să înțelegi cu mintea cele spuse”. [1833] Însă aceste adevăruri simple nu sunt prea adesea luate în serios, iar lupta împotriva distragerii atenției și a abstinenței gândirii se prelungește decenii întregi, mai ales că „toată râvna potrivnicului nostru” se aplică acestui lucru, „distrăgând mintea de la pomenirea lui Dumnezeu”. [1834] Între timp, instrucțiunile patristice, de doar câteva rânduri, ne-ar putea ridica la culmile contemplării, dacă le acceptăm cu toată responsabilitatea - ca pe *cuvintele vieții veșnice* . [1835] Se spune: „Pentru a primi și a privi lumina lui Hristos în inimă, trebuie, pe cât posibil, să ne distragem de la obiectele vizibile” [1836] ; și, de asemenea: „Nu reflecta niciodată în timpul rugăciunii, ci întoarce-te de la toate gândurile și grijile. Atunci rugăciunea este reușită și salutară pentru o persoană” [1837] ; și se mai spune: „În timpul rugăciunii, nici măcar nu te gândi la lucrurile necesare și spirituale. Dacă nu, atunci vei pierde ce e mai bun” [1838] .

Toate instrucțiunile necesare ne-au fost date de mult timp, iar Domnul așteaptă ceea ce este numai al nostru - lucrarea noastră. El așteaptă fără nicio constrângere, îndelung și cu răbdare. Totuși, nu la nesfârșit, și, în timp, Se retrage, abandonând sufletul nesimțitor care nu și-a recunoscut vizita . [Mântuitorul] este atât de blând încât, deși întreabă: *„Cine va urma Mie* și cine va fi *ucenicul Meu* [?] ”, El nu forțează, ci bate în liniște: „ *Deschide-mi, sora Mea, iubita Mea* [”] . Când se deschid, El intră; dar dacă ei ezită și nu doresc, El pleacă [·] Hristos așteaptă cu smerenie la porțile sufletelor noastre, sperând că acestea I se vor deschide [‹] dar El Însuși nu intră niciodată. „El nu ne privează de libertatea pe care El Însuși ne-a dat-o. Hristos este nobil. Dacă deschidem, El va intra și ne va da totul - El Însuși, El ne va da în mod misterios, în liniște.” Dar ce înseamnă să deschizi porțile inimii? Ni se spune: „Este suficient să ne deschidem pur și simplu... pentru a primi Divinul - atunci suntem considerați demni de locuința lui Hristos în noi.” Dar care este esența acestei deschideri? Ni se

răspunde în limbaj spiritual: „Întregul mister constă în iubire, în iubirea arzătoare pentru Hristos. ” [1844]

Misterul este inexplicabil, dar este și de așa natură încât nu poate fi tăcut: *căci din prisosul inimii vorbește gura* [1845.] Pe cât este posibil ca o persoană să exprime acest lucru în cuvinte, auzim de pe buze sfințite prin har: „O, bunule Iisuse Hristoase, Viața mea... Mă gândesc la Tine tot timpul și vorbesc cu Tine în visele mele și când sunt trează... Cât Te iubesc, fără Tine nu văd nimic, nu aud nimic, fără Tine nu spun nimic, nu știu nimic, fără Tine nu am nimic... Hristos nu mă părăsește... El nu-mi dă niciodată pace, ci toată inima mea vie arde în iubire și milă, în bucurie și tristețe, în glorie și lumină. Ochii nu-L văd, dar inima parcă Îl vede... astfel o lumină trăiește în mine... Cu adevărat Îl iubesc pe Hristos!.. Nu am nevoie de nimic altceva, decât să mă rog mereu cu smerenie Ție, ca Celui Mai Bun și Mai Bun, pentru toate necazurile acestei lumi” [1846] .

Abilitate verbală

Verbe ale Duhului

Prima muncă ascetică a unui isihast novice, conform unui manuscris grecesc din secolul al XIV-lea de la Mănăstirea Iviron de pe Muntele Athos, este slăbirea patimilor. Aceasta înseamnă, în primul rând, a nu le hrăni cu fapte și gânduri păcătoase, a le rezista prin dobândirea virtuților creștine, a ne strădui să respectăm cu strictețe rânduielile bisericești, a participa constant la sfintele taine și a ne ruga cu râvnă. Practica străveche a psalmodiei este de o importanță deosebită în lupta curățirii de patimi și a transformării sufletului pentru Împărăția lui Dumnezeu · Psalmii divin inspirați ai profetului David sunt cuvintele Duhului Sfânt, adresate tuturor timpurilor și [popoarelor] . Cartea Psalmilor, care este inclusă în canonul Sfintelor Scripturi ale Vechiului Testament, o carte al cărei fiecare rând este impregnat de suflarea harului, descoperă oamenilor Economia Divină a mântuirii noastre și comunică regulile credinței.

Mai mult, ea nu numai că ne învață doctrina Apocalipsei, ci ajută la realizarea ei: „Cartea Psalmilor cuprinde tot ceea ce reprezintă toate celelalte cărți sacre. Ea profețește despre viitor, amintește de trecut, oferă o lege pentru viață și reguli pentru acțiune.” [1849] Însuși spiritul Psaltirii, care, asemenea spiritului întregii Sfinte Scripturi, posedă o mare putere purificatoare, exercită o influență profundă asupra sufletului omenesc. Psaltirea, conținând toate cărțile Scripturii într-o formă prescurtată, prefigurativă, reprezintă suma completă a adevărurilor cunoașterii lui Dumnezeu și ale cultului față de Dumnezeu; este, ca să spunem așa, o „mică Biblie”.

„Harul lui Dumnezeu respiră în toată Sfânta Scriptură, dar în dulcea carte a psalmilor respiră în mod special.” [1850] Acțiunea și puterea acestui har divin se extinde la toți cei care citesc, cântă și ascultă psalmii și le purifică sufletele. „Trebuie să știți”, spuneau anticii, „că cuvântul lui Dumnezeu are toată puterea și o asemenea tărie încât poate curăți viciile și poate restaura pe cei întinați la puritatea lor de odinioară.” *Căci cuvântul lui Dumnezeu este viu și activ și mai ascuțit decât orice sabie cu două tăișuri .* [1851] Însuși Domnul le-a arătat ucenicilor

puterea purificatoare a cuvintelor Sale: *sunteți deja curățiți prin cuvântul pe care vi l-am propovăduit .* [1852] „Chiar dacă nu înțelegeți puterea cuvintelor divine, măcar obișnuiți-vă buzele să le rostească - limba este sfințită de aceste cuvinte dacă sunt rostite cu râvnă. ” [1853]

Cum are loc această sfințire? Cuvintele și gândurile percepute de o persoană și care apar în minte ca imagini întotdeauna, ca purtători de energie, au un efect asupra sufletului, în funcție de natura lor - pozitivă sau negativă. Prin intermediul imaginilor, Dumnezeu îi împărtășește omului cunoașterea Sinelui; aceste imagini contracarează alte imagini - inferioare, create de om însuși sau sugerate de diavol. Imaginile divine, pătrunzând în suflet, înlocuiesc imaginile impure, aprind dorințe pasionale și sfințesc persoana. În schimb, sugestiile demonice, acceptate de suflet, încep să distorsioneze propria imagine spirituală a persoanei, creată de Creator după chipul Său. Întrucât citirea cuvântului divin curăță sufletul de depravarea pasională, este important să hrănim constant mintea cu gânduri extrase din Sfânta Scriptură. Din acest motiv, multe reguli monahale din vremurile străvechi prescriau, în special începătorilor, memorarea Psaltirii, astfel încât să aibă mereu cuvintele psalmului pe buze și în minte.

„ *Toată Scriptura este inspirată de Dumnezeu și folositoare* [(1854)] și a fost scrisă de Duhul Sfânt pentru ca în ea, ca în spitalul comun al spiritului, noi toți oamenii să găsim vindecare - fiecare pentru propriile noastre boli.” [(1855]) Și în ceea ce privește semnificația Psaltirii, se spune că Părinții au poruncit ca psalmii să fie citiți în fiecare seară, pentru ca, indiferent cât de mult ne-am fi întinat în timpul zilei, să putem fi curățiți prin cântări duhovnicești - „ele sunt un medicament” care distruge toată impuritatea. Cântarea psalmilor înfrânează puterea poftei, inspiră mintea și înalță sufletul. Părinții ne îndeamnă, chiar și în vremuri de prosperitate, bucurându-ne de darurile lui Dumnezeu, „să aducem cântece de mulțumire lui Dumnezeu, pentru ca, dacă, prin extaz și sațietate, ceva necuvenit intră în sufletul nostru, atunci prin psalmodie să putem alunga toate dorințele necurate și rele.” [(1856]) „Toată Scriptura este de folos, iar citirea ei cauzează multe necazuri demonului, dar nimic nu-l zdrobește mai mult decât Psaltirea. Credeți-mă, copii, nimic nu-i tulbură, nu-i îngrijorează, nu-i irită, nu-i rănește, nu-i umilește, nu-i insultă... pe demoni și însăși cauza răului - Satana, ca un exercițiu constant în psalmodie” [1857.] „Imnurile divin inspirate ale lui David îi îndrumă pe toți spre rugăciune, spre devotamentul față de Dumnezeu, spre slăvirea și mulțumirea lui Dumnezeu pentru toate, luminează, hrănesc, încântă și întăresc sufletele credincioșilor; alungă dușmanii nevăzuți, vindecă patimile sufletului, ne învață să-L iubim pe Dumnezeu și să păzim poruncile Lui, să ne rugăm pentru toți și să ne înălțăm neîncetat la Dumnezeu; iar dulceața lor, folosul lor pentru sufletele celor pioși este incalculabil” [1858] .

În Rusia Antică, Psaltirea era venerată ca manual principal. Din prefața la „Gramatica slavă” a lui Meletie Smotrițki, publicată la Moscova în 1721, aflăm că „din cele mai vechi timpuri, învățătorii ruși au fost și continuă să fie obișnuiți să-i învețe pe copiii mici mai întâi alfabetul, apoi Cartea de Oră și Psaltirea”. Desigur, ca o carte sacră și folosită constant în slujbele de cult, Psaltirea era percepută ca mai mult decât un simplu ghid de lectură - cunoașterea psalmilor era considerată

o necesitate vitală. După ce învățase să citească din Psaltire și adesea îl memorase, un rus nu se despărțea niciodată de el. Era manualul strămoșilor noștri, un tovarăș în toate călătoriile; uneori era chiar numit „carte de călătorie”. Poporul rus, întotdeauna profund impregnat de sentiment religios în trecut, apela adesea la Psaltire pentru a reflecta asupra tuturor nedumeririlor sale și a găsi răspunsuri la întrebări complexe de zi cu zi. Recurgeau la Psaltire ca la o carte de rugăciuni, folosindu-l pentru a vindeca bolile și pentru a-i elibera pe cei posedați de duhurile necurate. Chiar și astăzi, cartea sacră a psalmilor este adesea invocată ca o carte de rugăciuni în viața de zi cu zi [(1859]). Toate acestea se datorează faptului că cuvintele Psaltirii nu numai că purifică sufletul, dar pot și „inspira o mare înțelepciune, motiva deciziile și aduce mari beneficii în viață” [(1860]).

Psaltirea are o distincție unică față de alte texte divin inspirate ale Sfintei Scripturi. Reprezintă o „minune specială”. Nu numai că Psalmii conțin întregul Vechi Testament, condensând conținutul tuturor celorlalte cărți: istoria creației, istoria poporului ales, profeția Mântuitorului, predica către păgâni, ci și „întreaga viață umană este înscrisă în Psalmi”, reflectând „mișcările fiecărui suflet”. [1861] În cele din urmă, Psaltirea conține „teologia perfectă”: aici găsim nu numai învățătura „venirii lui Hristos în trup”, ci și „amenințarea Judecății de Apoi, speranța învierii, teama de chinurile iadului, promisiunea slavei, revelația misterelor”. [1862] „Scripturile divine sunt toate sfinte, dar Psalmii sunt impregnați de o sfințenie specială . [1863]” . ” [1864]

Cartea Psalmilor „reprezintă un model al vieții sufletului” pentru orice persoană. Când citim alte cărți, pronunțăm ceea ce este scris în ele „nu ca pe propriile noastre cuvinte, ci ca pe cuvintele unor oameni sfinți sau ale celor despre care vorbesc. Dar, în mod uimitor, oricine citește Psalmii pronunță tot ce este scris în ei, cu excepția profețiilor despre Mântuitor și păgâni, ca și cum ar fi în numele său, îi cântă ca și cum ar fi fost scrise despre el sau chiar de el însuși. Conform dispoziției sale spirituale, oricine dorește găsește în Psalmi vindecare și îndreptare pentru fiecare mișcare”. Este chiar permis să admitem „că în cuvintele acestei cărți este măsurată și cuprinsă întreaga viață umană, toate stările sufletului, toate mișcările gândirii, astfel încât nimic mai mult nu se poate găsi în om ”. [1865 1866] .

„Fiecare psalm este atât de complex și rostit de Duh” încât cititorul și ascultătorul vor înțelege din el mișcările sufletului lor și, în funcție de ceea ce suferă, își pot alege „o imagine înfățișată prin cuvinte” care îi va învăța cum să vorbească și să acționeze, cum să se abțină de la rău și să-și vindece slăbiciunea, cum să-și exprime pocăința. Aici vom găsi cum să îndurăm necazurile, ce este potrivit pentru cel care se încrede în Dumnezeu și cum să mulțumim pentru toate lucrurile - „și pentru orice eventualitate, veți găsi imnuri divine adaptate nouă”. [1867.] „Această carte este plină de mii de instrucțiuni... Fiecare dintre aceste cuvinte este o mare nemărginită de gânduri” - deși nobile, dar și simple, ușor de înțeles. „Și nimeni să nu spună că «înainte de tălmăcire, nu puteam cunoaște sensul psalmilor».” Și fără tălmăcire, chiar și un singur verset poate inspira o mare înțelepciune, poate motiva luarea deciziilor și poate aduce

un mare folos vieții oricui este chiar puțin dispus să acorde atenție.” Și, în plus, „dacă ne-am obișnuit limba să cântăm psalmi, atunci sufletului îi va fi rușine să dorească ceva contrar a ceea ce cântă limba. ” [1868]

Nicio altă carte a Scripturii Vechiului Testament nu este citită atât de des și constant ca Psaltirea, atât în biserică, cât și în afara ei. Psaltirea se citește continuu deasupra trupului decedatului timp de trei zile înainte de înmormântare și continuă în memoria decedatului după aceea - unii zeloți continuă citirea timp de patruzeci de zile, alții timp de un an întreg. Mulți laici își fac un obicei din a citi una sau două katisme zilnic . În general, psalmii formează de obicei baza regulii de rugăciune din chilie, dar mai presus de toate, ei sunt temelia tradițională a slujbelor bisericești, în care Psaltirea se aude neîncetat. Sfinții Părinți au văzut întotdeauna cel mai profund sens în citirea rugătoare a Psaltirii - este cheia înțelegerii întregii Sfinte Scripturi. „Căci este de mare folos”, spune Sfântul Ioan Gură de Aur , „să meditezi la psalmi și să citești Psaltirea cu sârguință, căci este mai ușor pentru soare să se oprească din mersul său decât să părăsească Psaltirea.” Printre călugării din vechime, cântarea celor doisprezece psalmi era o regulă obligatorie, inspirată de un înger al lui Dumnezeu. Cântarea Psaltirii se efectua și non-stop și se obișnuia să se citească întreaga carte de psalmi din [memorie] .

De exemplu, Avva Filimon [(1871]), un pustnic și contemplativ, și-a făcut o regulă în fiecare seară, printre altele, să cânte întreaga Psaltire, pe îndelete, fără bătaie de cap. Starețul mărturisea: „Dumnezeu a întipărit puterea psalmilor în sufletul meu ca însuși pe profetul David și nu mă pot desprinde de încântarea feluritelor cugetări ascunse în ei, căci ele cuprind întreaga Scriptură Dumnezeiasca.” [(1872]) Sfântul nostru stareț Spiridon [(1873)] , care a lucrat în Peșterile de la Kiev o jumătate de mileniu mai târziu, știa întreaga Psaltire pe de rost și o cânta zilnic de la început până la sfârșit timp de treizeci de ani, lucrând în brutăria prosforei. Dar toate acestea nu erau o ispravă rară în acele vremuri de altădată. Altceva este mai uimitor. Chiar și în anii 1960 ai noștri, pustnicii din Munții Caucaz puteau menține o regulă cu adevărat ascetică: pe lângă citirea tuturor slujbelor zilnice regulamentare, citeau întreaga Psaltire în fiecare [seară] .

Între timp, într-o mănăstire grecească de pe insula Eubeea, aceeași regulă era respectată de un ascet puțin cunoscut, viitorul Venerabil Iacob al Eubeei ([1875]).

În aceiași ani, compatriotul nostru, Starețul Leonty [(1876)] , eliberat din lagăr după al treilea mandat, purta o cruce incredibil de grea, slujind sub persecuție. Parohia sa era mare: un oraș regional și douăzeci și patru de sate. Slujind zilnic, starețul făcea și turul numeroșilor enoriași cu cereri, ajungând la toți pe jos. Și aceasta se întâmpla în al nouălea deceniu al său. Părintele Leonty îi primea neîncetat pe cei care veneau la el și pe cei care călătoreau de departe, asculta spovedanii, conversa cu ei și se ruga pentru ei. Și, pe lângă toate ostenelile sale, starețul recita neîncetat Psaltirea pe de rost în fiecare [zi] .

Din păcate, în zilele noastre este rar să auzi o lectură coerentă și semnificativă a catismatului la slujbe, chiar și în mănăstiri. A devenit mult prea comun să auzi o lectură vagă, unde textul sacru antic, care este o poezie sublimă, cu textura sa

verbală impregnată de o muzicalitate extraordinară, este redus la un zumzet monoton sau la un urlet indistinctiv. Totuși, sunetul armonios al vorbirii slave și estetica stilului psalmic pot satisface cel mai pretențios și rafinat gust. Frumusețea psalmodiei, împreună cu respectul cititorului, ar putea ajuta la insuflarea interesului și a iubirii pentru serviciul divin, atrăgând multe inimi sensibile către o bisericește mai profundă. Dacă psalmistul s-ar strădui întotdeauna, în timp ce citește, nu doar să citească, ci și să se roage cuvintele psalmistului, atunci câte suflete ar fi atrase într-o unitate rugătoare, câte ar fi ajutate să-și reînvie și să-și întărească atenția rugătoare. Sufletul se întristează când, în schimb, trebuie să audă o incoerență pripită care ucide spiritul sublim al închinării.

Din adâncuri am strigat. *Venerabilul Iosif de Volоțk*

În scrierile vechilor Părinți ruși, este puțin probabil să găsim ceva nou despre rugăciune într-un sens practic - ceva ce ne este nefamiliar din alte surse. Nu există aproape niciun material aici pentru cei care se așteaptă să găsească detalii despre componența regulii chiliale sau despre metodele practicii isihaste și tehnicile psihosomatice. Mai degrabă, aici putem culege ceea ce le-a lipsit scrierilor din vremurile ulterioare, ceva ce le lipsește în mod special sufletelor noastre sărace. Părinții antici emană harul unui spirit intens, elevat. Această putere, care pătrunde în aceste rânduri rare scrise de mână, este nediminuată pe măsură ce ajunge la noi de-a lungul secolelor. Cuvintele vechilor asceți nu sunt diluate nici măcar atunci când sunt traduse în limbajul nostru grosolan și simplificat. Prin acordarea la „frecvența” lor spirituală, avem ocazia să ne depășim căldicelia, să ne reînviem credința șovăielnică și să fim impregnați de intensitatea voinței cu care strămoșii noștri și-au câștigat mântuirea.

Scrierile bogate în detalii ale Sfântului Iosif de Volоțk , printre altele, conțin informații generale despre rugăciune. Instrucțiunile sale descriu modul potrivit pentru un ascet de a sta înaintea lui Dumnezeu: cum să I se închine „cu sufletul în gând și cu trupul în simțire”. Când „te ridici să te rogi Domnului Dumnezeului tău”, spune sfântul, „în primul rând stabilește-ți o regulă - să nu stai leneș, relaxat sau neglijent, ci în așa fel încât să nu te gândești la cele deșarte și stricăcioase”. În primul rând, să fie stăpânite toate mișcările exterioare - să ne imaginăm mâinile „ca și cum ar fi legate și să ne așezăm picioarele cum trebuie”. Apoi, „să alungăm toate lucrurile pământești din gândurile noastre: ranchiuna și mânia, furia și ura și poftele carnale - și să ne silim ochii spre lacrimi și să ne îndreptăm întreaga ființă spre cer”. Să stăm în picioare, după cum spune preotul, „să stăm bine”. Iar *a sta bine* înseamnă a sta „cu frică și cutremur și cu un suflet sobru și vesel”.

Ni se oferă o imagine a pregătirii interioare: „Un arcaș care dorește să tragă cu succes săgeți se străduiește mai întâi să stea cum trebuie și, stând cu atenție în fața steagurilor, ia cu grijă săgețile. Tot așa, și tu, dorind să-l lovești pe diavolul cel rău în față, ai grijă mai întâi de ordinea sentimentelor tale, apoi de bunăstarea gândurilor tale interioare, ca să poți trage cu succes săgeți asupra diavolului - adică rugăciunea curată. Nu mă refer la rugăciunea care se odihnește

doar pe buze”, nu la cea săracă, „care este plină de lene”, ci „cu sârguință și cu suflet întristat și gând smerit... venind din adâncul gândurilor... din adâncul inimii”, căci „aceasta este rugăciunea care duce la Cer”. Și „așa cum copacii, având rădăcini adânci, nu sunt rupți de vânt, tot așa rugăciunea, trimisă din adâncul minții, se întinde spre înălțimi”. Iată ce se spune: *Din adâncul* minții *am strigat către Tine, Doamne* [(1878]).

Gândul omenesc, „atâta timp cât rămâne neînfricat și neglijent de sine”, este ca un râu: „se răspândește și se răspândește larg”. De aceea, cu efort, să-l stăpânim cu o atitudine de pocăință, un sentiment de tristețe și durere față de propriile noastre imperfecțiuni. Atunci gândul, ca un pârâu de munte într-o defileu, se năpustește violent, cu forță, „trimițând rugăciuni pure și puternice spre înălțimi”, apoi „se înalță mai repede decât orice săgeată”: „ *Am strigat către Domnul în durerea mea și El m-a auzit* ” spune profetul. „De aceea, să se întristeze sufletul nostru, amintindu-și de moarte, de răspunsul pe care îl va da pentru păcate... amintindu-și atât de Dumnezeu, cât și de Împărăția Sa”. Cei experimentați știu: „Nimic nu alungă lenea și epuizarea ca amintirea constantă a acestui lucru”.

Astfel, „adunându-ne gândurile din afară și îndreptându-le spre interior, să lepădăm lenea și epuizarea și, după ce am alungat toate lucrurile pământești din gândurile noastre”, să „tindem spre Cer” cu toată ființa noastră. Și acum, „ca și cum am sta lângă Tronul Slavei, să ne gândim cu cine vrem să-L chemăm pe Dumnezeu? Stând cu Heruvimii, zburând în gând cu Serafimii, fiind numărați în trup printre puterile netrupești, vi s-a dăruit prezența Domnului nostru comun. Cu toate acestea, să ne aprindem conștiința și să o lăsăm să se întristeze și să fie asuprită: cel care se întristează astfel în timpul rugăciunii poate atrage întotdeauna în sufletul său dulceața divină care curge din lacrimi”. Tristețea, cât timp este în interior, ne întunecă, dar „când se revarsă în cuvinte de rugăciune și după ele în lacrimi, atunci sufletul se va desprinde de conversațiile lumești deșarte și rele și se va umple de o mare lumină, cu ajutorul lui Dumnezeu, ca și cum anumite raze sunt trimise de Dumnezeu în gândurile celui ce se roagă”.

Puterea atenției este atât de mare încât poate înlocui în mod miraculos învățătorii: „Dacă înveți să te rogi cu atenție, nu vei avea nevoie de îndrumările slujitorilor lui Dumnezeu — Dumnezeu Însuși, fără intermediari, îți va lumina gândurile.” Mare este și semnificația conciliarității. Dacă rugăciunea solitară posedă putere, „atunci cu atât mai mult rugăciunea unei mulțimi! Este mai îndrăzneață și naște zel.” Așa cum lemnul se aprinde din cărbuni, tot așa se aprinde și o adunare bisericească cu „suflete, aprinse unele de altele și încălzite de focul spiritual”. Rugăciunea solitară este necesară, dar este imposibil ca cineva să se roage singur așa cum se face „unde sunt mulți părinți, unde se aduce cântare în unanimitate lui Dumnezeu”, unde „îngerii se prăbușesc înaintea Domnului, iar arhanghelii se roagă”.

Rugăciunile preoțești sunt auzite și în templul lui Dumnezeu, „pentru ca rugăciunile oamenilor, deși slabe, să se unească cu rugăciunile lor mai puternice și să se înalțe împreună cu ei la Cer”. Dacă rugăciunea Bisericii l-a ajutat pe

Apostolul Petru să evadeze din închisoare [1880]), *cu cât mai mult avem* nevoie noi, cei slabi de credință [1881] , de puterea ei colectivă!

Ce se așteaptă de la noi, cei care sperăm ca rugăciunea noastră să fie ascultată? „Să venim la Dumnezeu cu mare frică, cu profundă evlavie și căință, cu gânduri înalte, cu bună cuviință... dezvăluind vizibil firea inimilor noastre". Cum se face că „nu te temi, nu tremuri, ticălosule! Sau nu înțelegi că Însuși Împăratul Cerului și al pământului stă aici în mod nevăzut și cercetează mintea fiecăruia și chinuie conștiința, iar îngerii stau înaintea Lui cu frică? Dar tu... stai cu nepăsare și indiferență și nici măcar nu-ți amintești de tine însuți - despre ce vorbești, ce spui... O, nebunul și pătimașul! Nu-ți auzi propria rugăciune, totuși vrei ca Dumnezeu să te audă. «Mi-am plecat genunchii», spui, dar gândurile tale se înalță. Trupul tău este adunat, dar voința ta este slăbită. Buzele tale rostesc o rugăciune, dar gândurile tale numără averea și achizițiile tale, trec peste vicleșugurile tale, gândurile murdare și impure, înșelăciunea, invidia și ura, mita și trădarea".

Când cineva „conversează cu un rege pământesc, se străduiește în orice mod să-și demonstreze cea mai mare reverență față de el, pentru a i se acorda o favoare mai mare din partea lui – și demonstrează acest lucru prin expresia feței, vocea, mâinile împreunate, poziția picioarelor și întregul corp și vorbește doar despre ceea ce regele dorește să vorbească", neîndrăznind să întrebe „despre altceva, împotriva voinței regelui". Și îndrăznește cineva să întrerupă în mod arbitrar o conversație cu regele? Între timp, noi întrerupem fără ezitare rugăciunea adresată Însuși Creatorului tuturor regilor și conducătorilor pământești și cugetăm la „balega, praful și pânzele de păianjen". Dar gândiți-vă la aceasta: „Când abandonăm conversația cu El, El o consideră o supărare, o încălcare și un mare păcat".

Amintiți-vă și cum „diavolul este viclean: știe că câștigăm mult în timpul rugăciunii și în acest moment ne seduce mai ales... Cel rău știe că poate aduce mai ușor mânia lui Dumnezeu asupra noastră decât prin aceasta, pentru că nu-L cinstim pe Dumnezeu așa cum sclavii își stăpânesc stăpânii, așa cum soldații își comandanții și așa cum îndrăgostiții își iubesc pe cei dragi. La urma urmei, cel care vorbește cu iubitul său o face cu prudență, pe când noi, vorbind cu Dumnezeu despre păcate și cerând iertare pentru atâtea fărădelegi, suntem leneși și neglijenți . " [1882]

Gard de foc

Scriptura ne învață că *oricine cheamă Numele Domnului va fi mântuit* . Dar dacă este atât de simplu, dacă numai acest lucru este suficient, atunci care este rostul întregului ascetism, al întregii trude de pocăință de-o viață, al tuturor greutăților căii înguste a rugăciunii? Explicația acestei întrebări se află chiar aici, în Epistola Apostolului. Se spune: *Dacă mărturisești cu gura ta pe Domnul Isus și crezi în inima ta* - dacă te rogi așa, *vei fi mântuit* . Aceasta se referă la rugăciunea inimii. Nu este suficient să rostești numele lui Dumnezeu; trebuie să-L chemăm pe Dumnezeu ca El să ne audă. Aceasta necesită o credință care nu este doar intelectuală, nu relaxată sau căldicelă - avem nevoie de o inimă arzătoare;

rugăciunea, chiar și verbală, trebuie să fie impregnată de sentimente profunde. Dacă aceasta nu se întâmplă, atunci rugăciunea nu protejează, nu vindecă și nu mântuiește, cuvântul emasculat, născut mort, nu ajunge la urechile lui Dumnezeu – Domnul vorbește cu tristețe despre astfel de vorbăreți: *acești oameni Mă onorează cu buzele lor, dar inima lor este departe de Mine* [1885] .

Dar nimeni să nu creadă că își poate reînvia rugăciunea fără ajutor de sus. „Fără Duhul Sfânt, nimeni nu poate chema pe Domnul Isus pur și desăvârșit, dacă nu se roagă în Duhul Sfânt.” [1886] Dar acest ajutor trebuie mai întâi câștigat. Rugăciunea sinceră către Dumnezeu se naște cu o oarecare lepădare de sine, atunci când, convinși de propria noastră neînsemnătate și pierzând speranța în propriile noastre puteri, începem, conform poruncii apostolului, să ne bizuim pe ajutorul de sus: „ *Credința voastră să nu fie în înțelepciunea oamenilor, ci în puterea lui Dumnezeu .”* [1887] Rezultatul depinde de îndrăzneala în credință. În măsura în care „în timpul rugăciunii, fără îndoială, nu ne tulbură și nimic nu dărâmă nădejdea cererii noastre... în măsura în care cel ce se roagă crede că Dumnezeu privește la el sau că Dumnezeu poate îndeplini ceea ce cere, în acea măsură va fi socotit vrednic să fie ascultat și să primească .” [1888] *orice cereți în rugăciune, credeți că ați primit și* [vi] se va da .

„Nu sunetul numelui Domnului contează. Sunetul singur nu are putere mântuitoare.” „ *În numele Meu vor scoate demoni ”* promite Domnul, dar știm că, în realitate, demonii nu sunt întotdeauna frică de acest nume. În gura exorciștilor evrei, de exemplu, numele lui Isus s-a dovedit a nu fi făcător de minuni - dimpotrivă, duhul rău s-a năpustit asupra lor și, copleșindu-i, a căpătat o asemenea putere asupra lor încât au fugit *, goi și bătuți* De ce se întâmplă asta? Pentru că ei, ca toți veneratorii de nume, „au pronunțat numele lui Isus cu o convingere superstițioasă în puterea miraculoasă a simplului sunet al acestui nume”, în timp ce întreaga putere a rugăciunii stă „în credința sinceră în Hristos Mântuitorul”. Și pentru a evita pronunțarea *numelui Domnului Dumnezeu* în propriul detriment - *în zadar* Trebuie să muncim din greu. „Trebuie mai întâi să dobândim adevărata credință” și „să fim inspirați de nădejdea în puterea mântuitoare a suferințelor Sale de pe cruce și de pe moarte”, dar „este ușor să dobândim o astfel de credință și nădejde”, care, în plus, trebuie să fie „inseparabile de adevărata pocăință. Și este ușor acest lucru?” Dar fără aceasta, nu sperați să fiți mântuiți, nici măcar chemând numele lui Dumnezeu *cu credință* , căci, după Însuși Cuvântul, *nu toți cei* care rostesc numele Lui *vor intra în Împărăția Cerurilor .* [1893] Dumnezeu îi aude pe cei care Îl cheamă nu după literă, ci pe cei care rămân în luptă altruistă cu vrăjmașii mântuirii, cu trupul lor, cu firea lor coruptă de păcat, cu devotamentul pasional al sufletului față de lumea stricăcioasă . [1894]

Să nu ne întristăm pentru faptul că rugăciunea minții și a inimii nu ne este încă disponibilă, ci să ne străduim să facem rugăciunea noastră verbală plină de sens, plină de conținut viu. Fie ca, așa cum a scris Sfântul Stareț Siluan, „Mulți se roagă oral și iubesc să se roage din cărți; și aceasta este bine, iar Domnul primește rugăciunea lor și are milă de ei. Dar dacă cineva se roagă Domnului și se gândește la altceva, Domnul nu va auzi o astfel de rugăciune. Cel care se roagă

din obișnuință nu experimentează nicio schimbare în rugăciunea sa, dar cel care se roagă cu stăruință experimentează multe schimbări... Rugăciunea numai din obișnuință, fără căință a inimii pentru păcate, nu este plăcută Domnului” ([1895]).

Există o tentație de a vorbi mult, atunci când entuziaștii, duși de numărul de acatiste sau psalmi pe care îi citesc, de Rugăciunile lui Iisus sau de alte rugăciuni, alunecă neobservați în capcana autoamăgirii, crezând că *vorbăria lor va fi ascultată* . Trebuie să căutăm un echilibru: rugăciune frecventă și, în același timp, *în timp ce ne rugăm, nu doar să vorbim .* [1896] Însă cei care împrăștie cuvinte vând rugăciune - ei cred că cu cât spun mai multe cuvinte lui Dumnezeu, cu atât El va fi mai milostiv. Cei care, asemenea fariseului, își enumeră faptele bune înaintea lui Dumnezeu vând rugăciune. Ei cred că și-au împlinit deja virtuțile, „și acum este rândul lui Dumnezeu să facă bine și să-i răsplătească ” . [1897]

Ar fi potrivit să ne amintim cuvintele episcopului Savva de Sarsky , rostite la Sinodul de la Stoglav [în 1898] și incluse în „Răspunsul Sinodal la Canoanele Sfinte: Codul Sinodal al Regatului Rus”. Printre altele, se afirmă: „Dacă în sfintele biserici cineva părăsește rugăciunea și începe să converseze cu prietenii săi despre lucrurile pieritoare și trecătoare, cum va fi un astfel de om auzit de Dumnezeu? Este posibil ca o persoană să privească cerul cu un ochi și pământul cu celălalt?” Este potrivit „să-L slăvești pe Dumnezeu, astfel încât urechile să audă și inima să înțeleagă. Căci din cântatul inteligent și coral vine fiecărui om căință în suflet, frica de Dumnezeu în inimă și pocăință tandră și lacrimi ” . [1899]

„Cu toată sârguința, adună laolaltă cele trei: trupul, sufletul și mintea”, spune un alt autor rus antic [(1900)] . „Cel care se roagă și slujește fără să fie atent cu mintea sa nu va primi nicio răsplată de la Dumnezeu”. Străduiește-te să te rogi nu simplu, „ca și cum ți-ai face temele obișnuite, ci adresează-te cu sârguință lui Dumnezeu cu psalmi, rugăciuni și canoane”. El așteaptă de la noi „seninătate și statornicie a minții”, nu reflecții „asupra lucrurilor deșarte, josnice și stricăcioase ale acestei lumi”. Dezvoltă „o înțelegere profundă, atenție și sârguință”. Dar cel care „își îngrijește cu neglijență mintea și nu-și păzește inima se roagă la aer, nu la Dumnezeu și trudește în zadar. Căci Dumnezeu ascultă mintea și sârguința, nu verbositatea”.

Ai grijă de starea ta interioară: „Stai în rugăciune, jalnic și smerit, ca înaintea Tronului lui Dumnezeu. Consideră-te neînsemnat, consideră-te praf și cenușă, o furnică înaintea Lui și un păianjen târâtor... călcând toate poruncile Domnului și săvârșind orice păcat... slab, slab și nebun... Consideră-te mai rău decât toți oamenii și toată creația, iar faptele tale ca fiind neplăcute lui Dumnezeu. Căci fără aceasta, o îngâmfare ascunsă și o insolență reprobabilă îl cuprind pe om.” În același timp, „stai drept pe picioare, așezându-ți picioarele unul lângă altul de la călcâi până la degetele de la picioare și nu te mișca dintr-un loc în altul. Împreunește-ți mâinile cum se cuvine pe piept. Așa cum un om condamnat la moarte stă înaintea judecătorului, neîndrăznind să se uite încoace sau încolo, așa trebuie să stăm și noi înaintea lui Dumnezeu, înaintea Căruia chiar și îngerii stau cu frică.” În rugăciune, „omul ar trebui să rămână liber de toate dorințele,

capriciile, gândurile și grijile. Și să lase deoparte toate speculațiile și gândurile pământești.”

Se știe că, cu cât o persoană cântă mai mult psalmodie oral, „cu cât buzele îi obosesc mai mult și își doresc odihnă” și „cu cât o persoană este mai sârguincioasă” în rugăciunea mentală, „cu atât sufletul său o dorește mai mult. Își dorește întotdeauna să fie în ea”. Prin urmare, „printre virtuțile spirituale, cea mai favorabilă... este Rugăciunea mentală a lui Iisus”, care „ca și cum ar transforma o persoană în foc, iar activitatea demonică nu se poate apropia de ea. Când demonii văd o persoană protejată de Rugăciunea lui Iisus, nu îndrăznesc să se apropie de ea, temându-se de puterea ei”. Este uimitor „cât de repede au găsit harul și au fost mântuiți sfinții părinți de odinioară! Și câți au fost mântuiți!” Dar, la urma urmei, „părinții noștri nu au iubit nimic mai mult decât rugăciunea... Prin aceasta au atins perfecțiunea, au fost considerați vrednici de har și minuni și au fost mântuiți ” . [1901]

S-a observat că doar câteva cuvinte din Evanghelie pot oferi instrucțiuni ample despre rugăciune, căci „fiecare cuvânt al Mântuitorului nostru este o învățătură... Fiecare faptă a Lui este o oglindă”. Când citim: „ *Și după ce i-a trimis pe oameni, S-a suit singur pe munte să se roage”* [(1902]), mintea atentă se întreabă: de ce Domnul „îi trimite pe oameni, Se suie într-un loc înalt și rămâne pe vârful muntelui?” La urma urmei, umanitatea Fiului, prin unire ipostatică, este inseparabilă de Tatăl și, prin urmare, Isus „este întotdeauna dedicat glorificării lui Dumnezeu” - astfel, de dragul rugăciunii, El „nu avea nevoie să fugă de oameni, să se retragă în deșert sau să se urce în locuri înalte”. Cu toate acestea, tot ceea ce a făcut Domnul, El a făcut pentru zidirea noastră, „ca exemplu pentru noi”.

Arătând ce fel de rugăciune Îi este plăcută, El Se îndepărtează de oameni, urcând singur pe munte. Acești *oameni* sunt patimile noastre, care ne chinuie și ne tulbură inimile. Acești oameni sunt deșertăciunea lumii, care tulbură sufletul. Acești oameni sunt trupul nostru, care prin pofta sa ne împiedică mântuirea. Domnul îi lasă pe oameni să plece, învățându-i că „trebuie să ne despărțim de patimi, să părăsim deșertăciunile lumești, să mortificăm poftele trupului nostru” atunci când dorim să ne rugăm. „Dar de ce să ne urcăm pe munte?” Nu este nevoie să ne imaginăm munți pământești, materiali. Acesta este *muntele în care Dumnezeu a binevoit să locuiască* [1903] – „într-un sens spiritual, muntele semnifică Raiul. Prin urmare, se cuvine să ne urcăm acolo la ceasul rugăciunii”. Cum putem atunci să ne urcăm „când acest trup muritor ne ține în lanțuri”? *„Singuri ”* – spune – înseamnă că astfel de urcări se fac singuri, adică sufletul nu are nevoie să ia trupul cu el. „ *M-am suit singur pe munte”* — „fără trup, fără patimi, fără poftă trupească, trebuie să ne înălțăm singuri mintea spre Cer... Aceasta este adevărata rugăciune... și aceasta este toată rugăciune mentală.”

Rugăciunii tăcute a lui Moise, Domnul spune: *De ce strigați către Mine?* [1904] Din acest motiv, „Dumnezeu a rostit aceste cuvinte pentru a ne arăta că rugăciunea oferită de minte are un glas care ajunge până la Cer și are o putere care intră în urechile Domnului Dumnezeu.” Între timp, unii „monahi se roagă cu voce tare... își plecă genunchii, își ridică mâinile, dar nu își ridică mintea spre Cer, inimile lor

nu se roagă și, prin urmare, nu obțin niciun beneficiu pentru sufletele lor.” *Intră în cămara ta* — sufletul intră în cămara sa atunci când nu rătăcește în deșertăciunea lumească — *și, după ce ți-ai închis ușile* — patimile sunt încuiate și devin inactive atunci când nu le permitem să se agațe de lucrurile senzoriale, vizibile ale acestei lumi — *roagă-te Tatălui tău, Care este în secret* [1905] .

Mintea, atunci când este eliberată de atașamentele pământești, se înalță în mod misterios către Dumnezeu în rugăciune. Văzând aceasta, Creatorul mistic va accepta curând rugăciunea ascunsă și *o va răsplăti* [cu o] răsplată vizibilă. Cei care au ajuns să înțeleagă că „rugăciunea este dedicarea minții lui Dumnezeu” înțeleg, de asemenea, că apostolul nu ar fi putut porunci o sarcină imposibilă atunci când a spus: „ *Rugați-vă neîncetat* ”. Scopul acestei porunci era ca noi să ne rugăm cu mintea, percepând constant prezența lui Dumnezeu cu ochiul sufletului și rămânând în comuniune cu Dumnezeu - ceea ce este imposibil în exterior, în cuvinte, este posibil în interior, mental. Și „rugăciunea mentală va aduce roua harului în inima voastră, așa cum Ilie a adus ploaie pe Muntele Carmel prin rugăciunea sa ” .

Alfabetul nostru

În notițele sale, monahul schimatic Ieronim ([1909)] al lui Solovki atinge subiectul rugăciunii. Sfinții Părinți, după cum se știe, învață cum să te unești cu Dumnezeu în inimă cu mintea în Filocalie. Totuși, înainte de publicarea acestei cărți, povestește părintele Ieronim, „cei care doreau să învețe Rugăciunea lui Iisus călătoreau la Mănăstirea Neamț din Moldova pentru a-l vedea pe adevăratul învățător al Rugăciunii lui Iisus, Starețul Paisie (Velichkovsky) . Acolo, primeau îndrumări de la el, se întorceau în Rusia și trăiau după ele. Am văzut astfel de oameni”, își amintește starețul. „Acum, odată cu publicarea Filocaliei, s-a deschis o oportunitate favorabilă pentru cei care doresc să se angajeze în rugăciunea mentală, deoarece toate viclesugurile diavolului sunt explicate în această carte.” Prin interacțiunea cu asceți experimentați, starețul a înțeles fundamentele rugăciunii mentale. Această practică, spunea el, „necesită tăcere deplină”. Cei prinși într-un stil de viață aglomerat se confruntă cu un obstacol aproape insurmontable în calea rugăciunii, iar cei forțați să se angajeze într-o sarcină solicitantă pot fi privați cu totul de rugăciune. Excepțiile sunt rare. Rugăciunea inimii este un dar de la Dumnezeu, nu o născocire omenească. Prin urmare, speranța noastră nu stă în propria noastră muncă, ci în mila lui Dumnezeu revărsată asupra celor care trudesc.

Constanța în rugăciune este necesară în chilie, în timpul ascultărilor și în biserică. „Cel care practică Rugăciunea lui Iisus nu va neglija slujbele bisericești. El este primul care ajunge la biserică și ultimul care pleacă. Doar cei încăpățânați neglijează slujbele bisericești.” În primul rând, așa cum spun bătrânii, „trebuie să rostești rugăciunea verbal cu frânghia de rugăciune - de exemplu, de cel puțin o sută de ori singur în chilie, astfel încât și mintea să asculte cu atenție cuvintele rugăciunii; prin aceasta, rugăciunea se va întipări în memorie. Trebuie apoi să te păzești de toate gândurile și fanteziile; dacă nu poți săvârși o sută fără gând, atunci să începi din nou și să te străduiești să o săvârșești fără gânduri. Acesta

este alfabetul nostru. Începem totul cu el, spuneau bătrânii. Și dacă cineva dobândește deprinderea, poate săvârși rugăciunea de mai mult de o sută de ori fără să fie atent la gânduri. I-am ascultat pe acești bătrâni și studiez rugăciunea mentală de peste patruzeci de ani și îi mulțumesc Domnului meu Iisus Hristos pentru această deprindere” [1910] .

Printre cei mai apropiați ucenici ai Sfântului Paisie al Moldovei, Starețul Ioan Bespaly ([1911]) a fost renumit pentru înălțimile vieții sale ascetice . Povestea sa a fost păstrată, oferind o idee despre zelul cu care se atinge priceperea la rugăciune, despre cum roadele practicii mentale se maturizează de-a lungul anilor, culminând cu o ascensiune spre o contemplare înaltă. „La sosirea la Mănăstirea Neamț”, i-a povestit Părintele Ioan colegului său secretar, „auzind de la Starețul Paisie despre rugăciunea mentală, am început să-l pun la încercare pe stareț: cum să o încep și cum să o practic? Și am început să-l pun la încercare în faptă. Și mi s-a părut atât de dulce încât am iubit-o mai mult decât toată lumea! Și astfel am fugit de frați, am iubit tăcerea, m-am retras adesea în pustiu, am fugit de toate ispitele și mai ales de vorbele deșarte. Din acest motiv, am călătorit de două ori la Muntele Athos, epuizându-mă cu ascultare, osteneli, post, închinăciuni și privegheri de toată noaptea, pentru a dobândi rugăciunea mentală neîncetată. În acest scop, mă încuiam adesea în chilie, epuizând toate puterile pentru ea; chiar mă epuizam până la epuizare. Și după ce am petrecut mulți ani așa, rugăciunea a început treptat să se adâncească în mine.

Mai târziu, când locuiam la Schitul Pokrovski, Domnul m-a vizitat prin rugăciunile Părintelui Platon. O bucurie nespusă mi-a umbrit inima și rugăciunea a început să lucreze; și m-a încântat atât de mult încât nu mă lasă să dorm: dorm doar o oră pe zi, și asta stând în șezut, apoi mă scol ca și cum n-aș fi dormit niciodată; și deși dorm, inima mea este trează. Și din rugăciune au început să încolțească roadele rugăciunii. Cu adevărat, copilule, Împărăția Cerurilor este în noi. O dragoste nespusă pentru toți s-a născut în mine și lacrimi: dacă vreau, plâng neîncetat. Și Dumnezeieștile Scripturi mi s-au făcut atât de dulci, și mai ales Evanghelia și Psaltirea, încât nu mă pot bucura de ele... Mă scol adesea seara să citesc Psaltirea sau Rugăciunea lui Iisus și sunt răpit, uluit, nu știu unde - fie în trup, fie în afara trupului - nu știu, Dumnezeu știe. „Abia când îmi vin în fire se face deja zori... Nu pot fi cu oamenii, și mai ales cu laicii; și nici măcar nu pot vorbi cu soțiile mele - au trecut peste patruzeci de ani de când soția mea a stat în chilia mea. Deși mulți au vrut să vorbească cu mine, refuz pentru că sunt slab. Am suferit mult mai multe ispite și insulte din partea vrăjmașului, a diavolului, și până în ziua de azi nu m-am retras . ” [1912]

Diverse sfaturi și instrucțiuni personale pot fi culese din experiența asceților din timpul nostru. De exemplu, Starețul Nicodim de Karulsky [(1913)] , răspunzând la întrebările unei laice pioase, scrie: „Distragerea atenției este diminuată prin atenție; trebuie să cufundăm mintea în cuvintele rugăciunii. Trebuie să cufundăm mintea nu în toate cuvintele deodată, ci în fiecare cuvânt separat. Iată cum trebuie procedat: când un cuvânt este pronunțat cu mintea, trebuie să auzim simultan cu mintea cuvântul pronunțat și apoi, fără pauză, să pronunțăm al doilea cuvânt în același mod; la fel și al treilea, al patrulea și al cincilea cuvânt.

Terminăm o rugăciune și apoi, fără pauză, a doua și a treia și așa mai departe pe tot parcursul rugăciunii. Cuvintele rugăciunilor trebuie pronunțate ferm, clar și strâns. Cuvintele din prima jumătate a rugăciunii: «Doamne Iisuse Hristoase» trebuie pronunțate cu mintea ferm și clar și ascultate, iar cuvintele din a doua jumătate: «Miluiește-mă» trebuie pronunțate strâns, încordând ușor pieptul." Nu-ți ține respirația prea tare, exprimând astfel căința și căința ta profundă, ci fă totul cu calm, pentru a nu-ți irita nervii. În orice moment, păstrează-ți atenția în inimă și privește acolo, prin Sfântul Nume, la fața nevăzută a Domnului. Și astfel, rostind cuvintele rugăciunii cuvânt cu cuvânt, fără pauză sau întrerupere, nu permite gândurilor și ideilor străine să te pătrundă. Și, lucrând astfel cu ajutorul lui Dumnezeu, vei vedea rodul muncii tale - o diminuare a distragerii. " [1914]

Lupta pentru a stăpâni atenția rugătoare se duce prin sobrietate - monitorizarea vigilentă a gândurilor emergente și întoarcerea constantă a minții distrase la Rugăciunea lui Iisus. Această ispravă este poruncită de învățăturile Noului Testament . [1915] O astfel de vigilență se dezvoltă în cele din urmă într-un sentiment al prezenței reale a lui Dumnezeu, o stare numită umblare înaintea lui Dumnezeu. Dar înainte de aceasta, literalmente totul va distrage atenția de la rugăciune, iar pentru majoritatea, rugăciunea devine o sarcină laborioasă - de obicei, orice altă activitate se dovedește mai ușoară decât rugăciunea. Cu toate acestea, în acele momente când o persoană uită de Dumnezeu, când nu este rugătoare înaintea Lui, ea doarme, cufundată în somnul minții, somnul sufletului, „pentru că o lume fără Dumnezeu este la fel de iluzorie și fantastică ca un vis", în timp ce „cel care stă înaintea lui Dumnezeu este protejat și afirmat de însăși prezența lui Dumnezeu " . [1916]

Nu este ușor să începi să te rogi cu atenție Rugăciunea lui Iisus. Ia-ți doar rozariul, iar gândurile tale vor alerga după fiecare scârțâit, mișcare și foșnet [(1917]). „Totul distrage și risipește mintea, chiar și o rază de lumină care cade pe o icoană. Și fastul slujbei episcopale distrage atenția de la rugăciune." Dar toate acestea indică cauza interioară a distragerii noastre. Trebuie să fim vrednici de comuniunea cu Dumnezeu, trebuie să fim capabili de ea. „Dar poate o persoană mereu prinsă în vanitatea lumească... să intre ușor și simplu în comuniune cu Dumnezeu?" *De unde vine acest război?* — se întreabă cineva. *— Din dorințele voastre, care se luptă în mădularele voastre* [(1918] *).*

Rugăciunea lui Iisus „are o putere extraordinară", iar oricine se dedică ei „primește invariabil har de la Dumnezeu și învață să se roage". Însă unii, după ce au încercat-o, renunță repede și se plâng: „O repetăm mecanic, dar nu vedem niciun beneficiu". Din păcate, mulți „nu înțeleg că marea capacitate de a se ruga poate fi dobândită doar printr-o lungă muncă spirituală și fizică și că aceasta nu este dată nimănui imediat... Comuniunea cu Dumnezeu necesită un efort mare". Dar „nu vă descurajați, nu renunțați" și totuși „nu vă așteptați ca rugăciunea să fie eliberată repede și ușor de toate distragerile " . [1919]

Limba trebuie să muncească din greu

Îndemânarea la rugăciune se dobândește printr-o lungă și persistentă auto-compulsie - toți Părinții subliniază neobosit acest lucru. Într-o scrisoare către o

călugăriță, ucenicul său, Cuviosul Stareț Iosif Isihastul reiterează alfabetul rugăciunii: „Nu te relaxa și nu accepta gânduri. Invocă-L pe Hristos neîncetat. Înainte ca ispita să aibă timp să-ți formeze un gând în minte, distruge-l cu rugăciunea. Nu-l abandona... Nu considera lupta neînsemnată. Ca o nebună, trebuie să strigi: «Iisuse al meu, mântuiește-mă! Preasfântă Născătoare de Dumnezeu, ajută-mă!» Lasă-ți limba să lucreze ca o mașină: «Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă!...» Și când vei obosi, îți va veni o mângâiere pe care nu ai gustat-o niciodată. Dacă vei rămâne leneș, așa cum ești acum, și nu te vei strădui, nu te vei vindeca niciodată.” (1920)

Munca plină de rugăciune este necesară, dar nu rugăciunea în sine, ci vizita harului care purifică, mângâie și hrănește sufletul. Cu toate acestea, este necesară o muncă intensă și, bineînțeles, mai multă muncă a minții și a inimii decât a trupului. Revitalizarea sufletului evocată de rugăciune confirmă corectitudinea îndrumării (1921). „Un lucrător zelos, căutând cu sârguință mila, începe treptat să simtă în mintea sa mângâierea divină luminatoare”, care „este asigurarea că urmează calea adevărată”. Uneori, o astfel de mângâiere este însoțită de lacrimi, o amintire a faptelor rele din trecut, o dulce contemplare a lui Dumnezeu și inspirație pentru viitoare eforturi ascetice (1922).

Ucenicii și urmașii Stareților Iosif, atât pe Sfântul Munte, cât și dincolo de el, i-au insuflat și i-au dezvoltat învățăturile. „Lepădați orice gând și orice activitate care vă tulbură și vă duce în ispită. Eliberați partea visătoare a minții voastre de toate imaginile și creați rugăciune cu buzele voastre, ca o mașină, și veți recunoaște imediat beneficiul acestei tehnici”, îi spune Stareț Efrem de la Filoteu (1923) mentorului său. Pentru mântuirea sufletului, sobrietatea și rugăciunea neîncetată sunt absolut necesare; numai cu ajutorul lor putem alunga răul care și-a făcut cuib în noi. „Dacă vă rugați continuu și intens, nu veți cădea. Dar dacă neglijați rugăciunea, să știți că o cădere profundă vă va lovi.”

În primul rând, „limba trebuie să trudească” în rugăciunea verbală, „plătind pentru toate vorbele ei deșarte și toate căderile ei”. Trebuie dezvoltat un obicei al rugăciunii, dar acest lucru nu se poate întâmpla fără muncă și efort neobosit. Când apare smerenia, atunci începe acțiunea harului; abia atunci rugăciunea se împletește cu respirația, iar mintea se trezește și începe să urmeze rugăciunea însăși.

Cu timpul, pasiunile slăbesc, gândurile se îmblânzesc, iar inima devine calmă. „Nu obosi, oricât de multe ori încerci să-ți revii mintea rătăcită. Dumnezeu îți va vedea firea și efortul și îți va trimite harul Său, care îți va liniști mintea; iar când harul este prezent, totul se face cu bucurie și fără efort.” Fii atent, asigură-te că munca ta zilnică nu-ți fură rugăciunea. Silește-te iar și iar să-L chemi pe Isus, iar Domnul va veni cu siguranță și te va mângâia.

Cei care au reușit în rugăciunea vocală încep să culeagă primele roade; observă că atenția lor nu mai rătăcește și începe să se adune în interior. Mintea capătă capacitatea de a rosti o rugăciune fără buze, iar rugăciunea cuprinde treptat sufletul. Mintea rugătoare începe să intre involuntar în inimă. „Așadar, roagă-te, fratele meu, cu buzele tale, până când harul divin te luminează, ca să te poți

ruga cu inima.” Dar trebuie să ne amintim: „Cel care vrea să se roage bine trebuie mai întâi să alunge orice grijă și orice gând.” Apoi, „după ce te-ai așezat pe banca ta”, niciodată „să nu începi rugăciunea la întâmplare, ci mai întâi să-ți aduni mintea și să te gândești puțin la moarte și la ceea ce urmează.” Este întotdeauna util să petreci mai întâi două sau trei minute „reflectând asupra păcătoșeniei tale, a stării tale pătimașe, a stării umilite a sufletului tău și a modului în care suntem neputincioși să facem ceva fără Dumnezeu”.

Când vă rugați, „fiți răbdători, copiii mei, și nu vă pierdeți îndrăzneala. Spuneți rugăciunea cu intensitate. Nu vă împrăștiați mintea asupra lucrurilor pământești, chiar dacă aveți multe griji. Să fie trecătoare pentru voi. Numai să aveți rugăciunea și amintirea morții neîncetat înaintea ochilor voștri: L- *am prevăzut pe Domnul înaintea mea... să nu mă mișc...* [1924] Rugăciunea se naște în procesul rugăciunii... Trebuie să ne constrângem și să ne străduim să fixăm mintea în locul inimii, evitând, desigur, visele. Să inspirăm încet și să încheiem rugăciunea cu cuvintele: Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă. Să ne facem mintea un păzitor și un supraveghetor, astfel încât să vegheze la ceea ce se spune și să nu accepte nicio imagine.” Cu experiență, „rotația rugăciunii în locul inimii lărgește atât de mult granițele inimii încât devine un rai al inimii, capabil să cuprindă Neîncăpățânatul.” Să nu uităm ce comoară avem la dispoziție, ce arme mânuim, căci este incontestabil faptul că „diavolul este iritat și literalmente slăbit de rugăciunea mentală neîncetată ” . [1925]

Când ne luptăm cu gânduri obsesive, să luăm în considerare natura originilor lor pentru a extrage fiecare beneficiu posibil din această luptă. Oamenii se întreabă de ce, atât de des, „împotriva voinței noastre, amintirile rele ne chinuie și ne asupresc”, urmărindu-ne în special persistent în timpul rugăciunii. Adevărul este că „toate aceste imagini sunt amintiri imprimate în conștiința noastră despre faptele noastre trecute”, în primul rând unele necuviincioase, care au nevoie de pocăință. Acesta este un fel de semnal, care indică punctele dureroase și, în același timp, un indicator al vindecării: când „gândurile necuviincioase încetează, pocăința și succesul nostru vor fi adevărate”, acesta este un semn că păcatele corespunzătoare au fost în sfârșit [iertate] .

Șemonahul Arsenie Peșcernikul își amintea cum părintele său, [Iosif Isihastul,] de obicei pregătea singur mese pentru frații săi, firește fără a-și întrerupe munca interioară [(1927]). „Am văzut”, povestește părintele Arsenie, „cum lacrimile nu se uscau niciodată în ochii părintelui în tot timpul cât se pregătea mâncarea. Și unde era mintea lui la acea oră? De-ai ști ce feluri de mâncare delicioase pregătea!... Observați că, dacă citiți constant rugăciunea, gătitul nu vă va distrage niciodată mintea și veți vedea cât de delicioasă iese mâncarea!” Se știe că mulți călugări de pe Sfântul Munte au obiceiul de a citi Acatistul Maicii Domnului în timpul slujbei, în loc de Rugăciunea lui Iisus. Oamenii întreabă uneori: ce formă de rugăciune este preferabilă?

„Maica Domnului iubește foarte mult Acatistul! Părintele Iosif și cu mine”, povestește părintele Arsenie, „îl citeam pe de rost în timpul serviciului de două sau trei ori pe zi... Maica Domnului li s-a arătat multor sfinți și a promis că oricine

citește Acatistul în fiecare zi va fi ocrotit în această viață și, în următoarea, după moarte, va mijloci pentru ei la Fiul ei. Totuși, temelia, desigur, este Rugăciunea lui Iisus... Nu o întrerupeți. Ea compensează totul. Dar când rugăciunea slăbește, atunci Acatistul poate fi citit. Maica Domnului iubește foarte mult și rugăciunea «Bucură-te, Născătoare de Dumnezeu și Fecioară Maria»".

Când ne rugăm cu sârguință, „pe cât ne permit puterile", atunci prin perseverența noastră forțăm *mintea* să înțeleagă ceea ce se rostește. Dar aceasta necesită un autocontrol considerabil; numai atunci ne putem aștepta la rezultate benefice. Bătrânii sfătuiesc să se recite cu voce tare Rugăciunea lui Iisus, fără încetare în timpul oricărei activități. Mintea, desigur, va fi distrasă de muncă, distrasă și rătăcită, dar important este ca urechea să audă rugăciunea. Atenția, deși parțială, o va înțelege și o va cufunda treptat în inimă. În orice caz, va exista un beneficiu: chiar și atunci când noi înșine nu suntem pe deplin conștienți de ceea ce spunem, „Satana înțelege foarte bine și tremură, auzind doar numele lui Hristos". [1928] În general, este recomandabil să alternăm rugăciunea vocală cu rugăciunea interioară. Când cineva trebuie să îndeplinească cu sârguință o sarcină exterioară, sau gândurile tulbură prea mult mintea, sau somnul și somnul copleșesc pe cineva, atunci trebuie să se roage cu sârguință cu buzele și limba, astfel încât mintea să asculte glasul. Și când mintea și gândurile devin din nou calme și smere, atunci trebuie să se roage din nou cu mintea și inima . [1929]

Citirea literaturii spirituale ajută foarte mult la cultivarea unei dispoziții rugătoare; „ar trebui să aibă ca scop stimularea rugăciunii". Dar, de îndată ce sentimentul a fost trezit și a apărut dorința de rugăciune, cititul ar trebui abandonat. „Aceasta este o regulă generală: cât timp rugăciunea este activă, să nu întreprindeți nimic. Căci nimic nu este egal cu ea." [1930.] Uneori, când nu există dorință de rugăciune, cineva poate abandona auto-constrângerea și, în loc de Rugăciunea lui Iisus, poate citi un acatist către Maica Domnului sau se poate ruga în orice alt mod, după bunul plac - „așa cum poruncește Dumnezeu". Dar trebuie să fie foarte vigilent ca nu cumva să strice lucrarea: „cea mai mică neglijență, cea mai mică nepăsare față de rugăciune - și te abandonează. De aceea, nu te angaja în conversații inutile cu nimeni" în timpul alocat preocupărilor spirituale. Și când inspirația apare în rugăciune, atunci, cât timp este activă, nu ar trebui să se treacă la citirea acatistului sau a regulii obișnuite de rugăciune . [1931]

În ciuda necesității rugăciunii orale, avantajele rugăciunii mentale sunt evidente. Acest lucru este parțial evident din următoarea comparație: „Psalmii și imnurile bisericești sunt bune, dar le cântăm pentru a atrage și a atinge oamenii", în timp ce cei care doresc să se adreseze Regelui Însuși trebuie să converseze cu El *în secret* . Cei care se roagă și cântă „sunt ca cei din afara palatului regal care cântă diverse cântece pentru a-și arăta încântarea. Desigur, Regele acceptă mulțumiri de la ei, deoarece cântecele sunt cântate de dragul Lui, dar El ascultă mai mult pe partenerii secreți ai curții Sale, adică pe cei care îi vorbesc în ureche". Nu fără motiv această „rugăciune a umplut paradisul cu atât de mulți

oameni sfinți. În afară de rugăciunea mentală, nu există altă cale de purificare și sfințire ” . [1932]

În același timp, nu există altă modalitate de a dezvolta rugăciunea decât prin dezvoltarea abilității. În timp, trebuie nu doar să stăpânești rugăciunea verbală în timpul muncii, ci și să înveți să te rogi interior în timpul slujbelor, precum și în timpul conversației și citirii cărților, atunci când aceasta are loc în paralel cu aceste activități. Pentru a reuși în acest sens, rugăciunea constantă, recitată în timp ce lucrezi, în transport, pe jos și așa mai departe, nu este suficientă. Este necesar să se aloce timp pentru o regulă specială - recitarea solitară a Rugăciunii lui Iisus cu rozariul. „O artă sau o meșteșugărie nu se învață între sarcini, ci dedicându-le în mod special timp. Fiecare călugăr, prin jurământul său, este obligat să dobândească abilitățile Rugăciunii lui Iisus; fără a-i aloca timp special, este imposibil să dobândești abilitățile” [(1933]). „Dacă nu este întotdeauna posibil să rămânem în singurătate și tăcere, trăind într-o mănăstire și îndeplinind ascultările impuse de stareț”, a instruit Sfântul Serafim de Sarov , - atunci cel puțin o parte din timpul rămas de la ascultare ar trebui dedicată singurătății și tăcerii, iar pentru acest puțin Domnul Dumnezeu nu va ezita să vă trimită bogata Sa milă... Căci tăcerea învață liniștea și rugăciunea neîncetată” [1934] .

Acest lucru se aplică, desigur, nu numai călugărilor. Regula poate consta în tradiționalul dorn de cinci sute sau ceva similar; numărul de mărgele sau durata rugăciunii sunt determinate individual și pot fi crescute treptat. Principala caracteristică a unor astfel de exerciții este că necesită condiții adecvate. Sunt simple: singurătate, întuneric complet și liniște deplină. Dar acestea nu sunt atât de ușor de creat în timpul nostru. Când ești singur, trebuie să tragi strâns ferestrele; cel mai bun moment este când toți cei din jur dorm. Este nevoie de pace. În această privință, este important să nu existe factori iritativi externi. Când aceștia sunt reduși la minimum, abia atunci începe adevărata luptă cu factorii iritativi interni. În timp ce suntem distrași și distrași de împrejurimi, adevăratul nostru dușman se odihnește - nu are de ce să-și facă griji, s-ar putea să nu-și ridice nici măcar capul și s-ar putea să nu-i bănuim nici măcar existența. „Fiecare se poate ruga cu o mulțime de frați, dar... puțini sunt cei care se pot ruga singuri.” [1935] .

Respectarea strictă a unei rutine este esențială. Laicii obosesc adesea foarte tare în timpul zilei de lucru, necesitând „câteva ore seara înainte de a se putea concentra”. Prin urmare, bătrânul athonit Haralampos din Dionysiou i-a sfătuit pe laici [în 1936] să „își facă o regulă să se trezească dimineața cât mai devreme posibil” și să îndeplinească regula fundamentală de rugăciune înainte de muncă. Iar seara, „din moment ce vii acasă obosit, ia cina și citește Complinia cu Acatistul Buneivestiri a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu. Apoi, pentru o vreme, înainte să începi să te simți somnoros, roagă-te cu Rugăciunea lui Iisus. Culcă-te cât mai devreme și trezește-te odihnit. Unii oameni au nevoie de cinci ore de somn, alții de șase, alții de șapte... Încearcă să te decizi în funcție de nevoile trupului tău... La trezire, începe imediat să te rogi... Până când vine timpul să mergi la muncă, recită constant Rugăciunea lui Iisus și fă cincizeci de metanii... Dacă mai ai timp, citește Noul Testament, Psaltirea sau ceva din lucrările Sfinților

Părinți. Dacă rugăciunea te-a cuprins, nu o abandona. Roagă-te până când vine timpul să mergi la muncă.

Dar chiar și acolo, pe cât posibil, șoptește-ți rugăciunile și nu te opri decât dacă ai nevoie să vorbești cu cineva despre muncă... Cât despre weekenduri și sărbători, încearcă să profiți la maximum de ele, dedicându-ți cea mai mare parte a timpului și a energiei închinării și rugăciunii. „Hristos le dăruiește celor care se străduiesc duminicile și în sărbătorile majore un har special. ” [1937]

Sfântul Efrem de Katounakia , invitând începătorii laici la practica mentală, sfătuiește să se aloce cel puțin o jumătate de oră pe zi pentru exersare - seara, înainte de miezul nopții - și să se citească Rugăciunea lui Iisus fără rozariu. Citiți cu rugăminte, cu tânguire, implorând: Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă... Cei zeloși vor vedea roadele pe care le aduce aceasta. Începând cu o jumătate de oră, trebuie să se crească treptat timpul de exersare la o oră. Dar autodisciplina este esențială aici; este necesar să se mențină strictețea exterioară și interioară - nimic nu ar trebui să distragă atenția în acest timp: sună telefonul, îți vine în minte o problemă urgentă, somnul te copleșește sau un gând blasfemic stă la baza lor. „Închide telefonul, termină-ți toate treburile și citește rugăciunea pentru această jumătate de oră. Gata. Și vei vedea: vei planta un pom, iar mâine sau poimâine va rodi. Atât Sfântul Gură de Aur, cât și Sfântul Vasile au pornit de la aceasta - de la un pom mic, și au devenit lumini ale întregului univers” [1938] .

Starea normală pentru un creștin este setea de rugăciune. „Iubitorii de Dumnezeu iubeau rugăciunea așa cum noi nu putem trăi fără aer” [(1939]). Dar cât de mult ne îndepărtăm de aceasta. Este deosebit de dificil la început, iar începutul poate dura ani de zile - apoi regula rugăciunii nu aduce întotdeauna bucurie; este mai ales o perioadă de muncă asiduă, luptă cu sine însuși, somn, lene și gânduri.

Însă tocmai această perioadă de timp rezervată rugăciunii – cel mai prețios moment al principalei opere creatoare – trebuie să devină, în ciuda tuturor obstacolelor, cel mai interesant, împlinitor și dorit moment al zilei. Orice altceva – munca, familia și mai ales alte interese – sunt secundare. „Dedicăm rugăciunii nu surplusul de timp, ci orele cele mai favorabile și productive, timpul principal al zilei noastre, al vieții noastre” [(1940]) – așa crede călugărul, dar aceasta este și o instrucțiune pentru laic despre cum să stabilească priorități. Păstrează orice muncă legată de nevoile esențiale ca fiind secundară, iar Rugăciunea lui Iisus ca principală [(1941]). „Este necesar să considerăm rugăciunea principala lucrare a vieții, iar restul – doar o activitate secundară.” Trezindu-se dimineața, „omul trebuie să știe nu numai cu mintea, ci și cu inima că cel mai important lucru pentru el în această zi este Rugăciunea lui Iisus; treburile lumești sunt fundalul pe care se va desfășura.” În fiecare situație trebuie să ne gândim: „Cum va afecta acest lucru rugăciunea mea?... Întreaga noastră viață ar trebui să fie un fundal al rugăciunii... Considerați totul în viață ca o pregătire pentru rugăciune” [1942] .

Un astfel de sentiment sincer, înrădăcinat în interior, va fi un semn al zorilor vieții spirituale. Atunci, timpul pentru rugăciune și închinare va fi așteptat cu nerăbdare, ca cel mai semnificativ, dorit eveniment al zilei. Până când se întâmplă acest lucru, trebuie să te forțezi; aștepți rugăciunea cu dor și chiar frică, încercând cumva să o eviți. Atâta timp cât aceasta rămâne o povară grea, atâta timp cât trebuie să te convingi că această activitate este sensul vieții tale, abia ne apropiem de ea, ceea ce înseamnă că *povara* Lui nu a devenit încă *ușoară* pentru noi .

Insuflarea abilităților

Perseverența și statornicia în rugăciune – munca sufletului nostru, un sacrificiu fezabil – nu sunt, desigur, necesare lui Dumnezeu, dar sunt importante pentru noi înșine. Nu este vorba că Dumnezeu este greu de implorat sau de implorat; El nu este „încăpățânat”, „capricios” sau „lacom”. Durata și statornicia rugăciunii au un efect benefic asupra propriilor noastre inimi, ajutând la vindecarea sufletelor noastre, reînnoite prin acțiunea harului. Purificarea inimii și transformarea duhului sunt roadele cu adevărat prețioase ale eforturilor noastre, iar dacă rugăciunile și dorințele noastre specifice sunt îndeplinite, atunci este mai degrabă spre mângâierea și încurajarea noastră. „ *Căci Tatăl vostru știe ce cereți mai înainte ca voi să cereți”* (1944). „Domnul nu ne-a poruncit să ne rugăm pentru a ști de ce avem nevoie: chiar înainte de concepția noastră, El știe tot ce ne va trebui în fiecare moment al vieții noastre. «Ne-a poruncit să ne rugăm pentru ca în razele rugăciunii sufletele noastre să crească, să se înalțe, să se extindă și să se maturizeze»” (1945). Fără aceasta, sufletul *se va împietri și se va ofili* (1946) – se va ofili și va muri, ca orice vlăstar viu, lipsit de razele soarelui și de căldură. Predominanța unor astfel de suflete ofilite spiritual în lumea noastră o umple de tristețe din cauza *creșterii fărădelegii* , din cauza răcirii iubirii (1947) , și de aceea soarta unor națiuni întregi este uneori atât de amară, de aceea lumea noastră pământească poate fi atât de teribilă.

În cele din urmă, „rugăciunea necesită exercițiu pentru ca mintea să devină înțeleaptă printr-o perseverare prelungită în ea... Rugăciunea necesită perseverare în ea, deoarece, în timp, mintea dobândește priceperea exercițiului, învață cum să reflecte gândurile și, printr-o experiență îndelungată, învață ceea ce nu poate dobândi din nicio altă sursă” 1948. Mai mult, „nu există un mijloc mai bun pentru a întări voința în lucrarea spirituală decât rugăciunea prelungită”. Durata și frecvența exercițiilor de rugăciune sunt, de asemenea, benefice prin faptul că „ne obișnuiesc cu amintirea constantă a lui Dumnezeu”, care se realizează inițial aproape exclusiv prin auto-constrângere 1949. Menținerea minții fixate asupra lui Dumnezeu are un efect sfințitor asupra sufletului: „mintea noastră, atunci când este dusă de viziunea sfințeniei lui Dumnezeu, devine ea însăși sfântă”. Bătrânul Siluan a atins sfințenia în acest fel - „mintea lui era veșnic în Dumnezeu, în Dumnezeul sfânt și el însuși a devenit sfânt”. Dar aceasta este singura noastră sarcină aici pe pământ - „să devenim sfinți” 1950 . Și generații de asceți continuă să repete adevărul, verificat de secole de experiență: „Rugăciunea continuă este criteriul principal al spiritualității” 1951 .

Conform Sfinților Părinți, citirea sârguincioasă și perseverentă a rugăciunilor poate fi benefică și protejează chiar și în cazurile în care nu ne putem concentra corespunzător, când nu suntem pe deplin conștienți de ceea ce citim. Această idee a fost exprimată în repetate rânduri de către Părinți de-a lungul secolelor: „Nu înceta să practici psalmodia și rugăciunea și, puțin câte puțin, cu ajutorul lui Dumnezeu, nesimțirea ta se va transforma... Dacă rostești doar cuvintele psalmilor, atunci vrăjmașii își cunosc puterea și nu ți se pot împotrivi, iar o astfel de psalmodie îți va sluji... să-ți învingi vrăjmașii... Deși nu simți puterea a ceea ce rostești, demonii o simt, o aud și tremură.” De aceea, este atât de important să nu abandonăm rugăciunea în momentele cruciale, să o spunem în orice situație, dacă nu cu voce tare, atunci în tăcere, inclusiv „în timpul conversației, și înainte de conversație, și după conversație; «în orice vreme și în orice loc trebuie să chemăm numele lui Dumnezeu... căci prin aceasta orice ispită este desființată.” Iar în ceea ce privește lipsa de atenție, „a nu deviază cu mintea și a nu se cufunda prea mult în lipsa de atenție sau visare este lucrarea celor desăvârșiți, care sunt capabili să-și stăpânească mintea și să o păstreze mereu în frica de Dumnezeu” [1952] .

Se spune că demonii „aud și tremură”, așa că nici măcar rugăciunea pe jumătate atentă nu este zadarnică - simpla menționare a numelui lui Dumnezeu îl oprește pe vrăjmaș, făcându-l să tremure. Dar acest lucru se spune despre psalmodie, despre rugăciunea orală. Cum poate atunci rugăciunea noastră mentală, citită în tăcere, să influențeze demonii, când aceștia nu o pot auzi? La urma urmei, conform învățăturii Bisericii, duhurilor căzute nu li se dă capacitatea de a discerne gândurile noastre.

Totuși, să nu ne îndoim de puterea misterioasă a rugăciunii. Când în tăcere, doar cu mintea noastră, Îl chemăm pe Dumnezeu, El răspunde, trimițând raze de foc ale harului. Acesta este răspunsul lui Dumnezeu la rugăciunea noastră și tocmai această putere, atrasă de rugăciune, îi arde pe vrăjmașii noștri și îi alungă. Ceea ce se întâmplă în lumea spirituală în acest moment se revelează în contemplarea celor care duc o viață sfântă. Astfel, când cineva recita în minte Rugăciunea lui Iisus din adâncul inimii sale, „atunci, la fiecare rugăciune din inimă, o flacără arzătoare ieșea de pe buzele sale, ajungând pe demon și mistuindu-l”. Cu următorul cuvânt, „a ars un alt demon, care era prins în flacăra rugăciunii... demonii și-au simțit soarta - sabia de foc a rugăciunii mentale îi mistuia, dar nu au înțeles sursa ei, căci numele lui Dumnezeu îi amețea”. De îndată ce „șeful lor, care se numește Satana, a apărut... imediat flacăra rugăciunii a căzut peste fața lui ticăloasă și l-a mistuit. Și a dispărut imediat”. Așa acționează Domnul, trimițând „har și putere celor care Îl iubesc din tot sufletul lor și Îl cheamă din adâncul inimii lor ” . [1953]

Dar aceasta este o chestiune de rugăciune arzătoare, care izvorăște din adâncul inimii. Ce putem spune despre rugăciunea slabă, oferită de o minte slabă, distrasă, pe care, așa cum spun adesea Părinții, Dumnezeu „nici nu o aude”? Dacă da, atunci despre ce fel de răspuns de la Dumnezeu putem vorbi, despre ce fel de har? Dar Părinții spun, de asemenea, că Domnul vede fiecare intenție și fiecare mișcare a sufletului nostru. Prin urmare, când intenția este bună, când

rugăciunea, oricât de săracă, este sârguincioasă și persistentă, când atenția noastră este împrăștiată și nu suntem capabili să o concentrăm, ci continuăm să muncim, forțându-ne - atunci, prin harul lui Dumnezeu, astfel de munci, deși mici, sunt considerate o ispravă, iar Domnul, coborând spre slăbiciunea noastră, ne oferă ajutor. Prin urmare, chiar și rugăciunea pe jumătate atentă a unui lucrător perseverent atrage harul divin, întărind persoana rugătoare și arzându-l pe vrăjmaș. Când Sfântul Simeon spune că unii muncesc în zadar, „strigând în rugăciunile lor", iar Sfântul Teofan avertizează că nu toate rugăciunile „sunt auzite acolo" - în rai. Aceasta nu înseamnă doar neatenție sau lipsa de atenție - căci începătorii nu se pot ruga în alt mod.

Cei care au devenit mulțumiți de sine, nevrând să lupte cu slăbiciunea, sunt considerați sfinți, și mai ales cei care sunt amăgiți de autosuficiență, care își consideră eforturile nesemnificative ca fiind semnificative, crezând că au realizat ceva. Cei care trudesc în smerenie, știind că le lipsește rugăciunea, dar fără să renunțe, vor primi cu siguranță beneficii.

Într-adevăr, „nu există muncă mai mare decât să te rogi lui Dumnezeu fără distragere, căci de îndată ce o persoană începe să se roage, vrăjmașul încearcă întotdeauna să-l distragă, deoarece știe că rugăciunea este cea mai puternică armă împotriva lui" [1954.] Se știe că „vrăjmașul nu se ridică împotriva nimicului la fel de mult ca împotriva Rugăciunii lui Iisus" și, de aceea, sfătuiesc sfinții părinți, „odată ce începeți să respectați Rugăciunea lui Iisus, nu o abandonați, ci continuați, încrezându-vă în mila și ajutorul lui Dumnezeu" [1955] , căci se știe, de asemenea, că răbdarea și smerenia noastră rănesc vizibil pe vrăjmaș: *împotriviți-vă diavolului și el va fugi de la voi* [1956] .

Mai mult, aceste calități ale noastre atrag harul lui Dumnezeu, care, arzându-l pe diavol, îl obligă să se retragă. De aceea, „nu vă tulburați, ci rugați-vă pururea. Mintea este distrasă, dar buzele și inima sunt sfințite prin această rugăciune, care este o armă mare. Nu este nimic mai înalt și mai important pentru noi decât această rugăciune." [1957.] De aici vine porunca părintească neschimbată: „Toată viața voastră să fie un timp de rugăciune. " [1958]

Imaginile instrucțiunilor bătrânilor ne ajută să înțelegem semnificația dezvoltării abilităților verbale: „Rozariul să nu se îndepărteze niciodată de mâinile voastre, căci este o frânghie pe care o tragem o dată, de două ori, de cinci ori, de zece ori, pornind motorul, până când, în sfârșit, uleiul spiritual se încălzește și mașina noastră spirituală a rugăciunii neîncetate merge înainte" [1959.] Principala semnificație a auto-constrângerii frecvente la rugăciune este că „constanța minții atrage acțiuni speciale ale harului" [1960.] Cu toate acestea, manifestările ulterioare ale harului sunt pline de imprevizibilitate: „Rugăciunea este datoria noastră, o obligație sacră înaintea lui Dumnezeu și, prin urmare, principalul lucru în rugăciune este atenția și munca, iar restul este așa cum voiește Dumnezeu: dacă Domnul binecuvântează lucrarea noastră de rugăciune cu bucurie, mulțumim, iar dacă cu uscăciune, mulțumim și noi, căci suntem nevrednici de bucurie" [1961] .

Așadar, „rugăciunea are nevoie de practică”. Dar acest lucru nu va fi suficient pentru a învinge principalul dușman al oricărei persoane care se roagă - lipsa de atenție, atunci când lipsește cea mai esențială componentă, fără de care nu poate exista succes nici în obținerea ajutorului lui Dumnezeu, nici, în mod corespunzător, în rugăciune. Atenția sinceră nu vine din nimic altceva decât din smerenie.

Sfântul Isaac Sirul ne învață această legătură subtilă, dar inseparabilă : „Până când inima nu se smerește, nu poate înceta să se înalțe; căci smerenia adună inima. Când o persoană se smerește, mila o înconjoară imediat și atunci inima simte ajutorul divin, căci dobândește o anumită tărie a speranței, mișcată în sine... Când cineva știe că are nevoie de ajutor divin, face multe rugăciuni... Fericit este omul care își recunoaște slăbiciunea, căci această cunoaștere devine pentru el temelia, rădăcina și începutul oricărei bunătăți... Și de acum înainte, să se oprească din gândurile deșarte și să rămână cu Dumnezeu în rugăciune neîncetată, temându-se și înfricoșându-se, ca nu cumva să fie vreodată lipsit de mulțimea ajutorului lui Dumnezeu. Toate aceste lucruri bune se nasc într-o persoană din recunoașterea propriei sale slăbiciuni. Căci din marea sa dorință pentru ajutorul lui Dumnezeu se apropie de Dumnezeu, rămânând în rugăciune.” Între timp, „cine nu-și recunoaște propria slăbiciune devine sărac în smerenie; cine devine sărac în aceasta este și sărac în desăvârșire . ” [1962]

Abordările pentru stăpânirea abilității rugăciunii verbale variază foarte mult, iar timpul necesar pentru îndeplinirea acestei sarcini poate varia, de asemenea, foarte mult - acestea depind în mare măsură de individualitatea individului și de circumstanțele externe. Astfel, dacă luăm exemple din scrierile patristice, vedem că un rătăcitor [din 1963] „a învățat Rugăciunea lui Iisus de la bătrânul său în câteva zile, recitând zilnic între trei și douăsprezece mii de rugăciuni”. În același timp, unul dintre pustnicii caucazieni povestea despre sine că anterior, „în timp ce încă trăia într-o mănăstire și urma ascultările monahale obișnuite, a petrecut cincisprezece ani recitând exclusiv verbal Rugăciunea lui Iisus”, în timp ce, în simplitatea sa, „nu acorda atenție minții și inimii”. Și astfel, după cincisprezece ani, „rugăciunea verbală însăși s-a transformat în rugăciune mentală, iar mintea a început să fie ancorată în cuvintele rugăciunii, iar atunci s-a revelat rugăciunea inimii ” . [1964]

Cuvinte inepuizabile

Uneori, oamenii noi în viața bisericească pun o întrebare naivă care ne-ar putea face să zâmbim. Dar dacă stai să te gândești, această întrebare se aplică tuturor, într-o oarecare măsură. Oamenii întreabă despre regula rugăciunii: de ce să citim aceleași rugăciuni de dimineață și de seară în fiecare zi, repetând aceleași cuvinte? Tot ce este scris acolo este deja clar. Ne-am pocăit deja și ne-am schimbat viața, așa că de ce să repetăm aceleași lucruri iar și iar? Și de ce să enumerăm păcatele pe care nu le-am săvârșit în fiecare zi?

Aceasta este întrebarea cuiva care nu a început încă să se roage, care încă doar *citește* rugăciuni. Altfel, astfel de întrebări nu ar apărea. Și nedumerirea lor este de înțeles: a recita aceleași fraze iar și iar este, desigur, plictisitor. Dar

cineva ar putea pune o altă întrebare: de ce nu se plictisește o mamă să repete aceleași cuvinte asupra bebelușului ei zi de zi: „Dragul meu... Dragul meu...” [1965]

Rugăciunea nu este simpla rostire a cuvintelor. Când o persoană începe cu adevărat să simtă că păcătoșenia i-a erodat însăși ființa, că stricăciunea naturii sale umane a pătruns până în adâncul sufletului său, atunci apare un impuls natural de a striga iar și iar: „Ai milă de mine, Dumnezeule...”, de a șopti involuntar: „Dumnezeule, ai milă de mine, păcătosul”. Noi, spre deosebire de sfinți, suntem orbi spiritual și nu vedem întunericul nenumărat al păcatelor noastre constante. Dar cei care încep să vadă nu se pot opri din a striga cu pocăință: „Doamne, ai milă de mine...”. Când mândria care orbește mintea se retrage puțin și autoamăgirea care întunecă viziunea spirituală se risipește, atunci o persoană își percepe adevărata natură - insignifianța sa. El vede, de fapt, știe că fără Dumnezeu *nu este nimic* , înțelege că el însuși nu poate, în sensul literal al cuvântului, *face nimic* [1966] - atunci se naște o rugăciune firească: „Ajută-mă, Doamne...” și o plângere plină de lacrimi: „De ce m-ai părăsit...” Când, în sfârșit, se experimentează prezența harului, când se ridică o premoniție a apropierii lui Hristos și sufletul este atins de lumina Taborului, încă invizibilă, dar perceptibilă spiritului, ca o adiere *de răcoare* [1967] - atunci însăși bucuria mulțumirii se revarsă din inima care cântă: „Slavă Ție, Dumnezeul nostru, slavă Ție...”

Și nu este vorba despre plictiseală, ci despre incapacitatea unei persoane de a controla sau de a opri acest flux.

Rugăciunea care răsună din adâncul inimii nu necesită o bogăție de cuvinte; două cuvinte sunt adesea suficiente, capabile să cuprindă întreaga profunzime a pocăinței sau să cânte slava și lauda Dumnezeului propriu. Pentru unii, un cuvânt în plus devine chiar o piedică, distrăgând doar atenția de la sentimentul de rugăciune. Dar, desigur, nu este cazul pentru toți; unora le lipsesc cu adevărat cuvintele pentru a exprima plenitudinea sentimentelor lor. Astfel de oameni adesea nu au o regulă simplă de rugăciune și, astfel, mânați de setea de a rămâne în contact cu Dumnezeu, citesc și acatiste și canoane. Mulți, mânați de o dorință de rugăciune nesățioasă, citesc regulat Psaltirea pe lângă slujbe și reguli. Cercul gândurilor de rugăciune este monoton, închis în limite zilnice: de la „miluiește-mă...” la „miluiește-mă...” – dar puterea de pocăință care îi umple este inepuizabilă, iar pentru cel care trăiește de la slujba de la miezul nopții până la pavești, noaptea și ziua nu sunt de ajuns.

În timp ce îndeplinim cea mai elementară regulă din Cartea de Rugăciuni, ne putem întreba cât de departe sunt propriile noastre cuvinte și gânduri de ceea ce este scris în rugăciunile Părinților din vechime. Și mai mult - cum, prin comparație, sentimentele noastre, starea sufletelor noastre, sunt diminuate. Dar aceasta este valoarea și sensul acestor rugăciuni repetate la nesfârșit: să fim impregnați de spiritul părintesc. „Tu porți o mulțime de rele, porți crustele și rănile mele... Nu te ascunzi de Tine, Dumnezeul meu... nici o lacrimă, nici o picătură de o singură parte”, spune textul rugăciunii, scrisă inițial în versuri. Acestea sunt departe de sentimentele noastre, nu de cuvintele noastre. Suntem

incapabili să ne gândim sau să ne exprimăm în acest fel. „Sfinții au scris aceasta”. Dar să ne adâncim sufletul în ceea ce au scris sfinții, să simțim și să trăim după ele... Cuvintele de aur scrise de Părinți, atunci când le rostim cu credință și evlavie, devin propria noastră experiență, propria noastră experiență” [1969.] Rugăciunile compuse de asceți și păstrate de Biserică sunt „un strigăt care a ieșit din inimile lor, aceasta este cea mai curată suflare a celor mai curate suflete ale lor. Sfinții Părinți au văzut tainele lumii spirituale mai bine decât noi... Prin urmare, rugăciunile pe care le-au compus au o putere spirituală enormă. Când citim rugăciuni din cărți, conversăm cu Dumnezeu prin cuvintele sfinților - oameni care au împlinit voia lui Dumnezeu”, în inimile cărora a strălucit numele lui Hristos. Dacă citim rugăciunile lor „cu atenție, străduindu-ne să ne contopim mintea și inima cu ele, atunci ele vor deveni propriile noastre rugăciuni” [1970] .

Fiecare rugăciune, spune Sfântul Teofan Zăvorâtul , conține experiența sfântului care a compus-o și din ea putem învăța cum să stăm înaintea lui Dumnezeu și cum să ne adresăm Lui. Rugăciunile nu au fost scrise la o masă - au fost un strigăt care a izbucnit din sufletul unui ascet după ani lungi de luptă interioară, o rugăciune care a curs precum sângele din inima sa. Ea conține viața sa, experiența sa de apropiere de Dumnezeu, experiența sa de autocunoaștere, pocăința și exultarea sa. Nu ne putem implica pe deplin în toate rugăciunile din Cartea de Rugăciuni, dar fiecare conține câteva cuvinte cu care ne putem conecta. Este important să ne adâncim în rugăciuni, să le citim încet, să le ascultăm așa cum oamenii ascultă muzică - cu întreaga noastră ființă, astfel încât să putem simți sufletul compozitorului. Citind rugăciunile în acest fel, reflectând asupra lor în timpul nostru liber și devenind intimi cu spiritul lor, ne putem restructura treptat sufletul - acesta va fi impregnat de inspirația, imaginile și gândurile pe care sfinții învățători le-au impregnat în rugăciunile lor. Și numai atunci trebuie să învățăm să-I vorbim lui Dumnezeu cu propriile noastre cuvinte . [1971]

Cei care sunt plictisiți de monotonia rugăciunii ar trebui, se pare, să fie deosebit de nedumeriți de o practică precum Rugăciunea lui Iisus: cum este posibil să repeți aceleași opt cuvinte de dimineața până seara timp de decenii? Cei neinițiați în misterul acestei practici nu știu că un singur cuvânt, doar numele lui Dumnezeu, repetat neîncetat, poate fi suficient pentru cei care se roagă. Ei nu sunt conștienți că un singur cuvânt, recitat în gând, poate ascunde o gamă întreagă de experiențe profunde; un singur nume al lui Hristos poate evoca un vast potop de sentimente și gânduri inexprimabile prin orice revărsare verbală. Numele lui Dumnezeu, recitat iar și iar, poate trezi o cascadă de diverse impresii, aspirații și întrebări, mărturisiri și mulțumiri. Toate acestea sunt posibile pentru că cel care se roagă nu numai că cheamă, ci și primește un răspuns. Se întâmplă ca ascetul, abia după ce a rostit un singur „Iisus...”, să tacă, pierzând darul vorbirii - mintea și inima sunt inundate de valuri de har. Aceasta este conversația contemplativului cu Dumnezeu și niciun cuvânt nu o poate exprima, totuși însăși Sursa contemplării este cu adevărat inepuizabilă. Poate așa ceva să devină plictisitor? Nu prin verbositatea lor *se vor auzi* [cei 1972] de închinători , privind

imaginea sublimă: „îngerii se închină lui Dumnezeu, cântând un singur cuvânt: Aliluia ” .

Doamne, ai milă de mine... „Deodată, e ca și cum se deschide o fereastră în minte. Vine lumina. Atunci ai o senzație diferită, apoi înțelegi foarte bine aceste cuvinte... Prin tandrețe, simpatie și căldură divină. Apoi spui - ce altceva ar fi de spus - doar iar și iar *, Doamne, ai milă* . Fără plictiseală. Fără oboseală. Asta spune totul; nu este nevoie de nimic mai mult... În fiecare zi, timp de o mie, două mii de ani, aceleași cuvinte. Așa cum soarele răsare în fiecare zi... Și în fiecare zi este nou, și încălzește, și strălucește, și aduce bucurie...” [1974]

Desigur, „pentru cei care pronunță numele lui Dumnezeu absent, pare familiar și obișnuit, dar pentru cei care se roagă cu atenție, va fi întotdeauna nou și diferit”, deoarece rugăciunea atentă schimbă persoana însăși, schimbându-i capacitatea de a-L cunoaște pe Dumnezeu. Comuniunea cu Dumnezeu nu este o conversație cu oamenii. Prin citirea atentă a rugăciunilor, „ceva nou, necunoscut anterior, se va dezvălui în ele iar și iar” – vom „pătrunde sensul lor, vom experimenta fiecare cuvânt în mod diferit”, va părea că citim pentru prima dată o rugăciune pe care o știm de mult pe de rost. Din acest motiv, Părinții au numit creativitatea rugăciunii [(1975]). Dar de unde vine puterea atenției, ce o trezește și o mișcă, ce hrănește această creativitate? De fapt, totul „stă în dragostea lui Hristos. Dacă sufletul tău repetă cu dragoste aceste cinci cuvinte: Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă, atunci nu va cunoaște niciodată sațietatea”. Acestea sunt cuvinte inepuizabile. „Repetă aceste cuvinte de-a lungul vieții tale. Conțin atât de mult suc dătător de viață!” Venerabilul Porphyrios Kavsokalyvite își amintea cum, pe când era un tânăr de optsprezece ani pe Muntele Athos, devora Evanghelia și, în timp ce se străduia să asculte, o repeta în sinea lui: „Am repetat cuvintele Evangheliei de multe ori și mi le amintesc chiar și acum. Eram foarte interesat să păstrez aceste cuvinte sfinte în mintea mea. Repetițiile repetate nu mă oboseau, căci iubeam cuvintele divine, le simțeam și mă adânceam în ele. Le repetam zile întregi, dar nu mă puteam sătura.” [(1976])

Persoanele cu această dispoziție pot experimenta stări neobișnuite pentru majoritatea dintre noi: „Unii, chiar dacă trăiesc puțin timp fără rugăciune”, a remarcat Starețul Ieronim din Eghina, „nu pot suporta și suferă. Acele ore în care ar vrea să se roage, dar nu pot, li se par chinuitoare.” [1977.] Sfântul Iustin (Popovici) a recunoscut: „Fiecare gând al meu care nu se revarsă, care nu se transformă în rugăciune, este greu . ” [1978]

Nu este o coincidență, desigur, că în rugăciunile din pravila zilnică, atenția noastră este atrasă asupra listei de păcate pe care nu le-am săvârșit astăzi sau poate pur și simplu nu le-am observat. Păcătuim foarte puțin, spre deosebire de sfinți. Totuși, pentru oamenii cu o viață sfântă, chiar și această listă este insuficientă.

„Rugăciunile bisericești enumeră păcatele, dar nu pe toate, și adesea chiar cele cu care ne-am legat nu sunt menționate”, scria Sfântul Ioan de Kronstadt . „Trebuie neapărat să le enumerăm noi înșine în rugăciune, cu o înțelegere clară a importanței lor, cu un simț al smereniei și al căinței din inimă. De aceea, în

rugăciunile de seară, când enumerăm păcatele, se spune: fie s-a făcut cutare lucru rău, fie acela... adică, ne este lăsat la latitudinea noastră să pomenim aceste sau acele păcate . ” [1979]

Jurnalele Părintelui Ioan mărturisesc elocvent măsura în care chiar și un om sfânt este păcătos, amintindu-ne că nepăcătoșenia este inerentă doar Celui care S-a întrupat prin Duhul Sfânt. Între timp, pentru noi, departe de sfințenie, căderea noastră este aproape invizibilă din adâncurile căderii noastre. Lipsa conștiinței, lipsa sobrietății rugătoare și lipsa atenției ne împiedică să ne recunoaștem propria stare.

Nepăsarea spirituală orbește mintea; omul uită că a nu ridica niciodată vocea la nimeni nu înseamnă că este fără păcat, că desfrânarea poate fi comisă cu o singură privire, că o poruncă poate fi încălcată printr-o mișcare abia perceptibilă a sentimentelor de resentiment, iritare, aroganță și dispreț, că suntem constant vinovați de gânduri trecătoare de condamnare, invidie, lăcomie, mulțumire de sine și vanitate, precum și de dorințe ascunse ale inimii pline de poftă impură. Iar absența iubirii pline de compasiune în sufletele noastre, indulgența față de ceilalți sau răceala noastră obișnuită în rugăciune sunt aproape complet nerecunoscute ca fiind păcătoase.

Aducerea aminte zilnică a păcatelor „pe care le-am săvârșit” fiecare dintre noi „în fiecare ceas” [(1980)] este vindecătoare pentru sufletele noastre uituce. Când, în rugăciune, reușim să numărăm posibilele crime, voluntare și involuntare, cunoscute și necunoscute, și în simțire străpungem coaja formală a cuvintelor, atunci ceea ce mă face acum „rănit în inimă” începe să se deschidă privirii mentale, iar conștiința tulburată va striga: „Ai milă de mine, Creatorul meu...” ([1981)]

Dimpotrivă, neatenția nepăsătoare față de rugăciune este în sine un păcat; și nu e de mirare - este un furt. Uitând să ne rugăm sau rugându-ne cu neglijență, ne furăm, fără să știm, inima de la Domnul. Nu este acesta cel mai grav păcat - furtul „de sine de la Dumnezeu”, [singurul] proprietar de drept al sufletelor pe care El le-a creat?

Depășirea formei

Pe buze și în inimă. *Sfântul Ignațiu al Caucazului*

Sfântul Ignațiu vorbește pe larg despre etapele inițiale ale rugăciunii, despre trecerea de la activitatea verbală la cea mentală și inimă. De asemenea, el observă că linia dintre această trecere poate fi aproape imperceptibilă și că „rugăciunea orală și vocală atentă este începutul și cauza rugăciunii mentale”. Prin urmare, tema atenției devine centrală în reflecțiile sfântului. „Cu atenție, beneficiile rugăciunii orale sunt incalculabile”. „Învățăm atenția în primul rând prin practicarea Rugăciunii lui Iisus” și „forma anonimă de practicare a Rugăciunii lui Iisus constă în rostirea ei în liniște cu buzele sau cu mintea, întotdeauna cu atenție și un sentiment de pocăință”.

De aici și concluzia: „Vrei să reușești în rugăciunea mentală și din inimă? Învață să fii atent atât în rugăciunea orală, cât și în cea vocală... Vrei să înveți să alungi rapid și cu putere gândurile semănate de dușmanul comun al omenirii? Alungă-le când ești singur în chilia ta, cu rugăciune vocală, atentă, rostind cuvintele ei încet și cu tandrețe.” Când sfinții se rugau, „rugăciunea lor orală era animată de atenție”, motiv pentru care era umbrită de „harul divin, unind puterile omenești despărțite de păcat: de aceea respira o asemenea putere supranaturală și producea o impresie atât de minunată”.

Calitatea rugăciunii mărturisește nivelul vieții noastre interioare; este un indicator al stării noastre spirituale: „gradul iubirii noastre pentru Dumnezeu” se discerne în modul în care ne rugăm, căci rugăciunea „slujește ca o expresie a acestei iubiri”. Când „suntem supuși unei distrageri constante, acesta este un semn că inima noastră este captivată de atașamente și griji pământești care o împiedică să tindă în întregime spre Dumnezeu”. În schimb, „rugăciunea atentă este un semn că inima a rupt legăturile atașamentului... îndreptată liber către Dumnezeu, lipind-se de El, devenind asimilată cu El”. Prin urmare, trecerea de la distragere la atenție este o creștere „de la iubirea lumii la iubirea lui Dumnezeu”.

Pentru a atinge atenția deplină, cel mai bine este să te rogi încet, „pentru ca niciun cuvânt să nu scape atenției. Un cuvânt evaziv este un cuvânt pierdut! O rugăciune care scapă atenției este o rugăciune pierdută!” Întrucât „atenția minții în timpul rugăciunii este străduința sa completă spre Adevăr”, lipsa de atenție „este o stare de autoamăgire, un semn că mintea este dusă de învățături false - de gânduri și fantezii aduse de demoni și izvorând dintr-o fire afectată de păcat”. Cu toate acestea, „Domnul ne poruncește să nu ne pierdem curajul” dacă mult timp „nu observăm succesul dorit” - „toate obstacolele întâlnite în domeniul rugăciunii sunt învinse prin statornicie”. Pentru a trezi sufletul la „rugăciuni fierbinți, fierbinți”, trebuie să recurgem la o metodă sigură, dovedită: de fiecare dată, „să ne rugăm ca în ultimul ceas al vieții noastre, ca în ceasul morții noastre care se apropie”.

Controlul asupra sentimentelor tale este esențial: „oferă-i lui Dumnezeu rugăciuni liniștite și smerite, nu rugăciuni arzătoare și înflăcărate”. Numai atunci când vei găsi har, „vei deveni un preot misterios al rugăciunii - atunci te vei înălța în tabernacolul lui Dumnezeu și de acolo vei umple cădelnița rugăciunii cu foc sacru”. Dar „încălzirea noastră oarbă, materială a sângelui” este „un foc necurat” și este „interzis să-l aduci înaintea Dumnezeului Atotsfânt”. Nu căuta „plăcerea în rugăciune... Dorința păcătosului de a experimenta plăcerea este deja autoamăgire. Caută ca inima ta moartă, împietrită, să reînvie, să se deschidă simțului păcătoșeniei sale, al căderii sale, al nimicniciei sale, să le vadă și să le recunoască”. Atunci va apărea adevărata pocăință și „vei striga ca dintr-o închisoare, ca dintr-un mormânt, ca din iad”.

Treptat, succesul „începe să se manifeste printr-o acțiune specială de atenție: din când în când, îmbrățișează pe neașteptate mintea, închizând-o în cuvintele rugăciunii”. Acestea sunt primele semne că harul lui Dumnezeu își manifestă clar acțiunea. Apoi, aceste stări devin „mult mai constante și mai durabile: mintea

pare să se agațe de cuvintele rugăciunii, atrasă de ele să se unească cu inima. În cele din urmă, cumpătul se combină brusc cu atenția, făcând din om un templu al rugăciunii, un templu al lui Dumnezeu”. Dar acest lucru necesită un proces lung, sistematic. Cel mai bun instrument în acest domeniu este recunoscut ca fiind metoda Sfântului Ioan Scăparea [1983] , convenabilă pentru toți „creștinii care caută mântuirea - atât laici, cât și monahi”.

Sfântul Ioan vorbește despre ea de două ori în Scara, „care duce de la pământ la cer”: prima dată în omilia despre ascultare pentru începători, a doua în omilia despre rugăciune, plasată după instrucțiunile pentru isihaști. Aceasta arată că această metodă este bună atât pentru începători, cât și pentru cei avansați. Cel mai mare merit al ei este că, „în ciuda întregii sale adecvări, este complet sigură”. Sfântul Ioan ne învață: „Străduiește-te să-ți cuprinzi gândul în cuvintele rugăciunii. Dacă, din cauza copilăriei sale, obosește și rătăcește, adu-l înapoi înăuntru... Luptă neîncetat cu gândul tău, aducându-l înapoi la tine când zboară. Dumnezeu nu cere rugăciune lipsită de patimă de la cei care sunt începători”. Nu te întrista când ești jefuit, ci îndrăznește, întorcându-ți mereu mintea la sine... Mobilitatea este caracteristică minții”, dar Cel care stabilește totul poate „s-o oprească... Este imposibil să legi spiritul, dar acolo unde este prezent Creatorul acestui spirit, totul I se supune”. Absența este un defect, „inevitabil la începători”, dar poate fi „vindecată prin întoarcerea gândului la cuvinte”. Acest obstacol este înlăturat „cu ajutorul lui Dumnezeu la timpul potrivit, prin efort constant”. Întreaga cale este următoarea: „începutul rugăciunii sunt gândurile alungate de rugăciune chiar de la început; mijlocul este atunci când mintea rămâne doar în cuvinte, rostite vocal sau mental; sfârșitul este răpirea minții către Dumnezeu”.

Trăsătura distinctivă a acestei metode este că „cuvintele trebuie pronunțate cu o încetinire extremă, astfel încât mintea să poată absorbi cuvintele **ca și cum ar fi forme** ”, ceea ce este dificil de realizat „prin citire grăbită”. Învățarea acestei metode, în special pentru începători, „ar trebui să fie ca și cum s-ar citi silabă cu silabă - cu o asemenea încetinire”. Psalmodia implică tocmai „o citire extrem de lejeră și prelungită a psalmilor și a altor rugăciuni”, care „este necesară pentru a menține o atenție strictă și a evita distragerea atenției”. Prin urmare, atunci când se citesc „atât kathisma, cât și canoanele, precum și Rugăciunea lui Iisus”, trebuie pronunțate cuvintele „mai încet, încordându-și atenția, astfel încât niciun cuvânt să nu fie rostit fără atenție”. Spre deosebire de alte metode întâlnite în tradiția greacă, de exemplu, aici tempo-ul este atât de lent încât „recitarea atentă a o sută de rugăciuni ale lui Iisus durează treizeci de minute” și „unii asceți au nevoie de și mai mult timp” [1984] .

Această metodă diferă de cea descrisă în „Poveștile unui pelerin” - aici, cantitatea rugăciunilor nu este o preocupare, ci mai degrabă chibzuința și liniștea sunt primordiale. Cei care se grăbesc „nu permit rugăciunii să pătrundă în inimă și să producă efectul ei caracteristic, care constă în remușcare”. Comparând cele două metode, Sfântul Ignațiu spune: „Efectul asupra sufletului al rugăciunii prelungite, dar neatente, este ca efectul ploii abundente asupra unui acoperiș de fier, din care se scurge toată apa, indiferent cât de mult se varsă... Dimpotrivă,

rugăciunea atentă poate fi asemănată cu o ploaie benefică care irigă un câmp semănat”. Uneori, „în timpul efectelor particulare ale distragerii, tristeții, deznădejdii și lenei, este foarte benefic să reciți cu voce tare Rugăciunea lui Iisus”. Apoi, „sufletul este trezit treptat din somnul moral greu în care îl cufundă de obicei tristețea și deznădejdea”. Este foarte util să reciți cu voce tare Rugăciunea lui Iisus atunci când gândurile și visele de poftă carnală și mânie sunt copleșitoare. Metoda Sfântului Ioan Scărarul este destul de universală; este „convenabil pentru practicarea Rugăciunii lui Iisus, pentru citirea rugăciunilor în privat și chiar pentru citirea Scripturii și a cărților Părinților”.

Dar cel mai important, îi ajută pe cei care au reușit să se roage verbal prin această metodă să dobândească atât rugăciunea mentală, cât și cea din inimă. Totul se rezumă la atenție - dacă este atinsă, atunci într-o astfel de rugăciune „inima nu poate decât să participe”. După cum spune Sfântul Marcu Ascetul , „o minte care se roagă fără distragere asuprește inima”. Și, în final, din moment ce metoda Sfântului Marcu Scrarul atrage harul divin asupra practicantului, se pune întrebarea: „Cu un astfel de mod de a practica rugăciunea, ce amăgire poate exista?” Niciuna.

Sfântul Ignațiu își împărtășește experiența personală în corespondență privată: „Rugăciunea cu mintea închisă în cuvintele rugăciunii este cea mai utilă și sigură... Încerc să mă antrenez exclusiv în această metodă, ca fiind esențială pentru atenție. Atenția este sufletul rugăciunii... Eu însumi ader... exclusiv la închiderea minții în cuvintele rugăciunii; orice altceva apare atunci când apare, de la sine.” În cazurile, sfătuiește sfântul, „când se simte nesimțire în timpul rugăciunii, în ciuda acestui fapt... este util să te forțezi la rugăciune atentă și să nu abandonezi lupta rugăciunii, rostind rugăciunea cu voce tare și fără grabă, pentru că după nesimțire, harul lui Dumnezeu atinge brusc inima și este copleșită de remușcări. Nu trebuie să te împovărezi în niciun fel cu o perioadă de luptă cu patimile. Această perioadă este stabilită de Dumnezeu conform providenței Sale atotînțelepte.” Și „eliberarea prematură de luptele interioare este dăunătoare sufletului.” În același timp, „lupta duhovnicească” necesită o evaluare sobră a propriilor capacități.

Sfântul Pimen cel Mare — „un mare practicant al rugăciunii mentale” — și-a avertizat ucenicii: „Orice depășește măsura este de la demoni”. Influențele demonice sunt recunoscute prin confuzia lor — rodul inevitabil și incontestabil al acțiunilor lor. „În practica mentală, în însăși pocăința, trebuie evitat excesul”. Totul „trebuie făcut în mare liniște”, iar „corectitudinea unei astfel de practici este dovedită de pacea pe care o aduce sufletului”. Dacă gândurile anxioase te copleșesc, atunci „de îndată ce vine anxietatea, respinge gândurile care o aduc, calmează agitația sângelui ‘ acceptând ca sigur că fiecare gând care aduce anxietate este lipsit de Dumnezeu”.

De fapt, stăpânirea abilității atenției este „foarte rară”. Și este clar de ce. „Rugăciunea atentă necesită abnegație și puțini îndrăznesc să o facă”. Puțini sunt pregătiți să îndeplinească porunca: „ *lepădare de sine* ”, ceea ce înseamnă să te oferi pe tine însuți ca jertfă, chiar ca o cruce - de unde și zicala imediată:

„ [ia] *-ți crucea* ”. Legarea de sine se realizează printr-o ispravă extenuantă de auto-constrângere, dar această muncă merită tot efortul, căci este răsplătită de acțiunea harului divin în suflet. Aceasta este regula: „atenția plină de har trebuie să fie precedată de propriul efort de atenție”, acesta din urmă fiind o dovadă a unei dorințe sincere de a o primi pe prima. Din acest motiv, se duce o luptă pe termen lung: „interzice-ți să fii distras de gânduri”, „urăște visarea cu ochii deschiși”, „conversația cu gânduri și visarea” este „calea neadevărului”, doar „cine a respins această conversație și visare... poate împlini voia lui Dumnezeu în mijlocul inimii sale [1987] ”.

Atenția, despre care se vorbește atât de mult, este o stare de spirit necesară pentru mintea rugătoare. Cu toate acestea, este doar un instrument și, pentru a o utiliza, trebuie mai întâi să stăpânești activitatea fundamentală: succesul spiritual este determinat de gradul de separare a voinței cuiva sau de gradul de abnegație, ale cărei roade „sunt adevărata smerenie a duhului, sărăcia duhului și o astfel de smerenie atrage mila lui Dumnezeu asupra cuiva”. Fără abnegație, nicio concentrare a atenției nu este semnificativă și nu va aduce niciun beneficiu spiritual. „Dacă o persoană nu se purifică mai întâi prin separarea voinței sale, atunci adevărata acțiune rugătoare nu se va manifesta niciodată în ea”.

Mai mult, tocmai „pentru cei care nu și-au renunțat la propria voință, iluzia este periculoasă”. Pe lângă supunerea față de ascultare, trebuie să renunți la orice conștiință a propriei vrednicii, „adică să nu te consideri demn de niciun succes, ci să te bazezi cu hotărâre pe Dumnezeu”. Oricine a reușit cu adevărat va vedea ulterior pentru sine „că toate eforturile sale pentru succes nu au fost nimic mai mult decât infatuări cauzate de intoxicația materială”, iar „intoxicația este întotdeauna însoțită de vanitate ” . [1988]

Stăpânirea minții

Cei care doresc creștere spirituală trebuie să încerce să nu se blocheze la nivelul exprimării verbale. Ținerea rugăciunii pe buze este inutilă, repetă neobosit Părinții, dacă nu cuprinde mintea și nu pătrunde în inimă. Și acest lucru nu se poate întâmpla fără o muncă prelungită, uneori dureroasă. Calea către dobândirea darului rugăciunii minții și a inimii trece prin autocultivarea ascetică și, în același timp, rugăciunea însăși este un instrument indispensabil al ascetismului: „Rugăciunea este cea mai desăvârșită metodă de cunoaștere de sine și de lepădare de sine” [(1989]).

Cu timpul, „vine ușurarea - patimile se potolesc, gândurile se potolesc, inima devine calmă”. Când rugăciunea începe să se „uneze cu respirația”, mintea se trezește treptat și „urmează rugăciunea însăși”. Dar pentru ca acest lucru să se întâmple, trebuie „să se mențină, pe cât posibil, moderație în somn și în stomac, pentru a putea controla limba și ochii”. Dacă se întâmplă ca cineva să mănânce sau să doarmă prea mult, atunci, așa cum învață Părinții, „trebuie și să se ocupe mai mult de lucrarea lui Dumnezeu - demonii vor fi amari când vor vedea că, după ce te-au rănit într-un fel, sunt învinși în altul”. Dar trezvia și circumspecția sunt necesare în toate lucrurile. Poate exista, de exemplu, o dorință puternică de ascetism - dar dacă trupul este slab, este o prostie să urmezi chiar și unor astfel

de impulsuri bune. Există riscul, în străduința pentru o viață austeră, de a distruge complet instrumentul sufletului - trupul.

„Ocupă-te în primul rând de munca spirituală. Îndreaptă-ți dorința excesivă aici, completând astfel slăbiciunea trupului.” Asceza exterioară este salutară atunci când este ghidată de rațiune, iar aceasta din urmă, potrivit Părinților, este mai importantă decât prima. Nu uita niciodată că dușmanul nostru este imaginația. Fii atent și vigilent - nu accepta nicio imagine. Altfel, ea devine instantaneu un idol pentru minte, cerând închinare. Atunci mintea rătăcită va începe să picteze imagini din ce în ce mai plăcute, conducând-o în zona interzisă. Doar rugăciunea poate distruge imaginea care se naște și chiar și atunci numai la început. „Cu cât întârzii mai mult, cu atât vei suferi mai mult” și te vei condamna la mari munci, luptând mai târziu cu idolii care ți-au umplut sufletul .

Desigur, adevărata rugăciune „se săvârșește cu mintea și cu inima, fără exprimare prin cuvinte sau semne exterioare, de care Dumnezeu, ca Văzător al inimii, nu are nevoie”. Totuși, potrivit Părinților, „rugăciunea orală nu numai că nu este superfluă, ci este și benefică și chiar necesară, căci se potrivește cu structura firii noastre”. Rugăciunea orală este deosebit de necesară „începătorilor, neexperimentați în viața duhovnicească”, neobișnuiți să-și concentreze gândurile. Dar chiar și cuvintele citite cu voce tare trebuie scoase din inimă, „altfel simpla rostire a unor cuvinte pioase nu va fi rugăciune”.

Când se citesc rugăciuni pregătite dintr-o carte, trebuie să se aprofundeze în sensul fiecărui cuvânt. Dacă ceva este citit fără atenție, trebuie repetat o dată sau de două ori, străduindu-se să îl citească cu atenție. Deși citirea unei cărți de rugăciuni sau a canoanelor „contribuie foarte mult la stimularea și hrănirea gândurilor și sentimentelor pioase, acestor formule nu ar trebui să li se atribuie nicio putere specială, ca și cum simpla pronunțare mecanică a cuvintelor de rugăciune ar putea produce efectul dorit. Cei care acordă *toată importanța* citirii numeroaselor rugăciuni, canoane și acatiste, la care nici mintea, nici inima nu sunt atentă, se înșală. Simpla bolboroseală mecanică a buzelor este o muncă irosită . ” 1991

Nu numai printre turmă, ci și „printre pastori, există mulți indivizi care își permit un compromis special pentru a-și satisface lenea: recitarea regulii mecanic”. În astfel de cazuri, rugăciunile prescrise sunt „citite fără gânduri, la rece, repede, fără atenție sau sentiment intens”. Obiceiul de a aborda regula în acest fel transformă aceste „cărți de rugăciuni” într-un fel de moară de rugăciune budistă. Și acest lucru este periculos.

Astfel de pastori „prin aceasta își adună o comoară de condamnare în ziua mâniei”. Eliberarea de o „atitudine pe jumătate moartă, mecanic indiferentă față de regulă” este imposibilă decât printr-un efort sârguincios de a acorda atenție, depășind rezistența interioară și reticența inimii, amintindu-ne că „harul lui Dumnezeu nu ajută pe cel neglijent” (1992); amintindu-ne de zelul sfinților care denunță neglijența noastră: cel care se roagă lui Dumnezeu la întâmplare, ca și cum ar fi în treacăt, nu numai că nu primește niciun beneficiu, nu numai că suferă pierderi, dar suferă și cel mai vătămător rău - Dumnezeu se îndepărtează

de el. Ar fi mai bine pentru o astfel de persoană să nu se roage deloc, căci nu există păcat mai mare decât să te rogi lui Dumnezeu cu neglijență [(1993]).

Unii mentori nu încurajează neapărat rugăciunea lungă; principala lor preocupare este să învețe „rugăciunea atentă și sârguincioasă”. De exemplu, episcopul Beniamin (Milov) a subliniat „necesitatea citirii cuvântului lui Dumnezeu”. El credea că „atunci când timpul este scurt, citirea unui capitol din Evanghelie este mai importantă decât citirea întregii reguli de rugăciune” în grabă și distrată. Principalul lucru care lipsește în viața noastră spirituală, credea episcopul, este „lipsa de intensitate în a purta gândul la Rugăciunea lui Iisus”. Mai mult, există o lipsă de „prudență în folosirea vorbirii”. Rareori ne forțăm să consolăm pe toată lumea, „să ne smerim în fața tuturor, rareori ne luptăm cu nervozitatea noastră și cu obiceiul de a ne ruga mecanic”. Pentru a avea succes în rugăciune, „trebuie să ne ferim în special de ostilitatea față de oricine. Cel care se îndepărtează de om se îndepărtează de Dumnezeu”. „Suntem mântuiți prin bunătate față de ceilalți și prin strictețe față de noi înșine.” Dar nu trebuie să uităm: nu voința omenească a unei persoane o corectează, ci – ca răspuns la impulsul său de a face binele – Domnul Însuși. Ni se dă capacitatea de a rezista și de a respinge gândurile care se luptă împotriva noastră, dar Dumnezeu Însuși este cel care ne corectează sufletele . [1994]

Indiferent ce a întreprins Părintele Ioan de Kronstadt , el, după cum se știe, s-a străduit să atingă perfecțiunea în toate. Străduindu-se pentru o rugăciune profundă și sinceră, el considera „rugăciunea grăbită și distrată o simplă fâlfâire a aerului” [(1995]). El a vorbit despre dăunările cititului superficial și rapid: „Mulți preoți care citesc repede dezvoltă o rugăciune complet falsă: par să se roage cu buzele, îi poți vedea ca fiind pioși în orice, dar inima lor doarme și nu știe ce spun buzele lor”. Așadar, „este posibil să te rogi în grabă fără să-ți dăunezi rugăciunea? Numai cei care au învățat rugăciunea lăuntrică cu o inimă curată pot. În rugăciune, inima trebuie să dorească sincer ceea ce cere; trebuie să simtă adevărul despre care vorbește - și o inimă curată are acest lucru, cum ar spune, în natura sa. Prin urmare, este posibil să te rogi cu grabă și, în același timp, într-un mod plăcut lui Dumnezeu, întrucât graba nu dăunează adevărului (sincerității) rugăciunii. Dar cei care nu au dobândit rugăciunea din inimă trebuie să se roage încet, așteptând ecoul corespunzător în inimă după fiecare cuvânt al rugăciunii... Așteptați până când fiecare cuvânt va răsuna în inimă cu ecoul său potrivit.”

Dacă mă rog sau citesc doar cu buzele mele, „atunci multe cuvinte nu rezonează cu inima mea. Sunt cu gândul dublu, ipocrit, spunând una cu buzele mele și alta în inimă. Buzele mele spun adevărul, dar firea inimii mele nu se aliniază cu cuvintele rugăciunii. Dar dacă mă rog în interior, cu inima mea, atunci, fără să fiu atent la pronunția cuvintelor, mă concentrez asupra conținutului lor, asupra puterii lor, obișnuindu-mi treptat inima cu adevărul și intru în însăși firea duhului în care au fost scrise cuvintele rugăciunii și astfel învăț treptat să mă rog în duh și în adevăr.”

În timp ce citești regula, „mai ales dintr-o carte, nu te grăbi de la un cuvânt la altul fără să-i simți adevărul, fără să-l pui pe inimă, ci fă și fă constant efortul *de*

a simți cu inima ta adevărul a ceea ce spui; inima ta se va împotrivi acestui lucru - uneori cu lene și o nesimțire împietrită față de ceea ce citești, alteori cu îndoială și necredință, un fel de foc și strângere interioară, alteori cu distragere și o abatere de la unele obiecte și griji pământești, alteori cu amintirea unei jigniri din partea aproapelui și un sentiment de răzbunare... Nu fi egoist, cucerește-ți inima, dăruiește-o lui Dumnezeu ca jertfă favorabilă [1996] , iar rugăciunea ta te va înrudi, te va uni cu Dumnezeu” [1997] .

Mulți repetă binecunoscuta învățătură: „Este mai bine să nu citești întreaga regulă de rugăciune, din lipsă de timp, ci cu atenție” [1998.] Cuvintele cumplite sunt rostite în Sfânta Scriptură: *Blestemat este omul care face lucrarea Domnului cu neglijență* [1999.] De aici și învățătura episcopului Sava de Sarsky, întipărită în decretele Sinodului Stoglav: „Și la Vecernie și la Vecernie și la Oficiul de la Miezul Nopții și la Utrenie, spune psalmii și Psaltirea în liniște și fără grabă, cu toată atenția. De asemenea, ar trebui să spui troparele și sedalnele la utrenie după rânduială și fără grabă... Și apoi să cânți cu calm și să spui canoanele după rânduială și după arcașii canoanelor... și să nu vorbești brusc, ci după rânduiala și Tradiția sfinților părinți, cu rânduială și calm, fără nicio rușine bisericească” [2000] .

Un cititor de rugăciuni neglijent nu numai că se pedepsește pe sine, dar îi și jefuiește pe mulți atunci când este chemat să slujească în biserică. Sarcina cititorului și a cântărețului nu este pur și simplu să citească sau să cânte, ci să se roage și să faciliteze rugăciunile altora. Lectura semnificativă, atunci când cititorul este cufundat în experiența rugăciunii a textului liturgic, stabilește un ton potrivit exact conținutului și permite plasarea corectă a accentelor semantice. Atunci imaginile biblice sunt pe deplin dezvăluite și se dezvăluie gândirea teologică. Și apoi, sunetul lecturii se diversifică în mod natural în nuanțe. Aceiași psalmi ar trebui să sune diferit în momente diferite ale slujbei - de exemplu, „cei Șase Psalmi ar trebui citiți nu ca niște katismas, ci ca rugăciuni”, deoarece „semnificația celor Șase Psalmi este profundă - este rugăciunea Fiului către Dumnezeu [”] .

În același timp, tradiția ortodoxă nu permite nicio exprimare *artistică* în timpul lecturii, nicio manifestare a emoționalității. Sarcina cititorului este exact opusul celei a unui actor - acesta trebuie să-și elimine egoul, să nu afișeze experiențe subiective și să nu le impună nimănui. Psalmodiile și-au dezvoltat de mult timp propriile tehnici, bazate pe experiența isihaștilor, care îl ajută pe cititor să-și mențină atenția asupra conținutului rugăciunii. „Asigură-te că lectura în sine este fluidă și neîntreruptă, deoarece adesea, din cauza influenței diavolului, mintea este distrasă în timpul pauzelor dintre cuvintele rostite. Această tehnică de citire continuă, fluidă, fără intonație, ajută la menținerea atenției minții.” [(2002])

O astfel de monotonie, lipsită de artă și spectacol, nu sărăcește expresivitatea lecturii pentru cei în care spiritul spiritual este trezit. Fără a folosi vreun mijloc expresiv extern, cititorul care se roagă exprimă și transmite sensul a ceea ce este scris în spirit. Acest lucru îi ajută invariabil pe cei care îl ascultă să-și concentreze atenția asupra rugăciunii și să participe cu căldură la ea, lucru aproape imposibil cu lectura mecanică, fără minte și complet imposibil cu lectura

„artistică” sau cântarea „de concert”. Dacă cititorul se adâncește cu sârguință în rugăciune și, în același timp, *se distanțează* , atunci deschide posibilitatea ca și alții să-i audă cu „auzirea lor spirituală” pe sfinții autori ai rugăciunii înșiși: atunci când sinele spiritual și emoțional al cititorului este tăcut, când nu suferă de nevoia de autoafirmare, atunci apostolul, profetul și alți sfinți înșiși încep să vorbească prin buzele sale.

Scrisoarea ucide

Cuvintele amenințătoare ale Sfântului Serafim de Sarov sunt bine cunoscute , deși rostite monahilor, dar adresate în egală măsură fiecărui creștin: „Rugăciunea exterioară singură nu este suficientă. Dumnezeu ascultă mintea și, de aceea, acei monahi care nu combină rugăciunea exterioară cu cea interioară nu sunt monahi, ci jar negru.” [2003] Această idee este înrădăcinată în Revelația Vechiului Testament, care nu cunoștea încă nicio distincție între laici și monahi: „ *Acest popor... Mă onorează cu buzele, dar inima lui este departe de Mine* ”, profețește Dumnezeu Tatăl prin profetul Isaia. O nouă eră se naște, iar Dumnezeu Fiul se întristează pentru același lucru: „ *Acest popor Mă onorează cu buzele... dar în zadar Mă onorează* .” Și după aceasta, apostolul afirmă că suntem datori să fim *slujitori... nu ai literei, ci ai duhului, pentru că litera ucide, dar duhul dă viață* . [2004]

Sfinții Părinți ne îndeamnă să ne ferim să „ne reducem rugăciunea la o singură formă”, transformând-o într-un obicei. Prin urmare, trebuie să învățăm să exprimăm gândurile și sentimentele de rugăciune în propriile noastre cuvinte. O rugăciune citită dintr-o carte este doar un sprijin, un ajutor: „Dedicați-vă toate eforturile umblării neîncetate înaintea lui Dumnezeu... Adresați-vă frecvent invocații către El din inima voastră. Un astfel de exercițiu creează în cele din urmă rugăciune neîncetată, săvârșită în inimă de către minte.” [2005.] Dar darul rugăciunii neîncetate se dobândește prin truda auto-constrângerii constante: „Rugăciunea lui Iisus să fie pe limba voastră, viziunea Domnului înaintea voastră în mintea voastră și setea de Dumnezeu sau comuniunea cu Domnul în inima voastră. Când toate acestea sunt constante, atunci Domnul, văzând cum vă constrângeți, vă va da ceea ce cereți.” [2006] .

„Numele lui Iisus Hristos, ca o armă de foc în mâinile serafimilor, nu va permite nicio impuritate să intre în inimă... cu atât mai puțin un șarpe”; și „dacă dragostea noastră pentru numele invocat nu se răcește”, ea „va începe curând să curețe simțurile de pământești”. Lăsați acest nume „să fie în minte, și în memorie, și în imaginație, și în ochi, și în urechi, și pe pragul casei, și pe uși, și pe pat, și la masă, și peste tot!... Doar apropiați-vă de el cât mai liniștit, calm și respectuos posibil. Este un foc care mistuie totul, dar se estompează și în noi prin neglijență. Lăsați toate activitățile anterioare pentru câteva ore și lăsați inima să respire doar cu acest nume iubit”, dar mai întâi reînviați conștientizarea faptului că „în toată ființa noastră - în toate faptele, dorințele și gândurile noastre - nu este nimic altceva decât urâciune păcătoasă. Cred că vă veți simți vindecați” [2007] .

Puterea credinței sincere, tremurânde, hrănește sufletul rugător, înviorează rugăciunea și, prin credință, cererile sunt îndeplinite. „Dacă tu, făcându-ți semnul crucii, nu crezi că aceasta alungă puterea diavolului, atunci, desigur, nu te va ajuta. Dacă plângi și suspini în fața icoanei Maicii Domnului, dar te îndoiești că cererile tale vor fi ascultate, atunci atât lacrimile, cât și strigătele tale sunt zadarnice: acestea nu sunt lacrimi, ci iritare; aceasta nu este rugăciune, ci cârtire. Fără credință, acesta nu este plâns, ci despărțirea apei de ochi; aceasta nu este o inimă dureroasă și întristată, ci pur și simplu nervi care nu o pot suporta.” 2008. Un învățător aspru, care știe mai bine decât oricine cum să ne disciplineze inimile reci și înșelătoare, este durerea și întristarea. Suferința naște o credință vie și un sentiment sincer, vibrant: „Când îți moare mama sau o rudă, nu iei o carte ca să plângi. Cuvintele îți vin în minte din durere. Așa este și în rugăciune.” Tot așa, în orice confuzie sau sentiment de tristețe, cineva trebuie să se închine imediat înaintea lui Hristos și să mărturisească din toată inima tot ce-și tulbură sufletul .

Dincolo de școlarizarea involuntară a necazurilor și nenorocirilor, exemplul viu învață multe, mai ales atunci când este predat de cineva cu o experiență binecuvântată. Astfel, la mănăstirea unde a slujit ca stareț, Sfântul Macarie (Glukharev) le dădea turmei sale lecții de rugăciune. Starețul stătea printre oameni înainte de începerea Liturghiei și, trecând de la unul la altul, îi învăța pe fiecare să se roage lui Dumnezeu - cu ardoare, cu ardoare, din inimă, „și nu în grabă”. Un fost elev al său își amintește: „Părintele Arhimandrit a venit la mine și mi-a spus: «Ei bine, cum te rogi? Hai să ne rugăm împreună. Vorbește după mine: Tatăl nostru Ceresc!», am repetat. Și el a spus: «Nu, nu, vorbește mai cu ardoare, din inimă», ridicând vocea, «Tu ești Tatăl nostru Ceresc!». Am repetat aceasta cu atenție și sentiment. «Nu, nu», a spus el, «vorbește și mai cu ardoare și cu tărie: Tu ești Tatăl nostru Ceresc!»” Inima a început să-mi bată puternic și mi-am ridicat vocea și am strigat din adâncul sufletului meu: „Tatăl nostru Ceresc!”. Și au început să-mi curgă lacrimi din ochi. „Ei bine, roagă-te așa! Roagă-te”, a spus bătrânul aprobator și s-a dus să li se alăture celorlalți pelerini.” 2010 .

Problema noastră este adesea lipsa de seriozitate; din frivolitate, refuzăm să credem expresia oarecum exagerată, așa cum ni se pare: „Un rugător nepăsător minte cu rugăciunea sa”. Dar neatenția noastră este cu adevărat „o rugăciune înșelătoare. O persoană Îl minte pe Dumnezeu atunci când alege calea ușoară, citind sau spunând o rugăciune fără să-i pese de atenție”. El uită „înaintea Cui stă, ce face, cu Cine conversează - se preface că se roagă și apoi se obișnuiește atât de mult cu această ipocrizie încât nu o observă”. Rugându-ne „într-un mod fariseic, cu relaxare spirituală, doar pentru a împlini regula și, cum ar fi, a fi eliberați de rugăciune”, îl blasfemiem pe Dumnezeu. La urma urmei, dacă rugăciunea neîncetată se naște din unirea unei minți curate cu o inimă curată, atunci cum trebuie să ne ferim de minciuni, care pângăresc atât mintea, cât și inima! *Blestemat este cel care face lucrarea Domnului cu nepăsare* (2011). Iar blestemat înseamnă „excomunicat de la Dumnezeu”. Este deosebit de dificil pentru preoți, deoarece sunt forțați să se roage atunci când este necesar, „în ciuda programului lor încărcat, a oboselii și a stării spirituale. Sunt tentați să

recite o rugăciune fără să se implice pe deplin în ea, fără să o trăiască cu inima... Un preot este obligat să îndeplinească o performanță incomparabil mai mare: să fie mereu pregătit interior pentru rugăciune, să îndeplinească fiecare cerere ca și cum ar fi propria sa datorie personală.” (2012)

Când o persoană se frământă printre cuvintele rugăciunilor memorate, în timp ce mintea și inima sa sunt preocupate de ceva cu totul diferit, aceasta este, desigur, ipocrizie și vorbărie deșartă înaintea lui Dumnezeu. Motivul este că iubim lumea mai mult decât pe Dumnezeu, iar lucrurile pământești ne sunt mai dragi decât Împărăția Cerurilor. Stereotipurile, automatismul și obiceiul nepăsării sunt foarte periculoase. Fiecare rugăciune trebuie rostită cu toată puterea firii: *cu toată inima, cu tot sufletul, cu tot mintea și cu toată puterea* . Altfel, „jertfa de rugăciune va fi josnică, fără rod de mântuire”. Pentru a-ți reînvia starea spirituală și a-ți înălța sentimentul de rugăciune, poți încerca să identifici care dintre cunoștințele tale este cea mai neplăcută, dăunătoare și iritantă persoană. Apoi, trebuie să te străduiești să-ți îndrepți sincer inima față de această persoană, obligându-te să o tratezi cu blândețe, cu bunătate, căldură și dragoste .

Trebuie spus că acest sfat aparent simplu indică, de fapt, o armă spirituală ce posedă o putere considerabilă. Adoptând această atitudine față de ceilalți și străduindu-ne să o punem în practică în mod conștiincios, avem un efect purificator asupra propriilor suflete și, în același timp, o influență benefică asupra celor din jurul nostru.

Experiența personală ne ajută să găsim și să diversificăm abordările în predarea adulților, dar dezvoltarea darului rugăciunii la un copil este cu totul altă chestiune. Un exemplu minunat de îngrijire a unui suflet tânăr poate fi găsit în notițele Marelui Duce Serghei Alexandrovici Romanov, mentorul său în 2015. Câteva notițe din jurnalul acestui educator extraordinar oferă o perspectivă asupra seriozității, responsabilității, rigurozității înțelepte și exactității cu care s-a îngrijit dezvoltarea spirituală a unui băiat de nouă ani.

„Până la ora 10”, consemnează tutorele, „Marii Duci au sosit cu mine la Biserica din Ialta ”. La slujba de duminică, „Marii Duci s-au ridicat în picioare cum se cuvine, făcându-și semnul închinării când era cazul, cel mai tânăr, desigur, urmând mișcările celui mai mare. Dar dacă Serghei Alexandrovici s-a ridicat într-adevăr respectabil, a făcut-o fără o atenție sinceră și s-a închinat mecanic; nu exista niciun sentiment de prezență vie în fața lui Dumnezeu, care să facă posibilă rugăciunea și să facă statul în picioare în biserică o povară mai mică. Fie ca Dumnezeu să-mi dea să reușesc să insufl acest sentiment în Serghei Alexandrovici; numai atunci nu va mai fi nimic de temut de revenirea absenței...” Un alt episod. O scurtă rugăciune înainte de masă. Cât de obișnuit și lipsit de suflet este recitată de obicei, ca și cum ar fi o formalitate goală, ceva de genul „Vă invit la masă” și, la fel de mecanic, mulțumim: „...căci ne-ați satisfăcut”. Dar iată care este atitudinea unui adevărat educator față de această problemă și care, apropo, este ideea sa despre pedeapsă: „Serghei Alexandrovici a recitat rugăciunea înainte de cină fără să fie atent, dar în așa fel încât nu aveam niciun motiv să-i spun nimic; a recitat rugăciunea după cină nu numai fără să fie atent, ci cu o evidentă disprețuire; chemându-l pe valet, i-am ordonat să-l ducă pe

Marele Duce sus și să rămână cu el acolo. Serghei Alexandrovici s-a jenat foarte tare, a început să plângă și să-și ceară iertare, dar, neacordând atenție cuvintelor sale, am confirmat ordinele valetului și Serghei Alexandrovici a fost dus."

Când m-am întors sus cu Pavel Alexandrovici și bona, Serghei Alexandrovici își revenise deja și era gata să asculte criticile. Apoi i-am amintit încă o dată cât de mult făcuse Domnul pentru el, cât de păcătoasă este inrecunoștința față de Dumnezeu și cât de ușor este pentru Dumnezeu nu numai să pedepsească cumplit, ci și să distrugă orice persoană. Această pedeapsă a avut un efect profund și asupra lui Pavel Alexandrovici.

Încă de la început, când și-a asumat îndatoririle de tutore al prințului în vârstă de șapte ani, tânărul căpitan-locotenent Arsenyev, sosit din flota activă, avea deja o înțelegere completă și matură a sarcinii sale: „Esența educației Marelui Duce îmi era deja clară. Eram convins că era necesar, mai presus de toate, să-i insufl conștientizarea nemuririi sufletului său, credința în Dumnezeu și principii creștine ferme; că obiceiul de a-și examina toate acțiunile, rugăciunea ferventă și atentă, viața în prezența lui Dumnezeu și insuflarea treptată a convingerii că viața pământească este o datorie mare și serioasă, care ne conduce spre veșnicie și pentru care purtăm o responsabilitate serioasă; am considerat toate acestea esențiale de insuflat ca fundament al educației și fundament al vieții.

Eram convins că era necesar, în primul rând, să insuflăm copilului, și apoi tânărului, dragostea pentru bine și virtute și, chiar înainte de vârsta pasiunilor, să aprindăm în suflet un simț viu al credinței și dragostei pentru Dumnezeu și aproapele. Era necesar să creăm o preferință conștientă și fermă, interioară, din inimă, pentru bine în detrimentul răului, să insuflăm dragostea pentru bine și că, dacă acest lucru eșua, atunci educația urma să fie considerată un eșec. Era esențial ca „tânărul Mare Duce să se dezvolte într-o atmosferă de dragoste și bunăvoință față de toți" și, în același timp, „să considere titlul său [de mare duc] cea mai înaltă obligație pusă asupra sa de către Domnul pentru slujba Patriei și a aproapelui său " . [2016]

Duhul dă viață

A ne elibera de monotonia rugăciunii, a alunga formalismul din ea – iată ce ne învață tristețea încercărilor dificile ale vieții. Nu rămâne uscăciune în suflet atunci când suferința îndeamnă la rugăciune. Acest îndrumător nemilos ne obligă involuntar să depășim indiferența, iar un strigăt de rugăciune izbucnește spontan din rana inimii. Cei drepți, care au învățat calea spovedaniei în timpul persecuției, și-au sacrificat viața și viața familiilor și prietenilor lor pentru a înțelege ce înseamnă să te rogi cu inima. Suflete care au îndurat încercări pământești, stând fermi și neînfrânți, au dobândit darul rugăciunii nu prin reguli și exerciții. Fiecare cuvânt al acestor oameni care a ajuns până la noi, oricât de simplu ar părea, poartă în sine puterea dătătoare de viață a Duhului și ne oferă o imagine a comuniunii vii cu Dumnezeu.

Printre moștenirea spirituală lăsată de noii martiri se numără scrisorile sfântului mărturisitor al credinței, protopopul Roman ([2017)] , un pastor iubit și venerat

printre moscoviți. Ar trebui să analizăm cu atenție și respect aceste cuvinte, scrise în timp ce era închis într-un lagăr de muncă. Ele conțin experiența unui martir neînfrânt de temnițele închisorii. Aceasta este experiența unui suflet care și-a apărat credința într-un iad pământesc, supraviețuind împotriva așteptărilor și nepierzând căldura rugăciunii sincere în condiții create în mod deliberat pentru a extermina întreaga umanitate în oameni. Când un creștin păstrează sfințenia rugăciunii, atunci rugăciunea îi păstrează sufletul, protejându-l de deznădejde, lașitate și frică. Părintele Roman a ieșit din închisoare bolnav de moarte. Murind, a mărturisit: „Prin harul lui Dumnezeu, Rugăciunea lui Iisus este mereu cu mine neîncetat”.

Din adâncurile lagărului de concentrare Soloveți, ne-au ajuns rânduri care dovedesc că drumul crucii duce la lumină - la transformare și mântuire: „Fie numele Domnului binecuvântat, căci cele mai dificile condiții de aici sunt incomparabile cu chinurile cumplite ale iadului... Este sumbru peste tot, dar sufletul meu este luminos. Este zgomot peste tot, dar în inima mea este liniște, căci oriunde aș fi, în orice împrejurări, Unicul și Preadulcele meu Hristos este cu mine... La urma urmei, Dumnezeu nu poate fi luat de la mine nicăieri, de nimeni, în nicio circumstanță. Și dacă El este cu mine, ce sunt pentru mine toate poverile exterioare?! Ce sunt sărăcia și neputința mea? Când în El se află o mare nesfârșită de putere și bogăție. El este ființa mea, El este viața și conștiința mea. În El găsesc totul, ajung la toți, posed totul... Izvorul a toată viața este întotdeauna cu noi și aproape de noi, ceea ce înseamnă că nu este nimic de care să mă tem sau să mă îngrijorez. El este cu noi în sănătate și în boală, în viață și în moarte...

Trebuie să trăim în așa fel încât să considerăm fiecare zi nouă fie ultima noastră (așteptând moartea), fie prima (în mișcarea noastră spre perfecțiune)... Suntem pelerini aici, în această viață, și de aceea nu ar trebui să ne supărăm de dificultățile trecătoare ale drumului. Trebuie să mergem mai departe oricum, iar patria noastră este în ceruri. De asemenea, nu sunt supărat că trebuie să trăiesc nu după voia mea, ci așa cum mi se poruncește aici, pentru că, conform credinței mele, renunțarea la propria voință este prima condiție pentru a merge spre perfecțiune... Tristețe și necazuri sunt peste tot, cât curaj, răbdare și mai ales credință este nevoie acum, dar, orice s-ar întâmpla, nu ar trebui să ne descurajăm sau să ne pierdem curajul. Totul se desfășoară așa cum ar trebui; dacă nu este după voia noastră, atunci este așa cum ar trebui să fie... Dacă așa se întâmplă, atunci așa ar trebui să fie, și tot ce se întâmplă este cel mai bine pentru mine în acest moment. Prin urmare, orice ezitare, nedumerire sau durere sunt nepotrivite. La urma urmei, întregul secret al vieții este că totul se întâmplă nu conform voinței mele mărunte sau a minții mele jalnice. Voința Înțeleaptă și Bună trebuie să domnească în toate lucrurile, iar treaba noastră este să nu intervenim în realizarea ei atât în noi, cât și prin noi...

Am simțit cumva deosebit de clar că toate circumstanțele din viață - evenimentele, încercările și surprizele - sunt secundare. Fundamentul este o conexiune constantă cu Unicul și Eternul. Dacă aceasta este prezentă, atunci tot ce se întâmplă, chiar și cel mai dificil, poate fi îndurat cu indiferență sau, mai

degrabă, cu calm. Esențialul, la urma urmei, este prezent, iar orice altceva este trecător. În Principal și Unu, ca în Plenitudine, totul este și totul este în El și, prin urmare, nicio pierdere în această viață nu este teribilă... Fundamentul... este puternic și nu poate clătina. Eternul este indestructibil. Dacă am putea învăța să pătrundem în el din ce în ce mai profund. Ce înțelepciune - să fii capabil să te depășești în sine și să te bazezi pe Marele, Unicul Sine. Le doresc asta tuturor, mai ales în aceste zile. Oricare ar fi situația, eternitatea este a noastră, atât în această viață, cât și în următoarea... Sunt viu, simt viața și asta îmi este suficient. Dacă îți muți constant centrul vieții tale în interior către acest Centru Etern, Unic, atunci nu vor exista circumstanțe în care să te poți simți rău. Cel Omniprezent și Atotprăvăzitor nu ne abandonează niciodată și nu ne poate abandona în nicio circumstanță sau experiență. Dacă nu uităm niciodată acest lucru, atunci fericirea noastră pe pământ este garantată chiar și în boli grave și chiar în moarte . „ [2018]

La începutul anilor 1930, părintele Alexandru Zverev a slujit la Moscova . Martorii oculari își amintesc cum și-a introdus turma în Rugăciunea lui Iisus. De obicei, după slujbă, preotul stătea în fața altarului și, împreună cu toți enoriașii, recita Rugăciunea lui Iisus de cincizeci de ori, cu închinăciuni. După aceea, părintele Alexandru predica pe scurt despre puterea rugăciunii, subliniind în mod special Rugăciunea lui Iisus ca fiind cea mai importantă. Părintele Alexandru le-a dat tuturor turmei sale o regulă suplimentară. Pe lângă rugăciunile obișnuite, dimineața și seara, trebuiau să recite cu atenție patruzeci de rugăciuni ale lui Iisus, de douăzeci de ori „Preasfântă Născătoare de Dumnezeu, mântuiește-ne” și de zece ori „Toți Sfinții, rugați-vă lui Dumnezeu pentru noi”. Desigur, a spus preotul, fiecare dintre noi este în slujba propriei persoane și trăim în vremuri dificile, în circumstanțe foarte dificile, dar oricine poate îndeplini o regulă atât de simplă. Între timp, roadele unor astfel de eforturi aparent nesemnificative nu sunt mai puțin tangibile decât cele ale eroismului extrem, căci viața însăși, în mijlocul persecuției și opresiunii, devine un act eroic. Preotul le-a lăsat moștenire ucenicilor săi: „Vă rog, dacă vă amintiți de mine și mă iubiți, să-mi îndepliniți cererea și să acceptați această regulă a mea pentru tot restul vieții voastre”.

Însuși părintele Alexandru, își amintesc copiii săi spirituali, se ruga „cu o reverență, o simplitate și o smerenie uimitoare”. Uneori se simțea ca și cum „ar fi stat înaintea Domnului și ar fi conversat cu El – pur și simplu... Un lucru era întotdeauna frapant – sentimentul unei prezențe vii în fața lui Dumnezeu, căruia, cu deplinătatea iubirii și a devotamentului, îi oferea cererile sale pentru toți cei prezenți în biserică. Toți acești oameni îi erau extraordinar de dragi, literalmente fiecare în parte ” .

În vremea noastră, o mare parte din prețioasa moștenire spirituală a strămoșilor noștri imediați devine accesibilă. Astăzi, ca și cum ni s-ar adresa nouă, citim scrisorile trimise din închisoare de sfântul mucenic Ioan ([2021]).

Un protopop din Sankt Petersburg le-a scris din exil, în anii 1920, fiilor săi spirituali despre importanța stăpânirii Rugăciunii lui Iisus. Nu se adresa asceților sau călugărilor, ci celor mai umili laici. Se adresa celor pentru care, în timpul

catastrofei revoluționare universale, când toate temeliile vieții normale se prăbușiseră, numele lui Hristos rămânea cel mai prețios. Groaza a ceea ce se întâmpla paraliza sufletul, îngusta inimile lipsite de experiență, frica și durerea ofileau rugăciunea. Nu exista pace, nici odihnă; în tumultul din jur, era imposibil să te concentrezi asupra rugăciunii.

Însă preotul își îndeamnă copiii să nu-și piardă curajul, sfătuindu-i sub nicio formă să nu se lase tulburați de uscăciunea rugăciunii sau de amorțeala sufletului. Rugăciunea nu pătrunde imediat adânc. Depășirea rigidității interioare și a disprețului față de furtunile exterioare este o ispravă dificilă pentru cei care încep viața de rugăciune: „Rugăciunea lui Iisus a întărit duhul multor asceți evlavioși. Repetați-o neîncetat, chiar și cu sufletul rece; Domnul Însuși îl va încălzi pentru statornicia străduinței voastre către El. Căutați-L pe Domnul din toată inima voastră și El vi se va descoperi cu bucurie și lumină. Căutați-L pe Domnul, căci El nu este departe de fiecare dintre noi.” (2022)

În anii dificili de după război, în mijlocul greutăților și tulburărilor, părintele Tihon (2023) și-a concentrat grija pastorală asupra celui mai important lucru: să le ofere oamenilor instrucțiuni de bază pentru stăpânirea rugăciunii. Din paginile Sfintei Scripturi, auzim adesea îndemnuri: „ *Dă-mi, fiule, inima ta* ”; „Cântați rugăciuni *în inimile voastre Domnului* ”; *„Gândiți-vă la lucrurile de sus* ” (2024) - toate sugerează că închinarea la Dumnezeu trebuie să fie sinceră și spirituală. Pentru a învăța acest lucru, trebuie să rostim fiecare cuvânt încet, așezându-l pe inimă, astfel încât inima să răspundă. Înaintea lui Dumnezeu, suntem elevi de școală pregătitoare, abia capabili să bâlbâim rugăciuni. Trebuie să rostim cuvintele rugăciunii, meditând asupra lor, ca niște copii care învață să citească.

„Fiecare cuvânt are puterea lui proprie; aceasta este spiritualitatea lui. Cuvintele rugăciunii acționează asupra sentimentelor noastre și ne îndeamnă să ne pocăim de păcate, să-I mulțumim lui Dumnezeu și să-L slăvim. Numele sfinților trebuie rostite cu căldură a inimii. Rugându-ne astfel, noi, după apostol, ne rugăm prin Duhul Sfânt . Rugăciunea în duh și adevăr este puternică în risipirea întunericului patimilor: fiecare cuvânt rostit din inimă în rugăciune este auzit și împlinit de Domnul. Rugăciunea fierbinte înmoaie și atinge orice inimă rece. Tandrețea rugătoare ne învață să-L iubim pe Dumnezeu și ne îndreaptă pe oameni. Fiecare dintre noi are defecte de caracter, dar pentru rugăciunea din inimă, Domnul ne schimbă cu puterea Sa harică. Și citiți mai ales cu căldură psalmul : « Ai *milă de mine, Dumnezeule* ! » ”

O inimă smerită , spune același psalm, atrage harul divin. Prin urmare, feriți-vă de o atitudine superficială și călduță față de ceea ce ar trebui experimentat profund și cu fervoare. „Nu repetarea vocală a Rugăciunii lui Iisus produce roade, ci rugăciunea ca revărsare a unei inimi smerite - atunci va evoca în curând tandrețe, o încălzire a inimii”, și apoi va urma ușurința rugăciunii și alte daruri ale harului .

„Ce rugăciune poate exista acum?” a oftat părintele Ioan (Krestyankin) când a fost adus în discuție subiectul. Amintirile bătrânului despre anii săi de închisoare

au reapărut: „O viață aspră învață cel mai bine rugăciunea. În închisoare, aveam rugăciune adevărată, și asta pentru că fiecare zi era în pragul morții. Repetarea unei astfel de rugăciuni acum, în aceste zile de prosperitate, este imposibilă. Totuși, experiența rugăciunii și a credinței vii dobândite acolo durează o viață întreagă." Dar cu ce preț și în ce condiții... Adesea, rugăciunea era persecutată direct. Părintele Ioan își amintea cum, în timpul plimbărilor de jumătate de oră în fântâna curții închisorii Butyrka, se auzeau avertismente din turn, prin difuzor: „Numărul prizonierului... mergeți fără ezitare." [2030] .

Cât de prețioase trebuie să fie învățăturile dobândite printr-o astfel de experiență și lăsate nouă ca moștenire: „Nu contează cantitatea rugăciunii, ci apelul viu către Dumnezeul cel Viu. Credința că Domnul este mai aproape de tine chiar și decât cei mai apropiați, că El nu aude foșnetul buzelor tale, ci bătăile rugătoare ale inimii tale și ceea ce o umple în momentul apelului tău către El... Inima ta ar trebui să te doară pentru toți." [2031] Altfel, totul se va reduce la griji legate de lucrurile materiale, și chiar de cele superflue... „Dar în zilele noastre, în cea mai mare parte, la asta se gândesc oamenii, în timp ce doar câțiva, chiar și în Biserică, trăiesc după duhul lui Dumnezeu, chiar și cei care slujesc la altar, chiar și monahii . " [2032]

Calea principală

O persoană cere tot ce este necesar vieții în rugăciune - acest lucru este firesc pentru un credincios; cererile noastre sunt sfințite de Biserică și incluse în ritul liturgic: ne rugăm pentru „o belșug din roadele pământului", pentru eliberare „de orice întristare... și nevoie", [în timp ce] cererile noastre private sunt umplute de preocupări cotidiene legate de găsirea unei mirese, un loc de muncă, îmbunătățirea sănătății sau o mărire de salariu... Toate acestea sunt normale. Dar există și alte niveluri ale existenței pe care înțelegem că Dumnezeu este adevăratul Cunoscător al Inimii, că El este mai aproape de noi decât oricine altcineva în lume, „mai aproape de fiecare decât este omul de sine însuși", [că] El Însuși tânjește să ne ajute - dacă am avea încredere deplină în El. Această ordine superioară a spiritului, un mod de viață care s-a ridicat deasupra orizontului pământesc al personalității, este calea propovăduită de Părinții predării complete față de Domnul, față de voința Sa sfântă, atunci când o persoană nu cere nimic pentru sine, deoarece a înțeles pe deplin sensul celor spuse: *Tatăl vostru știe de ce aveți nevoie înainte ca voi să-I cereți* [2035] .

Când se deschide oportunitatea de a împlini porunca: „ *Aruncați asupra Lui toate grijile voastre, căci El îngrijește de voi"* [(2036]), atunci diversitatea preocupărilor umane începe să convergă organic către o singură nevoie și rămâne o singură rugăciune: „Facă-se voia Ta, Doamne..." sau aceeași rugăminte, cu alte cuvinte: „Iisuse Hristoase, miluiește-mă..." O astfel de dispoziție a sufletului se naște dintr-un sentiment de încredere filială în Dumnezeu; este rodul adevăratei credințe în Omniștiința și Omnipotența lui Dumnezeu. O astfel de rugăciune este condusă de înțelegerea sinceră că Domnul știa ***totul*** despre noi chiar înainte de nașterea noastră: de ce am avea nevoie și la ce am tinde și, prin urmare, *prin puterea Sa divină, ne-a dăruit tot ce avem nevoie pentru viață și evlavie* [(2037]).

Într-adevăr, Dumnezeu dorește cu adevărat doar binele pentru noi și, mai presus de toate, mântuirea noastră. Și o dorește pentru noi mult mai puternic decât o facem noi înșine. Din înțelegerea sinceră a acestor adevăruri se nasc afirmațiile îndrăznețe ale profetului: *Mai bine este să te încrezi în Domnul decât să te încrezi în om; este mai bine să-ți pui încrederea în Domnul decât în prinți* [(2038]).

În rugăciune, nu trebuie să ne căutăm *propriile interese* , învăța Sfântul Porfirie Kavsokalivitul : „Suntem oameni foarte materialiști, cu picioarele pe pământ și de aceea ne rugăm lui Dumnezeu în mod egoist. Îl rugăm să ne aranjeze treburile, ca totul să ne meargă bine în magazine, în afaceri, în probleme de sănătate, cu copiii noștri." Dar este posibil să ne rugăm fără griji și anxietate inutile. „Știm că trecutul, prezentul și viitorul - toate sunt cunoscute, goale și deschise înaintea lui Dumnezeu... El știe totul în viața noastră și vrea întotdeauna ce e mai bine, așa că de ce să nu ne încredem în El?... Să nu-I cerem lui Dumnezeu să ne elibereze de ceva, de boală și altele asemenea, sau să ne rezolve problemele. Ci să-I cerem putere și întărire pentru a îndura totul... Să nu ne străduim să dobândim ceea ce dorim, ci să lăsăm în voia lui Dumnezeu. Căci cu cât alergăm mai mult după ceva, cu atât se îndepărtează mai mult... Să cerem în rugăciune doar mântuirea sufletelor noastre." Dar aceasta necesită artă: „Taina constă în a nu ține cont de o cerere pentru ceva anume. Sacramentul constă în a cere cu altruism unirea noastră cu Hristos", fără a gândi: „Dă-mi asta sau aia..." Este suficient să spunem: „Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă".

La urma urmei, „Dumnezeu nu are nevoie să știe de la noi de ce avem nevoie. El știe toate acestea incomparabil mai bine decât tine și decât mine și ne dăruiește dragostea Lui. Sarcina este să răspundem la această dragoste cu rugăciune și cu păzirea poruncilor Sale. Să cerem ca voia lui Dumnezeu să se împlinească. Acesta este cel mai benefic, cel mai sigur lucru pentru noi și pentru cei pentru care ne rugăm... Nu mi-e frică de iad și nu mă gândesc la rai. Îl rog pe Dumnezeu doar să aibă milă de întreaga lume și de mine... Când mă rog, îi percep pe toți în Duhul lui Hristos și sunt gata să mă rog pentru întreaga lume . "

Pentru oamenii care s-au înălțat la astfel de culmi înalte ale credinței, totul în viață este aranjat cu înțelepciune și armonie, căci voința lor este complet în concordanță cu voința divină: nimic nu intră în conflict, pacea lor interioară nu este tulburată, toate circumstanțele se desfășoară favorabil, plăcute lui Dumnezeu. Dar trebuie să ținem cont că aceasta este armonie *spirituală* , nu genul care ne consolează „cele cinci simple sentimente". [2040.] Prin urmare, este imperceptibilă pentru firile superficiale și exterioare; și, mai mult, dintr-o perspectivă carnal-spirituală, valorile spirituale sunt de obicei percepute într-un sens direct opus. Prin urmare, o persoană cu picioarele pe pământ nu este capabilă să înțeleagă de ce un rătăcitor fără adăpost se bucură de sărăcia sa, cum poate să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru boală și tristețe. „Câți dintre oamenii lui Dumnezeu și-au petrecut întreaga viață în boală și în închisoare și totuși i-au mulțumit lui Dumnezeu." Și sufletele lor nu numai că nu au suferit niciun rău, ci au strălucit mai tare decât aurul și s-au ridicat la asemenea culmi de spiritualitate încât ei, acești suferinzi voluntari, au devenit sfinți" [2041.] Dar

aceasta este într-adevăr pentru ochii trupești atât *o ispită* , cât și *o nebunie* , prezisă de Sfânta Scriptură [2042] .

Ce putem face? „Dumnezeul nostru are totul invers și tot ce gândește lumea nu este în niciun fel aplicabil vieții creștine... Gândirea acestei lumi nu este în niciun fel aliniată cu cea a lui Hristos, iar modul nostru de gândire nu este în niciun fel aliniat cu gândirea acestei lumi.” Așa a fost întotdeauna. Când, în timpul lui Pahomie cel Mare, epidemiile au curmat multe vieți monahale, unii „au considerat aceasta o recoltă de sfinți, în timp ce pentru alții a fost o nenorocire...” [2043]

Cel care rostește rugăciunea „Facă-se voia Ta!” trebuie să fie serios pregătit să întâmpine ceea ce este plăcut Celui care știe mai bine decât noi ce ne va fi de folos și de ce avem nevoie să fim protejați. Pentru unii, durerea și sărăcia sunt salutare, ca pentru cerșetorul Lazăr, pentru alții, bogăția este distructivă - ca pentru bogatul din Evanghelie [2044.] O astfel de rugăciune este eficientă atunci când este sinceră, când nivelul spiritual al ființei corespunde cu adevărat unei astfel de stări de spirit. „Dar nu toți au aceeași măsură de putere și nu toți au aceeași măsură de dar” [2045.] Și, prin urmare, trebuie să ne recunoaștem cu discreție propria măsură și, dacă nu găsim în noi înșine suficientă tărie a spiritului, să nu simțim o îndrăzneală copleșitoare [2046] , atunci este mai bine, alături de „Facă-se voia Ta!”, să-I cerem sincer lui Dumnezeu ceea ce simțim că avem nevoie; să cerem, desigur, în limitele a ceea ce este necesar, dar nu excesiv. Iar nesinceritatea, care amintește de joaca de-a dreptatea, este puțin probabil să fie de ajutor; mai degrabă, este periculoasă.

Există o cale și mai înaltă, care atinge culmile asemănării angelice, accesibilă doar celor a căror rugăciune este atât de neîncetată și de nestins încât a subțiat chiar și vălurile cărnii. Această cale este capacitatea de a nu dori nimic, de a nu-I mai aminti lui Dumnezeu de împlinirea voinței Sale, ci doar de a-I cânta slava. Atunci este posibil „să devii ca îngerii în viață. Căci îngerii nu se roagă pentru ei înșiși” [2047] ei există doar prin laudă. Dar acest lucru este dificil pentru o persoană strâns legată de lanțurile cărnii sale, care stinge toate impulsurile care ajung prea sus. O rugăciune de mulțumire poate răsuna totuși din inimă, în mod natural - sub influența directă a unui sentiment nobil, dar lauda sinceră, spontană este un fenomen rar, dacă nu chiar extraordinar, pentru noi.

S-a observat că bucuria este trecătoare, în comparație cu experiența tristeții pocăite, a introspecției pline de jale sau a tristeții inexplicabile. Autoreproșul poate fi prelungit, depășirea vinovăției este lungă, în timp ce bucuria vizitează doar în momente, luminând sufletul în scurte sclipiri. Un regim strict de Post Mare poate dura luni întregi fără a se răci, dar bucuria nu este lentă: energia sa se descarcă rapid, iar sentimentul își pierde naturalețea și sinceritatea. Chiar și bucuria Paștelui „se epuizează” în câteva zile, neînghețând în ascensiunea sa, nezăbovind pe creasta unui val care coboară rapid la nivelul vieții de zi cu zi. „Nimic în lumea asta nu durează”, spune un clasic, „și de aceea bucuria în minutul care urmează primului nu mai este atât de vie; în al treilea minut devine și mai slabă și în final se contopește imperceptibil cu starea obișnuită a

sufletului, precum un cerc pe apă, creat de căderea unei pietrici, se contopește în final cu o suprafață netedă” [2048] .

Care este motivul unei experiențe atât de diferite a tristeții și bucuriei? În primul rând, aceasta constă în lăsarea sufletelor noastre sub greutatea vechii ordini. Un sentiment de opresiune, de a fi consumați de păcat, este inerent în mod natural unui suflet cu natură decăzută, atunci când întreaga sa viață este țesută din gânduri și sentimente saturate de otrava pasiunii. Tristețea, sau o atitudine de pocăință, este o percepție de sine a [sufletului] reflexiv al omului decăzut, o stare condiționată intern, inerentă organic acesteia. Din același motiv, o stare de bucurie pură, sublimă nu poate fi un produs natural al vechii ordini. Prin urmare, momentele noastre de bucurie sunt doar reacții emoționale, izbucniri de sentimente; sunt tulburări spirituale caracterizate prin limitare și scurtime; asemenea ondulațiilor de pe suprafața apei, ele nu ating adâncurile naturii umane. De aici și lipsa experiențelor pozitive pentru o persoană nereînnoită prin har.

„Când fulgerul lovește, luminează repede totul și dispare repede. Tot așa, nici afluxul harului Duhului Sfânt – bucuria spirituală – nu poate exista în inimile noastre împuțite, pentru că o alungăm imediat cu amintiri rușinoase. Bucuria spirituală, așadar, nu poate rămâne mult timp în inimile noastre. Numai cei desăvârșiți o pot poseda continuu.” [2050] Este bine cunoscut din Tradiția Bisericii cum asceții vieții sfinte strălucesc cu o lumină interioară de bucurie – poate că unii au întâlnit chiar purtători vii ai acestei energii. Ceea ce este distinctiv este că firea lor fericită nu se estompează niciodată, nu se diminuează niciodată, nu-i abandonează niciodată. Mai mult, bucuria care locuiește în ei îi încălzește și îi luminează pe cei care vin la ei. Acest lucru se întâmplă deoarece în sufletele purificate de patimi, bucuria nu licărește pur și simplu ca o licărire unică a emoției, ci devine o manifestare a unei puteri sau, cu alte cuvinte, o proiecție a ființei interioare, o reflectare a spiritului îmbibat cu har. Ce este această putere a bucuriei spirituale neofilite și cum diferă ea de izbucnirile emoționale trecătoare care se estompează ca o scânteie rătăcită în zbor, este dezvăluit de învățătura apostolică. Natura bucuriei sfinților este cu totul alta. Dacă aprofundăm faimosul verset al Apostolului Pavel care definește conceptul [de] *iubire* , suntem nevoiți să fim de acord că conceptele spirituale *de iubire* și *bucurie* pot fi echivalate. Și dacă *iubirea nu încetează niciodată* , atunci este de înțeles de ce bucuria la oamenii spirituali și plini de har nu *încetează* niciodată .

Activitatea angelică a ființelor cerești, strigând: *„Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul oștirilor!* [”] , este atât de inimaginabilă pentru conștiința noastră densă, atât de departe de rugăciunile noastre petiționale, încât se ridică în mod legitim întrebări, poate prea îndrăznețe... Are Dumnezeul Atotputernic, ca și cum nu ar fi lipsit de vanitate, nevoie de lauda noastră? Poate fi El cu adevărat flatat de laudele noastre? Pare un pic ca propria noastră plăcere omenească, cântând laudele Celui Atotputernic al acestei lumi... Totuși, forța motrice a laudei se află în altă parte. Din plinătatea sufletului, izvorăște lauda sinceră, căci din abundența inimii *vorbesc buzele* [.] și apoi strigătul inspirat: „Slavă Ție, Dumnezeul nostru, slavă Ție”. Impulsul natural către o astfel de rugăciune se naște dintr-un

sentiment revărsător de recunoștință, într-o inimă învăluită într-o bucurie sublimă. Și când trăirea acestor sentimente crește necontrolat și, în același timp, nu mai există suficiente cuvinte pentru a exprima recunoștința, atunci se naște un impuls al sufletului, care își găsește o ieșire într-o singură exclamație: „Slavă!..” Acest lucru se întâmplă sufletului în momentele de contact cu harul Divin, când inima omului este prevestită de înălțimile și frumusețea uluitoare a lumii cerești.

Dar nici noi, care nu am atins încă măsura sfinților asceți, nu suntem ținuți înapoi. Deși fiecare dintre noi „nu este vrednic să privească înălțimile slavei Tale... Doamne”, [2054] într-o oarecare măsură cu toții putem – și chiar trebuie – să însoțim revărsările noastre de pocăință și cererile slabe cu o rugăciune constantă de laudă. Și prin aceasta, chiar dacă doar în moduri mici, putem totuși să ne apropiem de a deveni asemenea îngerilor.

Și totuși, cât de mecanic sună de obicei recitatorii când recită modelul memorat: „Slavă... și acum”. Totuși, aceste cuvinte sfinte, care întrerup atât de des toate textele de rugăciune, ritmând kathisma și încordând imnurile, par, prin repetarea lor constantă, să ne amintească: contribuie cu o bucată din sufletul tău la corul angelic al laudei.

Puterea rugăciunii de laudă și mulțumire este mare. „În ceasul laudei, sufletul tău este înmuiat și sfințit prin harul divin. Aș vrea”, spune Starețul Porfirie, „să înveți această artă. Dumnezeu dorește să devenim precum îngerii. Îngerii Îl laudă doar pe Dumnezeu. Rugăciunea lor constă numai în laudă. Lauda este un lucru subtil care scapă înțelegerii omenești...”

Rugăciunea de laudă este *o rugăciune altruistă* . Îngerii nu se roagă pentru a primi ceva - au totul și nu au niciun interes personal. „Dumnezeu ne-a dat ocazia să facem din rugăciunea noastră o laudă constantă, o rugăciune angelică. Aceasta este marea taină. Când intrăm în această rugăciune, atunci Îl vom lăuda neîncetat pe Dumnezeu, punând totul asupra Lui, așa cum se roagă Biserica noastră : «Să ne încredințăm întreaga viață lui Hristos Dumnezeul nostru». Aceasta este «matematica superioară» a religiei noastre!” [2055]

Experiența secolului nostru

Rugăciunea frecventă va deveni pură. *Dreptul Alexie al Moscovei*

Ucenicii spirituali ai părintelui Alexei [din 2056] — nu călugări sau pustnici, ci locuitori obișnuiți ai orașului care locuiau în centrul capitalei — au păstrat mărturii despre modul în care starețul și-a introdus copiii în rugăciune. Părintele Alexei, pe lângă clerici și oameni obișnuiți, era înconjurat de numeroși membri ai intelectualității tehnice și creative — oameni de știință, scriitori, ingineri. În mod caracteristic, nu a cerut niciodată nimănui să-și abandoneze cunoștințele profesionale lumești sau să încurajeze o „izolare îngustă în viața bisericească”. Orice — „știința, arta și tehnologia”, credea el — „pot sluji spre slava lui Dumnezeu, atâta timp cât nu se uită cel mai important lucru: viața spirituală”. Starețul i-a învățat pe toți să se roage oriunde și întotdeauna — „fie că merg pe stradă, fac ceva cu mâinile sau

stau într-un vagon de tren”. El a recomandat în special apelarea la Rugăciunea lui Iisus. Cu toate acestea, „rugăciunea adevărată, plină de lacrimi, sinceră este o calitate prețioasă a sufletului creștin, nu ușor de atins. Pentru a atinge acest nivel de rugăciune, trebuie să depășim multe obstacole, dintre care principalele sunt lenea și atașamentul față de lucrurile lumești”.

Părintele Alexei considera o crimă „să începi o conversație cu Domnul și apoi să te grăbești să o termini” și, prin urmare, încuraja „chiar și recitarea mecanică a rugăciunilor”, atâta timp cât lucrarea continua și efortul nu era epuizat. „La început, roagă-te cel puțin din Cartea de Rugăciuni, mecanic, iar apoi Domnul, văzând râvna ta, îți va acorda darul adevăratei rugăciuni”. [2057] Rugăciunea lui Iisus, sfătuia bătrânul, „trebuie săvârșită în simplitate”, pentru ca sentimentul necesar din inimă să apară mai repede și, în același timp, „nu trebuie să te preocupi de nicio activitate specială, care adesea ucide spiritul”. [2058] Conform amintirilor celor care l-au cunoscut bine pe Părintele Alexei, „în simplitatea sufletului său, era obișnuit să fie mereu în comuniune rugătoare cu Mântuitorul și îi îndeamnă pe alții să recite Rugăciunea lui Iisus în orice moment și cât mai des posibil”.

Bătrânul și-a îndemnat copiii: „Nu începeți nicio întreprindere fără să vă rugați Domnului Dumnezeu, căci ceea ce facem sau spunem fără rugăciune se dovedește mai târziu fie păcătos, fie vătămător. La urma urmei, Domnul Însuși a spus: [Fără] *Mine nu puteți face* [nimic] . ”

În scrisorile sale, părintele Alexei a dat instrucțiuni foarte simple, care, cu toate acestea, au avut un impact puternic asupra turmei sale. „Vă îndemn cu tărie”, scrie părintele, „să începeți și să recitați constant Rugăciunea lui Iisus, care vă va ajuta să vă concentrați... Rugați-vă cumva, întotdeauna și nu vă lăsați tulburați de nimic. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că rugăciunea adusă de noi, plini de păcate, curăță imediat... Așadar, țineți-vă tare de ceea ce este în puterea voastră și puterea lui Dumnezeu se va revărsa în voi.” „Fiți siguri”, spune o altă scrisoare, „toate acestea vor trece dacă recitați constant Rugăciunea lui Iisus. A ne ruga *cumva* , spune Marcu Ascetul , este în puterea noastră, dar a ne ruga cu curație este un dar al harului lui Dumnezeu.” Așadar, tot ce putem, vom jertfi lui Dumnezeu, cel puțin cantitatea (posibilă pentru noi), iar puterea lui Dumnezeu se va revărsa în puterea voastră slabă, iar rugăciunea, seacă și împrăștiată, dar *frecventă* - constantă, după ce a dobândit deprinderea și s-a transformat în natură, va deveni o rugăciune *pură* , luminoasă, arzătoare și vrednică.

Dacă timpul tău de veghe ar fi însoțit de rugăciune, atunci, firește, nu ar mai rămâne timp nu numai pentru fapte păcătoase, ci nici măcar pentru gânduri despre ele... Rugăciunea este tot ceea ce este dat ca mijloc cuprinzător pentru mântuirea și îmbunătățirea sufletului.

Cuvioșii Calist, Ignațiu și Hesihie sfătuiesc, înainte de toate celelalte străduințe și virtuți ascetice, să înceapă să recite Rugăciunea lui Iisus frecvent, fără încetare, căci frecvența înalță chiar și rugăciunea necurată la puritate. Fericitul Diadoh afirmă că, dacă o persoană ar invoca numele lui Dumnezeu în rugăciune cât mai

des posibil, nu ar cădea în păcat. Iar Cuviosul Hesihie spune că fără invocarea frecventă a numelui lui Iisus Hristos, este imposibil să se purifice [inima] .

Unul dintre copiii spirituali ai Stareţului Alexy , [2062.] își amintește cum a învățat Rugăciunea lui Iisus. Mai întâi, starețul i-a dat cartea „Povești ale unui pelerin” și i-a explicat: „Este o carte bună, minunată... Citește cartea și spune Rugăciunea lui Iisus. Spune-o simplu, în orice moment, de câte ori poți în timpul zilei. Oriunde te-ai afla, orice ai face, spune-o!... Doar asigură-te că o faci foarte, foarte *simplu* . Nu te gândi și nu încerca la nimic. Dumnezeu să te ferească să încerci ca ceva să meargă. Îți interzic. Niciodată să nu te gândești la asta... Numărul de dăți nu este important. Principalul lucru este să o faci cât mai des posibil. Mănâncă, bea, umblă, vorbește, muncește - trebuie să o citești întotdeauna în tăcere sau în gând. Când te trezești noaptea - același lucru. Fă-o cât mai simplu posibil, foarte, foarte simplu.”

„Am început să recit Rugăciunea lui Iisus așa cum am fost învățată”, povestește eleva. „La început, o uitam adesea; era plictisitoare. Dar încercam din răsputeri să o repet iar și iar, uneori chiar mecanic, și foarte curând m-am obișnuit cu ea. Uneori, o recitam împotriva voinței mele. Dar nu mi-a adus prea multă alinare. Totuși, m-a ajutat să am răbdare cu soțul meu. Uneori, venea acasă obosit și iritat. Îl slujeai, încercând să-i faci pe plac, și o repetai cu toată puterea ta. Și el se calma curând și devenea destul de afectuos. Asta însemna că îl calmai și nu arătai nicio nerăbdare, nici exterioară, nici interioară, deoarece părintele mai târziu mustra chiar și cel mai mic impuls interior de nerăbdare.” Părintele Alexei a urmărit rugăciunea și a încurajat-o: „Continuă așa, doar nu te gândi la nimic despre asta și nu căuta nimic în ea.” Însuși bătrânul a putut spune cu un mare sentiment de pocăință: „Ai milă de mine, păcătosul.”

„Atunci mi-am dat seama că scopul principal era să citesc rugăciunea cu un sentiment de pocăință. Așa că am început să fac asta. Mi-am concentrat toată atenția asupra cuvintelor: «Ai milă de mine, păcătosul». Am început să mă rog cu un sentiment mai mare.” Uneori, în timpul slujbelor, „începeam să o citesc, iar lipsa de atenție dispărea, gândurile și gândurile se stingeau și apărea o stare de spirit rugătoare. Mulți oameni spirituali m-au întrebat mai târziu cum am învățat să spun Rugăciunea lui Iisus. Și le-am spus că Părintele a interzis-o , dar ne-a învățat pur și simplu să o spunem... Mulți l-au criticat pe Părintele pentru că a introdus Rugăciunea lui Iisus chiar de la început, când oamenii nici măcar nu știau cum să se roage cum trebuie”, dar „puterea Părintelui stătea în simplitatea ei.”

Cultivând smerenia și protejându-și copiii de înfumurare și mândrie, părintele nu a tolerat încercări frivole de a-i imita în exterior pe sfinți, pentru care rugăciunea era o ispravă mare și dificilă: „Nu putem *săvârși* Rugăciunea lui Iisus precum Sfinții Părinți. Cum ne putem compara cu ei, așa cum făceau ei în pustietăți? Ne este imposibil *să practicăm* Rugăciunea lui Iisus. Putem doar să o spunem pur și simplu, cât mai des posibil, acasă, pe stradă, când suntem în vizită. Este foarte, foarte utilă și protejează de multe.” Părintele Alexei a învățat că „repetarea acestor cuvinte mărețe inspiră un sentiment, iar din el reiese o dispoziție

rugătoare”. El a subliniat cuvintele „miluiește-mă pe mine, păcătosul”, subliniind că temelia întregii lucrări este un spirit pocăit: „recitată în pocăință, rugăciunea protejează de tot felul de ispite și amăgiri”. Simplitatea cu care se citește rugăciunea și pocăința care se pune în ea, potrivit părintelui, protejează o persoană „de diverse ispite, uneori foarte subtile și periculoase”.

Părintele Alexei a putut să-și exprime întreaga învățătură despre rugăciune într-o instrucțiune simplă și concisă. El a spus că a te dedica lui Dumnezeu este cea mai dificilă sarcină. Calea care duce la Domnul este anevoioasă și dureroasă. Numai cu ajutorul lui Dumnezeu poți merge mai departe. Lăsați de capul nostru, am pieri de la bun început. Trebuie să strigăm neîncetat către Dumnezeu: Ajutor, Doamne! Ai milă de mine, un om slab!

Ar trebui să ne rugăm doar ca Domnul să aibă milă de noi. Trebuie să-I cerem lui Dumnezeu iertare pentru păcatele noastre, să cerem puterea de a trăi, de a ne perfecționa și de a-I sluji așa cum dorește El. Trebuie să-I mulțumim neîncetat pentru marea Sa răbdare și mila. Acest lucru este suficient pentru noi. Totuși, nu ar trebui să cerem bucurii spirituale sau fizice pentru noi înșine. Așa cum în viață trebuie să uităm de noi înșine și să trăim viețile altora și pentru alții, tot așa în rugăciune trebuie să uităm de noi înșine, de sufletele noastre și să-I cerem Domnului un singur lucru - puterea de a împlini poruncile Sale. În rugăciune, sufletul trebuie să uite complet de sine, să-și amintească doar de Domnul său și să-L implore cu ardoare să-i arate milă: să-l învețe cum să-L iubească, ce să facă pentru [El] .

Misterul Cuvântului. *Arhipreotul Gheorghe Breev*

În conversațiile sale pastorale, Părintele Gheorghe [(2064)] abordează adesea subiectul creativității rugăciunii. Reflecțiile sale asupra jurnalelor Sfântului Ioan de Kronstadt , dedicate naturii cuvintelor, sunt de un interes deosebit. Studiind însemnările din jurnalul sfântului, suntem imediat impresionați de abordarea serioasă și pătrunzătoare a Părintelui Ioan față de cuvintele rugătoare. El este condus de convingerea deplină că fiecare cuvânt de rugăciune are puterea de a ajuta și de a vindeca. Pentru marele om al rugăciunii, nu exista așa ceva ca un cuvânt gol. Cuvântul este cel mai înalt dar divin, dăruit omului numai dintre toată creația. Prin urmare, folosirea lui trebuie să aibă *sens* , altfel emasculăm criminal cuvântul, transformându-l într-un sunet gol. Părintele Ioan îi cheamă pe toți la o astfel de abordare plină de sens. Urmând această cale, vom experimenta efectele benefice chiar și ale celei mai elementare reguli de rugăciune - într-adevăr, vom înțelege cum se naște rugăciunea, capabilă să facă minuni.

Dacă am îmbrățișat spiritul Sfintei Scripturi, înțelegem că pentru Dumnezeu, care a creat universul cu Cuvântul Său, nu există nicio separare între cuvânt și faptă. Natura cuvintelor este de așa natură încât ele tind întotdeauna spre întruchipare; cuvintele își doresc întotdeauna să fie realizate în acțiune. Gândul se realizează exprimându-se prin cuvinte. Astfel, se formează o triadă care poate fi asemănată cu Sfânta Treime: mintea este chipul Tatălui, Hristos este Cuvântul lui Dumnezeu, iar Duhul Sfânt săvârșește faptele.

Părintele Ioan vorbește despre activitatea noastră de rugăciune ca fiind asemănată cu actul Creatorului. Gândul - asemănarea Tatălui - este îmbrăcat în forma vorbirii, corespunzătoare întrupării Fiului. Mai mult, dacă cuvântul nostru *este adevărat* , o a treia forță este atrasă: Duhul Sfânt va acționa prin cuvânt, iar cuvântul rugăciunii se va realiza în faptă. Astfel, un cuvânt de rugăciune, posedând calitatea *adevărului* , nu poate rămâne inactiv, căci *împlinirea* este proprietatea sa inerentă: „Însuși *cuvântul* conține posibilitatea *faptei* ", afirmă Părintele Ioan. El subliniază inseparabilitatea acestor două principii, formând un singur concept: „Natura cuvântului este *împlinirea* ".

Se pune întrebarea: „De ce suntem noi, oameni cu puțină credință, atât de neîncrezători în puterea creatoare a cuvintelor?" De ce, contrar firii, cuvântul și fapta nu coincid în viața noastră? Deși, așa cum spune părintele Ioan, „Cuvântul, prin însăși natura sa, *este creator* chiar și în noi ".

Noi înșine creăm prăpastia dintre cuvânt și faptă. Când ne rugăm, ne permitem să ne gândim: ce s-ar putea întâmpla prin rugăciunea mea? Cine sunt eu? Sunt un păcătos, sunt nevrednic - la ce mă pot aștepta de la rugăciunea mea? Cel mai probabil, nimic. Această atitudine privează cuvintele de puterea lor creatoare. Prin neîncrederea noastră, neutralizăm energia divină care este gata să îndeplinească cererea noastră.

„În rugăciune, trebuie *să spunem adevărul* ", spune Părintele Ioan. Aceasta înseamnă că Duhul nu este atras de fiecare cuvânt, ci de cele care posedă calitatea *adevărului* . Și acest lucru este determinat nu numai de cât de plăcute sunt cererile rugătoare. Cuvântul trebuie rostit atât cu mintea, cât și cu inima; este adevărat atunci când este simțit în mod conștient și în același timp - atunci cuvântul este fecundat cu har și numai atunci „Duhul Sfânt săvârșește toate minunile".

Rugăciunea este o conexiune conștientă cu Dumnezeu — El mă va auzi atunci când voi experimenta adevărul a ceea ce spun. Cuvântul trebuie să treacă prin sufletul meu, devenind *propria mea* experiență. „Când cuvintele rugăciunii sunt convingătoare pentru tine, atunci vor fi convingătoare și pentru Dumnezeu", spune Părintele Ioan.

Greșeala noastră este, de obicei, că atunci când ne rugăm, așteptăm rezultatul dorit imediat, dorind să primim ceea ce dorim imediat. Însă momentul și rezultatele depind de Cel care săvârșește rugăciunea. Îndeplinirea rugăciunii nu este în puterea noastră. Cel care săvârșește taina, ca în sacramente, este Duhul Sfânt, în timp ce noi săvârșim ritul sacru rostind cuvintele sacre ale rugăciunii. De aici și imprevizibilitatea rezultatului, deoarece Duhul va acționa cu înțelepciune divină: așa cum Dumnezeu ne poartă de grijă, și nu așa cum noi înșine dorim.

Sarcina noastră este să rostim cuvintele rugăciunii cu credință, evlavie, fără distragere și cu atenție. Restul nu este al nostru. Nu vă puneți în locul lui Dumnezeu, nu încercați să faceți din eul vostru forța supremă în rugăciune, ne învață părintele Ioan. Împlinirea rugăciunii nu este în puterea omenească; lăsați-l

pe Dumnezeu să acționeze . Un cuvânt care invocă numele lui Dumnezeu nu poate să nu dea roade .

Două calități sunt esențiale pentru dobândirea rugăciunii: *calmul* și *atenția* . Dacă nu reușim să menținem aceste calități în timp ce suntem ocupați cu preocupările noastre obișnuite, nu vom putea săvârși nicio rugăciune. În același timp, rugăciunea însăși ne este dată de Dumnezeu ca mijloc de auto-organizare, de a ne aduna mintea și spiritul, toate simțurile și energiile, într-una singură. Astfel, calmul și atenția, pe de o parte, sunt necesare ca o condiție prealabilă pentru rugăciune, iar pe de altă parte, rugăciunea însăși organizează toate energiile noastre, conduce la unitatea interioară și dezvoltă aceste două calități.

Cuvântul face parte din natura noastră și, prin urmare, rugăciunea adevărată, cu toată sublimitatea și sacralitatea acestei activități, trebuie să devină pentru noi o nevoie la fel de *naturală* ca respiratul, ca potolirea setei, ca bucuria de soare.

Îngerii nu se roagă pentru ei înșiși. - *Venerabilul Porphyrios Kavsokalyvite*

După ce a început să invoce numele lui Dumnezeu în Rugăciunea lui Iisus, o persoană poate rămâne începătoare ani de zile. Se întâmplă, după cum se știe, ca drumul să se termine acolo unde a început - cu rugăciunea verbală a unui novice. De fapt, în acest caz, nu există niciun drum, ci doar timp de marcare verbală, fără nicio maturizare spirituală. O astfel de persoană rugătoare, înrădăcinată în novice, riscă să audă ca răspuns la sutele sale de invocații ale numelui lui Dumnezeu: „ *De ce Îmi strigați: «Doamne! Doamne!» și nu faceți ce spun Eu?”* [2066] Dar a face, amintindu-ți porunca « *Intră în cămara ta* ». [2067] înseamnă a-ți infuza rugăciunile exterioare cu experiență interioară, până când această chemare începe să țâșnească din însăși inima.

Primul și cel mai important lucru de care avem nevoie atunci când învățăm să ne rugăm este o dispoziție din inimă în duhul iubirii lui Hristos, iar toate exercițiile și regulile nu sunt nimic mai mult decât un instrument de lucru. Aceasta este esența învățăturii Starețului Porfirie . Devenind asemenea Aceluia care *este blând și smerit cu inima* . deschidem calea către har: „Hristos Însuși va intra și va locui în sufletele noastre dacă va găsi în noi ceea ce Îi este plăcut: bunăvoință, smerenie și iubire”. Fără aceasta, este imposibil să spunem: „Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă” și să fim auziți, pentru că „cea mai mică murmură împotriva aproapelui tău afectează sufletul și nu te poți ruga. Duhul Sfânt, găsind un astfel de suflet, nu vrea să se apropie”. Și „rugăciunea este posibilă numai cu ajutorul harului divin. Nicio rugăciune nu poate avea loc fără harul divin”.

Fiecare începător ar trebui să înțeleagă că succesul în rugăciune, deși se obține prin rugăciune abundentă, nu se realizează prin ea, nici prin eforturi exterioare sau trucuri tehnice, ci prin muncă interioară - prin corectarea și rafinarea sufletului. „Rugăciunea nu este dificilă. Dar nu te vei putea ruga corect, pentru că bătrânul nostru se opune.” Până când „nu intri în atmosfera harului”, nimic nu va funcționa. „La urma urmei, de îndată ce auzi un cuvânt jignitor, te supări, dar de îndată ce cineva îți spune un cuvânt bun, te bucuri și strălucești, nu-i așa?

Prin aceasta demonstrezi că ești nepregătit, că îți lipsesc condițiile necesare. Pentru ca harul divin să vină, sunt necesare premisele: dragostea și smerenia; altfel, se creează un obstacol.”

Pentru a atinge o astfel de stare de spirit, trebuie să începem cu ascultarea, care ajută la dobândirea smereniei. „Văzând smerenia, Domnul trimite harul divin, iar rugăciunea vine atunci de la sine, fără efort. Dacă nu săvârșești ascultarea și îți lipsește smerenia, rugăciunea nu vine, dar apare și pericolul amăgirii.”

Nimic special nu ni se cere – „pregătiți-vă încet: calm, blând și fără grabă, spuneți rugăciunea în gândul vostru. Și ce este în gândul vostru va fi în inima voastră.” Principalul lucru este să „apelăm la Dumnezeu ca niște slujitori umili, cu un glas implorator și cerător. Atunci rugăciunea noastră Îi va fi plăcută... Nu timpul contează în rugăciune, ci intensitatea. Rugați-vă cel puțin cinci minute, dar cu devotament față de Dumnezeu, cu dragoste și sete. O persoană se poate ruga toată noaptea, iar alta cinci minute, iar o rugăciune de cinci minute poate fi mai înaltă... Dar aceasta este o taină... [2070] Să stăm cu evlavie înaintea Celui Răstignit și să spunem: „Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă.” Asta spune totul... Rugați-vă lui Dumnezeu cu sete și dragoste, rugați-vă cu o stare de calm sufletesc, cu blândețe, cu blândețe, fără violență... Spuneți Rugăciunea lui Iisus încet, cu smerenie, cu dragoste pentru Dumnezeu. Pronunțați cu dulceață numele lui Hristos, încet, cu atenție, fiecare cuvânt: „Doamne... Isuse... Hristos” — *pronunțați* -l în tăcere, în secret, mental — dar cu entuziasm, inspirat — dar fără încordare sau expresivitate nedemnă, fără presiune sau presiune. „Uneori e bine să spunem cu voce tare: «Doamne Isuse Hristoase, miluiește-mă» — ca să puteți simți și auzi. La urma urmei, suntem alcătuiți din suflet și trup, care se influențează reciproc.”

Trebuie să muncim deosebit de mult în timpul slujbelor; nu trebuie să ratăm acest timp: „Dedicați-vă cu toată sârguința slujbelor, cufundându-vă în ele, și harul lui Dumnezeu vă va umbri în mod tainic... Puterea rugăciunii este foarte mare, mai ales când este săvârșită de mai mulți frați. În rugăciunea comună, toți sunt uniți. Să-l simțim pe aproapele nostru ca pe noi înșine. Aceasta este viața noastră, bucuria noastră, comoara noastră... Rugați-vă pentru Biserică, pentru lume, pentru toți. Tot creștinismul este în rugăciune. Dacă te rogi doar pentru tine însuți, atunci interesul personal se ascunde în spatele lui. Dar când te rogi pentru Biserică, atunci ești în interiorul Bisericii... În timpul rugăciunii pentru Biserică, ești eliberat de patimi.”

În general, „roagă-te mai mult pentru alții decât pentru tine însuți”. Când spui Rugăciunea lui Iisus, cere pentru alții, dar nu spune: „Ai milă de ei”, ci, cât despre tine, „Ai milă de mine” - adică și pentru alți oameni. Când te rogi pentru cei care te judecă, care te jignesc, spune din nou: „Ai milă de mine”, nu „pe el”, astfel încât „rugăciunea ta să-l includă și pe cel care judecă... Fă ca persoana pentru care te rogi să fie una cu tine. Dumnezeu îi cunoaște cele mai profunde probleme și, văzând dragostea ta, se grăbește să-i ajute. Dumnezeu cunoaște dorințele inimii... Suntem cu toții copiii aceluiași Tată, suntem cu toții una... Rugăciunea pentru ceilalți, făcută cu calm și cu dragoste profundă, este altruistă

și aduce un mare beneficiu. Ea revarsă harul lui Dumnezeu atât asupra celui care se roagă, cât și asupra celui pentru care se roagă. Când dragostea te îndeamnă la rugăciune, atunci valurile dragostei tale îl influențează pe cel pentru care te rogi. Creezi un scut protector în jurul lui, îl ajuți și îl călăuzești spre bine. Văzând eforturile tale, Dumnezeu îți revarsă cu generozitate harul Său atât asupra ta, cât și asupra acelei persoane." Dar pentru a ne ruga astfel, „trebuie să murim față de noi înșine".

În loc să ne supărăm când alții sunt nepoliticoși, este mult mai benefic să ne rugăm pentru harul divin care să-i îndrepte. Începem să-i îndreptăm conform propriei noastre înțelegeri, dar acest lucru nu este adevărat. „Secretul stă în altă parte: nu în ceea ce spunem sau în ceea ce le arătăm altora. Secretul stă în dedicarea noastră rugăciunii." Atunci ceea ce este plăcut bunătății lui Dumnezeu va triumfa în frații noștri. „Ceea ce nu putem face noi, harul Lui va face... Rugăciunea este mai benefică decât cuvintele... Rugați-vă pentru curățirea fiecărui om, pentru ca în viața voastră să puteți deveni asemenea îngerilor. Căci îngerii nu se roagă pentru ei înșiși . " [2071]

Cadeți cu mintea înaintea lui Dumnezeu. *Arhimandritul Haralampos al lui Dionysiou*

Îndrumările Stareților Haralambos (2072) , discipol direct și mentor spiritual al Sfântului Iosif Isihastul , erau simple și nepretențioase , dar ceea ce se remarca invariabil era impactul lor extraordinar: atingerea profundă a sufletelor celor care îi vorbeau și schimbări benefice evidente în modul lor de gândire și de viață – „bineînțeles, în funcție de receptivitatea fiecăruia". Mulți, în mod surprinzător, „chiar și după prima lor întâlnire și conversație cu starețul, au luat cu ei – unii într-o măsură mai mare, alții într-o măsură mai mică – focul rugăciunii neîncetate". Trebuie înțeles, desigur, că acesta nu a fost doar un rezultat direct al conversațiilor sau instrucțiunilor, ci mai degrabă rodul combinării lor cu influența personală a starețului, care era plin de har. Prin urmare, cititorii cărților despre Părintele Haralambos, dorind să găsească printre rânduri perle de înțelepciune a starețului, ar face bine să-și amintească faptul că nicio scriere nu poate compensa lipsa contactului personal. De asemenea, este important să ne amintim că școala starețului este unică, iar abordările sale nu sunt în totalitate în concordanță cu practicile altor părinți. În special, trebuie menționat că tradiția greacă folosește o metodă de recitare accelerată a Rugăciunii lui Iisus, care nu este tipică tradiției rusești. În cele din urmă, să nu uităm că abordarea unui mentor spiritual perspicace față de fiecare suflet este strict individuală.

Practicant experimentat în practica mentală, Starețul Haralampos a petrecut ani de zile stând în picioare în timpul tuturor priveghiurilor sale nocturne încă de la începutul vieții sale ascetice, forțându-se cu curaj la cea mai strictă concentrare, „interzicându-i, ca un tiran aspru, minții sale să se abată de la gândul pur al Rugăciunii monosilabice a lui Iisus". Instruit de un mentor binecuvântat, starețul însuși a devenit un învățător remarcabil și și-a folosit propriile metode. El instruiește cu exemple simple și accesibile. De exemplu, imaginați-vă un om a cărui casă este înconjurată de tâlhari - ce ar face? Este forțat să strige din toți

rărunchii: „Ajutor! Bandiți... Sunt în pericol!” Un novice face la fel. El strigă, uneori destul de tare: „Doamne Iisuse Hristoase, ai milă de mine! Preasfântă Născătoare de Dumnezeu, mântuiește-mă!” Atacurile inamicului sunt o școală de război: Satana îi bombardează uneori pe cei care se roagă cu o mulțime de gânduri deșarte, inclusiv unele carnale. Acest lucru îi obligă să se roage cu cea mai mare intensitate. Acesta devine imboldul pentru dobândirea rugăciunii curate.

Asceții sunt familiarizați cu atacurile din viața reală ale bandiților fără trup și „unii, cu permisiunea lui Dumnezeu, îl văd chiar pe Satana respirând furie. Înfățișarea lui este terifiantă; îi amenință, îi lovește, chiar îi apucă de gât pentru a-i face să nu se mai roage. Astfel, tremură înaintea numelui lui Hristos.” Atunci rugăciunea devine atât de pură încât mintea este complet cufundată în Hristos. Odată, în timpul rugăciunii, un călugăr a simțit cum Satana îi strânge inima ca și cum o piatră i-ar fi căzut pe piept. Nu putea rosti niciun cuvânt nici cu buzele, nici cu mintea. A încercat să se închine, dar vrăjmașul i-a legat mâinile. Cu toate acestea, Dumnezeu l-a luminat și a trasat semnul crucii în aer cu capul. Acest lucru a fost suficient - diavolul l-a eliberat imediat și a dispărut. Fratele a început imediat să se roage pur mental. Astfel, Satana, împotriva voinței sale, cu permisiunea lui Dumnezeu, învață rugăciunea. Este cu totul altă chestiune să o poți păstra.

Rugăciunea mentală poate, după cum se știe, să devină din inimă, dar la fel poate fi rugăciunea recitată oral. Indiferent dacă este rostită cu buzele sau în minte, rugăciunea, „dacă este *pură* ... devine din inimă”, și atunci „mintea este literalmente *absorbită* de inimă”. În astfel de momente, „să explodeze bombele, să ardă casa”, omul rămâne calm unde este, „chiar dacă este în pericol de a fi ars de vie”. Acest lucru se poate vedea, de exemplu, în viața Sfintei Irina [1] „Satana i-a dat foc hainelor, trupul i-a ars, dar ea a continuat să stea nemișcată, ca o lumânare”. Aceasta este „adevărata rugăciune, care se înalță ca fulgerul spre ceruri și ajunge la tronul lui Dumnezeu”, precum rugăciunea lui Moise, care nu și-a deschis gura, ci a fost ascultat de Dumnezeu .

Unii, însă, sunt nerăbdători într-un mod nechibzuit, „dorind să atingă rapid perfecțiunea, dornici să învețe imediat rugăciunea cu respirația”, dar „pentru a ajunge la acest punct, mai rămâne mult de lucru”. Trebuie să începem cu cel mai simplu: „Primul exercițiu constă în a spune rugăciunea cu voce tare, cu buzele, cât mai clar și mai repede posibil”. Aici apar primele probleme: „începătorul nu are încă puterea, iar vrăjmașul încearcă să-i întunece mintea cu felurite idei... Satana ne copleșește mintea cu o mulțime de gânduri și fantezii”. Când rugăciunea este rostită în tăcere, atacurile celui rău o înăbușă. Dar dacă o spui repede cu voce tare, Satana are mai puțin timp să semene gânduri și să te arunce în distragere. Rostind continuu rugăciunea, împiedici gândurile să se „agațe de minte”. Prin urmare, regula este imuabilă: „Cu toată puterea ta, alungă orice idee, chiar dacă ți se pare bună. Alung-o de la tine, pentru că Satana și-a pus deja mâna în ea”. Toate eforturile trebuie să fie îndreptate spre a acorda atenție doar cuvintelor pe care le rostești.

„Mintea noastră este adesea distrasă de la sensul rugăciunii, dar avem auz. Urechile noastre, vrând sau nevrând, aud ce rostesc buzele noastre.” Prin urmare, cu cât auzim mai des rugăciunea în timpul ascultării din timpul zilei, cu atât este mai ușor să ne rugăm noaptea și cu atât este nevoie de mai puțin efort pentru a ne concentra asupra sensului cuvintelor. Așadar, în timp ce recităm rapid o rugăciune cu voce tare, „silește-ți mintea să cufunde ceea ce spui — dar nu este atât de ușor.” Frica de Dumnezeu facilitează foarte mult concentrarea — comunicăm cu Dumnezeu Însuși; El este prezent și ne aude... Pe cât poți, căde-te mental la picioarele Mântuitorului cu frica de Dumnezeu. Dar este încă prea devreme pentru un începător să se roage respirând.

Întrucât „mintea noastră este înzestrată cu capacitatea de a observa mai multe evenimente simultan”, când vorbim, auzim conversațiile altora, zgomotul mașinilor, muzica și alte lucruri. Și astfel, de îndată ce începem să ne rugăm, conversațiile și cântecele încep să rezoneze în mintea noastră, vor apărea toate acele imagini ale vieții de zi cu zi imprimate în memoria noastră, iar amintirile vor începe să ne chinuie, stârnindu-ne pasiunile. Această problemă a devenit deosebit de acută în ultima vreme, „când lumea a devenit extrem de depravată — astfel încât o persoană care trăiește în orașe este pângărită intern nu numai prin văz sau auz, ci prin toate cele cinci simțuri”.

„Știți ce înseamnă să te rogi cu puritate?”, se adresa bătrânul celor care visau să dobândească rugăciunea mentală. „Știți ce înseamnă să ai mintea lipită de inimă? Ce înseamnă să distrugi tot ce este superficial în interior și să te concentrezi doar asupra sensului cuvintelor rugăciunii? Credeți că este atât de ușor să te eliberezi de toată această rugină? De ce credeți că am părăsit lumea? Prin harul lui Hristos, am rămas neclintiți chiar și acolo.”

Însă pentru ca mintea rugătoare să fie purificată, tăcerea este esențială. Altfel, vei „scoate cu o lingură și vei adăuga cu alta: vei lupta noaptea să alungi toată murdăria din tine și te vei întoarce la ea în timpul zilei”. Dacă întreaga zi a fost petrecută în agitația grijilor, în mijlocul zgomotului lumii, atunci, stabilind o regulă nocturnă, „încearcă să le tai pe toate, astfel încât să poți spune o rugăciune pură cel puțin o dată. S-ar putea chiar să nu ai nicio dorință de a te ruga deloc”. Cel care vine din lume aduce această lume cu el, iar la ora rugăciunii, diavolul, ca o rolă de film, va reda toate aceste „imagini ale lumii care rămân în tine”. Dar tu - spune rugăciunea. Cu perseverență, cu răbdare, cu constrângere. Alungă toate imaginile, bune și rele. Forțează-te să te adâncești în sensul doar al celor cinci cuvinte ale rugăciunii... Principala dificultate constă în menținerea minții concentrate asupra a ceea ce spun buzele. Aici începe cu adevărat bătălia sângeroasă. Dar în această luptă, Domnul nu va ezita să-Și dezvăluie primul ajutor vizibil și să-Și facă simțită prezența.”

Va trece suficient timp, iar deprinderea de a spune rugăciunea cu voce tare se va consolida. Apoi „va apărea dorința de a închide buzele și de a spune rugăciunea în interior, cu mintea. Acesta este un semn al unui anumit progres... Puțin câte puțin, rugăciunea intră în inimă. Vine o întoarcere spre interior, îți taie respirația

și nu mai poți spune rugăciunea cu voce tare.” Și „apoi ne adunăm mințile cât de bine putem, ne ținem respirația și repetăm rugăciunea cât mai pur posibil.”

Modul de viață al isihastului este strict: singurătate, ore obositoare de rugăciune concentrată de seara până dimineața, celebrarea zilnică a Liturghiei - și aceasta continuă timp de decenii. Acesta este regimul Starețului Haralampos. Dormea patru până la cinci ore pe zi, postea tot anul. Starețul planta mai multe plante de roșii, care îi asigurau hrana zilnică; în zilele de post, făcea salată, adăugând puțin ulei la roșii; în zilele de post, le mânca simplu cu pâine. Rugăciunea starețului intra adesea în stări contemplative și apoi, captivat de efectul ei atotputernic, nu închidea ochii două sau trei zile. Dacă într-un astfel de moment cineva se întâmpla să-i bată la ușă sau să-l cheme, nu răspundea - nu-și putea întrerupe contemplarea. Și această stare dura atât cât Dumnezeu [a binevoit] .

Insula Rugăciunii. *Ieroschemamonahul Ieronim din Egina*

Starețul Ieronim [al] Eghinei este cunoscut în întreaga lume și venerat ca un om al harului, dar locuitorii din Eghina știau ceva mai mult - pentru ei, el era și un ghid spiritual în rugăciune. Starețul, înzestrat cu capacitatea de a discerne adâncimile ascunse ale inimilor și de a vindeca trupurile și sufletele prin rugăciune, a putut, de asemenea, să transmită turmei sale învățături sublime despre rugăciune, exprimându-le în termenii cei mai simpli, accesibili laicilor de rând. Ucenicii săi recunoscători - provincialii săraci, țăranii analfabeți - au primit aceste învățături cu sensibilitate și le-au asimilat în practică.

După ce și-a pierdut brațul, Părintele Ieronim s-a stabilit lângă satul Egina, lângă Schitul Bunei Vestiri. Până atunci, abandonase cu smerenie slujba Liturghiei și citea singur toate slujbele din timpul zilei. Starețul dormea aproape în întregime, permițându-și câteva pui de somn stând jos - își petrecea nopțile în rugăciune. La trei dimineața, începea Slujba de la Miezul Nopții, apoi Utrenia cu Catisma și Ceasurile. În jurul orei patru după-amiaza, slujea Vecernia în chilia sa. În jurul orei opt seara, începea să citească Completoarea cu Acatistul Maicii Domnului, după care se retrăgea pentru a petrece timpul până la trei dimineața între somn și rugăciune.

Bătrânul se distingea prin spontaneitatea și îndrăzneala sa în adresarea lui Dumnezeu. În timp ce se rugau, simțea prezența clară a lui Dumnezeu și, de aceea, plângea întotdeauna în timpul rugăciunii. De îndată ce începea slujba, spunând: „Prin rugăciunile sfinților noștri părinți”, lacrimile îi curgeau. El însuși era atât de obișnuit cu aceasta, încât nu-și putea imagina rugăciunea fără lacrimi. Părintele Ieronim chiar l-a sfătuit pe unul dintre colegii săi preoți: „Să nu săvârșești niciodată Liturghia până nu te-ai rugat cel puțin o jumătate de oră cu lacrimi”.

În fiecare zi, în jurul orei opt dimineața, după o scurtă odihnă după Utrenie, bătrânul schimonah ieșea din chilie în lume și se dedica în întregime îngrijirii sacrificiale a sufletelor, în ciuda infirmității sale fizice. De-a lungul zilei, își făcea turma prin sat, unde îl aștepta o turmă numeroasă. Îngrijindu-se de insulari și pelerini, consola, instruia, asculta spovedanii și ajuta cu sfaturi și fapte. Bătrânul

nu putea trăi fără o grijă constantă față de oamenii de rând; a dat cu generozitate, până la sfârșit, toți banii și proviziile sale localnicilor. De asemenea, trebuia să ofere un cuvânt de mângâiere tuturor celor aflați în nevoie. Darul clarviziunii l-a ajutat pe bătrân în slujba sa de părinte spiritual și îndrumător; înțelegea multe dintre mișcările ascunse ale sufletelor altora. Părintele Ieronim avea o înțelegere extrem de elevată atât a sacramentului preoției, cât și a îndrumării spirituale, pe care o considera o întreprindere dificilă, responsabilă și riscantă. „Mulți", spunea el, „devin părinți spirituali fără experiența necesară. Fără a fi vindecați ei înșiși, îi învață și îi instruiesc pe alții – acest lucru este periculos."

Instrucțiunile părintelui sunt extrem de simple, dar puterea învățăturilor sale constă în cunoștințele sale precise despre ce să sfătuiască fiecare persoană. De exemplu, el instruiește o femeie căsătorită în vârstă să recite constant Crezul și canonul de rugăciune către Maica Domnului. Învață-l pe de rost, sfătuiește părintele, iar când îl citești, aprofundează cuvintele, implorând-o pe Maica Domnului să te ajute. Oricare ar fi situația, petrece o jumătate de oră pe zi rugându-te lui Dumnezeu în genunchi. Citește Crezul des, de multe ori pe zi, și nu doar la Pavelniță. „Eu", a spus părintele, „citesc Crezul de cinci sau șase ori pe zi. De îndată ce apar gânduri, spun «Cred...» și dispar." Când te întristezi foarte tare, roagă-te neîncetat și nu înceta până nu simți ușurare în sufletul tău. Dumnezeu, văzând râvna și credința noastră, îți trimite ajutorul Său, dar nu înceta să te rogi până nu primești ajutor. Domnul este milostiv și ți-l va da, dar El vrea să-l cerem noi înșine. Nu înceta să te rogi până nu verși măcar o picătură de lacrimi. Dacă vine tandrețea, nu spune nimănui despre ea, ca să nu o pierzi. Tandrețea este un dar divin. Adună-ți cu grijă gândurile în rugăciune și nu te lăsa distras. Este un mare păcat când mintea se abate de la Dumnezeu în timpul rugăciunii.

Un bătrân îl sfătuiește pe un negustor îndurerat din cauza unei neînțelegeri cu soția sa să se roage mai mult pentru ea. Rugăciunea o va mângâia și îi va da putere. Rugăciunea trebuie doar să fie fierbinte. „Când mă rog pentru cineva", spune bătrânul despre sine, „inima mea arde. Nu mă pot ruga fără să sacrific o parte din mine. Sunt atât de epuizat după rugăciune încât nici măcar nu am puterea să vorbesc cu oamenii. Cred că rugăciunea săvârșită fără ca inima să ardă de iubire și de durerea compasiunii nu ajunge la Dumnezeu." Apropie-te de rugăciune ca un copil mic de mama sa - cu iubire. Iubește-L pe Dumnezeu atât de mult încât iubirea te atrage în brațele Sale în rugăciune.

În conversațiile cu oamenii, ajutându-i să rezolve problemele cotidiene și dificultățile vieții, Starețul Ieronim se străduiește să transmită învățătura practică a rugăciunii în predici scurte și accesibile. Când vrei să sapi o fântână, ne învață el, nu abandonezi sarcina după ce ai săpat o dată cu lopata, ci muncești zi de zi până găsești apă. Așa este și cu rugăciunea. În fiecare zi trebuie să muncești, să sapi: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă; Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă." Prin această săpare, mintea ta va bate în inima ta până când va găsi sursa - apa dătătoare de viață care duce la viața veșnică. Gândește-te la ziua în care nu reușești să-L găsești pe Hristos în

inima ta prin rugăciune pierdută. El nu se va întoarce niciodată. În fiecare zi, străduiește-te să te ții strâns și să speli cu lacrimile tale picioarele preapurate ale lui Isus. Dacă a trecut o zi și nu L-ai întâlnit pe Hristos, atunci ți-ai pierdut timpul, ți-ai făcut rău și ai rămas sărac și flămând.

În timpul rugăciunii, trebuie să mărturisim liber Domnului tot ceea ce ne frământă. Când o mamă sau o persoană dragă moare, luăm o carte pentru a-l jeli pe cel plecat? Bineînțeles că nu. Cuvintele în sine vin la noi din durere. Așa este și în rugăciune. Trebuie să vărsăm liber lui Dumnezeu tot ceea ce ne frământă.

Rugăciunea conține o mare dulceață, dar pentru a o experimenta necesită un efort considerabil. „În fiecare seară", spune bătrânul, „mă rog pentru mine și pentru întreaga lume, amintindu-mi de locuitorii patriei mele. Îmi amintesc numele lor de la un capăt la altul al satului și apoi de toate cunoștințele mele. Nu-mi scapă niciun nume." Încearcă să furi timp de la diverse preocupări lumești de dragul rugăciunii; în lucrarea duhovnicească, o astfel de acumulare este esențială, la fel ca și efortul constant, fără de care Împărăția lui Dumnezeu este de neatins. De aceea, nu înceta niciodată să te rogi fără să verși măcar o lacrimă.

Dar pentru a găsi lacrimi, chiar și cu inimile noastre tari ca piatra, trebuie să-L iubim profund pe Hristos. Să iubim nu atât pentru binecuvântările viitoare sau pentru faptele Sale bune, ci pentru că El Însuși este iubire. Cei care au reușit în viața spirituală, dacă cad brusc, nu se gândesc la pedeapsă - sunt chinuiți în suflet de faptul că L-au întristat pe Dumnezeu. Trebuie să-i iubim pe toți și să-i ajutăm cât putem, dar mintea noastră trebuie să fie îndreptată doar către iubirea lui Dumnezeu. Nu vă atașați prea mult de oameni, căci ei ne pot vedea doar până la mormânt; astăzi ne iubesc, iar mâine ne uită. Dacă atașamentul față de oameni este puternic, ce-i rămâne Domnului? Dumnezeu cere devotamentul nostru complet. Când găsim iubire pentru Dumnezeu, atunci lacrimile vor veni în rugăciunea fierbinte.

Mulți creștini, încercând să se lupte, repetă rugăciuni perioade lungi de timp, dar nu primesc niciun beneficiu. Aceasta pentru că rugăciunea trebuie făcută cu frică de Dumnezeu, nu doar din obișnuință; numai atunci va apărea rodul. Rugăciunea care se unește cu Dumnezeu este incredibil de dulce, dar această tandrețe plină de har trebuie atinsă. Rezultatul depinde la fel de mult de noi, cât și de Dumnezeu: când El dorește, El acordă har, dar ceea ce se cere de la noi este rugăciunea constantă și sârguincioasă. Acest lucru este crucial în rugăciune: dacă vrei ca Domnul să te audă, să nu jignești niciodată pe nimeni. Fie ca cuvintele tale să fie întotdeauna pașnice.

Trebuie să fim atenți la gândurile noastre și să le rezistăm. Nu este ușor să ne scuturăm de gânduri; ele vin constant în minte și încearcă să prindă rădăcini. Să încercăm să le alungăm. În majoritatea cazurilor, dacă nu le dăm un motiv, gândul în sine nu va apărea. De exemplu, dacă privești la ceva în timpul zilei cu răutate sau curiozitate, ceea ce ai văzut se va întoarce seara în gândurile tale și te va chinui în timpul rugăciunii. Dacă nu evităm cauzele care stârnesc gânduri pasionale, atunci lupta este inevitabilă. Și dacă nu luptăm împotriva gândurilor,

acestea se transformă în pasiuni și prind rădăcini în noi. Prin urmare, nu avem dreptul să rămânem indiferenți, ci suntem nevoiți să luptăm. O luptă intensă este necesară pentru a învinge gândurile. Așadar, este cel mai bine să evităm chiar cauzele pasiunilor, dar acest lucru necesită o mare atenție. O persoană neatentă permite gândurilor să prindă rădăcini și, ca urmare, va fi chinuită de luptă. De aici și legea părinților: de îndată ce apare un gând, apelează imediat la rugăciune. Rugăciunea este cea mai mare armă [2077] .

Umbra lui Varlaam

„Cu adevărat, adevărul evlaviei este un lucru evaziv”, [2078] – cu aceste cuvinte își începe Sfântul Grigorie Palama „Conversația unui ortodox cu un Varlaamit”. [2079] Este potrivit să repetăm aceste cuvinte aici. În secțiunea următoare, „Minte și inimă”, vom atinge anumite probleme a căror discuție amplă nu este de obicei acceptată. Acest lucru nu poate fi decât recunoscut ca fiind corect și rămâne de sperat că subiectul celui de-al treilea volum al nostru, în special prima secțiune, nu va părea deosebit de captivant pentru anumite tipuri de oameni. Prin urmare, prin selecție naturală, familiarizarea cu următoarea secțiune va fi limitată la un cerc de căutători sincer interesați de rugăciunea mentală. În cele ce urmează, vom atinge subiecte care uneori dau naștere la neînțelegeri, iar acest lucru, la rândul său, servește drept motiv pentru critica învățăturii isihasmului și a metodelor sale . [2080] „Tăcerea intelectuală a întâmpinat întotdeauna mulți adversari, mai ales în Occident... Lipsindu-i experiența necesară, în abordarea lor abstractă a acestei forme de rugăciune”, adversarii săi cred că isihasmul predă anumite „tehnici mecanice” pentru stăpânirea harului [·] Raționaliștii, nefamiliarizați cu asceza ortodoxă, nu sunt capabili să înțeleagă corect învățătura despre lucrarea interioară, ale cărei taine pot fi pătrunse doar pe o singură cale - prin experiență practică cu ajutorul harului. Familiarizarea cu elementele exterioare individuale ale metodei isihaste duce la o interpretare greșită a învățăturii și apoi, așa cum mărturisește istoria, este redusă la acuzații de amăgire și erezie împotriva celor drepți. Spiritul barlaamismului a pătruns întotdeauna din Occident, deoarece sindromul barlaam este caracteristic minții [2084] ” [2085] . Influențele străine ne-au afectat în mod vizibil viziunea asupra lumii – adesea pierdem complet din vedere faptul că sfinții ruși iubiți, precum Serafim de Sarov sau Serghie de Radonej, și mulți alți sfinți părinți, sunt, în primul rând, mari reprezentanți ai isihasmului [2086] în înțelegerea sa clasică [2087] .

Să ne amintim că monahul Varlaam, în raționamentul său de luptă împotriva lui Dumnezeu, a abolit distincția dintre esența și energia divină ; el „a negat posibilitatea unei comuniuni reale cu Dumnezeu, accesibilă sfinților” în rugăciunea contemplativă; prin urmare, el nu a recunoscut posibilitatea îndumnezeirii naturii umane .

Principala acuzație pe care a adus-o Sfântului Grigorie Palama a fost erezia „diteismului”. Deși îi interpretau formal și literal pe sfinții părinți, Barlaam și

adept al său, Grigorie Akindynos, ca reprezentanți ai teologiei raționaliste, au ajuns ei înșiși la ideea eretică a existenței unei „zeități create”. În [1339] , Barlaam a început atacul său asupra învățăturii isihasmului, batjocorind și condamnând ca iluzie practica ascetică a asceților athoniți - o practică cunoscută ortodocșilor încă din primele secole ale creștinismului, bazată pe teoria activității mentale și a contemplării, care fusese formulată cu patru secole mai devreme în tratatul Sfântului Simeon Noul Teolog .

A izbucnit o dezbatere cu privire la natura luminii cu care Hristos li s-a arătat ucenicilor săi pe Muntele Tabor. Varlaam a susținut că este un fenomen creat, un fel de fenomen atmosferic. Conform învățăturii Sfântului Grigorie Palama și în acord cu întreaga Sfântă Tradiție, „era o lumină inerentă lui Dumnezeu prin natura Sa: eternă, fără început, fără timp și fără spațiu, existând în afara ființei create ” .

Rezultă că viziunea lui Dumnezeu este inseparabilă de îndumnezeire și este unul dintre aspectele acesteia. Au fost în joc probleme fundamentale: natura harului care ne îndumnezeește și esența experienței spirituale. Aceasta era chestiunea posibilității de a-L vedea pe Dumnezeu și de a-L cunoaște pe Dumnezeu, realitatea comuniunii cu Dumnezeu și a îndumnezeirii actuale, mai degrabă decât „metaforice”. De-a lungul a aproape treizeci de ani, au fost convocate mai multe Sinoade care, prin semnificația lor dogmatică și autoritatea doctrinară pentru întreaga Biserică Ortodoxă, sunt egale cu Sinoadele Ecumenice. La aceste Sinoade, teologia palamită a fost în cele din urmă stabilită la [nivel] dogmatic .

În mod caracteristic, interferența grosolană a raționaliștilor în viața spirituală a contemplativilor a început după ce atenția lui Varlaam a fost atrasă asupra tehnicilor *artistice* externe ale rugăciunii , folosite în mod tradițional de [isihaști] , dar necunoscute neinițiaților. Acestea includeau, de exemplu, o anumită poziție corporală, menținerea atenției în regiunea inimii, controlul respirației și alte tehnici recomandate pentru o mai bună concentrare în timpul rugăciunii mentale și care ajutau la dobândirea rugăciunii inimii. În încercarea de a-i ridiculiza pe călugării athoniți, Varlaam i-a portretizat ca fiind ignoranți și întunecați, care se presupunea că „facultățile spirituale sunt concentrate în buric și că prin acțiuni mecanice se poate atinge contemplarea lui Dumnezeu ” .

Ceva similar se întâmplă și astăzi. Declinul spiritualității din ultimele secole a dus la faptul că isihasmul „este considerat acum o cale demodată, un mod de viață sedentar, nepotrivit vremurilor noastre dinamice”. Astfel de opinii predomină chiar și printre cei care doresc să trăiască în conformitate cu Tradiția Ortodoxă. Chiar și în rândul clerului, există o prejudecată împotriva Rugăciunii lui Iisus și a metodelor practice prin care aceasta este realizată, iar interesul pentru rugăciunea profundă este adesea etichetat „ca o manifestare a iluziei”. Cel mai tragic este că acest mod de viață anti-isihast predomină și printre călugări și a pătruns în mănăstiri. Deși, de fapt, „monahismul ortodox este simultan isihasm ” .

Totuși, „în vremea noastră bate un vânt devastator de anti-isihasm”, iar spiritul predominant al timpului nostru este spiritul lui Varlaam, nu al lui Palama. Teologia

modernă este produsul raționalismului speculativ și „nu rodul tăcerii și al comuniunii cu Dumnezeu. De aceea se găsesc multe erori și dezacorduri în opiniile teologice. Nu suntem familiarizați cu modelul asceticismului ortodox”. [2096] Într-adevăr, studierea Sfinților Părinți fără o experiență personală a asceticii și a rugăciunii interioare duce la o înțelegere eronată a învățăturilor lor. Oricine teologhisește fără experiența luptei spirituale devine un anti-isihast.

Problema nu este nouă. „ *Ochii mei sunt epuizați de lacrimi ”, se plânge un* [călugăr] din secolul doi, „contemplând starea fraților mei călugări. Căci nu numai că nu reușesc să îndeplinească, așa cum se cuvine, acea singură ispravă contemplativă pe care părinții duhovnici antici și moderni o propovăduiesc invariabil, dar se și întorc la realitate când aud de sobrietate și rugăciunea inimii. În aceasta, ei sunt ca Varlaam, fiara latină, Akindinos” și alții ca ei - „cei mai obsedați dușmani ai acestei lucrări sacre, împotriva cărora au luptat eroic curajosul Grigorie Palama , Patriarhul Filotei și alții care au semnat Tomosul Iubirii ” . Călugării moderni se îndepărtează de contemplarea sobră și de rugăciunea din inimă, deoarece marele adversar Satana, după ce a avut succes în acest ultim secol mai mult decât în trecut, încearcă mai mult ca niciodată să „șteargă amintirea acestei științe dificile, dar mântuitoare” [2099] .

Secole mai târziu, problema rămâne la fel de presantă. Asistăm la o abatere de la tradiția și Tradiția spirituală, confruntându-ne cu amenințarea unei „degenerări a monahismului în sine”, deoarece practica mentală care „constituie esența și scopul monahismului se estompează, cum s-ar spune, în fundal”. Mai presus de toate, problema constă în „pierderea rugăciunii interioare neîncetate. Una dintre poruncile monahismului este să ai întotdeauna Rugăciunea lui Iisus în inimă; pierderea ei înseamnă ruina pentru un călugăr”.

Acum, sub dominația spiritului liberal al „religiei compromisului”, ei încearcă să ne insufle tradiția antiortodoxă a ordinelor catolice, impunând o sinteză nefirească - fuziunea vieții monahale cu slujirea lumii. Ne dăm seama că monahismul este atât de mult înăbușit, încât pierderea „lucrării spirituale interioare a Rugăciunii lui Iisus și trecerea de la spiritual la emoțional este una dintre victoriile demonului”? [2100]

Învățăturile lui Grigorie Palama se loviseră anterior de o profundă neînțelegere în cercurile ortodoxe, cu precedente care datează atât din secolul trecut, cât și din cel precedent. Astfel, o carte de referință respectabilă pentru cler [2101] , clasificând isihaștii drept eretici și schismatici, îi definește ca „o clasă de mistici distinși prin cea mai ciudată visare”. Se pare că „opiniile absurde ale isihaștilor despre condițiile de percepere a luminii necreate au fost curând condamnate la uitare”. Esența isihasmului, potrivit autorului, este următoarea: „Isihaștii (adică cei liniștiți)... venerau buricul ca centru al puterilor spirituale și, în consecință, centru al contemplării și credeau că, sprijinindu-și bărbia pe piept și privind constant la buric, se poate vedea lumina paradisului și se poate bucura de viziunea cerurilor.” [[2102]]

Renumitul istoric bisericesc A. P. Lebedev, în lucrarea sa despre istoria Bisericii Bizantine [(2103)] , a reușit să evite complet menționarea lui Grigorie Palama și a

considerat inutilă discutarea „controverselor isihaste” - un fenomen crucial în istoria bisericii. Autorul se concentrează asupra unor teologi minori, uitați astăzi, dar istoricul îl ignoră pur și simplu pe gânditorul și luminarul remarcabil al Ortodoxiei, Sfântul Grigorie ([2104]).

Astăzi, se poate observa cum, în deplină conformitate cu tradiția lui Barlaam, practica Rugăciunii lui Iisus este criticată . Criticii recurg la calcule mecanice, comparând numărul de rugăciuni menționate de diferiți autori, efectuând calcule formale ale vitezei de recitare și așa mai departe. Aceștia ajung la caricaturi, în stilul barlaamit, dar concluzii de anvergură. Din cauza lipsei de experiență personală, acești cercetători nu sunt conștienți de esența lucrării interioare, de unde și inexactitatea evidentă a calculelor lor.

Deși oricine are bun simț ar putea părea să recunoască faptul că, în realitate, există multe metode, tendințe și școli de rugăciune diverse, ca să nu mai vorbim de diferențele necesare în abordările individuale ale ceea ce Sfinții Părinți definesc drept *creativitate* sublimă , toate acestea exclud în mod clar o abordare formală a studiului practicii spirituale.

Totuși, neo-Varlaamiții neglijează astfel de premise evidente și își dezvăluie incompetența în raționamentul despre viteza rugăciunii, a respirației și așa mai departe: nu sunt conștienți de inevitabilele schimbări de viteză în diferite etape ale tranziției de la munca verbală la cea mentală, nu au nicio idee ce se întâmplă cu respirația unei persoane care a petrecut câteva ore noaptea în muncă mentală-inimală și așa mai departe.

O trăsătură caracteristică: raționalismul este înrudit cu formalismul; tinde să se agațe de literă, percepând doar exteriorul. Așa cum Varlaam se agăța de buricul său, tot așa neo-Varlaamiții se agață de numărarea rugăciunilor și a minutelor. Ei sunt interesați de cantitate; nu sunt atrași de tărâmul spiritului, ci de planul material - cel care este legat de materie, de trup; „doar puțini trăiesc prin duhul lui Dumnezeu, chiar și în Biserică, chiar și cei care slujesc la altar, chiar și monahii ” . [2106]

Totuși, diferența dintre Barlaamii de odinioară și cei de astăzi este semnificativă. Calabrezul era foarte educat, posedând propriul sistem de opinii anti-palamite, atât de bine întemeiat și rațional încât era capabil să-și prezinte ideile în fața Consiliului și să stimuleze cele mai înalte minți, iluminate de har, care i se opuneau acțiunilor intense. Acestea nu sunt maximele frivole ale Barlaamilor noștri, care stârnesc un zâmbet condescendent din partea celor familiarizați cu problema.

Că Varlaam avea propriile convingeri și, în felul lor, obiective înalte, în timp ce ale noastre sunt preocupate în primul rând de justificarea stagnării noastre spirituale. Un duh fariseic locuiește în ei - ei înșiși nu urmează calea isihiei și nu vor să-i lase pe alții să facă același lucru . De la ei, care încearcă să blocheze calea activității mentale pentru alții, auzim: rugăciunea mentală nu este dată timpului nostru; ascultarea este străină timpului nostru; suntem slabi, prin urmare, este inaccesibilă nouă, este imposibilă pentru noi... Dar nu trebuie să

avem încredere în viclenia fariseilor. Calea către Dumnezeu este întotdeauna deschisă și accesibilă. Suntem într-adevăr slabi, dar Dumnezeu este puternic; toate lucrurile sunt încă posibile pentru El și cu El - pentru cei care se încred cu adevărat în El. „Și să nu ne înspăimântăm de amploarea apostaziei de astăzi de la credință în lume”, [căci] nu suntem puternici în noi înșine
- suntem puternici [prin] Dumnezeu .

Aici trebuie să reamintim asprimea cu care Sfântul Grigorie Palama a tratat atitudini similare în mănăstirea sa: „Iată cei pe care îi numesc eretici – vorbesc despre acei eretici care cred că în vremurile noastre nu există nimeni printre noi care să poată păzi poruncile Evangheliei și să fie așa cum au fost sfinții părinți... Cei care consideră acest lucru imposibil sunt eretici... această erezie le întrece și le eclipsează pe toate celelalte în impietatea și blasfemia ei, iar oricine vorbește astfel denaturează toate Scripturile Dumnezeiești... Acești luptători împotriva lui Dumnezeu, sau, mai bine zis, anticriști, strigă: acest lucru este imposibil, imposibil!” [2110]

Și alți Părinți au respins cu indignare aceste idei trădătoare. Sfântul Simeon le-a denunțat cu severitate, ca fiind apostazie: „Dacă cineva crede că perfecțiunea se potrivește doar apostolilor și sfinților din vechime și spune că noi, oricât de mult ne-am strădui, nu putem deveni ca sfinții din vechime... atunci este cu siguranță un anticrist fățiș și un luptător pentru Dumnezeu. Căci spune că aceia erau diferiți, iar noi suntem diferiți - Dumnezeu i-a iubit diferit, dându-le marile daruri ale Duhului Sfânt, și ne tratează diferit . ” [2111]

Avem aceleași mărturii de pe buzele compatrioților noștri. Ne amintim cuvintele Sfântului Serafim: „Harul și ajutorul lui Dumnezeu pentru cei credincioși și care Îl caută pe Domnul din toată inima lor este acum același ca înainte și am putea trăi precum părinții din vechime” [2112.] Și Sfântul Teodor de Sanaksar , referindu-se la Ioan Gură de Aur , argumentează: „ *Aș vrea* ”, spune Apostolul Pavel, „ *ca toți oamenii să fie ca mine”* [2113] ; la aceasta „mulți vor spune că nu pot fi ca Apostolul Pavel. De unde nu pot? De acolo, ca și cum nu ar vrea. De unde nu vor? Din lene. Căci chiar dacă ar vrea, ar putea face orice. Dacă nu ar fi fost posibil, Apostolul nu ar fi rostit aceste cuvinte” [2114.] Sfântul Serafim nu este mai puțin ferm în opiniile sale. Vasili Polianomerulski : „Unii dintre mulți au venit, de nicăieri, cu ideea că monahii de astăzi nu mai primesc influența Duhului Sfânt, așa cum o primeau foștii monahi: acele vremuri, spun ei, sunt deja trecute. Dar aceasta este doar o piatră de poticnire pentru cei care vorbesc așa... Este nedrept să inventăm scuze pentru păcate, să dăm vina pe vremuri sau pe Dumnezeu pentru epuizarea influenței Duhului Sfânt. Aruncând toată vina pe cei trei giganți cei mai răi - necredința, lenea și neglijența - să încetăm să mai mințim și, ținându-ne cu tărie de adevăr, să începem, fără ezitare, să învățăm munca minții . ” [2115]

Și acum, de pe buzele bătrânului athonitului, auzim „confirmarea că nu numai «în acel timp» existau *cei care aparțineau lui Hristos,* [2116] ci și acum sunt cei care se luptă în arena spirituală pentru slava lui Hristos, Care rămâne *același ieri, azi și în veac ,* [2117] întărindu-i pe cei care nădăjduiesc în El. Cei care în timpul nostru se străduiesc să intre pe «calea cea strâmtă și îngustă» sunt o mărturie vie a

posibilității de a deveni sfinți, în împlinirea făgăduințelor divine”, căci Biserica noastră „încă nu încetează să producă sfinți”. Ei întreabă: «Este oare cu adevărat posibil astăzi să urmăm tradițiile Sfinților Părinți?» Noi răspundem: Desigur, este posibil; a fost posibil în generația noastră și va fi posibil până la sfârșitul veacului. „ [2118] [2119] .

Desigur, forțele răului sunt atât de organizate și unite în zilele noastre încât „condițiile vieții mondiale s-au schimbat”; desigur, „trebuie să recunoaștem că părinții din vechime au fost deasupra noastră nu numai în domeniul rugăciunii mentale”, ci ne-au depășit și „în starea generală a duhului”; este evident că „suntem mai puțin capabili de forma de isihasm în care au trăit părinții și bunicii noștri”.

Dar suntem încă capabili – în măsura potrivită fiecărei epoci. Harul dăruit nouă de Dumnezeu este același, iar puterea lui este inepuizabilă. Dar resursele noastre sunt limitate. Ceea ce s-a schimbat este distribuirea eforturilor noastre: depășirea propriilor slăbiciuni și a obstacolelor fără precedent ridicate de lume necesită o asemenea cheltuială de energie încât diminuează înălțimea realizărilor noastre și diminuează profunzimea contemplării accesibile nouă. Prin urmare, nu avem dreptul să spunem „că Domnul în timpul nostru acționează diferit față de cum a acționat înainte”. [2120] Avem dreptul să afirmăm altceva: „în condițiile lumii moderne, rugăciunea necesită un curaj supraomenesc”. Acest lucru este într-adevăr adevărat, iar a rămâne ferm astăzi „în rugăciune nedistrată înseamnă victorie pe toate nivelurile” existenței . [2121]

Când oameni lipsiți de experiență personală în rugăciunea minții și a inimii, dar plini de ambiție, își asumă sarcina de a judeca viața interioară a asceților, acest lucru se termină inevitabil într-o oarecare absurditate. Printre criticii impregnați de spiritul barlaamit se numără cei care dețin rangul de stareț și titlul de profesor. „Ignoranța este rea, dar un rău și mai mare este cunoașterea rea”, [2122] când educația teologică servește la discreditarea tradiției patristice și la inducerea în eroare a căutătorilor neexperimentați ai rugăciunii.

Astăzi, se poate întâlni un venerabil arhimandrit cu o educație academică care consideră publicarea oricăror lucrări despre Rugăciunea lui Iisus complet inutilă: „Tot ce trebuie scris pe această temă a fost deja scris de Sfântul Teofan”. Prin urmare, este superfluu să atingem măcar subiectul practicii mentale, de teama amăgirii, desigur. Singurul lucru care rămâne, trebuie înțeles, este republicarea operelor lui Teofan Pușcatul . Unii, cu aceeași atitudine, ar prefera să se limiteze la scrierile Sfântului Ignațiu. Aceasta ar fi aproximativ echivalentul cu interzicerea predicilor despre Sfânta Scriptură, mulțumindu-se doar cu comentariile lui Teofilact al Bulgariei .

Același spirit pătrunde în unele publicații care se luptă pentru popularitate. Autorul uneia dintre ele, cu o ironie condescendentă, abordează un subiect care este nepotrivit chiar și pentru a fi atins, având în vedere spiritul și stilul lucrării: „Judecând după abundența de cărți publicate despre practica mentală, avem un număr nespus de cărți de rugăciune... Acum, în orice magazin bisericesc, poți cumpăra un rozariu, un ghid despre cum să înveți să te rogi și ești plecat; ajungi

la mănăstire înarmat cu convingerea că nu există alt sens al monahismului decât practica mentală. Tehnica este bine cunoscută: stai pe un scăunel jos, lasă-ți capul pe piept, privirea fixată asupra centrului pântecelui tău, găsește locul inimii și introduce-ți mintea acolo, ținându-ți respirația... asta e tot.” Și mai departe, pe același ton: „Zeloții rugăciunii de astăzi sunt bine conștienți de notoriul ombilic și de diversele tehnici fizice care ascuțesc sensibilitatea...” Având în vedere o astfel de stare de spirit, nu este surprinzător faptul că autorul nu este capabil să-l înțeleagă pe Sfântul Ignațiu, confundând perspectivele sale spirituale cu erori și iluzii: „Sufletul pur și simplu nu vrea să aibă încredere în afirmațiile sfântului despre monahismul rus contemporan! Sfințenia, după cum știm, nu exclude erorile umane... Cea mai entuziastă venerație a unui sfânt nu exclude... neajunsurile sale umane și, uneori, iluziile.” Ironia autorului cu privire la faptul că, se presupune, „nu există alt sens în monahism decât practica mentală” se datorează probabil unei viziuni asupra unor sensuri complet diferite ale monahismului. Prin urmare, nu este surprinzător nici faptul că se consideră potrivit să se vorbească în glumă, cu dispreț, despre tehnicile psihosomatice de rugăciune . [2123]

Încă din vremea lui Varlaam, tehnica rugăciunii a rămas subiectul atacurilor și al glumelor din partea celor care nu știu nimic despre ceea ce spun. Acest lucru face o deserviciu cititorului ignorant: îngroșează și mai mult noțiunea deja profană de practică mentală, metoda isihastă, și distorsionează însăși esența căii tăcerii interioare.

O altă călugăriță, care a dedicat cândva o întreagă lucrare răsturnării tradițiilor spirituale ale monahismului ortodox ‘ oferă o parodie atât de condamnabilă a rugăciunii mentale, încât calabrezul anatematizat s-ar fi putut bucura – opera sa nu se pierduse. Autorul vede o „dependență puternică” de religiile necreștine din Orient în tehnicile artistice ale isihaștilor: ascetul știe „cum să respire și în ce poziție ar trebui să fie corpul în timpul rugăciunii, dacă picioarele ar trebui să fie la rece sau la cald”, dar „dacă te uiți cu atenție... simți aici un dervișism aparte, ecouri ale hinduismului și, cel mai important, o credință pasională în magia cuvintelor, gesturilor și ritmului gesturilor. Și, fără îndoială, această credință în magie are niște rădăcini foarte reale”. Sufletul practicantului mental „cunoaște puterea vrăjilor magice, adesea exprimată în cuvinte de neînțeles”. Ea, asemenea unui derviș, cunoaște puterea gestului și a posturii... Singurul lucru care nu este dat pe această cale este iubirea, desigur” [2125] .

O călugăriță militantă atacă asceza patristică: „Deschideți volumele groase ale Filocaliei, citiți Patericoanele, ascultați predicile creștinismului ascetic... O astfel de renunțare ascetică la lume este cel mai rafinat egoism... Simți o zgârcenie rece, aproape zgârcenie... O sfințenie stranie și teribilă – sau o aparență de sfințenie – se dezvăluie pe această cale” [2126] .

În ceea ce privește tehnicile artistice, acest subiect necesită clarificări, nu o evitare. Chiar și autorii bine intenționați, atunci când menționează arta, consideră de obicei necesar să precizeze: „tehnicile fizice nu sunt problema principală: nu sunt nimic mai mult decât dispozitive”, „tehnica este secundară”,

este „doar ajutoare externe”, este „pur și simplu o metodă”, este „doar un mijloc”, neavând nimic „esențial” - iar esența rugăciunii, spun ei, nu constă deloc în aceasta. Intonația acestor afirmații este de parcă ar fi forțați să justifice ceva. Ca și cum s-ar teme dinainte să fie ridiculizați și etichetați drept omfalopsihici . [2127] Dar nu este nimic de care să ne rușinăm aici și nu este nevoie să fim lași. Esența rugăciunii, desigur, nu poate rezida în metodă, iar tehnica - ca mijloc pentru un scop - este secundară prin definiție. Dar, în alte privințe, aceste afirmații nu sunt în întregime corecte.

Este de dorit să înțelegem mai clar interdependența dintre exterior și interior, întrucât legăturile fizico-spirituale stau la baza ascetului și sunt direct legate de misterul îndumnezeirii umane. Legătura dintre postură și rugăciune este aceeași ca cea dintre rugăciune și post. Fără a înțelege acest lucru, este posibil să vorbim despre rugăciune? Rămâne să repetăm truismul: „Felul de a gândi al unei persoane, sentimentele inimii sale, depind în mare măsură de starea trupului său”. [2128] Tocmai de aceea, învățătorii isihasmului insistă: adevărata „cunoaștere a lui Dumnezeu necesită implicarea *întregii* persoane în rugăciune”. [2129] „Rugăciunea lui Iisus nu este doar mentală, ci și inimă; atât respirația, cât și trupul participă la ea... Așa cum întreaga persoană participă la cădere și la păcat, tot așa, la pocăință, rugăciune și îndumnezeire, participă atât sufletul, cât și trupul”.

După cum spune Grigore Palama , „Nu numai sufletul primește logodna cu binecuvântările viitoare, ci și trupul, care se înalță odată cu el la ele”. Prin urmare, „sunt necesare purificarea și detașarea întregii persoane, precum și rugăciunea la care participă întreaga persoană”. [2130] Arta artei constă, pe de o parte, în facilitarea implicării depline a întregii persoane în rugăciune; pe de altă parte, în dirijarea cu pricepere și folos a atenției în timpul rugăciunii. Tehnicile artistice nu sunt banale, nu un fel de ajutor suplimentar, ci un instrument subtil, complex și foarte important . [2131]

Din păcate, atmosfera anti-isihastă din lumea bisericească este creată în mare parte de cei care sunt chemați să-și dea *viața pentru oi* . O temă familiară rezonează: „Nu există mentori spirituali, nu există mănăstiri, ierarhii au o înțelegere slabă, întunecată, confuză și incorectă a creștinismului. Unde ar trebui atunci să meargă un creștin sărac? Cum ar trebui să trăiască și cum ar trebui să fie mântuit?...” [2133] – nu oile risipite *ale turmei* [2134] suspină, ci păstorul însuși, starețul.

Și pe acest fundal, sună predica populară a unui alt campion al turmei tineretului: „I-au făcut pe Sfinții Părinți – nu știu, aproape idoli, față de care suntem obligați să «ne ridicăm și să stăm în poziție de drepți», prin urmare nu sunt convingători pentru o persoană care nu a acceptat în mod deliberat atitudinea autorității lor supra-obligatorii... În general, cred că Biserica ar trebui să aibă multe din toate «după interese»... De exemplu: oamenilor le place limba rusă de cult – să existe parohii corespunzătoare... Ritul latin – vă rog, să existe o parohie corespunzătoare”; dar, vai, „așa-numiții zeloți ai uniformității de cazarmă” s-au înrădăcinat peste tot; este necesar „să rezistăm ideologiei

clerical-grădinițești existente” [2135] . Acest mentor progresist, însărcinat cu „dezvoltarea spirituală a tineretului”, îi conduce în hățișul propriei experiențe: „Am fost respins de Biserică de arhaism, de bărbi, de veșmintele ciudate, de cădelnița cu fum și așa mai departe. Dar Duhul înțelept m-a condus la sacramentele Bisericii, în afară de tot acest anturaj... Îl cunosc pe Duhul Sfânt. El rămâne întotdeauna în mine... Sunt familiarizat cu Duhul Sfânt... El este străin de exaltare, de viața de petrecere, de exprimarea primitivă „pop” a emoțiilor... Duhul se primește liber și simplu” [2136] .

Părintele Stareț își împărtășește și experiența de părinte spiritual: „Nu-mi place să aud spovedanii – poate pentru că în Biserica Rusă Spovedania este «legată» de Împărtășanie” [2137] .

Ce putem spune despre scrierile de mare circulație, al căror autor recunoaște sincer: „Personal, aș aboli cu totul spovedania privată” [2138] . Sacramentul Pocăinței, care îi purifică pe cei care se apropie de Sfântul Potir, acest „maestru al gândurilor neofiților moderni” îl numește blasfemic „un fel de bilet la Împărtășanie” [2139] . Atitudinea unui preot american față de munca interioară este caracteristică: „Toată această agitație entuziastă și goală cu «spiritualitate», «muncă inteligentă», «ortodoxie», «palamism», întregul joc al religiei, începând cu teologia însăși - vine un moment când toate acestea pur și simplu mă zdrobesc cu deznădejde... Religiozitate bolnavă. Și toate aceste evadări - unele spre Bizanț, altele spre Filocalie... Abia mă rog deloc, «viața mea spirituală» - în sensul de «ispravă», «domnie», toată acea «acțiune inteligentă», toate acele lucruri despre care toată lumea vorbește în jurul meu tot timpul - este zero.” Între timp, părintele... Alexandru este familiarizat cu moștenirea patristică: „Eram deja în pat și citeam, sau mai degrabă răsfoiam, colecția Valaam despre Rugăciunea lui Iisus. Un sentiment ciudat – ca și cum aș fi citit despre o altă religie... Am trăit același sentiment, îmi amintesc, citind cartea despre părintele A. Mechev... Ieri răsfoiam cartea episcopului Ignatie Brianchaninov despre moarte . Cum poate cineva să scrie astfel de cărți? Cum poate cineva să creadă în toate acestea?... «Spiritualitate», «bisericalitate» – ce concepte ambigue și, prin urmare, periculoase sunt acestea!” [2140]

Este pe bună dreptate numită învățătura Părintelui Alexandru Americano-Parizianul „Pepsi-Cola teologico-liturgică”, înlocuind spiritualitatea ortodoxă autentică [2141.] Cu toate acestea, el însuși își expune mărturisirea de credință mai clar și mai viu decât alții: „Nu-mi place, nu pot iubi Biserica Ortodoxă... și evlavia muieriască... Minciuna, falsul, ieftinătenia acestei «Ortodoxii rusești» arogante, stupide, sentimentale... Cât de obosit sunt de tot acest «ortodoxism», de toată această agitație cu Bizanțul, Rusia, viața de zi cu zi, spiritualitatea, Biserica, bisericismul, evlavia... Îmi displace din ce în ce mai mult Bizanțul, Rusia Antică, Athosul, adică tot ceea ce pentru toată lumea este sinonim cu Ortodoxia... Simt alienare în raport cu tot „confortul” tipic rusesc al templului, cu evlavia rusească, în care parcă simt întotdeauna un fel de mulțumire plictisitoare... Interesul meu pentru Ortodoxie este invers proporțional cu ceea ce îi interesează – și atât de pasional! – pe ortodocși” [2142] .

Astăzi, se pot auzi unii pastori adresând critici nepoliticoase la adresa „Calea pelerinului”: această carte, „cu un conținut extrem de dubios”, oferă „noțiuni false despre viața spirituală” și , cu „ciudatul său ascetism”, se presupune că îl derutează pe cititorul educat . Criticii sunt nedumeriți de „popularitatea” incomprehensibilă și ciudată a cărții în rândul creștinilor ortodocși .

Trebuie spus că această carte este cu adevărat inegală; diverși autori au contribuit la compilarea sa treptată. Are și neajunsurile sale, care merită o discuție separată. Dar punctele sale forte predomină. Printre acestea se numără prezența spiritului rus autentic și dragostea sinceră pentru rugăciune care pătrunde întreaga narațiune. Dacă cineva abordează această carte cu un raționalism sec, atunci, desigur, multe vor rămâne ascunse. Și dacă cititorul nu este conștient de particularitățile inefabile ale sufletului rus, dacă nu este înrudit cu tradiția noastră culturală, nu este altoit la rădăcinile ei, dacă inima sa nu cântă și nu plânge zi și noapte cu cuvintele Rugăciunii lui Iisus, atunci nu poate fi cu adevărat decât uimit de popularitatea acestei cărți.

Un alt simptom tipic al barlaamismului este acuzația de amăgire la adresa celor drepți. Aceasta este „una dintre formele de răzbunare ale celor care nu au dobândit ei înșiși virtutea. Mediocritatea urăște virtutea. Virtutea îi bântuie întotdeauna pe mediocri.” [2145] Dacă Sfântul Grigorie Palama a fost supus persecuției , este clar cât de mult li se întâmplă altora. De exemplu, Sfântul Sofronie de Essex nu a scăpat de batjocură.2146 Moștenirea sa teologică este studiată în întreaga lume ortodoxă de astăzi, deși în patria sa scrierile sale sunt uneori supuse unor critici caustice.2147 În același timp, din tabăra celor care luptă împotriva dreptății rusești vine strigătul: „Cine este Starețul Filotei?... Se pune întrebarea - este el în amăgire? Este foarte posibil. ” [2148] Acuzații frivole de amăgire au fost aduse unor asceți greci proeminenți ai secolului trecut. Sfântul Iosif Isihastul a suferit mult în timpul vieții sale din cauza celor posedați de duhul Varlaamit, iar astăzi se fac încercări postume de a acuza de amăgire părinți ai vieții sfinte precum Sfântul Porfirie de Cavsokalivia și Sfântul Haralamp de Dionisie .

Trebuie menționat cu regret că o parte din vina pentru această blasfemie revine conștiinței editorilor care publică traduceri de o calitate prea scăzută . Limbajul bătrânilor poate fi atât de particular încât înțelegerea lui necesită experiență spirituală personală și o intuiție bine dezvoltată din partea traducătorului. Din păcate, aceste inexactități de traducere oferă un material suplimentar criticilor anti-isihaști pentru a ataca asceza ortodoxă și învățătura despre rugăciune.

Discursurile Sfântului Porfirie Kavsokalivia , ale cărui învățături ascetice ar conține o „respingere directă a Evangheliei” și a „întregii învățături a Bisericii despre viața spirituală”, au fost supuse ridiculizării acuzatoare . Însă demascadorul ereziilor s-a grăbit să-și ia pana fără a se încumeta să aprofundeze tradiția ascetismului ortodox, care nicidecum nu are o singură cale și metodă cunoscută criticului. Gândirea convențională, limitată de familiarul „dă sânge, primește Duhul”, nu poate accepta nimic dincolo de clișeele familiare.

Părintele Porfirie nu a inventat nimic nou - el vorbește despre calea „ascetului blând”, pe care creștinii l-au practicat întotdeauna alături de alții. Pe această cale, ascetul nu se angajează într-o confruntare directă cu diavolul, ci alege o poziție mai înțeleaptă și mai puțin vulnerabilă, influențând inamicul indirect. Strategia acestei metode se bazează nu pe ura față de inamic, ci pe dragostea pentru Hristos. Aceasta este o cale superioară și mai rafinată, nu accesibilă tuturor și cu siguranță nu de înțeles pentru toți, căci dragostea este inexplicabilă până când nu este experimentată.

Literatura care descrie viețile unor persoane inspirate spiritual conține adesea fapte uimitoare; conține întotdeauna multe lucruri stranii și neobișnuite. Pentru a judeca viețile și realizările unor bătrâni precum Iosif Isihastul , Porfirie al Atenei, Haralampus al lui Dionysiou, Paisie Athonitul și alți părinți de statură similară, trebuie mai întâi să luăm în considerare faptul că aceștia au fost persoane extrem de extraordinare. Au primit daruri ale harului foarte devreme, unii chiar înainte de monahism, încă în lume, adică au dobândit abilități supranaturale. Prin urmare, experiența lor unică și multe dintre acțiunile lor nu pot fi conciliate cu nicio idee stereotipă . Metodele de predare aplicate de astfel de persoane unor studenți specifici nu pot fi conciliate cu sfaturile generale pe care, de exemplu, Sfântul Ignațiu al Caucazului le dă în cărțile sale novicilor care încep Rugăciunea lui Iisus pentru prima dată. Și este de-a dreptul naiv să adresăm aceste sfaturi bătrânilor înșiși, lucru care le place criticilor anti-isihaști . [2153] Cei care, criticând practicienii experimentați, le aplică rețete pentru începători, își dezvăluie ignoranța cu privire la însăși fundamentele lucrului interior, neținând cont de faptul că asceții maturi spiritual, care au dobândit harul, practică liber o mare varietate de practici ascetice și tehnici de rugăciune. Mai mult, rugăciunea lor se transformă adesea în contemplare - o stare inexplicabilă, incomparabilă cu rugăciunea activă. Scurte momente de experiențe contemplative sunt imprevizibile și pot fi bântuite de indivizi rugători fervenți chiar înainte de a atinge detașarea . [2154]

Dacă criticul nu are experiență în lucrarea minții, dacă nu are nicio idee despre natura stărilor contemplative, atunci ar fi mai bine pentru el să asculte cuvintele sfântului, care a avertizat că „pentru cei care nu sunt deloc familiarizați” cu rugăciunea mentală „din practicarea corectă și îndelungată a ei, ar fi mult mai înțelept, mult mai sigur să se abțină de la a o judeca, conștienți de ignoranța lor decisivă a acestei isprăvi sacre” [2155] .

Însă dreptatea nu le dă odihnă celor aflați sub puterea unui alt duh - ei sunt neobosiți în căutarea virtuții. Ce putem spune despre cei drepți, dacă Însuși Hristos a fost acuzat de amăgire: *„Există un demon ”*, *au decis evreii .* [2156] Care dintre sfinți nu a fost acuzat de amăgire, persecutat sau denunțat? Atanasie cel Mare a fost exilat de cinci ori, [2157] Ioan Gură de Aur a murit în exil ; toată lumea știe ce au îndurat Ioan Damaschinul și Maxim Mărturisitorul . Nu numai Grigore Palama , ci fiecare sfânt remarcabil a fost acuzat de erezie în timpul său; nu numai Maxim Kavsokalivitul, ci o mulțime de sfinți și fericiți au fost înjosiți de contemporanii lor ca fiind amăgiți. Este suficient să ne amintim critica, respingerea și persecuția pe care le-au îndurat odinioară bătrânii Optinei din

partea clerului. Se știe că propriii săi frați l-au asuprit pe Serafim de Sarov și chiar și astăzi cei care sunt arși de simpla amintire a sfințeniei sale aprinse nu sunt potoliți . Dar este dificil *să lupți împotriva țepuiului* , așa că nu îl atacă direct pe sfânt, ci se apropie pe furiș din lateral .

Criticii isihasmului ilustrează un principiu binecunoscut exprimat de apostol: cel sufletesc nu înțelege duhovnicul . Acești *oameni,* în cuvintele apostolului, *sunt sufletești, lipsiți de spirit* . Ei își aplică standardele sufletești la discernământul activității spirituale, iar o astfel de abordare *nu este înțelepciune coborâtă de sus, ci pământească, sufletească, demonică* . Lupta interioară, la fel ca sfințenia, este o manifestare a lumii *spirituale* , complet diferită de lumea senzorială, pământească. Prin urmare, spiritualitatea este de neînțeles și nu este transmisă prin mijloacele acestei lumi, adică prin sufletism sau raționalitate, ci „înțelepciunea spirituală este necesară pentru a înțelege ceea ce se spune spiritual”. Pentru cei care sunt orbi spiritual, este cu adevărat dificil, dacă nu imposibil, să discernă duhurile; au dificultăți în a discerne unde este acțiunea harului și unde este cea a unui demon. Întotdeauna a fost așa: adevărul spiritual *este o piatră de poticnire pentru evrei și nebunie pentru* greci .

Următorii lui Varlaam sunt cei care nu posedă capacitatea *de a discerne duhurile* , adică nu sunt *obișnuiți să facă distincția între bine și rău* [2166] , ci își asumă sarcina de a judeca asceții spirituali, neînțelegând că spiritualitatea este indescriptibilă: „Nimeni să nu se considere capabil să descrie viața unui om spiritual, chiar dacă l-a văzut, l-a auzit sau l-a cunoscut bine. Un om al cărui suflet este ars de iubirea divină, al cărui gând este luminat de iluminarea divină și al cărui trup poartă constant o abnegație atotcuprinzătoare și este cufundat în suferință... un astfel de om depășește măsura regulilor și legilor naturale și nu poate fi evaluat pe baza criteriilor umane obișnuite” [2167.] La aceasta se referă și cuvintele apostolului: *cel spiritual judecă totul, dar nimeni nu-l poate judeca* [2168] .

Cei cărora le lipsește experiența în lupta spirituală, ci posedă doar „cunoaștere exterioară”, înzestrați cu „erudiție exterioară”, sunt numiți nefericiți de Sfântul Grigorie Palama . Nici știința, nici activitatea rațională nu constituie iluminare în adevăratul sens și nu conduc la comuniunea cu Dumnezeu . [2169] Adevăratul sens al subiectelor spirituale „scăde înțelegerii celui care le aprofundează prin raționament, și nu prin acțiune și experiență practică”. Cei care posedă „înțelepciune exterioară” sunt caracterizați prin „fabulositate și neinformare”; cunoașterea exterioară „nu poate fi numită în niciun fel un dar spiritual, ci doar una naturală”, căci „cunoașterea dobândită prin erudiție exterioară nu este doar diferită, ci și opusă celei adevărate și spirituale”. Adevărata înțelepciune divină, însă, este „un dar divin în adevăratul sens, dăruit de Duhul Sfânt, și nu de natură” - ea, „coborând de sus, îi face chiar și pe pescari fii ai tunetului ” . [2170]

Totuși, „sunt puțini oameni ai lui Dumnezeu, deși toate creațiile lui Dumnezeu... Puțini au dobândit înțelepciune spirituală, deși toți din El sunt raționali prin natura lor.” [2171] Când judecățile sunt făcute nu din experiența realizării personale

în conformitate cu Tradiția și Scriptura, ci din raționament extern, atunci acestea devin mituri.

„Putem înțelege pe deplin profunzimea Părinților numai dacă ne împărtășim din experiența lor spirituală și ne străduim spiritual în același mod în care s-au străduit ei, și nu doar să-i studiem scolastic și teoretic.” [2172] Aceasta se aplică atât studiului vieților asceților, cât și înțelegerii propriilor lor opere, care întruchipează adevărurile rostite prin acești oameni înțelepți de Dumnezeu Însuși. Prin urmare, „fără o minte curată și fără imitarea vieților sfinților, nimeni nu poate înțelege cuvintele sfinților.” [2173] „Cine dorește să înțeleagă gândirea teologilor trebuie să se apropie de ei prin curățirea sufletului lor și prin asimilarea cu faptele lor, astfel încât, ducând același mod de viață ca ei, să înțeleagă ceea ce Dumnezeu le-a revelat . ” [2174]

Cei care îndrăznesc să-i judece pe cei drepți nu știu că viața spirituală cu legile ei, precum și acțiunile persoanelor purtătoare de duh, precum și alte „lucruri ale veacului viitor”, sunt taine, iar „aceste taine pot fi pe deplin cunoscute sau, mai degrabă, experimentate numai de sfinți – cei care trăiesc în unire desăvârșită cu Dumnezeu, care sunt transformați prin har și aparțin mai degrabă vieții veacului viitor decât vieții noastre pământești” [2175] .

Înțelepciunea carnală a Varlaamiților este sortită eșecului, deoarece *spiritualul* este întotdeauna parțial și, prin urmare, subiectiv: „un om cu o inimă necurată este incapabil să perceapă corect circumstanțele înconjurătoare și să le transmită; el distorsionează involuntar realitatea și este constant, împotriva voinței sale, atât un mincinos, cât și un calomniator... O inimă necurată nu poate deveni o locuință înaltă”, lăcașul Duhului - El locuiește „doar acolo unde inima s-a eliberat de patimi”. [2176] „ O regulă strâmbă face strâmb chiar și pe cel drept”, [2178] se spune despre cei care privesc lumea cu ochi carnali. Viața Duhului este în general indescriptibilă prin intermediul limbajului omenesc; este posibilă doar o desemnare mai mult sau mai puțin aproximativă a ei prin simboluri. „În acest sens, formulele negative ale teologiei apofatice, [2179] care pot spune despre Dumnezeu doar ceea ce nu este și nu ceea ce este”, se dovedesc a fi cele mai potrivite pentru a „înțelege și explica inexplicabilul” [2180] .

Mintea rațională este chinuită de încrederea în sine. Întreprinzătoare, asertivă și practică, dar superficială și îngustă la minte, nu este conștientă de propriile limite, crezând că este posibil să judece tot ceea ce îi atrage atenția. Însă viața spirituală, asemenea misterului trinitar al Bisericii în general, nu este inteligibilă din exterior. Biserica „nu este un sistem administrativ sau o doctrină observată *prin vedere senzorială* și organizată prin mijloace omenești. Este un mister divino-uman, cunoscut în Spirit... Este o realitate care nu este din această lume, care, totuși, este în lume... și există în istorie. Este adunarea cerului și a pământului.” [2181] Firește, cei care încearcă să analizeze spiritualitatea din perspectiva *unui alt spirit* [2182] *nu văd cu vederea* , căci nu le este dat, așa cum s-a spus, să *înțeleagă misterele Împărăției Cerurilor* . Astfel *se împlinește în ei profeția lui Isaia, care spune: Veți auzi cu auzul, dar nu veți înțelege; veți vedea cu vederea, dar nu veți percepe* [2183] .

Necazurile încep atunci când oamenii, în loc să se roage ei înșiși, încep să critice rugăciunile altora. Aceasta amintește de tragedia binecunoscută când călugării, a căror datorie era să se roage în numele sfânt al lui Isus, au început să se certe pe tema numelui lui Isus; în loc să se închine cu umilință în fața numelui lui Isus, au început să comită acte de violență și să distrugă mănăstiri din cauza numelui lui Isus. Nu au făcut asta cruciații, jefuind Constantinopolul și ascunzându-se în spatele numelui lui Isus?

Nu este aceasta ceea ce fac neo-varlaamiții? Acești critici, care își imaginează că sunt capabili să-i judece pe cei drepți, se află chiar în starea pe care încearcă să o atribuie altora: prin ignorarea propriului nivel spiritual, o persoană cade într-o stare de iluzie și visare. Își imaginează virtuți inexistente în sine, confundând impulsurile sale *emoționale* și nervoase cu unele plăcute lui Dumnezeu și „spirituale” . [2184]

Se pare că cei cu o atitudine anti-isihastă subestimează gravitatea faptului că Sinodul de la Constantinopol din 1341 nu numai că l-a condamnat pe Varlaam, ci i-a și anatematizat pe toți viitorii oponenți ai învățăturii Sfântului Grigorie Palama : „Dacă altcineva va fi vreodată condamnat pentru același lucru – fie pentru că a crezut, fie pentru că a vorbit, fie pentru că a scris împotriva acestui Sfânt din Tesalonic, sau mai precis, împotriva sfinților Părinți înțelepți de Dumnezeu și împotriva Bisericii noastre – atunci decretăm același lucru cu privire la o astfel de persoană și o supunem aceleiași condamnări, fie că este din rândul clerului, fie din rândul laicilor” [2185] .

***

Note

1554

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 39. P. 166.

1555

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte . Războiul invizibil. TSL, 1991. P. 195.

1556

Teofan Zăvorâtul , sfânt // Colecție despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 394.

1557

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 2. Pp. 218, 219.

1558

Ibidem, p. 219.

1559

Ibidem. Vol. 1, p. 227.

1560

Vezi: Colecție despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 193.

1561

Marcu 10:47–48 .

1562

Simeon Noul Teolog , Venerabilul // Ignațiu (Brianchaninov) , Sfânt. Opere. Moscova, 1997. Vol. 4. P. 340.

1563

Când te rogi, intră în camera ta și, încuind ușa ta, roagă-te Tatălui tău, care este în ascuns . (Matei 6:6)

1564

A calomnia, a defăima – a calomnia pe cineva, a calomnia, a face acuzații false, a minți.

1565

Ioan Cassian Romanul , Scripturi Sf. TSL, 1993. P. 348.

1566

Pentru mai multe detalii, consultați această ediție: Capitolul „Atenție”.

1567

Psalmul 129:1 .

1568

Matei 15:22 .

1569

Iosif Dionysiatis, călugăr. Învățător al Rugăciunii lui Iisus. Moscova, 2005. Pp. 208–210.

1570

Teofan Zăvorâtul , sfânt // Colecție despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 394.

1571

Ioan de Kronstadt , cel drept . Către preot. Moscova, 2005. P. 99.

1572

Discret (*latină:* discretus) – intermitent, format din părți separate.

1573

Gabriel de Semiozersk , Venerabilul // Conversații ale marilor bătrâni ruși. Moscova, 2003. P. 847.

1574

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 34.

1575

Iosif [Isihastul] cel Bătrân. Expresia experienței monastice. TSL, 2006. p. 43.

1576

Vezi ed. prezentă: Cap. „Vindecarea sufletului” („Treimea puterilor”).

1577

1 Corinteni 6:17 .

1578

Matei 6:21 ; Luca 12:34 .

1579

„Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este cea dintâi și cea mai mare poruncă.” (Deuteronom 6:5 ; Matei 22:37-38)

1580

Matei 6:21 ; Luca 12:34 .

1581

Ioan (Popov), Martirul. Note de curs despre Patrologie. Tver, 2006. P. 295.

1582

2 Corinteni 12:3 .

1583

Ioan Damaschin , Sf. // Învățătură patristică despre suflet. Perm, 2002. P. 73.

1584

Sofronie (Saharov) , *Arhimandrit* . Isprava cunoașterii lui Dumnezeu. Essex; Moscova, 2002. Pp. 178, 302.

1585

Podvig (feat) *provine de la verbul „* podvig” (a se mișca, a avansa). În sens ascetic, se referă la progresul pe o cale al cărei scop final este îndumnezeirea sufletului, salvarea lui de la distrugerea veșnică. Un ascet, sau o persoană care se luptă, este cea care persevereză în luptă, adică avansează spre mântuire.

1586

Grigore Sinaitul , *Venerabilul* // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 225.

1587

Sfântul Gavriil de Semiozersk // Conversații ale marilor bătrâni ruși. Moscova, 2003. P. 846.

1588

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996. Vol. 1. P. 258.

1589

Ibidem, p. 257, 258.

1590

Teofan Pușcăriașul , *Sfânt.* Scrisori complete. Moscova, 1994. Numărul 4. Nr. 320.

1591

Feofan, Episcop. Patru cuvinte despre rugăciune. Moscova, 1912. P. 4.

1592

Teofan Zăvorâtul , *sfânt* // Colecție despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 394.

1593

Teofan Pușcatul , *Sfânt.* Ce este viața spirituală... Moscova, 1996. P. 80.

1594

O rugăciune monosilabică (monolovgisto, din „movno” – unul și „logismov” – gând, idee) – într-o traducere mai precisă: cu o singură minte sau cu o singură minte.

1595

Teoclit de Dionysiou, monah. Cuviosul Nicodim al Sfântului Munte . Moscova, 2005. P. 123.

1596

Placidus (Desey) , Arhimandrit. „Filocalia” și spiritualitatea ortodoxă. Moscova, 2006. p. 215.

1597

Meyendorff John , Arhipreot. Viața și opera Sfântului Grigore... Sankt Petersburg, 1997. P. 199.

1598

Ioan Sinaitul, Sf. Scară. M., 1997. 15:53.

1599

Luca 18:13 .

1600

Meyendorff John , Arhipreot. Viața și opera Sfântului Grigore... Sankt Petersburg, 1997. P. 199.

1601

Psalmul 69:2 .

1602

Placidus (Desey) , Arhimandrit. „Filocalia” și spiritualitatea ortodoxă. Moscova, 2006. p. 216.

1603

Eclesiastul 5:1 .

1604

Este demn de remarcat faptul că pronunția slavă „Iisuse Christe” este fonetic mai expresivă pentru urechea rusă decât pronunția grecească „Iisu Christe”. Al doilea „s” îi conferă pronunției noastre „Iisuse” un sunet tandru, implorator și pare mai bogată în intonație decât pronunția grecească mai aspră „Iisu”. Textul grecesc al Rugăciunii lui Iisus prezintă o anumită monotonie, sărăcindu-i oarecum și simplificându-i sunetul, dar grecii posedă coerența deja menționată.

1605

Ioan Cassian Romanul , Scripturi Sf. TSL, 1993. P. 348.

1606

Ioan Sinaiul, Sf. Scară. M., 1997. 28:5, 28:9, 28:10.

1607

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996. Vol. 2. P. 230.

1608

Pitirim (Nechayev) , *mitropolit* // Rus' uchayushhaya. Moscova, 2004. pp. 349, 351.

1609

Iosif de Vatoped , *Stareț.* Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 127.

1610

Serafim (Baradel), schimonah. // *Sofronie (Saharov)* , *arhimandrit* . Despre rugăciune. Sankt Petersburg, 2003. P. 309.

1611

Ioan Sinaitul, Venerabilul. Scara. Moscova, 1997. 28:19; *Atanasie Creteanul, ieromonah.* // Sfinții Părinți despre rugăciune și sobrietate. Moscova, 1997. P. 161.

1612

Ioan Sinaitul, Sf. Scară. M., 1997. 28:17.

1613

Atanasie al Cretei, ieromonah. // Sfinții Părinți despre rugăciune și sobrietate. Moscova, 1997. P. 159.

1614

Ioan Sinaitul, Sf. Scară. M., 1997. 4:92.

1615

Ibidem 28:35.

1616

Atanasie al Cretei, ieromonah. // Sfinții Părinți despre rugăciune și sobrietate. Moscova, 1997. P. 174.

1617

Ioan Sinaitul, Sf. Scară. M., 1997. 28:25.

1618

Atanasie al Cretei, ieromonah. // Sfinții Părinți despre rugăciune și sobrietate. Moscova, 1997. P. 167.

1619

Rugăciunea Sfântului Simeon Noul Teolog la Sfânta Împărtășanie, sec. a VII-a // Canon sau Carte completă de rugăciuni. Moscova, 1994.

1620

Matei 6:9 ; Luca 11:2 .

1621

Gheorghe [Kapsanis], Arhimandrit. Dumnezeu s-a arătat în trup. Perm, 2007. P. 70.

1622

Matei 26:64 ; Marcu 14:26 .

1623

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... 2000. P. 10.

1624

2 Corinteni 4:6 .

1625

Coloseni 1:16 .

1626

Zachariah (Zachar) , Arhimandrit. Hristos ca și Cale... 2002. P. 27.

1627

Coloseni 2:9 .

1628

Ioan 20:28 .

1629

Faptele Apostolilor 4:12 .

1630

Ioan 16:23–24 .

1631

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Despre rugăciune. Sankt Petersburg, 2003. P. 154.

1632

Mf. 13, 15 ; Faptele Apostolilor 28, 27 .

1633

Grigorie Teologul , sfânt // Popov al IV-lea. Lucrări de patrologie. TSL, 2004. Vol. 1. P. 39.

1634

Nu oricine-Mi zice: „Doamne, Doamne!” va intra în Împărăția Cerurilor, ci numai cel ce face voia Tatălui Meu care este în ceruri . (Matei 7:21)

1635

1 Ioan 5:14 .

1636

Matei 25:28, 29 .

1637

Să nu iei în deșert Numele Domnului Dumnezeului tău, căci Domnul nu va lăsa nepedepsit pe cel ce ia Numele Lui în deșert . (Exod 20:7 ; Deut. 5:11)

1638

Chiril al Alexandriei , Sfântul // Ioan de Aksai, episcop. Istoria Sinoadelor Ecumenice. Kiev, 2004. P. 104.

1639

Ioan de Kronstadt , cel drept. Gândurile unui creștin. Moscova, 2006. P. 24.

1640

Acest lucru se întâmplă atunci când, în teoretizare, diferențele și interrelațiile dintre concepte precum *esență* (natură, esențialitate), *energie* (acțiune, manifestare, forță) și *personalitate* (ipostasis, persona) nu sunt recunoscute cu exactitate . Confuzia acestor concepte și lipsa de claritate dogmatică în această chestiune au dat naștere învățăturilor eretice atât ale lui Eunomius (IV), cât și ale antipalamiților (XIV) și au condus la extremele cultului numelui (XX).

1641

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Despre rugăciune. Sankt Petersburg, 2003. P. 157.

1642

Serafim (Sobolev) , Arhiepiscop. Noua învățătură despre Sofia. Krasnodar, 2006. P. 252.

1643

Grigore Teologul , *sfânt* // Ibid., p. 248.

1644

Grigore de Nyssa , *sfânt* // Ibid., p. 249.

1645

Ioan de Kronstadt , *cel drept* . Opere. Jurnal. Moscova, 2006. Vol. 4. P. 122.

1646

Vezi: *Dionisie Areopagitul* , *Sf.* Despre numele divine.

1647

Dionisie Areopagitul , *Sfântul* Corpus al Operelor. Sankt Petersburg, 2006. Pp. 185, 186, 190.

1648

Sfântul Maxim Mărturisitorul // Ibidem, p. 186, 187.

1649

Dionisie Areopagitul , *Sf.* // *Popov al IV-lea.* Lucrări de patrologie. TSL, 2004. Vol. 1. P. 30.

1650

Vasile cel Mare , *sfânt* // *Gheorghe Florovski* , *protopop* . Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea. Minsk, 2006. Pp. 89, 96.

1651

Vasili (Krivoshein) , *arhiepiscop.* Sfântul Simeon... N. Novgorod, 1996. S. 212, 213.

1652

Grigore Palama , *Sfântul.* O sută cincizeci de capitole. Krasnodar, 2006. P. 133.

1653

„În experiența rugăciunii, folosim acest nume Isus exclusiv ca nume propriu al lui Hristos, a doua Persoană a Sfintei Treimi.” *Arhimandritul Sofronie (Saharov)* . Despre rugăciune. P. 166.

1654

Grigore Palama , *Sfântul.* O sută cincizeci de capitole. Krasnodar, 2006. P. 208.

1655

Dionisie Areopagitul , Sfântul Corpus al Operelor. Sankt Petersburg, 2006. Pp. 125, 133.

1656

Simeon Noul Teolog , Venerabilul // Vasili (Krivoshein) , Arhiepiscop. Venerabilul Simeon... N. Novgorod, 1996. P. 204.

1657

Ioan Gură de Aur , Sfânt // Ibid. P. 207. *Sfântul Grigore Palama :* „Esența este absolut dincolo de posibilitatea de a fi numită și nu are imagine și este imposibil să ne gândim la ea, sau să o numim, sau chiar să o contemplăm în vreun fel.” *Sfântul Grigore de Nyssa :* „Esența lui Dumnezeu este fără nume, fiind impronunțabilă și depășind orice sens exprimabil prin vorbire, în timp ce fiecărei energii i se dă un nume.” *Sfântul Grigore Palama .* Tratate. Pp. 36, 37.

1658

Vasile cel Mare , sfânt // Troitsky S.V. Învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa despre numele lui Dumnezeu... Krasnodar, 2002. P. 287.

1659

Sfântul Ioan Damaschin // Uspensky L.A. Teologia Icoanei Bisericii Ortodoxe. 1989. P. 97.

1660

Grigore Palama , Sfântul. O sută cincizeci de capitole. Krasnodar, 2006. P. 173.

1661

Sfântul Grigorie de Nyssa : „Fiecare energie care se extinde de la Dumnezeu la creație... este îndrumată de la Tatăl și trece prin Fiul și este desăvârșită în Duhul Sfânt.” *Sfântul Grigorie Palama :* Ipostasele divine „sunt complet, constant și inseparabil îmbrățișate una de cealaltă, astfel încât energia celor trei ipostasuri este una. Nu ca la oameni, unde acțiunea celor trei va fi similară, ci - întrucât fiecare acționează de la sine - este distinctă. Nu așa, ci cu adevărat una și aceeași energie în Ele, deoarece este o singură mișcare a voinței divine, produsă din cauza imediat precedentă, Tatăl, și trimisă prin Fiul și manifestată în Duhul Sfânt.” Sfântul *Grigorie Palama .* Tratate. P. 25.

1662

Chiril al Alexandriei , Sfânt // Grigore Palama , Sfânt. O sută cincizeci de capitole. Krasnodar, 2006. P. 159.

1663

Vasile cel Mare , sfânt; Cuviosul Nicodim al Sfântului Munte // Teoclit, monah. Cuviosul Nicodim al Sfântului Munte . Moscova, 2005. P. 315.

1664

Grigorie Palama , Sfânt. O sută cincizeci de capitole. Krasnodar, 2006. Pp. 134, 157, 164. Conform Sfântului Grigorie Palama , termenul *Divinitate* sau „ *divinitate* ” este numele energiei divine, care purcede de la Tatăl prin Fiul în Duhul Sfânt și ne este revelată prin rezultatele sale, și nu numele esenței divine în sensul propriu al cuvântului. Căci energia este mișcarea esenței și nu esența însăși. A cui mișcare și energie este aceasta? A lui Dumnezeu, desigur! Prin urmare, divinitatea *este* a lui Dumnezeu.” Cu toate acestea, „energia este ceva diferit de natură, căci natura este cea care produce energie și nu energia însăși.” Astfel, „deși energia divină este distinctă de esența divină, în esență și energie există o singură divinitate *a* lui Dumnezeu.” Cu alte cuvinte, aceste două principii nu sunt nici separate, nici nu se contopesc: „căci, din moment ce ambele - esența și energia - sunt necreate, nimic nu le împiedică să fie una, așa cum o rază de lumină și soarele sunt o singură lumină.” *Grigore Palama ,* Tratate despre Sf. Gheorghe. pp. 26, 27, 62, 117.

1665

Când Părinții spun că omul îndumnezeit „devine fără început”, este o metaforă. Această *lipsă de început* este prin har, nu prin natură.

1666

Grigore Palama , sfânt. // Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. P. 107. Dacă am deveni „Dumnezeu prin fire, atunci Dumnezeu nu ar fi Dumnezeu-Treime, ci Dumnezeu «cu o mie de ipostase», căci El ar avea tot atâtea ipostase câte persoane ar fi împărtășite de esența Sa. De aici rezultă că Dumnezeu prin esența Sa ne rămâne inaccesibil.” *Lossky V.N.* Teologie. 2003. P. 162.

1667

Atanasie cel Mare , sfânt. // Grigore Palama , sfânt. Tratate. Krasnodar, 2007. P. 73.

1668

Grigore de Nyssa , sfânt // Ibid., p. 134.

1669

Ioan 6:56 .

1670

Gheorghe [Kapsanis], arhimandrit. Îndumnezeirea... 2000. P. 12.

1671

Grigore Palama , Sfânt // Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. Pagina 49. „În Euharistie, omul participă la Umanitatea glorificată a lui Hristos, care nu este esența lui Dumnezeu, ci Umanitatea, încă consubstanțială cu omul

și accesibilă acestuia ca hrană și băutură.” „Euharistia este natura transfigurată, dătătoare de viață, dar totuși umană a lui Hristos, ipostazată în Logos și pătrunsă de energii divine.” *Nichifor al Constantinopolului , Sfânt* // *Meyendorff Ioan , Arhipreot.* Teologie bizantină. Pagina 287.

1672

Chiril (Kostopoulos), arhimandrit. Papalitatea este erezie. 2003. P. 96.

1673

Ioan Gură de Aur , sfânt. // *Grigore Palama , sfânt.* Tratate. Krasnodar, 2007. P. 70.

1674

Simeon Noul Teolog , Sf. // *Iustin (Popovici) , Sf.* Dogmatică: Pneumatologie. M., 2007. P. 319.

1675

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // Chiril (Kostopoulos), Arhimandrit. Papalitatea este erezie. 2003. Pagina 106. Să ne oprim asupra acestui punct și, ținând cont de cele spuse, să ne întrebăm: ce ar trebui să gândească o persoană care a deschis cartea „Legea lui Dumnezeu” (Moscova: Mănăstirea Sretensky, 1998. Pagina 289) și citește acolo că în Sfintele Taine „Domnul Hristos este prezent **în esența Sa** ”? Cum ar trebui să înțelegem acest lucru? Se înșală Sfinții Părinți? Sau nu ar trebui să credem „Legea” propovăduită de stimații noștri editori? Să încercăm să ne dăm seama de acest lucru. Să ne întoarcem din nou la Sfânta Tradiție a Bisericii (amintindu-ne că *esență* , *esență* și *natură* ar trebui înțelese aici ca sinonime).

Sfântul Grigorie Palama : Varlaamiții sunt coreligionari ai mesalieni, căci „tocmai prostia lor” este că este posibil „să te împărtășești din esența lui Dumnezeu”; ei „nu acordă deloc atenție Părinților, care afirmă fără echivoc că, prin esență, Dumnezeu este absolut neimplicat pentru toată lumea”. „Ce ne-a dat atunci Dumnezeu prin Iisus Hristos? Esență sau har? Cu siguranță, har îndumnezeitor”, iar omul „devine cu adevărat dumnezeu, deși nu prin esență, ci prin har”. „Ce ni se revelează și ni se manifestă atunci? Esența lui Dumnezeu? În niciun caz. Prin urmare, harul este energia Duhului, prin care Dumnezeu apare și locuiește în cei vrednici” și, prin urmare, „cei care se împărtășesc din harurile îndumnezeitoare ale Duhului nu se împărtășesc din esență”. Faptul că lumina Divinității „este necreată și nu este esența divină este cunoscut de toți cei care i-au citit corect pe teologii înțelepți divin”. Doar ereticii „blasfemiază această iluminare divină, insistând că este fie o creatură, fie esența lui Dumnezeu... Aceasta este nebunia lui Varlaam și Acindin, iar înaintea lor, nebunia lui Eunomius”. De asemenea, „următorii lor, care afirmă că nu există nicio diferență între energie și esență, sunt eunomieni”. „Este caracteristic mesalienilor blestemați să presupună că este posibil să vezi esența lui Dumnezeu. Noi, însă, întorcându-ne de la ereticii antici și moderni, credem, așa cum am fost învățați, că sfinții contemplă și se

împărtășesc din... harul divin, dar **nu și esența lui Dumnezeu** ". Există două idei opuse: *nimeni nu L-a văzut vreodată pe Dumnezeu* (Ioan 1:18 ; 1 Ioan 4:12 ; 1 Timotei 6:16) și *Fericiți cei curați cu inima, căci ei vor vedea pe Dumnezeu* (Matei 5:8) - dar, de fapt, nu se contrazic. Ambele sunt adevărate, dar una se referă la esența inaccesibilă a lui Dumnezeu, cealaltă la energie, la harul lui Dumnezeu. Harul „nu este natura lui Dumnezeu în sine" și „harul, și nu esența neimplicată a lui Dumnezeu, este moștenirea celor drepți". „Energia - puterea sau acțiunea lui Dumnezeu - este cunoscută într-un fel sau altul, dar esența nu este cunoscută de nimeni". Dumnezeu „a conținut în Sine toată esența și energia, dar noi conținem doar energia și nici măcar pe aceasta în întregime". „Harul îndumnezeirii este numit divinitate de către Părinți, iar cei cărora li s-a acordat acest har sunt numiți zei de dragul ei - deși nu este esența lui Dumnezeu, căci este har și darul îndumnezeitor al Duhului". Esența „rămâne complet neimplicată, inexprimabilă și nenumită, în timp ce Dumnezeu este cunoscut și participat în multe feluri prin energii care sunt absolut inseparabile de esență. Căci în esență și energie există un singur Dumnezeu".

Sfântul Atanasie cel Mare : Hristos este „Fiul lui Dumnezeu prin fire, dar noi suntem fii prin har"; filiația „prin fire" este inerentă numai lui Dumnezeu. Oamenii sunt numiți zei „nu prin fire și nu în realitate, ci prin harul Celui ce i-a chemat" și prin aceasta nu ating „egalitatea cu Dumnezeu". Noi „nu vom fi una în același sens în care Tatăl este prin fire în Fiul și Fiul în Tatăl... Cuvântul nu este ca noi, ci ca Tatăl, prin urmare El este prin fire și în realitate una cu Tatăl". Pentru noi, posibilitatea de a fi „ceea ce este Fiul în Tatăl" este exclusă și „nu vom fi niciodată ca El", adică nu vom avea „identitate de fire cu Tatăl", căci „intrăm în unire cu Dumnezeu **nu prin fire** , ci prin har".

Sfântul Vasile cel Mare : „Spunem că Îl cunoaștem pe Dumnezeul nostru din energii, dar nu pretindem că ne apropiem de esența Lui." „Duhul Sfânt este inaccesibil prin natură, dar Îl putem conține prin bunătatea Lui", „dar nu suntem în niciun caz capabili să cunoaștem natura Celui Activ."

Sfântul Maxim Mărturisitorul : Dumnezeu „prin esența Sa nu permite participarea la Sine", ci „voiește să participe la El într-un alt mod... prin puterea copleșitoare a bunătății Sale". „Cel îndumnezeit va fi, prin har, în întregime la fel cu Dumnezeu, cu excepția identității în esență". Când Sfântul Maxim spune: „Dumnezeu ne-a creat pentru ca să fim părtași la natura divină și participanți la existența Sa veșnică", el explică imediat: „prin îndumnezeire din har".

Astfel, „distincția dintre esență și energii este fundamentul învățăturii ortodoxe despre har"; „învățătura patristică despre energii, inefabil distincte de natură, este baza dogmatică a realității fiecărei experiențe mistice" (V.N. Lossky). De ce atunci „Legea lui Dumnezeu" învață exact contrariul? În primul rând, sursa folosită de editori („Epistola Patriarhilor Bisericii Catolice de Răsărit despre Credința Ortodoxă", 1723) nu este impecabilă; acest material necesită o analiză atentă atunci când este consultat (vezi pe această temă: *Vasili (Krivoshein) , Arhiepiscop.* Texte simbolice în Biserica Ortodoxă). În plus, dificultățile apar din cauza discrepanțelor de terminologie și este important să le putem interpreta

corect, în conformitate cu învățătura despre esență și energie, ca să nu devenim ca Varlaam din Calabria. Pentru a putea descoperi adevăratul sens al unei expresii precum: „ne-am făcut *părtași* firii dumnezeiești” (2 Petru 1:4), pentru a nu fi induși în eroare de anumite expresii poetice din imnurile Sfântului Simeon sau de o astfel de frază a Sfântului Maxim Mărturisitorul : „Ne-am făcut părtași firii dumnezeiești” - este necesar să se țină cont de faptul că în aceste cazuri particulare prin „fire” se înțelege tocmai *energia . Comentariul* lui Grigorie Palama ajută la stabilirea acestui lucru : „Când îi auziți pe Părinți spunând că firea [natura] lui Dumnezeu... este părtașă”, atunci în aceste cazuri gândiți-vă la natură ca la „energia inerentă lui Dumnezeu”. Înțelegând aceasta, „rămâneți în acord cu Părinții. Numind firea dumnezeiască părtașă **nu în sine** , ci **prin această energie** , veți rămâne în limitele evlaviei”. Pentru mai multe informații despre acest subiect, consultați: *Lossky V.N.* O schiță a teologiei mistice (Capitolul IV „Energii necreate”) și *Tratatele lui Grigorie Palama* („Conversație cu Teofanul ortodox...”). Acest subiect este prezentat cel mai amănunțit în tratatele lui Grigore Palama : „Despre energiile divine și comuniunea lor”, „Despre comuniunea divină și îndumnezeitoare” și „Conversație cu Varlaamitul”.

Grigore Palama , Sfânt. Tratate. Pp. 69, 70, 73, 85, 87, 108, 120, 161, 163, 170, 171, 206, 211, 221; *Grigore Palama , Sfânt.* O sută cincizeci de capitole. Pp. 123,143,145; *Grigore Palama , Sfânt.* Omilii. Vol. 2. Pp. 16; *Skurat K.E.* Învățătura despre mântuire a Sfântului Atanasie cel Mare . Pp. 251, 252, 255, 256; *Sfântul Maxim Mărturisitorul .* Opere. Cartea 1. Pp. 258; *Sfântul Iustin (Popovici) .* Dogmatică: Pneumatologie. Pp. 320, 321, 322; *Lossky V.N.* Eseu despre teologia mistică. http://www.wco.ru

1676

Conform *Sfântului Dionisie Areopagitul* , „numele divine revelate în Sfânta Scriptură desemnează diverse puteri”; aceasta exprimă „relația lui Dumnezeu cu creația”, dar nimic mai mult, întrucât „Dumnezeu nu poate fi surprins într-un concept”, adică nu poate fi numit. Apofatismul, conform Sfântului Dionisie, de fapt „cere renunțarea chiar și la cele mai înalte nume în raport cu Dumnezeu”; chiar și numele „Unul” este nepotrivit pentru Dumnezeu, Care depășește orice concept uman. Sfântul Augustin , la rândul său, subliniază că nu se poate „nici măcar spune că Dumnezeu este inefabil, deoarece, spunând aceasta, exprimăm deja ceva și provocăm un «conflict de cuvinte», care trebuie depășit prin tăcere.” *Lossky, V.N.* Viziunea. 2007. pp. 226, 282.

1677

Această expresie provine din textul Vechiului Testament care povestește despre apariția practicii rugăciunii printre urmașii lui Set: *atunci au început să cheme Numele Domnului* (Geneza 4:26). O formă de expresie similară se găsește în mod repetat în Sfânta Scriptură: *Voi chema Numele Domnului* (1 Regi 18:24); *vom chema Numele Tău* ; *Voi chema Numele Domnului* (Psalmul 80:19; 115:4, 8); *el... va chema Numele Meu* (Isaia 41:25); *Am chemat Numele Tău* (Plângerile 3:55); *toți au chemat Numele Domnului* (Țefania 3:9); *ei vor chema Numele Meu* (Zaharia 13:9).

1678

Grigorie Palama , Sfântul. Tratate. Krasnodar, 2007. P. 16.

1679

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Arta de a muri sau Arta de a trăi. Moscova, 2003. P. 315.

1680

Serghie (Stragorodski) , patriarh // Biserica și timpul. 2001. Nr. 4. P. 301.

1681

Ignațiu al Caucazului, Sfânt // Biserica și timpul. 2001. Nr. 4. P. 300.

1682

Ioan 16:24 .

1683

Ioan 14:14 .

1684

De altfel, ceea ce este tradus în rusă în Noul Testament prin „ *cei ce cheamă Numele Tău* ” este tradus diferit în originalul slavon: „ *cei ce cheamă Numele Tău”* (Faptele Apostolilor 9:14, 21). Acestea nu sunt deloc același lucru; „ *cei ce cheamă* ” înseamnă „cei ce numesc sau pronunță Numele Dumnezeului pe care îl cheamă”. Apostolul Pavel exprimă acest lucru și mai precis, vorbind despre chemarea lui Dumnezeu, nu a Numelui Său: „ *cei ce-L cheamă* ”, scrie el, sau în altă parte: „ *cei ce-L cheamă pe Domnul”* (Romani 10:12 ; 2 Timotei 2:22).

1685

Ioan Sinaitul, Sf. Scară. M., 1997. 21:7.

1686

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Despre etern și trecător. Moscova, 2007. P. 370.

1687

Ibidem, p. 367.

1688

Maxim Mărturisitorul , Venerabilul // *Dionisie Areopagitul , Sfânt.* Corpus de Operă. Sankt Petersburg, 2006. P. 161.

1689

Iacov 4:8 .

1690

Dionisie Areopagitul , Sfântul Corpus al Operelor. Sankt Petersburg, 2006. Pp. 161, 162.

1691

Grigorie de Nyssa , Sfânt // Serafim (Sobolev) , Arhiepiscop. Noua învățătură despre Sofia. Krasnodar, 2006. P. 245.

1692

Filipeni 2:10 .

1693

„Teologia numelui și teologia icoanei au trăsături comune. Privind icoana lui Hristos, ne înălțăm în spirit în contact personal cu El. Mărturisim arătarea Lui în trup... Trecem dincolo de culori și linii, în lumea intelectuală, spirituală. Așadar, invocând numele, nu ne oprim la sunete, ci trăim sensul... Simpla invocare auditivă a numelui lui Dumnezeu este insuficientă", la fel cum o icoană este inutilă dacă nu te rogi în fața ei. „Sunetele se pot schimba în funcție de diferența dintre limbi", la fel cum înfățișarea exterioară a lui Hristos se schimbă pe nenumărate icoane. Dar Cel chemat „rămâne neschimbat" și independent atât de culori, cât și de sunete. Vezi: *Arhimandritul Sofronie (Saharov)* . Despre rugăciune. pp. 206, 207.

1694

Teodor Studitul , Venerabilul // Uspenski L.A. Teologia Icoanei Bisericii Ortodoxe. 1989. P. 99.

1695

Se poate face o anumită paralelă între imaginea iconografică vizuală și numele ca imagine auditivă. Ereticul Eunomie învăța că esența Creatorului este cognoscibilă, iar numele lui Dumnezeu este un instrument pentru înțelegerea esenței Sale. *Sfântul Ioan Gură de Aur* a declarat această învățătură: „Aceasta este o nebunie!". O altă erezie, erezia iconoclastă, în aceeași linie, a respins icoana, pe motiv că o imagine adevărată trebuie să fie consubstanțială cu persoana înfățișată, identică cu aceasta, împărtășind aceeași natură. „Nimeni nu ar fi atât de nebun", a replicat *Sfântul Teodor Studitul* , „încât să creadă că adevărul și umbra sa... arhetipul și imaginea sa, cauza și efectul, sunt în esență identice". Ortodoxia, prin *Sfântul Ioan Damaschin* , învață că „însuși conceptul *de icoană* conține diferența esențială dintre imagine și arhetipul său", căci „imaginea este un lucru, iar ceea ce este înfățișat este altul". „Nu mă închin Crucii și altor obiecte sacre datorită naturii lor", spune el, „ci pentru că sunt receptacule ale activității divine", nu le venerăm, ci „le facem o datorie *de dragul Domnului* ". „O icoană este o asemănare a prototipului", explică *Sfântul Nichifor*

al Constantinopolului , „sau o imitație a prototipului și a reflexiei sale; totuși, în esența sa, diferă de arhetip... Cei care nu acceptă această distincție sunt numiți pe bună dreptate idolatri”. Sinodul de la Trullo (692) decretează „acceptarea imaginilor iconice ca *semne* și *prefigurări* ”. Al VII-lea Sinod Ecumenic (787) definește scopul unei icoane ca *o amintire* ; prin intermediul imaginii ne îndreptăm către prototip, prin urmare, icoanei ar trebui să i se acorde și o venerație *relativă* . Sinodul a dogmatizat formula *Sfântului Vasile cel Mare* : „Onoarea acordată unei icoane se referă la prototipul său, iar cel care venerează o icoană venerează ipostaza a ceea ce este înfățișat pe ea”. Toate acestea pot fi aplicate pe bună dreptate imaginii verbale a lui Dumnezeu - numelui Său. *Uspensky, L.A.* Teologia icoanei. Pp. 64, 92, 93, 106; Sfântul *Ioan Damaschin* . Trei cuvinte în apărarea cinstirii icoanelor. Pp. 89, 102–104.

1696

Dionisie Areopagitul , *Sfânt* // *Grigore Palama* , *Sfânt.* O sută cincizeci de capitole. Krasnodar, 2006. P. 166.

1697

Sofronie (Saharov) , *Arhimandrit* . Despre rugăciune. Sankt Petersburg, 2003. Pp. 192, 195.

1698

Popov I.V. Lucrări de patrologie. TSL, 2004. Vol. 1. P. 25.

1699

Grigorie de Nyssa , *Sf.* // *Sofronie (Saharov)* , *arhimandrit* . Despre rugăciune. Sankt Petersburg, 2003. P. 246.

1700

Sfântul Isaac Sirul // Ibidem.

1701

Ioan de Kronstadt , *cel drept.* Gândurile unui creștin. Moscova, 2006. P. 120.

1702

1 Ioan 3:2 .

1703

Ioan 14:6 .

1704

Vezi Ioan 14:27 ; Filipeni 4:7 .

1705

Sofronie (Saharov) , *Arhimandrit* . Despre rugăciune. Sankt Petersburg, 2003. Pp. 163–207.

1706

Isaia 10:23 .

1707

Grigore Palamas , *Sf.* Omilia, M., 2008. T. 2. P. 3.

1708

Luca 18:1–8 .

1709

„Nu va face Dumnezeu dreptate aleșilor Săi, care strigă către El zi și noapte, măcar că îndelung răbdător are cu ei? Vă spun că le va face dreptate în curând .” (Luca 18:7-8)

1710

Luca 18:10–14 .

1711

Au adus la El și prunci... Isus, chemându-i, a zis: Lăsați copilașii să vină la Mine, căci a unora ca ei este Împărăția lui Dumnezeu... Cine nu primește Împărăția lui Dumnezeu ca un copil, nu va intra în ea. (Luca 18:15-17)

1712

Luca 18:35–43 .

1713

Ioan 20:29 .

1714

Cei care mergeau înainte au încercat să-L facă să tacă, dar el a strigat și mai tare... Isus S-a oprit și a poruncit să fie adus la El (Luca 18:39-40).

1715

Isus L-a întrebat: „Ce vrei de la Mine?” El a zis: „Doamne, să-mi primesc vederea.” Isus i-a zis: „Primește-mi vederea; credința ta te-a mântuit.” Îndată, a văzut și L-a urmat . (Luca 18:40-43)

1716

(Luca 18:38); *miluiește- ne pe noi, Isuse, Fiul lui David* (Matei 9:27).

1717

Vezi: Luca 11:5–13 .

1718

Prietene, împrumută-mi trei pâini, căci un prieten de-al meu a venit la mine în călătorie și n-am ce să-i pun înainte. El, răspunzând dinăuntru, va zice: „Nu mă supăra, nu pot să mă scol să-ți dau.” Măcar că vă spun că nu se va scula să-i dea, pentru că este prieten cu el; totuși, din pricina stăruinței lui, se va scula și-i va da... Cu cât mai mult Tatăl cel din ceruri va da Duhul Sfânt celor ce-L cer! (Luca 11:5-8, 13)

1719

OK. 18, 18–25 ; Mf. 19, 16–24 .

1720

Liturghia Sfântă a Sâmbetei Mari. Troparul care înlocuiește Imnul Heruvimic, Glasul 8.

1721

Dionisie Românul, schemamon. // Bătălia în Hristos. Perm, 2005. P. 30.

1722

Ioan 4:24 .

1723

Mihail (Gribanovski) , Episcop. Deasupra Evangheliei. Moscova, 2004. Pp. 86, 97.

1724

Când a auzit tânărul cuvintele acestea, a plecat trist, pentru că avea multe averi . (Matei 19:22)

1725

Vezi: Matei 19:27, 29 .

1726

Oricine a lăsat case sau frați sau surori sau tată sau mamă sau nevastă sau copii sau ogoare, pentru Numele Meu, va primi însutit și va moșteni viața veșnică . (Matei 19:29)

1727

Matei 5:3 ; Luca 6:20 .

1728

Era un om bogat, îmbrăcat în purpură și in subțire, și în fiecare zi se ospăta din belșug. Mai era și un cerșetor, numit Lazăr, care zăcea la poarta lui, acoperit de bube și dorea să se sature cu firimiturile care cădeau de la masa bogatului . (Luca 16:19-21)

1729

Cerșetorul a murit și a fost dus de îngeri în sânul lui Avraam (Luca 16:22).

1730

Luca 18:23 .

1731

„Nu puteți sluji lui Dumnezeu și lui mamona.” Fariseii, care erau iubitori de argint, au auzit toate aceste lucruri și L-au batjocorit . (Luca 16:13-14)

1732

Luca 18:21 .

1733

Luca 10:26 .

1734

Deuteronom 6:5 .

1735

Matei 19:22 .

1736

Căci, chiar *dacă ați făcut tot ce vi s-a poruncit* , recunoașteți că sunteți doar *niște robi fără valoare, pentru că ați făcut doar ce era de datoria voastră* (Luca 17:9), și nu considerați aceasta un merit. Oricine nu a ascultat de această învățătură a lui Hristos nu este pregătit să-L urmeze.

1737

Exodul 20:3–4 .

1738

Luca 18:24 .

1739

Vezi Matei 5:3 .

1740

Carnea și sângele nu pot moșteni Împărăția lui Dumnezeu, iar stricăciunea nu moștenește nestricăciunea (1 Corinteni 15:50).

1741

Iacov 5:1, 3 .

1742

Vezi: Matei 22, 1–14 ; OK 14, 16–24 .

1743

Matei 22:14 ; Luca 14:24 .

1744

Luca 14:16 .

1745

1 Regi 19:12 .

1746

Condacul Adevărului. Către Iov cel Îndelung Răbdător.

1747

Și Domnul a adus înapoi prinșii de război ai lui Iov (Iov 42:10).

1748

Boii răgeau, iar măgarii păștеau lângă ei. Când sabeenii au venit asupra lor, i-au luat și au lovit pe tineri cu ascuțișul sabiei... Focul lui Dumnezeu a căzut din cer și a pârjolit oile și pe tineri și i-a mistuit... Haldeii au format trei cete și s-au năpustit asupra cămilelor, le-au luat și au lovit pe tineri cu ascuțișul sabiei... Fiii voștri și fiicele voastre mâncau și beau vin... și iată că a venit un vânt puternic... și casa s-a prăbușit... și au murit (Iov 1:15-19).

1749

Satana... l-a lovit pe Iov cu o furunculă urâtă, de la talpa piciorului până în creștetul capului (Iov 2:5, 7).

1750

Tropar pentru Dreptul Iov cel Îndelung Răbdător.

1751

Luca 11:4 .

1752

Matei 18:7 ; Luca 17:1 .

1753

Sihastrul Sfânt Ioan Kolov (V) l-a implorat pe Dumnezeu să îndepărteze ispitele dorințelor pătimașe de la el și, ca urmare, a rămas în pace, ferit de război. Cu toate acestea, starețul său, Sfântul Pimen cel Mare , i-a poruncit să se roage pentru întoarcerea războiului, deoarece „prin război sufletul atinge prosperitatea”, în timp ce cei fără experiență rămân fără experiență. După ce s-a rugat pentru starea sa anterioară, Avva Ioan nu s-a mai rugat pentru eliberarea de ispite, ci a cerut: „Doamne! Dă-mi răbdare în război”. [Textul pare a fi incomplet și probabil omis.] Sfântul *Ignatie (Brianchaninov)* , Patericon. P. 262.

1754

Sir 34:10 .

1755

Psaltire. Rugăciune pentru a 3-a Catisma.

1756

Nu este însăși viața noastră *o ispită pentru om, chiar și această viață pe pământ?* (Iov 7:1). *Încearcă-mă, Doamne, și încearcă-mă* (Psalmul 26:2), a strigat psalmistul, iar profetul Daniel a proclamat: *Mulți vor fi curățiți, albiți și lăcuite prin ispită* (Daniel 12:10). Apostolii învață același lucru: *Bucurați-vă, măcar că acum, pentru puțină vreme, dacă este nevoie, ați fost întristați de felurite ispite* ; ba chiar și *încercarea de foc care este trimisă să vă încerce, să nu o considerați o surpriză* (1 Petru 1:6; 4:12). *Frații mei, socotiți-o o bucurie deplină când cădeți în felurite ispite* . Căci *ferice de omul care rabdă ispita, căci, după ce va fi fost încercat, va primi cununa vieții* (Iacov 1:2, 12). Mai mult, dacă cineva *a răbdat ispita, poate să ajute pe cei ce sunt ispitiți* (Evrei 2:18). *„Domnul Dumnezeul vostru vă ispitește”* , a avertizat profetul Moise, „ *ca să știe dacă iubiți pe Domnul”* (Deuteronom 13:3), și nu a fost însuși patriarhul Avraam *găsit credincios când a fost ispitit?* (1 Macabei 2:52). Dar Dumnezeu nu are nevoie de aceste încercări, căci El știe totul despre noi înainte de toate ispitele – acest lucru este necesar pentru instruirea noastră.

Tertulian, preoțesc : Domnul i-a poruncit lui Avraam să-și sacrifice fiul nu pentru a-i confirma credința, ci pentru a ne-o demonstra și a ne da un exemplu de ascultare adevărată, când nici măcar rudele de sânge nu sunt mai prețioase decât Dumnezeu.

Sfântul Chiril al Ierusalimului : *„Nu ne duce pe noi în ispită ”* - ne învață Domnul cu adevărat să ne rugăm să nu fim ispitiți deloc? Dar una e să înduri ispita, alta e să te împotmolești în ea. Înotând peste un pârâu, te poți îneca sau poți înota și ieși. Iuda a fost ispitit, dar s-a scufundat și a pierit. Și apostolul Petru a îndurat ispita de a se lepăda, dar nu s-a scufundat, ci a ieșit îndreptățit.

Sfântul Cassian Romanul : „ *Nu ne duce pe noi în ispită* ” nu înseamnă „nu ne lăsa să fim ispitiți”, ci „nu ne lăsa să fim biruiti în ispită”. Iov a fost ispitit, dar nu a fost dus în ispită, căci nu și-a pângărit buzele cu hule, așa cum a vrut să-l ducă ispititorul, diavolul.” Și Avraam a fost ispitit, dar nu a fost dus în ispită, căci nu a împlinit voia ispititorului.

Sfântul Augustin de Hipona : „Una este să fii ispitit și alta să fii dus în ispită”. Iosif a fost ispitit prin seducția desfrânării, la fel ca și Susana, dar amândoi nu au fost duși în ispită, așa cum au fost mulți dintre cei care au fost ispitiți, în special Iov. „Satana nu are putere să ispitească, decât cu permisiunea lui Dumnezeu”. Și aceasta se întâmplă fie pentru pedeapsă și mustrare, „când cineva, fiind înșelat, cade în păcat și se supune diavolului”, fie „pentru instruirea oamenilor și pentru a le da experiență”; o astfel de „ispită se numește încercare”. Despre aceasta este scris: „ *Domnul te ispitește”* (Deuteronom 13:3 *). Dar „Dumnezeu Însuși nu ispitește pe nimeni* cu o astfel de ispită, încât cineva să fie înșelat și să cadă” (Iacov 1:13). Uneori, Domnul se retrage și abandonează o persoană, iar atunci Satana găsește o ocazie să-i facă rău, pentru că ispititorul „nu mai întâlnește un adversar, ci unul supus și ascultător. Așadar, ca nu cumva Dumnezeu să ne părăsească, ne rugăm: *nu ne duce în ispită* ”. Interpretarea Rugăciunii Domnești. pp. 142–151.

1757

Vezi: Iov 42:6 .

1758

Mf. 10, 22 ; Mf. 24, 13 ; Mk. 13, 13 .

1759

Și a văzut pe fiii săi și pe fiii fiilor săi până la a patra generație (Iov 42:16).

1760

Iov 42:5,10 .

1761

Matei 17:1-2 ; Marcu 9:2 ; Luca 9:28-29 .

1762

Condacul Praznicului Schimbării la Față a Domnului, Glasul 7: „Te-ai schimbat la față pe munte și ucenicii Tăi au privit slava Ta, Hristoase Dumnezeule, cât au putut, pentru ca, văzându-Te răstignit, să înțeleagă că pătimirea Ta a fost de bunăvoie și să vestească lumii că Tu ești cu adevărat strălucirea Tatălui.” (Te-ai schimbat la față, Hristoase Dumnezeule, pe munte și ucenicii Tăi au privit slava Ta, cât au putut, pentru ca, văzându-Te răstignit, să înțeleagă că pătimirea Ta a fost de bunăvoie și să vestească lumii că Tu ești cu adevărat strălucirea Tatălui.)

1763

Grigore Palama , *Sf.* Omilia, M., 2008. T. 1, p. 483. T. 2, p. 13.

1764

Troparul pentru sărbătoarea Schimbării la Față a Domnului, Glasul 7: „Te-ai schimbat la față pe munte, Hristoase Dumnezeul nostru, arătând slava Ta ucenicilor Tăi pe cât au putut ei. Lumina Ta cea veșnică să strălucească peste noi, păcătoșii, prin rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, Dătătorule de Lumină, slavă Ție.” (Te-ai schimbat la față, Hristoase Dumnezeul nostru, pe munte, arătând slava Ta ucenicilor Tăi pe cât au putut ei s-o vadă. Lumina Ta cea veșnică să strălucească peste noi, păcătoșii, prin rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu. Dătătorule de Lumină, slavă Ție!)

1765

Slujba pentru sărbătoarea Schimbării la Față a Domnului. Canon, Cântările 4, 7, 8.

1766

Grigore Palama , *Sf.* Omilia, M., 2008. T. 1. P. 483, 484.

1767

Slujbă de sărbătoare. Canon, oda 9, tropar 1; stihiră la stihiră, la litanie și la „Doamne, am strigat”; sedalen după polieleu.

1768

Și pe când Se ruga, înfățișarea feței Lui s-a schimbat și hainele Lui s-au făcut albe și strălucitoare . (Luca 9:29)

1769

Liturghie divină. Anafora.

1770

Grigore Palama , *Sf.* Omilia, M., 2008. T. 1. P. 486, 487.

1771

Marcu 9:2 .

1772

Matei 17:6 .

1773

Grigore Palama , *Sf.* Omilia, M., 2008. T. 2. P. 13.

1774

Slujba pentru sărbătoarea Schimbării la Față a Domnului. Stihira pentru „Doamne, am strigat” și versetele.

1775

Marcu 9:1 .

1776

Grigore Palama , Sfânta Omilia, M., 2008. T. 1. P. 483.

1777

Ibidem. Vol. 2. Pag. 5, 11, 15, 16.

1778

Liturghie divină. Imn după împărtășania laicilor.

1779

1 Ioan 3:2 .

1780

Vezi: *Meyendorff John , Arhipreot.* Teologie Bizantină. Minsk, 2001, p. 107; *Simeon Noul Teolog , Venerabilul.* Opere. TSL, 1993, Vol. 2, Cuvinte 87, p. 451.

1781

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 80.

1782

Matei 16:28 ; Marcu 9:1 ; Luca 9:27 .

1783

Ioan Gură de Aur , Sfânt // *Teodor de Sanaksar , Sfânt.* Învățături pentru copiii spirituali. 2003. P. 75.

1784

Tropar pentru sărbătoarea Schimbării la Față.

1785

Filaret al Moscovei , Sfânt // Manualul duhovnicului. Moscova, 1994. Vol. 7. P. 716.

1786

Sfântul Inocențiu de Herson // Ibid., p. 717.

1787

Luca al Crimeii , *ed.* // Ibid. p. 723.

1788

Vezi: Matei 22:12–13 .

1789

Grigore Palama , *Sfânta* Omilia, M., 2008. T. 1. P. 492.

1790

Gheorghe [Kapsanis], Arhimandrit. Dumnezeu s-a arătat în trup. Perm, 2007. P. 6.

1791

Mitropolitul Nikolai Mesogeski. Omul la Granița Lumilor. Minsk, 2007. P. 40.

1792

Apocalipsa 19:9 .

1793

Cf.: *Dumnezeu însuși îndeamnă... să vă împăcați cu Dumnezeu* (2 Cor. 5:20).

1794

1 Corinteni 12, 3 ; 2 Corinteni 3, 17 .

1795

Ioan 1:9 ; 2 Corinteni 6:14 .

1796

Psalmul 88:8 . Compară: *Domnul Dumnezeul vostru este Dumnezeul dumnezeilor și Domnul domnilor, Dumnezeul cel mare, puternic și înfricoșător, care nu este părtinitor... Să te temi de Domnul Dumnezeul tău și numai Lui să-I slujești* (Deuteronom 10:17, 20).

1797

Psalmul 111:4 .

1798

Psalmul 35:10 .

1799

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 2. P. 568. Vol. 3. P. 80–84, 156–158.

1800

„Povești sincere ale unui pelerin către tatăl său duhovnicesc” este una dintre cele mai îndrăgite cărți spirituale rusești. Exemplul pelerinului - eroul acestei povești încă populare - a inspirat mai mult de o generație de creștini la isprava rugăciunii, și nu numai în Rusia. Mulți asceți celebri și-au început pregătirea în practica mentală cu această carte. „Am citit Pelerinul cât eram încă în lume”, își amintea Șemonahul Nicodim din Karul , „și am început să mă rog după Pelerin. Și așa cum am locuit la Mănăstirea Sfântul Pantelimon, așa m-am rugat întotdeauna după Pelerin. Am ajuns să o iubesc... Și Siluan era atunci la Mănăstirea Sfântul Pantelimon. Îl consultau întotdeauna.” Cu toate acestea, cartea este inegală și există unele pasaje nefericite. De exemplu, a patra povestire supraestimează puterea imaginației. Totuși, aici se fac și ajustări: însuși eroul cărții ne amintește că „rugăciunea fără formă a inimii” ar trebui preferată oricărui lucru, că în rugăciune „toate visele trebuie repede respinse”; Se dă un sfat sobru: „Feriți-vă complet de imaginile mentale și de orice fel de aparențe. Nu acceptați deloc închipuiri; Sfinții Părinți ne poruncesc cu tărie să păstrăm anonimatul în timpul rugăciunii interioare, ca să nu cădem în amăgire... Feriți-vă să nu confundați diverse viziuni cu revelații directe ale harului.” Rătăcitorul face uneori pași greșiți, se eschivează sub influența ispitelor și riscă experimente cu imaginația, dar toate acestea sunt naturale pentru căutătorul rugăciunii, inevitabile pentru cel angajat în căutări creative. Aceasta este trăsătura distinctivă a genului cărții - nu este un tratat ascetic sec, științific, nu este o schemă formalizată; aici, experiența vie este reflectată cu adevărat, este arătată adevărata cale a căutătorului isihiei.

Timp de mulți ani, problema autorului Povestirilor a fost dezbătută. Cercetări științifice recente (2006) confirmă că autorul primelor patru povestiri a fost Schima-Arhimandritul **Mihail** (Kozlov; 1826–1885; în monahism Meletie), călugăr tuns la pământ și copil duhovnicesc al marelui bătrân Ieronim al Athosului (Solomentsov). Versiunea originală, intitulată „Căutătorul Rugăciunii Neîncetate” (anii 1860), a fost scrisă în timp ce Părintele Mihail era călugăr la Mănăstirea Panteleimon de pe Muntele Athos. Prin urmare, părintele duhovnicesc al rătăcitorului căruia i se adresau „povestirile sincere” nu a fost altul decât Ieroschemahul Ieronim (Solomentsov) . Părintele Mihail, în lumea lumească Macarie Kosmich Kozlov, provenea dintr-o familie de burghezi vechi-credincioși din orașul Sychevka, provincia Smolensk. După trei ani de noviciat în mănăstirea din eparhia Cernigov, a ajuns pe Muntele Athos și a slujit în Mănăstirea Sfântul Pantelimon (1857–1860), apoi a fost trimis în Rusia timp de șase ani. Aici a călătorit de la Moscova la Irkutsk (1862), pe ruta pe care avea să o parcurgă mai târziu eroul cărții sale. În timpul celei de-a doua ședere pe Muntele Athos (1866–1874), a luat schima. La cererea Arhiepiscopului Antonie (Amfiteatrov) și prin decizia consiliului de bătrâni ai Mănăstirii Sfântul Pantelimon, Părintele Mihail a fost trimis din nou în Rusia, unde a fost numit șef al Misiunii Antischismatice Transbaikal și stareț al Mănăstirii Sfântul Trinity din Selenghinsk (1879). Schima-Arhimandritul Mihail este cunoscut ca autor a peste douăzeci de lucrări tipărite, inclusiv: „Scrisori către prieteni de la Muntele Athos” (Sankt Petersburg, 1860; 1864), „Note și scrisori” (1911–1916).

O copie a manuscrisului original al Părintelui Mihail, „Căutătorul Rugăciunii Neîncetate”, care consta în patru povestiri, a fost realizată de starețul Paisie (Fedorov), stareț al Mănăstirii Cheremis din Kazan a Sfântului Mihail Arhanghelul și fost ieromonah al Mănăstirii Sarov, în timpul șederii sale pe Muntele Athos (1867–1869). De asemenea, el a produs prima ediție a acestei cărți, care a fost publicată anonim la Kazan (permisiunea de cenzură din 9 martie 1881). Înainte de aceasta, povestirile Părintelui Mihail circulaseră în toată Rusia în exemplare (anii 1870). Părintele Mihail însuși i-a prezentat manuscrisul său Arhiepiscopului Veniamin (Blagonravov) de Irkutsk , care i-a scris despre impresiile sale Episcopului To Vladimir (Petrov) de Biisk: „Naratorul... mă edifică smerindu-mă cu conștientizarea cât de departe este rugăciunea mea de rugăciunea adevărată. Pentru a genera această conștientizare în ceilalți, recomand tuturor, în special călugărilor, să citească Poveștile Călătorului. Altfel, fără a ști în ce constă rugăciunea adevărată, este ușor să ne imaginăm pe noi înșine ca un adevărat rugător... Manuscrisul Arhimandritului Mihail a fost copiat pentru ei înșiși de către bătrânii athoniți... Îmi place în mod special acest manuscris pentru că nu învață rugăciunea neîncetată prin raționament abstract, ci mai degrabă înfățișează experiența acesteia în persoană, într-o poveste simplă și plină de viață” (18 martie 1881). Meritele Poveștilor Călătorului sunt confirmate de autoritatea Venerabilului Ambrozie de Optina , care le-a recomandat spre lectură; Cartea este sfințită și de faptul că Sfântul Teofan Pușcăriașul (ediția a 2-a, 1882; ediția a 3-a, Kazan, 1884), care a avut legături editoriale strânse cu Mănăstirea Panteleimon, a scris: „Am corectat și completat această carte și am trimis-o pentru o a doua ediție”, relatează Sfântul Teofan într-o scrisoare către N.V. Elaghin (26 octombrie 1882). Noua ediție (1911), realizată de Arhiepiscopul Nikon (Rozhdestvensky) , a fost completată cu trei noi povestiri, al căror manuscris a fost descoperit în hârtiile Sfântului Ambrozie de la Optina.după moartea sa. De atunci, cartea a fost retipărită în această versiune; a fost tradusă în multe limbi (anii 1920) și a fost publicată pe scară largă în Occident. Munca editorială a Sfântului Teofan a constat în suplimentarea primei povestiri, subliniind ignoranța savanților și pastorilor moderni cu privire la isihasm, criticând astfel indirect dominația scolasticismului occidental în școlile teologice din Rusia. În a patra povestire, sfântul a eliminat detalii ale episodului cu tentativa de seducție a rătăcitorului. Pe lângă amplele corecții stilistice, editorul a suplimentat textul pe alocuri, încercând să avertizeze cititorii fără experiență în viața spirituală împotriva diferitelor abateri și erori care amenință rugătorii încrezători în sine și încăpățânați atunci când, plini de păcate și patimi, îndrăznesc să revendice darurile harului. În acest scop, a fost subliniată importanța ascultării și rolul unui mentor spiritual. Sfântul Teofan a compilat o selecție de texte ascetice în anexă, prescurtând descrierile metodei psihosomatice. Aceste amendamente oferă o perspectivă asupra evaluării de către sfânt atât a aspectelor pozitive, cât și a celor negative ale Poveștilor pelerinului.

1801

Tatăl vostru, care este în ceruri, va da lucruri bune celor ce I le cer (Matei 7:11 ; vezi Matei 5:42; 7:7; 7:8 ; Marcu 11:24 ; Luca 6:30; 11:9; 11:10; 11:13 ; Ioan 15:7; 16:24).

1802

Desigur, aceasta se referă la cei care cer cu vrednicie, căci Domnul nu ne poruncește să aruncăm mărgăritare *înaintea porcilor* (Matei 7:6) și El Însuși nu le va da unora ca aceștia. Mai mult, se referă la cereri plăcute lui Dumnezeu, *atunci când cerem ceva după voia Lui* (1 Ioan 5:14). În cele din urmă, uneori Domnul, după cum știm, amână în mod deliberat un răspuns pentru propriul nostru beneficiu.

1803

Să nu obosim în facerea binelui, căci la vremea potrivită vom secera, dacă nu ne obosim . (Galateni 6:9)

1804

Iosif [Isihastul] cel Bătrân. Expresia experienței monastice. TSL, 2006. Pp. 343, 353.

1805

Dăruiește sânge și primește Duhul (dwvse aivma kaiv lavbe Pneuvma) – această formulă patristică se repetă în scrierile ascetice ale fiecărui secol.

1806

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 59.

1807

Din cauza stăruinței lui... îi va da atât cât îi va cere (Luca 11:8).

1808

Iosif de Volokolamsk , Venerabilul Iluminator. Mănăstirea Iosif-Volokolamsk, 2006. P. 211.

1809

Dorofei (secolele XVI-XVII), ieromonah. Autorul cunoscutei cărți „Grădina cu flori a ieromonahului Dorofei”. Pentru mai multe informații despre el, vezi mai jos, capitolul „Abilitate verbală” („Gard înflăcărat”).

1810

Iosif [Isihastul] cel Bătrân. Expresia experienței monastice. TSL, 2006. p. 155.

1811

Efrem Athonitul , Arhimandrit. Sfaturi părintești. Saratov, 2006. P. 376.

1812

Epifanie (Teodoropoulos) , Arhimandrit // Testamente ale vieții. Moscova, 2003. P. 48.

1813

Bunul Păstor. Moscova, 1997. P. 491.

1814

Teofan Pușcăriașul , Sfânt . Scrisori complete: din nepublicate. Moscova, 2002. P. 343.

1815

Teofan Pușcăriașul , Sfânt . Schiță... Moscova, 1994. Vol. 1. Partea 1. P. 31.

1816

Onufrie de Valaam (+1912), schimonah. Un ascet din Valaam care, după o practică persistentă și prelungită a Rugăciunii lui Iisus, începută în tinerețe, a dobândit darul rugăciunii pline de har, care a rămas cu el timp de 40 de ani, până la moartea sa. Părintele a trăit în izolare la Schitul Mare (Schitul Tuturor Sfinților) de pe Valaam, neprimind pe nimeni și aproape fără să vorbească cu nimeni. Într-o noapte, însoțitorul chiliei părintelui, monahul Longinus, a observat o strălucire deasupra chiliei sale și l-a văzut pe părintele Onufrie „stând în rugăciune sus în aer, ca și cum ar fi în flăcări”. Având darul clarviziunii, părintele a prezis cu mult înainte de 1917 revoluția, asasinarea țarului, toate detaliile tulburărilor și tulburărilor care urmau să vină în mănăstirea sa, precum și numele viitorilor stareți. La fel de devreme, fiind complet sănătos și viguros, a indicat ziua morții sale, care nu a fost prefigurată de nimic (17 august 1912).

1817

Maria (Stahovici), călugăr. Tăcerea interioară. Moscova, 2006. Pp. 92–95.

1818

Ioan de Kronstadt , cel drept . Către preot. Moscova, 2005. P. 173.

1819

http://www.practica.ru/Ma/index.htm

1820

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 59.

1821

Iosif [Isihastul] cel Bătrân. Expresia experienței monastice. TSL, 2006. p. 65.

1822

Un creștin care a intrat într-o perioadă activă de ascetism este „asistat de harul purificator. Și acest har i-a mișcat la pocăință pe toți cei care s-au pocăit. Și tot ceea ce face o persoană este lucrarea harului, chiar dacă cel care îl are nu este conștient de acest lucru. Acesta îl educă și îl instruiește... Fiecare pregătire pe care o ai pentru lucrurile duhovnicești - toate acestea aparțin harului. Nimic nu este al tău. El împlinește în secret totul.” *Iosif [Isihastul], Starețul.* Expresia experienței monastice. Pp. 28, 65.

1823

Poveștile unui rătăcitor către tatăl său spiritual. TSL, 1997. Pp. 69, 103, 233, 241–244, 247.

1824

Nicolae de Valaam (Monakhov; 1876–1969), schimonah. Cunoscut sub numele de starețul din Peșterile Pskov, care a experimentat calea practicii mentale și a atins cele mai înalte daruri ale harului. În lume, Vasile, s-a născut la Sankt Petersburg într-o familie de negustori. Încă din copilărie, a iubit rugăciunea, dar a fost un elev sărac, timid și tăcut. A intrat în mănăstirea Valaam (1900), a luat mantia și a primit numele de Boris. A slujit la mitohia Valaam din Moscova (1913–1917); acolo i s-a descoperit o copie miraculoasă a icoanei Maicii Domnului „Gărmanul păcătoșilor”, pe care a adus-o la Valaam. A fost forțat să părăsească Valaam (1939) împreună cu alți călugări. La prima ocazie (1957), s-a întors din Finlanda în patria sa, devenind călugăr la Mănăstirea Pskov-Pecherski; a fost tuns în schimă cu numele Nicolae. În ultimii 10 ani ai vieții sale, a fost complet orb, dar niciodată descurajat. În acești ani, a început slujirea sa ca stareț. În ultimii patru ani ai vieții sale, Părintele Nicolae a primit împărtășania zilnic. De-a lungul vieții sale monahale, starețul s-a străduit să practice Rugăciunea lui Iisus și a primit darul rugăciunii neîncetate. În ultimii săi ani, s-a rugat noaptea, stând pe un scaun, de la ora 23:00 până la 5:00. De mai multe ori în timpul rugăciunilor sale de noapte, i s-au acordat viziuni pline de har. Timp de mai mulți ani pe Valaam, starețul a ținut notițe în chilie despre Rugăciunea lui Iisus (finalizate la 19.06.1920). Aceste jurnale, publicate pentru prima dată de Mănăstirea Sfânta Treime din SUA (Jordanville), au fost numite „un mesaj de la un călugăr isihast rus către creștinii moderni”.

1825

Și câinii mănâncă firimiturile care cad de la masa Domnului lor (Matei 15:27 ; cf. Marcu 7:28).

1826

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 2. P. 183.

1827

Iosif de Vatoped , *bătrân.* Anunțuri Vatoped. 2004. P. 203.

1828

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 2. P. 269.

1829

Sfântul Ambrozie de la Optina . Scrisori complete. Moscova, 1995. Partea a 3-a. P. 120.

1830

Boris [Monakhov], călugăr. Instrucțiuni despre Rugăciunea lui Iisus. Jordanville, 2001. http://st-jhouse.narod.ru

1831

Mitropolitul Anthony (Bloom). Școala de Rugăciune. Clinică, 2000. Pagina 411. Predica Mitropolitului Anthony (Bloom) trebuie abordată cu mare prudență. Moștenirea sa conține învățături utile, perspective valoroase dobândite prin lupta sa ascetică personală. Cu toate acestea, conține și abateri serioase de la tradiția patristică. Părerile Mitropolitului Anthony au fost influențate vizibil de idei străine Ortodoxiei. Acest lucru duce la diverse abateri către o gândire incorectă (de exemplu, apocatastază etc.) și, uneori, soteriologia și ascetismul ortodox sunt distorsionate. Aceasta din urmă este deosebit de periculoasă, deoarece o abatere de la tradiție poate transforma rugăciunea în opusul ei - practica meditativă - în timp ce erorile soteriologice îndepărtează calea spre mântuire. Distins prin angajamentul său față de modernism, Mitropolitul Anthony a fost un susținător al hirotonirii femeilor la preoție. Nu a ascuns credința sa neortodoxă că „toți oamenii, indiferent de credința lor, vor fi mântuiți”. Când a fost întrebat dacă mântuirea este posibilă în afara lui Hristos, el a răspuns: „Aș spune că da... Nu există o lipsă «radicală» de har.” El a recunoscut că „o persoană care se roagă la Shiva și Buddha și se închină la idoli se roagă, de fapt, lui Hristos”. Predicile sale reflectă uneori idei protestante și iudaice. Talentul predicatorului Mitropolitului Anthony și personalitatea sa vibrantă și fermecătoare atrag un public larg de cititori și ascultători, dar trebuie înțeles că popularitatea sa, în special în rândul intelectualilor mai puțin orientați spre religie, se datorează în primul rând psihologismului pe care se bazează adesea conversațiile și predicile sale. Psihologia, sau mai exact, spiritualitatea, se adresează în mod natural oamenilor cu o dispoziție corespunzătoare. De asemenea, nu este o coincidență faptul că opera Mitropolitului Anthony... Opera Mitropolitului Anthony este deosebit de apreciată și promovată în cercurile liberale orientate spre modernism. În acest sens, se poate observa un detaliu caracteristic: colecția „Opere” a Mitropolitului Anthony (2002) a fost publicată cu asistența unei organizații precum Fundația Soros. http://antimodern.wordpress.com/2009/02/09; Despre întâlnire. 1994. P. 166; Conversație cu studenții MDA. 1966; și altele.

1832

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Suflarea vieții. Saratov, 2007. Pp. 40, 41.

1833

Rugăciune către Sfânta Treime înainte de citirea Psaltirii.

1834

Sfântul Macarie al Egiptului . Conversații spirituale. TSL, 1994. P. 370.

1835

Ioan 6:68 .

1836

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 210.

1837

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 230.

1838

Ioan Sinaitul, Sf. Scară. M., 1997. 28:59.

1839

Luca 19:44 .

1840

Matei 16:24 ; Luca 14:27 .

1841

Cântarea 5, 2 .

1842

Atanasie cel Mare , Sfânt // Skurat K.E. Învățătura despre mântuire a Sfântului Atanasie cel Mare . TSL, 2006. P. 276

1843

Iată, Eu stau la ușă și bat. Dacă aude cineva glasul Meu și deschide ușa, voi intra la el, voi cina cu el și el cu Mine . (Apocalipsa 3:20)

1844

Porfiry Kavsokalivit , bătrân. Viață și cuvinte. 2006. pp. 166, 167.

1845

Matei 12:34 ; Luca 6:45 .

1846

Stephanida, Venerabilul Hristos, Viața mea. Moscova, 2007. Pp. 77–81.

1847

Petru (Pigol) , *stareț.* Despre psalmodie. http://www.dearfriend.narod.ru

1848

Ioan Gură de Aur , *sfânt* // Ibidem.

1849

Vasile cel Mare , *sfânt* // Ibid.

1850

Ambrozie de Milano , *sfânt* // Ibid.

1851

Evrei 4:12 .

1852

Ioan 15:3 .

1853

Ioan Gură de Aur , *sfânt* // Ibidem.

1854

2 Timotei 3:16 .

1855

Vasile cel Mare , *sfânt* // Ibid.

1856

Ioan Gură de Aur , *sfânt* // Ibidem.

1857

Marcellus, preotul schitului din Lavra Chiliilor // Psaltirea în interpretarea patristică. Kessalonivkh, 1997. P. 6.

1858

Ioan de Kronstadt , *drept.* // *Petru (Pigol)* , *stareț.* Despre psalmodie. http://www.dearfriend.narod.ru

1859

Petru (Pigol) , *stareț.* Despre psalmodie. http://www.dearfriend.narod.ru

1860

Ioan Gură de Aur , *sfânt* . // Ibidem.

1861

Atanasie cel Mare , *Sfânt* // *Amfilohije (Radović)* , *Mitropolit.* Istoria interpretării Vechiului Testament. Moscova, 2008. Pp. 30, 31.

1862

Vasile cel Mare , *sfânt* // Ibid. p. 39.

1863

Ioan Gură de Aur , *Sfânt.* Culegere completă de opere. Moscova, 1998. Vol. 5. Cartea a 2-a. P. 599.

1864

Florovsky George , *Arhipreot* . Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea. Minsk, 2006. P. 31.

1865

Atanasie cel Mare , *Sfânt* // *Petru (Pigol)* , *Stareț.* Despre psalmodie. http://www.dearfriend.narod.ru

1866

Atanasie cel Mare , *Sfânt* // *Amfilohije (Radović)* , *Mitropolit.* Istoria interpretării Vechiului Testament. Moscova, 2008. P. 31.

1867

Atanasie cel Mare , *sfânt.* // *Skurat K.E.* Învățătura despre mântuire a Sfântului Atanasie cel Mare . TSL, 2006. Pp. 284, 285. *Sfântul Atanasie cel Mare* : „Fiecare, când cântă psalmul al 3-lea, privind la propriile dureri, consideră cuvintele conținute în psalm ca și cum ar fi ale sale; iar când cântă psalmii al 11-lea și al 16-lea, rostește ca și cum ar fi propria sa speranță și rugăciune. La fel, când cântă psalmul al 50-lea, rostește cuvintele de pocăință ale acestui psalm ca și cum ar fi în numele său; și când cântă Psalmii 53, 55, 56 și 141, o face cu o asemenea dispoziție ca și cum nu ar fi altcineva persecutat, ci el însuși cel care suferea... și îi cântă aceste cuvinte lui Dumnezeu ca și cum ar fi cu adevărat ale sale.” *Skurat K.E.* Învățătura despre mântuire a Sfântului Atanasie cel Mare . P. 285.

1868

Ioan Gură de Aur , *Sfânt.* Culegere completă de opere. Moscova, 1998. Vol. 5. Cartea a 2-a. Pp. 601, 602, 604.

1869

Interpretarea unor ziceri speciale din Psaltire. Moscova, 2000. P. 5.

1870

Cheia Psalterii. Moscova, 2002. Pp. 47, 59.

1871

Filimon, Avva (cca. 470 – cca. 550), Venerabil. Preot, pustnic și isihast experimentat, similar ca fel cu Sfântul Arsenie cel Mare (354–449); i s-au înzestrat cele mai înalte daruri ale discernământului și previziunii. Și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în deșertul Skete din Egiptul de Jos (acum Wadi en-Natrun); la început, a trăit într-o peșteră lângă Lavra romană (acum Mănăstirea Baramus), apoi în Lavra Sfântului Ioan Kolov (acum desființată). Ascetul este cunoscut în principal din manuscrisul „Un cuvânt foarte util despre Avva Filimon” („O relatare foarte utilă despre Avva Filimon”), inclus în Filocalia greacă, slavă și rusă. Această scurtă lucrare „este chintesența întregului ascetism isihast așa cum s-a dezvoltat în deșert în secolele al IV-lea și al V-lea”. Prezintă învățătura fericitului pustnic despre sobrietatea sacră în aspectele sale active și contemplative, bazată pe experiența sa personală de lungă durată. Acest text (împreună cu un manuscris din secolul al IV-lea al Fericitei Amma Theodora) conține una dintre primele referințe scrise la formula Rugăciunii lui Iisus: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă”.

1872

Filocalia. TSL, 1992. Vol. 3. Pag. 363, 364.

1873

Sfântul Spiridon Purtătorul de Prosforă, din Peșterile Kievului (secolul al XII-lea). Un ascet și făcător de minuni distins, a trăit în Peșterile Lângă Anton din Lavra Peșterilor Kievului, unde este înmormântat. Pomenirea sa este făcută pe 31 octombrie/13 noiembrie.

1874

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Pe calea de la timp la eternitate. Saratov, 2008. Pp. 281, 548.

1875

Papadopoulos S.G. Preafericitul Stareț Iacob (Tsalikis). Moscova, 2007. P. 60.

1876

Leonty (Stasevici; 1884–1972), Venerabilul Mărturisitor. În lume, Lev Fomich Stasevici, s-a născut în provincia Hholm într-o familie de fermieri. A absolvit Seminarul Teologic Hholm și, la vârsta de 26 de ani, a intrat în Mănăstirea Yablocinsky Onufrievsky (1910), a fost tuns în mantie (1912), hirotonit ieromonah (1913) și a slujit ca trezorier. În 1916, a fost transferat la Mănăstirea Epifania din Moscova, a studiat la Academia Teologică din Moscova timp de 3 ani (până la închiderea acesteia) și a fost ridicat la rangul de egumen (1920). Patriarhul Tihon

l-a numit stareț al Mănăstirii Spaso-Evfimiev din Suzdal (1922) și l-a ridicat la rangul de arhimandrit (1924). A fost arestat (1930) și închis într-un lagăr timp de 3 ani (regiunea Komi). A fost arestat din nou și condamnat la trei ani (lagărele Karaganda, 1935-1938). După eliberare, a locuit în Suzdal și în satele din jur cu copiii săi duhovnicești, oficiind slujbe la domiciliu. În acea perioadă, aproape toți preoții erau arestați, majoritatea bisericilor erau închise și nu exista loc unde să slujească. În timpul celei de-a treia arestări (1950), părintele Leonty a fost condamnat la zece ani (lagărul Irkutsk) și a fost eliberat prematur (1955) în baza unei amnistii. Din 1955 până la moartea sa, arhimandritul Leonty a slujit ca rector al Bisericii Arhanghelului Mihail din satul Mihailovskoe, districtul Seredski (acum Furmanovski), regiunea Ivanovo. A dus o viață strict ascetică și a fost venerat pe scară largă de oameni ca un bătrân milostiv. A adormit pe 9 februarie 1972. Canonizate la Sinodul din 2000, moaștele Venerabilului Mărturisitor Leonty se odihnesc în biserica din satul Mihailovskoe. Comemorat pe 28 ianuarie/10 februarie.

1877

Viețile noilor martiri și mărturisitori ai Rusiei în secolul al XX-lea. Tver, 2005. Ianuarie. P. 405.

1878

Psalmul 129:1 .

1879

Psalmul 119:1 .

1880

Vezi: Faptele Apostolilor 12:5–10 .

1881

Vezi Matei 6:30 .

1882

Iosif de Volokolamsk , Venerabilul Iluminator. Mănăstirea Iosif-Volokolamsk, 2006. Pp. 209–215.

1883

Faptele Apostolilor 2, 21 ; Roma 10, 13 .

1884

Romani 10:9 .

1885

Marcu 7:6 .

1886

Grigore Sinaitul , Sf. Creații. M., 1999. P. 114.

1887

1 Corinteni 2:5 .

1888

Ioan Cassian Romanul , Sf. // Vissarion (Nechaev) , episcop. Hrană duhovnicească. M., 2002. P. 172

1889

Marcu 11:24 .

1890

Marcu 16:17 .

1891

Faptele Apostolilor 19:13–16 .

1892

Exodul 20:7 .

1893

Matei 7:21 .

1894

Vissarion (Nechayev) , Episcop. Hrană spirituală. Moscova, 2002. Pp. 172, 173, 175.

1895

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. Pp. 125, 126.

1896

Matei 6:7 .

1897

Nicolae al Serbiei , Sfântul Sufletului Serbiei. Moscova, 2006. p. 260.

1898

Savva Sarsky (XVI), episcop de Sarsky și Podnya, a ocupat scaunul timp de 10 ani (1544–1554). Participant la Sinodul de la Stoglav (1551).

1899

Macarie (Veretennikov) , Arhimandrit. Din Istoria Ierarhiei Ruse din secolul al XVI-lea. Moscova, 2006. Pp. 226, 227.

1900

Dorofei (secolele XVI-XVII), ieromonah. Scriitor ascet și ascetic, un adevărat apologet al vieții monahale, a fost autorul celebrei cărți „Grădina cu flori a ieromonahului Dorofei”, o colecție de învățături care au servit drept îndrumător asceților ruși timp de secole. O selecție de fragmente din Grădina cu flori, cunoscută sub numele de „Crinii câmpului sau Florile frumoase”, a fost compilată la Mănăstirea Neamț (secolul XVIII) cu binecuvântarea Sfântului Paisie al Moldovei. Încă în lume, viitorul monah visa la singurătate și rugăciune neîncetată. În cele din urmă, a putut intra într-o mănăstire cenobitică, apoi s-a retras în deșert, unde timp de trei ani a fost supus unor ispite demonice severe. Observând dezordinea din mănăstiri și declinul evlaviei patristice, părintele Dorofei a decis să scrie o „cărticică” pentru zidirea fraților săi, una care să fie „de înțeles și ușor de înțeles pentru minte”. A scris, după cum mărturisește chiar el, „cu multe lacrimi”. Autorul a adunat în carte tot ce un călugăr avea nevoie să știe, de la poruncile Evangheliei și tradițiile apostolice până la sfaturile de zi cu zi. Manuscrisul a fost compilat la sfârșitul secolului al XVI-lea - începutul secolului al XVII-lea. O „carte de flori” este un gen tradițional, o colecție de ziceri patristice (în principal de la părinții antici, fără a le numi), însoțite de reflecțiile autorului. Ascultarea bisericească a unei astfel de scrieri era de obicei încredințată unor călugări alfabetizați și „înțelegători”, adesea starețului sau prezbiterului mănăstirii.

1901

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 232, 233, 275–278, 280, 421.

1902

Matei 14:23 .

1903

Psalmul 67:17 .

1904

Exodul 14:15 .

1905

Matei 6:6 .

1906

Și Tatăl tău, care vede în ascuns, îți va răsplăti (Matei 6:6).

1907

1 Tesaloniceni 5:17 .

1908

Nikifor Theotokis , Arhiepiscop. Către Fericiții Creștini... Moscova, 2006. Pp. 181–184.

1909

Ieroschimonahul Ieronim de Solovki (Lukin; 1765–1847), ieroschimonah. Locuitor al Schitului Anzer al Mănăstirii Soloveţki. Părintele nu avea nicio educație, „dar, având o intelect larg, s-a autoeducat prin lecturi duhovnicești și conversații cu bătrânii duhovnicești pe care i-a întâlnit pe parcurs. Poseda un dar captivant al vorbirii și o putere de convingere rară; sfaturile sale erau deosebit de utile pentru cei chinuiți de gânduri și tulburați de conștiință. Învățăturile sale, bazate pe experiență, erau un adevărat leac spiritual.”

1910

Soloveţki Patericon. M., 1991. pp. 185–187.

1911

Ioan Bespalyi al Moldovei (+1843), schimonah. Ucenicul, prietenul și colaboratorul Sfântului Paisie al Moldovei și al Sfântului Vasile de Poliana-Vorony . Un ascet rus remarcabil și om al rugăciunii, a posedat darul rugăciunii contemplative. Originar din Rusia, a mers de două ori la Muntele Athos, unde a lucrat timp de mai mulți ani, după care s-a întors la Mănăstirea Neamț. Și-a tăiat un deget de la mâna dreaptă, evitând astfel hirotonia preoțească de dragul tăcerii și smereniei. Timp de peste 20 de ani, a trăit ca pustnic la Schitul Pokrovsky (un schit lângă Neamț, la 8 kilometri de Schitul de Poliana-Vorony) împreună cu renumitul schimonah bătrân Platon Sihastrul. Aici petreceau întreaga săptămână în tăcere și rugăciune mentală, ieșind doar pentru slujbele de duminică și de sărbătoare, la care primeau Sfânta Împărtășanie. Mâncau o dată pe zi, iar miercurea și vinerea nu mâncau deloc. Pe tot parcursul Postului Mare, au stat într-o izolare completă, făcând provizii de biscuiți și apă. Într-o zi, o minune a lui Dumnezeu s-a revelat prin Părintele Platon: din capul său, în văzul tuturor fraților monahi, care căzuseră la pământ în fața lui, un stâlp alb de lumină s-a ridicat spre cer. În timp, singurătatea Părintelui Ioan și a Părintelui Platon a fost ruptă - ambii pustnici au fost chemați să îngrijească băieții mănăstirilor moldovenești. Părintele Ioan a devenit starețul Schitului Poliana-Vorony; timp de 40 de ani, nu a permis femeilor să intre în chilia sa și a murit la o vârstă înaintată. Se amintește că cuvintele rostite de Părintele Ioan au fost „liniștite, blânde și blânde, dar pătrunzătoare, încât putea mișca pe oricine până la lacrimi cu cel mai mic cuvânt”. Însuși Părintele Ioan a plâns mult și și-a exprimat compasiunea pentru cei care nu țineau postul miercurea și vinerea, spunând: „Cei care de bunăvoie nu respectă sfintele posturi sunt vii cu trupul, dar morți cu sufletul, căci își aduc asupra lor blestemul Sinoadelor și al tuturor Sfinților

Părinți”. Părintele a vărsat multe lacrimi pentru Patria sa. Cu patru ani înainte de moartea sa, a spus: „Au trecut 50 de ani de când am părăsit Rusia, dar nu o pot uita. O iubesc mult și mai ales pe piosii țari ruși. Întotdeauna vărs lacrimi în rugăciunile mele pentru ei, fie ca Domnul Dumnezeu să păstreze puterea împărăției lor în vecii vecilor. Deși lupii feroce invadează Rusia dinspre Vest pentru a sfâșia turma lui Hristos, Domnul o va mântui și o va păzi de ei”.

1912

Biografii ale asceților ruși evlavioși din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Mănăstirea Optina, noiembrie 1994. P. 389.

1913

Nicodim de Karula (+1984), schimonah. Novice și tovarăș al renumitului pustnic Teodosie (Haritonov). Provinea din țărani din provincia Riazan. A studiat la școala satului doar două ierni, apoi s-a autodidact. În timpul Primului Război Mondial, a luptat pe Frontul de Sud din Macedonia, deținând gradul de subofițer superior și a fost rănit de trei ori. Chiar înainte de război, citise „Poveștile unui pelerin” și Filocalia și a simțit o puternică atracție pentru Rugăciunea lui Iisus. Aflând de revoluție, nu a vrut să se întoarcă în patria sa, înrobită de atei, și a pornit pe jos spre Muntele Athos. A trăit în ascetism la mănăstirea Krumitsa, apoi a trăit cu pustnicii la schitul Thebaida. La sfatul starețului Panteleimonov al mănăstirii, părintele Nicodim s-a adresat Sfântului Nicolae cu întrebări despre practica mentală. Siluan Athonitul , care l-a trimis (1926) să slujească unui pustnic în Karulia - părintele ieroschemonah Teodosie, fost profesor la Academia Teologică din Kazan. Învățatul părinte era atât de strict încât nimeni nu putea trăi cu el sau să-l suporte mai mult de una până la trei luni. El și părintele Nicodim au lucrat împreună timp de 11 ani în singurătate strictă pe o stâncă abruptă, în Chilia Sfânta Treime a părintelui, la marginea exterioară a Karuliei.

După moartea Părintelui Teodosie (1937), Părintele Nicodim și-a continuat munca ascetică în singurătate, menținând o apropiere spirituală de frații Schitului Ilinsky din Rusia. Episcopul Leonty al Chilei l-a hirotonit pe Schimonahul Nicodim subdiacon, astfel încât să poată primi Darurile Rezervate fără a părăsi chilia sa pustnicească. De la vârsta de 77 de ani și până la sfârșitul vieții sale, starețul s-a abținut de la mâncare timp de patruzeci de zile în timpul Postului Mare. Nicodim avea o bogată experiență de rugăciune, era un mare cercetător al scrierilor patristice și purta o corespondență extinsă cu oameni de pe toate continentele. Frăția Sfântului Gherman (SUA) a menținut o comuniune spirituală constantă cu starețul și a primit îndrumare spirituală de la acesta. În 1979, cu binecuvântarea starețului, o comunitate monahală de fete în cinstea Fericitei Xenia de Petersburg a fost fondată în pădurile din California de Nord, sub îndrumarea spirituală a Ieromonahului Serafim (Rosa) . Binecuvântând surorile în absență, starețul a spus: „Învățăți-le viața monahală pustnicească și lăsați-le să trăiască și să facă în secret lucrarea lui Dumnezeu pentru binele Ortodoxiei... Nu se cere mult de la femei; ele, ca și noi, schimonahii, nu participă la treburile administrative preoțești. Să... se roage Rugăciunea lui Iisus, reușind în munca artistică.” Starețul Nicodim a murit (15/28 februarie 1984) la vârsta de aproximativ 100 de ani.

Însemnările scrise de mână ale părintelui Nicodim, intitulate „Jurnal de experiențe și gânduri din rugăciunea artistică de muncă” (1937-1944), s-au păstrat.

1914

Pelerinul rus. Platina, 2003. Nr. 28. P. 115.

1915

Fiți vegheatori și treji în rugăciunile voastre (Luca 21:36 ; 1 Petru 4:7).

1916

Verkhovsky S. Dumnezeu și omul. Moscova, 2004. Pp. 81, 82.

1917

Lazăr (Abashidze) , arhimandrit. Chinul Iubirii. Saratov, 2005. P. 302.

1918

Ieremia 4, 14 ; Iacov 4, 1 .

1919

Luca (Voino-Iasenetsky) , Sfânt. „Fervoarea plină de har a pocăinței...” Moscova, 2006. Pp. 96, 97, 100, 101, 104.

1920

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 133.

1921

Episcopul Pankraty (Jerdev). Învățătura Starețului Iosif Isihastul și monahismul contemporan în Rusia. Cipru, 2006.

1922

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 322.

1923

Efrem Athonitul , Arhimandrit. Sfaturi părintești. Saratov, 2006. P. 376.

1924

Psalmul 15:8 .

1925

Efrem Athonitul , Arhimandrit. Perle... TSL, 2001. Pp. 23, 28, 35, 66, 67, 79, 82, 84, 86, 92, 99, 104.

1926

Iosif de Vatoped , Stareț. Asceza – Maica Sfințirii. Moscova, 2005. P. 53.

1927

Comunitatea Starețului Iosif Isihastul , a cărui viață a fost construită după modelul unei mănăstiri cenobite, era formată din opt persoane. Pe lângă însuși mentorul, din frăție s-au numărat tovarășul său apropiat, șemamonahul Arsenie Locuitorul Peșterilor (Galanopoulos; +1983), și cei mai apropiați discipoli ai săi: ieroschemonahul Efrem de Katounakia (Papanikitas; +1998), arhimandritul Haralampus de Dionysiou (Galanopoulos; +2001), șemamonahul Iosif de Vatoped (+2009) și arhimandritul Efrem de Arizona (Moraitis; +2019). Alți membri ai comunității au fost fratele bătrânului, șemamonahul Atanasie (Kottis; +1983), și Starețul Teofilact, un șemamonah în vârstă care s-a alăturat frăției mai târziu decât ceilalți și care uneori se retrăgea în calyva sa solitară.

1928

Iosif Dionysiatis, mon. Starețul Arsenie al Peșterii. M., 2002. pp. 130–132.

1929

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 231.

1930

Ieronim (Solomentsov) , ieroschemonah. // Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 513.

1931

Haralampos (Galanopoulos), Arhimandrit // Instructor al Rugăciunii lui Iisus. Moscova, 2005. P. 222.

1932

Amfilohie (Makris) , stareț. // *Tatsis Dionysius , preot.* Învățăturile bătrânilor. Moscova, 1997. P. 18.

1933

Parthenius, călugăr-schemă. Calea. Sankt Petersburg, 2007. P. 156.

1934

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 216.

1935

Ioan Sinaitul, Sf. Scară. M., 1997. 19:6.

1936

Vorbim despre Grecia modernă. Trebuie să găsim o modalitate de a împăca sfaturile bătrânilor cu stilurile de viață specifice unei anumite țări și cu particularitățile unei anumite culturi.

1937

Iosif Dionysiatis, călugăr. Învățător al Rugăciunii lui Iisus. Moscova, 2005. Pp. 220, 222.

1938

Prezbiterul Ephraim Katounaksky . Moscova, 2002. P. 196.

1939

Mitropolitul Veniamin (Fedchenkov) . Despre credință, necredință și îndoială. Moscova, 2007. P. 331.

1940

Moise Agiorite, mon. Athonit Compline. M., 2007. P. 52.

1941

Grădina cu flori a sfântului călugăr Dorotei. Valaam Mon., 2005. P. 235.

1942

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Arta de a muri sau Arta de a trăi. Moscova, 2003. Pp. 152, 324, 325, 343.

1943

Vezi Matei 11:30 .

1944

Tatăl vostru știe de ce aveți nevoie, mai înainte ca voi să-I cereți (Matei 6:8).

1945

Sfântul Nicolae al Serbiei . Scrisori misionare. Moscova, 2003. p. 270.

1946

Iarba răsare dimineața, înflorește și este verde dimineața, dar seara este tăiată și se usucă (Psalmul 89:6).

1947

Matei 24:12 .

1948

Sfântul Isaac Sirul . Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 39. P. 165.

1949

Vasilie de Kineșma , *Sfânt.* Conversații despre Evanghelia după Marcu. Moscova, 2003. P. 263.

1950

Sofronie (Saharov) , *Arhimandrit* . Conversații spirituale. Essex; Moscova, 2007. Vol. 2. P. 25.

1951

Emilian, arhimandrit Cuvinte și instrucțiuni. M., 2006. T. 1–2. P. 21.

1952

Sfântul Varsanufie cel Mare și Sfântul Ioan. Un ghid pentru viața spirituală. Moscova, 1995. Răspunsuri 718, 426, 718, 716, 428.

1953

Contemplare sobră. Moscova, 2002. Păg. 48, 49.

1954

Agathon, Avva // *Amfilohije (Radović)* , *Mitropolit.* Viața spirituală... Isihasm... Moscova, 2004. P. 13.

1955

Sfântul Ambrozie de la Optina . Scrisori culese. Moscova, 1995. Partea a 3-a. P. 89.

1956

Iacov 4:7 .

1957

Nikon (Belyaev) , *ieromonah.* Jurnalul ultimului duhovnic al Optinei Pustyn. Sankt Petersburg, 1994. P. 255.

1958

Vasile cel Mare , *Sfânt* // Sfinții Părinți despre rugăciune și sobrietate. Moscova, 1997. P. 9.

1959

Paisie Athonitul , *bătrân.* Scrisori. TSL, 2001. P. 53.

1960

Leo de Optina , *Venerabilul* // Scrisorile Marilor Bătrâni de la Optina. Moscova, 2003. P. 89.

1961

Serghie (Srebryansky), preot // Damaskin (Orlovsky), stareț. Martiri, mărturisitori și asceți ai evlaviei ai Bisericii Ortodoxe Ruse din secolul al XX-lea. Tver, 1999. Cartea 3. P. 586.

1962

Isaac Sirul , *Sf.* Cuvinte de ascetism spiritual (în limba slavă). 1854. pp. 370–373.

1963

Un personaj din cartea „Poveștile unui rătăcitor către tatăl său spiritual”.

1964

Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 456.

1965

Când iubim pe cineva într-un mod omenesc, pronunțăm numele persoanei iubite cu un sentiment plăcut și nu ne obosim de repetiții. Acest lucru este adevărat, și cu atât mai mult, cu numele Domnului. Când persoana pe care o iubim ne dezvăluie din ce în ce mai mult darurile sale, valoarea ei pentru noi crește și discernem cu bucurie noi trăsături în ea. Așa se întâmplă și cu numele lui Iisus Hristos. Cu un interes captivant, descoperim în numele Său noi mistere ale căilor lui Dumnezeu și noi înșine devenim purtători ai acelei realități care se dezvăluie în urma invocării lui Dumnezeu în rugăciune. *Sofronie (Saharov)* , *Arhimandrit* . Despre Rugăciune. P. 172.

1966

(Ioan 15:5) *Fără Mine nu puteți face nimic .*

1967

1 Regi 19:12 .

1968

Sfântul Simeon Noul Teolog . Rugăciune înainte de Împărtășanie, sec. a VII-a // Canon sau Carte completă de rugăciuni. Moscova, 1994.

1969

Porfiry Kavsokalivit , *bătrân.* Viață și cuvinte. 2006. pp. 334, 356.

1970

Rafael (Karelin) , *Arhimandrit.* Suflarea vieții. Saratov, 2007. P. 266.

1971

http://mitras.ru/pered/a_main.htm

1972

Matei 6:7 .

1973

Teoclit de Dionysiou, monah. Cuviosul Nicodim al Sfântului Munte . Moscova, 2005. P. 331.

1974

Moise Agiorite, mon. Athonit Compline. M., 2007. P. 39.

1975

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Suflarea vieții. Saratov, 2007. Pp. 39, 161.

1976

Porfiri Kavsokalivit , bătrân. Viață și cuvinte. 2006. P. 36, 185.

1977

Tatsis Dionysius , preot. Învățăturile bătrânilor. Moscova, 1997. P. 18.

1978

Pentru Crucea Libertății Cinstite și Aurii. 2004. P. 48.

1979

Ioan de Kronstadt , cel neprihănit . Opere. Jurnal. Moscova, 2005. Vol. 3. P. 398.

1980

Mărturisirea zilnică a păcatelor // Rugăciuni înainte de culcare.

1981

Rugăciune către Duhul Sfânt // Ibidem.

1982

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Arta de a muri sau Arta de a trăi. Moscova, 2003. P. 189.

1983

„Cuprinde-ți gândurile în cuvintele rugăciunii” – această formulă exprimă așa-numita metodă a lui Ioan Scăldacul (Scara Rugăciunii. 28:17). Aceasta se referă la o conștientizare deplină a sensului cuvintelor rugăciunii, rostite cu cea mai

mare atenție. Sau, așa cum comentează Atanasie din Creta: „Cu toată puterea ta, silește-te să-ți aduci mintea în rugăciune, întreagă și curată, și să-ți încuiești și să-ți cufunzi întregul gând și întreaga înțelegere în conceptul transmis de cuvintele rugăciunii pe care o săvârșești, nelăsându-le să devieze în niciuna dintre direcții.” Sfinții Părinți despre Rugăciune și Sobrietate. P. 159.

1984

Trebuie adăugat că angajamentul Sfântului Ignațiu față de această metodă anume nu neagă meritele altora. Preferința pentru o metodă sau alta depinde de caracteristicile individuale. Mult este determinat de temperamentul unei persoane. Pentru unele firi, cititul lent, dimpotrivă, poate fi distragător - mintea are timp să rătăcească. În acest caz, un ritm mai rapid, o recitare intensă, densă a rugăciunilor, poate fi mai benefică. Dar principalul lucru este că acest sfat este dat doar *începătorilor* : „ **Inițial,** hotărăște-te să spui o sută de rugăciuni...” Desigur, orice învățare începe încet. De exemplu, oamenii învață să citească silabă cu silabă, dar numai la început. În mod similar, sfântul scrie în continuare: „Mai târziu... adaugă încă o sută” și odată cu „trecerea timpului... poți crește și mai mult numărul rugăciunilor”. *Ignațiu (Brianchaninov) , Operele Sf* . Moscova, 1998. Vol. 5. P. 110.

1985

Adică, excitație nervoasă, emoțională. – *N.N.*

1986

„Cine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie.” (Matei 16:24 ; Marcu 8:34 ; Luca 9:23)

1987

Cf.: *Am vrut să fac voia Ta, Dumnezeul meu, și legea Ta este în mijlocul pântecelui meu* (Psalmul 39:9).

1988

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 1. pp. 146, 148, 149, 243, 258, 262, 298; Vol. 2. pp. 163, 183–187, 213, 261–263, 270; Vol. 4. pp. 32, 33, 257, 338, 339, 345, 346; Vol. 5. pp. 110; Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. pp. 161, 765, 766, 769, 770, 772, 773.

1989

Justin (Popovici) , Venerabil // *Amfilohije (Radović) , Mitropolit.* Viața spirituală... Isihasm... Moscova, 2004. P. 13.

1990

Efrem Athonitul , Arhimandrit // *Heruvimi (Karambelas), Arhimandrit.* Din Moștenirea Maicii Domnului. Kiev, 1998. Pp. 200, 202.

1991

Episcopul Petru (Ekaterinovski). „ Indicarea căii spre mântuire”. Moscova, 1994. pp. 158–160, 162. Aceasta poate părea o contradicție directă cu metoda propusă în „Poveștile pelerinului”. Dar trebuie să fim atenți la cuvintele „toată importanța”, care elimină contradicția. Acei învățători care sfătuiesc, în absența calității, să se sacrifice cel puțin cantitatea lui Dumnezeu, nu atribuie niciodată „toată importanța” acestui act.

1992

Beniamin (Milov) , Episcop. Teologie pastorală cu ascetism. Moscova, 2002. Pp. 276–278.

1993

Sfântul Simeon Noul Teolog . Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Pp. 77, 78.

1994

Veniamin (Milov) , episcop. Jurnalul unui călugăr. TSL, 1999. p. 230, 232, 256.

1995

Arseni (Jadanovski) , Episcop . Amintiri despre Sfântul Drept Ioan de Kronstadt . Moscova, 2006. P. 69.

1996

Cf.: *Dă-mi, fiule, inima ta* (Prov. 23:26).

1997

Ioan de Kronstadt , dreapta . În lumea rugăciunii. Moscova, 1994. Pp. 78, 80, 112, 113.

1998

Nikon din Optina , Venerabilul // Viața ieromonahului Nikon, ultimul bătrân din Optina Pustyn. Sankt Petersburg, 1994. P. 190.

1999

Ieremia 48:10 .

2000

Macarie (Veretennikov) , Arhimandrit. Din Istoria Ierarhiei Ruse din secolul al XVI-lea. Moscova, 2006. P. 226.

2001

Sf. Nectarie de la Optina // Sarea Pământului. Moscova, 1998. P. 174.

2002

Petru (Pigol) , stareț. Isihasmul – calea spre îndumnezeire // Științe filozofice. 2005. Nr. 2; http://www.fb-rpi.itkm.ru

2003

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 193.

2004

Isaia 29:13 ; Matei 15:8, 9 ; Marcu 7:6 ; 2 Corinteni 3:6 .

2005

Teofan Pușcăriașul , Sfânt . Scrisori complete: din nepublicate. Moscova, 2002. P. 343.

2006

Teofan Zăvorâtul , sfânt . // Colecție despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 100.

2007

Inochentie de Penza , sfânt // Viața Sfântului Inochentie... 2000. P. 6.

2008

Amfiteatru Valentin , Arhipreot. Darul ceresc al iubirii. Moscova, 2003. P. 120.

2009

Ieronim din Egina, ieroschemonah. // *Tatsis Dionysius , preot.* Învățăturile bătrânilor. Moscova, 1997. P. 18.

2010

Bătrânul protopop Tihon Pelikh. TSL, 2000. P. 197.

2011

Ieremia 48:10 .

2012

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Suflarea vieții. Saratov, 2007. Pp. 15, 25, 42, 156, 160.

2013

Marcu 12:30 .

2014

Petru (Sereghin), ieromonah. Învățături // Buletinul Mișcării Creștine Ruse. 1992, nr. 164. Pp. 83, 84, 87.

2015

Dmitri Serghevici Arsenyev (1832–1915), amiral, adjutant general, tutore (din 1864) și apoi administrator al Marilor Duci Serghei și Pavel Alexandrovici. Mai târziu a devenit directorul Academiei Navale Nikolaev și al Școlii Navale. A fost căsătorit (din 1873) cu V.V. Skaryatina și a avut trei copii.

2016

Marele Duce Serghei Alexandrovici Romanov. Moscova, 2006. Cartea 1. P. 32, 175, 185.

2017

Roman Moskovsky (Medved; 1874–1937), preot-duhovnic. Fiu spiritual al Dreptului Ioan de Kronstadt . A absolvit Seminarul Teologic din Sankt Petersburg. A slujit la Sankt Petersburg, Sevastopol și apoi la Moscova (din 1918), unde a dus o viață ascetică și timp de peste 10 ani (până la arestarea sa definitivă) a realizat isprava de a sluji ca prezbiter. Activist zelos și neobosit, a organizat renumita Frăție a Zeloților Ortodoxiei din Moscova, numită după Sfântul Alexie. A fost arestat în repetate rânduri. Dreptul Alexie (Mechev), care îl respecta foarte mult pe Părintele Roman, spunea când își vizita comunitatea: „Voi aveți o clinică de internare, dar eu am doar o clinică ambulatorie.” Și-a ispășit pedeapsa (din 1931) la Solovki. După eliberare, preotul bolnav în fază terminală a trăit doar puțin timp; înainte de moartea sa (8 septembrie 1937), a fost tuns în monahism cu numele Iosif. A fost canonizat în anul 2000, iar moaștele sale se află acum în Biserica Mijlocirii de pe Dealul Lîșcikova din Moscova. Pomenirea este făcută pe 26 august/8 septembrie.

2018

Damaskin (Orlovsky), stareț. Martiri, mărturisitori și asceți ai evlaviei ai Bisericii Ortodoxe Ruse a secolului al XX-lea. Tver, 2000. Cartea a 4-a. pp.

2019

Alexandru (Zverev; 1881–1937), Sfințit Mucenic. Arhipreot, rector al Bisericii Sfântul Nicolae din Zvonary din Moscova, care a suferit moartea martirică pentru credința sa. S-a născut lângă Moscova într-o familie de preoți, a absolvit Academia Teologică din Moscova și s-a căsătorit cu Maria, fiica arhipreotului Alexei Lebedev; au avut mai târziu trei copii. A fost hirotonit preot (1913) și numit (1922) asistent al șefului Cursurilor Pastorale și Teologice din Moscova. Părintele Alexandru a fost arestat (1922), condamnat la doi ani de lagăre și eliberat prematur în baza unei amnistii. A fost arestat din nou (1933) și a ispășit trei ani de exil în Kargopol, unde și-a câștigat existența tăind lemne, lucrând ca muncitor, umplând un siloz și măcinând orz. A putut să-și înceapă slujirea preoțească (1936) în satul Vozmishce, districtul Volokolamsk, dar curând (1937)

a urmat o nouă arestare. O. Alexander a fost executat la poligonul de tragere Butovo, lângă Moscova (16 noiembrie 1937) și înmormântat într-o groapă comună nemarcată. Canonizat în 2000. Comemorat pe 3/16 noiembrie.

2020

Amintiri despre părintele Alexandru Zverev. Moscova, 2001. Pp. 7, 12.

2021

Ioan (Steblin-Kamensky; 1887–1930), Sfințit Mucenic. Ivan Georgievici s-a născut la Sankt Petersburg în familia unui senator. Ofițer de marină, a decis cu curaj să primească hirotonii sfinte în culmea persecuțiilor, la începutul anilor 1920. A fost numit preot (1923) al Bisericii Sfânta Treime de pe strada Stremyannaya din Petrograd. Foarte curând (1924) a fost arestat și închis timp de 3 ani în lagărul de concentrare Solovețki, apoi trimis în exil la Voronej. A fost numit rector al Bisericii Alekseevski, fosta Mănăstire Maiden, și unul dintre decanii eparhiei. După doar 2 ani de libertate, protopopul Ioan a fost arestat din nou (1929) și nu s-a mai întors niciodată din închisoare. A fost executat la Voronej (2 august 1930). Comemorat pe 20 iulie/2 august. Cea mai valoroasă moștenire spirituală a părintelui Ioan, scrisorile sale din închisoare, a fost acum publicată.

2022

Damaskin (Orlovsky), stareț. Martiri, mărturisitori și asceți ai evlaviei ai Bisericii Ortodoxe Ruse din secolul al XX-lea. Tver, 2000. Cartea a 4-a. P. 269.

2023

Pelih Tihon (1895–1983), Arhipreot. Fiu de fierar, a rămas orfan în copilărie. În anii 1920, în timp ce studia la institutul din Moscova, a fost paznic de noapte și sacrist la Mănăstirea Marta și Maria, după închiderea căreia a avut onoarea de a deveni păstrătorul antimonelor bisericilor acesteia. A predat în Zagorsk (din 1930), iar aici a primit spre păstrare și marile sfinte moaște – antimonele Lavrei Sfânta Treime-Sergiu de la starețul acesteia, sfințitul mucenic Kronid (Liubimov; 1858–1937). În anii de persecuție, a mărturisit deschis credința creștină, dar printr-o minune a lui Dumnezeu nu a fost niciodată arestat. A fost onorat cu o arătare miraculoasă a Cuviosului Serafim de Sarov (1945), care i-a prezis harul preoției. După hirotonirea sa în preot (1947), părintele... Tihon a slujit în bisericile Episcopiei Moscovei până la sfârșitul zilelor sale; prin numirea Patriarhului Alexei (Simanski), a devenit părintele spiritual al studenților de la Seminarul Teologic din Moscova și de la Academia Teologică din Moscova. A fost venerat de credincioși ca un prezbiter. A menținut o prietenie și o corespondență de lungă durată cu Episcopul Beniamin (Milov) .

2024

Proverbe 23, 26 ; Efeseni 5, 19 ; Coloseni 3, 2 .

2025

Mă voi ruga cu duhul și mă voi ruga și cu mintea; voi cânta cu duhul și voi cânta și cu mintea . (1 Corinteni 14:15)

2026

Psalmul 50:3 .

2027

Bătrânul protopop Tihon Pelikh. TSL, 2000. P. 197.

2028

Psalmul 50:19 .

2029

Nikon (Vorobyov) , stareț. Pocăința ne-a fost lăsată. Moscova, 1997. P. 365.

2030

Smirnova, T.S. Memoria inimii. Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. Pag. 133, 139.

2031

Ioan (Krestyankin) , arhimandrit. http://www.pravoslavie.ru/shengen/ioann

2032

Scrisori ale arhimandritului Ioan (Krestyankin) . Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. Pp. 349, 351.

2033

Marea Litanie.

2034

Justin (Popovici) , Dogmatica Sfântului : Pneumatologie. M., 2007. P. 333.

2035

Matei 6:8 .

2036

1 Petru 5:7 .

2037

2 Petru 1:3 .

2038

Psalmul 117:8–9 .

2039

Porfiry Kavsokalivit , bătrân. Viață și cuvinte. 2006. pp. 176, 177, 199, 200.

2040

Cele cinci simțuri simple (*slav.*) – cele cinci simțuri de bază. Rugăciunea lui Simeon Metafrast după Sfânta Împărtășanie, a 3-a.

2041

Ioan (Krestyankin) , arhimandrit. // *Smirnova T.S.* Amintirea inimii. Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. P. 134.

2042

Vezi: 1 Corinteni 1:23 .

2043

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Conversații spirituale. Essex; Moscova, 2007. Vol. 2. Pp. 37, 41.

2044

Vezi: Luca 16:19–31 .

2045

Filaret (Drozdov) , Sfânt. Opere alese. Scrisori. Amintiri. Moscova, 2003. P. 689.

2046

Suficient (din sufficience – abundență) – suficient, plin. Suficient pentru el – destul pentru el.

2047

Porfiri Kavsokalivit , bătrân. Viață și cuvinte. 2006. P. 200.

2048

Gogol N.V. Nasul // Povești din Petersburg. Moscova, 1965. P. 110.

2049

Reflecția (*latină* reflexio - reflecție) este o analiză a propriilor gânduri și experiențe; o gândire plină de îndoieli și ezitări.

2050

Mitrofan (Myakinin), monah schimă. // Cu crucea și Evanghelia. Zadonsk, 2008. P. 408.

2051

Dragostea este îndelung răbdătoare, este bună, nu pizmuiește, nu se laudă, nu se umflă de mândrie, nu se poartă necuviincios, nu caută ale sale, nu se mânie, nu ține socoteala nelegiuirilor, nu se bucură de nelegiuire, ci se bucură de adevăr. Dragostea suferă toate lucrurile, crede toate lucrurile, nădăjduiește toate lucrurile, îndură toate lucrurile. Dragostea nu piere niciodată. Proorociile vor pieri, limbile vor înceta, cunoașterea va fi nimicită. (1 Corinteni 13:4-8)

2052

Isaia 6:3 .

2053

Matei 12:34 ; Luca 6:45 .

2054

Rugăciunea Sfântului Vasile cel Mare înainte de Sfânta Împărtășanie, I // Canonul sau Cartea completă de rugăciuni. Moscova, 1994.

2055

Porfiri Kavsokalivit , bătrân. Viață și cuvinte. 2006. P. 200.

2056

Alexei al Moscovei (Mechev; 1859–1923), dreptcredincios. Părintele Moscovei, protopopul Alexei Alexeevici Mechev, după absolvirea Seminarului Teologic din Moscova (1880), a slujit ca psalterist la Biserica Semnului de pe Znamenka. S-a căsătorit cu fiica psalteristului, A.P. Molchanova, și a fost hirotonit diacon (1884). După hirotonirea sa în preot (1893) și până la moartea sa (9 iunie 1923), a slujit ca rector al Bisericii Sfântul Nicolae din Klenniki, unde se odihnesc acum sfintele sale moaște. A fost canonizat (2000), la fel ca și fiul său, sfântul mucenic Serghie (Mechev). Pomenire pe 9/22 iunie.

2057

Bunul Păstor. Moscova, 1997. Pp. 170, 174, 176.

2058

Arseni (Jadanovski) , episcop . Amintiri. Moscova, 1995. P. 20.

2059

Ioan 15:5 .

2060

Părintele Moscovei. Moscova, 1994. P. 5.

2061

Bunul Păstor. Moscova, 1997. Pp. 130, 137.

2062

Alexandra Feodorovna Yarmolovich , autoarea memoriilor Sfântului Alexis al Moscovei, „Bunul Păstor” (cca. 1927). Schemamona Anna (Teplyakova), ultima călugăriță supraviețuitoare a Mănăstirii Anosin, a menționat-o pe Alexandra Feodorovna: „Ea se trăgea din familia fondatoarei mănăstirii noastre, stareța Eugenia (Meshcherskaya). Yarmolovich era numele de familie al soțului ei... Am admirat-o. Avea o față neobișnuit de plăcută. Am simțit o mare inteligență și noblețe în ea. Totul la ea arăta clar că nu era de origini umile.”

2063

Bunul Păstor. Moscova, 1997. Pp. 488–492.

2064

Gheorghi Breev (n. 1937–2020), protopop mitrat, unul dintre cei mai vechi pastori moscoviți, părinte spiritual al clerului moscovit și rector al Bisericii Icoanei Maicii Domnului „Izvorul Dătător de Viață” din Țarițîn și al Bisericii Nașterii Maicii Domnului din Krilațskoe. Seria de discuții pe care se bazează acest text a avut loc la parohia Bisericii Nașterii Domnului în 2003.

2065

Îmi amintesc ce spunea Sfântul Siluan Athonitul : „Obișnuiam să cred că Domnul face minuni doar prin rugăciunile sfinților, dar acum am aflat că Domnul va face o minune chiar și pentru un păcătos”, cu condiția necesară, desigur: „de îndată ce sufletul său este smerit, căci atunci când omul învață smerenia, atunci Domnul îi aude rugăciunile”.

2066

Luca 6:46 .

2067

„Iar tu, când te rogi, intră în cămara ta și, după ce-ți încui ușile, roagă-te Tatălui tău, care este în ascuns .” (Matei 6:6)

2068

Porfirie din Atena, Kavsokalivia (Bairaktaris; 1906–1991), ieromonah. Un bătrân grec, cunoscut în întreaga lume pentru clarviziunea sa. În lume, Evangel, al patrulea copil dintr-o familie de țărani pioși, formată din Leonidas și Elena Bairaktaris, s-a născut pe insula Evibeea. Până la vârsta de 7 ani, a păscut oile în munți și a studiat doar un an la școala elementară. Din cauza sărăciei, a fost forțat să plece în căutarea unui loc de muncă. La vârsta de 12 ani, a ajuns pe Muntele Athos, la schitul Kavsokalivia, și a intrat în ascultarea bătrânilor Pantelimon și Ioannikie, cunoscuți pentru strictețea lor deosebită. Timp de 7 ani, tânărul s-a luptat cu zel în condiții foarte grele, la 14 ani a fost tuns călugăr, iar la 16 ani – în schimă. Din motive de sănătate, a fost forțat să părăsească Athosul

(1925); În acel moment, dobândise deja darul clarviziunii - rodul ascultării *depline pe* care a arătat-o față de bătrânii săi. Părintele Porfirie a dedicat ulterior 65 de ani slujirii lumii. La vârsta de 20 de ani, a fost hirotonit preot și, în curând, ca excepție (din cauza restricțiilor canonice de vârstă), a fost numit părinte duhovnic (1928) și ridicat la rangul de arhimandrit. Timp de 14 ani, a slujit în mănăstirile de pe insula Evia. Apoi, starețul a devenit stareț și părinte duhovnic al bisericii spitalicești Sfântul Gherasim din centrul Atenei (1940); a dedicat 33 de ani acestei slujbe. Multă vreme, starețul a nutrit ideea de a înființa o mănăstire pe cheltuiala sa, care să devină un centru spiritual și o școală de muncă mentală; în acest scop, el, împreună cu sora și nepoata sa, a câștigat bani ani de zile confecționând tricouri. În cele din urmă, părintele s-a mutat la Milesi (1979) și a început construcția, pe care, fiind deja bolnav și orb, a supravegheat-o până la sfârșitul vieții sale. Prevăzându-și moartea cu câteva luni mai devreme, părintele Porfirie a plecat la Muntele Athos și a adormit în Schitul Kavsokalivia (2 februarie 1991), unde a fost înmormântat.

2069

Matei 11:29 .

2070

Acesta nu este un motiv pentru a trage concluzii pripite despre zadarnicia rugăciunilor lungi. Se poate face aici o paralelă cu sacramentul Pocăinței. Pocăința scurtă, intensă și profundă a tâlharului de pe cruce a înlocuit lupta penitențială de o viață. Dar dacă luăm acest exemplu, trebuie să luăm în considerare numeroasele împrejurări care au însoțit această minune și au pregătit-o. În timp ce unii consideră scurtimea salutară, alții au nevoie de o cruce care să reziste o jumătate de secol, precum Sfânta Maria, care s-a răstignit pe sinele ei vechi timp de 47 de ani în nisipurile deșertului egiptean. – *N.N.*

2071

Porfiry Kavsokalivit , bătrân. Viață și cuvinte. 2006. pp. 171, 174, 175, 179–181, 191, 192, 194, 197–200.

2072

Haralampos din Dionysiou (Galanopoulos; 1910–2001), Arhimandrit. Stareț al Mănăstirii athonite din Dionysiou, un stareț înzestrat cu darurile harului. Unul dintre cei mai apropiați cinci ucenici ai Sfântului Iosif Isihastul . Nepot al Starețului Arsenie Locuitorul Peșterilor. S-a născut în Rusia într-o familie numeroasă și pioasă de greci pontici, Leonid și Despina (în Mănăstirea Martei) și cunoștea bine limba rusă. Starețul Arsenie (un apropiat al lui Iosif Isihastul) a fost fratele lui Leonid, iar sora lor Eupraxia a fost chilia Starețului Ieronim din Egina timp de o jumătate de secol. Din cauza persecuției bolșevice, familia s-a mutat (1922) în satul grecesc Arkadika, la periferia orașului Drama. Tatăl familiei s-a remarcat prin mila și alte virtuți. Astfel, în timpul ocupației germane (1941), când Haralampy a fost capturat și aștepta execuția, Leonid a petrecut șapte zile îngenunchind în rugăciune, fără somn, pâine sau apă. În a șaptea zi, fiul său a

fost eliberat. Haralampy s-a îndreptat către o viață interioară serioasă când era deja bine îndreptat spre douăzeci de ani. Găsindu-l pe un laic pe nume Ilie ca mentor spiritual, a început o viață ascetică strictă: muncă asiduă în timpul zilei (arând cu caii de dimineața până seara) și, în fiecare noapte, o priveghi de mai multe ore până în zori, cu 1.000 de închinare. S-a abținut de la căsătorie, s-a abținut complet de la carne, iar luni, miercuri și vineri, pâine și apă o dată pe zi, după apusul soarelui. Moartea tatălui său (1944) l-a obligat pe Haralampy să devină susținătorul familiei. Astfel, a dus o viață ascetică strictă în lume până la vârsta de 40 de ani, până când a plecat la Muntele Athos (1950). Haralambos a fost primit în frăția Starețului Iosif Isihastul (+1959), unde locuia deja unchiul său, Arsenie. Aici, pe Muntele Athos, a petrecut încă o jumătate de secol crescând în ascetism. A fost tuns în schimă și hirotonit ieromonah (1951), iar mai târziu și-a tuns mama în mănăstire (1961), călătorind la Tesalonic în acest scop. La insistențele starețului Gabriel (Kazasis), părintele Haralambos a fost numit părinte duhovnicesc al Mănăstirii Dionysiou, apoi al lui Xenofon (1965). Ca părinte duhovnicesc, a devenit curând cunoscut chiar și dincolo de Muntele Athos: călugări din tot Athosul veneau la el, clerici și laici făceau pelerinaje și „îi învăța pe toți, atât pe călugări, cât și pe laici, rugăciunea minții”. Acest părinte duhovnicesc extraordinar, în momentul în care bărbatul a călătorit la el, știa deja ce se întâmplase cu el. Mulți au fost vindecați de boli incurabile, „dăruind câte o bucată din el însuși fiecărui duhovnic”. Părintele Haralampy a celebrat Liturghia zilnică timp de aproximativ 50 de ani (din ziua hirotonirii sale), oprindu-se doar după un atac de cord la vârsta de 90 de ani. „Adesea, mistuit de focul intens al rugăciunii neîncetate, nu-și închidea ochii două sau trei zile” și putea să facă 5.000 de închinăciuni. Părintele a terminat doar școala elementară, dar spunea că „când inima este încălzită de Rugăciunea lui Iisus, înțelegi cărțile în greaca veche mai bine decât orice profesor”. El poseda un har rar - darul rugăciunii neîncetate și darul de a preda activitatea mintală. Părintele și-a întemeiat propria frăție isihastă și a trăit cu ucenicii săi în schituri până când s-a stabilit la Mănăstirea Dionysiou (1979), pe care a condus-o apoi mai bine de 20 de ani.

2073

Irina de Hrisovolant (IX), Venerabila. Provenea dintr-o familie nobilă capadociană și era logodită cu împăratul bizantin Mihail al III-lea (+867). Totuși, după ce l-a întâlnit pe Sfântul Ioannicie, un ascet renumit de pe Muntele Olimp din Bitinia, a fost inspirată de dorința de a se dedica vieții de pustnic. În loc de palatul regal, a ales chilia călugărului Hrisovolant din Constantinopol și, după ce și-a dăruit toată averea, a depus jurăminte monahale. Viața ei ascetică i-a adus o largă renume și respect. Patriarhul Metodie, la cererea generală a surorilor, a numit-o pe Irina stareță a mănăstirii. A trăit în această calitate până la moartea sa.

2074

Și Domnul i-a zis lui Moise: „Pentru ce strigi către Mine?” (Exod 14:15).

2075

Iosif Dionysiatis, călugăr. Învățător al Rugăciunii lui Iisus. Moscova, 2005. Pp. 69, 79, 113, 183, 187–190, 207–210, 215.

2076

Ieronim al Eghinei (Apostolidis; 1883–1966), ieroschimonah. Un renumit bătrân grec. Născut într-o familie pioasă, în care șase copii citeau zilnic cei Șase Psalmi, Vecernia, Completoara și canoanele. De la vârsta de 8 ani, a slujit ca băiat de altar și a citit în biserică; la 10 ani, a făcut jurământul de a deveni călugăr; de la vârsta de 16 ani, a început să predice în biserică și a fost hirotonit curând diacon. A slujit la Constantinopol, apoi până la sfârșitul vieții sale pe insula Eghina. A fost hirotonit preot (1923) și tuns în schimă pe Muntele Athos. A avut întâlniri cu bătrânii Iosif Isihastul și Arsenie Pește rnicul. Sora Bătrânului Arsenie, monahia Eupraxia (Galanopoulos), a fost fiica duhovnicească a Părintelui Ieronim și i-a slujit ca îngrijitoare de chilie timp de 47 de ani. Deja preot, Părintele Ieronim a suferit un accident - și-a pierdut brațul stâng în explozia unei grenade. Smerit în fața Providenței, bătrânul i-a mulțumit lui Dumnezeu, exclamând rugător: „Doamne, nu aveam nimic când m-am născut. Tu m-ai creat și mi-ai dat totul... Dacă aceasta este benefică pentru sufletul meu, atunci ia-mi și celălalt braț.” Rămas schilod, s-a dedicat în întregime rugăciunii și a posedat darul rugăciunii contemplative, al vindecării și al clarviziunii. Și-a dedicat toată energia slujirii oamenilor obișnuiți, iar sfințenia vieții sale a atras atenția multor credincioși. Avea darul cuvântului și i-a sprijinit pe mulți cu sfaturi spirituale profunde.

2077

Botsis P. Elder Ieronim... M., 2003. P. 58, 94–96, 98, 107, 109, 114–120, 134, 182, 183.

2078

Grigorie Palama , Sfântul. Tratate. Krasnodar, 2007. P. 121.

2079

Varlaamiții sunt oameni cu aceleași gânduri și adepți ai călugărului Varlaam din Calabria.

2080

Într-una dintre următoarele părți ale seriei noastre, vom acorda o atenție specială temei anti-hesihasmului, examinând afirmațiile pretențioase ale susținătorilor săi actuali și demonstrând inconsecvența poziției lor. Formatul acestei publicații nu permite o analiză profundă a acestui subiect, iar de data aceasta ne vom limita la comentarii generale, subliniind fenomenul ca atare, fără a examina publicații specifice.

2081

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 59.

2082

Varlaam din Calabria (secolul al XIV-lea), un călugăr învățat și filosof din Calabria (sudul Italiei), impregnat de spiritul Renașterii italiene. Ajuns în Tesalonic și apoi la Constantinopol (cca. 1330), Varlaam, pe care Sfântul Filoteu îl numește „un instrument viclean al poftei papale de putere și al dorinței de a domina Biserica Greacă”, a obținut o poziție proeminentă în capitală datorită educației și conexiunilor sale în cercurile curții. Inspirându-se din învățăturile lui Abelard și Toma de Aquino, a răspândit ideile raționalismului și agnosticismului. Curând a devenit un adversar militant al învățăturii isihasmului: a respins natura necreată a Luminii de pe Tabor, „oral și în numeroase scrieri atacă ceea ce este mai sacru pentru isihaști, numind practica contemplării rugătoare a luminii necreate, adică a Divinității însăși, o viziune demonică senzuală și seducătoare” și a negat posibilitatea îndumnezeirii. Varlaam s-a răzvrătit împotriva învățăturii isihasmului nu doar din cauza convingerilor sale filozofice, ci și din motive politice: „Din imposibilitatea de a înțelege în mod demonstrabil misterele lui Dumnezeu, el a vrut să deducă natura secundară a tuturor dogmelor și să propună această viziune ca bază pentru unificarea Bisericilor.” După ce a vizitat Roma în repetate rânduri în misiuni diplomatice, el și-a prezentat planul (1339) Papei Benedict al XII-lea, care l-a respins.

2083

Lupta împotriva ereziei barlaamite a necesitat ani de muncă intensă. Pentru a o respinge, Sfântul Grigorie Palama a trebuit să formuleze o doctrină a energiilor necreate. Sfântul a scris „Triadele în apărarea isihiei preoțești” și, împreună cu călugării athoniți, a compilat Tomosul de Sveatogorsk (1341) - un document care a devenit un manifest care exprimă „crezul oficial al isihaștilor”. La Sinoadele de la Constantinopol (1341, 1347, 1351), învățătura lui Barlaam a fost recunoscută ca eretică și anatematizată. Ereziarhul a plecat în Italia, unde s-a convertit la catolicism și a primit rangul episcopal; Papa Clement al V-lea l-a numit în scaunul Regatului de Napoli (1342); de acolo, Barlaam a scris mai multe scrisori prietenilor din Grecia despre superioritatea catolicismului. Lupta împotriva palamismului și isihasmului a fost continuată de fostul discipol al lui Palama, călugărul de origine bulgară **Grigore Akindynos** (+1348), care, la fel ca Barlaam, a încercat să respingă învățătura patristică despre esența și energiile divine. Akindynos a fost condamnat și exilat de două ori, dar opoziția nu s-a potolit, condusă de proeminentul savant și scriitor al imperiului, **Nichifor Gregoras** (1295 – cca. 1360). Antipalamiții au fost în cele din urmă anatematizați la Sinodul din 1351, închiși sau plasați în arest la domiciliu; Gregoras a fost închis în mănăstirea Chora. Sinodul a afirmat formulările palamite ca dogmă despre esența și energiile divine, care a fost ulterior acceptată de întreaga Biserică Ortodoxă de Răsărit. După cum spunea V.N. Lossky : „Încă o dată, nebunia divină a triumfat asupra înțelepciunii omenești”.

2084

Efeseni 5:16 .

2085

Hierotheus (Vlachos) , *Mitropolit* . Psihoterapie Ortodoxă. TSL, 2004. P. 339.

2086

Pentru semnificația conceptului de *isihasm* , vezi capitolul „Imaginea rugăciunii” („Înălțare și răsturnare”).

2087

Latura practică a învățăturii isihaste a fost adoptată în Rusia simultan cu adoptarea creștinismului. A început în Peșterile Kievului cu Sfântul Anton, care, sosind acolo de la Muntele Athos în 1028, a adus în țara noastră tradițiile milenare ale practicii spirituale ale Orientului creștin. Soarta ulterioară a sfințeniei rusești este inextricabil legată de munca interioară. După cum se știe, isprava schitului, sau a tăcerii sacre, a devenit cea mai caracteristică trăsătură a ascetismului rusesc de atunci încolo. Vastele întinderi ale Patriei noastre au fost acoperite de o rețea de comunități monahale. Aceste centre spirituale majore, împreună cu nenumărate schituri solitare și chilii deșertice, au constituit marele deșert rusesc, cu sublima sa cultură a tăcerii contemplative.

2088

Poziția teologică a lui Varlaam nu este originală; își datorează originea **Fericitului Augustin** (354–430), episcop de Hipona, ale cărui învățături au pus bazele scolasticii occidentale. Episcopul Augustin, profund influențat de neoplatonism, „se caracteriza prin identificarea esenței divine cu energia divină”, ceea ce implică consecințe de anvergură: o înțelegere distorsionată a Epifaniei, recunoașterea imposibilității adevăratei comuniuni cu Dumnezeu, negarea darului profeției și așa mai departe. Aceasta explică și ideea lui Augustin despre natura creată a harului divin și alte poziții neacceptate de Biserica Ortodoxă. Episcopul Augustin a învățat predestinarea și „harul arbitrar”, care alege pe cel mântuit din întunericul celor care pier (massa damnata, literalmente, de la „masa blestemată”), ceea ce se abate brusc de dogma ortodoxă. El este, de asemenea, fondatorul doctrinei „psihologice” pur occidentale a Sfintei Treimi, care a distorsionat atât de mult înțelegerea dogmei fundamentale încât „mulți creștini occidentali moderni cred în Dumnezeu Tatăl și în Hristos, dar nu au nici cea mai mică idee despre Treime”. Iar „teoria predestinației” augustiniene și-a găsit cea mai consistentă expresie în rândul calviniștilor. Vezi: *Amfilohije (Radović)* , *Mitropolit.* Istoria interpretării Vechiului Testament. Pp. 36, 53; *Ogitsky D.P., Kozlov M., Preot.* Ortodoxie și creștinism occidental. Pp. 79, 84; *George [Kapsanis], Arhimandrit.* Ortodoxie și umanism. P. 61; *Meyendorff I.* , *Arhipreot.* Introducere în teologia patristică. Pp. 239, 241, 244; http://www.practica.ru/Ma/index.htm.

2089

Grigorie Palama , *Sfântul.* Tratate. Krasnodar, 2007. pp. 4, 5.

2090

Sfântul *Ioan Damaschin* : „Este imposibil ca esența să fie lipsită de energie naturală. Căci energia este o forță și o mișcare naturală care dezvăluie fiecare esență... Din aceasta este clar că orice are aceeași esență are aceeași energie.” Dacă energia este creată, atunci indică și natura creată, iar dacă este necreată, atunci va caracteriza esența necreată. „Căci proprietățile naturale trebuie să corespundă întotdeauna naturii lor.” *Sfântul* *Grigore Palama* , Tratate. Pp. 61, 62.

2091

Primele două Sinoade au avut loc în 1341, următoarele două în 1347 și 1351. La al cincilea Sinod (1368), la 8 ani după moartea Sfântului Grigore, acesta a fost canonizat ca „un mare ascet, apărător al credinței și evlaviei, un stâlp de nezdruncinat al Bisericii Ortodoxe și un rival al sfinților apostoli și al sfinților părinți ecumenici”.

2092

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Moscova, 2003. Pp. 438, 440, 444, 445.

2093

Artă (*slavă*) – artă. Arta, tehnicile artistice sau rugăciunea artistică este o metodă ascetică de aducere a minții în inimă. Este o tehnică auxiliară pentru gestionarea atenției, facilitând realizarea și menținerea rugăciunii mintale-inimă. În tradiția greacă, acest concept corespunde termenului de metodă *psihosomatică* , adică psihofizică sau suflet-trup.

2094

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Minsk, 2007. P. 345.

2095

Mandzaridis G. // *Hierotheus (Vlachos)* , *Mitropolit* . Psihoterapie ortodoxă. TSL, 2004. P. 344.

2096

Hierotheus (Vlachos) , *Mitropolit* . Psihoterapie Ortodoxă. TSL, 2004. Pp. 340, 343, 344.

2097

Plângeri 2:11 .

2098

Tomosul Sfântului Munte (Tovmo » ajgioreitikoV») este un document extrem de important în istoria isihasmului și în întreaga istorie a Bisericii, compilat de Sfântul Grigorie Palama împreună cu călugării athoniți (1341). Un fel de „manifest al monahismului athonit” sau „crezul oficial al isihaștilor”. Acest

document a confirmat pe scurt doctrina energiilor necreate, a servit la apărarea învățăturii lui Palama și la confirmarea adevărului acesteia la Sinodul de la Constantinopol (1351) și a contribuit, de asemenea, la condamnarea ereziei lui Varlaam. Tomosul a fost semnat de Episcopul de Ieris (episcopul local al Athosului); a fost semnat și de: Arhipreotul Isaac al Athosului; reprezentantul Lavrei Filotei (Kokkin), viitorul patriarh; principalii discipoli ai lui Grigorie Sinaitul - Isaia, Marcu și Calist; stareții tuturor mănăstirilor athonite - în limbile greacă, georgiană, slavă și siriacă.

2099

Contemplare sobră. Moscova, 2002. Pp. 19, 20.

2100

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Despre Veșnic și Trecător. Moscova, 2007. pp. 224, 233, 358, 361. Pentru mai multe informații despre problema declinului actual al vieții spirituale, despre problemele asociate cu monahismul modern și munca interioară, consultați secțiunea „Minte și Inimă", capitolul „Învățătură Secretă" („În căutarea Sobrietății Sacre").

2101

Manual pentru cler și slujitori bisericești / întocmit de S.V. Bulgakov . 1993 (retipărire. 1913).

2102

Citat din: *Cyprian (Kern) , Arhimandrit* . Antropologia Sf. Grigorie Palama . Moscova, 1996, p. XIX; Calea către Tăcerea Sacră. Moscova, 1999, p. 8.

2103

Eseuri istorice despre starea Bisericii Bizantino-Răsăritene în secolele XI-XV. Moscova, 1902 (ediția a II-a).

2104

Ciprian (Kern) , arhimandrit . Antropologia Sf. Grigorie Palama . M., 1996. P. XX.

2105

Vezi: *Osipov A.I.* „Cum se poate ruga cineva fără încetare..." Moscova, 2009.

2106

Scrisori ale arhimandritului Ioan (Krestyankin) . Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. Pp. 349, 351.

2107

Cf.: *Vai vouă, cărturari și farisei fățarnici! Căci închideți Împărăția cerurilor înaintea oamenilor; căci nici voi nu intrați, nici pe cei ce vor să intre nu-i lăsați să intre.* (Matei 23:13)

2108

Iosif de Vatoped , Stareț. Cuvinte de mângâiere. 2005. P. 243.

2109

Căci armele războiului nostru nu sunt pământești, ci puternice în Dumnezeu . (2 Corinteni 10:4)

2110

Grigore Palama , Sfântul // Ioan Meyendorff , Arhipreotul. Teologie Bizantina. Minsk, 2001. P. 107.

2111

Simeon Noul Teolog , Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Cuvinte 87. P. 451.

2112

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 80.

2113

1 Corinteni 7:7 .

2114

Venerabilul Teodor de Sanaksar . Instrucțiuni pentru copiii spirituali. 2003. P. 75.

2115

Sfântul Vasile de Polianomeroulia , // Colecție despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. Pagina 347. „Unii din cea mai mare mulțime, dintr-o sursă necunoscută, au presupus că lucrările Duhului Sfânt nu mai sunt date monahilor de astăzi, așa cum le-au fost celor de odinioară: căci, spun ei, astfel de vremuri au trecut deja. Dar aceasta este piatra de poticnire a celor care spun asta... Prin urmare, nu este corect să dăm vina pe vremuri sau pe Dumnezeu pentru epuizarea lucrării Duhului Sfânt prin neplângerea de păcate. Ci, după ce am atribuit toată această vină celor trei uriași cei mai feroce, spun, necredința, lenea și neglijența, să încetăm să mințim și, îmbrățișând adevărul, să începem neclintit să învățăm lucrarea minții.” *Sfântul Vasile de Polianomeroulia* , // Viața și scrierile Stareților Pavsia (în limba slavă). P. 95.

2116

Galateni 5:24 .

2117

Evrei 13:8 .

2118

Iosif de Vatoped , Stareț. Fie ca omul drept să fie pomenit veșnic. Edinetz, 2006. Pp. 187, 189.

2119

Rafael (Karelin) , Arhimandrit. Pe calea de la Timp la Eternitate. Saratov, 2008. Pagina 72. Ultimele cuvinte sunt o amintire a bătrânului schemei. Savva (Ostapenko) ; dar ceea ce s-a spus despre el se aplică în egală măsură multora dintre cei pe care îi cunoaștem și îi cinstim - părinți precum Iosif Isihastul și cei cinci ucenici ai săi; Porfirie de Kavsokalivia , Iacob din Eviul, Paisie Athonitul , Siluan Athonitul , Nicodim din Karulia , Sofronie din Essex, Serafim de Platina (Rosa); Venerabilul Serafim de Glinsk (Amelin) și o întreagă galaxie de bătrâni și bătrâni ruși, despre care nu se poate spune altfel decât „unul dintre antici”; Aceasta este, de asemenea, o mulțime de asceți necunoscuți, dintre care mulți, pe diferite continente, au săvârșit și poate încă săvârșesc isprava rugăciunii în mijlocul unei lumi ostile lor.

2120

Sofronie (Saharov) , Arhimandrit . Conversații spirituale. Essex; Moscova, 2003. Vol. 1. Pp. 274, 284, 288–290.

2121

Sofronie [Saharov], Arhimandrit . Despre rugăciune. Sankt Petersburg, 1994. P. 149.

2122

Moise Agiorite, mon. Athonit Compline. M., 2007. P. 56.

2123

Călugărița N. [*Theophila (Lepeshinskaya), stareță* .] Strigătul celei de-a treia păsări. Sankt Petersburg, 2008 [2013]. pp. 48, 49, 337, 343.

2124

Maria (Skobtsova; 1891–1945), canonizată ca sfântă martiră de Patriarhia Ecumenică (2004). Canonizarea, nerecunoscută de Biserica Ortodoxă Rusă, a avut loc la Istanbul sub presiunea cercurilor liberale, cu participarea neo-renovaționiștilor din Moscova. Fostă revoluționară, membră a Partidului Socialist Revoluționar și primar al orașului Anapa (1918), Elizaveta Skobtsova (născută Pilenko; prima căsătorie, Kuzmina-Karavaeva) a emigrat în Franța (1923) și a fost tunsă în mănăstire de Mitropolitul Eulogius (1932), care a remarcat ulterior: „Nu și-a lepădat nici simpatiile politice de stânga, nici înclinația demagogică de a influența oamenii din mănăstire”. Articolul ei controversat „Tipuri de viață religioasă” (1937), bazat pe ideologia lui N. Berdiaev , este impregnat, ca și

celelalte lucrări ale sale, de „ostilitate deschisă față de Biserica Ortodoxă”. Astăzi, scrierile ei „constituie un manual fundamental de cateheză” în comunitatea renovaționistă a preotului Gheorghi Kocetkov. Vezi: Focul Sfânt. Nr. 3, 5, 12.

2125

Vezi: *Maria (Skobtsova), Sfânta Muceniță.* Tipuri de viață religioasă // Ce este bisericește. Kiev, 2006. Pp. 87, 88, 90.

2126

Ibidem, p. 132, 138, 140.

2127

Omfalopsychoi (o*mfalovyucoi) – cu sufletul în buric; oameni al căror suflet locuiește în buric. O poreclă peiorativă dată de Varlaam din Calabria călugărilor isihaști.

2128

Ignațiu (Brianchaninov) , Opere sfinte. Moscova, 1996–1998. Vol. 2. P. 356.

2129

Grigore Palama , *Sfântul* // *Ioan Meyendorff* , *Arhipreotul.* Teologie Bizantina. Minsk, 2001. P. 110.

2130

George [Kapsanis], Arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. Pp. 54, 55.

2131

Vedeți mai multe despre acest subiect în secțiunea următoare, în capitolul „Atenție” („Artiști ai rugăciunii”).

2132

Ioan 10:11 .

2133

Ignatie (Dushein), stareț. http://pravbeseda.ru

2134

Matei 26:31 .

2135

Petru (Meșcerinov), stareț. // Sfântul Foc. Moscova, 2007. Nr. 17. Pp. 43–51.

2136

Petru (Meșcerinov), stareț. Despre Duhul Sfânt. http://www.cdrm.ru

2137

Petru (Meșcerinov), stareț. // Sfântul Foc. Moscova, 2007. Nr. 17. P. 48.

2138

Șmeman A., Arhipreotul. Jurnale. 1973–1983. Moscova, 2005. P. 35.

2139

Șmeman A., Arhipreot. Euharistie. Moscova, 1992. P. 296.

2140

Șmeman A., Arhipreotul. Jurnale. 1973–1983. Moscova, 2005. Pp. 48, 73, 218, 374, 587, 629.

2141

Focul Sfânt. Moscova, 2007. Nr. 16. P. 38.

2142

Șmeman A., Arhipreot. Jurnale. 1973–1983. Moscova, 2005. Pp. 215, 237, 248, 331.

2143

Ignațiu (Dușein), stareț. http://pravbeseda.ru; Vezi și: *Osipov A.I.* „Cum este posibil să te rogi fără încetare...” Moscova, 2009.

2144

Korzhevsky Vadim , preot. Propedeutica asceticismului. Moscova, 2004. Pp. 627, 628.

2145

Moise Agiorite, mon. Athonit Compline. M., 2007. P. 38.

2146

Starețul Sofronie (Saharov) a fost canonizat ca sfânt în 2019. În același an, au fost canonizați și Iosif Isihastul și Efrem de Katounakia . Anterior, au fost canonizați Porfirie de Kavsokalivia (2013), Paisie al Sfântului Munte (2015) și Iacov din Eviilea (2017).

2147

Un detaliu caracteristic: unul dintre critici, denigrându-l pe părintele Sofronie, promovează simultan cărțile Harry Potter, care, în opinia sa, nu predau în niciun caz „magia sau ocultismul”, ci sunt utile copiilor, deoarece „comportamentul, calitățile personale și prietenia personajelor principale” servesc drept exemplu pozitiv pentru toată lumea. Vezi: *Ignatius (Dușein), stareț.* http://pravbeseda.ru

2148

Petru (Meshcherinov), stareț . http://www.cdrm.ru

2149

Vezi: *Osipov A.I.* // Focul Sfânt. Moscova, 2007. Nr. 17. pp. 13–18; *Osipov A.I.* „Cum este posibil să te rogi neîncetat...” Moscova, 2009; *Osipov A.I.* // Purtători ai Duhului. Moscova, 2011. pp. 10–17.

2150

Nu numai în greacă, ci și în slavona bisericească, nu totul este în ordine. În cartea Operelor Sfântului Zosima (Verkhovsky) sunt citate unele variante de lectură și distorsiuni, permise în edițiile anterioare (1889, 1994). Astfel, de exemplu, editorii anteriori ai manuscrisului, evident neținând cont de context, au folosit în loc de cuvântul *sotainnikov* - *rătăcitori* ; în loc de *tristețe* - *bucurie* ; în loc de *îndepărtare* (de la oameni) - *blasfemie* (a oamenilor); în loc de *fără barbă* - *fără frați* etc. Vezi: *Zosima (Verkhovsky) ,* Operele Sfântului Zosima. TSL, 2006. pp. 383-392.

2151

Osipov A. // Focul Sfânt. Moscova, 2007. Nr. 17. P. 16.

2152

De exemplu, Sfântul **Iacob al Eviei** (Tsalikis; +1991) a început să facă minuni la vârsta de șapte ani; nu avea încă zece ani când, prin rugăciunile sale, oamenii erau vindecați și demonii erau alungați. În acești ani, școlarul Iacob a avut comuniune spirituală cu Marea Muceniță Parascheva, care i se apărea în repetate rânduri, iar în ceea ce privește isprăvile sale din anii maturității, s-au scris deja cărți despre ele. Au existat, desigur, detractori ai bătrânului; au existat și cei despre care el însuși ofta: „Mă consideră anormal”. Vezi: *Papadopoulos S.G.* Preafericitul Bătrân Iacob (Tsalikis). 2007.

2153

„Sfântul Ignațiu explică de unde ar trebui să începi să înveți rugăciunea”; „Sfântul Ignațiu nu ne învață acest lucru”; „Sfântul Ignațiu, dimpotrivă, scrie altfel”; „pe lângă operele Sfântului Ignațiu, este greu de recomandat ceva” – acestea sunt refrenele preferate ale unor astfel de critici.

2154

Sfântul Isaac Sirul : „Uneori rugăciunea dă naștere unei anumite contemplații și întrerupe rugăciunea orală, iar cel care se roagă în contemplare este uimit, trupul său amorțindu-se. Numim o astfel de stare contemplare rugătoare și nu... o fantomă visătoare a ceva, cum spun cei nebuni... În această contemplare rugătoare există o măsură și o diferență în daruri.” Sfântul *Isaac Sirul* . Cuvinte ascetice. P. 60.

2155

Ignațiu (Brianchaninov) , *Opere sfinte* . Moscova, 1996. Vol. 1. P. 221.

2156

Vezi Ioan 8:52 .

2157

Atanasie cel Mare al Alexandriei (293–373), sfânt, arhiepiscop al Alexandriei. Sfântul Atanasie a deținut scaunul episcopal timp de 22 de ani și jumătate, dintre care 17 ani și jumătate i-a petrecut în exil, fiind expulzat din scaun de cinci ori.

2158

Serafim (*ebr* .) – aprins.

2159

Faptele Apostolilor 9:5 .

2160

Recent, s-au făcut încercări de a-l discredita pe ieromonahul Serafim (Cichagov) și pe „Cronica de la Diveevo” a sa. Critica autorului și a scrierilor sale, care este indecent de obraznică, este de natură calomnioasă. Au apărut falsificări legate de povestea scandaloasă a ieromonahului Ioasaf (Tolstoșeev), un fals discipol al Sfântului Serafim, care este prezentat ca un om drept și binefăcător al comunității din Diveevo. Între timp, există documente și materiale de arhivă autentice din ancheta (1861) privind cazul „Tulburărilor de la Diveevo” comise de părintele Ioasaf. Cei interesați pot consulta independent aceste materiale, care confirmă autenticitatea „Cronicii” și includ rapoarte de interogare ale unor persoane care l-au cunoscut personal pe Sfântul Serafim, mărturii ale Sfântului Filaret (Drozdov) , Sfântului Anton (Medvedev) și ale altora (vezi: http://www.rusk.ru/st.php?idar=324307 și http://www.rusk.ru/st.php?idar=104255); este, de asemenea, util să vă familiarizați cu materialul publicat (1889) de E. Gorchakova (vezi: Către Părintele Serafim. Moscova, 2006. pp. 152–180, 619. Vezi și: *Melnik V.* Puii din cuibul lui Serafim: Motovilov și Manturov. Moscova, 2007). Nu mai puțină confuzie printre admiratorii Sfântului Serafim este cauzată de noua rundă de persecuții împotriva lui N.A. Motovilov, care a început în timpul vieții sale. Un alt episod de anxietate nesănătoasă și acuzații de înșelăciune la adresa lui Motovilov a început printre detractorii săi după ce arhiviștii au descoperit (2003) manuscrisul original al „Raportului” lui Motovilov.

Încercările de a-l calomnia pe N.A. Motovilov, de a distorsiona imaginea lui M.V. Manturov și de a submina încrederea în scrierile sfințitului martir Serafim (Cichagov) sunt organizate de susținătorii spiritului varlaamit și sunt îndreptate indirect împotriva Sfântului Serafim - cu scopul de a influența distructiv moștenirea spirituală a sfântului.

2161

Omul firesc nu primește lucrurile Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt o nebunie și nu le poate cunoaște, pentru că trebuie judecate duhovnicește (1 Corinteni 2:14). Apostolul explică în continuare diferența dintre oamenii duhovnicești și oamenii firești care *trăiesc după îndemnurile firii : „Căci cei ce trăiesc după îndemnurile firii, umblă după lucrurile firii, iar cei ce trăiesc după Duhul, după lucrurile Duhului. Căci umblă după lucrurile firii pământești este moarte, dar umblă după duhul este viață și pace. Căci umblă după lucrurile firii pământești este vrăjmășie împotriva lui Dumnezeu, pentru că nu se supune Legii lui Dumnezeu și nici nu poate. De aceea, cei ce trăiesc după îndemnurile firii pământești nu pot plăcea lui Dumnezeu”* (Romani 8:4-8).

2162

Iuda 1:18–19 .

2163

Iacov 3:15 .

2164

Andrei de Cezareea , Sfântul Tălmăcire a Apocalipsei. Moscova, 2005. P. 156.

2165

1 Corinteni 1:23 .

2166

1 Corinteni 12:10 ; Evrei 5:14 .

2167

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul . TSL, 2000. P. 63.

2168

1 Corinteni 2:15 .

2169

George [Kapsanis], Arhimandrit. Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 13.

2170

[El i-a pus]... pe Iacov, fiul lui Zebedei, și pe Ioan, fratele lui Iacov, numindu-i Boanerghes, adică „fiii tunetului” (Marcu 3:17).

2171

Grigore Palama , *Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. Pp. 18, 46, 125, 170.

2172

Ciprian (Kern) , *Arhimandrit* // Învățătură patristică despre suflet. Perm, 2002. P. 4.

2173

Atanasie cel Mare , *sfânt* // *Florovsky George* , *protopop* . Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea. Minsk, 2006. P. 31.

2174

Atanasie cel Mare , *sfânt* // *Skurat K.E.* Învățătura despre mântuire a Sfântului Atanasie cel Mare . TSL, 2006. P. 286.

2175

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Minsk, 2007. P. 348.

2176

Roman (Medved), stareț // *Damaskin (Orlovsky), stareț.* Martiri, mărturisitori și asceți ai evlaviei Bisericii Ortodoxe Ruse din secolul al XX-lea. Tver, 2000. Cartea a 4-a. P. 344.

2177

O riglă este un instrument folosit pentru a verifica corectitudinea zidăriei sau a tencuielii; un dispozitiv pentru îndreptarea sau nivelarea a ceva.

2178

Ioan Prorocul, Rev. // *Dorotei, Avva.* Învățături sufletești... 1994. P. 108.

2179

Teologia apofatică (din *grecescul* „ajpofatikov” - negativ) este o teologie care respinge o descriere pozitivă a proprietăților divine, ca fiind incomensurabile cu natura Sa, și exprimă conceptul de Dumnezeu prin definiții negative. De exemplu: „Căci Tu ești Dumnezeu inefabil, necunoscut, invizibil, neînțeles...” Liturghie. Anafora. În creștinism, metoda apofatică a fost dezvoltată de Sfântul Dionisie Areopagitul , Grigore de Nyssa . O completare a acesteia este metoda pozitivă, afirmativă - teologia catafatică, care atribuie lui Dumnezeu diverse atribute și denumiri concepute exclusiv metaforic. Dionisie Areopagitul : „Dumnezeu întrece orice proprietate, mișcare, viață, imaginație, opinie, nume, cuvânt, gând, rațiune, esență, fundament, unitate, granițe, infinit și tot ceea ce

există”, prin urmare este posibil „să spunem cu certitudine ce nu este Dumnezeu; dar orice calificare pozitivă are un caracter simbolic și constituie o umbră și o reflectare slabă a realității.” Citat din: *Popov I.V.* Opere de Patrologie. Vol. 1. P. 30.

2180

Kassian (Bezobrazov) , Episcop. Vie Împărăția Ta. Paris, 2003. P. 22.

2181

Vasile (Gondikakis) , Arhimandrit. Intrare. 2007. Pp. 68, 69.

2182

2 Corinteni 11:4 .

2183

Matei 13:13, 11, 14 .

2184

Lazăr (Abashidze) , arhimandritul Angelus al Bisericii din Laodiceea. Moscova, 1998. pp. 12, 35.

2185

Sinodal Tomos împotriva lui Varlaam și Akindin // *Georgiy [Kapsanis], Arhimandritul.* Sf. Grigorie Palama ... Perm, 2006. P. 25, 43.

Sursa: Novikov N.M. / Rugăciunea lui Iisus. Experiența a două milenii. Învățăturile Sfinților Părinți și ale asceților evlavioși din antichitate până în prezent: O trecere în revistă a literaturii ascetice: În 4 volume. – Vol. 3. – Ediția a 3-a – Moscova: Proiect editorial „Calea faptei inteligente”, 2023 – 1008 p. – (Seria „Calea faptei inteligente”).